MOTL PEYSI DEM HAZNS

Sholem Aleichem

YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

Yiddish braille version by Abby Howell with assistance from Matthew Shifrin.

0-657-18999-5

D:\YIDDISH\TITLES\978065718999T.PS

מאָטל פּייסי דעם חזנס
שלום עליכם (אַלע ווערק)
ערשטער טייל
הײַנט איז יום-טובֿ - מען טאָר נישט וויינען!
- א -
איך גיי מיט אײַך אין געוועט אויף וויפֿל איר ווילט, אַז קיינער אין דער וועלט איז נישט געווען אַזוי צופֿרידן מיטן וואַרעמען ליכטיקן נאָך-פּסח, ווי איך, פּייסי דעם חזנס ייִנגל, מאָטל, און דעם שכנס קעלבל, וואָס מע רופֿט "מעני" (דאָס האָב איך, מאָטל, דעם אַ נאָמען געגעבן "מעני").

ביידע גלײַך האָבן מיר דערפֿילט די ערשטע שטראַלן פֿון דער וואַרעמער זון אינעם ערשטן וואַרעמען נאָך-פּסחדיקן טאָג, ביידע גלײַך האָבן מיר דערשמעקט דעם ריח פֿונעם ערשטן גרינעם גרעזעלע, וואָס קריכט, שפּראָצט-אַרויס פֿון דער נאָר-וואָס אָפּגעדעקטער ערד, און ביידע גלײַך זײַנען מיר אַרויסגעקראָכן פֿונעם פֿינצטערן ענגשאַפֿט צו מקבל-פּנים זײַן דעם ערשטן זיסן ליכטיקן וואַרעמען פֿרילינגס-מאָרגן. איך, פּייסי דעם חזנס ייִנגל, מאָטל, בין אַרויס פֿון אַ טוואַן, פֿון אַ קאַלטן נאַסלעכן קעלער, וואָס שמעקט מיט זויערטייג און מיט רפֿואות פֿון דער אַפּטייק; און מעני, דעם שכנס קעלבל, האָט מען אַרויסגעלאָזט נאָך פֿון אַן ערגערן עיפּוש: פֿון אַ קליין, פֿינצטער, בלאָטיק, פֿאַרפּאַסקודיקט שטעלעכל מיט אויסגעקרימטע צעפֿליקטע ווענט, וואָס ווינטער בלאָזט-אַרײַן אַהין דער שניי און זומער שמײַסט אַרײַן דער רעגן.

אַרויסגעכאַפּט זיך אויף גאָטס פֿרײַער ליכטיקער וועלט, האָבן מיר ביידע, איך און מעני, אויס דאַנקבאַרקייט צו דער נאַטור, זיך גענומען אויסדריקן אונדזער צופֿרידנקייט. איך, פּייסי דעם חזנס ייִנגל, האָב אויפֿגעהויבן ביידע הענט אַרויף, אויפֿגעעפֿנט דאָס מויל און אַרײַנגעצויגן אין זיך די פֿרישע וואַרעמע לופֿט אַזוי פֿיל, וויפֿל איך האָב געקאָנט, - און עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז איך וואַקס אין דער הייך, און עס ציט מיך אַרויף-אַרויף, אין דער טיפֿער-טיפֿער בלויער יאַרמעלקע אַרײַן, דאָרט ווּ די שיטערע רויכיקע וואָלקנס שוועבן, דאָרט ווּ די ווײַסע פֿייגל טוקן זיך, באַווײַזן זיך און ווערן פֿאַרשווּנדן מיט אַ קוויטש און מיט אַ צוויטשער, און עס רײַסט זיך אַרויס פֿון מײַן אָנגעפֿילטער ברוסט, אָן מײַן וויסן, אַ מין געזאַנג, נאָך שענער ווי יום-טובֿ מיטן טאַטן בײַם עמוד, אַ געזאַנג אָן ווערטער, אָן נאָטן, אָן שום מאָטיוו, אַ מין נאַטור-געזאַנג פֿון אַ וואַסער-פֿאַל, פֿון יאָגנדיקע כוואַליעס, אַ מין שיר-השירים, אַ געטלעכע התפּעלות, אַ הימלשע באַגײַסטערונג: אוי-ווײ, טאַטע! אוי-ווײ, פֿאָטער! אוי-ווײ, לעבעדיקער גאָאָאָאָאָט!!!

אָט אַזוי האָט אַרויסבאַוויזן זײַן צופֿרידנקייט מיטן ערשטן פֿרילינג-טאָג פּייסי דעם חזנס ייִנגל. גאַנץ אַנדערש האָט דאָס אויסגעדריקט מעני, דעם שכנס קעלבל.

מעני, דעם שכנס קעלבל, האָט קודם אַרײַנגעשטעקט די שוואַרצע נאַסע מאָרדע אין מיסט אַרײַן, אַ שאַר געטאָן מיטן פֿאָדערשטן פֿיסל די ערד אונטער זיך אַ מאָל דרײַ, פֿאַרריסן דעם עק, אויפֿגעשפּרונגען נאָכדעם אויף אַלע פֿיר, און אַרויסגעלאָזט אַ טומפּיקן "מעו!" דער "מע" האָט מיר אויסגעוויזן אַזוי קאָמיש, אַז איך האָב מיך געמוזט צעלאַכן און נאָכמאַכן פּונקט דעם אייגענעם "מע" מיטן זעלביקן נוסח, וואָס מעני. מענין איז דאָס, ווײַזט אויס, געפֿעלן, וואָרעם עס האָט לאַנג נישט גענומען, האָט דאָס קעלבל איבערגעחזרט דאָס אייגענע נאָכאַמאָל, מיטן זעלביקן נוסח און מיטן זעלביקן שפּרונג. זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַז איך האָב דאָס באַלד נאָכגעטאָן מיט אַלע פּיטשעווקעס, מיטן קול און מיטן שפּרונג. אַזוי עטלעכע מאָל: איך אַ שפּרונג, דאָס קעלבל אַ שפּרונג; דאָס קעלבל אַ "מע", איך אַ "מע". ווער ווייס, ביז וואַנען דאָס שפּיל וואָלט זיך אַזוי געצויגן, ווען נישט אַ שנײַד פֿון הינטן אין האַלדז אַרײַן פֿון מײַן עלטערן ברודער אליהו מיט אַלע זײַנע פֿינף פֿינגער:

- אײַנגעזונקען זאָלסטו ווערן! אַ בחורל פֿון כּמעט נײַן יאָר שטעלט זיך אַוועק טאַנצן מיט אַ קעלבל!... אין שטוב - אַרײַן גיי, דו הולטײַ אײנער!... דער טאַטע וועט דיר שוין געבן!...

- ב -
בלאָטע! דער טאַטע וועט מיר נישט "געבן" גאָרנישט. דער טאַטע איז קראַנק. ער דאַוונט שוין נישט פֿאַרן עמוד פֿון שׂמחת-תּורה אָן. גאַנצע נעכט הוסט ער. עס גייט צו אונדז דער שוואַרצער דאָקטער, אַ גראָבער מיט שוואַרצע וואָנצעס און מיט לאַכנדיקע אויגן - אַ פֿרײלעכער דאָקטער. מיך רופֿט ער "פּופּיק" און שנעלט מיר מיט די פֿינגער אין בײַכל אַרײַן. ער זאָגט אָן אַלע מאָל דער מאַמען, מע זאָל מיך נישט שטאָפּן מיט קיין קאַרטאָפֿליעס, און דעם קראַנקן זאָל מען געבן נאָר בוליאָן און מילך, מילך און בוליאָן. די מאַמע הערט אים אויס, און אַז ער גייט אַוועק, באַהאַלט זי דאָס פּנים אין פֿאַרטעך און די אַקסלען טרייסלען זיך בײַ איר... נאָכדעם ווישט זי אויס די אויגן, רופֿט-אָפּ מײַן ברודער אליהו אויף אַ זײַט, און מע סודעט זיך שטילערהייט. וואָס זיי ריידן - ווייס איך נישט. נאָר מיר דאַכט, זיי קריגן זיך, די מאַמע שיקט אים ערגעץ, ער וויל נישט גיין. ער זאָגט צו איר:

- איידער אָנקומען צו זיי, וועל איך דיר בעסער גיין אין דער ערד אַריין!... איך וועל בעסער שטאַרבן הייַנטיקן טאָג!...

- בייַס דיר אָפּ די צונג, משומד איינער, וואָס רעדסטו?

אַזוי ענטפֿערט אים די מאַמע שטיל, ציפּעט צונויף די ציין, מאַכט צו אים מיט די הענט, איז גרייט אים דורס זיין. זי ווערט אָבער באַלד ווייך און מאַכט צו אים:

- וואָס זאָל איך טאָן, מייַן זון, אַ רחמנות אויפֿן טאַטן ... מע מוז דאָך אים ראַטעווען!...

- פֿאַרקויפֿט מען עפּעס. - זאָגט מייַן ברודער אליהו און כאַפּט אַ קוק אויף דער גלעזערנער שאַפֿע. און די מאַמע קוקט אויך אויף דער זעלבער שאַפֿע, ווישט די אויגן און זאָגט שטיל:

- וואָס זאָל איך פֿאַרקויפֿן? די נשמה? שוין נישטאָ וואָס צו פֿאַרקויפֿן. סייַדן די ליידיקע שאַפֿע?

- פֿאַרוואָס נישט? - זאָגט איר מייַן ברודער אליהו.

- רוצח! - ענטפֿערט אים די מאַמע מיט רויטע אויגן. - פֿון וואַנען האָבן זיך צו מיר גענומען אַזעלכע רוצחים קינדער?!

די מאַמע פֿייַערט און קאָכט, וויינט זיך אויס, ווישט-אויס די אויגן און בעט זיך באַלד איבער. אַזוי איז געווען אויך מיט די ספֿרים, מיט דער זילבערנער עטרה פֿונעם טלית, מיט די צוויי געגילטע בעכערלעך, מיט איר זייַדן מלבוש, און מיט אַלע איבעריקע זאַכן, וואָס זייַנען פֿאַרקויפֿט געוואָרן בייַ אונדז איינציקווייַז, און אַלעמאָל אַן אַנדער קונה.

די ספֿרים האָט אַוועקגעקויפֿט מיכל דער פּאַקנטרעגער, אַ ייִד מיט אַ שיטער בערדל, וואָס ער האַלט דאָס אין איין קראַצן. מייַן ברודער אליהו איז נעבעך געגאַנגען צו אים דרייַ מאָל, איידער ער האָט אים אַראָפּגעבראַכט. די מאַמע האָט זיך מחיה געווען, אַז זי האָט אים דערזען, און באַוויזן אים מיטן פֿינגער, ער זאָל ריידן שטיל, בכדי דער טאַטע זאָל נישט הערן. מיכל האָט פֿאַרשטאַנען, פֿאַרריסן דעם קאָפּ אַרויף אויף דער פּאָליצע, זיך געקראַצט אונטערן בערדל און אַ זאָג געטאָן:

- אַנו ווייַזט, וואָס האָט איר דאָרטן?

מיט אַ ווינק האָט מיר די מאַמע באַוויזן, איך זאָל אַרויף אויפֿן טיש און דערלאַנגען די ספֿרים. צוויי מאָל איבערחזרן איז נישט געווען נייטיק. איך בין מיט איין שפּרונג אַרויף מיט אַזאַ גדולה, אַז איך האָב מיך אויסגעצויגן איבערן טיש און נאָך געכאַפּט אַ צוגאָב פֿון מייַן ברודער אליהו, איך זאָל נישט שפּרינגען, ווי אַ משוגענער. מייַן ברודער אליהו האָט זיך אַליין מטריח געווען אויפֿן טיש און האָט דערלאַנגט מיכלען אַלע ספֿרים. מיכל האָט מיט איין האַנט געבלעטערט די ספֿרים, מיט דער אַנדערער זיך געקראַצט דאָס בערדל און געזאָגט חסרונות. יעדער ספֿר האָט זייַן חסרון: דאָרט איז דער בונד געווען נישט גוט. בייַ דעם איז דער רוקן שטאַרק צעגעסן. דאָ איז דער ספֿר אַליין קיין ספֿר נישט. און אַז ער האָט שוין גאַנץ גוט איבערגעקוקט אַלע ספֿרים, מיט אַלע בונדן, מיט אַלע רוקנס, האָט ער זיך אַ קראַץ געטאָן אין בערדל:

- ס'זאָל זייַן משניותן, אַ גאַנצער גאַנג, וואָלט איך זיי אפֿשר אַוועקגעקויפֿט.

די מאַמע איז געוואָרן טויט ווי די וואַנט, און מייַן ברודער אליהו איז, פֿאַרקערט, געוואָרן רויט ווי פֿייַער; ער איז אָנגעפֿאַלן אויפֿן פּאַקנטרעגער:

- האָט איר דאָך לכתּחילה געקאָנט זאָגן, אַז איר קויפֿט נאָר משניותן! וואָס זייַט איר געקומען דולן אַ ספּאָדיק און דרייען אַ מוח?

- לאָז זייַן שטיל! - בעט זיך בייַ אים די מאַמע, און עס הערט זיך אַ הייזעריקע שטים פֿונעם צווייטן אַלקער, ווו דער טאַטע ליגט:

- ווער איז דאָרטן?

- קיינער נישט! - ענטפֿערט אים די מאַמע און שיקט אָפּ מייַן ברודער אליהון צום קראַנקן, און אַליין האַנדלט זי מיט מיכל דעם פּאַקנטרעגער, פֿאַרהאַנדלט אים די ספֿרים, אַ פּנים, פֿאַר זייער ווינציק געלט, וואָרעם אַז מייַן

ברודער אליהו קומט-אַרויס פֿונעם טאַטנס אַלקער און פֿרעגט זי: "וויפֿל?" - שטופּט זי אים אָפּ און זאָגט אים: "ס'איז נישט דײַן עסק!" ... און מיכל כאַפּט די ספֿרים גיך-גיך, פּאַקט זיי אײַן אין אַ זאַק אַרײַן און מאַכט פּליטה.

- ג -

פֿון די אַלע זאַכן, וואָס מיר האָבן אויסגעפֿאַרקויפֿט פֿון שטוב, האָט מיר קיינע פֿון זיי ניט צוגעשטעלט אַזוי פֿיל פֿאַרגעניגן, ווי די גלעזערנע שאַפֿע.

אמת, די זילבערנע עטרה פֿונעם טאַטנס טלית אַז מע האָט באַדאַרפֿט אָפּטרענען, איז אויך געווען פֿאַר מיר אַ שטיקל יום-טובֿ. קודם - דאָס דינגען זיך מיט יאָסל דעם גאָלדשמיד, אַ בלייכער ייִד מיט אַ רויטער פּליאַמע אויפֿן פּנים. דרײַ מאָל איז ער אַוועקגעגאַנגען צוריק - און אויסגעפֿירט האָט ער. נאָכדעם האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אַ פֿוס איבער אַ פֿוס צום פֿענצטער מיטן טאַטנס טלית, אַרויסגענומען אַ קליין מעסערל מיט אַ געל קלעצל פֿון הירשנביין, אויסגעבויגן דעם מיטלסטן פֿינגער און גענומען טרענען די עטרה אַזוי קונציק, אַז ווען איך קאָן אַזוי טרענען עטרות, וואָלט איך, דאַכט זיך, געווען איינער אַ גליקלעכער! און פֿונדעסטוועגן, האָט איר באַדאַרפֿט אָנקוקן דעמאָלט די מאַמע מײַנע, ווי אַזוי זי האָט זיך עס אַ ביסל צעוויינט! אַפֿילו מײַן ברודער אליהו, וואָס ער איז שוין אַ בחור אַ חתן, האָט זיך עפּעס אויך מאָדנע אויסגעבויגן מיטן פּנים צו דער טיר, כלומרשט געשנײַצט די נאָז מיט איין פֿינגער, פֿאַרקרימט דאָס פּנים און אַרויסגעלאָזט אַ מאָדנעם קוויטש פֿונעם האַלדז און געווישט מיט דער פּאָלע די אויגן.

- וואָס איז דאָרטן? - פֿרעגט דער טאַטע פֿון זײַן קראַנקן-אַלקער.

- גאָרניט! - ענטפֿערט אים די מאַמע און ווישט די רויטע אויגן, און די אונטערשטע ליפּ מיט איר גאַנצן האַלבן פּנים טרייסלט זיך אַזוי, אַז מע דאַרף זײַן שטאַרקער פֿון אײַזן, מע זאָל ניט פּלאַצן פֿאַר געלעכטער. נאָר ווי קומט דאָס צו דער גלעזערנער שאַפֿע?

ערשטנס, וואָס הייסט מע ווערט זי צונעמען? מיך האָט זיך תּמיד געדאַכט, אַז אונדזער גלעזערנע שאַפֿע איז צונויפֿגעוואַקסן מיט דער וואַנט, - ווי אַזוי ווערט מען זי נעמען? צווייטנס, וווּ ווערט די מאַמע פֿאַרשליסן דאָס ברויט, די צוויי זילבערנע לעפֿל און איין גאָפּל אַ מיט דער חלה, מיט די טעלער, מיט די בלײַענע לעפֿל און גאָפּלען און וווּ ווערלן מיר האַלטן פּסח די מצה? זילבערנעם האָבן מיר געהאַט, האָט זיי די מאַמע שוין לאַנג פֿאַרקויפֿט!) די געדאַנקען זײַנען מיר געקומען אויפֿן קאָפּ, בשעת נחמן דער סטאָליער איז געשטאַנען און געמאָסטן די שאַפֿע מיט זײַן גרויסן רויטן נאָגל פֿונעם גראָבן פֿינגער פֿון דער אויסגעשמידטער האַנט. ער האָט אַלץ געדרונגען, אַז די שאַפֿע ווערט ניט אַרויס פֿון דער טיר. אַ סימן: אָט האָט איר אײַך די ברייט פֿון דער שאַפֿע און אָט האָט איר די טיר - אָסור אויב זי ווערט אַרויס!

- ווי אַזוי זשע איז זי אַרײַן? - פֿרעגט אים מײַן ברודער אליהו.

- גיי פֿרעג זי! - ענטפֿערט אים נחמן מיט כּעס. - איך ווייס, ווי אַזוי זי איז אַרײַן? מע האָט זי אַרײַנגעטראָגן, איז זי - אַרײַן!...

איין מינוט איז געווען אַזעלכע, וואָס איך האָב מורא געהאַט פֿאַר דער שאַפֿע. דאָס הייסט, איך האָב געמיינט, זי בלײַבט בײַ אונדז. עס האָט אָבער לאַנג נישט גענומען, און נחמן דער סטאָליער איז געקומען מיט זײַנע צוויי בנים, אויך סטאָליאַרעס, און מע האָט געגעבן אַ נעם אונדזער גלעזערנע שאַפֿע, טאַקע נאָר ווי דער רוח דעם מלמד; פֿריִער איז געגאַנגען נחמן, נאָכדעם ביידע בנים, הינטן - איך. דער פֿאָטער האָט געקאָמאַנדעוועט: "קאָפּל, אָן אַ זײַט! מענדל, רעכטס! קאָפּל, ניט לויף! מענדל, האַלט!"... איך האָב זיי געהאָלפֿן נאָכטאַנצן. די מאַמע און מײַן ברודער אליהו האָבן ניט געוואָלט העלפֿן. זיי זײַנען געשטאַנען, געקוקט אויף דער ליידיקער וואַנט, וואָס איז געווען באַדעקט מיט שפּינוועבס, און האָבן געוויינט... אַן אַקציע מיט די צוויי - נאָר זיי וויינען!... פּלוצעם - טראַך! סאַמע בײַ דער טיר האָט געפּלאַצט דאָס גלאָז. און דער סטאָליער מיט די בנים האָבן גענומען זידלען זיך, אַרויפֿלייגן איינס אויף דאָס אַנדערע די באַד: "אַ ריר פֿון אַ בלײַענעם פֿויגל!", "בערישע פּיס!", "דער רוח כאַפּט אים אַוועק!", "ברעך דעם קאָפּ, צון אַל די שוואַרצע יאָר!...

- וואָס איז דאָרטן? - הערט זיך אַ הייזעריק קול פֿונעם קראַנקן-אַלקער.

- גאָרנישט! - ענטפֿערט די מאַמע און ווישט די אויגן.

- ד -

די בעסטע שׂימחה פֿון אַלע שׂימחות איז געווען בײַ מיר, אַז ס'איז געקומען צו מײַן ברודער אליהוס קאַנאַפּקע און צו מײַן בעטל. מײַן ברודער אליהוס קאַנאַפּקע איז פֿריִער געווען אַ קאַנאַפּע, וואָס מע פֿלעגט אויף איר זיצן. נאָך זינט מײַן ברודער אליהו איז געוואָרן אַ חתן און האָט אָנגעהויבן צו שלאָפֿן אויף דער קאַנאַפּע און איך אויף זײַן

בעטל, איז די קאַנאַפּע געוואָרן אַ "קאַנאַפּקע". אַ מאָל, אין די גוטע יאָרן, אַז דער טאַטע איז געווען געזונט און געדאַוונט מוספים אין דער קצבישער קלויז מיט פיר משוררים, האָט די קאַנאַפּע געהאַט אין זיך "שפּרינזינעס". איצט זײַנען שוין די "שפּרינזינעס" געווען מײַנע. איך האָב פון זיי געמאַכט כל-המינים פאָקוסן שבעולם: צעקאַליטשעט די הענט, שיִער ניט אַרויסגענומען זיך אַן אויג, אָנגעטאָן זיי איין מאָל אויפן האַלדז און געשטאַנען אַ מינוט אויף צו דערוואָרגן ווערן. ביז מײַן ברודער אליהו האָט מיך גוט אָנגעבוכעט און פאַרוואָרפן די "שפּרינזינעס" אויפן בוידעם און צוגענומען דעם לייטער.

אָפּגעהאַנדלט די קאַנאַפּע מיטן בעטל האָט חנה די ייִדענע. איידער חנה האָט דאָס מעבל אָפּגעקויפט, האָט זי די מאַמע נישט צוגעלאָזט אַרײַנקוקן אינעווייניק אין תּוך אַרײַן: "אָט דאָס, וואָס איר זעט, דאָס קאָנט איר האַנדלען; קוקן איז נישטאָ וואָס!" נאָך אַז חנה האָט זיך אויסגעדונגען און געגעבן אַן אויפגאָב, איז זי צוגעגאַנגען צו דער קאַנאַפּע און צום בעטל, אויפגעהויבן דאָס בעטגעוואַנט, פּאַוואָלינקע אַרײַנגעקוקט אין אַלע פאַרבאָרגענע ערטער און האָט שטאַרק געשפּיגן... די מאַמע איז געווען ברוגז פאַרן שפּײַען, געוואָלט אומקערן דעם אויפגאָב, האָט זיך אַרײַנגעמישט מײַן ברודער אליהו:

- געקויפט, איז פאַרפאַלן!

אויסגעבעט אויף דער ערד, האָבן מיר זיך אויסגעצויגן ביידע, איך און מײַן ברודער אליהו, ווי די גראַפן, צוגעדעקט זיך ביידע מיט איין קאָלדרע (זײַנע האָט מען פאַרקויפט), און ס'איז מיר געווען זייער אײַנגענעם צו הערן פון מײַן עלטערן ברודער, אַז אויף דער ערד צו שלאָפן איז גאָר ניט אַזוי שלעכט.

איך וואַרט-אָפּ ביז ער לייענט-אָפּ קריאת-שמע און ווערט אַנטשלאָפן, דעמאָלט נעם איך מיך קאָטשען איבער דער גאַנצער ערד. פּלאַץ איז היינט דאָ, ברוך-השם, גענוג. אַ פעלד, אַ פאַרגעניגן, אַ גן-עדן...!

- ה -

- וואָס טוט מען ווײַטער?

אַזוי זאָגט די מאַמע צו מײַן ברודער אליהו איינמאָל אין אַ פרימאָרגן און באַטראַכט מיט אַ געקנייטשטן שטערן די ליידיקע פיר ווענט. איך און מײַן ברודער אליהו העלפן איר באַקוקן די פיר ווענט. מײַן ברודער אליהו קוקט אויף מיר פאַרזאָרגט און מיט רחמנות.

- גיי אין דרויסן! - מאַכט ער צו מיר שטרענג. - מיר דאַרפן דאָ עפּעס ריידן...

אויף איין פוס שפּרינג איך אַרויס אין דרויסן אַרויס - און, פאַרשטייט זיך, גלײַך צום שכנס קעלבל.

די לעצטע צײַט האָט זיך "מעני" געגעבן אַ הייב אויף די פיסלעך, קיין עין-הרע אויסגעוואַקסן, געוואָרן שיין, דאָס שוואַרצע מאָרדעלע חנעוודיק, די קײַלעכיקע אויגן קלוג, מיט פאַרשטאַנד, ווי להבדיל אַ מענטש, אַ בר-דעת, קוקט-אַרויס, מע זאָל דעם עפּעס געבן אין מויל אַרײַן, האָט ליב, אַז מע קראַצט דעם מיט צוויי פינגער אונטערן העלדזל.

- שוין? דו האָסט זיך שוין ווידער צונויפגעקאָמפּאַניעט מיטן קעלבל? קאָנסט זיך גאָר נישט צעשיידן מיט דײַן טײַערן חבר?

אַזוי זאָגט צו מיר מײַן ברודער אליהו שוין אָן קללות און נעמט מיך פאַר אַ האַנט און זאָגט, אַז ער גייט מיט מיר צו הערש-בער דעם חזן. בײַ הערש-בער דעם חזן, זאָגט ער, וועט מיר זײַן גוט. ערשטנס, זאָגט ער, וועל איך האָבן וואָס צו עסן. אין דער היים איז ניט גוט, זאָגט ער; דער טאַטע, זאָגט ער, איז קראַנק, מע דאַרף אים, זאָגט ער, ראַטעווען. מיר ראַטעווען אים, זאָגט ער, ווי ווײַט מיר קאָנען. און מײַן ברודער אליהו צעשפּיליעט די קאַפּאָטע און ווײַזט מיר אויף זײַן זשילעט:

- אָט האָב איך געהאַט אַ זייגער, אַ מתּנה פון מײַן מחותּן, האָב איך אים פאַרקויפט. דער מחותּן זאָל וויסן, וואָלט זיך געטאָן חושך! די וועלט וואָלט זיך איבערגעקערט...!

איך דאַנק און לויב גאָט, וואָס זײַן מחותּן ווייס ניט פונעם זייגער און וואָס די וועלט קערט זיך נאָך נישט איבער. ווייז! ווייז! ווען חלילה, די שעה זאָל גאָר נישט זײַן, עס קערט זיך איבער די וועלט, וואָס וואָלט דעמאָלט זײַן מיט מענין, מיטן שכנס קעלבל? אַ שטומע צונג...!

- אָט זײַנען מיר געקומען! - מאַכט צו מיר מײַן ברודער אליהו, וואָס ווערט צו מיר אַלע מינוט מער צוגעלאָזט און פרײַנטלעך.

הערש-בער דער חזן איז אַ ייִד אַ "מנגן". דאָס הייסט, ער אַליין קאָן נישט זינגען; ער האָט נעבעך קיין קול נישט. אַזוי האָב איך געהערט פֿון טאַטן. נאָר ער פֿאַרשטייט נגינה. און זינגערלעך האָט ער אַ שטיקלעך פּופּצן, און איז אַ בייזער מענטש - סכּנות! ער פֿאַרהערט מיך זינגען. איך זאָג אים אַ "מגן-אָבֿות" מיט אַ "דריידל". ער גלעט מיך און זאָגט צו מײַן ברודער, אַז איך האָב אַ "סאָפּראַנאָ". מײַן ברודער זאָגט, אַז ניט נאָר אַ סאָפּראַנאָ, נאָר אַ סאָפּראַנאָ שבסאָפּראַנאָ!... מײַן ברודער אליהו דינגט זיך מיט אים, נעמט אַן אויפֿגאָב און זאָגט מיר, אַז איך בלײַב שוין דאָ, בײַ רב הערש-בער דעם חזן. איך זאָל אים פֿאָלגן, זאָגט ער, און איך זאָל ניט בענקען!...

אים איז גרינג צו זאָגן, איך זאָל נישט בענקען! וויאַזוי זאָל איך ניט בענקען זומער-לעבן? די זון באַקט, דער הימל איז ווי אַ קרישטאָל, די בלאָטע האָט שוין לאַנג אויסגעטריקנט. אין דרויסן בײַ אונדז לעבן שטוב ליגן קלעצער. ניט אונדזערע, דאָס איז יאָסיע דעם נגידס קלעצער. ער קלײַבט זיך בויען אַ שטוב, האָט ער צוגעגרייט קלעצער, האָט ער ניט וווּ זיי אָפּצולייגן, האָט ער זיי אָפּגעוואָרפֿן לעבן אונדז. לאַנג לעבן זאָל ער, יאָסיע דער נגיד! וואָרעם פֿון די קלעצער קאָן איך מיר מאַכן אַ "קרעפּאָסט", און צווישן די קלעצער וואַקסן שטעכלקעס מיט קריגעלעך. די שטעכלקעס זײַנען גוט אויף צו שטעכן, און די קריגעלעך בלאָזט מען אָן און מע טוט זיי אַ קנאַק אָן שטערן - פּלאַצן זיי.

מיר איז גוט. מענין, אונדזער שכנס קעלבל, איז אויך גוט. איך און מעני זײַנען די איינציקע באַלעבאַטים אָט דאָ, "אינעווייניק אין דרויסן", און וויאַזוי זאָל איך ניט בענקען נאָך מענין, אונדזער שכנס קעלבל?...

- ו -

עס איז שוין באַלד דרײַ וואָכן, ווי איך בין בײַ הערש-בער דעם חזן, און זינגען זינג איך כמעט גאָרניט. איך האָב אַן אַנדער אַרבעט. איך טראָג מיך אַרום מיט דאָבציען. דאָבציע איז אַ קינד אַ הויקער. קיין צוויי יאָר אַלט, און פֿונדעסטוועגן איז זי, קיין עין-הרע, אַ שווערינקע, שווערער פֿון מיר. איך רײַס מיר אײַן דאָס געזונט, זי טראָגנדיק. דאָבציע האָט מיך ליב. זי כאַפּט מיך אַרום מיט אירע דאַרע הענטלעך און טשעפּעט זיך אָן מיט די דינע פֿינגערלעך. זי רופֿט מיך "קיקאָ". וואָס עפּעס קיקאָ, ווייס איך ניט. דאָבציע האָט מיך ליב. לאָזט מיך ניט שלאָפֿן גאַנצע נעכט: "קיקאָ, קיו!" - דאָס הייסט, איך זאָל זי וויגן. דאָבציע האָט מיך ליב. אַז איך עס, רײַסט זי בײַ מיר פֿונעם מויל: "קיקאָ, פּיו!" - דאָס הייסט: גיב עס מיר!... עס ציט מיך אַהיים. דאָס עסן איז דאָ אויך ניט איַי-איַי-איַי... יום-טובֿ. שבֿועות אויף דער נאַכט. עס ווילט זיך גיין אין דרויסן זען, ווי דער הימל שפּאַלט זיך. דאָבציע לאָזט ניט. דאָבציע האָט מיך ליב: "קיקאָ, קיו!" - איך זאָל זי וויגן. איך וויג זי און וויג זי און ווער אַנטשלאָפֿן. און עס קומט צו מיר אַ גאַסט - מעני דעם שכנס קעלבל, קוקט אויף מיר מיט אויגן, ווי אַ בר-דעת, און זאָגט מיר: קום! און מיר לאָזן זיך גיין באַרג-אַראָפּ, צום טײַך. נישט לאַנג געטראַכט, פֿאַרקאַטשע איך די הייזלעך: האָפּ! איך בין שוין אין טײַך. איך שווים, און מעני שווימט מיר נאָך. אויף יענער זײַט איז גוט. ניטאָ קיין חזן, ניטאָ קיין דאָבציע, ניטאָ קיין קראַנקער טאַטע... איך כאַפּ זיך אויף -. ס'איז נאָר אַ חלום. אַנטלויפֿן! אַנטלויפֿן! אַנטלויפֿן! וויאַזוי אַנטלויפֿט מען? וווּהין? אַהיים, געווײנלעך. הערש-בער דער חזן איז שוין אָבער אויפֿגעשטאַנען פֿריִער פֿון מיר. ער האָט אַ גרויסן קאַמערטאָן, פּרוּווט אים מיט די ציין, טראָגט-צו צום אויער. ער הייסט מיר אָנטאָן זיך אויף גיך און גיין מיט אים אין שול. מע וועט הײַנט צו מוסף זאָגן "אַן אויסגעשטעלטע זאַך". אין שול זע איך מײַן ברודער אליהו. ווי קומט ער אַהער? ער דאַוונט דאָך גאָר בײַ די קצבֿים, דאָרט ווו דער טאַטע איז חזן! וואָס באַדײַט עס?... מײַן ברודער אליהו רעדט עפּעס מיט הערש-בער דעם חזן. הערש-בער דער חזן איז ניט צופֿרידן. ער זאָגט:

- גאָטער האָרק-זשעניק -... נאָ, טאַקי נאָך עסן!...

- קום! וועסט זיך זען מיטן טאַטן! - אַזוי זאָגט צו מיר מײַן ברודער אליהו, און מיר גייען אַהיים אין צווייען. ער גייט, און איך שפּרינג. איך לויף, איך פֿלי.

- האָב צײַט! וואָס פֿליסטו אַזוי? - זאָגט צו מיר מײַן ברודער אליהו און האַלט מיך צו. אים ווילט זיך, אַ פּנים, מיט מיר אַביסל ריידן.

- דו ווייסט? דער טאַטע איז קראַנק, זייער-זייער קראַנק!... גאָט ווייס, וואָס ס'וועט זײַן מיט אים... מע דאַרף אים ראַטעווען, ניטאָ מיט וואָס... קיינער וויל ניט העלפֿן... אין "הקדש" וויל די מאַמע אים נישט לאָזן בשום-אופֿן! זי וועט פֿריִער שטאַרבן, זאָגט זי, איידער לאָזן אים אין הקדש!... שאַ, אָט גייט די מאַמע.

- ז -

מיט אויסגעשטרעקטע הענט גייט אונדז די מאַמע אַנטקעגן, פֿאַלט מיר אויפֿן האַלדז, און איך פֿיל אויף מײַנע באַקן אַ פֿרעמדע טרער. מײַן ברודער אליהו גייט צום קראַנקן טאַטן, און איך מיט דער מאַמען בלײַבן שטיין אין דרויסן. מע האָט זיך אונדז אַרומגעשטעלט פֿון אַלע זײַטן: אונדזער שכנס ווײַב פּעסיע די גראָבע, און איר טאָכטער מינדל, און איר שנור פּערל, און נאָך אַ צוויי ווײַבלעך.

- איר האָט אַ גאַסט אויף שבֿועות? גאָט ליב אייַך מיט אייַער גאַסט!

די מאַמע לאָזט-אַראָפּ די אָנגעשוואָלענע אויגן.

- אַ גאַסט. מישטיינס געזאָגט, אַ קינד. געקומען געוואָר ווערן דעם קראַנקן טאַטן. פֿאָרט אַ קינד -...

אַזוי זאָגט די מאַמע צו דער גאַנצער כנופֿיא ווייַבער, און צום שכנס ווייַב, צו פּעסיען, זאָגט זי עקסטרע, שטילערהייט, בשעת פּעסיע שאָקלט מיטן קאָפּ:

- אַ שטאָט! עמעצער זאָל זיך אַפֿילו אַרומקוקן... דרייַ און צוואַנציק יאָר אָפּגעקלאַפּט בייַם עמוד... דאָס געזונט אַוועקגעלייגט... איך וואָלט אים אפֿשר ראַטעווען - נישטאָ מיט וואָס... אַלץ, ברוך-השם, פֿאַרקויפֿט... דאָס לעצטע קישעלע... דאָס קינד באַשטעלט בייַ אַ חזן... אַלץ צוליב אים ... אַלץ צוליבן קראַנקן ...

אַזוי באַקלאָגט זיך די מאַמע פֿאַר איר שכנה פּעסיע, שטייענדיק אין דרויסן. איך דריי דעם קאָפּ אויף אַלע זייַטן.

- וועמען זוכסטו? מאַכט צו מיר די מאַמע.

- וועמען זוכט אַ קונדס? דאָס קעלבל מן הסתּם...

אַזוי זאָגט פּעסיע אונדזער שכנה און מאַכט צו מיר מיט אַ מאָדנע פֿרייַנדשאַפֿט:

- ע, ייִנגעלע! נישטאָ קיין קעלבל! געמוזט פֿאַרקויפֿן דאָס דעם קצבֿ. אַ ברירה האָט מען? גענוג אַז מע דאַרף האָדעווען איין סקאַטינע * - נאָך צווי סקאַטינעס טראָגן אויפֿן קאָפּ!...

איז שוין בייַ איר דאָס קעלבל, דאַנקען גאָט, אויך געוואָרן אַ סקאַטינע?...

אַ מאָדנע ייִדענע אָט די פּעסיע. אומעטום שטופּט זי אַרייַן איר נאָז. זי דאַרף וויסן, צי האָבן מיר אַ מילכיקע סעודה?

- אַקעגן וואָס פֿרעגט איר דאָס? - פֿרעגט בייַ איר די מאַמע.

- גלאַט אַזוי! - זאָגט פּעסיע, הייבט אויף די שאַל און שטופּט דער מאַמען אַ טעפּל מיט סמעטענע. די מאַמע שטופּט-אָפּ דאָס טעפּל מיט ביידע הענט.

- גאָט איז מיט אייַך, פּעסיע! וואָס טוט איר דאָס? וואָס זייַנען מיר? חלילה עפּעס וויס איך ווער? איר קענט מיך נישט?

- אַדרבא, - פֿאַרענטפֿערט זיך פּעסיע - טאַקע ווייַל איך קען אייַך. דאָס בהמהלע, קיין עין-הרע ניט, האָט זיך די לעצטע צייַט פֿאַרריכט. פֿאַראַן, קיין עין-הרע, קעז און פּוטער. איך לייַ אייַך אויס... איר וועט מיר, אם-ירצה-השם, אָפּגעבן...

און פּעסיע די שכנה רעדט נאָך לאַנג מיט דער מאַמען, און מיר ציט דאָס האַרץ צו די קלעצער, צום קעלבל, צום קעלבל, צום קעלבל!... איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך מיך צעוויינט...

- אַז דער טאַטע וועט דיך פֿרעגן, זאָלסטו זאָגן: אַ דאַנק גאָט!

אַזוי זאָגט מיר אָן די מאַמע, און מייַן ברודער אליהו גיט דאָס מיר צו פֿאַרשטיין אַביסל ברייטער:

- זאָלסט זיך ניט באַקלאָגן, ניט דערציילן קיין פּיזמונות, נעכטיקע טעג. זאָלסט נאָר זאָגן: אַ דאַנק גאָט. דו הערסט, וואָס מע רעדט צו דיר?

און מייַן ברודער אליהו פֿירט מיך אַרייַן אין קראַנקן-חדר. דער טיש איז אָנגעשטעלט מיט פֿלעשעלעך, פּודעלעך, באַנקעלעך. סע שמעקט אַפּטייק. דאָס פֿענצטער איז צוגעמאַכט. לכּבֿוד שבֿועות האָט מען אים צוגעקליבן דעם חדר מיט גרינס, צוקאָפּנס איבערן בעטל האָט מען אים אויפֿגעהאַנגען אַ מגן-דוד פֿון "ליוביסטיק * ". דאָס איז מייַן ברודער אליהוס אַרבעט. אויף דער ערד איז אויסגעשפּרייט שמעקנדיק גראָז. דער טאַטע דערזעט מיך, רופֿט מיך צו צו זיך מיט אַ לאַנגן דאַרן פֿינגער. מייַן ברודער אליהו שטופּט מיך אונטער.

איך גיי-צו צום טאַטן. איך האָב אים קוים דערקענט. דאָס פּנים ווי ליים. די גרויע האָר גלאַנצן, שטאַרצן איינציקווייז, ווי אַריינגעשטרייכטע, פֿרעמדע האָר. די שוואַרצע אויגן זיצן טיף, ווי אַריינגעפֿאַסטע, פֿרעמדע אויגן. די ציין זעען-אויס, ווי אַריינגעזעצטע, פֿרעמדע ציין. דער האַלדז איז אַזוי דין, אַז קוים וואָס דער קאָפּ האַלט זיך אייַן אויף אים. אַ גליק, וואָס ער קאָן ניט זיצן... מיט די ליפּן מאַכט ער עפּעס מאָדנע, ווי אַ מענטש בשעת ער שווימט: מפּפּו!... ער לייגט-אַרויף אויף מייַן פּנים אַ הייסע האַנט מיט ביינערדיקע פֿינגער, דאָס פּנים מאַכט אַ קרומען שמייכל, ווי אַ מת.

אין דעם קומט-אָן די מאַמע. נאָך איר דער דאָקטער, דער פֿריילעכער שוואַרצער דאָקטער מיט די גרויסע וואָנצעס. ער באַגעגנט מיר, ווי אַן אַלטן גוטן ברודער. ער איז מיך מכבד מיט אַ שנעל אין בייַכל און מאַכט צום טאַטן פֿריילעך:

- איר האָט אַ גאַסט אויף שבֿועות? גאָט ליב אייַך מיט אייַער גאַסט!

- אַ דאַנק! - זאָגט די מאַמע און ווינקט צום דאָקטער, ער זאָל באַטראַכטן דעם חולה און זאָל אים עפּעס פֿאַרשרייַבן. דער שוואַרצער דאָקטער עפֿנט דאָס פֿענצטער מיט אַ רעש און בייזערט זיך אויף מייַן ברודער אליהו, פֿאַרוואָס מע האַלט דאָס פֿענצטער צו.

- איך האָב אייַך טויזנט מאָל געזאָגט, אַז אַ פֿענצטער האָט ליב, אַז מע האַלט אים אָפֿן!

מייַן ברודער אליהו ווינקט אויף דער מאַמען, אַז דאָס איז די מאַמע שולדיק: זי לאָזט נישט עפֿענען קיין פֿענצטער, האָט מורא פֿאַרן טאַטן, ער זאָל זיך חלילה נישט פֿאַרקילן. די מאַמע ווינקט צום דאָקטער, ער זאָל שוין באַטראַכטן גיכער דעם חולה און זאָל אים עפּעס פֿאַרשרייַבן... דער שוואַרצער דאָקטער נעמט אַרויס דעם זייגער, אַ גרויסן גאָלדענעם זייגער. מייַן ברודער אליהו קוקט זיך אייַן מיט ביידע אויגן אינעם דאָקטערס זייגער. דער דאָקטער באַמערקט דאָס.

- איר ווילט וויסן, ווו האַלט דער זייגער? אָן פֿיר האַלב עלף. וויפֿל איז ביַי אייַך?

- מייַן זייגער שטייט. - ענטפֿערט אים מייַן ברודער אליהו און ווערט מאָדנע רויט פֿון דעם שפּיץ נאָז ביז אויף יענער זייַט אויערן.

די מאַמע רוט ניט. זי וואָלט גערן, מע זאָל שוין באַטראַכטן דעם חולה און אים עפּעס פֿאַרשרייַבן... דער דאָקטער האָט אָבער צייַט. ער פֿרעגט זיך אויס בייַ דער מאַמען זייַטיקע ענינים: ווען איז מייַן ברודערס חתונה? און וואָס זאָגט הערש-בער דער חזן אויף מייַן שטים? בייַ מיר דאַרף זייַן, זאָגט ער, אַ גוטע שטים. אַ שטים, זאָגט ער, גייט בירושה. די מאַמע עקט זיך! מיטאַמאָל טוט זיך דער דאָקטער אַ דריי-אויס מיטן בענקל צום קראַנקן טאַטן, נעמט אים אָן בייַ דער טרוקענער הייסער האַנט:

- נו, חזן, וויאַזוי דאַוונט מען עפּעס בייַ אונדז הייַנטיקן שבֿועות?

- אַ דאַנק גאָט! - ענטפֿערט אים דער טאַטע מיט אַ שמייכל פֿון אַ מת.

- דהיַינו? ווינציקער געהוסט? גוט געשלאָפֿן? - פֿרעגט אים דער דאָקטער און בייגט זיך אייַן צו אים גאַנץ נאָענט.

- ניין! - ענטפֿערט אים דער טאַטע, קוים וואָס ער כאַפּט דעם אָטעם. - אַדרבא... הוסטן הוסט מען... און שלאָפֿן - שלאָפֿט מען דווקא ניט... נאָר דאַנקען גאָט... ס'איז שבֿועות... אַזאַ טאָג... מקבל געווען די תּורה... הייַנט אַ גאַסט... אַ גאַסט אויף שבֿועות...

אַלעמענס אויגן קוקן אויפֿן "גאַסט", און דער "גאַסט" קוקט אַראָפּ אויף דער ערד, און דער קאָפּ איז אים אין דרויסן, ערגעץ בייַ די קלעצער. בייַ די שטעכלקעס, וואָס שטעכן, בייַ די קריגעלעך, וואָס קנאַקן, בייַם שכנס קעלבל דעם בר-דעת, וואָס איז שוין געוואָרן אַ "סקאַטינע", בייַם טייַכל, וואָס רוישט דאָרט באַרג-אַראָפּ, אָדער גאָר אין דער הויכער, ברייטער, טיפֿער, בלויער יאַרמלקע, וואָס מע רופֿט דאָס הימל...

- ח -

דאָס ביסל "מילכיקס", וואָס אונדזער שכנה, פּעסיע די גראָבע, האָט אונדז "אויסגעליִען", איז אונדז, נישקשה, צו נוץ געקומען. איך און מייַן ברודער אליהו האָבן דאָס געמאַכט אַ מילכיקע סעודה, געטונקען ביידע פֿון איין שאָל פֿרישע חלה אין דער קאַלטער סמעטענע, און ס'איז טאַקע געווען גאָרניט שלעכט.

"איין חסרון, וואָס אַזוי ווינציק". - האָט באַמערקט מייַן ברודער אליהו, וואָס איז דעם טאָג געווען זייער

האָפֿערדיק, אַזוי האָפֿערדיק, אַז ער האָט מיר צוליב געטאָן, איך זאָל ניט גיין אַזוי גיך צוריק צו הערש-בער דעם חזן און איך זאָל זיך נאָך אַביסל שפּילן אין דער היים.

דו ביסט דאָך בײַ אונדז אָן אורח אויף שבֿועות, - האָט ער מיר געזאָגט און דערלויבט צו שפּילן זיך אין דרויסן - אויף די קלעצער, נאָר מיט אַ תּנאַי, איך זאָל ניט קלעטערן צופֿיל און חלילה ניט צערײַסן די איינציקע פּאָר הייזלעך.

כאַ-כאַ-כאַ! נישט צערײַסן די איינציקע פּאָר הייזלעך? נישטאָ ווער ס'זאָל לאַכן, ווי איך בין אַ ייִד! איר זאָלט זען אַ פּאָר הייזלעך -. נו-נו! לאָמיר בעסער ניט ריידן פֿון קיין הויזן!... לאָמיר בעסער ריידן פֿון יאָסיע דעם נגידס קלעצער. אײַ, קלעצער, קלעצער! יאָסיע דער נגיד מיינט, אַז די קלעצער זײַנען זײַנע קלעצער. אַ נעכטיקער טאָג! די קלעצער זײַנען מײַנע קלעצער! איך האָב מיר געמאַכט פֿון זיי אַ פּאַלאַץ מיט אַ ווײַנגאָרטן. איך בין דער פּרינץ. דער פּרינץ שפּאַצירט אַרום פֿראַנק און פֿרײַ בײַ זיך אין ווײַנגאָרטן, רײַסט-אָפּ אַ קריגעלע - אַ קנאַק אָן שטערן, נאָך אַ קריגעלע - אַ קנאַק אָן שטערן ... אַלע זײַנען מיר מקנא. אַפֿילו יאָסיע דעם נגידס ייִנגל, הענעך מיטן אייגל, פֿאַרגינסט מיר ניט מײַן גוטס. ער גייט פֿאַרבײַ אין זײַנע נײַע ליוסטרירענע מלבושימלעך און ווײַזט מיר אויף מײַנע הויזן און לאַכט און קרימט דאָס אייגל און זאָגט צו מיר:

- זע נאָר, זאָלסט עפּעס ניט פֿאַרלירן...

- גיי בעסער אַוועק מיט גוטן, - זאָג איך אים - אַניט, רוף איך אַרויס מײַן ברודער אליהו!...

פֿאַר מײַן ברודער אליהו האָבן אַלע ייִנגלעך דרך-ארץ, און הענעך מיטן אייגל טראָגט זיך אָפּ, און איך בלײַב ווידער אַליין, ווידער דער זעלבער פּרינץ בײַ זיך אין ווײַנגאָרטן... אָן עבֿירה נאָר, וואָס "מעני" איז דאָ ניטאָ! אונדזער שכנס קעלבל איז שוין מער קיין קעלבל. ס'איז שוין אַ "סקאָטינע" (אַזוי זאָגט אונדזער שכנה פּעסיע). וואָס הייסט דאָס אַ סקאָטינע? און צוליב וואָס האָט מען דאָס פֿאַרקויפֿט צום קצבֿ? שוין זשע אויף אַוועקצוקוילען? צוליב דעם איז דאָס געבוירן געוואָרן, מע זאָל דאָס נאָכדעם קוילען?... צו וואָס ווערט געבוירן אַ קעלבל און צו וואָס ווערט געבוירן אַ מענטש?...

פּלוצעם דערהער איך פֿון שטוב אַרויס אַ מאָדנע אויסגעשריי מיט אַ געוויין... איך דערקען דער מאַמעס קול... איך הייב אויף די אויגן - אָן אײַנגעלויף בײַ אונדז אין שטוב... ייִדן און ווײַבער... דער אַרויס, דער אַרײַן... איך ליג אויף אַ קלאָץ מיטן בויך אַראָפּ. מיר איז גוט!... שאַט-שאַט! אָט גייט יאָסיע דער נגיד! יאָסיע דער נגיד איז גבאי אין הער קצבֿישער קלויז, דאָרט ווו מײַן טאַטע איז חזן שוין דרײַ און צוואַנציק יאָר. יאָסיע איז אַליין געווען אַמאָל אַ קצבֿ. הײַנט האַנדלט ער מיט אָקסן און מיט פֿעל און איז אַ נגיד, אַ גרויסער נגיד! יאָסיע מאַכט מיט די הענט, בייזערט זיך אויף דער מאַמע און טענהט:

- סטײַטץ, סטײַטץ! וואָס האָט מען מיר ניט געזאָגט, אַז פּייסי דער חזן איז אַזוי סלאַף? (ער קאָן ניט אויסריידן קיין שין). וואָס האָט

איר געסוויגן?

- וואָס זאָל איך שרײַען? - פֿאַרענטפֿערט זיך פֿאַר אים די מאַמע און גיסט מיט טרערן. - די גאַנצע שטאָט האָט געזען, ווי איך מוטשע מיך, געוואָלט אים ראַטעווען... און ער אַליין האָט אויך געבעטן זיך, מע זאָל אים ראַטעווען...

און די מאַמע קאָן נישט ריידן ווײַטער, פֿאַרברעכט מיט די הענט, פֿאַרוואַרפֿט מיטן קאָפּ. מײַן ברודער אליהו כאַפּט זי אונטער:

- מאַמע! וואָס דאַרפֿסטו זיך פֿאַרענטפֿערן? מאַמע! פֿאַרגעס ניט, מאַמע, ס'איז יום-טובֿ, ס'איז שבֿועות, מע טאָר ניט וויינען, מאַמע!...

און יאָסיע דער נגיד הערט ניט אויף צו פֿײַערן אויף מײַן מאַמע:

- וואָס דערציילט איר מיר - די גאַנצע סטאָט! ווער איז די סטאָט? זאָגן זאָלט איר מיר! למען-הסם, צו מיר! - אַלצדינג אויף מײַן חסבון! חבֿרה-קדיסא, סאַמאָסים, תּכריכים - אַלץ אויף מיר, אַלצדינג אויף מײַן חסבון!... און טאָמער דאַרף מען עפּעס טאָן פֿאַר די יתומים, זאָלט איר גיין צו מיר, איר זאָלט זיך גאָר ניט סעמען!

יאָסיע דעם נגידס ווערטער באַרויִקן אָבער ווינציק-וואָס מײַן מאַמע. זי האַלט אין איין יאָמערן און אין איין חלשן בײַ מײַן ברודער אליהו אויף די הענט. און מײַן ברודער אליהו, וואָס האַלט אַליין אין וויינען, הערט נישט אויף צו

דערמאַנען איר, אַז "היינט איז יום-טובֿ, מאַמע, הײַנט איז שבֿועות, מאַמע! מאַמע, מע טאָר ניט װיינען, מאַמע!"...

און מיטאַמאָל װערט מיר אַלץ קלאָר. און עס טוט מיר אַ קלעם דאָס האַרץ, אַ צי בײַ דער נשמה, און עס גלוסט זיך מיר װיינען, און איך װייס ניט אויף װעמען... און רחמנות האָב איך אויף דער מאַמע, און איך קאָן ניט זען װי זי װיינט, און װי זי חלשט, און װי זי צאַפּלט בײַ מײַן ברודער אויף די הענט. און איך פֿאַרלאָז מײַן פּאַלאַץ, מיט מײַן װײַנגאָרטן, און איך גיי-צו צו איר פֿון הינטן, און איך זאָג איר מיטן זעלבן לשון, װאָס מײַן ברודער אליהו, און טרערן קאַפּען פֿון מײַנע אויגן:

- מאַמע! הײַנט איז יום-טובֿ, מאַמע, הײַנט איז שבֿועות, מאַמע! מאַמע, מע טאָר ניט װיינען, מאַמע!...

II

מיר איז גוט - איך בין אַ יתום!

- א -

פֿון זינט איך בין צו מײַן שׂכל געקומען, געדענק איך ניט, איך זאָל זײַן אַזאַ מיוחס, װי אַצינד. װאָס איז מיט מיר דער ייִחוס? - מײַן טאַטע, פּייסי דער חזן, װייסט איר דאָך, איז געשטאָרבן דעם ערשטן טאָג שבֿועות, און איך בין געבליבן אַ יתום.

פֿון דעם ערשטן טאָג נאָך שבֿועות האָבן מיר אָנגעהויבן זאָגן קדיש - איך און מײַן ברודער אליהו. ער טאַקע האָט מיך אויסגעלערנט זאָגן קדיש.

מײַן ברודער אליהו איז אַ געטרײַער ברודער, אָבער נישט קיין גוטער רבי. ער איז אַ כּעסן, ער שלאָגט זיך! ער האָט אויפֿגעעפֿנט אַ סידור און האָט זיך אַװעקגעזעצט מיט מיר און האָט אָנגעהויבן מיט מיר שטודירן:

- יתגדל ויתקדש שמיה רבה... ער װיל, אַז איך זאָל שוין קאָנען אויסנװייניק. ער חזרט-איבער מיט מיר נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל, פֿון אָנהייב ביזן סוף, און הייסט מיר, אַז איצט זאָל איך שוין זאָגן אַליין. איך זאָג אַליין, אָבער עס גייט ניט.

ביז "ויצמח פּורקניה" איז נאָך װי עס איז, און קומט צו "ויצמח פּורקניה", פֿאַרטשעפּע איך מיך. דערלאַנגט ער מיר מיטן עלנבויגן און זאָגט מיר, אַז דער קאָפּ איז מיר, אַ פּנים, ערגעץ אין דרויסן (גלײַך װי געטראָפֿן, אָדער ערגעץ בײַם קעלבל (גלײַך װי ער איז געװוען דערבײַ)... ער פֿוילט זיך ניט און חזרט אײַן מיט מיר נאָכאַמאָל. איך האָב מיך קוים דערשלאָגן ביז "לעילא ולעילא מן כּל ברכתא ושירתא תּושבחתא" - און װײַטער נישט אַ טראָט! ער נעמט מיך אָן פֿאַרן אויער און זאָגט, אַז דער טאַטע זאָל אויפֿשטיין און זען, װאָס פֿאַר אַ זון ער האָט!...

- װאָלט איך פֿאַרשפּאָרט זאָגן קדיש...

אַזוי זאָג איך צו מײַן ברודער אליהו און כאַפּ פֿון אים אַ געשמאַקן פּאַטש מיט דער לינקער האַנט אין דער רעכטער באַק אַרײַן. דערהערט די מאַמע און גיט אים אַ פּסק, ער זאָל מיך ניט שלאָגן, װאָרעם איך בין אַ יתום.

- גאָט איז מיט דיר! װאָס טוסטו? װעמען שלאָגסטו? האָסט פֿאַרגעסן, אַ פּנים, אַז דאָס קינד איז אַ יתום?!

שלאָפֿן שלאָף איך מיט דער מאַמען אינעם טאַטנס בעט - דאָס איינציקע שטיקל מעבל אין שטוב. די קאָלדרע גיט זי אָפּ כּמעט אינגאַנצן מיר.

- דעק דיך אײַן, זאָגט זי צו מיר, און װער אַנטשלאָפֿן, מײַן טײַערער יתום. עסן איז ניטאָ װאָס...

דעקן דעק איך מיך אײַן, אָבער שלאָפֿן שלאָף איך ניט. איך חזר מיר דעם קדיש, אויף אויסנװייניק. אין חדר גיי איך ניט, לערנען לערן איך ניט, דאַװענען דאַװן איך ניט, זינגען זינג איך ניט. פּטור פֿון אַלצדינג.

מיר איז גוט - איך בין אַ יתום.

- ב -

מזל-טובֿ! איך קאָן שוין גאַנץ קדיש אויף אויסנװייניק. רבנן-קדיש אויך. אין שול שטיי איך אויף אַ באַנק און קלאַפּ דעם קדיש, װי אַ מזיק. אַ קול-נגינה האָב איך אויך, בירושה פֿון מײַן טאַטן, אַן אמתע סאָפּראַנאָ. אַלע ייִנגלעך שטעלן זיך אויס אַרום מיר און זײַנען מיר מקנא. װײַבער װיינען. באַלעבאַטים שענקען מיר אַ קאָפּיקע. יאָסיע דעם נגידס ייִנגל, הענעך מיטן אייגל (ער איז אַ מוראדיקער ניט-פֿאַרגינער!(, אַז עס קומט צו רבנן-קדיש, שטעלט ער מיר אַרויס אַ צונג, - ער װיל, ער גייט אויס, ער חלשט, איך זאָל מיך צעלאַכן. אים אויף צו-להכעיס װעל איך ניט לאַכן! האָט דערזען אַהרן דער שמשׂ, האָט ער אים גענומען פֿאַר אַן אויער און האָט אים צוגעפֿירט

צו דער טיר. אַ מיצווה אויף אים! מחמת איך זאָג קדיש אינדערפֿרי און אויף דער נאַכט, גיי איך שוין מער ניט צו הערש-בער דעם חזן און טראָג מיך ניט אום מיט זײַן דאָבציען. איך בין פֿרײַ. אַ גאַנצן טאָג געפֿין איך מיך בײַם טײַך - אָדער איך כאַפּ פֿיש, אָדער איך באָד מיך. כאַפּן פֿיש האָב איך מיך אויסגעלערנט פֿון זיך אַליין. אַז איר ווילט, קאָן איך אײַך אויך אויסלערנען. מע טוט-אויס דאָס העמד און מע פֿאַרקניפּט דעם אַרבל און מע גייט פּאַוואָליע ביזן האַלדז אין וואַסער. מע דאַרף גיין לאַנג - לאַנג. אַז איר פֿילט, אַז דאָס העמד איז שווער, איז אַ סימן, אַז ס'איז פֿול, גייט איר אַרויס וואָס גיכער און טרייסלט אויס דאָס גאַנצע גראָז מיט דער בלאָטע און קוקט זיך גוט צו. אין גראָז ליגן פֿאַרפּלאָנטערט אָפּטמאָל קליינע זשאַבקעלעך - וואַרפֿט זיי אַרײַן צוריק אין וואַסער אַרײַן, ס'אַ צער-בעלי-חיים. אין דער געדיכטער בלאָטע קאָנט איר אַמאָל געפֿינען אַ פּיאַווקע. פּיאַווקעס איז געלט - פֿאַר אַ צענדליק פּיאַווקעלעך קאָנט איר באַקומען דרײַ גראָשן, אָנדערטהאַלבן קאָפּיקעס. עס גייט נישט צופֿוס... קיין פֿיש זאָלט איר ניט זוכן. אַמאָל איז געווען פֿיש אויך, היינט איז נישטאָ. איך יאָג זיך ניט נאָך קיין פֿיש. איך בין צופֿרידן, עס זאָל כאָטש זײַן פּיאַווקעס. ניט אַלעמאָל איז דאָ פּיאַווקעס. היינטיקן זומער איז ניט געווען אײַן פּיאַווקע! פֿון וואַנען האָט זיך דערוווּסט מײַן ברודער אליהו, אַז איך כאַפּ פֿיש - ווייס איך ניט. ער האָט מיר שיִער ניט אָפּגעריסן אַן אויער פֿאַר די פֿיש. אַ גליק, וואָס פּעסיע די גראָבע, אונדזער שכנה, האָט דערזען. אַן אייגענע מאַמע דאַרף זיך אַזוי ניט אײַנשטעלן פֿאַר איר קינד.

- אָט אַזוי שלאָגט מען אַ יתום?...

מײַן ברודער אליהו האָט זיך פֿאַרשעמט און האָט מיר אָפּגעלאָזט דעם אויער. אַלע שטעלן זיך אײַן פֿאַר מיר. מיר איז גוט - איך בין אַ יתום.

- ג -

אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע, האָט זיך אין מיר פֿאַרליבט. זי האָט זיך צוגעטשעפּעט צו דער מאַמען, ווי אַ קלעשטש, איך זאָל דערווײַל זײַן בײַ איר, בײַ פּעסיען, הייסט עס.

- וואָס וועט אײַך אַרן? - האָט זי געטענהט. - עס גייען בײַ מיר צום טיש צוועלף, וועט ער זײַן אַ דרײַצנטער. בײַ דער מאַמען האָט זי קוים געפּועלט. האָט זיך אָבער אַרויסגעשטעלט מײַן ברודער אליהו.

- ווער וועט אויף אים אַכטונג געבן, ער זאָל גיין זאָגן קדיש?

- איך וועל אַכטונג געבן, ער זאָל גיין זאָגן קדיש. נו, שוין? האָט איר צו מיר גאָרניט?

פּעסיע איז נישט קיין גבֿירטע. איר מאַן איז אַן אײַנבינדער און הייסט משה. ער האָט אַ שם פֿאַרן בעסטן בעל-מלאָכה. דאָס אַליין איז אָבער קאַרג. מע דאַרף נאָך האָבן מזל אויך. אַזוי זאָגט פּעסיע צו מײַן מאַמען. מײַן מאַמע גיט איר נאָך. זי זאָגט, אַז צום שלימזל דאַרף מען אויך האָבן מזל. פֿאַר אַ סימן נעמט זי מיך. אָט בין איך אַ יתום, און אַלע ווילן מיך. פֿאַראַן בעלנים, וואָס ווילן מיך צו זיך אויף שטענדיק, נאָר ווי לאַנג קרענקען אירע שׂונאים, ווי לאַנג זי וועט מיך אַוועקגעבן אויף שטענדיק! אַזוי זאָגט די מאַמע און וויינט. זי האַלט זיך אַן עצה מיט מײַן ברודער אליהו.

- ווי מיינסטו? זאָל ער זײַן דערווײַל בײַ פּעסיען?

מײַן ברודער אליהו איז שוין אַ גרויסער. אַניט, וואָלט מען זיך מיט אים ניט געהאַלטן קיין עצה. ער גלעט זיך מיט דער האַנט דאָס ריינע נאָך ניט באַוואַקסענע פּנים, גלײַך ווי ער וואָלט שוין געהאַט אַ באָרד, און רעדט ווי אַ גרויסער:

- מהיכא-תּיתי, אַבי ער זאָל נאָר ניט זײַן קיין שייגעץ.

און עס בלײַבט, אַז איך וועל זײַן דערווײַל בײַ אונדזער שכנה פּעסיע, נאָר בתּנאַי, איך זאָל ניט זײַן קיין שייגעץ. אַלצדינג הייסט בײַ זיי אַ שייגעץ! אָנהענגען דער קאַץ אַ פּאַפּיר אויפֿן עק, זי זאָל זיך דרייען - הייסט בײַ זיי אַ שייגעץ. קלאַפּן מיט אַ שטעקל איבער די גראַטעס פֿונעם גלחס הויף, אַלע הינט זאָלן זיך צונויפֿלויפֿן - הייסט בײַ זיי אַ שייגעץ. אָפּשטעקן בײַ לייבקע דעם וואַסער-פֿירער דעם צאַפּן פֿון דער פֿאַס, ס'זאָל אויסלויפֿן העכער האַלב וואַסער - הייסט בײַ זיי אַ שייגעץ.

- דײַן גליק, וואָס דו ביסט אַ יתום! - זאָגט צו מיר לייבקע דער וואַסער-פֿירער. - אַניט, וואָלט איך דיר איבערגעבראָכן אַ האַנט מיט אַ פֿוס! מעגסט מיר גלייבן אויף נאמנות.

איך גלייב אים אויף נאמנות. איך ווייס, אַז איצט וועט ער מיך ניט אָנרירן, ווײַל איך בין אַ יתום.

מיר איז גוט - איך בין אַ יתום.

- ד -

אונדזער שכנה פּעסיע, זאָל מיר מוחל זײַן, האָט געזאָגט אַ גרויסן ליגן. צוועלף, האָט זי געזאָגט, גייען בײַ איר צום טיש. לויט מײַן רעכענונג, בין איך דער פֿערצנטער. אַ פּנים, זי האָט פֿאַרגעסן אַרײַנרעכענען דעם בלינדן פֿעטער ברוך. און אפֿשר האָט זי אים ניט אַרײַנגעשטעלט צווישן די עסערס דערפֿאַר, ווײַל ער איז שוין זייער אַלט און האָט קיין ציין ניט אויף צו קײַען. קײַען קאָן ער נישט, דערפֿאַר אָבער שלינגט ער, ווי אַ גאַנדז, און כאַפּט. אַלע כאַפּן זיי. זייער כאַפּן איז חוץ לדרך-הטבֿע. איך כאַפּ אויך. שלאָגן זיי מיך. מיט די פּיס אונטערן טיש שלאָגן זיי מיך. מער פֿון אַלע שלאָגט זיך ושתּי. ושתּי איז אַ רוצח. הייסן הייסט ער הערשל, נאָר מחמת ער האָט אַ גוליע אויפֿן שטערן, האָט מען אים אַ נאָמען געגעבן "ושתּי". אַלע האָבן זיי דאָ נעמען און צונעמען: "קלעצל", "קאָטער", "טשערנאָהוז", "בופֿלאַקס", "פּעטעלעלע", "גיב-מיר-נאָך", "שמיר-מיט-פּוטער"...

האָט קיין יסורים ניט - יעדער נאָמען האָט זיך זײַן שורש. פּיניע הייסט "קלעצל" דערפֿאַר, ווײַל ער איז גראָב און קײַלעכיק, ווי אַ קלעצל. וועלוול איז אַ שוואַרצער, רופֿט מען אים "קאָטער". חיים איז אַ בופֿלאַקס, הייסט ער "בופֿלאַקס". מענדל האָט אַ שפּיצעכיקע נאָז, איז ער אַ "טשערנאָהוז", "פּעטעלעלע" האָט מען אַ נאָמען געגעבן פֿײַטלען דערפֿאַר, ווײַל ער קאָן נישט ריידן. בערל איז אַ גרויסער נאַשער: אַז מע גיט אים אַ שטיקל ברויט מיט שמאַלץ, זאָגט ער: "גיב מיר נאָך". זרחן האָט מען געגעבן אַ מיאוסן נאָמען "שמיר-מיט-פּוטער" איבער אַ מיאוסן חסרון, וואָס נישט ער איז שולדיק. שולדיק קאָן זײַן איז די מוטער, וואָס זי האָט דאָס פֿאַרלאָזט און קינדווײַז ווינציק געצוואָגן. און אפֿשר איז זי אויך ניט שולדיק? איך וועל זיך נישט גיין שפּאַרן. שלאָגן זיך אַוודאי נישט! קורץ, ס'איז אַ שטוב, וואָס יעדער האָט אַ צונעמעניש. וואָס דאַרפֿט איר מער - די קאַץ, שוין גאָר אַ שטומע צונג, שוין געוויס גאָט די נשמה שולדיק, הייסט זי בײַ זיי: "פֿייגע-לאה די גבאיטע". איר ווייסט, פֿאַרוואָס? דערפֿאַר, וואָס זי איז אַ גראָבע, און פֿייגע-לאה נחמן דעם גבאיס ווײַב איז אויך אַ גראָבע. וויפֿל, מיינט איר, האָבן זיי שוין געכאַפּט פּעטש דערפֿאַר, זיי זאָלן נישט רופֿן קיין קאַץ מיט אַ מענטשלעכן נאָמען? ווי אַן אַרבעס אין וואַנט! האָבן זיי געגעבן עמעצן אַ צונעמעניש, איז פֿאַרפֿאַלן!

- ה -

מיר האָבן זיי אַ נאָמען געגעבן - טרעפֿט ווי אַזוי? "מאָטל מיט די לעפֿצן"... לעפֿצן איז אַ דײַטשיש וואָרט. אויף אונדזער לשון הייסט דאָס "ליפּן". אַ פּנים, זיי איז נישט געפֿעלן מײַנע ליפּן. זיי זאָגן, אַז איך עס, מאַך איך מיט די ליפּן. איך וואָלט וועלן זען יענעם מענטשן, וואָס זאָל עסן און נישט מאַכן מיט די ליפּן! איך בין נישט פֿון די האָנאָריסטע, וואָס מע טאָר זיי נישט אָנרירן זייער כּבֿוד. נאָר איך ווייס נישט פֿאַרוואָס - מיר איז דאָס צונעמעניש שטאַרק נישט געפֿעלן! און ווײַל ס'איז מיר נישט געפֿעלן, רייצן זיי זיך מיט מיר און רופֿן מיך דווקא אַזוי. אײַנגעגעסענע ברואים - איר האָט נאָך אַזעלכע נישט געזען! פֿריִער האָב איך בײַ זיי געהייסן: "מאָטל מיט די לעפֿצן". נאָכדעם: גלאַט "מיט די לעפֿצן". שפּעטער: "די לעפֿצן". גאָר שפּעטער: "לעפֿצן".

- לעפֿצן! ווּ זײַט איר געווען?

- לעפֿצן! ווישט אָפּ די נאָז!

עס פֿאַרדריסט מיך און עס ברענט מיך, און איך וויין. דערזעט דער פֿאָטער זייערער, פּעסיעס מאַן, משה דער אײַנבינדער, איינמאָל, אַז איך וויין, פֿרעגט ער מיך: וואָס וויין איך? זאָג איך אים: וויאַזוי זאָל איך ניט וויינען, אַז איך הייס מאָטל און מע רופֿט מיך "לעפֿצן"! פֿרעגט ער: ווער? זאָג איך: "ושתּי". וויל ער שלאָגן "ושתּין", זאָגט "ושתּי": ס'איז נישט איך, ס'איז "קלעצל". וויל ער שלאָגן "קלעצלען", זאָגט "קלעצל": ס'איז נישט איך, ס'איז "קאָטער".

איינער אויפֿן אַנדערן, דער אַנדערער אויפֿן דריטן - אַ מעשׂה אָן אַן עק! איז זיך מישבֿ דער פֿאָטער, משה דער אײַנבינדער, און לייגט זיי אַוועק אַלע איינציקווײַז און שמײַסט זיי אָפּ מיט אַ טאָוול פֿון אַ "קרבן-מנחה" און זאָגט זיי:

- ממזרים! איך וועל אײַך ווײַזן, וויאַזוי צו לצעווען פֿון אַ יתום! עס וועט אַ רוח אין אײַער טאַטנס ערד אַרײַן!...

אָט אַזוי. יעדער נעמט זיך אָן מײַז קריוודע. אַלע, אַלע שטעלן זיך אײַן פֿאַר מיר.

מיר איז גוט - איך בין אַ יתום...

III
וואָס וועט זײַן פֿון מיר?
- א -

אַנו, טרעפֿט, ווו איז דער גן-עדן? איר וועט נישט טרעפֿן. ווייסט איר פֿאַר וואָס? ווײַל בײַ איטלעכן איז ער אויף אַן אַנדער אָרט. למשל, די מאַמע זאָגט, אַז דער גן-עדן איז דאָרטן, ווו מײַן טאַטע, פייסי דער חזן, געפֿינט זיך. דאָרטן, זאָגט זי, געפֿינען זיך אַלע ערלעכע נשמות, וואָס זײַנען נעבעך אָפּגעקומען אויף דער וועלט; דערפֿאַר וואָס זיי האָבן ניט די וועלט, קומט זיי יענע וועלט. דאָס איז דאָך קלאָר, ווי דער טאָג. דער בעסטער באַווײַז איז טאַקע דער טאַטע מײַנער. וואָרעם ווו דען זאָל ער זײַן, אַז ניט אין גן-עדן? קאַרג האָט ער זיך אָנגעמוטשעט אויף דער וועלט?... אַזוי זאָגט די מאַמע מײַנע און ווישט זיך בשעת-מעשׂה די אויגן, ווי איר שטייגער איז, אַז זי רעדט פֿונעם טאַטן. פֿרעגט זשע אָבער בײַ מײַנע חבֿרים, וועלן זיי אײַך דערציילן מעשׂיות, אַז דער גן-עדן געפֿינט זיך ערגעץ אויף אַ באַרג פֿון סאַמע קרישטאָל, הויך ביזן הימל. ייִנגלעך לויפֿן דאָרט אַרום פֿראַנק און פֿרײַ, לערנען לערנט מען ניט, נאָר מע באָדט זיך גאַנצע טעג אין מילך און מע עסט האָניק מיט פֿולע הויפֿנס. זײַט איר שוין פֿאַרטיק? קומט צו גיין אַ ייִד אַן איינבינדער און טוט זיך אַ זאָג, אַז דער אמתער גן-עדן איז גאָר פֿרײַטיק אין באָד. איך האָב עס אַליין געהערט פֿון אונדזער שכנהס מאַן, משה דעם איינבינדער, איך זאָל אַזוי הערן אַלדאָס גוטס! הײַנט גייט דערגייט אַן עק! מע זאָל, אַ שטייגער, פֿרעגן מיך, וואָלט איך געזאָגט, אַז דער גן-עדן - דאָס איז מנשה דעם רופֿאס גאָרטן. זינט איר לעבט, האָט איר נאָך אַזאַ גאָרטן ניט געזען. דאָס איז דער איינציקער גאָרטן נישט נאָר אויף אונדזער גאַס, נישט נאָר בײַ אונדז אין שטאָט, - איך האָב מורא, אַז אויף דער גאַנצער וועלט איז נישטאָ נאָך אַזאַ גאָרטן. נישט געוועזן און סע וועט נישט זײַן! דאָס וועלן אײַך אַלע זאָגן. וואָס ווילט איר, זאָל איך אײַך באַשרײַבן פֿריִער: מנשה דעם רופֿא מיט זײַן ווײַב מנשהכע די רופֿאטע? צי איך זאָל אײַך מאָלן פֿריִער דעם גן-עדן, מיין איך דעם גאָרטן זייערן? איך רעכן, אַז פֿריִער פֿון אַלץ זאָל איך אײַך דערציילן פֿון מנשהן מיט מנשהכען. זיי זײַנען דאָך די באַלעבאַטים, קומט זיי פֿריִער דער כּבֿוד.

- ב -

מנשה דער רופֿא טראָגט סײַ ווינטער סײַ זומער אַ הענג-קאָלנער. ער טוט נאָך דעם שוואַרצן דאָקטער. איין אויג האָט ער אַ קליינס, און דאָס מויל איז איִם, ניט אין מײַן מאָס, אַ ביסל אויף אַ זײַט. דאָס הייסט, ניט אַביסל, נאָר אַ סך, טאַקע גאָר אַ סך. פֿון אַ ווינטל איז דאָס אים געקומען. אַזוי זאָגט מנשה דער רופֿא אַליין. איך פֿאַרשטיי נישט, ווי אַזוי ווערט דאָס פֿון אַ ווינטל דאָס גאַנצע מויל אויף אַ זײַט? וויפֿל ווינטן, גרויסע און קליינע, בין איך, אַ שטייגער, אויסגעשטאַנען אין מײַן לעבן! דער גאַנצער קאָפּ וואָלט שוין אַצינד באַדאַרפֿט זײַן בײַ מיר פֿון יענער זײַט פּלייצעס. איך רעכן, אַז ס'איז נאָר אַ רגילות, וויִאַזוי מע געוווינט זיך אײַן. אָט, למשל, פֿאַראַן בײַ מיר אַ חבֿר בערל, פּינטלט ער מיט די אויגן. נאָך אַ חבֿר האָב איך, וועלוול, זופּט ער לאָקשן מיט יויך ווען ער רעדט. אַלצדינג אויף דער וועלט איז אַ רגילות. און כאָטש דאָס מויל איז אים אויף אַ זײַט, פֿונדעסטוועגן מאַכט מנשה בעסער פֿון אַלע דאָקטוירים. ערשטנס, איז ער בײַ זיך ניט אַזאַ פֿריץ, ווי אַנדערע דאָקטוירים. אַז מע רופֿט אים, קומט ער באַלד צו לויפֿן אַ פֿאַרשוויצטער. און צווייטנס, איז בײַ אים נישט קיין מאָדע שרײַבן רעצעפּטן. רפֿואות מאַכט ער אַליין. אַנומלטן האָט מיך אַ כאַפּ געטאָן אַ מין שטעכעניש מיט אַ קעלט, מיט אַ ציטערניש (אַ פּנים, פֿון צופֿיל ליגן אין טײַך?), איז די מאַמע באַלד אַוועקגעלאָפֿן און האָט אַראָפּגעבראַכט מנשה דעם רופֿא. האָט ער מיך באַטראַכט און אַ זאָג געטאָן מיטן קרומען מויל צו דער מאַמען:

- איר האָט זיך ניט וואָס צו שרעקן. ס'איז אַ געלעכטער. דער שייגעץ האָט זיך צוגעקילט די לונג.

און מיט די ווערטער נעמט ער אַרויס פֿון קעשענע אַ בלוי פֿלעשעלע און שיט אויס אין זעקס שטיקלעך פּאַפּיר עפּעס אַ ווײַסע זאַך. דאָס ווערט אָנגערופֿן "פּראָשקעס". איין פּראָשיק הייסט ער מיר, איך זאָל אײַננעמען באַלד. דריי איך מיך און קנייטש מיך אויף אַלע זײַטן. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עס דאַרף זײַן ביטער, ווי דער טויט. כּך הוה. איך האָב דאָך טאַקע געטראָפֿן! ביטער צו ביטער איז ניט גלײַך. פֿרישע קאָרע פֿון קליינע ביימעלעך האָט איר אַמאָל פֿאַרזוכט? אָט אַזאַ טעם האָבן זײַנע פּראָשקעס. איר זאָלט האָבן אַ כּלל: וויבאַלד פּראָשקעס, מוזן זיי זײַן ביטער. עס האָט מיר ניט געהאָלפֿן קיין שום רבונו-של-עולם. איך האָב דעם פּראָשיק אײַנגענומען און געזען זיך מיטן טויט... די איבעריקע פֿינף פּראָשקעס, האָט ער אָנגעזאָגט דער מאַמען, זאָל איך אײַננעמען אַלע צוויי שעה אַ פּראָשיק. געפֿונען אַ בעלן אויף אײַננעמען גאַלו! די מאַמע האָט זיך נאָר אָפּגעקערעוועט אויף אַ מינוט, געגאַנגען אָנזאָגן מײַן ברודער אליהו, אַז איך בין קראַנק, האָב איך אַלע פֿינף פּראָשקעס אויסגעשאָטן אין פּאָמעניצע און אָנגעשאָטן אין די פּאַפּירלעך אַ ביסל מעל. אַ גוט שטיקל אַרבעט האָט אויף זיך געהאַט די מאַמע: אַלע צוויי שעה האָט זי געמוזט לויפֿן צו אונדזער שכנה פּעסיע קוקן אויפֿן זייגער. נאָך יעדן פּראָשיק, וואָס איך האָב אײַנגענומען, האָט זי באַמערקט, אַז עס ווערט מיר בעסער. נאָך דעם זעקסטן פּראָשיק בין איך אויפֿגעשטאַנען אַ געזונטער מענטש.

- אָט דאָס הייסט אַ דאָקטער! - האָט זי געזאָגט און נישט געלאָזט מיך גיין אין חדר, געהאַלטן אַ גאַנצן טאָג אין שטוב און געגעבן מיר זיסן טיי מיט ווײַסער בולקע.

- מנשה איז מער דאָקטער פֿון אַלע דאָקטוירים, געבן זאָל איִם גאָט געזונט און אַ סך יאָרן! ער האָט אַזעלכע פּראָשקעס, וואָס זײַנען מחיה-מתים, מאַכן פֿון טויט לעבעדיק...

אַזוי האָט זיך די מאַמע נאָכדעם באַרימט פֿאַר דער גאַנצער וועלט, בשעת-מעשׂה זיך געווישט די אויגן, ווי איר

שטייגער איז.

- ג -

מנשה דעם רופֿאס ווײַב רופֿט מען אויף איר מאַנס נאָמען: "מנשהכע די רופֿאטע". זי איז אַ טריפֿה ייִדענע. אַזוי זאָגן אַלע. ווייסט איר, פֿאַרוואָס? ווײַל זי איז אַ רשעטע. אַ פּנים האָט זי, ווי אויף צו-להכעיס, אַ מאַנצבילשן, אַ קול פֿון אַ מאַנצביל, טראָגט מאַנצבילשע שטיוול און אַז זי רעדט, דאַכט זיך אײַך אויס, אַז זי בייזערט זיך. זי האָט אַ שיינעם שם אויף דער וועלט. זינט זי לעבט, האָט נאָך קיין אָרעמאַן בײַ איר קיין שטיקל ברויט ניט אויפֿגעגעסן. און אַ שטוב איז בײַ איר פֿון כּל-טובֿ. בײַ איר קאָנט איר געפֿינען אײַנגעמאַכטסן פֿון פֿאַר-אַ-יאָרן, פֿון פֿאַר דרײַ יאָרן און פֿון פֿאַר צען יאָרן. וואָס דאַרף זי, למשל, אַזוי פֿיל אײַנגעמאַכטס? פֿרעגט זי, אַ שטייגער, ווייס זי אַליין ניט. אָט אַזאַ טבֿע איז בײַ איר. אַ פֿאַרפֿאַלענע זאַך, איר וועט זי שוין נישט איבערמאַכן. זי ווייס, אַז עס קומט דער זומער, האַלט זי אין איין פּרעגלען אײַנגעמאַכטס. איר מיינט, זי פּרעגלט אויף קוילן? ווער-וואָס? זי קאָן באַשטיין אויף שטעכלקעס, שישקעס, אָפּגעפֿאַלענע בלעטלעך. זי מאַכט אָן אַזאַ רויך אויף דער גאַנצער גאַס, אַז מע קאָן דערשטיקט ווערן. טאָמער וועט זיך אײַך מאַכן אַמאָל קומען צו אונדז זומער-צײַט און איך וועט דערפֿילן אַ רויך פֿון "סמאָלינע", זאָלט איר זיך נישט שרעקן, ס'איז ניט קיין שׂרפֿה. דאָס פּרעגלט מנשהכע די רופֿאטע אײַנגעמאַכטס, אַליין, מיט אירע אייגענע הענט, פֿון אירע אייגענע פּירות, אין איר אייגענעם גאָרטן. און אָט אַזוי קומען מיר צו צום גאָרטן, וואָס כ'האָב אײַך צוגעזאָגט.

- ד -

וואָס פֿאַר אַ פּירות געפֿינט איר נישט אינעם דאָזיקן גאָרטן? עפּל, און באַרן, און ווײַנשל, און פֿלוימען, און קאַרשן, און אַגרעסן, און ווײַמפּערלעך, און פֿערשקעס, און שפּאָנקעס, און מאַרעלן, און מאַלינעס, און אָזשעניצעס, און שאָלקעוויצעס, און וואָס ניט? וואָס דאַרפֿט איר מער - אַפֿילו ווײַנטרויבן ערבֿ ראָש-השנה אויף שהחיינו ווו קריגט מען? - בײַ איר, בײַ מנשהכע דער רופֿאטע! אמת, די ווײַנטרויבן אַז מע פֿאַרזוכט, דערזעט מען קראָקע מיט לעמבערג. אַזוי שטאַרק זויער זײַנען זיי! פֿונדעסטוועגן, נעמט זי אָפּ פֿאַר זיי גוט געלט! פֿון אַלצדינג מאַכט זי געלט. אַפֿילו פֿון די סאָנישניקעס. גאָט זאָל אײַך היטן, איר זאָלט בײַ איר בעטן אויסרײַסן אַ סאָנישניק! זי וועט אײַך ניט געבן! אַ צאָן זיך אויסרײַסן פֿונעם מויל איז בײַ איר גרינגער, ווי אויסרײַסן אַ סאָנישניק בײַ איר פֿונעם גאָרטן. הײַנט ווער רעדט פֿון אַן עפּל, אַ באַר, אַ ווײַנשל, אַ פֿלוים? חיות ניט זיכער! איך בין באַקאַנט מיטן דאָזיקן גאָרטן, ווי אַ ייִד אין אַשרי. איך ווייס אַפֿילו, ווו איטלעכס ביימעלע געפֿינט זיך, און וואָס עס וואַקסט אויף דעם, און צי ס'איז הײַנטיקס יאָר געראָטן אָדער נישט אַזוי געראָטן. פֿון וואַנען ווייס איך דאָס? שרעקט אײַך נישט, איך בין דאָרטן נאָך קיינמאָל נישט געווען. ווי אַזוי האָב איך געקאָנט זײַן, אַז דער גאָרטן איז אַרומגעצוימט מיט אַ הויכן פּאַרקאַן, איבערגעדעקט מיט מוראדיקע שטעכלקעס? זײַט איר שוין פֿאַרטיק? איז אינעווייניק דאָ אַ הונט. ניט קיין הונט, נאָר אַ וואָלף! אויף אַ לאַנגן שטריק שטייט ער צוגעבונדן - אָט דער דאָזיקער כּלבֿ-שבכּלבֿים, און אַנו, לאָז נאָר עמעצער דורכגיין פֿאַרבײַ, אָדער לאָז זיך אים דאַכטן, אַז עמעצער גייט פֿאַרבײַ, הייבט ער אָן צו רײַסן זיך, שפּרינגען און בילן מיט אַזאַ כּעס, גלײַך ווי דער רוח כאַפּט אים אַוועק! פֿרעגט זיך אַ קשיא: ווײַבאַלד אַזוי, ווי קום איך אין גאָרטן אַרײַן? הערט-זשע, וועל איך אײַך דערציילן.

- ה -

מענדל דעם שוחטס קענט איר, צי ניין? קענט איר דאָך מענדל דעם שוחטס דירה אַוודאי נישט. זי איז די אַנדערע פֿון מנשה דעם רופֿאס און קוקט גלײַך צו אים אין גאָרטן אַרײַן. בײַ מענדל דעם שוחטס אַז מע זיצט אויפֿן דאַך, קאָן מען זען אַלצדינג, וואָס בײַ מנשה דעם רופֿא אין גאָרטן טוט זיך. די גאַנצע קונץ איז, וויאַזוי קלעטערט מען אַרויף צו מענדל דעם שוחטס אויפֿן דאַך? מיר איז דאָס גאָרנישט. ווייסט איר, פֿאַרוואָס? ווײַל מענדל דעם שוחטס דירה איז די אַנדערע פֿון אונדז און איז אַ סך נידעריקער פֿון אונדזער דירה. אַז מע דראַפּעט זיך אַרויף צו אונדז אויפֿן בוידעם (איך טו דאָס אָן אַ לייטער; איך וועל אײַך אפֿשר אַמאָל זאָגן וויאַזוי), און שטעלט איר אַרויס אַ פֿוס פֿונעם קליינעם פֿענצטערל, אַזוי זײַט איר שוין בײַ מענדל דעם שוחטס אויפֿן דאַך. דאָרטן לייגט איר זיך אַוועק ווי אַזוי איר ווילט: אָדער מיטן פּנים אַרויף, אָדער מיטן פּנים אַראָפּ. יעדנפֿאַלס, לייגן זיך מוזט איר, אַנישט - קאָן מען אײַך חלילה דערזען: וואָס טוט איר בײַ מענדל דעם שוחטס אויפֿן דאַך? איך האָב אויסגעקליבן תּמיד אַ צײַט פֿאַרנאַכטלעך, צווישן מנחה און מעריבֿ, ווען איך בין געגאַנגען אין שול אַרײַן קדיש זאָגן. דעמאָלט איז נישט טאָג און נישט נאַכט, די בעסטע צײַט. פֿון דאָרטן אַראָפּגעקוקט אין גאָרטן אַרײַן, שווער איך אײַך, אַז ס'איז אַ גן-עדן שבגן-עדן!...

אַז דער זומער הייבט זיך אָן און די ביימער הייבן אָן צו בליִען, זיך באַדעקן מיט ווײַסע פֿעדערלעך, קאָנט איר האָפֿן, אַז נישט הײַנט איז מאָרגן - וועלן זיך באַווײַזן אין די קורצע שטעכלדיקע ביימעלעך גרינע אַגרעסן. דאָס איז די ערשטע פּרי, וואָס עס גלוסט זיך אײַך פֿאַרזוכן. פֿאַראַן מענטשן, וואָס וואַרטן ביז די אַגרעסן ווערן רויט. נאַראָנים! איך זאָל האָבן די ברכות, וואָס גרינערהייט זײַנען זיי אַ סך מער באַטעמט און געשמאַק. איר וועט זאָגן, זיי זײַנען זויער? עס ווערט פֿון זיי הײַליק די ציין? נו, וואָס-זשע איז? אַ זויערס קוויקט דאָס האַרץ, און צו הײַליקע ציין איז דאָ אַ סגולה: זאַלץ. מע שיט אַרויף זאַלץ אויף די ציין און מע האַלט אָפּ דאָס מויל אַקעגן אַ האַלבע שעה, קאָן מען נאָכדעם עסן ווידעראַמאָל די זעלבע אַגרעסן. נאָך די אַגרעסן קומען-אויף די ווײַמפּערלעך. רויטינקע, מיט שוואַרצע פּיסקעלעך, און צענדליקער-צענדליקער אויף איין צווײַגעלע.

איין צווײַגעלע אַז איר פֿירט דורך צווישן די ליפּן, באַקומט איר אַ פֿולע מויל מיט ווײַמפּערלעך, ווײַניקע, שמעקנדיקע, מחיה-נפֿשות! אַז זיי קומען אויף, קויפֿט מיר די מאַמע פֿאַר אַ גראָשן אַ קווערטעלע ווײַמפּערלעך אויף שהחיינו - עס איך זיי מיט ברויט. בײַ מנשהכע דער רופֿאטע אין גאָרטן זײַנען דאָ צוויי רייען קליינע ביימעלעך, האַרט בײַ דער ערד, אָנגעזעצט מיט ווײַמפּערלעך. אויף דער זון ברענען זיי און פֿינקלען אָפּ, און עס גלוסט זיך כאָטש איין צווײַגעלע, כאָטש איין ווײַמפּערל מיט צוויי פֿינגער געבן אַ ריס-אָפּ און גלײַך אין מויל אַרײַן! איר וועט מיר גלייבן? אַז איך רייד פֿון גרינע אַגרעסן מיט רויטע ווײַמפּערלעך, ווערט מיר שוין הײַליק די ציין. לאָמיר בעסער ריידן פֿון ווײַנשל. ווײַנשל האַלטן זיך נישט לאַנג גרין. ווײַנשל ווערן גיך פֿאַרטיק. איך קאָן אײַך שווערן בײַ וואָס איר ווילט, אַז איך אַליין האָב באַמערקט, ליגנדיק בײַ מענדל דעם שוחטס אויפֿן דאַך, עטלעכע ווײַנשעלעך זײַנען אינדערפֿרי געווען גרין ווי גראָז. איך האָב זיי גוט באַמערקט, געמאַכט אויף זיי אַ סימן. בײַ טאָג האָבן זיי פֿון דער זון באַקומען רויטע בעקעלעך. דעם זעלבן טאָג פֿאַרנאַכט זײַנען זיי שוין געווען רויט ווי פֿײַער! ווײַנשל פֿלעגט מיר אויך די מאַמע ברענגען אויף שהחיינו. אָבער וויפֿל ווײַנשל? פֿינף שטיק אויף אַ פֿאָדעם. וואָס טוט מען מיט פֿינף ווײַנשל? מע שפּילט זיך מיט זיי אַזוי לאַנג, ביז מע ווייס ניט, ווּ זיי זײַנען אַהינגעקומען...

- ו -

וויפֿל שטערן אין היטל - אַזוי פֿיל ווײַנשל בײַ מנשה דעם רופֿא אין גאָרטן. איר קאָנט פֿאַרשטיין, אַז איך בין אַ בעלן געווען אויף איין צווײַגעלע איבערציילן די ווײַנשל. האָב איך געציילט, און נישט געקאָנט איבערציילן!... ווײַנשל האָבן אַ טבֿע, זיי האַלטן זיך שטאַרק אויף די ריטלעך. זעלטן-זעלטן ווען עס פֿאַלט אַראָפּ אַ ווײַנשל אויף דער ערד - ער מוז שוין זײַן איבערצײַטיק, שוואַרץ אַזוי ווי אַ פֿלוים. זעט איר, פֿערשקעס - די פֿאַלן אָפּ, וויבאַלד נאָר זיי ווערן רעכט געל. אַך, פֿערשקעס! פֿערשקעס! איך האָב זיי ליב מער פֿון אַלע פּירות. איך האָב אויף מײַן לעבן געגעסן נישט מער ווי איין פֿערשקע, ליגט זי מיר נאָך אין טעם. דאָס איז געווען מיט עטלעכע יאָר פֿריִער, איך בין דעמאָלט נאָך נישט אַלט געווען קיין פֿינף יאָר. מײַן טאַטע האָט נאָך געלעבט, און אין שטוב איז נאָך געווען בײַ אונדז אַלצדינג: די גלעזערנע שאַפֿע, מיט דער קאַנאַפּע, מיט די ספֿרים, מיטן גאַנצן בעטגעוואַנט. קומט צו גיין איינמאָל דער טאַטע פֿון שול אַהיים און מאַכט צו מיר און צו מײַן ברודער אליהו, און לייגט אַרײַן די האַנט אין דער הינטערשטער קעשענע, דאָרט ווּ מען האַלט די נאָזפֿאַטשיילע:

- קינדער! פֿערשקעס וועט איר עסן? איך האָב אײַך געבראַכט פֿערשקעס. אַ פּאָר פֿערשקעס.

און ער נעמט אַרויס די האַנט פֿון דער הינטערשטער קעשענע, דאָרט ווּ מע האַלט די נאָזפֿאַטשיילע, און טראָגט אונדז אונטער, מיר און מײַן ברודער אליהו, צוויי גרויסע געלע קײַלעכיקע שמעקנדיקע פּירות. מײַן ברודער אליהו האָט קיין צײַט נישט. ער מאַכט אַ ברכה, הויך אויף אַ קול, "בורא פּרי העץ", און כאַפּט-אַרײַן די גאַנצע פּרי אין מויל אַרײַן. איך קאָן באַשטיין פֿריִער זיך אָנשפּילן, זיך אָנשמעקן, אָנשפּיגלען, און נאָכדעם שוין וועל איך זי עסן. אי דאָס - נישט אויף איין מאָל, נאָר שטיקלעכווײַז, און מיט ברויט. פֿערשקעס זײַנען גוט מיט ברויט. פֿון דעמאָלט אָן האָב איך מער קיין פֿערשקעס נישט פֿאַרזוכט, נאָר דעם טעם פֿון יענער ערשטער פֿערשקע קאָן איך נישט פֿאַרגעסן! איצטער שטייט פֿאַר מיר אַ גאַנצער בוים מיט פֿערשקעס, און איך ליג בײַ מענדל דעם שוחטס אויפֿן דאַך און קוק און זע, ווי עס פֿאַלט אַ פֿערשקע נאָך אַ פֿערשקע. איינע אַ געלע, אַזש אַ רויטלעכע, האָט זיך פֿאַרשפּאָלטן און געעפֿנט. עס זעט זיך אַרויס פֿון איר דאָס בײַכיקע קערל. וואָס וועט זי טאָן, די רופֿאטע, מיט אַזוי פֿיל פֿערשקעס? זי וועט זיי אָפּטרייסלען מן הסתּם און וועט פּרעגלען פֿון זיי אײַנגעמאַכטס. דעם אײַנגעמאַכטס וועט זי פֿאַררוקן ווײַט אין דער הרובע. ווינטער וועט זי אים אַוועקשטעלן אין קעלער אַרײַן, און דאָרטן וועט ער שטיין אַזוי לאַנג, ביז ער וועט ווערן געצוקערט און כאַפּן אַ שימל.

נאָך די פֿערשקעס קומען-אויף פֿלוימען. נישט אַלע פֿלוימען מיטאַמאָל. איך האָב צוויי סאָרטן פֿלוימען בײַ מנשה דעם רופֿא אין גאָרטן. איין בוים האָב איך מיט "טשערניקעס". דאָס איז אַ מין קײַלעכיקע, זיסע, האַרטע, שוואַרצע פֿלוים. דער אַנדערער בוים איז אַ בוים פֿון פּראָסטע פֿלוימען. דאָס איז אַ מין פֿלוימען, וואָס מע רופֿט זיי "עמערפֿלוימען". מע פֿאַרקויפֿט זיי אויפֿן עמער. זיי האָבן אַ דין הײַטל, זײַנען גליטשיק און קלעפּעדיק און וואַסעריק אויפֿן טעם. פֿונדעסטוועגן זײַנען זיי נישט אַזוי שלעכט, ווי איר מיינט. הלוואַי וואָלט מען זיי נאָר וועלן געבן. מנשהכע די רופֿאטע איז אָבער נישט פֿון די איבעריקע געבערקעס. זי מאַכט בעסער פֿון די פֿלוימען פּאָווידלע אויפֿן ווינטער. ווען וועט זי אויפֿעסן אַזוי פֿיל פּאָווידלע?

- ז -

אַראָפּגעפּטרט די ווײַנשל מיט די פֿערשקעס מיט די פֿלוימען, הייבט זיך אָן פֿאַר מיר אַ סדרה עפּל. עפּל, דאַרפֿט איר וויסן, איז נישט קיין באַרן. באַרן, זיי מעגן זײַן די בעסטע באַרן אין דער וועלט ("בערגאַמאָטן"), וויבאַלד זיי זײַנען נישט רעכט פֿאַרטיק, קאָנט איר מיט זיי גאָרנישט מאַכן. גייט קײַט האָלץ! עפּל מעגן זײַן ווי גרין, די קערעלעך מעגן זײַן ווי ווײַס, האָבן זיי שוין אַ טעם פֿון עפּל. איר שטעקט אַרײַן די ציין אין אַ גרינעם עפּל, ווערט אײַך זויער אין מויל. ווייסט איר, וואָס איך וועל אײַך זאָגן? איך וועל אײַך נישט אַוועקגעבן קיין האַלבן גרינעם עפּל פֿאַר צוויי צײַטיקע. אויף צײַטיקע דאַרף מען וואַרטן ביז העט-העט, און גרינע עפּל קאָנט איר האָבן תּיכּף, נאָכדעם ווי דאָס ביימעלע האָט אָפּגעבליט. עס ווענדט זיך נאָר אין דער גרויס. וואָס ווײַטער אַן

עפּל וואַקסט, ווערט ער גרעסער, ווי, להבֿדיל, אַ מענטש... עס איז נישט קיין ראַיה, אַז אַ גרויסער עפּל דאַרף זײַן גוט. אַמאָל מאַכט זיך, אַ קליין עפּעלע זאָל זײַן בעסער פֿונעם גרעסטן עפּל. למשל, נעמט "ארץ-ישׂראל-עפּעלעך". זיי זײַנען ווײַניק, אָבער געשמאַק. צי, אַ שטייגער, קיסליצעס, אָדער קוואַסעפּעלעך, וואָס גייט זיי אָפּ? הײַנטיקן זומער איז אויף זיי אַ מוראדיק גערעטעניש. עס וועט זײַן אַזוי פֿיל, אַז מע וועט זיי פֿירן מיט וועגן. אַזוי האָב איך געהערט פֿון מנשהכע דער רופֿאטעס מויל. זי האָט דאָס געזאָגט צו "ראובֿן דעם עפּל-ייִד", בשעת די עפּל זײַנען נאָך געווען אין רעכטן בליִען. ראובֿן דער עפּל-ייִד איז געקומען צו גיין אָנקוקן דעם גאָרטן. ער האָט געוואָלט אָפּהאַנדלען בײַ איר די עפּל מיט די באַרן אויפֿן בוים. אויף עפּל און אויף באַרן איז ראובֿן שוין איין מאָל אַ מבֿין. ער, אַז ער טוט אַ קוק מיט איין אויג אויף אַ בוים, וועט ער אײַך באַלד זאָגן, וויפֿל פּרנסה דער בוים קאָן געבן. ער וועט אײַך קיינמאָל ניט האָבן קיין טעות אויף אָט אַזוי פֿיל. סײַדן עס וועלן זײַן גרויסע ווינטן, און די עפּל וועלן אָפּפֿאַלן פֿאַר דער צײַט, אָדער אַ וואָרעם וועט זיך אַרײַנכאַפּן, אַ "האָסעניצע *" וועט זיך זעצן. דאָס איז אַלץ אַזעלכע זאַכן, וואָס אַ מענטש קאָן נישט וויסן. אַ ווינט איז דאָך פֿון גאָט, און "האָסעניצעס" אויך. כאָטש אַפֿילו איך ווייס נישט, אויף וואָס דאַרף גאָט ווערעם מיט "האָסעניצעס"? סײַדן צוליב דעם, זיי זאָלן צונעמען בײַ ראובֿן דעם עפּל-ייִד דאָס שטיקל ברויט?... ראובֿן זאָגט, אַז ער פֿאַרלאַנגט נישט מער פֿון אַ בוים, ווי אַ שטיקל ברויט. ער האָט, זאָגט ער, אַ ווײַב און קינדער און זוכט פֿאַר זיי אַ שטיקל ברויט. מנשהכע זאָגט אים צו נישט נאָר אַ שטיקל ברויט, נאָר ברויט מיט פֿלייש. זי ווינטשט זיך אַזאַ מזל, וואָס פֿאַר ביימער זי גיט אים. ס'איז דען ביימער? ס'איז גאָלד, נישט קיין ביימער.

- איר ווייסט, אַז איך בין אײַך, חלילה, נישט קיין שׂונאטע. - זאָגט אים מנשהכע. - וואָס איך ווינטש אײַך, מעג עס מיר אָנקומען.

- אָמן! - מאַכט צו איר ראובֿן מיט אַ שמייכל אויף זײַן גוט רויט פּנים, וואָס סע שיילט זיך פֿון דער זון. - איר גיט מיר אַרויס אַ כּתבֿ פֿאַר ווינטן, ווערעם און האָסעניצעס, גיב איך אײַך נאָך מער וויפֿל איר ווילט.

מנשהכע טוט אויף אים אַ מאָדנעם קוק פֿון אונטן אַרויף און מאַכט צו אים מיט אַ מאַנצבילשער שטים:

- גיט מיר אַרויס אַ כּתבֿ, אַז איר גייט אַוועק פֿון דאַנען און גליטשט זיך נישט אויס אויפֿן גלײַכן וועג און ברעכט זיך נישט אויס אַ פֿוס.

- פֿון אויסגליטשן זיך און אויסברעכן זיך אַ פֿוס איז קיינער נישט באַוואָרנט! - זאָגט ראובֿן און קוקט אויף איר מיט זײַנע גוטע שמייכלענדיקע אויגן. - דאָס קאָן זיך טרעפֿן מיט אַ נגיד נאָך גיכער ווי מיט אַן אָרעמאַן, ווײַל אַ נגיד האָט מיט וואָס צו קרענקען.

- איר זײַט אַ ייִד אַ חכם! - ענטפֿערט אים מנשהכע מלא-גזלן. - נאָר אַ מענטש, וואָס ווינטשט דעם אַנדערן זיך אויסברעכן אַ פֿוס, קאָן אים אָפּדאַרן די צונג אַזוי, אַז ער זאָל גאָרנישט וויסן, פֿון וואַנען ס'איז אים געקומען.

- פֿאַרוואָס נישט? - זאָגט זיך ראובֿן אַלץ מיטן זעלבן שמייכעלע. - פֿאַר נויט איז אַ צונג אויך נישקשה, אַבי נישט חלילה בײַם קבצן...

- ח -

אַן עבֿירה, וואָס דער גאָרטן איז נישט אַריבער צו ראובֿן דעם עפּל-ייִד אין רשות אַרײַן. מיר וואָלט דאָס געווען אַ סך מער ניחא, ווי בײַ דער מכשפֿהטע. איר האָט נאָך אַזאַ צרה נישט געזען. לאָז אַראָפּפֿאַלן איין עפּעלע אַ ווערעמדיקס, אַן אײַנגעדאַרטס, אַן אײַנגעקנייטשטס, ווי בײַ אַן אַלטער באַבעצע דאָס פּנים, וועט זי זיך ניט פֿוילן זיך אָנבייגן, אויפֿהייבן, אַרײַנלייגן אין פֿאַרטעך אַרײַן און אַוועקטראָגן. וווהין טראָגט זי זיי? אַ פּנים, אויפֿן בוידעם, און אפֿשר אין קעלער? עס ווײַזט אויס, אַז אין קעלער. מחמת איך האָב געהערט דערציילן, אַז פֿאַראַיאָרן איז בײַ איר פֿאַרפֿוילט געוואָרן אַ קעלער מיט עפּל. איז נישט אַ מיצווה, מע זאָל בײַ איר רײַסן עפּל? יאָ, אָבער וויאַזוי רײַסט מען זיי? אַרײַנכאַפּן זיך אין גאָרטן בײַ דער נאַכט, ווען אַלע שלאָפֿן, און אָנשטופּן פֿולע קעשענעס, וואָלט אַוודאי געווען אַ שׂכל. וואָס-זשע וועט אָבער זאָגן דער כּלבֿ? און ווי אויף צו-להכעיס וואַקסן הײַנטיקן זומער עפּל איינס אין איינס. זיי בעטן זיך, זיי חלשן, מע זאָל זיי אָפּרײַסן! וואָס טוט מען? ס'זאָל זײַן אַזאַ שפּרוך, אַ מין כּישוף, די עפּל זאָלן גיין צו מיר!... איך קלער אַזוי לאַנג, ביז איך דערקלער. נישט קיין שפּרוך און נישט קיין כּישוף, נאָר אַן אַנדער זאַך. אַ שטעקן, אַ לאַנגן שטעקן מיט אַ טשוואָק בײַם שפּיץ. מיט דעם שטעקן אַבי איר טרעפֿט נאָר מיטן טשוואָק בײַם הענגערל פֿונעם עפּל און טוט אַ צי צו זיך - איז דער עפּל אײַערער. איר דאַרפֿט נאָר זען האַלטן דעם שטעקן אַזוי, אַז דער עפּל זאָל חלילה נישט אַראָפּפֿאַלן אויף דער ערד. און טאָמער פֿאַלט דער עפּל אַראָפּ, איז אויך אָן אַן אומגליק. זי וועט מיינען, אַז דאָס האָט אים דער ווינט אַראָפּגעשלײַדערט. פֿאַרשטייט זיך, איר דאַרפֿט דעם עפּל נישט אָנרירן מיטן טשוואָק, זי זאָל זיך נישט שטויסן... איך שווער אײַך בנאמנות, אַז איך האָב איין עפּל נישט צעשלאָגן. און אַראָפּגעפֿאַלן איז בײַ מיר אויך נישט. בײַ מיר פֿאַלן נישט קיין עפּל. איך ווייס, וויאַזוי מע דאַרף האַלטן אַ שטעקן, אַז מע רײַסט עפּל. דער עיקר איז, מע זאָל זיך ניט כאַפּן. וואָס האָט איר קיין צײַט נישט? איר האָט דערטאַפּט אַן עפּל? עסט אים אויף שטילערהייט,

רוט זיך אָפּ אַ ביסל און רײַסט ווײַטער. איך בין אײַך ערבֿ, אַז קיין פֿויגל וועט נישט וויסן!

גייט זײַט אַ נבֿיא, אַז די מכשפֿה וועט גאָר וויסן דעם חשבון פֿון די עפּל נאָך אויפֿן בוים! אַ פּנים, זי האָט זיי איבערגעציילט בײַ טאָג און האָט זיך געכאַפּט אויף מאָרגן, אַז עס פֿעלן איר עטלעכע שטיק. האָט זי זיך באַהאַלטן בײַ זיך אויפֿן בוידעם און גענומען אונטערקוקן זיך, טאָמער וועט איר גראָטן כאַפּן דעם גנבֿ. אַזוי דענק איך. מחמת פֿון וואַנען דען האָט זי געקאָנט דערוויסן זיך, אַז איך ליג בײַ מענדל דעם שוחטס אויפֿן דאַך און אַרבעט מיטן שטעקן? נעכײַ וואָלט זי מיך כאָטש געכאַפּט אַליין אָן עדות, וואָלט איך מיך געקאָנט אָפּבעטן בײַ איר. פֿאָרט אַ יתום - טאָמער וועט זי האָבן אויף מיר רחמנות? איז זי זיך אָבער מישבֿ און גייט אַוועק צו מײַן מאַמען און צו אונדזער שכנה פּעסיע און צו דער שוחטקע און נעמט זיי אַלע דרײַ מיט זיך און קלעטערט מיט זיי אַרויף צו אונדז אויפֿן בוידעם (אַ מכשפֿה קאָן!). פֿונעם בוידעם איז זיי שוין געווען נישט שווער צו זען דורכן פֿענצטערל, וויאַזוי איך אַרבעט מיטן שטעקן.

- נו? וואָס זאָגט איר אויף אײַער תּכשיט? אַצינד גלייבט איר שוין?

די ווערטער האָבן געהערט צו דער רופֿאטע. איך האָב דערקענט איר מאַנצבילשע שטים. איך האָב אויסגעדרייט דעם קאָפּ צום בוידעם און האָב דערזען אַלע פֿיר ווײַבער. איך האָב דעם שטעקן מיטן עפּל נישט אַוועקגעוואָרפֿן. זיי זײַנען אַליין אַרויסגעפֿאַלן. אַ גליק, וואָס איך אַליין האָב מיך געהאַלטן אויף די פֿיס. איך האָב נישט געקאָנט קוקן קיינעם אין די אויגן אַרײַן. דער הונט זאָל נישט ליגן אין גאָרטן, וואָלט איך זיך דערהרגעט פֿאַר בזיון. ערגער פֿון אַלץ איז מיר געווען דער מאַמעס טרערן. זי האָט נישט אויפֿגעהערט צו קלאָגן און צו יאָמערן און צו באַוויינען מיך:

- ווי איז מיר! ווינד אין מיר! צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט! איך האָב געמיינט, אַז מײַן יתום גייט אין שול אַרײַן זאָגן קדיש נאָכן טאַטן, צום סוף ליגט ער גאָר אויף אַ בוידעם, אַ דונער איז מיר, און רײַסט עפּל פֿון אַ פֿרעמדן גאָרטן!...

און די מכשפֿה שטייט איבער איר און לייגט צו מיט איר מאַנצבילשער שטים:

- שמײַסן דאַרף מען אים, אָט אַזאַ משומד! קאַטעוווען! גנאָטעוווען! בלוט זאָל גיין! אַ ייִנגל זאָל וויסן דאָס אַנדערע מאָל, ווי אַזוי צו זײַן אַ ג...

די מאַמע דערלאָזט נישט אַרויסזאָגן דאָס וואָרט "גנבֿ".

- ער איז אַ יתום! נעבעך אַ יתום! - טענהט די מאַמע צו דער רופֿאטע און קושט איר אין די הענט אַרײַן און בעט בײַ איר, אַז זי זאָל מיר מוחל זײַן, אַז מער וועט דאָס שוין נישט זײַן! זי שווערט איר מיט כּל-השבֿועות-שבעולם, אַז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, אַניִשט - זאָל זי אָדער אַליין שטאַרבן, אָדער זי זאָל חלילה מיך באַגראָבן!...

- לאָז ער שווערן, אַז ער וועט שוין מער אַפֿילו נישט אַרײַנקוקן צו מיר אין גאָרטן אַרײַן! - פֿאָדערט די רופֿאטע מיט איר מאַנצבילשער שטים אָן אַ קאַפּ רחמנות צו אַ יתום.

- לאָז מיר אָפּדאַרן די הענט! לאָז מיר אַרויס די אויגן! - זאָג איך, און גיי מיט דער מאַמען אַהיים און הער אויס איר מוסר מיט איר וויינען, און צעוויין מיך אַליין אויף גאַנץ געשמאַק.

- איך פֿרעג דיך נאָך, וואָס וועט פֿון דיר זײַן? - פֿרעגט מיך די מאַמע מיט טרערן, און שטעלט מיר צו אַ בענקעלע פֿאַר מײַן ברודער אליהו. מײַן ברודער אליהו הערט אויס די מעשׂה מיט די עפּל און ווערט בלאַס. אַ פּנים, פֿאַר כּעס. די מאַמע דערזעט, אַז ער איז אויסער זיך. זי האָט מורא, ער זאָל מיך ניט שלאָגן. זי רוימט אים אײַן אַ סוד, ער זאָל מיך ניט שלאָגן, וואָרעם איך בין אַ יתום.

- ווער טשעפּעט אים? - זאָגט מײַן ברודער אליהו. - איך בין נאָר אַ בעלן צו וויסן, וואָס וועט זײַן פֿון אים? וואָס וועט זײַן פֿון אים?!!

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו און קריצט מיט די ציין און קוקט אויף מיר, איך זאָל אים זאָגן, וואָס וועט זײַן פֿון מיר? איך ווייס, וואָס וועט זײַן פֿון מיר? אפֿשר ווייסט איר, וואָס וועט זײַן פֿון מיר?

IV

מײַן ברודער אליהו האָט חתונה

- א -

מזל-טובֿ! איר ווייסט? מײַן ברודער אליהו האָט חתונה!

וויי-וויי, וואָס סע טוט זיך! עס קאָכט די שטאָט. די וועלט וויגט זיך! אַזוי זאָגט אונדזער שכנה, פּעסיע די גראָבע. זי זאָגט, אַז עם וועט זײַן אַ געהויבענע חתונה. אַזאַ חתונה, זאָגט זי, איז שוין לאַנג נישט געווען בײַ אונדז אין שטאָט!

וואָס איז די מעשׂה? נאָר מצד רחמנות. מחמת די מאַמע איז אַן אַלמנה און דער חתן איז אַ יתום. און אַ ביסל איז טאַקע צוליב זכות-אָבות. דעם טאַטנס נאָמען! דער טאַטע, עליו-השלום, האָט איבערגעלאָזט אַ שיינעם נאָמען! פֿאַרן לעבן האָט מען עפּעס נישט געהערט, עמעצער זאָל פֿון אים אַזוי שטאַרק ריידן. איצט, נאָכן טויט, איז פּייסי דער חזן געהויכט און געקרוינט. סכּנת נפֿשות! איך הער, וואָס מענטשן זאָגן דער מאַמע מײַנער. זיי זאָגן איר, אַז דער מחותּן איז נישט קראַנק צו נעמען אויף זיך אַלע הוצאָות און נאָך עפּעס צוצאָלן אויך. ער טאָר נישט פֿאַרגעסן, זאָגן זיי, אַז ער נעמט פּייסי דעם חזנס זון פֿאַר אַ חתן! מײַן ברודער אליהו הערט דאָס. ער פֿאַרשעמט זיך, גלעט זיך דאָס בערדל, ווי אַ גרויסער, ווי אַ מאַנצביל. ער איז שוין אַ מאַנצביל. ערשט אָט דאָ ניט לאַנג האָט זיך אים אָנגעהויבן שיטן אַ בערדל. געוויס איז דאָס אים געקומען פֿון רויכערן. פֿון זינט דער טאַטע איז געשטאָרבן, האָט ער אָנגעהויבן רויכערן. די ערשטע צײַט האָט ער זיך געמוטשעט, פֿלעגט זיך פֿאַרהוסטן. איצט פֿאַרציט ער זיך שוין און קאָן אַרויסלאָזן דעם רויך דורך דער נאָז. אַ טײַערע מציאה! איר מיינט, אַז איך קאָן דאָס נישט? די גאַנצע צרה, וואָס איך האָב נישט קיין טיטון! רויכער איך פּאַפּיר, רויכער איך שטרוי, רויכער איך דער רוח ווייס וואָס. איז געוואָר געוואָרן דערפֿון מײַן ברודער אליהו. האָט ער מיר געגעבן! ער מעג, און איך טאָר ניט! באשר איך בין נאָך נישט אַלט קיין גאַנצע נײַן יאָר, אם-כּן וואָס בין איך שולדיק? איך האָב אים געגעבן דאָס וואָרט, איך האָב אים געשוואָרן בײַ אַ חומש, אַז אַן עק, מער רויכער איך ניט. ווי מיינט איר, לאַנג האָב איך געהאַלטן וואָרט? איך בעט אײַך, ווער רויכערט נישט הײַנטיקע צײַטן?

- ב -

באַלד וועט זיך איבערקערן די וועלט. אַזוי זאָגט פּעסיע, אונדזער שכנה. זי איז געקומען צו גיין פֿונעם מחותּן אַ געקאָכטע. ס'איז אַ מיאוסע מעשׂה. דער מחותּן איז געוואָר געוואָרן, אַז דער חתן)מײַן ברודער אליהו(האָט נישט דעם זייגער. דער זייגער איז געווען אַ גוטער זייגער, אַן אמתער אַ זילבערנער זייגער. דאָס האָט אים דער מחותּן געקויפֿט אַ מתּנה. ווו איז אַהינגעקומען דער זייגער? ער האָט אים, חלילה, ניט פֿאַרשפּילט אין קאָרטן. ער האָט אים פֿאַרקויפֿט און דאָס געלט אויסגעגעבן אויף דאָקטוירים און רפֿואות. ער האָט געוואָלט ראַטעווען דעם טאַטן - וואָס קומט אים דערפֿאַר? אַזוי האָט געטענהט פּעסיע. דער מחותּן איז אָבער אַ פּראָסטער ייִד. ער פֿרעגט, וואָס געהער זיך אָן אַ פֿרעמדער טאַטע צו זײַן זייגער? ער איז ניט מחויבֿ, זאָגט ער, מיט זײַנע זייגערס אויסצוהאַלטן פֿרעמדע טאַטעס. פֿונעם זייגער איז שוין בײַ אים געוואָרן "זייגערס" און פֿונעם טאַטן - "טאַטעס"! פּעסיע זאָגט, אַז פֿון אַ חזירשן עק קאָן מען קיין שטרײַמל נישט מאַכן!... דאָס מיינט זי אונדזער מחותּן. ער איז אַ פּראָסטער נפֿש. אַ בעקער איז ער און הייסט יונה דער בייגל-בעקער. ער באַקט בייגל. "איר מעגט שוין ליגן אין דער ערד און באַקן בייגל". אַזוי זאָגט אים פּעסיע, מסתּמא אויף קאַטאָוועס. און אפֿשר מיינט זי טאַקע אויף דער אמתן? איך פֿאַרשטיי נישט, ווי אַזוי קאָן מען ליגן אין דער ערד און באַקן בייגל: ווער וועט זיי דאָרטן קויפֿן?... ער איז אַ ייִד אַ נגיד. אונדזער מחותּן. פּעסיע דרינגט, אַז ער איז אַן אַדיר! זי זאָגט אים אין די אויגן, אַז ווען זי פֿאַרמאָגט האַלב פֿון אים, טוט זי מיט אים קיין שידוך נישט. זי האָט פֿײַנט אַ חזיר. ער מוז אָפּשווײַגן, וואָרעם צו איר אַז מען פֿאַלט אַרײַן, איז דאָס בעסטע - שווײַגן. ער איז שוין מוחל דעם חתן דעם זייגער, אַבי לאָז דאָס האָבן אַ סוף. זאָגט אָבער פּעסיע, אַז זי איז נישט מוחל. זי וויל, ער זאָל קויפֿן דעם חתן אַ נײַעם זייגער. עס פּאַסט נישט, זאָגט זי, אַ חתן זאָל גיין צו דער חופּה אָן אַ זייגער. טענהט ער: וואָס פֿאַר אַ שײַכות האָט זי מיט זײַן חתן? זאָגט זי: עם האָט אַ שײַכות. דערפֿאַר, וואָס דער חתן איז פּייסי דעם חזנס אַ זון, און ער, יונה דער בייגל-מאַכער, איז ביידע זאַכן: אי אַ נגיד, אי אַ חזיר. פֿאַרדריסט דאָס אים, טוט ער אַ קלאַפּ מיט דער טיר און זאָגט: "לאָז דאָס גיין אין דער ערד אַרײַן!" זאָגט אים פּעסיע: "אויף גיין אין דער ערד אַרײַן זײַט איר בילכער - איר זײַט אַ בעקער!"...

די מאַמע האָט שטאַרק מורא, טאָמער חלילה שיקט ער אָפּ די תּנאָים. זאָגט פּעסיע, זי זאָל שלאָפֿן רויִק: אַ יתום שיקט מען נישט אָפּ קיין תּנאָים. איר מיינט, ווער האָט אויסגעפֿירט? מיר! דער מחותּן האָט געקויפֿט דעם חתן)מײַן ברודער אליהו(אַ נײַעם זייגער, אויך אַ זילבערנעם. נאָך אַ בעסערן פֿון יענעם. דער מחותּן האָט אים אַליין געבראַכט צו טראָגן. אוי, ווען איך האָב אַזאַ זייגער! וואָס מיינט איר, וואָלט געווען? קודם וואָלט איך אַרויסגענומען די געדערים און דערגאַנגען דעם שׂכל, פֿאַרוואָס אַ זייגער גייט. און נאָכדעם? נאָכדעם ווייס איך שוין וואָס ס'וואָלט געווען. די מאַמע ווינטשעוועט אים, דעם מחותּן, ער זאָל דערלעבן אים קויפֿן אַ גאָלדענעם זייגער. דער מחותּן ווינטשעוועט איר אָפּ צוריק, זי זאָל דערלעבן חתונה מאַכן דעם מיזיניק. דאָס מיינט מען מיך. איך בין צופֿרידן אַפֿילו הײַנטיקן טאָג, אַבי אַ זייגער. די מאַמע גלעט מיך און זאָגט, אַז עס וועט נאָך גענוג וואַסער איבערלויפֿן, און בשעת-מעשׂה זײַנען איר די אויגן נאַס. איך פֿאַרשטיי נישט, וואָס דאַרף לויפֿן אַזוי פֿיל וואַסער איידער איך גיי חתונה האָבן, און וואָס דאַרף מען דערבײַ וויינען? וויינען איז בײַ איר אַ וואָכעדיקער גאַנג, און דאָס מוז זי אַלע טאָג. וויינען איז בײַ איר, ווי, למשל, בײַ אײַך דאַוונען, אָדער עסן. דער שנײַדער האָט אָפּגעבראַכט דעם חתן די מלבושים, וואָס דער מחותּן האָט באַשטעלט - דאַרף זי וויינען. פּעסיע האָט איר אָפּגעבאַקן לעקעך צו דער חתונה - דאַרף מען וויינען. מאָרגן אין דער צײַט איז די חופּה - ווידער געוויינט! איך

פֿאַרשטיי נישט, פֿון וואַנען נעמען זיך ביַי מענטשן אַזוי פֿיל טרערן?...

- ג -

עס גיט זיך אויס אַ מאָל אַ טאָג - אַ גן-עדן! אין דרויסן איז חצי-אלול, און טאַקע חצי-אלולדיק. די זון בראָט נישט אויף צו שוויצן, אויף צו וועלן באָדן זיך. זי וואַרעמט און גלעט און קושט אַזוי ווי אַ מאַמע. דער הימל איז אויסגעצוואָגן שבתדיק. דער גאַנצער אינדרויסן פֿרייט זיך, וואָס מיַין ברודער אליהו האָט חתונה. גאַנץ פֿרי האָט זיך אויסגעשטעלט אַ יריד אין שטעטל. וויבאַלד אַ יריד, מוז איך דאָרטן זיַין. איך האָב ליב אַ יריד דאָס חיות. ייִדן לויפֿן אַרום, ווי פֿאַרסמטע מיַיז. שוויצן, שריַיען, פֿילדערן זיך, רייַסן די גויים פֿאַר די פּאָלעס, גייען אויס לייזן געלט - אַ טעאַטער מיט זיי! און די גויים האָבן צייַט; זיי גייען דווקא פּאַוואָליע, די היטלען אַרויף, קוקן, טאַפּן, קראַצן זיך, דינגען זיך, ווילן האַנדלען מציאות. גויעס מיט משונה מאָדנע שלייערס, מיט ברייטע אָפֿענע פּאַזוכעס, מע זעט אַרויס די בריסט. אין די פּאַזוכעס כאַפּן זיי אַריַין אַמאָל, אַז מע זעט נישט, אַ שטיקל סחורה. ייִדן ווייסן שוין, קוקן מיט אויגן. אַז מע דערזעט, טרייסלט מען אויס, און עס ווערט אַ חתונה. אַמאָל מאַכט זיך, אַז אַן ערלית קויפֿט אַ ליכטל אין קלויסטער אַריַין און פֿאַרשטעקט דאָס אין שלייער. יונגע לייַט האָבן נישט וואָס צו טאָן, ווילן זיך מאַכן אַ שטיקל יום-טובֿ, צינדן זיי איר אָן שטילערהייט דאָס ליכטל. אַלע קוקן אויף דער ערלית און לאַכן. די ערלית ווייס נישט וואָס די ייִדן לאַכן. הייבט זי אָן צו שילטן אַלע ייִדן מיט טויטע קללות. לאַכט מען נאָך מער. אַמאָל ווערט דערפֿון אַ געשלעג צווישן גויים מיט ייִדן. איך זאָג אייַך - מע דאַרף נישט קיין טעאַטער!... שענער פֿון אַלץ איז די "קאָנע * ". ווייסט איר, וואָס דאָס הייסט? דאָס איז דער פֿערד-מאַרק. דאָרט קויפֿט מען און מען פֿאַרקויפֿט פֿערד. דאָרט זעט איר פֿערד, ציגיַינער, בייַטשן, ייִדן, גויים און פּריצים. דער טומל איז דאָ חוץ לדרך הטבֿע, מע קאָן טויב ווערן. די ציגיַינער שווערן זיך, ייִדן פּאַטשן איבער די הענט, פּריצים קנאַקן מיט די בייַטשן און פֿערדלעך לויפֿן אַהין און אַהער פֿיַיל אויסן בויגן. איך האָב ליב צו קוקן, ווי פֿערדלעך לויפֿן, און ווער שמועסט לאָשיקלעך! איך גיי-אויס, איך שטאַרב נאָך אַ לאָשיקל! און נישט נאָר קליינע לאָשיקלעך האָב איך ליב - אַלצדינג וואָס איז קליין: קליינע הינטלעך, קליינע קעצלעך. איר ווייסט? אַפֿילו אוגערקעלעך קליינינקע, קאַרטאָפֿל יונגיטשקע, ציבעלקעלעך, קנעבעלעך - אַלץ וואָס קליין איז ליב. אַ חוץ חזירימלעך. חזירים האָב איך פֿיַינט אַפֿילו קליינערהייט... איך קער מיך אום צו די פֿערדלעך. די פֿערד לויפֿן. די לאָשיקלעך לויפֿן נאָך די פֿערד. איך לויף נאָך די לאָשיקלעך. אַלע לויפֿן מיר. אויף לויפֿן בין איך אַ פֿיַיער. איך האָב זייער גרינגע פֿיס. דערצו גיי איך באָרוועס און זייער לייַכט אָנגעטאָן: אַ העמדל, אַ הויז, און פֿון אויבן אַ סיצן אַרבע-כּנפֿותל. אַז איך לויף אַראָפּ אַ באַרג און ס'איז אַ ווינטל און די ציצית צעלאָזן זיך, מאָלט זיך מיר אויס, אַז איך האָב פֿליגל און איך פֿלי.

- מאָטל! גאָט איז מיט דיר! שטיי אַ וויַילע!

אַזוי שריַיט צו מיר פּעסיעס מאַן, משה דער איַינבינדער. ער לויפֿט פֿונעם יריד אַהיים מיט אַ פּאַק באַבולע פּאַפּיר. איך האָב מורא, ער זאָל מיר ניט צושטעלן אַ בענקעלע פֿאַר דער מאַמען, און איך זאָל ניט כאַפּן קיין פּסק פֿון מיַין ברודער אליהו. איך הער-אויף צו לויפֿן, גיי-צו פּאַמעלעך, מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן, צו אונדזער שכנהס מאַן. ער לייגט-אָפּ דאָס פּעקל פּאַפּיר, ווישט זיך מיט דער פּאָלע דעם שווייס און זאָגט מוסר:

- ווי שעמט זיך דאָס נישט אַ ייִנגעלע אַ יתום דרייען זיך צווישן ציגיַינערס און לויפֿן משוגענערהייט מיט אַלע פֿערד? און נאָך אין אַזאַ טאָג! שוין באַלד די חופּה ביַי דיַין ברודער - דאָס ווייסטו? קום אַהיים!

- ד -

- ווו ביסטו געווען? אַ דונער איז מיר!

אַזוי זאָגט צו מיר די מאַמע מיט אַ פּליעסק מיט די הענט און באַטראַכט מיַין צעריסן הייזל, מיַינע צעבלוטיקטע פֿיס און מיַין פֿאַרפֿלאַמט, פֿאַרשוויצט פּנים. לאַנג לעבן זאָל משה דער איַינבינדער. קיין וואָרט האָט ער נישט דערציילט פֿאַר קיינעם. די מאַמע וואַשט מיך אַרום, טוט מיר אָן אַ פּאָר נײַע הייזלעך מיט אַ קאַשקעטל צו דער חתונה. די הייזלעך זיַינען געמאַכט געוואָרן איך ווייס נישט פֿון וואָסער אַ מאַטעריע: אַז מע שטעלט זיי אַוועק, שטייען זיי, און אַז מע גייט, שריַיען זיי. מאָדנע הייזלעך!

- אַז דו וועסט צערייַסן אָטאָ די הייזלעך, איז שוין עק וועלט!

אַזוי זאָגט די מאַמע, און איך מיין אויך אַזוי. אַזעלכע הויזן קאָנען זיך שוין נישט צערייַסן. סיידן מע זאָל זיי צעברעכן. דאָס קאַשקעטל איז גאָר פֿון די אַנטיקן, און אַ דאַשיקל האָט דאָס אַ שוואַרצס, אַ גלאַנצעדיקס. אַז עס הערט אויף צו גלאַנצן, באַשפּיַיט מען דאָס, הייבט עס אָן אויפֿסניַי צו גלאַנצן. די מאַמע קוקט אויף מיר און קוועלט, און טרערן קיַיקלען זיך אויף אירע געקנייטשטע באַקן. איר ווילט זיך זייער, אַז איך זאָל אויף דער חתונה אויסנעמען. זי זאָגט צום חתן:

- אליהו! ווי מיינסטו? איך וועל מיט אים נישט פֿאַרשעמט ווערן? ער גייט אָנגעטאָן, קיין עין-הרע, ווי אַ מאָנאַרכס -

אַ קינד.

מייַן ברודער אליהו באַטראַכט מיך, גלעט זיך דאָס בערדל און קוקט אויף מייַנע פּיס. איך ווייס, וואָס באַדייַט זייַן קוקן. ער קוקט, וואָס דעם "מאָנאַרכס קינד" גייט באָרוועס... די מאַמע פאַרשטייט אויך זייַן קוק, נאָר זי מאַכט זיך נישט ווויסנדיק... אַליין גייט זי אָנגעטאָן אין אַ מאָדנע געל מלבוש, וואָס איך האָב עס אויף איר קיינמאָל נישט געזען. דאָס מלבוש איז אויף איר מגושם ברייט. איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז איך האָב עס אַמאָל געזען אויף אונדזער שכנה פּעסיע... דערפֿאַר טראָגט זי אויפֿן קאָפּ אַ זייַדענע פֿאַטשיילע, אַ שפּאָגל-נייַע, נאָך מיט אַלע קנייטשן. דעם קאָליר פֿון דער פֿאַטשיילע איז שווער צו באַשרייַבן. מען קאָן זאָגן ווייַס, מע קאָן זאָגן געל, מע קאָן זאָגן רויז - עס ווענדט זיך אָן דער צייַט. בייַ טאָג איז דאָס העל-רויז, פֿאַרנאַכט קוקט דאָס אויס געלבלעך, און בייַ נאַכט - ווייַס. גאַנץ פֿרי מאָלט זיך עס אויס גרינלעך, און אַמאָל, אַז מע קוקט זיך שטאַרק איין, פֿאַלט דאָס גאָר אַרייַן אין "אַנטיק-מאָרע", דאָס הייסט: העל-רויטלעך-בלוי-טונקלגרין-פּאָפּעליאַטע. זאָגן אויף דער פֿאַטשיילע אַ חסרון קאָן מען נישט, וואָרעם ס'איז אַ זעלטענע פֿאַטשיילע. נישט מער, אויף דער מאַמע זעט זי אויס פֿרעמד, שטאַרק פֿרעמד. עפּעס קלעפּט זיך נישט די פֿאַטשיילע צום פּנים. די פֿאַטשיילע איז פֿאַר זיך, און דאָס פּנים איז פֿאַר זיך. אַ ווייַבערשע פֿאַטשיילע איז ווי, להבֿדיל, אַ מאַנצבילש היטל. דאָס היטל מיטן פּנים באַדאַרפֿן זיך פּאָרן, זייַן ווי צונויפֿגעגאָסן. אָט, למשל, מייַן ברודער אליהו. ער גייט אָנגעטאָן אַ קאַרטוזל, איז דאָס ווי אויסגעוואַקסן בייַ אים אויפֿן קאָפּ. די פּאות האָט מען אים אינגאַנצן אָפּגעשאָרן. און נישט נאָר אָפּגעשאָרן, נאָר אָפּגעגאָלט. אַ מאַנישקע האָט ער אָנגעטאָן אַ ווייַסע מיט אַ האַרטן קאָלנער, מיט אָפּגעלייגטע שפּיצן. און אַ שניפּסל האָט ער געקויפֿט אַ ווייַס מיט רויטע, גרינע און בלויע פּינטעלעך. אַ רייַכער שניפּס! שטיוול מיטן גלאַנץ און מיטן סקריפּ און אויף שטאַרק הויכע אָפּצאַסן - ער זאָל אויסזען אַ ביסל העכער. עס וועט אים אָבער העלפֿן, ווי אַ טויטן באַנקעס: ער איז זייער קליין געוואַקסן. ער איז נישט אַזוי קליין, ווי זי איז גרויס און הויך און מאַנצבילדיק, און רויט און ראַבעטינע, און אַ שטימע האָט זי אַ מאַנצבילשע. איך רייד פֿון דער כּלה, פֿון יונה דעם בעקערס טאָכטער. ברכה הייסט זי. אַ פֿאַרגעניגן געוועז צו זען דאָס פּאָרל אונטער דער חופּה. איך האָב קיין צייַט נישט צו קוקן אויף חתן-כּלה. איך בין פֿאַרנומען. איך דאַרף זען די כּלי-זמר. און ניט אַזוי די כּלי-זמר, ווי זייערע כּלים. מער ווי אַלץ - דעם קאָנטערבאַס מיטן קעסל-פּויק. שיינע צוויי כּלים! דער חסרון, וואָס מע קאָן נישט צוגיין נאָענט אַ פּרווו טאָן די כּלים. באַלד עפּעס גיבן זיי איבער די הענט, אָדער דרייען אייַך אָן אַן אויער. דער רוח כאַפּט זיי אַוועק, טאָמער רירט איר זיך צו מיט אַ פֿינגער! איר וועט זיי אָפּבייַסן! אַך, ווען די מאַמע זאָל זייַן אַ גוטע מאַמע, וואָלט זי מיך געמאַכט פֿאַר אַ כּלי-זמר. איך ווייס אָבער, אַז זי וועט דאָס נישט וועלן. נישט מחמת זי איז אַ שלעכטע, נאָר מחמת די וועלט וועט נישט דערלאָזן, אַז פּייסי דעם חזנס יינגל זאָל זייַן אַ כּלי-זמר. נישט קיין כּלי-זמר און נישט קיין בעל-מלאָכה. מע האָט שוין גערעדט דערפֿון נישט איין מאָל, וואָס וועט זייַן פֿון מיר דער תּכלית. די מאַמע, מייַן ברודער אליהו, אונדזער שכנה פּעסיע און איר מאַן, משה דער אייַנבינדער. ער האָט חשק מיך נעמען צו דער אַרבעט. דערלאָזט נישט פּעסיע. זי זאָגט, אַז פּייסי דער חזן, עליו-השלום, האָט נישט פֿאַרדינט, אַז זייַן זון זאָל זייַן אַ בעל-מלאָכה... איך האָב מיך פֿאַררעדט און גאָר פֿאַרגעסן פֿון דער חתונה. ס'איז שוין לאַנג נאָך דער חופּה. מע גרייט שוין צום טיש. ווייַבער און מיידלעך טאַנצן אַ קאַדריל. איך האָב מיך אַרייַנגעפּלאָנטעט מיט מייַנע הילצערנע הויזן אין מיטן. די וואָס קוקן ווי מע טאַנצט האָבן מיך גענומען וואַרפֿן איינער צום אַנדערן, ווי אַ מיאַטש. "וואָס איז דאָס פֿאַר אַ פּריטשעפּע?" זאָגט איינער. "עפּעס אַ שלימזל!" זאָגט דער אַנדערער. "אַ רעשטל צו די צרות!" זאָגט אַ דריטער. דערזעט אונדזער שכנה און צעשרייַט זיך)זי איז שוין הייזעריק ווי די וואַנט(:

- צי איר זייַט משוגע, צי חסר-דעה, צי מטורף, צי גערירט, צי פֿונעם זינען, צי ניט בייַ אַלע געדאַנקען? דאָס איז - דאָך דעם חתנס ברודערל!!!...

אַהאַ! עס האָט זיי גענומען! אַוודאי האָט מען מיך אַוועקגעזעצט בייַם טיש גלייַך מיט כּלהס צד. און ווייסט איר, מיט וועמען מע האָט מיך באַזעצט? אַז איר וועט זייַן מיט אַכצן קעפּ, וועט איר אויך נישט טרעפֿן! מיט דער כּלהס שוועסטערל. יונה דעם בעקערס קליין טעכטערל. אַלטע הייסט זי. זי איז עלטער פֿון מיר סך-הכּל מיט איין יאָר און טראָגט צוויי צעפּלעך, צונויפֿגעבונדן פֿון אונטן מיט אַ סטענגעלע און זעען אויס, ווי אַ געפֿלאָכטענער בייגל. איך און אַלטע עסן פֿון איין טעלער ניט ווייַט פֿון חתן-כּלה. דער חתן, מייַן ברודער אליהו, קוקט אויף מיר, איך זאָל זיצן ווי אַ מענטש, איך זאָל עסן מיט אַ גאָפּל און זאָל נישט כאַפּן, און זאָל אַכטונג געבן אויף דער נאָז. איר ווייסט, וואָס איך וועל אייַך זאָגן? איך האָב קיין הנאה נישט פֿון דער וועטשערע. איך האָב פֿייַנט, אַז מע קוקט אויף מיר. צו די אַלע זאַכן טראָגט אָן דער גוטער יאָר אונדזער שכנה פּעסיע.

- זאָלט איר זייַן געזונט! - שרייַט זי מיט אַלע כּוחות צו דער מאַמע. - טוט נאָר אַ קוק אַהער. פֿאַרוואָס זאָל נישט - זייַן קיין שידוך?... אַ זיווג מן-השמים!

אויף איר הייזעריקן געשריי קומט אָן דער מחותּן, יונה דער בעקער, אָנגעטאָן שבתדיק, און עס ווערט אַ שמועס, אַז איך און אַלטע זייַנען חתן-כּלה. יונה דער בעקער לאַכט מיט אַ האַלבן מויל. דאָס הייסט: די אויבערשטע ליפּ בייַ אים לאַכט, די אונטערשטע וויינט. דער גאַנצער עולם קוקט אויף אונדז. מיר ביידע, איך און אַלטע, לאָזן אַראָפּ די אויגן אונטערן טיש און שטיקן זיך פֿאַר געלעכטער. בכדי איך זאָל ניט אויסשיסן, האַלט איך מיך צו בייַ

דער נאָז און בלאָז מיך אָן ווי אַ פּאָכיר. נאָך אַ מינוט וועט דער פּאָכיר פּלאַצן, און ס'וועט זייַן אַ סקאַנדאַל. אַ גליק, וואָס די כּלי-זמר טוען אַ זעץ אַ שיינעם ניגון, אַ וואַלעך. דער גאַנצער עולם ווערט פֿאַרטראַכט. איך הייב-אויף דעם קאָפּ און דערזע די מאַמע מיטן געלן פֿרעמדן מלבוש און מיט דער זייַדענער פֿאַטשיילע. זי טוט דאָס, וואָס אַלע מאָל: זי וויינט! איר ווייסט ניט, זי וועט אַמאָל אויפֿהערן צו וויינען?...

V

איך האָב אַ רייַכע שטעלע

- א -

די מאַמע האָט מיר אָנגעזאָגט אַ בשׂורה, אַז איך האָב שוין אַ שטעלע. נישט חלילה ביַי אַ בעל-מלאָכה - אירע שׂונאים, זאָגט זי, וועלן דאָס ניט דערלעבן, אַז פּייסי דעם חזנס זון זאָל זייַן אַ בעל-מלאָכה. מייַן שטעלע, זאָגט זי, איז אַ רייַכע שטעלע, אַ גרינגע שטעלע. אַ גאַנצן טאָג וועל איך גיין אין חדר, אין תּלמוד-תּורה הייסט עס, און בייַנאַכט וועל איך גיין שלאָפֿן צום אַלטן לוריא. דער אַלטער לוריא איז אַ גרויסער גבֿיר, זאָגט זי. ער איז נאָר אַ קראַנקער, דאָס הייסט, אַזוי איז ער געזונט, עסט און טרינקט און שלאָפֿט, נאָר ניט בייַנאַכט. בייַנאַכט קאָן ער נישט שלאָפֿן. קיין איין אויג מאַכט זיך אים ניט צו. האָבן די קינדער מורא אים לאָזן איינעם אַליין בייַנאַכט. דאַרף מען האָבן אַ מענטש זאָל זייַן מיט אים. עס מעג זייַן אַ קינד, אַבי אַ מענטש. אַוועקזעצן צו אים אַן אַלטן ייִדן פּאַסט נישט. אַ קינד - גאָרנישט, עלעהיי אַ קעצל. פֿינף רובל אַ וואָך האָבן זיי צוגעזאָגט, און וועטשערע פֿאַר דיר אַלע פֿאַרנאַכט, ווען דו קומסט פֿון תּלמוד-תּורה (אַזוי זאָגט מיר די מאַמע מייַנע). אַ גוטע וועטשערע, אַ נגידישע. וואָס בייַ זיי פֿאַלט אַראָפּ קאָן עס זייַן גענוג פֿאַר אונדז אַלע. גיי, מייַן קינד, אין חדר, פֿאַרנאַכט וועסטו קומען, וועל איך דיך אָפּפֿירן אַהין. וועסט נישט האָבן קיין שום אַרבעט. אַ נגידישע וועטשערע און אַ געלעגער אויף אַ גוטן. און פֿינף רובל אַ וואָך. איך וועל דיר מאַכן אַ פּאָר מלבושימלעך, שטיוועלעך דיר קויפֿן.

דאַכט זיך, גוט - אַיאָ? וואָס-זשע דאַרף מען וויינען? קאָן זי אָבער אַנדערש ניט, די מאַמע מייַנע. וויינען מוז זי!

- ב -

אין תּלמוד-תּורה גיי איך דערווייַל אַזוי. לערנען לערן איך ניט. נישטאָ פֿאַר מיר קיין כּיתּה. העלף איך דער רביצין אין שטוב און שפּיל מיך מיט דער קאַץ. דער רביצינס אַרבעט איז נישט קיין שווערע אַרבעט. אויסקערן די שטוב, העלפֿן אַרייַנטראָגן האָלץ, גיין אַ גאַנג - ס'איז בלאָטע, ס'איז נישט קיין אַרבעט. אַבי נישט לערנען. לערנען איז ערגער. דערפֿאַר אָבער די קאַץ - אַ סך מער אייַנגענעם. אַ קאַץ, זאָגט מען, איז אַ טמא. איך זאָג: ס'אַ ליגן. אַ קאַץ איז אַ ריינע חיה. אַ קאַץ, זאָגט מען, איז אַ מזיק. איך זאָג: ס'אַ ליגן. אַ קאַץ איז אַ צוגעלאָזטע זאַך. אַ הונט האָט אין זיך חניפֿה, אַ הונט דרייט מיטן עק. אַ קאַץ לאַשטשעט זיך, און אַז מע גלעט זי איבערן קעפּל, מאַכט זי צו די אייגעלעך און הייבט-אָן מורקען. איך האָב ליב אַ קאַץ, - וואָס קומט מיר דערפֿאַר? רעדט-זשע אָבער מיט זיי, מיט מייַנע חבֿרים, וועלן זיי אייַך דערציילן טויזנט מעשׂיות. אַז מע האַלט אַ קאַץ, דאַרף מען וואַשן די הענט. אַז מע האַלט אַ קאַץ, שאַט צום זכּרון. זיי ווייסן שוין ניט וואָס אויסצוטראַכטן. זיי האָבן אַ טבֿע - לאָז צוגיין צו זיי די קאַץ, דערלאַנגען זיי איר אַ שנייַד מיטן פֿוס אין זייַט אַרייַן. איך קאָן נישט זען, ווי מע שלאָגט אַ קאַץ. לאַכן זיי פֿון מיר. בייַ זיי איז ניטאָ קיין צער בעלי-חיים. איך רעד פֿון די קינדער, וואָס מיט מיר אין דער תּלמוד-תּורה. זיי זייַנען רוצחים. פֿון מיר לאַכן זיי. זיי רופֿן מיך: "די הילצערנע הויזן", און מייַן מאַמע - "די קלאָגעדיקע", ווייַל זי וויינט שטענדיק.

- אָט גייט דייַן קלאָגעדיקע מאַמע! - זאָגן זיי צו מיר.

דאָס איז זי געקומען מיך אָפּנעמען פֿון חדר און אָפּפֿירן אויף מייַן רייַכע שטעלע.

- ג -

אויפֿן וועג באַקלאָגט זיך די מאַמע, אַז איר איז ביטער און פֿינצטער (ביטער אַליין איז קאַרג). גאָט האָט איר געגעבן צוויי קינדער, און זי דאַרף זייַן אַליין. מייַן ברודער אליהו האָט, זאָגט זי, חתונה געהאַט, קיין עין-הרע, זייער גוט, אַרייַן אין אַ שמאַלץ-גרוב. איז אָבער דער חסרון, וואָס דער שווער איז אַ גראָבער יונג. אַ בעקער, מישטיינס געזאָגט. וואָס קאָן מען פֿאַרלאַנגען פֿון אַ בעקער? אַזוי טענהט מיט מיר די מאַמע, און מיר קומען אויף מייַן רייַכער שטעלע, צום אַלטן לוריא. דער אַלטער לוריא זיצט אין אַ קייזערלעכן פּאַלאַץ. אַזוי זאָגט די מאַמע. אין אַ קייזערלעכן פּאַלאַץ בין איך אַ בעלן זייַן. דערווייַלע זייַנען מיר אין קיך. איך און די מאַמע. אין קיך איז אויך ניט מיאוס. דער אויוון איז ווייַס און גלאַנצט, און די כּלים גלאַנצן, און אַלצדינג גלאַנצט. מע בעט אונדז זיצן. עס קומט אַרויס אַ ווייַבל אָנגעטאָן ווי אַ פּריצה. זי רעדט מיט דער מאַמע און ווייַזט אויף מיר. די מאַמע שאָקלט צו מיטן קאָפּ, ווישט אַלע מאָל די ליפּן און וויל ניט זיצן. איך זיץ דווקא יאָ. די מאַמע גייט אַוועק, זאָגט מיר אָן, איך זאָל זיך האַלטן ווי אַ מענטש. דערבייַ כאַפּט זי דערווייַל אַ וויין און אַ וויש די אויגן. מאָרגן וועט זי קומען נאָך מיר און וועט מיך אָפּפֿירן, זאָגט זי, אין חדר אַרייַן. מע גיט מיר עסן. יויך מיט קוילעטש (אינדערוואָכן קוילעטש!) און פֿלייש - אַ גוזמא פֿלייש! אָפּגעגעסן, הייסט מען מיר גיין אַרויף. ווייס איך נישט, וואָס הייסט "אַרויף"? פֿירט מיך אָפּ די קעכין. חנה הייסט זי. זי איז אַ שוואַרצע מיט אַ לאַנגער נאָז. מע פֿירט מיך אַרויף אויף טרעפּ. די טרעפּ זייַנען אויסגעבעטעט מיט וויכן. מיט באָרוועסע פֿיס איז אַ מחיה צו גיין. ס'איז נאָך נישט רעכט

נאַכט, און בײַ זיי ברענען שוין לאָמפּן. אָן אַ שיעור לאָמפּן. די ווענט זײַנען אויסגעקלעפּט מיט צאַצקעס און מיט מענטשעלעך. די שטולן זײַנען באַדעקט מיט לעדער. די סטעליע איז צעמאָלט, ווי להבֿדיל אין בית-המדרש. נאָך שענער ווי אין בית-המדרש. מע האָט מיך אַרײַנגעפֿירט אין אַ גרויסן אַלקער. דער אַלקער איז אַזוי גרויס, אַז ווען איך זאָל זײַן איינער אַליין, וואָלט איך געלאָפֿן פֿון איין וואַנט ביז דער אַנדערער, אָדער איך וואָלט מיך גאָר אַנידערגעלייגט און געקאַטשעט זיך אויף דער סאַמעטענער קאָלדרע, וואָס איז אויסגעשפּרייט איבער דער גאַנצער ערד. אויף אַזאַ קאָלדרע דאַרף זײַן נישט שלעכט צו קאַטשען זיך. שלאָפֿן דאַרף זײַן אויך נישקשהדיק.

- ד -

אַ שיינער ייִד, אַ הויכער, מיט אַ גרויער באָרד, מיט אַ ברייטן שטערן, אַ זײַדענער כאַלאַט, אַ יאַרמלקע פֿון גאָלע סאַמעט, שטעקשיך אויף די פֿיס, אויך פֿון סאַמעט מיט בליטשקע אויסגענייט, - אָט דאָס איז דער אַלטער לוריא. ער זיצט איבער אַ גרויסן גראָבן ספֿר. זאָגן זאָגט ער גאָרנישט, נאָר ער קייַט די שפּיצן פֿונעם באָרד, קוקט-אַרײַן אין ספֿר, שאָקלט מיט אַ פֿוס און ברומט שטילערהייט צו זיך אַליין. אַ מאָדנער ייִד אָט דער אַלטער לוריא. איך קוק אויף אים און טראַכט: ער זעט מיך, צי ער זעט מיך נישט? ווײַזן ווײַזט אויס, אַז ניין. ווואָרעם קוקן קוקט ער נישט, און געזאָגט האָט מען אים גאָרנישט. מע האָט מיך נאָר אַרײַנגעלאָזט אַהער און מע האָט פֿאַרשלאָסן די טיר פֿון יענער זײַט. פּלוצעם רופֿט זיך אָן דער אַלטער לוריא, און קוקן קוקט ער אַלץ נאָך נישט אויף מיר:

- קומט אַהער, וועל איך אײַך ווײַזן אַ שטיקל רמב"ם.

צו וועמען רעדט ער דאָס? צו מיר? מיר זאָגט ער "איר"? איך קוק מיך אום אויף אַלע זײַטן. אַחוץ מיר איז נישטאָ דאָ קיינער. דער אַלטער לוריא ברומט אויס נאָכאַמאָל אויף זײַן גראָבער שטים:

- קומט אַהער, וועט איר זען, וואָס דער רמב"ם זאָגט!

איך בין אַ בעלן צוצוגיין צו אים נאָענט.

- מיך רופֿט איר?

- אײַך, אײַך, וועמען דען?

אַזוי מאַכט צו מיר דער אַלטער לוריא און קוקט אין גרויסן בוך אַרײַן און נעמט מיך פֿאַר אַ האַנט און טײַטלט מיט איין פֿינגער און גיט מיר צו פֿאַרשטיין וואָס דער רמב"ם זאָגט. און וואָס ווײַטער, רעדט ער העכער און מיט אַלץ מער היץ. ער צעקאָכט זיך אַזוי שטאַרק, אַז ער ווערט אַזש רויט. ער דרייט מיטן גראָבן פֿינגער, און מיטן עלנבויגן דערלאַנגט ער מיר אַלע מינוט אין זײַט אַרײַן און מאַכט צו מיר:

- נו, וואָס זאָגט איר? אַיאָ, עס איז גוט?

ס'זאָל זײַן שטאַרק גוט - זע איך נישט. דעריבער שווײַג איך. איך שווײַג, און ער קאָכט זיך. ער קאָכט זיך, און איך שווײַג. עס הערט זיך אַ קלונג פֿון אַ שליסל פֿון יענער זײַט. עס עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן די זעלבע וואָס גייט פּריציש אָנגעטאָן. זי גייט צו צום אַלטן לוריא און רעדט אים גלײַך אין אויער אַרײַן. אַ פּנים, ער איז אַ טויבער. אַנישט - וואָס דאַרף זי שרײַען? זי זאָגט אים, ער זאָל מיך אָפּלאָזן, וואָרעם איך דאַרף שוין שלאָפֿן. זי נעמט מיך צו פֿון זײַנע הענט און באַלייגט מיך אויף אַ סאָפֿע מיט "שפּרינזינעס". דאָס בעטגעוואַנט איז ווײַס אַזוי ווי שניי. אַ קאָלדרע אַ זײַדענע, אַ ווייכע - טעם גן-עדן! די וואָס גייט פּריציש אָנגעטאָן דעקט מיך אײַן, גייט אַוועק און פֿאַרשליסט די טיר פֿון יענער זײַט. דער אַלטער לוריא גייט אַרום איבער דער שטוב, די הענט פֿאַרלייגט אַהינטער, קוקט אַראָפּ צו זיך אויף די שיינע שטעקשיך, און ברומט, און באָמקעט, און מאַכט עפּעס מאָדנע מיט די ברעמען. מיר קלעפּן זיך די אויגן. איך וויל שלאָפֿן. פּלוצעם גייט צו צו מיר דער אַלטער לוריא און זאָגט מיר:

- דו ווייסט? איך וועל דיך אויפֿעסן.

איך קוק און פֿאַרשטיי נישט וואָס ער זאָגט.

- שטיי אויף, איך וועל דיך אויפֿעסן.

- וועמען? מיך?

- דיך! דיך! איך מוז דיך אויפֿעסן! אַנדערש קאָן דאָס נישט זײַן!

אַזוי זאָגט דער אַלטער לוריא. ער גייט אַרום איבער דער שטוב, האַלט דעם קאָפּ אַראָפּ, די הענט אַרונטער, דעם שטערן פֿאַרקנייטשט. ער רעדט אָבער אַלעמאָל שטילער, צו זיך אַליין. איך הער זיך צו צו איטלעכס וואָרט. קוים וואָס איך כאַפּ דעם אָטעם. ער אַליין פֿרעגט בײַ זיך און ענטפֿערט זיך אַליין. אָט וואָס דער אַלטער לוריא זאָגט:

דער רמב"ם זאָגט, אַז די וועלט איז נישט קיין קדמון. פֿון וואַנען איז געדרונגען? ווײַל אַ סיבה מוז האָבן אַ - מסבב! מיט וואָס קאָן איך דאָס באַווײַזן? מיט מײַן רצון! ווײַאַזוי? אָט וויל איך אים אויפֿעסן, עס איך אים אויף. אַי וואָס? רחמנות? עס קער זיך גאָרנישט אָן. איך טו מײַן רצון. דער רצון איז נישט דער תּכלית. איך עס אים אויף. איך וויל אים אויפֿעסן. איך מוז אים אויפֿעסן!...

- ה -

אַ גוטע בשׂורה האָט ער מיר אָנגעזאָגט, אָט דער אַלטער לוריא. ער מוז מיך אויפֿעסן! וואָס וועט די מאַמע זאָגן? עס פֿאַלט אָן אויף מיר אַ פּחד. עס ציטערט אויף מיר דאָס לײַב. די סאָפֿע, וואָס איך ליג אויף איר, איז אָפּגערוקט פֿון דער וואַנט. ביסלעכווײַז רוק איך מיך צו דער וואַנט און גליטש מיך אַראָפּ אויף דער ערד, צווישן סאָפֿע און צווישן וואַנט. עס קלאַפּט מיר אַ צאָן אָן אַ צאָן. איך הער מיך אײַן און וואַרט, ווען וועט ער מיך עסן. און ווײַאַזוי? שטילערהייט רוף איך די מאַמע און פֿיל, ווי נאַסע טראָפּנס קאַטשען זיך מיר איבער די באַקן, פֿון די באַקן אין מויל אַרײַן. די טראָפּנס זײַנען געזאַלצן. איך האָב קיינמאָל אַזוי נישט געבענקט נאָך דער מאַמע, ווי אַצינד. נאָך מײַן ברודער אליהו בענק איך אויך, נאָר נישט אַזוי. און אָן דעם טאַטן דערמאָן איך מיך, וואָס איך זאָג נאָך אים קדיש, ווער וועט נאָך מיר זאָגן קדיש, אַז דער אַלטער לוריא וועט מיך אויפֿעסן?...

. . . .

אַ פּנים, איך בין גוט געשלאָפֿן? וואָרעם אַז איך כאַפּ מיך אויף, קוק איך מיך אַרום, וווּ בין איך אין דער וועלט? איך טאַפּ די וואַנט. איך טאַפּ די סאָפֿע. איך שטעק אַרויס מײַן קאָפּ - אַ גרויסער, אַ ליכטיקער אַלקער. סאַמעטענע קאָלדרעס אויף דער ערד. די ווענט אויסגעקלעפּט מיט מענטשעלעך. די סטעליע - ווי להבֿדיל אין בית-המדרש. דער אַלטער לוריא זיצט נאָך אַלץ איבער יענעם גרויסן ספֿר, וואָס ער רופֿט אים רמב"ם. מיר געפֿעלט דער נאָמען "רמב"ם". עס קומט אויס בײַ מיר ווי "בימבאָם". פּלוצעם דערמאָן איך מיך, אַז דער אַלטער לוריא האָט מיך ערשט נעכטן געוואָלט אויפֿעסן. איך האָב מורא, ער זאָל מיך נישט דערזען און ווידער וועלן עסן. באַהאַלט איך מיך צוריק צווישן וואַנט און צווישן סאָפֿע און שווײַג. עס עפֿנט זיך די טיר מיט אַ קלונג פֿון יענער זײַט. עס קומט אַרײַן אַלץ יענע, וואָס גייט אָנגעטאָן ווי אַ פּריצה. נאָך איר גייט נאָך די קעכין, וואָס מע רופֿט זי חנה, מיט אַ גרויסן בעקן. אויפֿן בעקן שטייען קריגעלעך מיט קאַווע, הייסע מילך און פּוטער-בולקעס פֿרישע.

- ווו איז דאָס בחורל? - פֿרעגט חנה און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זײַטן. זי דערזעט מיך צווישן וואַנט און צווישן סאָפֿע.

- ביסט אַ רעכטער שייגעץ, ווי איך זע! וואָס טוסטו דאָ? קום אַראָפּ צו מיר אין קיך. דאָרט וואַרט אויף דיר די מאַמע.

איך טו אַ שפּרונג אַרויס פֿון מײַן באַהעלטעניש און לויף אַראָפּ איבער די אויסגעבעטע טרעפּ מיט די באָרוועסע פֿיס און זינג מיר אונטער צום טאַקט: ראַם-באַם, בים-באָם! בים-באָם, ראַם-באָם! - ביז איך קום אין קיך אַרײַן.

- כאַפּט זיך נישט! - זאָגט חנה די קעכין צו דער מאַמע. - לאָז ער אויסטרינקען כאָטש אַ גלעזל קאַווע מיט אַ פּוטער-געבעקסל! און איר אַליין, נישקשה, מעגט אויכעט נעמען אַ גלעזל קאַווע. דער גוטער יאָר וועט זיי נישט נעמען. זיי האָבן גענוג.

אַזוי זאָגט חנה די שוואַרצע, און די מאַמע דאַנקט איר און זעצט זיך אַוועק, און מע דערלאַנגט אונדז הייסע שמעקעדיקע קאַווע מיט פֿרישע פּוטערגעבעקס.

איר האָט אַמאָל געגעסן אייער-קיכלעך מיט צוקער? - אָט דאָס זײַנען די נגידישע פּוטער-געבעקסלעך. און אפֿשר נאָך בעסער. דעם טעם פֿון דער קאַווע קאָן איך אײַך נישט באַשרײַבן. טעם גן-עדן! די מאַמע האַלט דאָס גלאָז און זופּט און קוויקט זיך און גיט מיר פֿון איר פּוטער-געבעקסל העכער האַלב. דערזעט חנה די קעכין און מאַכט אַ גוואַלד, גלײַך ווי מע האָט זי געקוילעט:

- וואָס טוט איר דאָס? עסט, עסט, ס'איז דאָ גענוג!

און חנה די קעכין גיט מיר נאָך אַ פּוטער-געבעקסל. האָב איך שוין צוויי מיט אַ האַלבן. איך הער מיך צו צו זייער שמועס. דער שמועס איז מיר באַקאַנט. די מאַמע קלאָגט זיך אויף איר מזל. אַן אַלמנה, צוויי קינדער, איינער אין

אַ שמאַלץ-גרוב, דער אַנדערער נעבעך אַזוי. איך וואָלט וועלן וויסן, ווי אַזוי איז דאָס מײַן ברודער אליהו אין אַ
שמאַלץ-גרוב? אַ גרוב מיט שמאַלץ? תּמיד פֿליישיק? חנה הערט אויס די מאַמע, שאָקלט מיטן קאָפּ. נאָכדעם
הייבט אָן חנה ריידן, קלאָגן זיך אויף איר מזל, וואָס זי דאַרף זײַן בײַ יענעם. זי איז אַ טאַטנס אַ קינד. איר טאַטע
איז געווען אַ ייִד אַ בעל-הבית, איז ער אָפּגעברענט געוואָרן. נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבן קרענקען. נאָכדעם איז
ער געשטאָרבן. איר טאַטע, זאָגט זי, זאָל אַצינד אויפֿשטיין און געבן אַ קוק אויף זײַן חנה, ווי זי שטייט בײַ אַ
פֿרעמדן אויוון! זי קאָן זיך נישט באַקלאָגן. דאַנקען גאָט דערפֿאַר. זי האָט אַ גוטע שטעלע. איין חסרון - דער
אַלטער בעל-הבית איז אַ ביסל...

וואָס "אַ ביסל" - ווייס איך נישט. חנה ווײַזט עפּעס מיטן פֿינגער אויפֿן שטערן. די מאַמע הערט אויס חנהן,
שאָקלט מיטן קאָפּ. נאָכדעם הייבט אָן ווידער די מאַמע ריידן. חנה הערט אויס די מאַמע, שאָקלט מיטן קאָפּ.
אויפֿן וועג גיט זי מיר מיט נאָך אַ פּוטער-געבעקסל, און איך ווײַז די ייִנגלעך אין תּלמוד-תּורה. זיי רינגלען מיך
אַרום און קוקן אין די אויגן, ווי איך עס. אַ פּנים, בײַ זיי איז דאָס אַ גאַנצער אַנטיק? איך גיב זיי אַלעמען צו קליינע
שטיקעלעך. זיי לעקן די פֿינגער.

- ווּו האָסטו גענומען אַזאַ מאכל?

איך שטופּ אָן ביידע באַקן, שטעל זיך אַוועק אַקעגן זיי מיט די הענט אין די טיפֿע קעשענעס פֿון מײַנע הילצערנע
הויזן, און קײַ און שלינג און טאַנץ אונטער אויף מײַנע באָרוועסע פֿיס אָן ווערטער, ווי איינער רעדט:

- עך, קבצנישע טאָרבעס וואָס איר זײַט! אַ טײַערע מציאה פּוטערגעבעקס, כאַ-כאַ-כאַ! איר זאָלט נאָך פּרובירן
מיט קאַווע, וואָלט איר ערשט דעמאָלט געוווּסט וואָס הייסט טעם גן-עדן אויף דער וועלט!...

VI
אַ שמאַלץ-גרוב
- א -
דאָס איינציקע שטיקל גליק, וואָס האַלט מײַן מאַמען אויף די פֿיס, איז דאָס, וואָס מײַן ברודער אליהו איז,
דאַנקען גאָט, גוט. ער האָט זיך אַרײַנגעכאַפּט אין אַ שמאַלץ-גרוב. אַזוי זאָגט די מאַמע מײַנע, און פֿאַר גרויס
נחת כאַפּט זי אַ וויש די אויגן, ווי איר שטייגער איז. זי האָט אים שוין פֿאַרזאָרגט, זאָגט זי, אויף אייביק. איר שנור,
זאָגט זי, איז אַפֿילו נישט קיין איי-איי-איי)איך מיין אויך אַזוי!(. האָט אים אָבער גאָט צוגעשיקט דערפֿאַר אַ רײַכן
שווער. ער איז אַ בעקער. יונה רופֿט מען אים, יונה דער בעקער. דאָס הייסט, ער אַליין באַקט נישט. באַקן באַקן
אַנדערע. ער קויפֿט נאָר מעל און פֿאַרקויפֿט ברויט. פּסח באַקט ער מצות פֿאַר דער גאַנצער שטאָט. ער איז צו
בעקערײַ אַ ברען, און דערצו איז ער אַ בייזער ייִד - סכּנות. איך מעג זאָגן, אַז ער איז אַ רוצח. ער האָט מיך
איינמאָל געכאַפּט, בשעת איך בין געווען צו גאַסט בײַ מײַן ברודער אליהו און האָב מיך מכבד געווען מיט אַן
אייער-בייגל. דער בייגל איז געווען אַ פֿרישער, אַ וואַרעמער, נאָר-וואָס פֿונעם אויוון. האָט דער רוח באַדאַרפֿט
אָנטראָגן יונה דעם בעקער. איר זאָלט געווען זען זײַן רציחהדיק פּנים מיט זײַנע גזלעווויע אויגן! פֿון דעמאָלט אָן
גיי איך נישט מער אַהין. מײַן פֿוס וועט שוין דאָרט נישט זײַן מער, איך זאָל וויסן גאָלד! אַ ייִד זאָל האָבן אַ טבֿע
אָננעמען פֿאַרן קאָלנער און אַרויסוואַרפֿן אויף יענער זײַט טיר, און נאָך געבן גוטע דרײַ סטוסאַקעס פֿון הינטן!
איך האָב עס דערציילט דער מאַמען, איז זי באַלד אַוועקגעלאָפֿן אַהין - זי האָט אים געוואָלט אָפּשפּילן אַ
חתונה, ווי אים קומט. האָט אָבער מײַן ברודער אליהו נישט דערלאָזט. ער האָט אים אָפּגעגעבן דעם גערעכט.
ער האָט געדרונגען דער מאַמען, אַז ער האָט דורך מיר בזיונות. אַלעמאָל, ווען איך קום צו אים, עס איך, זאָגט
ער, בייגל. ער וועט מיר בעסער געבן, זאָגט ער, אַ קאָפּיקע און לאָם איך גיין ערגעץ אַנדערש זיך קויפֿן אַ בייגל.
זאָגט אים די מאַמע, אַז ער האָט אויף מיר קיין קאַפּ רחמנות נישט, אַז עס אַרט אים נישט, וואָס דאָס קינד איז אַ
יתום. זאָגט איר מײַן ברודער אליהו, אַז מע קאָן זײַן אַ יתום און מע טאָר נישט כאַפּן קיין בייגל פֿון אַ פֿרעמדן
אויוון. זאָגט אים די מאַמע, ער זאָל ריידן אַביסל שטילער. זאָגט איר מײַן ברודער אליהו, אַז ער וועט דווקא
שרײַען הויך, בכדי אַלע זאָלן וויסן, אַז איך בין אַ גנבֿ. דאָס וואָרט "גנבֿ" קאָן מײַן מאַמע נישט הערן. זי ווערט
אַלערליי פֿאַרבן און זאָגט צו מײַן ברודער אליהו, ער זאָל נישט פֿאַרגעסן, אַן ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט.
מיט גאָט שפּילט מען זיך נישט. גאָט וועט נישט שווײַגן. ער איז אַן אַבֿי-יתומים. ער וועט זיך אָננעמען פֿאַרן יתום.
נישקשה, ער איז אַ גרויסער גאָט. ער קאָן. אַז גאָט וויל, קאָן יונה דער בעקער נישט פֿאַרמאָגן וואָס אַ בייגל איז
ווערט!... אַזוי זאָגט-אָפּ די מאַמע צו מײַן ברודער אליהו. זי נעמט מיך פֿאַר אַ האַנט, טוט אַ קלאַפּ מיט דער טיר,
און מיר גייען אַהיים.

- ב -
הערט איר, אַ פּנים, אַז מיט גאָט טאָר מען זיך טאַקע נישט שפּילן! איר וואָלט וויסן וואָסער אַ סוף יונה הער
בעקער האָט געהאַט! איך האָב דאָך אײַך געזאָגט, אַז ער אַליין באַקט נישט. באַקן באַקן אַנדערע. עפּעס צוויי
ייִדן שוואַרצע מיט דרײַ ווײַבער פֿרעמדע, אָפּגעריסענע, אָפּגעשליסענע, מיט רויטע וואַרעמע פֿאַטשיילעס אויפֿן
קאָפּ)כאָטש אין דרויסן איז אַ היץ - סכּנת נפֿשות!(. האָט זיך געטראָפֿן אַ מעשׂה. נישט איין מעשׂה, נאָר
עטלעכע מעשׂיות. דער עולם האָט זיך געקלאָגט, אַז מע געפֿינט אין די בולקעלעך פֿאָדעם, און טאַשמעס, און

טאַראַקאַנעס, און שטיקלעך גלאָז. איינער אַ קריסט האָט געבראַכט צו טראָגן צו דעם בעקער אַ גאַנצן זשמוט מיט האָר, שוואַרצע האָר. פֿאַר אַ קריסט האָט זיך יונה דער בעקער איבערגעשראָקן. ובפֿרט דער קריסט האָט געסטראַשעט מיט פּאָליציי. מע האָט זיך גענומען צו די בעקערס, פֿאַרגלײַכן וועמענס האָר. די מאַנצבילן האָבן געזאָגט אויף די ווײַבער. די ווײַבער האָבן געזאָגט אויף די מאַנצבילן. די ווײַבער האָבן געטענהט, אַז זיי האָבן אַלע געלע האָר. די מאַנצבילן האָבן געטענהט: ווּ האָט איר געזען בײַ מאַנצבילן אַזעלכע לאַנגע האָר? ביז די ווײַבער האָבן זיך צעקריגט. און אַז די ווײַבער האָבן זיך צעקריגט, איז מען געוואָר געוואָרן שיינע זאַכן: איינע האָט פֿאַרלוירן אַ זאָקנבענדל אין דער חלה. איינע האָט פֿאַרקנאָטן אין טייג אַ זאַניטעצע פֿון אַ קראַנקן פֿינגער. נאָך איינע פֿלעגט זיך לייגן אַלע בײַנאַכט צוקאָפּנס די אויפֿגעווירענע חלה. זי האָט געשוואָרן מיט כּל השבֿועות שבעולם, אַז ס'איז שקר-וכּזבֿ. סך-הכּל האָט זיך דאָס געטראָפֿן איין מאָל, אָדער, העכסטנס, צוויי מאָל. זי האָט נישט געהאַט קיין קישן...

די גאַנצע שטאָט האָט זיך געוויגט. יונה דער בעקער האָט נעבעך געהאַט דאָס לויפֿעניש. עס האָט נישט געהאָלפֿן קיין שום רבונו-של-עולם. מע האָט נישט געוואָלט נעמען זײַן געבעקס אין די הענט אַרײַן! כאָטש וואַרף עס אַרויס פֿאַר די הינט! אַ מיצווה אויף אים!

- ג -

יונה דער בעקער איז אָבער אַ יונג מיט ביינער. ער האָט צעטריבן די בעקערס, די ייִדן מיט די ווײַבער, און האָט צוגענומען אַנדערע בעקערס. שבת האָט ער געלאָזט אויסרופֿן אין אַלע שילן, אַז ער האָט צוגענומען נײַע בעקערס, און אַז פֿון הײַנט אָן און ווײַטער גיט ער אַכטונג אַליין, ס'זאָל זײַן ריין און ציכטיק. ער איז ערבֿ מיט צען רובל שטראָף, טאָמער געפֿינט מען בײַ אים אין דער חלה איין האָר אַפֿילו. פֿון דעמאָלט אָן האָט ער אָנגעהויבן לייזן געלט. דער עולם האָט געזוכט האָר בײַ אים אין די געבעקס און מע האָט דווקא נישט געפֿונען. אַפֿילו אַז מע האָט יאָ עפּעס געפֿונען און מע האָט אים געבראַכט, האָט ער אַרויסגעטריבן. ער האָט געזאָגט, אַז דאָס האָט מען אומיסטנע אַרײַנגעלייגט, בכדי צו באַקומען די צען רובל שטראָף. מע ווייס די מעשׂיות!... אַ רעכטער חבֿרה-מאַן אָט דער יונה דער בעקער! גאָט האָט אָבער געוואָלט זיך אָפּרעכענען מיט אים, האָט ער אים צוגעשיקט אַ נײַעם אומגליק. איינמאָל אין אַ שיינעם פֿרימאָרגן זײַנען אַלע זײַנע בעקערס אויפֿגעשטאַנען, צונויפֿגענומען די קלומקעס און זײַנען אַוועק. זיי וועלן מער נישט באַקן בײַ אים פֿאַר קיין געלט. סײַדן ער וועט זיי העכערן דעם פּרײַז אויף אַ קערבל אַ וואָך, און וועט זיי לאָזן אויף בײַנאַכט אַהיים שלאָפֿן, און וועט זיי נישט שלאָגן מיט די הענט גלײַך אין די ציין אַרײַן. בײַ יונה דעם בעקער איז אַזאַ טבֿע: באַלד עפּעס - גיט ער מיט די הענט אין די ציין אַרײַן. יונה איז געוואָרן אָנגעצונדן. ער איז שוין אַ בעל-הבית פֿון היפּשע עטלעכע יאָר, האָט זיך אים נאָך נישט געטראָפֿן, אַז אַ בעל-מלאָכה זאָל גאָר זאָגן אַ דעה, ווי אַזוי צו שלאָגן זיך! פֿון העכערן דעם פּרײַז איז גאָר נישטאָ וואָס צו ריידן. ער קאָן קריגן צען אַנדערע אויף זייער אָרט. אַ טײַערע מציאה אַרבעטער! קאַרג מענטשן שטאַרבן פֿון הונגער? ער איז אַוועק זוכן בעקערס. נישטאָ קיין בעקערס. קיינער וויל נישט גיין. וואָס איז די מעשׂה? אַלע בעקערס האָבן זיך געמאַכט יד-אַחת. זיי וועלן צו אים נישט גיין, ביז ער וועט נישט צונעמען אַלע פֿריִעריקע בעקערס, און ביז ער וועט נישט מקיים זײַן אַלע דרײַ זאַכן: (1) אַ קערבל אַ וואָך. (2) בײַנאַכט אַהיים שלאָפֿן. (3) נישט שלאָגן זיך מיט די הענט אין די ציין... שיין געווען אָנצוקוקן, ווי יונה האָט זיך געקאָכט, געפּינעט, געקלאַפּט מיט די הענט אין טיש און געשאָלטן זיך. אַי האָב איך געהאַט אַ נקמה! נאָר דאָס איז נאָך גאָרנישט אַקעגן דעם וואָס ס'איז געווען ווײַטער.

- ד -

אַ הייסער זומערטאָג. נאָר וואָס זײַנען אויפֿגעקומען דיניעס מיט קאַוועסנעס (אַרבוזן). דאָס איז די בעסטע צײַט אין יאָר. שפּעטער אַ ביסל הייבן זיך אָן די ווינענדיקע טעג. גאָט זאָל מיך נישט שטראָפֿן פֿאַר די רייד - איך האָב פֿײַנט די ווינענדיקע טעג. איך האָב בעסער ליב, אַז ס'איז פֿריילעך. און וואָס קאָן זײַן פֿריילעכער פֿון אַ פֿולן מאַרק מיט דיניעס און מיט קאַוונעס? אומעטום, ווּ איר טוט זיך אַ קער, איז אָדער דיניעס, אָדער קאַוונעס. די דיניעס זײַנען געל און שמעקן ווי אתרוגים. די קאַוונעס זײַנען רויט (אינעווייניק), ווי פֿײַער, און קערלעך האָבן זיי שוואַרצע, און די זיסקייט זייערע איז ווי אַ גוטער האָניק. מײַן מאַמע האַלט נישט פֿון קאַוונעס. זי זאָגט, אַז דיניעס זײַנען שפּאָרעוודיקער. אַז זי קויפֿט, זאָגט זי, אַ דיניע, האָט זי אויף צוויי טעג פֿאַר אונדז ביידן - אויף אָנבײַסן, אויף וואַרעמעס און אויף וועטשערע. און אַ קאַוונע, זאָגט זי, איז אַ נאַשערײַ: פּויזשעט נאָר אָן אַ פֿולן בויך מיט וואַסער. איך מיין, אַז זי האָט אַ טעות. איך זאָל זײַן אַ קייסער, וואָלט איך אַ גאַנץ יאָר געגעסן קאַוונע מיט ברויט. עס מאַכט נישט אויס, וואָס ס'איז דאָ אין זיי אַ סך קערלעך. אַ גוטע קאַוונע אַז מע טוט אַ רעכטן טרייסל, טוען די קערלעך אַ פֿאַל אַרויס - און דעמאָלט עסט וויפֿל איר ווילט אַליין! אָהאָ! זעט נאָר, איך האָב מיך אַזוי פֿאַררעדט פֿון די קאַוונעס, אַז איך האָב פֿאַרגעסן פֿון וואָס איך האָב אָנגעהויבן. איך האַלט בײַ מײַן ברודער אליהוס שווער, יונה דעם בייגל-בעקער. ס'איז געקומען אויף אים אַ רעכטע מפּלה. קיינער האָט זיך אויף אַזעלכעס נישט געריכט. שטעלט אײַך פֿאָר, מיר זיצן מיט מײַן מאַמען בײַם טיש און עסן וואַרעמעס: דיניע מיט ברויט. עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן מײַן ברודער אליהו מיט אַ חומש אין האַנט, דעם טאַטנס חומש. נאָך אים שלעפּט זיך נאָך זײַן ווײַב ברכה. אין איין האַנט האַלט זי אַ פֿוטערנעם קאָלנער מיט ווידעלעך, אין דער אַנדערער האַנט - אַ פֿאַרעוון "דורכשלאָג". איר ווייסט נישט, וואָס הייסט אַ דורכשלאָג? אַזאַ כּלי, וואָס מע זײַט אָפּ אויף דעם די לאָקשן. מײַן ברודער אליהו איז טויט, ווי די וואַנט. מײַן שוועגערין ברכה איז רויט, ווי אַ העליש

פֿײַער.

- שוויגער, מיר זײַנען געקומען צו אײַך. - זאָגט מײַן שוועגערין ברכה.

- מאַמע, מיר זײַנען קוים אַרויס מיטן לעבן. - זאָגט מײַן ברודער אליהו.

און ביידע זעצן זיך אַוועק וויינען, און די מאַמע העלפֿט זיי אונטער. וואָס האָט זיך געטראָפֿן? אָפּגעברענט געוואָרן? אַרויסגעטריבן? עס הייבט זיך גאָר ניט אָן! מײַן ברודער אליהוס שווער, יונה דער בעקער, האָט זיך געשטעלט. אָנגעזעצט הייסט דאָס בײַ אונדז. זײַנען געקומען די בעלי-חובֿות און האָבן אים אָפּגעשריבן פֿון קאָפּ ביז פֿיס. זיי האָבן צוגענומען בײַ אים ביז אַ פֿאָדעם. אַלץ וואָס אין שטוב, און אַפֿילו די שטוב אַליין אויך, נאָך מיט וואָסערע בזיונות! מע האָט אים געבעטן מחילה, ער זאָל אָפּרייניקן די שטוב. דאָס הייסט, מע האָט אים אַרויסגעוואָרפֿן, זאָגט ער, אויף דרײַ שפּענדלעך.

- ווײ איז מיר! - זאָגט די מאַמע און ברעכט די הענט. - ווּ איז אַהינגעקומען זײַן געלט? ער איז דאָך געווען אַ נגיד!

ענטפֿערט איר מײַן ברודער אליהו, אַז, ערשטנס, איז ער גאָר ניט געווען אַזאַ נגיד. און צווייטנס... דאָ מישט זיך אַרײַן מײַן שוועגערין ברכה, אַז איר טאַטע איז דווקא יאָ געווען אַ נגיד. חוץ זײַן שאָדן אויף איר געזאָגט געוואָרן כאָטש האַלב. נאָר וואָס דען? איר חתונה האָט אים אָפּגעקאָסט אַן אוצר! זי האָט ליב ריידן פֿון איר חתונה. אַלע מאָל, ווען זי קומט צו אונדז, הערט איר נאָר פֿון איר חתונה. אַזאַ חתונה, ווי איר חתונה, איז נישט געווען, זאָגט זי, אויף דער גאַנצער וועלט. דאָס געבעקס וואָס אויף איר חתונה, די געבראָטנס וואָס אויף איר חתונה, די טאָרטן מיט די לעקעכער, מיט די שטרודלען, מיט די מלכות-ברויטלעך, מיט די אײַנגעמאַכטסן וואָס אויף איר חתונה!... דערווײַל איז זי געבליבן ווי זי שטייט און גייט, מיט אַ פֿוטערן קעלנערל און מיט אַ פֿאַרעוון דורכשלאָג. דאָס נדן, וואָס איר פֿאָטער האָט צוגעזאָגט, שמועסט מען נישט, אַז ס'איז פֿאַרפֿאַלן. מײַן ברודער אליהו האָט נאָך געהאַט רווחים: מע האָט אים אָפּגעשריבן זײַנע שבתדיקע מלבושים, מיטן טלית, מיטן בעטגעוואַנט. דעם זייגער אויך. ער איז געבליבן ווי אויפֿן וואַסער. מײַן מאַמע האָט אײַנגעלייגט די וועלט. ס'טײַטש, אַזאַ-נ-אומגליק! ווער האָט זיך געקאָנט ריכטן? איר האָבן דאָך אַלע מקנא געווען אויפֿן שידוך! אַ פּנים, לײַט האָבן איר אַ גוט אויג געגעבן, אָדער זי אַליין האָט אים דעמאָלט מיט איר מויל פֿאַרשאַלטן?... ווי אַזוי די מעשׂה איז, איר האָט דאָס געטראָפֿן, זאָגט זי, מער פֿון אַלעמען. אַ שמאַלץ-גרוב האָט זיך איר פֿאַרגלוסט!

- די שמאַלץ רינט אויס, די גרוב בלײַבט איבער. זײַ דערווײַל בײַ מיר, מײַן קינד, ביז גאָט וועט רחמנות האָבן...

אַזוי זאָגט די מאַמע און טרעט אָפּ דער שנור איר בעט, דאָס איינציקע שטיקל מעבל, וואָס בײַ אונדז אין שטוב.

VII
מײַן ברודער אליהוס געטראַנק
- א -
"פֿאַר איין רובל - הונדערט רובל! הונדערט רובל אַ מאָנאַט און מער קאָן פֿאַרדינען יעדער איינציקער, ווער עס וועט זיך באַקענען מיטן אינהאַלט פֿון אונדזער בוך, וואָס קאָסט סך-הכּל איין רובל מיט פּאָרטאָ. לויפֿט, קויפֿט! סטאָפּ, כאַפּט - איר וועט פֿאַרשפּעטיקן!"

אָט אַזאַ מין זאַך האָט אויסגעלייענט ערגעץ אויף די בלעטער מײַן ברודער אליהו באַלד ווי ער איז אַראָפּ פֿון קעסט. און אַראָפּ פֿון קעסט איז מײַן ברודער אליהו נישט דערפֿאַר, ווײַל עס איז אים "אויסגעגאַנגען די יאָרן". צוגעזאָגט האָט מען אים, אייגנטלעך, קעסט גאַנצע דרײַ יאָר, און געהאַלטן האָט מען אים אַפֿילו נישט קיין דרײַ פֿערטל יאָר. עס האָט זיך מיט זײַן רײַכן שווער געטראָפֿן אַן אומגליק. יונה דער בעקער האָט אָנגעזעצט און איז געוואָרן פֿון אַ נגיד אַ קבצן. פֿון וואַנען דער בראָך איז געקומען - האָב איך אײַך שוין דערציילט. צוויי מאָל איין זאַך דערצייל איך קיינמאָל נישט, סײַדן מע בעט מיך. איצטיקס מאָל וועט זיך נישט העלפֿן קיין בעטן אויך, ווײַל איך בין זייער פֿאַרנומען. איך פֿאַרדין געלט. איך טראָג אַרום אַ געטראַנק, וואָס מײַן ברודער אליהו מאַכט אים אַליין מיט זײַנע אייגענע הענט. ער האָט זיך אויסגעלערנט מאַכן דאָס פֿון אַ בוך, וואָס קאָסט סך-הכּל איין רובל, און פֿאַרדינען קאָן מען מיט דעם הונדערט רובל אַ חודש און מער. מײַן ברודער אליהו, ווי באַלד ער האָט איבערגעלייענט, אַז ס'איז דאָ אַזאַ בוך אויף דער וועלט, אַזוי האָט ער באַלד אַוועקגעשיקט אויף דער פּאָסט אַ קערבל (דאָס לעצטע קערבל) און האָט אָנגעזאָגט דער מאַמען אַ בשׂורה, זי זאָל נישט זאָרגן מער.

- מאַמע! דאַנקען גאָט, מיר זײַנען געהאָלפֿן. מיט פּרנסה זײַנען מיר שוין פֿאַרזאָרגט אָט אַזוי ווײַט (ער ווײַזט מיט דער האַנט אויפֿן האַלדז).

- וואָס איז דען? - פֿרעגט די מאַמע. - האָסט געקריגן אַ שטעלע?

נאָך בעסער פֿון אַ שטעלע! - ענטפֿערט איר מײַן ברודער אליהו, און די אויגן בײַ אים לײַכטן. אַ פּנים, פֿון גרויס - שׂמחה. ער הייסט איר וואַרטן נאָך עטלעכע טעג, ביז דאָס בוך וועט אים אָנקומען.

- וואָסער בוך? - פֿרעגט אים די מאַמע.

- ס'איז שוין איין מאָל אַ בוך! - זאָגט איר מײַן ברודער אליהו און פֿרעגט זי, אויב זי וועט זײַן צופֿרידן מיט - הונדערט רובל אַ חודש? לאַכט פֿון אים די מאַמע און זאָגט אים, אַז זי וואָלט געווען צופֿרידן מיט הונדערט רובל אַ יאָר, אַבי זיכערע. ענטפֿערט איר דערויף מײַן ברודער אליהו, אַז בײַ איר איז צו אַ קליינע השׂגה, און ער לאָזט זיך גיין אויף דער פּאָסט. אַלע טאָג גייט ער אויף דער פּאָסט און פֿרעגט זיך נאָך אויפֿן בוך. שוין העכער אַ וואָך, אַז ער האָט אַוועקגעשיקט דאָס קערבל, און קיין בוך איז נישטאָ! דערווײַל דאַרף מען לעבן. "די נשמה אויסשפּײַען קאָן מען נישט". אַזוי זאָגט די מאַמע. איך פֿאַרשטיי נישט, ווי אַזוי שפּײַט מען דאָס אויס אַ נשמה?

- ב -
שאַט, שוין דאָ אַ בוך! מיר האָבן דאָס נאָר אויסגעפּאַקט, האָט מײַן ברודער אליהו זיך אַוועקגעזעצט לייענען דאָס בוך. ווײַ-ווײַ, וואָס ער האָט דאָרטן אויסגעלייענט! וויפֿל סגולות אויף צו מאַכן געלט דורך פֿאַרשיידענע רעצעפּטן! אַ רעצעפּט אויף צו פֿאַרדינען הונדערט רובל אַ חודש דורך מאַכן די בעסטע טינטן. אַ רעצעפּט אויף צו פֿאַרדינען הונדערט רובל אַ חודש דורך מאַכן גוטע שוואַרצע שוואַקס. אַ רעצעפּט אויף צו פֿאַרדינען הונדערט רובל אַ חודש דורך אַרויסטרײַבן מײַז, טאַראַקאַנעס און אַנדערע מיאוסקייטן. אַ רעצעפּט אויף צו פֿאַרדינען הונדערט רובל אַ חודש און מער דורך מאַכן ליקערן, זיסע בראָנפֿנס, לימאָנאַד, סאָדע-וואַסער, קוואַס און אַנדערע נאָך מער ביליקע געטראַנקען.

מײַן ברודער אליהו האָט זיך אָפּגעשטעלט אויפֿן לעצטן רעצעפּט. ערשטנס, ווײַל דורך אים קאָן מען פֿאַרדינען נאָך מער פֿון הונדערט רובל אַ חודש. אַזוי שטייט דאָך בפֿירוש געשריבן אין בוך. צווייטנס, מע דאַרף זיך נישט פּאַטשקען מיט טינט און מיט שוואַקס און נישט האָבן צו טאָן מיט מײַז, טאַראַקאַנעס און אַנדערע מיאוסקייטן. די פֿראַגע איז נאָר, צו וואָסער געטראַנק זאָל מען זיך נעמען? צו ליקערן און זיסע בראָנפֿנס דאַרף מען האָבן ראָטשילדס פֿאַרמעגן. צו לימאָנאַד און סאָדע-וואַסער דאַרף מען האָבן אַ מאַשינע אַזעלכע, עפּעס אַ מין שטײַן, וואָס קאָסט מי-יודע וויפֿל! בלײַבט איבער נאָר איין זאַך: קוואַס! קוואַס איז אַזאַ מין געטראַנק, וואָס קאָסט וואָלוול און עס גייט אַ סך. ובפֿרט נאָך אין אַזאַ הייסן זומער, ווי הײַנט. פֿון קוואַס, דאַרפֿט איר וויסן, איז בײַ אונדז ברוך דער קוואַסניק געוואָרן אַ גבֿיר. ער מאַכט "בוטל-קוואַס". זײַן קוואַס האָט אַ שם אויף דער וועלט. ער שיסט פֿון די פֿלעשער, ווי פֿון אַ האַרמאַט. וואָס איז דער שׂכל, וואָס סע שיסט, ווייס קיינער נישט. דאָס איז ברוכס סוד. מע זאָגט, אַז ער לייגט אַרײַן אינעווייניק עפּעס אַזעלכעס, וואָס שיסט. אַנדערע זאָגן - אַ ראָזשינקע. אַנדערע זאָגן - האָפּן. קומט דער זומער, האָט ער נישט קיין הענט. אַזוי פֿיל לייזט ער געלט!

אונדזער קוואַס, וואָס מײַן ברודער אליהו מאַכט נאָכן רעצעפּט, איז נישט קיין בוטל-קוואַס און שיסט נישט. אונדזער קוואַס איז אַן אַנדער מין געטראַנק. ווי אַזוי ער ווערט געמאַכט - קאָן איך אײַך נישט זאָגן. מײַן ברודער אליהו לאָזט קיינעם נישט צו, בשעת ער מאַכט אים. אַז ער גיסט וואַסער - זעען אַלע. נאָר אַז ער האַלט אין רעכטן מאַכן, פֿאַרשליסט ער זיך אין דער מאַמעס אַלקער. נישט איך, נישט די מאַמע, נישט מײַן שוועגערין ברכה - קיינער האָט נישט די זכיה צו זײַן דערבײַ. נאָר אויב איר זאָגט מיר צו, אַז ס'וועט זײַן אַ סוד, קאָן איך אײַך זאָגן, וואָס אין דעם געטראַנק געפֿינט זיך. איך ווייס דאָך וואָס ער גרייט צו. דאָרטן געפֿינט זיך שאָלעכץ פֿון לימענע, שיטערער האָניק)מעליס * (, אַ זאַך וואָס מע רופֿט דאָס קרימעטאַרטערום און וואָס איז זויערער פֿון עסיק, און דאָס איבעריקע - וואַסער. וואַסער איז דאָרטן דאָ מער פֿון אַלצדינג. וואָס מער וואַסער - מער קוואַס. דאָס אַלץ ווערט גוט אויסגעמישט מיט אַ פּראָסטן שטעקן, אַזוי שטייט געשריבן אין בוך, און דאָס געטראַנק איז פֿאַרטיק. נאָכדעם ווערט ער אַרײַנגעגאָסן אין אַ גרויסן קרוג, און מע וואַרפֿט אַרײַן אַהין אַ שטיק אײַז. אײַז איז דער עיקר! אָן אײַז טויג דאָס גאַנצע געטראַנק אויף תּישעה נײַנציק כּפּרות. דאָס זאָג איך אײַך נישט פֿונעם בוך, נאָר איך האָב איינמאָל אַליין פֿאַרזוכט אַ ביסל קוואַס אָן אײַז, האָב איך געמיינט, אַז ס'איז אַן עק פֿון מײַן לעבן!

- ג -
געמאַכט דאָס ערשטע פֿעסל קוואַס, איז געבליבן, אַז אַרויסטראָגן פֿאַרקויפֿן אים אויף דער גאַס זאָל איך. ווער דען, אַז נישט איך? מײַן ברודער אליהון פּאַסט נישט. ער איז דאָך שוין אַ באַווײַבטער. דער מאַמען - אַוודאי נישט. מיר וועלן גאַרנישט דערלאָזן, אַז די מאַמע זאָל אַרומגיין מיט אַ קרוג איבערן מאַרק און שרײַען: "קוואַס! ייִדן, קוואַס!" אַלע האָבן געפּסקנט, אַז דאָס דאַרף זײַן מײַן אַרבעט. איך אַליין האָב אויך אַזוי געדענקט. איך האָב מיך מחיה געווען, אַז איך האָב דערהערט דאָס נײַס. מײַן ברודער אליהו האָט גענומען מיך לערנען, ווי אַזוי איך זאָל טאָן. דעם קרוג זאָל איך האַלטן אין איין האַנט אויף אַ שטריקל, דאָס גלאָז אין דער אַנדערער האַנט, און בכדי דער עולם זאָל זיך אָפּשטעלן, זאָל איך זינגען הויך, און מיט אַ ניגון, אָט אַזוי:

ייִדן, אַ געטראַנק!
אַ קאָפּיקע אַ גלאָז!

קאַלט און זיס -
אַ דערקוויקעניש!...
אַ קול, האָב איך אײַך שוין לאַנג געזאָגט, אַז איך האָב אַ שײנס. אַ סאָפּראַנאָ-שטימע, בירושה פֿון מײַן טאַטן, עליו-השלום. איך האָב געגעבן אַ זינג-אַרויס אויף אַ קול און האָב איבערגעדרייט דעם פּסוק מיט די פֿיס אַרויף:

זיסער קוואַס אַ גלאָז!
אַ קאָפּיקע אַ ייִד!
אַ קוויק און אַ קאַלט -
אַ דערטרינקעניש!...

איך ווייס נישט: צי מײַן געזאַנג איז אַזוי געפֿעלן געוואָרן? צי דאָס געטראַנק איז טאַקע געווען אַזוי גוט? צי אפֿשר ווײַל דער טאָג איז געווען זייער אַ הייסער? איך האָב דעם ערשטן קרוג אויספֿאַרקויפֿט אין איין האַלבע שעה און בין געקומען אַהיים מיט כּמעט פֿינף גילדן פּדיון. מײַן ברודער אליהו האָט אָפּגעגעבן דאָס געלט דער מאַמען, און מיר האָט ער באַלד אָנגעזאָגט אַ פֿרישן קרוג. ער האָט געזאָגט, אַז אויב איך וועל מיך אויסדרייען אַזוי פֿינף-זעקס מאָל דורכן טאָג, וועלן מיר האָבן פֿאַרדינט פּונקט הונדערט רובל אַ חודש. איצט רעכנט, זײַט מוחל, אַראָפּ די פֿיר טעג שבת, וואָס אין חודש, וועט איר שוין אַליין וויסן, וויפֿל דאָס געטראַנק קאָסט אונדז און וואָס פֿאַר אַ פּראָצענט מיר פֿאַרדינען בײַ אים? דאָס געטראַנק קאָסט אונדז זייער וואָלוול. מען קאָן זאָגן כּמעט גאָרנישט. דאָס גאַנצע געלט גייט אַוועק אויפֿן אײַז. דעריבער דאַרף מען זען, וואָס גיכער אויספֿאַרקויפֿן דעם קרוג מיטן געטראַנק, בכדי דאָס שטיקל אײַז זאָל צו ניץ קומען אויפֿן צווייטן קרוג, און אויפֿן דריטן קרוג, און אַזוי ווײַטער. דעריבער דאַרף מען מיטן געטראַנק גיין גיך, טאַקע לויפֿן. נאָך מיר לויפֿן נאָך ייִנגלעך שקצים, אַ גאַנצע טיטשקע. זיי קרימען מיך איבער, ווי איך זינג. איך הער זיי אָבער מיטן קאָטער. איך זע וואָס גיכער אויסברענגען דעם קרוג און לויפֿן אַהיים נעמען נאָך אַ קרוג. וויפֿל איך האָב געמאַכט דעם ערשטן טאָג - ווייס איך אַליין נישט. איך ווייס נאָר, אַז מײַן ברודער אליהו מיט מײַן שוועגערין ברכה מיט מײַן מאַמען האָבן מיך שטאַרק געלויבט. וועטשערע האָט מען מיר געגעבן אַ שטיק דיניע מיט אַ שטיק קאַווענע מיט צוויי פֿלוימען אונגערישע. פֿון קוואַס שמועסט מען נישט. קוואַס טרינקען מיר אַלע אַזוי ווי וואַסער. פֿאַרן שלאָף בעט מיר אויס די מאַמע אויף דער ערד און פֿרעגט מיך, צי עס טוט מיר נישט ווײ חלילה די פֿיס. מײַן ברודער אליהו לאַכט פֿון איר. ער זאָגט אויף מיר, אַז איך בין אַזאַ ייִנגל, וואָס מיר טוט קיינמאָל נישט ווײ קיין זאַך.

- געוויס! - זאָג איך. - אַ סימן, אויב איר ווילט, גיי איך באַלד מיט אַ קרוג אינמיטן האַלבע נאַכט.

אַלע דרײַ צעלאַכן זיך פֿון מײַן בריהשאַפֿט. נאָר אויף דער מאַמעס אויגן זע איך טרערן. נו, דאָס איז דאָך אַן אַלטער כּלל - אַ מאַמע דאַרף וויינען! איך וואָלט וועלן וויסן: אַלע מאַמעס וויינען אַזוי שטענדיק, ווי מײַן מאַמע?

- ד -

עס גייט אונדז, קיין עין-הרע, דורך טיר און דורך טויער. איין טאָג איז הייסער פֿונעם אַנדערן. עס ברענט! מענטשן גייען אויס פֿאַר היץ, קינדער פֿאַלן אַזוי ווי פֿליגן. ווען נישט דאָס גלעזל קוואַס, וואָלט מען פֿאַרברענט געוואָרן. איך קער מיך אום מיטן קרוג, בלא-גוזמא, צען מאָל אַ טאָג! מײַן ברודער אליהו קוקט אַרײַן אין פֿאַס אַרײַן מיט איין אויג און זאָגט, אַז עס טאָגט שוין. פֿאַלט ער אויף אַן עצה און גיסט צו נאָך אַ פּאָר עמער וואַסער. אויף דער עצה בין איך געפֿאַלן נאָך פֿריִער פֿון אים. איך מוז מיך מודה זײַן פֿאַר אײַך, אַז איך האָב אָפּגעטאָן אַ שפּיצל שוין עטלעכע מאָל. כּמעט אַלע טאָג כאַפּ איך מיך אַרײַן צו אונדזער שכנה פּעסיע און גיב איר פֿאַרזוכן אַ גלעזל פֿון אונדזער אייגענעם געטראַנק. איר מאַן, משה דעם אײַנבינדער, גיב איך צוויי גלעזלעך. ער איז אַ גוטער מענטש. די קינדער אַלע גיב איך אויך צו גלעזלעך קוואַס. לאָזן זיי אויך וויסן, וואָס פֿאַר אַ געטראַנק מיר קאָנען מאַכן. דעם בלינדן פֿעטער גיב איך אויך אַ גלעזל קוואַס אויף צו פֿאַרזוכן. אַ רחמנות, ער איז נעבעך אַ קאַליקע. אַלע מײַנע באַקאַנטע גיב איך קוואַס. אומזיסט, אָן אַ קאָפּיקע געלט. און בכדי ס'זאָל נישט זײַן קיין שאָדן, דערגיס איך דעם קרוג מיט וואַסער. אויף איטלעכס גלעזל קוואַס, וואָס איך גיב אַוועק אומזיסט, דערגיס איך צוויי גלעזער וואַסער. דאָס אייגענע טוט מען אין דער היים אויך. למשל, מײַן ברודער אליהו טרינקט אויס אַ גלעזל קוואַס, דערגיסט ער באַלד מיט וואַסער. ער איז גערעכט. ס'איז אַן עבֿירה אַ קאָפּיקע. מײַן שוועגערין ברכה טרינקט אויס אַ פּאָר גלעזלעך קוואַס (זי האָט ליב מײַן ברודער אליהוס קוואַס - סכּנות!), דערגיסט זי באַלד מיט וואַסער. די מאַמע פֿאַרזוכט אַמאָל אַ גלעזל קוואַס (זי דאַרף מען בעטן. אַליין וועט זי נישט נעמען!), דערגיסט מען באַלד מיט וואַסער. הכּלל, עס גייט נישט חסר קיין טראָפּן, און מיר מאַכן, קיין עין-הרע, פֿײַן געלט. די מאַמע האָט זיך אַרומגעצאָלט מיט אַ סך חובֿות. אויסגעלייזט אַ פּאָר נייטיקע משכּנות, דאָס בעטגעוואַנט. אין שטוב האָט זיך באַוויזן אַ טישל, אַ בענקל. אויף שבת האָבן מיר פֿיש און פֿלייש און ווײַסע קוילעטשן. מיר האָט מען צוגעזאָגט, אם ירצה השם, אויף ימים-טובֿים אַ פּאָר שטיוועלעך נײַע. מיר דאַכט, אַז קיינעם איז נישט אַזוי גוט, ווי מיר!

- ה -

גייט זײַט אַ נבֿיא און טרעפֿט, אַז מ'וועט זיך טרעפֿן אַזאַ מין אומגליק, און אונדזער געטראַנק וועט ווערן פּסול, כאָטש נעמט גיסט אים אַרויס אין פּאָמעניצע! נאָך אַ גליק, וואָס מע האָט מיך נישט פֿאַרנומען אין פּאָליציי.

הערט אַ מעשׂה! איינמאָל האָב איך פֿאַרבלאָנדזשעט מיטן קרוג קוואַס צו אונדזער שכנה פּעסיע. דער גאַנצער עולם האָט גענומען צו גלעזלעך קוואַס, און איך אַליין אויך מיט זיי. אויסגערעכנט, אַז עס פֿעלט מיר אַ גלעזלעך צוועלף-דרייַצן געטראַנק, האָב איך מיך אַרייַנגעכאַפּט איז הויז, דאָרטן ווו דאָס וואַסער שטייט בייַ זיי. אָנשטאָט דער דייזשע מיט וואַסער האָב איך, אַ פּנים, געטראָפֿן צו דער באַלייע, ווו מע וואַשט גרעט, און אַרייַנגעפּליושקעט אַ פֿופֿצן-צוואַנציק גלעזער צו מיר אין קרוג אַרייַן, און בין אַוועק אין גאַס אַרייַן מיט אַ נייַעם ניגון, וואָס איך אַליין האָב צוגעטראַכט:

!ייִדן, אַ געטראַנק
!טעם גן-עדן
,אַזאַ יאַר אויף מיר
!אויף אייַך און אויף אונדז ביידן
שטעלט מיך אָפּ אַ ייִד, באַצאָלט מיר אַ קאָפּיקע און ער הייסט זיך אָנגיסן אַ גלעזל קוואַס. ער טרינקט אויס דאָס גאַנצע גלאָז און פֿאַרקרימט זיך.

- ?ייִנגעלע! וואָס איז דאָס בייַ דיר פֿאַר אַ געטראַנק -

איך הער אים אין טראָק. עס שטייען נאָך צוויי ייִדן און וואַרטן, איך זאָל זיי שוין אָנגיסן. איינער זופּט-אָפּ אַ האַלבע גלאָז, דער אַנדערער אַ דריטל. זיי באַצאָלן, שפּייַען אויס און גייען אַוועק. נאָך איינער טראָגט צו דאָס גלאָז צו די ליפּן. ער פֿאַרזוכט און זאָגט, אַז סע שמעקט מיט זייף און ס'איז, דאַכט זיך, געזאַלצן. נאָך איינער טוט אַ קוק אויפֿן גלאָז און גיט מיר אָפּ צוריק מיט די ווערטער:

- ?וואָס איז דאָס בייַ דיר -

- .אַזאַ געטראַנק. - זאָג איך -

- !אַ געשטאַנק? - מאַכט ער צו מיר. - אַ געשטאַנק, נישט קיין געטראַנק -

איינער גייט צו, פֿאַרזוכט און טוט אַ פּאָליאָסקע אויס דאָס גלאָז גלייַך מיר אין פּנים אַרייַן. אין אַ מינוט אַרום שטייען אַרום מיר אַ גאַנץ רעדל מיט ייִדן, ווייַבער און קינדער. אַלע ריידן, מאַכן מיט די הענט, קאָכן זיך. דערזעט אַ יוון, אַז מע קלייַבט זיך, גייט ער צו און פֿרעגט, וואָס איז דאָ? דערציילט מען אים. גייט ער און קוקט אַרייַן צו מיר אין קרוג אַרייַן און הייסט זיך געבן פֿאַרזוכן. גיס איך אים אָן אַ גלעזל מיט קוואַס. דער יוון טוט אַ טרונק אָפּ און שפּייַט אויס און ווערט מלא-רציחה.

- .ווו האָסטו גענומען אַזעלכע פּאַמויעס? - פֿרעגט ער מיך -

- .דאָס איז פֿון אַ בוך, זאָג איך אים, מייַן ברודערס מלאָכה. מייַן ברודער אַליין מאַכט דאָס -

- .ווער איז דייַן ברודער? - פֿרעגט ער מיך -

- .מייַן ברודער אליהו. - זאָג איך אים -

- .וואָסער אליהו? - פֿרעגט ער מיך -

דבר נישט, דו נאַרישער יאָלד, אויף דייַן אָחי! - זאָגן צו מיר עטלעכע ייִדן אַלע מיטאַמאָל. עס ווערט אַ טומל, אַ - רעש, אַ מהומה. אַלע מינוט קומען צו נייַע מענטשן. דער יוון האַלט מיך פֿאַר אַ האַנט און וויל אונדז אָפּפֿירן)מיך מיטן געטראַנק(גלייַך אין פּאָליציע אַרייַן. דער טומל ווערט נאָך גרעסער: "אַ יתום! נעבעך, אַ יתום!" - הער איך פֿון אַלע זייַטן. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז איך האַלט שמאָל. איך קוק אויפֿן עולם, וואָס אַרום מיר: "ייִדן, האָט רחמנות!"... מע וויל אַרייַנרוקן דעם יוון אַ מטבע. דער יוון נעמט נישט. רופֿט זיך אָן צו מיר איינער, אַן אַלטער ייִד מיט גנבֿהשע אויגן, פֿאַרשטעלט, אויף לשון-קודש:

- !מאָטל! רייַס אַרויס דעם יד פֿונעם יוון און הייב אויף די רגלים און מאַך פליטה -

איך טו זיך אַ רייַס-אויס, נעם די פֿיס אויף די פּלייצעס און מאַרש אַהיים! ניט טויט, ניט לעבעדיק, פֿאַל איך אַרייַן אין שטוב אַרייַן.

.ווו איז דער קרוג? - פֿרעגט מיך מייַן ברודער אליהו

- אין פֿאָליציע! - ענטפֿער איך אים און פֿאַל-צו צו דער מאַמען מיט אַ געוויין.

VIII

מיר פֿאַרפֿלייצן די וועלט מיט טינט

- א -

אוי, בין איך געווען אַ נאַר! דערפֿאַר, וואָס איך האָב פֿאַרקויפֿט ניט אַזאַ גוטן קוואַס, האָב איך געמיינט, אַז מע וועט מיך קעפּן! צום סוף - גאָרנישט. אומזיסט איבערגעשראָקן. יענטע מעג פֿאַרקויפֿן חלבֿ פֿאַר גענדזנשמאַלץ? און גדליה דער קצבֿ האָט ניט געהאָדעוועט די שטאָט אַ קײַלעכיק יאָר מיט טריפֿה פֿלייש? אַזוי האָט אונדזער שכנה פּעסיע אויסגערעדט מײַן מאַמע דאָס האַרץ. אַן אַקציע מיט מײַן מאַמען! אַלצדינג נעמט זי זיך צום האַרצן. דערפֿאַר האָב איך ליב מײַן ברודער אליהו. מײַן ברודער אליהו פֿאַלט ניט אַראָפּ בײַ זיך דערמיט, וואָס מיר האָבן זיך אָפּגעבריט אויפֿן קוואַס. אַבי ער האָט דעם בוך, איז אים גוט. ער האָט געקויפֿט אַ בוך פֿאַר אַ רובל. דאָס בוך הייסט "פֿאַר אַ רובל הונדערט!" ער זיצט און לערנט אים אויף אויסנווייניק. דאָרטן זײַנען דאָ אָן אַ שיעור רעצעפּטן, ווי אַזוי מע מאַכט געלט. ער קען שוין כּמעט אַלע רעצעפּטן. ער ווייס שוין, ווי אַזוי מע מאַכט טינט, ווי אַזוי מע מאַכט שוואַקס, ווי אַזוי מע טרײַבט-אַרויס מײַז און טאַראַקאַנעס און אַנדערע מיאוסקייטן. ער רעכנט, קודם-כּל, זיך נעמען צו טינט. טינט, זאָגט ער, איז אַ גוטער אַרטיקל. אַלע לערנען זיך שרײַבן. ער איז אַ בעלן געווען פֿרעגן בײַ יודל דעם שרײַבער, וויפֿל גייט אַוועק בײַ אים טינט? זאָגט ער: אַ פֿאַרמעגן! יודל דער שרײַבער האָט אפֿשר זעכציק מיידלעך, וואָס ער לערנט זיי שרײַבן. ייִנגלעך לערנען ניט בײַ אים. מע האָט פֿאַר אים מורא. ער שלאָגט זיך. ער שלאָגט מיט אַ ווירע איבער די הענט. מיידלעך קאָן מען ניט שלאָגן. שמײַסן אַוודאי ניט. עס טוט מיר באַנג, וואָס איך בין נישט געבוירן געוואָרן בעסער אַ מיידל. ערשטנס, וואָלט איך פֿאַרשפּאָרט דאַווענען יעדן טאָג. ס'איז מיר נימאס געוואָרן. אַלע טאָג איין זאַך. היינט וואָלט איך נישט געוווּסט פֿון קיין תּלמוד-תּורה. אַ האַלבן טאָג גיי איך אין תּלמוד-תּורה. לערנען לערן איך אויפֿן שפּיץ מעסער, נאָר פּעטש כאַפּ איך אָן אַ שיעור. איר מיינט, פֿונעם רבין? דווקא פֿון דער רביצין. איר עסק, וואָס איך האָדעווע די קאַץ! איר זאָלט אָנקוקן בײַ איר אַ קאַץ - אַ גאָטס רחמנות! תּמיד איז זי הונגעריק. ניאַווקען ניאַווקעט זי שטילערהייט, מיט אַ געוויין, ווי להבֿדיל אַ מענטש. עס רײַסט-אויס אַ שטיק האַרץ! בײַ זיי איז אָבער ניטאָ קיין קאַפּ רחמנות. וואָס האָבן זיי צו איר? לאָז זי צוגיין צו עמעצן אַ שמעק טאָן - טוט מען אויף איר אַ געשריי: אַ טפּרוסס! פֿליט זי אַוועק ווו דער שוואַרצער פּעפּער וואַקסט. קיין קאָפּ לאָזט מען איר ניט אויפֿהייבן. אַנומלטן איז זי גאָר פֿאַרפֿאַלן געוואָרן אויף עטלעכע טעג. איך האָב געמיינט, אַז זי איז חלילה געפּגרט. צום סוף האָט זי זיך געקעצלט... איך קער מיך אום צו מײַן ברודער אליהוס טינט.

- ב -

מײַן ברודער אליהו זאָגט, אַז די וועלט איז געוואָרן גאָר נישט דאָס, וואָס אַמאָל. אַמאָל, אַז מע פֿלעגט וועלן מאַכן טינט, האָט מען, זאָגט ער, באַדאַרפֿט קויפֿן גאָליש-עפּעלעך צעקלאַפּן, נאָכדעם קאָכן זיי אויפֿן פֿײַער, ווייס איך וויפֿל, נאָכדעם אַרײַנוואַרפֿן קופּער-וואַסער; און בכדי די טינט זאָל גלאַנצן, האָט מען נאָך געמוזט צוגעבן אַ שטיקל צוקער - אַ גאַנצער טאַראַראַם! היינט, זאָגט ער, איז אַזאַ חיות! איך קויף מיר, זאָגט ער, אין דער אַפּטייק אַ "פּראָשיק" אַזעלכן מיט אַ פֿלעשל "גליצערינע", מיש דאָס אויס מיט וואַסער, אַ זיד אויפֿן פֿײַער - און פֿאַרטיק טינט. אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו. ער איז אַוועק אין דער אַפּטייק און האָט געבראַכט אַ גוזמא "פּראָשקעס", און "גליצערינע" אַ גאַנצע פֿלאַש. נאָכדעם האָט ער זיך פֿאַרשפּאַרט אין אַלקער און האָט עפּעס געטאָן. וואָס - ווייס איך ניט. ס'אַ סוד. אַלצדינג איז בײַ אים אַ סוד. אַז ער האַרף זאָגן דער מאַמען, למשל, זי זאָל אים געבן דאָס אייבערשטע פֿונעם שטויסל, רופֿט ער זי אָפּ אויף אַ זײַט און זאָגט איר שטילערהייט: "מאַמע! דאָס אייבערשטע פֿונעם שטויסל". די "פּראָשקעס" מיט דער "גליצערינע" האָט ער אויסגעמישט אין אַ גאַנץ גרויסן טאָפּ (אַ נײַעם טאָפּ געקויפֿט). דעם טאָפּ מיטן געמישעכץ האָט ער פֿאַררוקט אין אויוון און האָט געבעטן דער מאַמע שטילערהייט, זי זאָל פֿאַרקייטלען די טיר. מיר אַלע האָבן געמיינט, מי-יודע וואָס. די מאַמע האָט אַלע מינוט געכאַפּט אַ קוק צום אויוון. אַ פּנים, זי האָט מורא געהאַט, דער אויוון זאָל ניט צעפֿאַלן ווערן אויף שטיקלעך. נאָכדעם האָט מען אַרײַנגעקאַטשעט אין שטוב אַרײַן דאָס פֿעסל פֿון קוואַס. נאָכדעם האָט מען פּאַוואָלינקע אַרויסגענומען דעם טאָפּ פֿונעם אויוון און מע האָט פּאַוואָלינקע אַרײַנגעגאָסן דאָס געמישעכץ אין פֿעסל אַרײַן. נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבן גיסן אין פֿעסל אַרײַן וואַסער. אַז דאָס פֿעסל איז געוואָרן אָנגעפֿילט העכער האַלב, האָט מײַן ברודער אליהו אַ זאָג געטאָן: "גענוג!" און האָט זיך גענומען צום בוך וואָס "פֿאַר אַ רובל - הונדערט". געקוקט און געהייסן שטילערהייט זיך ברענגען אַ פֿרישע פּען מיט אַ ווײַסן בויגן פּאַפּיר. "וואָס מע שרײַבט פּראָשעניעס" - האָט ער אַ זאָג געטאָן שטילערהייט דער מאַמען אויפֿן אויער. אײַנגעטונקען די פּען אין פֿאַס און גענעבן אַ שרײַב עפּעס אויפֿן ווײַסן בויגן פּאַפּיר מיט אַ דריידל און מיט אַ צוק. דאָס אָנגעשריבענע האָט ער צוגעטראָגן פֿריִער צו דער מאַמען, נאָכדעם צו מײַן שוועגערין ברכה. דיביידע האָבן געגעבן אַ קוק-אַרײַן און אַ זאָג צו אים:

- סע שרײַבט!

באַלד נאָכדעם האָט מען זיך גענומען ווידער צו דער פֿריִערדיקער אַרבעט. אָנגעגאָסן נאָך אַ פּאָר עמער וואַסער, האָט מײַן ברודער אליהו אויפֿגעהויבן די האַנט: "גענוג!" ווידער אַ מאָל אײַנגעטונקען די פּען אין פֿאַס,

ווידער אַ מאָל געגעבן אַ שרײַב-אַרײַן אין ווײַסן פּאַפּיר אַרײַן און ווידער אַ מאָל צוגעטראָגן דאָס אָנגעשריבענע פֿריִער צו דער מאַמען און נאָכדעם צו מײַן שוועגערין ברכה. די ביידע האָבן ווידער געגעבן אַ קוק-אַרײַן אין פּאַפּיר אַרײַן און אַ זאָג:

- סע שרײַבט!

אָט אַזוי עטלעכע מאָל, ביז דאָס פֿאַס איז געוואָרן פֿול ווי אַן אויג. עס איז שוין ניט געווען וווּהין צו גיסן וואַסער. דעמאָלט האָט מײַן ברודער אליהו געגעבן אַ הייב-אויף די האַנט "גענוג!" - און מיר אַלע פֿיר האָבן זיך געזעצט עסן.

- ג -

נאָכן עסן האָבן מיר זיך גענומען צום צעגיסן די טינט אין פֿלעשער. פֿלעשער האָט מײַן ברודער אליהו צונויפֿגעבראַכט פֿון דער גאַנצער וועלט. אַלערליי פֿלעשער און פֿלעשלעך. גרויסע און קליינע. פֿלעשער פֿון ביר, פֿלעשער פֿון ווײַן, פֿלעשער פֿון קוואַס, פֿלעשער פֿון בראָנפֿן. און גלאַט פֿלעשער. אויך פּראָבקעס האָט ער אײַנגעהאַנדלט אַלטע, ס'זאָל קאָסטן וועלוועלער, און אַ "לייקע" האָט ער געקויפֿט אַ נײַע, און אַ קווערטל אַ בלעכנס, אויף צו גיסן די טינט פֿון פֿאַס אין די פֿלעשער. דאָ האָט ער ווידער אײַנגערוימט דער מאַמען אַ סוד, זי זאָל פֿאַרקייטלען די טיר. נאָכדעם האָט מען זיך אַלע פֿיר גענומען צו דער אַרבעט. די אַרבעט איז געווען אײַנגעטיילט דווקא גוט. מײַן שוועגערין ברכה האָט די פֿלעשער דורכגעשווענקט און איבערגעגעבן צו דער מאַמען. די מאַמע האָט אַרײַנגעקוקט אין יעדער פֿלאַש און איבערגעגעבן צו מיר אין די הענט אַרײַן. איך האָב נאָר באַדאַרפֿט אַרײַנשטעקן אין פֿלאַש אַרײַן די "לייקע" און צוהאַלטן מיט איין האַנט די לייקע, מיט דער אַנדערער די פֿלאַש. און מײַן ברודער אליהו האָט געהאַט איין אַרבעט: אָננעמען מיטן קווערטל פֿון פֿאַס און גיסן צו מיר איבער דער "לייקע". אַן אַרבעט איז דאָס זייער אַ ווילע, אַ פֿריילעכע. איין חסרון נאָר: ס'איז טינט - עס פֿלעקט די פֿינגער, די הענט, די נאָז, דאָס גאַנצע פּנים. מיר ביידע, איך און מײַן ברודער אליהו, האָבן זיך געמאַכט שוואַרץ ווי די שדים. דאָס ערשטע מאָל זע איך, מײַן מאַמע זאָל לאַכן. פֿון מײַן שוועגערין ברכה שמועסט מען ניט: יענע איז שיִער צעזעצט געוואָרן פֿאַר געלעכטער. מײַן ברודער אליהו האָט פֿײַנט, אַז מע לאַכט פֿון אים, בייזערט ער זיך אויף מײַן שוועגערין ברכה, און פֿרעגט זי, וואָס זי לאַכט. לאַכט זי נאָך שטאַרקער. ווערט ער נאָך מער אין כּעס, לאַכט זי נאָך מער. אַלע מינוט כאַפּט זי אָן אַ ספּאַזמע. ממש זי נעמט איין אַ מיתה-משונה! ביז די מאַמע הייבט זיך אָן בעטן, עס זאָל האָבן אַ סוף, און אונדז זאָגט זי, מיר זאָלן זיך אײַנוואַשן. מײַן ברודער אליהו האָט אָבער קיין צײַט נישט. אים קריכט נישט אין קאָפּ וואַשן זיך. אים ליגט דער קאָפּ אין פֿלעשער. ניטאָ קיין פֿלעשער! ווּ קריגט מען נאָך פֿלעשער? ער רופֿט-אָפּ מײַן שוועגערין ברכה אויף אַ זײַט, גיט איר געלט און רוימט איר אײַן אַ סוד, זי זאָל גיין נאָך פֿלעשער. הערט זי אים אויס, טוט אים אַ קוק אין פּנים אַרײַן און שיסט אויס אַ געלעכטער. ווערט ער אין כּעס און רופֿט אָוועק די מאַמע אויפֿן זעלבן סוד. די מאַמע גייט אַוועק קויפֿן פֿלעשער, און מיר נעמען זיך גיסן וואַסער אין פֿאַס אַרײַן. פֿאַרשטייט זיך, ניט מיט אַמאָל - ביסלעכווײַז. נאָך יעדן עמער וואַסער טוט ער אַ הייב-אויף די האַנט און אַ זאָג צו זיך אַליין: "גענוג!" נאָכדעם טוט ער אַ טונק-אײַן די פֿעו אין פֿאַס און אַ שרײַב אַרײַן אין ווײַסן פּאַפּיר אַרײַן און אַ זאָג צו זיך אַליין:

- סע שרײַבט!

און אַזוי עטלעכע מאָל, ביז די מאַמע קומט צו גיין מיט אַ נײַעם טראַנספּאָרט פֿלעשער. מיר נעמען זיך ווידער צו דער פֿריִערדיקער אַרבעט: גיסן טינט פֿון פֿאַס אין פֿלאַש. ביז מיר בלײַבן ווידער אָן פֿלעשער.

- ביז וואַנען איז דער שיעור? - טוט אַ זאָג מײַן שוועגערין ברכה.

- קיין עין-הרע ניט! - מאַכט די מאַמע, און מײַן ברודער אליהו טוט אויף ברכהן אַ בייזן קוק, ווי איינער רעדט:

- ביסט מיר טאַקע אַ ווײַב, נאָר אַ בהמה ביסטו, זאָל זיך גאָט דערבאַרעמען!

- ד -

וויפֿל טינט מיר האָבן - קאָן איך אײַך ניט זאָגן. איך האָב מורא, אויב ניט טויזנט פֿלעשער! נאָר וואָס קומט אַרויס - ס'איז ניטאָ זיי ווּ אַהינצוטאָן. מײַן ברודער אליהו איז געווען שוין אומעטום. פֿאַרקויפֿן לאחדים, פֿלעשלעכווײַז - איז נישט קיין פּלאַן. אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו צו אונדזער שכנהס מאַן, משה דעם אײַנבינדער. אַז ער איז אַרײַנגעקומען צו אונדז און דערזען, קיין עין-הרע, אַזוי פֿיל פֿלעשער, האָט ער זיך דערשראָקן און זיך געגעבן אַזש אַ וואָרף צוריק. דערזעט מײַן ברודער אליהו, און עס קומט פֿאָר צווישן די צוויי אַ מאָדנער שמועס. איך גיב אײַך איבער דאָ דעם שמועס וואָרט בײַ וואָרט:

אליהו: וואָס האָט איר זיך אַזוי דערשראָקן?

אײַנבינדער: וואָס איז בײַ דיר אין די פֿלעשער?

אליהו: וואָס זאָל זײַן? ווײַן!

אײַנבינדער: וואָסער וויין? ס'דאַך טינט!

אליהו: הײַנט וואָס זשע פֿרעגט איר?

אײַנבינדער: וואָס ועסטו טאָן מיט אַזוי פֿיל טינט?

אליהו: טרינקען.

אײַנבינדער: ניין, איך מיין אָן קאַטאָוועס. ועסט פֿאַרקויפֿן לאחדים אויך?

אליהו: וואָס בין איך, אַ משוגענער? אַז פֿאַרקויפֿן, וועל איך פֿאַרקויפֿן צען פֿלעשער, צוואַנציק פֿלעשער, פֿופֿציק פֿלעשער. דאָס ווערט אָנגערופֿן "הורט". איר ווייסט, וואָס הייסט "הורט"?

אײַנבינדער: איך ווייס, וואָס הייסט הורט. ועמען ועסטו פֿאַרקויפֿן?

אליהו: ועמען? דעם רבֿ! מײַן ברודער אליהו גייט-אַוועק צו די קרעמער. געקומען צו איינעם, אַ גרויסן הורטאָווניק, הייסט ער זיך ברענגען אַ פֿלעשל. ער וויל עס אָנקוקן. דעם אַנדערן האָט ער געבראַכט אַ פֿלאַש טינט, וויל ער נישט נעמען אין די הענט אַרײַן, ווײַל ס'איז אָן אַ קוויטל. אויפֿן פֿלעשל דאַרף זײַן, זאָגט ער, אַ שיין קוויטל מיט אַ צאַצקע. זאָגט אים מײַן ברודער אליהו: "איך מאַך נישט קיין צאַצקעס, איך מאַך טינט". ענטפֿערט ער אים: "מאַכט געזונטערהייט". האָט ער זיך אַ וואָרף געטאָן צו יודל דעם שרײַבער. האָט אים יודל דער שרײַבער געזאָגט עפּעס זייער אַ מיאוס וואָרט. ער האָט שוין, זאָגט ער, זיך אָנגעקויפֿט מיט טינט אויף אַ גאַנצן זומער. פֿרעגט אים מײַן ברודער אליהו: "וויפֿל פֿלעשער טינט האָט איר דאָס אײַנגעהאַנדלט?" זאָגט אים יודל דער שרײַבער: "פֿלעשער? איך האָב געקויפֿט אַ פֿלאַש טינט, וועל איך האָבן און האָבן, ביז ס'וועט אויסגיין, וועל איך קויפֿן נאָך אַ פֿלאַש"... אָט האָסטו דיר אַ געשעפֿט! אַ שרײַבערוק קאָן! פֿריִער האָט ער געזאָגט, אַז אויף טינט גייט בײַ אים אַוועק אַ פֿאַרמעגן; איצט קויפֿט ער אַ פֿלאַש טינט, וועט ער האָבן און האָבן!... מײַן ברודער אליהו איז נעבעך אויס מענטש. ער ווייס נישט, וואָס זאָל ער טאָן מיט אַזוי פֿיל טינט? פֿריִער האָט ער געזאָגט, אַז לאחדים פֿאַרקויפֿט ער נישט קיין טינט, נאָר הורט. איצט איז ער בעסער געוואָרן. ער וועט שוין אָנהייבן, זאָגט ער, פֿאַרקויפֿן לאחדים. איך וואָלט שוין אַ בעלן זײַן וויסן, וואָס הייסט "לאחדים"?

אָט וואָס "לאחדים" הייסט. איר מעגט דאָס האָרכן.

- ה -
מײַן ברודער אליהו האָט געבראַכט צו טראָגן אַ גרויסן בויגן פּאַפּיר. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט און אָנגעשריבן מיט גרויסע סידור-אותיות:

דאָ פֿאַרקויפֿט מען טינט הורט
און לאחדים גוט און וואָלוול.
די צוויי ווערטער "לאחדים" און "וואָלוול" זײַנען געווען אַזוי גרויס, אַז זיי האָבן פֿאַרנומען כּמעט דעם גאַנצן בויגן. אַז דאָס אָנגעשריבענע האָט זיך אויסגעטריקנט, האָט ער דאָס פּאַפּיר אויסגעהאַנגען בײַ אונדז אויף דער טיר פֿון יענער זײַט. אַ סך מענטשן זײַנען דורכגעגאַנגען און האָבן זיך אָפּגעשטעלט קוקן. איך האָב עס געזען דורכן פֿענצטער. מײַן ברודער אליהו קוקט אויך אין פֿענצטער אַרײַן און ברעכט די פֿינגער. אַ סימן, אַז ער איז צעטראָגן. ער מאַכט צו מיר:

- ווייסטו וואָס? גיי אומיסטנע, שטעל זיך אַוועק בײַ דער טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען?

מיך דאַרף מען לאַנג נישט בעטן. איך שטעל מיך אַוועק בײַ דער טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען: ווער עס שטעלט זיך אָפּ און וואָס מע רעדט. אָפּגעשטאַנען אַקעגן אַ האַלבע שעה, קום איך אַרײַן צוריק אין שטוב. מײַן ברודער אליהו גייט צו צו מיר און פֿרעגט מיך שטיל:

- נו?

- וואָס נו?

- וואָס האָבן זיי געזאָגט?

- ווער?

- די מענטשן, וואָס זײַנען געגאַנגען פֿאַרבײַ.

- זיי האָבן געזאָגט, אַז ס'איז שיין אָנגעשריבן.

- און מער גאָרנישט?

- מער גאָרנישט.

מײַן ברודער אליהו זיפֿצט. וואָס זיפֿצט ער? די מאַמע פֿרעגט אים אויך דאָס זעלבע.

- וואָס זיפֿצטו, נאַרעלע? וואַרט אויס אַ קאַפּ, אין איין טאָג ווילסטו זאָל אויספֿאַרקויפֿט ווערן די גאַנצע סחורה?

- כאָטש אַ פּעטשאַטעק!... - זאָגט איר מײַן ברודער אליהו מיט טרערן אין האַלדז.

- ביסט אַ גרויסער נאַר, זאָג איך דיר. וואַרט אויס, מײַן קינד, דו וועסט, אם ירצה השם, האָבן אַ פּעטשאַטעק אויך.

אַזוי זאָגט צו אים די מאַמע און גרייט צום טיש. מיר וואַשן זיך און גייען עסן. מיר שפּאַרן זיך צונויף אַלע פֿיר אינאיינעם. איבער די פֿלעשער איז ענג אין שטוב - סכּנות. נאָר וואָס מיר האָבן געמאַכט המוציא, לויפֿט אַרײַן אַ בחורל. אַ טשיקאַווע בחורל. ער איז שוין אַ חתן. איך קען אים. קאָפּל הייסט ער. דער טאַטע זײַנער איז אַ שנײַדער. אַ דאַמסקע שנײַדער.

- דאָ פֿאַרקויפֿט זיך טינט לאחדים?

- יאָ, וואָס איז דען?

- איך האָב געוואָלט אַ ביסל טינט.

- וויפֿל דאַרפֿסטו טינט?

- גיט מיר פֿאַר אַ קאָפּיקע טינט.

מײַן ברודער אליהו איז אויסער זיך. ער זאָל זיך נישט שעמען פֿאַר דער מאַמען, וואָלט ער אָט דעם חתן קאָפּל פֿריִער דורכגעפּאַטשט און נאָכדעם אַרויסגעוואָרפֿן פֿון שטוב. ער האַלט זיך אײַן און גיסט אים אָן פֿאַר אַ קאָפּיקע טינט. עס גייט נישט אַוועק קיין פֿערטל שעה, קומט אַרײַן אַ מיידל. דאָס מיידל קען איך נישט. זי קאַלופּעט מיטן פֿינגער די נאָז און רעדט צו מײַן מאַמען:

- דאָ מאַכט מען טינט?

- יאָ, וואָס איז דען?

- די שוועסטער האָט געבעטן, טאָמער קאָנט איר איר לײַען אַ ביסל טינט? זי דאַרף אַוועקשרײַבן אַ בריוול קיין אַמעריקע צו איר חתן.

- ווער איז דײַן שוועסטער?

- בתיה די נייטאָרין.

- אַ? זע נאָר, ווי זי איז אויסגעוואַקסן! קיין עין-הרע! איך האָב דיך גאָרנישט דערקענט. אַ טינטערל האָסטו?

- ווי קומט צו אונדז אַ טינטערל? מײַן שוועסטער האָט געבעטן, טאָמער האָט איר אַ פּען, זי וועט נאָר אָנשרײַבן דאָס בריוועלע קיין אַמעריקע, גיט זי אײַך אָפּ צוריק די טינט און פּען.

מייַן ברודער אליהו איז נישטאָ בייַם טיש. ער איז אין אַלקער. ער גייט אַרום מיט שטילע טריט, קוקט אַראָפּ און בייַסט די נעגל.

- ו -

- וואָס האָסטו אָנגעמאַכט אַזוי פֿיל טינט? האָסט, אַ פּנים, געוואָלט פֿאַרזאָרגן די וועלט מיט טינט, טאָמער וועט זייַן אַ הונגער אויף טינט?

אַזוי האָט אים געזאָגט אונדזער שכנהס מאַן, משה דער אײַנבינדער. אַ מאָדנער ייִד אָט דער אײַנבינדער! ער האָט אייַך אַ טבֿע זאַלצן יענעם אויף די וווּנדן. אַזוי איז ער, דאַכט זיך, נישקשה פֿון אַ מענטש, נאָר אַ ביסל אַ נודניק. האָט ליב זיך אײַנעסן יענעם אין דער גרגרת. מייַן ברודער אליהו האָט אים אָבער גוט געגעבן! ער האָט אים געזאָגט, אַז ער זאָל בעסער אַכטונג געבן אויף זיך אַליין, ער זאָל נישט פֿאַרבייַטן די יוצרות. נישט בינדן אַ הגדה מיט אַ סליחה אינאיינעם... משה דער אײַנבינדער ווייס שוין, וואָס דער שטאָך באַדייַט! ער האָט אַמאָל גענומען אַ שטיקל אַרבעט בייַ אַ ייִדן אַ בעל-עגלה. אַ הגדה האָט אים דער בעל-עגלה געגעבן אײַנבינדן. האָט זיך געטראָפֿן אַן אומגליק: על-פּי טעות, האָט דער אײַנבינדער אַרייַנגעבונדן אין דער הגדה אַ שטיק פֿון אַ פֿרעמדער סליחה. דער בעל-עגלה וואָלט זיך אפֿשר נישט כאַפּן, האָבן די שכנים דערהערט, אַז אָנשטאָט "שפֿוך חמתך על הגויים" האָט דער בעל-עגלה געגעבן אַ זינג אויס מיט אַ וויינענדיקן ניגון פֿון סליחות "הנשמה לך והגוף פּעלך"... ס'איז געוואָרן זייער אַ גרויס געלעכטער. אויף מאָרגן איז דער בעל-עגלה געקומען צו אונדזער שכן דעם אײַנבינדער און האָט אים געוואָלט צערייַסן אויף צווייען.

- גזלן, וואָס האָט איר געהאַט צו מיר? למאַי האָט איר אַרייַנגעהאַקט אין מייַן פּסחדיקער הגדה אַ חמצדיקע סליחה? אָט רייַס איך אייַך אַרויס די קישקעס פֿון בויך!...

יאָ, מיר האָבן געהאַט דעמאָלט אַ פֿריילעכן פּסח.

נאָר האָט קיין פֿאַראיבל נישט, וואָס איך בין אַרייַן מיט אַ פֿרעמדער מעשׂה. איך קער מיך באַלד אום צוריק צו אונדזערע גאָלדענע געשעפֿטן.

IX

נאָכווייענישן פֿון דער טינט-פֿאַרפֿלייצונג

- א -

מייַן ברודער אליהו גייט אַרום אין איינע צרות. וואָס טוט מען מיט דער טינט?

- ווידער אַמאָל טינט? - זאָגט אים די מאַמע.

- איך רייד נישט פֿון קיין טינט! - ענטפֿערט איר מייַן ברודער אליהו. - כאַפּט דער רוח די טינט! איך רייד פֿון די פֿלעשער! עס ליגט אַ קאַפּיטאַל אין די פֿלעשער! מע דאַרף זען אויסליידיקן די פֿלעשער און מאַכן פֿון זיי געלט!...

פֿון אַלצדינג מאַכט ער געלט! און עס בלייַבט, אַז מע דאַרף די טינט אויסגיסן צו אַלדי שוואַרצע יאָר! שלעכט איז נאָר איין זאַך: ווּהין גיסט מען אויס אַזוי פֿיל טינט? עס איז פּשוט אַ בזיון!...

- עס וועט זיך ניט העלפֿן. - זאָגט מייַן ברודער אליהו. - מע וועט מוזן צוּוואַרטן ביז בייַנאַכט. בייַנאַכט איז פֿינצטער, וועט קיינער ניט זען.

קוים דערלעבט נאַכט. אויף צו-להכעיס, שייַנט די לבֿנה, ווי אַ לאַמטערן. דעמאָלט ווען מע דאַרף, וועט זי זיך באַהאַלטן. איצט איז זי דאָ. מע האָט געשיקט מייַן ברודער אליהו, און מיר טראָגן-אַרויס אַ פֿלאַש נאָך אַ פֿלאַש - און פליוך אין דרויסן אַרויס. פֿון גיסן אויף איין אָרט ווערט אַ טייַך. מע דאַרף נישט גיסן כּסדר אויף איין אָרט. אַזוי זאָגט צו מיר מייַן ברודער אליהו, און איך פֿאָלג אים. איך זוך אויס אַלע מאָל אַ פֿריש אָרט. יעדע פֿלאַש האָט בייַ מיר אַן אַנדער אָרט. דער שכנהס וואַנט - פליוך! דעם שכנס פּאַרקאַן - פליוך! צוויי ציגן ליגן אַקעגן דער לבֿנה און מעלה-גרהן - פֿליוך!

- הייַנטיקס מאָל גענוג! - זאָגט מייַן ברודער אליהו, און מיר גייען שלאָפֿן. שטיל און פֿינצטער. עס לאָזט זיך הערן דער טשירקון. פֿון אונטערן אויוון הערט זיך אַ מרוקען פֿון דער קאַץ. אַ גרויסע פּעפּערין: טאָג ווי נאַכט וואָלט זי זיך נאָר געוואַרעמט און געדרימלט. אין הויז אויף יענער זייַט טיר הערן זיך שטילע טריט. אפֿשר אַ ניט-גוטער?... די מאַמע שלאָפֿט נאָך ניט. זי שלאָפֿט, דאַכט זיך, קיינמאָל ניט. איך הער זי שטענדיק, ווי זי קנאַקט די פֿינגער, זיפֿצט און קרעכצט און רעדט צו זיך אַליין. אַזאַ טבֿע בייַ איר. אַלע נאַכט טענהט זי זיך אויס אַביסל. זי דערציילט אירע גרויסע צרות. מיט וועמען רעדט זי דאָ? מיט גאָט?... אַלע מינוט לאָזט זי אויס מיט אַ

קרעכץ:

- אוי, גאָט! גאָט!...

- ב -

איך ליג נאָך אויף מײַן געלעגער, אויף דער ערד, און הער פֿונעם שלאָף אַ הו-האַ. עס לאָזן זיך הערן אַלערליי באַקאַנטע קולות. ביסלעכווײַז עפֿן איך אויף די אויגן - ס'איז שוין גרויסער טאָג. די שײַן פֿון דער זון האָט זיך אַרײַנגעריסן דורכן פֿענצטער. רופֿט מיך אין דרויסן אַרויס. איך וויל מיך דערמאָנען, וואָס איז געווען נעכטן - אַהאַ! טינט!... איך כאַפּ מיך אויף און טו זיך אָן אויף גיך. מײַן מאַמע איז פֿאַרווײנט (ווען איז זי ניט פֿאַרווײנט?). מײַן שווגערין ברכה איז אין כּעס (ווען איז זי ניט אין כּעס?). און מײַן ברודער אליהו שטייט אין מיטן שטוב, דעם קאָפּ אַראָפּ, כאָטש מעלק אים אויס. וואָס איז די מעשׂה? ניט איין מעשׂה, נאָר עטלעכע מעשׂיות! אונדזערע שכנים זײַנען אויפֿגעשטאַנען אינדערפֿרי, האָט זיך אָנגעהויבן אַ חתונה - מע האָט זיי געקוילעט. איינעם האָט מען אָפּגעשפּריצט די גאַנצע וואַנט מיט טינט. דעם אַנדערן האָט מען אָפּגעגאָסן דעם פּאַרקאַן, אַ נײַעם פּאַרקאַן. דער דריטער האָט געהאַט צוויי ווײַסע ציגן. האָט מען זיי אים געמאַכט שוואַרץ, ניט צו דערקענען. דאָס אַלץ וואָלט נאָך געווען צו דערלײַדן, ווען ניט דעם שוחטס זאָקן. אַ נײַע פּאָר זאָקן, ווײַסע זאָקן, האָט די שוחטקע אויסגעהאַנגען בײַ אונדזער שכנה אויפֿן פּאַרקאַן, האָט מען פֿון זיי געמאַכט אַ תּל. עמעצער האָט זי געבעטן, זי זאָל אויסהענגען זאָקן אויף אַ פֿרעמדן פּאַרקאַן. די מאַמע האָט איר צוגעזאָגט אָפּקויפֿן אַ פּאָר נײַע זאָקן, אַבי ס'זאָל זײַן שטיל. וואָס-זשע וועט זײַן מיט דער וואַנט? מיטן פּאַרקאַן? ס'איז געבליבן, אַז מײַן מאַמע מיט מײַן שווגערין ברכה זאָלן מחילה זיך אַוועקשטעלן מיט צוויי בערשטלעך און מיט ווײַסער ליים און פֿאַרשמירן די פֿלעקן.

- אײַער גליק, וואָס איר האָט אָנגעטראָפֿן אויף ערלעכע שכנים. ווען איר טרעפֿט מיט אײַער טינט אויף מנשה דעם רופֿאס גאָרטן, וואָלט איר געוווּסט וואָס פֿאַר אַ גאָט מיר האָבן!

אַזוי זאָגט אונדזער שכנה פּעסיע צו מײַן מאַמען.

- וואָס-זשע מיינט איר? צו שלימזל באַדאַרף מען אויך האָבן מזל! - ענטפֿערט איר די מאַמע און קוקט אויף מיר.

- וואָס מיינט זי, אַ שטייגער?...

- ג -

- איצט וועל איך שוין זײַן קליגער. - מאַכט צו מיר מײַן ברודער אליהו. - לאָז נאָר ווערן נאַכט, אַזוי טראָגן מיר אָפּ די פֿלעשלעך צום טײַך.

גערעכט, ווי איך בין אַ ייִד! וואָס קאָן זײַן נאָך קליגער דערפֿון? סײַ ווי סײַ גיסט מען אין טײַך אַרײַן כּל-הפּאַסקודסטוועס! דאָרט וואַשט מען גרעט, דאָרט באָדט מען פֿערד, דאָרט פּאָליאָסקען זיך חזירים. איך בין מיטן טײַך אַ נאָענטער מחותּן. איך האָב אײַך שוין אַמאָל באַשריבן, ווי איך כאַפּ דאָרטן פֿיש. דערפֿון וועט איר לײַכט פֿאַרשטיין, ווי איך האָב אַרויסגעקוקט אויף דער מינוט, ווען מיר וועלן גיין צום טײַך. עס איז נאָר געוואָרן נאַכט, האָבן מיר אָנגעפּאַקט פֿולע קוישן מיט פֿלעשער און גענומען טראָגן זיי צום טײַך. אויסגעגאָסן די טינט, אָפּגעטראָגן די ליידיקע פֿלעשער אַהיים און אָנגענומען ווידעראַמאָל פֿולע פֿלעשער. אַ גאַנצע נאַכט האָבן מיר אַזוי געאַרבעט. איך האָב שוין לאַנג נישט געהאַט אַזאַ גוטע פֿרײלעכע נאַכט. שטעלט אײַך פֿאָר: די שטאָט שלאָפֿט. דער הימל איז אויסגעשטערנט. די לבֿנה שײַנט אַראָפּ אין טײַכל אַרײַן. ס'איז שטיל-מחיה. דאָס טײַכל איז אַ לעבעדיק טײַכל. קומט נאָך פּסח, אַז עס צעגייט דאָס אײַז, אַרבעט דאָס מעשׂים! בלאָזט זיך אָן, צעשפּרייט זיך און צעגיסט זיך. וואָס ווײַטער ווערט דאָס קלענער, שמעלער און פּלאַטשיקער. צום סוף זומער ווערט דאָס גאָר אַנטשוויגן. עס כאַפּט אַ דרעמל. עמעצער אויפֿן דנאָ אין בלאָטע מאַכט: בול-בול-בול. אַ פּאָר זשאַבקעס רופֿן זיך אָפּ פֿון יענער זײַט: קרואַ-קרואַ! ס'איז אַ בזיון, ניט קיין טײַך! איר קאָנט פֿאַרשטיין, אַז איך קאָן אים איבערגיין צופֿוס פֿון ברעג צו ברעג, נישט אויסגעטאָן די הויזן!

פֿון אונדזער טינט איז דאָס טײַכל געוואָרן אַביסל גרעסער. אַ קלייניקייט, אפֿשר טויזנט פֿלאַש טינט! דערפֿאַר אָבער האָבן מיר זיך אָנגעהאָרעוועט, ווי די אָקסן. אַנטשלאָפֿן געוואָרן זײַנען מיר, ווי די געהרגעטע. אויפֿגעוועקט האָט אונדז די מאַמע מיט אַ געוויין:

- פֿאַרפֿינצטערט בין איך געוואָרן און ווײ איז מײַן וועלט! וואָס האָט איר געטאָן אַזעלכעס מיטן טײַך?...

עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז מיר האָבן אומגליקלעך געמאַכט אַ גאַנצע שטאָט: די וועשערינס האָבן ניט ווּ צו וואַשן גרעט. די בעלי-עגלות האָבן ניט ווּ אָנצוטרינקען די פֿערד. די וואַסער-פֿירער... אָט וועלן זיי זיך צונויפֿנעמען אַלע אינאיינעם און וועלן קומען זיך רעכענען מיט אונדז. אַזוי זאָגט אונדז אָן די מאַמע אַ בשׂורה.

מיר אָבער ווילן אויף זיי ניט וואַרטן. מיר ווילן ניט זען, וויאַזוי וואַסערפֿירערס ווען זיך מיט אונדז רעכענען. איך און מײַן ברודער אליהו נעמען די פּיס אויף די פּלייצעס און - מאַרש צו זײַנעם אַ חבֿר פּיניע.

- דאָרט לאָזן זיי אונדז זוכן, אַז זיי באַדאַרפֿן!...

אַזוי זאָגט מיר מײַן ברודער אליהו, נעמט מיך פֿאַר אַ האַנט, און מיר לאָזן זיך גיך און געשווינד באַרג-אַראָפּ, צו זײַן חבֿר פּיניע. אַז מיר וועלן זיך זען, וועל איך אײַך אַמאָל באַקאַנט מאַכן מיט מײַן ברודער אליהוס חבֿר פּיניע. ס'איז כּדאַי, איר זאָלט זיך מיט אים באַקענען: ער האָט אויך אין זיך גוטע געדאַנקען.

X
אַ גאַס ניסט
- א -
ווייסט איר, וואָס פֿאַר אַ סדרה עס גייט בײַ אונדז הײַנט? - מײַז! מײַן ברודער אליהו האָט אַ גאַנצע וואָך געלערנט דאָס בוך, וואָס מע מאַכט דורך דעם געלט, "פֿאַר אַ רובל - הונדערט". ער האָט זיך שוין אויסגעלערנט, זאָגט ער, אַרויסטרײַבן מײַז, טאַראַקאַנעס און אַנדערע מיאוסקייטן. שטשערעס אויך. לאָז מען אים נאָר אַרײַנלאָזן ערגעץ מיט זײַן פּראָשיק - אַזוי בלײַבט נישט איין מויז. זיי צעלויפֿן זיך. אַ סך פּגרן אַוועק. נישטאָ מער קיין מײַז! וויאַזוי ער מאַכט דאָס - ווייס איך ניט. ס'איז אַ סוד. פֿונעם סוד ווייס נאָר דאָס בוך און ער, ווײַטער קיינער ניט. דאָס בוך האַלט ער אין בוזעם-קעשענע. דעם פּראָשיק אין אַ פּאַפּיר. דער פּראָשיק איז רויטלעך און צעריבן דין, ווי שמעק-טאַבאַק.

"רופֿן רופֿט זיך עס "שעמעריצי.

- וואָס הייסט דאָס שעמעריצי?

- טערקישער פֿעפֿער.

- וואָס הייסט דאָס טערקישער פֿעפֿער?

- איך וועל דיר געבן אַ "וואָס-הייסט-דאָס", וועסטו בײַ מיר עפֿענען מיטן קאָפּ די טיר!

אַזוי זאָגט צו מיר מײַן ברודער אליהו. ער האָט פֿײַנט, אַז מע פֿרעגט אים קשיות סאַמע בײַ דער רעכטער אַרבעט. איך קוק און שווײַג. איך זע, אַז חוץ דעם רויטן פּראָשיק, איז דאָ בײַ אים נאָך אַ פּראָשיק. אויך גוט צו מײַז. נאָר מע דאַרף זײַן מיט דעם געהיט!

- סם-המוות! - זאָגט מײַן ברודער אליהו אפֿשר הונדערט מאָל דער מאַמען, ברכהן און מיר. דער עיקר - מיר, - איך זאָל מיך חלילה צו דעם ניט צורירן - ס'איז סם!

די ערשטע פּרווו האָבן מיר געמאַכט אויף אונדזער שכנה פּעסיעס מײַז. דאָרט האַלטן זיך מײַז אָן אַ שיעור. איר ווייסט דאָך, אַז איר מאַן איז אָן אײַנבינדער. משה רופֿט מען אים. תּמיד איז בײַ אים אַ פֿולע שטוב מיט ספֿרים. מײַז האָבן ליב ספֿרים. און ניט אַזוי ספֿרים, ווי פּאַפּ. פּאַפּ איז דאָס, וואָס מע קלעפּט מיט דעם ספֿרים. צוליב דעם פּאַפּ עסן זיי שוין ספֿרים אויך. טוען אים אָן גרויסע שאָדנס. אַנומלטן האָבן זיי אים דורכגעלעכערט אַ מחזור. אַ שפּאָגל-נײַעם מחזור. סאַמע דאָרט, וווּ ס'איז מיט גרויסע אותיות געווען אָפּגעדרוקט דער "המלך". זיי האָבן זיך דאָס אַביסל צוגעכאַפּט צום "המלך"! איבערגעלאָזט נאָר דאָס אייבערשטע קעפּל פֿון דעם למ"ד.

- לאָזט מיך אויף איין נאַכט! - בעט זיך מײַן ברודער אליהו בײַם אײַנבינדער. דער אײַנבינדער וויל נישט. ער זאָגט:

- איך האָב מורא, זאָלסט מיר נישט איבערפֿירן די ספֿרים.

- מיט וואָס וועל איך אײַך איבערפֿירן הי ספֿרים? - פֿרעגט אים מײַן ברודער אליהו.

- איך ווייס אַליין נישט מיט וואָס, נאָר איך האָב מורא. ס'איז פֿרעמדע ספֿרים.

נו, גייט רעדט מיט אַן אײַנבינדער! קוים געפּועלט, ער זאָל אונדז צולאָזן אויף איין נאַכט.

- ב -
די ערשטע נאַכט איז אונדז נישט געראָטן. נישט געכאַפּט איין מויז אַפֿילו! מײַן ברודער אליהו זאָגט אַפֿילו, אַז

ס'איז אַ גוטער סימן. די מײַז, זאָגט ער, האָבן דערשמעקט דעם פּראָשיק, זײַנען זיי זיך צעלאָפֿן. דער אײַנבינדער דרייט מיטן קאָפּ און שמייכלט מיט איין ליפּ. אַ פּנים, ער גלייבט נישט. פֿונדעסטוועגן, איז אַרויס אַ קלאַנג אין שטאָט, אַז מיר פֿאַרטרײַבן מײַז. דער קלאַנג האָט זיך גענומען פֿון אונדזער שכנה פּעסיע. זי איז אַוועק גאַנץ פֿרי אין מאַרק און האָט צעפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָט, "אַז אַזוי ווי מיר פֿאַרטרײַבן מײַז, פֿאַרטרײַבט קיינער נישט". זי האָט אונדז געמאַכט אַ נאָמען. פֿריִער מיטן קוואַס האָט זי אויך געפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָט. נאָכדעם האָט זי אויסגעפּויקט, אַז מיר מאַכן אַזאַ טינט, וואָס סע עקט זיך די וועלט. וואָס האָט אָבער געהאָלפֿן איר פּויקן, אַז קיינער דאַרף נישט קיין טינט? מײַז איז נישט דאָס וואָס טינט. מײַז זײַנען פֿאַראַן אומעטום, כּמעט אין יעדער שטוב. יעדער בעל-הבית האָט אַ קאַץ. נאָר וואָס העלפֿט איין קאַץ קעגן אַזוי פֿיל מײַז? ובפֿרט שטשערעס! שטשערעס הערן אַ קאַץ, ווי המן דעם גרעגער. אַ סבֿרה, אַז פֿאַר שטשערעס האָט אַ קאַץ אַליין אויך מורא. אַזוי זאָגט בערע דער שוסטער. ער דערציילט זיך אָן פֿון שטשערעס אַזעלכע מעשׂיות, אַז אַ שרעק! מע האַלט אים אַפֿילו פֿאַר אַ שטיקל בעל-מגזם. נאָר לאָז זײַן, אַז ס'איז נאָר האַלב אמת, איז דאָס אויך שיין. ער זאָגט, אַז די שטשערעס האָבן בײַ אים אויפֿגעגעסן אַ פּאָר נײַע שטיוול. ער שווערט מיט אַזעלכע שבֿועות, אַז מע מעג גלייבן אַ משומד. ער זאָגט, אַז ער האָט אַליין געזען, ווי צוויי גרויסע שטשערעס זײַנען אַרויס פֿון זייערע נאָרעס און האָבן פֿאַר זײַנע אויגן אויפֿגעגעסן אַ פּאָר שטיוול. בײַנאַכט איז דאָס געווען. צוגיין נאָענט האָט ער מורא געהאַט - צוויי מוראדיקע שטשערעס, ווי קעלבלעך די גרויס. פֿון דער ווײַטן האָט ער זיי געטריבן, געפֿײַפֿט אויף זיי, געטופּעט מיט די פֿיס, געשריגן: קיש-קיש-קיש-קיש! עס האָט נישט געהאָלפֿן קיין זאַך. ער האָט זיי אַ וואָרף געטאָן אַ קאָפּיטע פֿון אַ שטיוול, האָבן זיי אַ קוק געטאָן אויף אים און געטאָן זייערס. נאָכדעם האָט ער זיי אַ שמיץ געטאָן אין פּנים די קאַץ. זײַנען זיי אָנגעפֿאַלן אויף דער קאַץ און האָבן זי אויך אויפֿגעגעסן. קיינער האָט אים נישט געוואָלט גלייבן, נאָר אַז אַ מענטש שווערט!

- לאָזט מיך קאָרשט אויף איין נאַכט, - זאָגט צו אים מײַן ברודער אליהו, - וועל איך אײַך אַרויסטרײַבן אַלע שטשערעס!

- אָך, מיטן גרעסטן כּבֿוד! - זאָגט בערע דער שוסטער. - איך וועל אײַך נאָך זאָגן אַ דאַנק...

- ג -

אַ גאַנצע נאַכט זײַנען מיר אויסגעזעסן בײַ בערע דעם שוסטער. בערע אַליין איז אויך געזעסן מיט אונדז. אָך, וואָסערע שיינע מעשׂיות ער דערציילט זיך אָן! ער דערציילט פֿון דער טערקישער מלחמה (ער איז אַן אויסגעדינטער סאָלדאַט). ער איז געווען אין אַזאַ אָרט, וואָס סע הייסט "פּלעוונע * ". האָט מען דאָרט געשאָסן מיט האַרמאַטן. איר ווייסט, וויפֿל אַ האַרמאַט האַלט די גרויס? זײַט זיך משער, אַז איין קויל איז גרעסער פֿון דער גאַנצער שטוב, און וואַרפֿן וואַרפֿט זי אַרויס אין אַ מינוט אפֿשר טויזנט אַזעלכע קוילן. זײַט איר צופֿרידן? די קויל, אַז זי פֿליט, שרײַט זי אַזוי, אַז מע ווערט טויב. איינמאָל איז ער געשטאַנען אויף דער וואַך - אַזוי דערציילט בערע דער שוסטער. פּלוצעם דערהערט ער אַ קנאַק, און סע טראָגט אים אין דער לופֿטן, הויך טראָגט דאָס אים, ביז אַריבער דער כמאַרע, און דאָרט צערײַסט זיך די קויל אויף טויזנט שטיקלעך. אַ גליק, זאָגט ער, וואָס ער איז געפֿאַלן אויף אַ ווייכן אָרט. אַנישט, וואָלט ער זיך צעשלאָגן דעם קאָפּ. מײַן ברודער אליהו הערט אויס די מעשׂה, און די ברעמען בײַ אים שמייכלען. דאָס הייסט, ער אַליין לאַכט נישט, נאָר די ברעמען לאַכן. אַ מאָדנער געלעכטער. בערע דער שוסטער באַמערקט דאָס נישט. ער הערט נישט אויף צו דערציילן זײַנע וווּנדערלעכע מעשׂיות. איין מעשׂה איז מוראדיקער פֿון דער אַנדערער. אָט אַזוי זײַנען מיר אָפּגעזעסן ביז טאָג. און שטשערעס? איר זאָלט זאָגן - איין שטשאָר אַפֿילו.

- איר זײַט אַ כּישוף-מאַכער! - זאָגט בערע דער שוסטער צו מײַן ברודער אליהו. און ער גייט אַרויס אין שטאָט און דערציילט זיך אָן חידושים, ווי אַזוי מיר האָבן בײַ אים מיט אַ שפּרוך צעטריבן אַלע שטשערעס אין איין נאַכט. ער שווערט, אַז ער האָט אַליין געזען, ווי אַזוי מײַן ברודער אליהו האָט עפּעס געשעפּטשעט, זײַנען אַרויס די שטשערעס פֿון די נאָרעס און האָבן זיך געלאָזט לויפֿן באַרג-אַראָפּ, אַהין, צום טײַך צו, אַריבערגעשווומען דעם טײַך און אַוועק ווײַטער. ער ווייס נישט וווּהין...

- ד -

- דאָ טרײַבט מען מײַז? - אַזוי קומט מען אַלע מאָל צו אונדז מיט אַ נײַס און מע רופֿט אונדז, מיר זאָלן זיך מטריח זײַן קומען אַרויסטרײַבן די מײַז מיט אונדזער שפּרוך...

מײַן ברודער אליהו איז אָבער אַן אמתער מענטש. ער האָט פֿײַנט "ליגינים". ער זאָגט, אַז טרײַבן טרײַבט ער מײַז נישט מיט קיין שפּרוך, נאָר מיט אַ פּראָשיק. ער האָט אַ פּראָשיק אַזעלכן, וואָס אַז די מײַז דערשמעקן אים, צעלויפֿן זיי זיך.

- לאָז זײַן אַ פּראָשיק, לאָז זײַן אַ שוואַרץ יאָר, אַבי איר זאָלט מיר אַרויסטרײַבן די מײַז!... וויפֿל וועט דאָס קאָסטן?

מײַן ברודער אליהו האָט פֿײַנט דינגען זיך. ער זאָגט, אַז פֿאַרן פּראָשיק קומט אים אַזוי פֿיל, און פֿאַר דער טירחה

אַזוי פֿיל און אַזוי פֿיל. געוויינלעך, זאָגט ער אַלעמאָל טײַערער. אַלע טאָג העכערט ער דעם פּרײַז. דאָס הייסט, נישט ער העכערט, נאָר מײַן שוועגערין העכערט.

- ממה-נפֿשך, - זאָגט זי - עסט מען חזיר, זאָל רינען איבערן באָרד. אַז דו ביסט שוין יאָ געוואָרן אַ מײַזנטרײַבער, נעם כאָטש געלט.

- נו, און יושר ווו איז? ווו איז גאָט? - אַזוי מישט זיך אַרײַן די מאַמע. און מײַן שוועגערין ברכה ענטפֿערט איר אָפּ:

- יושר? אָט איז יושר! (זי ווײַזט איר אָן אויפֿן אויוון.) גאָט? אָט איז גאָט! (זי טוט זיך אַ פּאַטש איבער דער קעשענע.)

- ברכה! וואָס האָסטו געזאָגט?! גאָט איז מיט דיר!!!

אַזוי שרײַט אויס די מאַמע און טוט אַ בראָך מיט די הענט.

- וואָס רעדסטו מיט אַ בהמה?! - זאָגט מײַן ברודער אליהו, שפּאַצירט איבער דער שטוב און ציפּעט זיך דאָס בערדל. ער האָט שוין אַ היפּש בערדל. סע וואַקסט בײַ אים מיט רוחות. ער ציפּעט דאָס, און סע וואַקסט. מאָדנע וואַקסט דאָס בערדל. אויפֿן האַלדז גאָר האָט זיך עס בײַ אים צעוואַקסן. דאָס פּנים איז גלאַט, נאָר דער האַלדז איז פֿול מיט באָרד. איר האָט געזען אַמאָל אַזאַ באָרד?

אַן אַנדערס מאָל וואָלט אים מײַן שוועגערין ברכה פֿאַרן וואָרט "בהמה" אָפּגעשפּילט אַ פֿרימאַרגן, אַז עס וואָלט אים פֿינצטער געוואָרן אין די אויגן. איצט האָט זי אים פֿאַרשוויגן, ווײַל ער פֿאַרדינט געלט. אַלעמאָל, ווען מײַן ברודער אליהו פֿאַרדינט געלט, ווערט ער בײַ איר אַ מיוחס. איך ווער אויך בײַ איר טײַערער, וואָרעם איך העלף מײַן ברודער פֿאַרדינען געלט. אַזוי רופֿט זי מיך "שלעפּער" אָדער "שלימזל", אָדער "קבצנישע קישקע". איצט האָט זי מיך פֿאַרצויגן. איך הייס שוין בײַ איר "מאָטעלע":

- מאָטעלע! דערלאַנג מיר די שיך.

- מאָטעלע! נעם מיר אָן אַ קוואָרט וואַסער.

- מאָטעלע! טראָג אַרויס דאָס מיסט.

אַז מע פֿאַרדינט געלט, איז גאָר אַנדערע ווערטער.

- ה -

דער חסרון פֿון מײַן ברודער אליהו - וואָס ער האָט ליב אַ סך. קוואַס - אַ דרייזשקע. טינט - טויזנט פֿלעשער. אַ פּראָשיק פֿון מײַז - אַ פֿולער זאַק. אונדזער שכנהס מאַן, דער אײַנבינדער, האָט אים אָבער געזאָגט: "וואָס דאַרף מען אַזוי פֿיל?" - האָט אים נאָך מײַן ברודער אליהו גוט מכבד געווען. וואָלט מען כאָטש דעם זאַק פֿאַרשלאָסן ערגעץ אין אַ שאַפֿע. גייען זיי אַלע אַוועק און לאָזן מיך איבער איינעם אַליין מיטן זאַק. וואָס קומט מיר דערפֿאַר, וואָס איך האָב מיך אַוועקגעזעצט אויף אים אַ ווײַלע רײַטנדיק? עלעהיי ס'איז אַ פֿערדל! זאָל איך זײַן אַ נבֿיא, אַז דער זאַק וועט פּלאַצן, און עס וועט זיך געבן אַ שאָט אויס פֿון אים עפּעס אַ געלע זאַך! דאָס איז טאַקע דער פּראָשיק, וואָס מײַן ברודער אליהו פֿאַרטרײַבט מיט אים די מײַז. ער האָט אַזאַ שאַרפֿן ריח, אַז מע קאָן חלשן! איך בייג מיך אָן, איך וויל צונויפֿנעמען דאָס, וואָס האָט זיך צעשאָטן, פֿאַלט אָן אויף מיר אַ ניסערײַ. איך זאָל אַרײַנציִען אין נאָז אַרײַן אַ גאַנצע פּושקע מיט שמעקטאַבעק, וואָלט איך נישט באַדאַרפֿט אַזוי שטאַרק ניסן. איך ניס אַזוי לאַנג, ביז איך כאַפּ מיך אַרויס אין דרויסן. טאָמער וועל איך אויפֿהערן ניסן. ווער-וואָס? עס קומט אָן די מאַמע און דערזעט, איך ניס. פֿרעגט זי מיך: וואָס איז? איך קאָן איר ענטפֿערן נאָר טשכי! און טשכי! און ווידעראַמאָל טשכי!

- ווינד איז מיר, ווו האָסטו געכאַפּט אַזאַ קאַטאַר? - זאָגט צו מיר די מאַמע און ברעכט די הענט. איך הער נישט אויף צו ניסן און ווײַז איר מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַרײַן. זי גייט אַרײַן און לויפֿט אַרויס צוריק נאָך מיט אַן ערגערער ניסערײַ, ווי איך. קומט אָן מײַן ברודער אליהו און דערזעט אונדז ביידע ניסן. פֿרעגט ער: וואָס איז דאָס? ווײַזט אים די מאַמע מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַרײַן. ער כאַפּט זיך אַרײַן און לויפֿט אַרויס צוריק מיט אַ גוואַלד:

- ווער האָט דאָס צע - טשכי! טשכי!...

איך האָב שוין לאַנג נישט געזען מײַן ברודער אליהו אין כּעס, אַזוי ווי אַצינד. ער לאָזט זיך מיט ביידע הענט גלײַך

אויף מיר. אַ גליק, וואָס ער ניסט, אַנישט - וואָלט איך פֿון זײַנע הענט אַרויס אַ קאַליקע. מײַן שוועגערין ברכה קומט אָן, טרעפֿט זי אונדז אַלע דרײַ האַלטן זיך בײַ די זײַטן און ניסן.

- וואָס איז מיט אײַך? וואָס האָט איר זיך פּלוצעם צעגיסט?

וואָס זאָלן מיר איר זאָגן? מיר קאָנען דען אויסרעדן אַ וואָרט? ווײַזן מיר איר מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַרײַן. כאַפּט זי זיך אַרײַן, און לויפֿט באַלד אַרויס צוריק רויט, ווי העליש פֿײַער, און פֿאַלט אָן אויף מײַן ברודער אליהו:

- וואָס האָב איך דיר געטאָן?... טשכי! טשכי! טשכי -

קומט אָן אונדזער שכנה, פּעסיע די גראָבע. זי רעדט צו אונדז, נאָר קיינער קאָן איר נישט ענטפֿערן קיין וואָרט. מיר ווײַזן איר מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַרײַן. זי גייט אַרײַן און לויפֿט אַרויס צוריק:

- וואָס האָט איר אַזעלכעס געטאָן?... טשכי! טשכי! טשכי -

אונדזער שכנה מאַכט מיט ביידע הענט. עס קומט אַרויס איר מאַן, דער אײַנבינדער. דער אײַנבינדער קוקט אויף אונדז און לאַכט.

- וואָס איז דאָס אויף אײַך אָנגעפֿאַלן פּלוצעם פֿאַר אַ ניסערײַ?

זײַט זיך מטריח אַהי - טשכי! טשכי! - זאָגן מיר צו אים און ווײַזן אים אַלע אַהין, אין שטוב אַרײַן. דער אײַנבינדער גייט אַרײַן צו אונדז אין שטוב אַרײַן, און שפּרינגט אַרויס צוריק מיט אַ געלעכטער:

- איך ווייס שוין וואָס דאָס איז! איך האָב אַ שמעק געטאָן! דאָס איז שעמע - טשכי! טשכי -

און ער כאַפּט זיך מיט ביידע הענט בײַ די זײַטן און ניסט געשמאַק. נאָך יעדן ניס טוט ער אַ שפּרונג אונטער, בלײַבט שטיין אויף די שפּיץ פֿינגער און טוט אַ ניס, און ווידער אַ שפּרונג אונטער, און ווידער אַ ניס, און אַזוי ווײַטער. אין איין האַלבע שעה ניסן שוין אַלע אונדזערע שכנים און שכנות מיט זייערע פֿעטערס און מומעס און גליד-שוועסטערקינדער און זייערע באַקאַנטע - די גאַנצע גאַס, פֿון איין עק ביזן אַנדערן, האַלט אין איין ניסן!

וואָס האָט זיך מײַן ברודער אליהו אַזוי דערשראָקן? אַ פּנים, ער האָט מורא, מע זאָל נישט אויסלאָזן דעם כּעס צו אים פֿאַרן ניסן, וואָס מע ניסט? ער נעמט מיך פֿאַר אַ האַנט, און ניסנדיק לאָזן מיר זיך ביידע גיין באַרג-אַראָפּ, צו זײַן חבֿר פּיניע. עס נעמט גוטע אָנדערהאַלבן שעה, ביז מיר זענען אימשטאַנד צו ריידן אַזוי ווי מענטשן. מײַן ברודער אליהו דערציילט זײַן חבֿר פּיניע די גאַנצע מעשׂה. זײַן חבֿר פּיניע הערט אים אויס מיט קאָפּ, אַזוי ווי אַ דאָקטער הערט אויס אַ חולה. אַז מײַן ברודער אליהו האָט געענדיקט, מאַכט צו אים זײַן חבֿר פּיניע:

- אַנו, ווײַז נאָר אַהער דאָס בוך.

מײַן ברודער אליהו נעמט אַרויס דאָס בוך פֿון בוזעם-קעשענע און גיט דאָס איבער צו זײַן חבֿר פּיניע. זײַן חבֿר פּיניע לייענט איבער דאָס אויבערשטע בלעטל: "פֿאַר איין רובל - הונדערט רובל! אַ סגולה ווי אַזוי פֿון גאָרנישט, מיט די פֿינף פֿינגער, מאַכן הונדערט רובל אַ חודש און מער"... ער נעמט דאָס בוך און טוט דאָס אַ וואָרף אַרײַן אין אויוון אַרײַן גלײַך אויפֿן פֿײַער. מײַן ברודער אליהו טוט זיך אַ לאָז מיט ביידע הענט צום פֿײַער. זײַן חבֿר פּיניע שטעלט אים אָפּ:

- פּאַוואָליע, נישט געכאַפּט!

נאָך אַ פּאָר מינוט - און מײַן ברודער אליהוס בוך, וואָס לערנט, ווי אַזוי צו מאַכן הונדערט רובל אַ חודש און מער, איז געבליבן נישט מער ווי אַ בערגל אויפֿגעבלאָזענע אַש. פֿון איין זײַט איז פֿאַרבליבן אַ שטיקל נישט-פֿאַרברענט פּאַפּיר, קוים-קוים וואָס מע האָט געקאָנט איבערלייענען: ש-ע-מ-ע-ר-י-צ-י.

XI

אונדזער חבֿר פּיניע

- א -

געדענקט איר, איך האָב אײַך אַמאָל געזאָגט, אַז איך וועל אײַך באַקענען מיט מײַן ברודער אליהוס חבֿר פּיניע? איך האָב אײַך צוגעזאָגט באַקענען, ווײַל ער האָט אין זיך גוטע געדאַנקען. נאָר איידער איך וועל אײַך דערציילן פֿון פּיניען, מוז איך אײַך דערציילן פֿריִער פֿון זײַן זיידן, נאָכדעם פֿון זײַן טאַטן, נאָכדעם פֿון זײַן פֿעטער, און

ערשט נאָכדעם שוין פֿון פֿיניען אַליין.

שרעקט אײַך נישט - איך וועל דאָס אײַך מאַכן בקיצור. איך הייב אָן פֿון זיידן.

פֿון רב העסיע דעם גלעזער האָט איר אַמאָל געהערט? דאָס איז פֿיניעס זיידע. ער איז אַ גלעזער, און אַ שפּיגל-מאַכער, און אַ פֿאַרבער, און קאָן מאַכן טאַביקע. היינט האָט ער אָוועקגעוואָרפֿן אַלע אַרבעט און פֿאַרנעמט זיך נאָר דערמיט, וואָס ער רייַבט טאַביקע און פֿאַרקויפֿט. כּל-זמן, זאָגט ער, אַ מענטש לעבט, דאַרף ער אַרבעטן, ניט אָנקומען צו קיינעם. ער איז אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט רויטע אויגן און מיט אַ מוראדיקער נאָז, אונטן ברייט, אויבן שמאָל, און אויסגעבויגן ווי אַ שופֿר. איך האָב מורא, אויב עס איז אים נישט געקומען פֿון דעם, וואָס ער שמעקט טאַביקע. ער איז אַלט אפֿשר הונדערט יאָר, און איז נאָך בײַ אַלע געדאַנקען. ס'איז אַ סבֿרה, אַז ער האָט נאָך היינט מער שׂכל ווי זײַנע צוויי זין: הערש-לייב דער מעכאַניק און שניאור דער זייגער-מאַכער. הערש-לייב דער מעכאַניק איז אויך אַזוי דין און הויך, ווי רב העסיע. ער האָט אויך אַ גרויסע נאָז, נאָר ער שמעקט נישט קיין טאַביקע. אפֿשר וועט ער אַמאָל שמעקן. דערווײַל נאָך נישט. ער איז אַ מעכאַניק פֿון אויוונס. ער מאַכט אויוונס. אַלע זאָגן אויף אים, אַז ער איז אַ קאָפּמענטש. ער האָט טאַקע אַ גרויסן שטערן. מע זאָל אים געווען זאָגט ער, לערנען אַ מלאָכה, וואָלט ער זײַן איינער אין דער וועלט. עס איז גאָר נישטאָ קיין זאַך אויף דער וועלט, וואָס ער זאָל עס נישט פֿאַרשטיין מיטן שׂכל. אַזוי זאָגט ער אַליין אויף זיך. אַלצדינג כאַפּט ער מיטן קוק. אויוונס מאַכן האָט ער זיך אויסגעלערנט פֿון זיך אַליין. ער האָט געזען אַ פּאָר מאָל, ווי איוואַן פּיטשקור מאַכט אויוונס, האָט ער זיך געהאַלטן בײַ די זײַטן פֿון געלעכטער. ער האָט געזאָגט, אַז דער גוי הייבט נישט אָן צו פֿאַרשטיין, וואָס הייסט אַן אויוון. ער איז געקומען אַהיים און האָט צעוואָרפֿן דעם אויוון און האָט אָוועקגעשטעלט, טאַקע פֿון די זעלבע ציגל, אַן אַנדער אויוון. די ערשטע צײַט האָט דער אויוון גערויכערט, מע האָט געקאָנט דערשטיקט ווערן. האָט ער צעוואָרפֿן דעם אויוון און געשטעלט אַ נײַעם אויוון. אַזוי עטלעכע מאָל, ביז ער איז געוואָרן אַ באַרימטער מעכאַניק. ער האָט מיט זײַן אייגענעם שׂכל דערקלערט אַזאַ מין אויוון, וואָס ס'איז גענוג, מע זאָל אים הייצן איין מאָל אין אַכט טעג. דער גאַנצער חסרון, ער האָט נאָך ניט די ציגל, זאָגט ער, וואָס מע דאַרף דערצו האָבן. ווען מע גיט אים, זאָגט ער, "קאַכליאָווע" ציגל, שטעלט ער אײַך אויף אַן אויוון, וואָס מע דאַרף אים גיין זען אויף חידושים! ער זאָגט, אַז אין אַן אויוון ליגט מער שׂכל, ווי אין אַ זייגער. דאָס זאָגט ער שוין אויף צו-להכעיס זײַן ברודער שניאור. זײַן ברודער שניאור איז ייִנגער פֿון אים און העכער פֿון אים, און האָט אויך אַ לאַנגע נאָז, און איז אַ זייגער-מאַכער. געוואָלט האָט ער גאָר זײַן אַ רבֿ, אָדער אַ שוחט, אָדער אַ מלמד. אַזאַ קאָפּ האָט ער געהאַט צום לערנען! האָט ער בעסער געוואָלט זײַן אַ זייגער-מאַכער. ווי קומט צו אים זייגער-מאַכערײַ? וועט איר הערן.

אַז ער איז נאָך געווען אַ ייִנגל און האָט געלערנט אין חדר, אַזוי דערציילט שניאור אַליין, האָט אים דער קאָפּ געטראָגן אויף גרויסע זאַכן. למשל, דערגיין דעם שׂכל פֿון אַ שלאָס, פֿאַרוואָס, אַז מע טוט אַ דריי רעכטס, עפֿנט עס זיך, און אַז מע טוט אַ דריי לינקס, פֿאַרשליסט עס זיך? אָדער וויאַזוי גייט אַ זייגער? פֿאַרוואָס שלאָגט ער אַקוראַט דעמאָלט, ווען דער גרויסער ווײַזער קומט צו צום צוועלף? דאָס ערשטע מאָל, אַז ער האָט, זאָגט ער, דערזען אַ זייגער מיט אַ פֿויגל, איז ער שיִער ניט אַראָפּ פֿון זינען. דעם זייגער מיטן פֿויגל האָט דער אַלטער רב העסיע באַקומען אַ מתּנה פֿון אַן אויסגעדינטן פּאָלקאָווניק, וואָס פֿלעגט אים געבן אַרבעט. אַלע שעה, אַז דער זייגער האָט באַדאַרפֿט קלינגען, האָט זיך אויפֿגעעפֿנט אַ טירל, און ס'איז אַרויס אַ פֿויגל מיט אַ קו-קו! דער פֿויגל איז געווען נאַטירלעך, ווי לעבעדיק. איר קאָנט פֿאַרשטיין, אַז אַפֿילו די קאַץ האָט געהאַט אַ טעות. אַלע מאָל ווען דער פֿויגל איז אַרויס מיט אַ קו-קו, פֿלעגט זיך די קאַץ אָנבלאָזן און פֿלעגט אים וועלן כאַפּן. שניאור האָט זיך געגעבן דאָס וואָרט, אַז ער מוז דערגיין דעם שׂכל פֿונעם פֿויגל. איינמאָל, אַז קיינער איז ניט געווען אין דער היים, האָט ער זיך צוגעכאַפּט צום זייגער. ער האָט אים אַראָפּגענומען פֿון וואַנט, אָפּגעדרייט אַלע שרײַפֿלעך און אַרויסגענומען די געדערים. איז אָנגעקומען דער פֿאָטער, האָט ער אים אַזוי געשלאָגן, אַז מע האָט שוין נישט געהאַלטן פֿון זײַן לעבן. עד-היום, זאָגט ער, שטייען בײַ אים סימנים אויפֿן לײַב. ער האָט אָבער אויסגעפֿירט זײַנס - ער איז אַ זייגער-מאַכער. איך ווייס ניט, צי ער איז פֿון די בעסטע, נאָר ער נעמט נישט טײַער און מאַכט גיך. מײַן ברודער אליהו האָט בײַ אים שוין וויפֿל מאָל צורעכט געמאַכט דעם זייגער. כּמעט אַ וואָך איבער אַ וואָך פֿאַרריכט ער אים דעם זייגער. אַ מאָדנער זייגער בײַ מײַן ברודער אליהו: אָדער ער לויפֿט משוגענערווײַז, אָדער ער גייט אײַנגעהאַלטן מיט אַ שעה פֿיר, אָדער ער שטעלט זיך גאָר אָוועק - און טוט אים עפּעס! מײַן ברודער אליהו וואָלט אפֿשר געגאַנגען צו אַן אַנדער זייגער-מאַכער, פּאַסט אים ניט פֿאַר זײַן חבֿר פֿיניע. זײַן חבֿר פֿיניע זאָגט, אַז שולדיק איז מסתּמא דער זייגער, ניט דער פֿעטער שניאור. וואָרעם ממה-נפֿשך: איז דער זייגער אַ זייגער, וועט דאָך אים יעדער זייגער-מאַכער קאָנען צורעכט מאַכן. אלא וואָס דען? דער זייגער אַליין איז קיין זייגער ניט, היינט וואָס וועט אים העלפֿן דער זייגער-מאַכער?

גייט זאָגט, אַז ער איז אומגערעכט!

- ב -

מײַן ברודער אליהוס חבֿר פֿיניע איז אויך אַ קאָפּמענטש, אַזוי ווי זײַן טאַטע הערש-לייב דער מעכאַניק און אַזוי ווי זײַן פֿעטער שניאור דער זייגער-מאַכער. אַ נאָז האָט ער אויך אַ לאַנגע, אַזוי ווי זיי. נעזעריק זײַנען זיי אַלע, די

גאַנצע משפּחה זייערע. זיי האָבן אַ מומע קריינע, האָט זי אַ טאָכטער מלכּה, האָט זי אַ נאָז, וואָס מע דאַרף גיין קוקן אויף חידושים. און ניט אַזוי די נאָז, ווי דאָס פּנים. ס'איז גאָרנישט קיין מענטשלעך פּנים. זעט אויס ווי אַ פֿויגל, אָדער ווי אַ חיה. זי שעמט זיך אַרויסגיין אויף דער גאַס. ס'איז אויף איר אַ גאָטס רחמנות! פּיניע איז אַביסל אין איר געראָטן, נאָר ער איז אַ מאַנצביל. אַ מאַנצביל מאַכט נישט אויס. ער זעט אַפֿילו אויס מאָדנע. אַז איר טוט אויף אים אַ קוק, מוזט איר זיך צעלאַכן. נישט גענוג, וואָס ער איז דין און הויך, האָט ער אַ פּאָר לאַנגע אויערן, אַ לאַנגע נאָז, ווי אַ גאָנער, און אַ נידעריקע ראיה דערצו. ווו ער זאָל ניט גיין, מוז ער זיך מיט עמעצן צעבוצקען. שטעלט ער זיך אַוועק, מוז ער עמעצן אָנטרעטן אויפֿן פֿוס. איין הויז מוז בײַ אים זײַן פֿאַרקאַטשעט. איין זאָק מוז זײַן אַראָפּגעלאָזט. דאָס העמד מוז זײַן צעשפּיליעט. דאָס שניפּסל מוז זײַן פֿון יענער זײַט. און אַז ער רעדט, כאָרכלט ער, און האָט ליב צוקערקעס. ווען איר זאָלט אים נישט באַגעגענען, האַלט ער עפּעס אין מויל און סמאָצקעט. דערפֿאַר איז ער אָבער אַ געראָטענע כּלי. ניטאָ איין זאַך אויף דער וועלט, וואָס ער זאָל ניט קאָנען. מיט זײַן לערנען האָט ער, זאָגט מען, אַריבערגעיאָגט דעם רבֿ. מיט זײַן שרײַבן וועט ער פֿאַרשטעקן אין גאַרטל אַלע קענערס. אַחוץ וואָס ער האָט אַ זעלטענע האַנטשריפֿט, איז ער אַ גרויסער בריה אויף גראַמען. וואָס ער זאָל ניט שרײַבן, שרײַבט ער מיט גראַמען. ער האָט שוין באַשריבן די גאַנצע שטאָט: דעם רבֿ, דעם שוחט, די גבאָים, די יאַטקעס, זײַן אייגענע משפּחה - אַלעמען האָט ער שוין באַשריבן, און אַלעמען אין גראַמען. פּיניעס גראַמען זײַנען אַ צײַט אַרומגעגאַנגען פֿון האַנט צו האַנט און מע האָט זיך געקאַטשעט פֿאַר געלעכטער. אַנדערע האָבן זיי אויסגעלערנט אויף אויסנווייניק. למשל, איך געדענק אַ פּאָר פֿון זײַנע גראַמען:

אונדזער גבאי,
רב שמואל-אַבא,
האָט אַ גרויסן בויך;
זיצט בײַם טישל,
לקחנט פֿון דער שיסל,
אַזש עס גייט אַ רויך!
זײַן ווײַב נחמה
- אַ כּשרע נשמה
איך וויל פֿון איר ניט ריידן.
זי אין קליג,
- ווי דעם רבינס ציג
כאַפּט דער רוח זיי ביידן...

די גאַנצע שטאָט האָט געקאָכט מיט די דאָזיקע גראַמען. איינער האָט צוגעמאַכט צו דעם אַ ניגון פֿון זמירות. די גאַנצע שטאָט האָט זיך אַרומגעטראָגן מיטן לידל, ביז ס'איז אָנגעקומען צום גבאי מיט דער גבאיטע. האָבן זיי געשיקט רופֿן צו זיך דעם פֿאָטער, הערש-לייב דעם מעכאַניק, און האָבן געוויינט פֿאַר אים מיט טרערן. זיי האָבן אים געפֿרעגט: וואָס האָט צו זיי זײַן פּיניע?... געקומען אַהיים, האָט דער פֿאָטער, הערש-לייב, דער מעכאַניק, אַרײַנגערופֿן פּיניען אין שטוב אַרײַן, פֿאַרשלאָסן טיר און טויער און האָט אים גוט אַרײַנגעצימבלט. ער האָט אים אַזוי לאַנג געשמיסן, ביז פּיניע האָט אים געמוזט געבן תּקיעת-כּף, אַז ער וועט שוין מער קיין גראַמען ניט שרײַבן, ווײַל ער וועט לעבן.

- ג -

פֿון דעמאָלט אָן שרײַבט שוין פּיניע מער ניט קיין גראַמען. עס קריכן אים שוין ניט אין קאָפּ קיין גראַמען. ער איז אויף גרויסע צרות. אַזוי זאָגט אויף זיך פּיניע אַליין. עס האָט זיך אים פֿאַרגלוסט חתונה האָבן. דאָס הייסט, ניט אים, זײַן טאַטן הערש-לייב האָט זיך פֿאַרגלוסט, אַז פּיניע זאָל חתונה האָבן און ווערן אַ "מענטש". פּיניע האָט חתונה געהאַט פֿאַר אַ מילנערס אַ טאָכטער. דער מילנער האָט אים געעפֿנט אַ קלייטל פֿון מעל. מײַן ברודער אליהו איז אים מקנא, וואָס ער האָט אַ געשעפֿט. פּיניע לאַכט פֿון אים. ער זאָגט: ס'איז אַ געשעפֿט, נאָר ניט פֿאַר אים. וואָס איז דאָס, זאָגט ער, פֿאַר אַן עובֿדה פּאַטשקען זיך מיט מעל? דאָס פּאַסט, זאָגט ער, פֿאַר אַ גראָבן יונג, פֿאַר אַ מילנער... וואָס איז ער, זאָגט ער, שולדיק, אַז ער קאָן ניט זיצן אין קלייט? ער קאָן ניט, זאָגט ער. דער קאָפּ טראָגט אים, דער קאָפּ פֿליט. ס'איז בײַ זיי, זאָגט ער, אַזאַ משפּחה פֿון פֿליִענדיקע קעפּ...

אַזוי זאָגט פּיניע און וויל ניט גיין אין קלייט אַרײַן. ער וועט בעסער, זאָגט ער, זיצן איבער אַ ביכל, וועט ער מער הנאה האָבן. זײַן שווער, דער מילנער, איז דערפֿאַר גוט ברוגז, נאָר ער מוז שווײַגן. ער האָט מורא פֿאַרן איידעם, ער זאָל אים ניט באַשרײַבן, און אויסער דעם איז די טאָכטער בײַ אים זייער ציטעריק. זי איז אַ בת-יחידה. טײַבל הייסט זי. זי איז אַביסל קאַסאָקע אויף איין אויג, נאָר זייער אַ גוטע. מײַן מאַמע זאָגט אויף איר, אַז זי איז אָן אַ גאַל. איך פֿאַרשטיי ניט, וואָס הייסט, זי איז אָן אַ גאַל? ווו איז אַהינגעקומען איר גאַל?... גאַנצע טעג זיצט זי אין קלייט, און פּיניע איז אין דער היים. מיר קומען צו אים מיט מײַן ברודער אליהו כּמעט אַלע טאָג. ער רעדט זיך אויס פֿאַר אונדז דאָס האַרץ. אַלע מאָל, ווען מיר קומען צו אים, זיפֿצט ער און קרעכצט און באַקלאָגט זיך אויף זײַן פֿינצטער מזל. ס'איז אים דאָ ענג, זאָגט ער, און דושנע. ער פֿילט, זאָגט ער, אַז ער וועט דערוואָרגן. ער זאָל זײַן, זאָגט ער, אין אַן אַנדער שטאָט, וואָלט געוווען גאָר אַנדערש. ווען מע לאָזט אים, זאָגט ער, אַרויס פֿון דאַנען כאָטש אויף איין יאָר, קערט ער איבער די וועלט! אַזוי זאָגט ער צו מײַן ברודער אליהו. קיינעם פֿאַרגלייבט ער

נישט אַזוי פֿיל, וויפֿל מײַן ברודער אליהו. ער ווײַזט אים בריוו, וואָס ער האָט. די בריוו זײַנען פֿון גרויסע מענטשן. די "גרויסע מענטשן" שרײַבן אים, אַז ער האָט אין זיך עפּעס אינעווייניק. פֿיניע זאָגט, אַז ער אַליין פֿילט אויך, אַז ער האָט אין זיך עפּעס אינעווייניק. איך קוק אויף אים און טראַכט מיר: "רבונו של עולם! וואָס האָט ער אַזעלכעס אין זיך אינעווייניק?"...

- ד -

איינמאָל קומט צו אונדז פֿיניע און רופֿט אַרויס מײַן ברודער אליהו אויף אַ סוד. וויבאַלד אַ סוד, מוז איך וויסן. איך האָב ליב וויסן אַלע סודות. איך גיי זיי נאָך פֿון הינטן און הער זיך אײַן און כאַפּ ווערטער. פֿיניע רעדט, און מײַן ברודער אליהו רעדט. איך גיב אײַך איבער זייערע ביידנס ווערטער:

פֿיניע: וואָס ווילן מיר דאָ אויסזיצן?

אליהו: איך זאָג אויך דאָס אייגענע.

פֿיניע: אָט האָב איך געלייענט, אַז איינער איז אַוועקגעפֿאָרן אַהין מיט פֿינף פֿינגער, אַ האַלב יאָר געשלאָפֿן אין דרויסן, געקערט די גאַסן פֿאַרן שטיקל ברויט.

אליהו: נו, און הײַנט?

פֿיניע: אויף אונדז ביידן געזאָגט געוואָרן.

אליהו: אַזוי?

פֿיניע: אַזוי! אַזוי! וואָס-זשע? איך וועל דיך אָפּנאַרן? איך האָב שוין גערעדט מיט מײַן טײַבלען.

אליהו: וואָס-זשע זאָגט זי?

פֿיניע: וואָס זאָל זי זאָגן? זי פֿאָרט.

אליהו: זי פֿאָרט? נו, און דער שווער?

פֿיניע: ווער הערט אים? אַז איך וועל אַוועקפֿאָרן אַליין, וועט אים זײַן בעסער? ער זעט דאָך, אַז דער קאָפּ טראָגט מיך, איך קאָן דאָ ניט זײַן!

אליהו: און איך, מיינסטו, קאָן דאָ זײַן?

פֿיניע: טאָ לאָמיר זיך אויפֿהייבן און לאָמיר פֿאָרן.

אליהו: אויפֿהייבן און פֿאָרן? מיט וואָס?

פֿיניע: שיפֿסקאַרטן גיט מען דאָך אונדז אומזיסט, נאַרעלע.

אליהו: וואָס הייסט, אומזיסט?

פֿיניע: אויף אויסצאָלן. מיר וועלן זיי אַמאָל אויסצאָלן. דערווײַל האָבן מיר זיי אומזיסט.

אליהו: נו, און ביזן שיף? הוצאָות? הײַנט בילעטן? באַן?

פֿיניע: וויפֿל בילעטן דאַרפֿן מיר דען האָבן, נאַרעלע?

אליהו: אַדרבא, וויפֿל דאַרפֿן מיר האָבן?

פֿיניע: רעכן אויס: איך און מײַן טײַבל איז ניט צוויי. דו און דײַן ברכה צוויי, איז ניט פֿיר.

אליהו: און די מאַמע איז ניט פֿינף.

פֿיניע: איז פֿינף.

אליהו: נו, און מאָטל?

פיניע: פֿאַר אים איז געגנוג אַ האַלבער בילעט. און אפֿשר קיין האַלבער אויך ניט... מיר וועלן זאָגן, אַז ער איז נאָר ניט אַלט קיין דרײַ יאָר.

אליהו: ביסט משוגע?

וואָס זאָל איך טאָן? איך קאָן מיך מער נישט אײַנהאַלטן. פֿאַר גרויס פֿרייד לאָז איך אַרויס אַ קוויטש. ביידע דרייען זיך אויס צו מיר.

- אַוועק, דו שייגעץ! וואָס פֿאַר אַ תּנועה זיך אונטערהערן, אַז גרויסע ריידן צווישן זיך?

איך לאָז מיך לויפֿן, שפּרינג אונטער און פּאַטש מיך מיט ביידע הענט אין די ליטקעס פֿון די פֿיס. אַ קליינינקייט - איך פֿאָר!... שיף!... באַן!... בילעט!... אַ האַלבער בילעט!... וווּהין אַ שטייגער, פֿאָרן מיר? איך וויל גאָרניט וויסן וווּהין. וואָס גייט עס מיך אָן וווּהין? איך פֿאָר - און גענוג! איר ווייסט, וואָס איך וועל אײַך זאָגן? אַז מיר זאָלן זיך וועלן גוט אויסרעכענען, בין איך דאָך נאָך קיינמאָל אויף מײַן לעבן אין ערגעץ נישט געפֿאָרן. איך ווייס אַפֿילו נישט דעם טעם, וואָס הייסט דאָס פֿאָרן? אַביסל האָב איך יאָ פֿאַרזוכט דעם טעם. איך בין אַמאָל זיך דורכגעפֿאָרן אויף אונדזער שכנס ציג, האָט דאָס מיך געקאָסט טײַער. אַחוץ וואָס איך בין געפֿאַלן און צעבלוטיקט די נאָז, האָב איך נאָך געכאַפּט אַ פּאָר פּעטש אויך. דערפֿאַר רעכן איך ניט די נסיעה.

איך בין דעם גאַנצן טאָג ווי אַ צעמישטער. איך האָב פֿאַרלאָרן דעם אַפּעטיט צום עסן. בײַנאַכט חלומט זיך מיר, אַז איך פֿאָר. ניט איך פֿאָר, נאָר איך פֿלי. איך האָב פֿליגל, ווי אַ טויב, און איך פֿלי. לעבן זאָל אונדזער חבֿר פיניע! ער באַקומט אין מײַנע אויגן טויזנט מאָל מער חן, ווי פֿריִער. איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך אים געקושט און געהאַלדזט. אַ טײַערער פיניע דאָס איז!

נו, האָב איך אײַך נישט געזאָגט, אַז ער האָט אין זיך גוטע געדאַנקען?

XII
שאַט, מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע!
- א -
שאַט, מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע! ווו איז אַמעריקע? - ווייס איך ניט. איך ווייס נאָר, אַז ס'איז ווײַט, שרעקלעך ווײַט. מע דאַרף אַהין פֿאָרן און פֿאָרן אַזוי לאַנג, ביז מע קומט. און אַז מע קומט, איז פֿאַראַן אַ "קעסטל-גאַרטל". דאָרט, אין "קעסטל-גאַרטל", טוט מען אײַך אויס נאַקעט און מע קוקט אײַך אין די אויגן. האָט איר געזונטע אויגן, איז גוט. אלא ניט, פֿאָרט, זײַט מוחל, צוריק! דאַכט זיך, איך האָב געזונטע אויגן. אײנמאָל נאָר האָב איך געהאַט צו טאָן מיט די אויגן. ייִנגלעך פֿון דער שקאָלע האָבן מיך דערטאַפּט, אַוועקגעלייגט און אַרײַנגעבלאָזן מיר אין די אויגן אַרײַן טאַבאַק. אַי, האָט זיי מײַן ברודער אליהו געפּאַטשט! איצט זײַנען בײַ מיר די אויגן לויטער, ווי קרישטאָל. זעט איר, מיט מײַן מאַמען איז ניט פֿריילעך. אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו. ווער איז שולדיק? אַז טאָג ווי נאַכט וויינט זי. זײַט דער טאַטע איז געשטאָרבן האָט זי נאָך גאָרניט אויפֿגעהערט צו וויינען.

- אום גאָטעס ווילן! דו האָסט קיין רחמנות ניט אויף אונדז! איבער דיר וועלן מיר חלילה אַלע דאַרפֿן פֿאָרן צוריק!

אַזוי טענהט מיט איר מײַן ברודער אליהו, און זי ענטפֿערט אים:

- נאַריש קינד וואָס דו ביסט! איך וויין דען? עס וויינט זיך אַליין, אָן מיר!...

אַזוי זאָגט די מאַמע, ווישט די אויגן אין פֿאַרטעך און נעמט זיך צום בעטגעוואַנט, צו די קישנס. מע דאַרף איבערשיטן אַלע קישנס. אַמעריקע איז אַ לאַנד, ווו ס'איז ניטאָ קיין קישנס. אַלצדינג איז דאָרט דאָ, נאָר ניט קיין קישנס. וויִאַזוי שלאָפֿן דאָרט די מענטשן - פֿאַרשטיי איך ניט. עס דאַרף זיי זײַן האַרט צוקאָפּנס! מײַן שוועגערין ברכה העלפֿט איר איבערשיטן די קישנס. מיר האָבן, ניט צו פֿאַרזינדיקן, היפּשע עטלעכע קישנס. דרײַ גרויסע איבערבעטן מיט זעקס קישנס מיט פֿיר קליינע קישעלעך. ממזרימלעך הייסן זיי. פֿון אַלע פֿיר ממזרימלעך מאַכט די מאַמע איין קישן. אָן עבֿירה. איך האָב ליב די קליינע ממזרימלעך בעסער פֿון די גרויסע. איך שפּיל זיך מיט זיי אַמאָל אינדערפֿרי. איך מאַך פֿון זיי אַ המן-טאַש, אַ ספּאָדיק...

- מיר וועלן קומען, אם ירצה השם, געזונטערהייט אַהין, וועלן מיר זיי צוריק איבערשיטן אין קליינע ממזרימלעך.

אַזוי זאָגט די מאַמע צו מיר און צו מײַן שוועגערין ברכה און גיט איר אָנצוהערעניש, אַז זי זאָל אויך אַזוי טאָן. מײַן שוועגערין ברכה טוט אויך אַזוי, כאָטש זי איז פֿון דער נסיעה ניט צופֿרידן. ס'איז איר שווער זיך שיידן מיט איר טאַטע-מאַמע. מע זאָל איר געווען, זאָגט זי, זאָגן פֿאַראַיאָרן אין דער צײַט, אַז זי וועט פֿאָרן קיין אַמעריקע, וואָלט זי יענעם, זאָגט זי, אָנגעשפּיגן אַ פֿולן פּנים.

- מע זאָל מיר געווען זאָגן פֿאַראַיאָרן, אַז איך וועל זײַן אַן אַלמנה...

אַזוי זאָגט די מאַמע און צעוויינט זיך. דערזעט מײַן ברודער אליהו און מאַכט אַ גוואַלד:

- ווידעראַמאָל געוויינט? ווילסט אונדז, אַ פּנים, אַלעמען אומגליקלעך מאַכן?!...

- ב -

טאָמער איז קאַרג, טראָגט עס אָן אונדזער שכנה פּעסיע. דערזען אונדז בײַ דער אַרבעט, ווי מיר שיטן איבער די קישנס, שטעלט זי זיך אַוועק אונדז אויסריידן אַביסל דאָס האַרץ. זי לייענט אונדז אַ גאַנצע תּחינה:

- פֿאָרט איר, הייסט עס, טאַקע קיין אַמעריקע? הלוואַי דער אייבערשטער זאָל געבן, איר זאָלט קומען געזונטערהייט און זאָלט דאָרט באַגליקן. בײַ גאָט איז אַלץ מעגלעך. אָט איז פֿאַראַיאָרן אַוועקגעפֿאָרן מײַנע אַן אייגענע, ריוול הייסט זי, מיט איר מאַן היליע. שרײַבן זיי, אַז זיי מוטשען זיך, נאָר זיי מאַכן אַ לעבן... וויפֿל מע בעט זיך בײַ זיי, זיי זאָלן שרײַבן ווי מענטשן: וואָס און ווען און ווי אַזוי? ענטפֿערן זיי: אַמעריקע איז אַ לאַנד פֿאַר אַלעמען. יעדער מוטשעט זיך און מאַכט אַ לעבן... האָט איר עפּעס צו זיי? נאָך גוט, וואָס זיי שרײַבן כאָטש. די ערשטע צײַט האָבן זיי גאָרנישט געשריבן, פֿאַרגעסן דעם זײַ-געזונט. מיר האָבן שוין געמיינט, אַז זיי זײַנען חלילה אַרײַנגעפֿאַלן אין ים אַרײַן. ערשט העט ווייס איך ווען, קומט אָן אַ ידיעה, אַז זיי זײַנען שוין, אַ דאַנק גאָט, אין אַמעריקע. זיי מוטשען זיך און מאַכן אַ לעבן!... אַוודאי, זאָג איך אײַך, איז כּדאַי דער גאַנצער טאַרעראַם, מיטן ברעכן זיך, מיטן איבערשיטן דאָס בעטגעוואַנט, מיטן פֿאָרן איבערן ים, מיט נאָך אַזעלכע זאַכן!

- איך בעט אײַך, איר וועט אַמאָל אויפֿהערן לייגן קנייטלעך?

אַזוי פֿאַלט אָן מײַן ברודער אליהו אויף אונדזער שכנה פּעסיע און באַקומט פֿון איר אַ פּאָרציע:

- לייגן קנייטלעך? זע נאָר, אַ גאַנצער חכם פֿון דער מה-נשתּנה! ער פֿאָרט קיין אַמעריקע זיך מוטשען און מאַכן אַ לעבן! ווי לאַנג האָב איך דיך געהאַלטן אויף די הענט, זיך געניאַנטשעט, געהאַט צו טאָן? אַנו, פֿרעג נאָך די מאַמע דײַנע, וואָס איך האָב געהאַט מיטן ביינדל, וואָס דו האָסט קינדווייז אײַנגעשלונגען איינמאָל פֿרײַטיק-צו-נאַכטס בײַ די פֿיש. ווען נישט איך טו דיך אַ כאַפּ פֿון הינטן איינס-צוויי-דרײַ, וואָלטסטו שוין איצטער נישט געפֿאָרן קיין אַמעריקע זיך מוטשען און מאַכן אַ לעבן!...

אונדזער שכנה פּעסיע וואָלט נאָך גערעדט און גערעדט. אַ גליק, וואָס די מאַמע מישט זיך אַרײַן און הייבט אָן צו איר מיט גוטן:

- איך בעט אײַך, פּעסעניו, נשמהניו, האַרצעניו, ליובעניו, זאָלט איר מיר זײַן געזונט און שטאַרק!...

מער קאָן די מאַמע נישט ריידן. זי צעוויינט זיך. דערזעט מײַן ברודער אליהו, אַז זי וויינט, ווערט ער אָנגעצונדן. ער טוט אַ וואָרף די אַרבעט און לויפֿט אַרויס פֿון שטוב מיט אַ קלאַפּ די טיר:

- לאָז דאָס גיין אין דר'ערד אַרײַן!

- ג -

אין שטוב איז שוין בײַ אונדז פּוסט - אַ חורבֿה. דער אַלקער איז פֿול מיט פּעקלעך און מיט בעטגעוואַנט. דאָס בעטגעוואַנט פֿאַרנעמט כּמעט ביז דער סטעליע. אַז קיינער איז נישטאָ, דראַפּע איך מיך אַרויף אויף אַלע קישנס און גליטש מיך אַראָפּ, ווי אויף אַ שליטן. מיר דאַכט זיך, אַז אַזוי גוט, ווי איצט, איז מיר נאָך קיינמאָל נישט געווען. קאָכן קאָכט מען שוין נישט בײַ אונדז פֿון לאַנג. מײַן ברודער אליהו ברענגט פֿון מאַרק אַ געטריקנט פֿישל, עסן מיר דאָס מיט ציבעלע. פֿישל מיט ציבעלע - וואָס קאָן זײַן נאָך בעסער פֿון דעם? אונדזער חבֿר פּיניע עסט אויך מיט אונדז. ער איז דאָך פֿון תּמיד אַ פֿאַרטראָגענער. דער קאָפּ פֿליט בײַ אים. נאָר פֿון זינט מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע, איז ער גאָר צעדולט. אַזוי זאָגט אויף אים די מאַמע. איין הויז איז בײַ אים פֿאַרקאַטשעט אַרויף, איין זאָק אַראָפּ. דאָס האַלדזטיכל שפּאַרט שוין אָן אויף יענער זײַט. און קומט ער אַרײַן צו אונדז אין שטוב, אַזוי מוז ער כאַפּן אַ זעץ אין שטערן. אַלעמאָל האָט צו אים די מאַמע די זעלבע טענה:

- דו זעסט דאָך, אַז דו ביסט הויך אויסגעוואַקסן, בייגט מען זיך אײַן אַ ביסל.

- ער האָט אַ נידעריקע ראיה, מאַמע!

אַזוי פֿאַרענטפֿערט אים מײַן ברודער אליהו, און ביידע גייען זיי מאַכן אַן עק מיט אונדזער האַלבער דירה. מע דאַרף זיך צעשרײַבן. מיר האָבן אונדזער האַלבע דירה שוין לאַנג פֿאַרקויפֿט. אונדזער האַלבע דירה האָט אַוועקגעקויפֿט זיליע דער שנײַדער. אַזוי גיך קויפֿט אַ שנײַדער אַ דירה! אַ גרויסער נודניק אָט דער זיליע דער שנײַדער! פֿריִער איז ער דרײַ מאָל אַ טאָג געקומען אָנקוקן אונדזער האַלבע דירה איינער אַליין. געשמעקט די ווענט, געטאַפּט דעם קוימען, געקראַכן אויפֿן בוידעם, באַטראַכט דעם דאַך. נאָכדעם האָט ער געבראַכט דאָס ווײַב. מעני הייסט זי. ווען איך קוק אויף איר, מוז איך מיך צעלאַכן. אונדזער שכנהס קעלבל האָט אויך געהייסן "מעני". ביידע "מעניס" האָבן איין פּנים. מעני דאָס קעלבל האָט געהאַט אַ ווײַסע מאָרדע מיט קײַלעכיקע אויגן. מעני דעם שנײַדערס אויך אַזוי... שפּעטער האָט זיליע דער שנײַדער אָנגעהויבן פֿירן מבֿינים אָנקוקן די דירה. צום מיינסטן, שנײַדערס. יעדער האָט געפֿונען אויף אונדזער האַלבער דירה אַן אַנדער חסרון. ביז ס'איז געבליבן, מע זאָל אַראָפּברענגען פּיניעס טאַטן, הערש-לייב דעם מעכאַניק. הערש-לייב דער מעכאַניק איז אַ מבֿין אויף דירות. ער איז אַן ערלעכער מענטש. אויף אים קאָן מען זיך פֿאַרלאָזן. הערש-לייב טוט צוליב. ער באַטראַכט אונדזער האַלבע דירה פֿון אַלע זײַטן. ער הייבט אויף דעם קאָפּ ווי הויך ער איז, פֿאַרקאַטשעט דאָס היטל, טוט זיך אַ קראַץ אונטערן האַלדז און אַ זאָג:

- אָט די דירה קאָן שטיין, בלי-גוזמא, אַ יאָר הונדערט, אויב נישט מער.

כאַפּט זיך אַרויס איינער אַ שנײַדער, פֿון זיליע דעם שנײַדערס מבֿינים.

- געוויס! אַבי מע זאָל זי נאָר איבערשיטן מיט ציגל, אונטערשפּאָרן מיט אַ פּאָר גוטע אַבאַפּאָלקעס * , אַרײַנכמאַליען פֿיר נײַע ווענט און אַרויפֿצימבלען אַ בלעכענעם דאַך, וועט זי שטיין און שטיין, אם ירצה השם, ביז משיח וועט קומען!

מע זאָל געווען הערש-לייב דעם מעכאַניק, אַ שטייגער, אויסשילטן אין טאַטן אַרײַן, אָדער אָפּגיסן מיט אַ טאָפּ זודיק וואַסער, וואָלט ער נישט באַדאַרפֿט ווערן מער אין כּעס. ער האָט נאָר געוואָלט וויסן איין זאַך: "ווי האָט דאָס אין זיך אַ ייִד אַ פּאַרך, אַ שנײַדער, אַ גנבֿ, אַ פֿאַליקע, אַזאַ פּאַטעפֿאַלנאַסט צו ריידן מיט אים, מיט הערש-לייב דעם מעכאַניק, אַזעלכע ווערטער, מיט אַזעלכע רייד, מיט אַזעלכע דיבורים, מיט אַזאַ שפּראַך, און מיט אַזאַ לשון?!" איך בין אומזיסט געווען פֿריילעך: איך האָב געמיינט, אָט-אָט פֿליִען פּעטש. צום סוף האָבן זיך אַרײַנגעלייגט מענטשן)אומעטום וואַקסן אויס "מענטשן"!(און מע האָט זיי צעגנומען, און מע האָט געמאַכט שלום, און מע האָט זיך אָנגעהויבן דינגען, און מע האָט זיך אויסגעגלײַכט מיטן מקח, און מע האָט געשיקט נאָך בראָנפֿן און מע האָט געטרונקען לחיים. מע האָט אונדז געווינטשעוועט, מיר זאָלן פֿאָרן געזונט, און קומען געזונט, און מאַכן גוטע געשעפֿטן, און פֿאַרדינען אַ סך געלט, און קומען צוריק, אם ירצה השם...

- פֿאַוואָליע! נישט אַזוי גיך קומט מען צוריק פֿון אַמעריקע! - זאָגט מײַן ברודער אליהו, און עס פֿאַרבינדט זיך אַ שמועס וועגן אַמעריקע. הערש-לייב דער מעכאַניק ווינטש זיך אַזאַ שטיק גאָלד, ווי מיר וועלן אַלע, אם ירצה השם, קומען צוריק פֿון אַמעריקע. ווען נישט דער "פּריזיוו", וואָלט ער זײַן פּיניען, זאָגט ער, ניט געלאָזט פֿאָרן קיין אַמעריקע. אַמעריקע, זאָגט ער, איז פֿע! פֿרעגט אים זיליע דער שנײַדער: ער זאָל קיין פֿאַראיבל נישט האָבן, מיט וואָס איז אַמעריקע פֿע? ענטפֿערט אים הערש-לייב: דערפֿאַר, ווײַל אַמעריקע איז אַ פֿאַסקודנע לאַנד. פֿרעגט אים ווידעראַמאָל זיליע דער שנײַדער: ער זאָל קיין פֿאַראיבל נישט האָבן, פֿון וואַנען ווייס ער, אַז אַמעריקע איז אַ פֿאַסקודנע לאַנד? ענטפֿערט אים הערש-לייב, אַז ער פֿאַרשטייט דאָס אַל-פּי שׂכל. זאָגט אים זיליע, ער זאָל אים געבן צו פֿאַרשטיין דעם שׂכל. הייבט אָן הערש-לייב מעכאַניק צו שטאַמלען מיט דער צונג, געבן צו פֿאַרשטיין על-פּי שׂכל. נאָר עס קלעפּט זיך נישט אַ וואָרט צו אַ וואָרט, מחמת ער איז שוין אַ ביסל אונטערן גלעזל. אַלע זײַנען אונטערן גלעזל. אַלע פֿילן זיך גוט, אויסגעצייכנט גוט. איך אויך. נאָר די מאַמע מײַנע באַהאַלט אַלע מינוט דאָס פּנים אין פֿאַרטעך און ווישט די אויגן. מײַן ברודער אליהו קוקט אויף איר און זאָגט צו איר שטילערהייט:

- גזלנטע! דו האָסט קיין רחמנות נישט אויף די אויגן! דו קוילעסט אונדז!...

- ד -

איצט האָט זיך אָנגעהויבן אַ נײַע חתונה - געזעגענען זיך. פֿון שטוב צו שטוב גייען מיר זיך געזעגענען. מיר זײַנען שוין געווען בײַ אַלע אונדזערע קרובֿים, שכנים און באַקאַנטע. בײַ אונדזער מחותּן, יונה דעם בעקער, האָבן מיר פֿאַרבראַכט אַ גאַנצן טאָג. אונדזערע מחותּנים האָבן געמאַכט פֿאַר אונדז אַ וואַרמעס, צונויפֿגערופֿן די משפּחה, געשטעלט ביר צום טיש. מיך האָט מען אַוועקגעזעצט באַזונדערס מיט מײַן שוועגערינס שוועסטערל. אַלטע הייסט זי. איך האָב אײַך שוין אַמאָל דערציילט פֿון איר. זי איז עלטער פֿון מיר מיט אַ יאָר און טראָגט צוויי צעפּלעך, צונויפֿגעדרייט פֿון אונטן ווי אַ בייגל. מע האָט זי מיר אַמאָל גערעדט פֿאַר אַ כּלה. פֿון דעמאָלט אָן, אַז

מע זעט אונדז ביידן, רופֿט מען אונדז: "די חתן-כּלה". פֿונדעסטוועגן, שעמען מיר זיך נישט ריידן צווישן זיך. זי פֿרעגט בייַ מיר, אויב איך וועל נאָך איר בענקען? - געוויס וועל איך נאָך איר בענקען! נאָכדעם פֿרעגט זי מיך, אויב איך וועל איר שרייַבן בריוולעך פֿון אַמעריקע? - געוויס וועל איך שרייַבן בריוולעך פֿון אַמעריקע!

- ווי אַזוי וועסטו שרייַבן? דו קאָנסט דען שרייַבן?

- אַ טייַערע מציאה אין אַמעריקע זיך אויסלערנען שרייַבן! - זאָג איך און האַלט די הענט אין די קעשענעס. אַלטע קוקט אויף מיר און שמייכלט. איך ווייס, וואָס זי שמייכלט. זי מאַכט זיך אַ האַרץ. זי איז מיר מקנא, וואָס איך פֿאָר און זי נישט. אַלע זייַנען מיר מקנא, אַפֿילו יאָסיע דעם נגידס ייִנגל, הענער מיטן אויגל, זאָל מיך קענען דערטרינקען אין אַ לעפֿל וואַסער! ער שטעלט מיך אָפּ און מאַכט צו מיר מיטן אויגל:

- הער נאָר, דו, דו פֿאָרסט קיין אַמעריקע!

- יאָ, איך פֿאָר קיין אַמעריקע.

- וואָס וועסטו דאָרטן טאָן? גיין איבער די הייַזער?

זייַן גליק, וואָס מייַן ברודער אליהו איז דערבייַ נישטאָ. ער וואָלט אים געגעבן אַ "גיין איבער די הייַזער"!... איך וויל זיך מיט אים נישט אָנהייבן, מיט אַזאַ לאַבוס. איך ווייַז אים נאָר אַ צונג און לויף אַוועק צו אונדזער שכנה פּעסיע זיך געזעגענען מיט דער כאַליאַסטרע. אַ היפּשע כאַליאַסטרע. איך האָב אייַך שוין אַמאָל דערציילט פֿון זיי. אַכט שטיק, איינס אין איינס. אַלע אַכט רינגלען מיך אַרום. זיי פֿרעגן מיך, צי בין איך צופֿרידן, וואָס איך פֿאָר קיין אַמעריקע? אַ שיינע מעשׂה, נאָר אַ קורצע! וואָס טויג מיר גרויס - זיי זייַנען מיר גוט מקנא. מער פֿון אַלע איז מיר מקנא הערשל. אָט דער, וואָס מע רופֿט אים "ושתּי", דערפֿאַר וואָס ער האָט אַ גוליע אויפֿן שטערן. ער לאָזט פֿון מיר קיין אויג נישט אַראָפּ. ער זיפֿצט און זאָגט צו מיר: "דו וועסט זיך עס אָנזען אַ וועלט!"

יאָ, איך וועל זיך אָנזען אַ וועלט! ווי דערלעבט מען שוין!...

- ה -

שוין געקומען לייזער מיט די "אַדלערס". דרייַ ברענענדיקע פֿערד! זיי קאָנען נישט אייַנשטיין אויף איין אָרט. אָדער זיי טופּען מיט די פֿיס, אָדער זיי פֿאָרשקען מיט די נאָזלעכער און באַשפּריצן מיר דאָס פּנים. איך ווייס נישט וואָס איך זאָל טאָן פֿריִער: צי איך זאָל קוקן אויף די פֿערד, צי איך זאָל העלפֿן טראָגן די פּעקלעך מיט די קישנס אין וואָגן אַרייַן? איך קאָן באַשטיין ביידע זאַכן: איך שטיי בייַ די פֿערד און זע, ווי מע טראָגט די פּעקלעך מיט די קישנס. אַ פֿולער וואָגן מיט פּעקלעך און מיט קישנס. אַ גאַנצער באַרג מיט בעטגעוואַנט. שוין צייַט אויפֿצוזעצן זיך און פֿאָרן. מיר האָבן פֿינף און פֿערציק וויאָרסט צו דער באַן. אַלע זייַנען שוין דאָ: איך, און מייַן ברודער אליהו, און מייַן שוועגערין ברכה, און אונדזער חבֿר פּיניע, און זייַן ווייַב טייַבל, און די גאַנצע משפּחה זייערע: פּיניעס טאַטע, הערש-לייב דער מעכאַניק, שניאור דער זייגער-מאַכער, פּיניעס שווער און שוויגער, דער מילנער מיט דער מילנערקע, און דער מומע קריינים טאָכטער מיטן פֿויגלשן פּנים, און אַפֿילו דער אַלטער זיידע רב העסיע איז אויך געקומען אָנזאָגן פּיניען, וויאַזוי ער זאָל זיך פֿירן אין אַמעריקע. פֿון אונדזער משפּחה זייַנען געווען נאָר אונדזערע מחותּנים, יונה דער בעקער מיט זייַנע בנים. אָן עבֿירה, וואָס איך האָב אייַך ביז אַהער נאָך נישט באַקענט מיט זיי. איצט איז נישט די צייַט. מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע. אַלע דרייען זיך אַרום אונדז, קוקן אויף אונדז, געבן אונדז עצות, מיר זאָלן זייַן געהיט פֿאַר גנבֿים.

- אין אַמעריקע איז נישטאָ קיין גנבֿים.

אַזוי זאָגט מייַן ברודער אליהו און טאַפּט זיך בייַ דער קעשענע, וואָס די מאַמע האָט אים אייַנגענייט אין אַזאַ אָרט, וואָס קיין גנבֿ אין דער וועלט וועט נישט אייַנפֿאַלן, אַז דאָרט זאָל זייַן אַ קעשענע. דאָרט ליגט דאָס גאַנצע געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פֿאַר אונדזער האַלבע דירה. אַ פּנים, ס'איז דאָרט אַ היפּשע פּותיקאַ. וואָרעם אַלע פֿרעגן אים, צי האָט ער כאָטש גוט באַהאַלטן דאָס געלט?

- גוט! גוט! האָט קיין יסורים נישט! - זאָגט מייַן ברודער אליהו. עס איז אים שוין פּשוט נימאס געוואָרן איטלעכן באַזונדערס אָפּגעבן דין-וחשבון פֿאַרן געלט. דער עולם הייבט אָן זאָגן, מע זאָל זיך געזעגענען. אַלע הייבן אָן זיך גרייטן צום געזעגענען. מע טוט זיך אַ כאַפּ - נישטאָ די מאַמע! ווו איז די מאַמע? קיינער ווייס נישט, ווו איז די מאַמע! מייַן ברודער אליהו איז אויסער זיך. אונדזער חבֿר פּיניע האָט אינגאַנצן פֿאַרלאָרן דאָס האַלדזטיכל. לייזער טרייַבט האַלדז און נאַקן. ער זאָגט, אַז מיר קאָנען פֿאַרשפּעטיקן די באַן. שאַט! אָן גייט די מאַמע. דאָס פּנים איז איר רויט. די אויגן פֿאַרשוואָלן. מייַן ברודער אליהו פֿאַלט צו צו איר.

- וואָס איז מיט דיר? ווו ביסטו געווען?

- אויפֿן הייליקן אָרט, זיך געזעגענען מיטן טאַטן...

מײַן ברודער אליהו קערעוועט זיך אָפּ אָן אַ זײַט. אַלע בלײַבן שטיין אָן לשון. זינט מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע איז דאָס דאָס ערשטע מאָל, וואָס דער טאַטע קומט טיר אויפֿן זינען. עס טוט מיר אַ צופּ בײַם האַרצן. איך טראַכט מיך: "אַלע פֿאָרן קיין אַמעריקע, און דער טאַטע נעבעך בלײַבט דאָ, אויפֿן הייליקן אָרט, איינער אַליין"... לאַנג טראַכטן לאָזט מען מיך נישט. מע טוט אויף מיר אַ הוק און מע הייסט טיר קריכן אויפֿן וואָגן. ווי אַזוי קאָן איך קריכן אויף אַזאַ הויכן וואָגן מיט אַזאַ באַרג מיט בעטגעוואַנט? ס'איז דאָ אַן עצה: לייזער שטעלט מיר אונטער זײַנע ברייטע פּלייצעס. פּלוצעם ווערט אַ קושערײַ מיט אַ געוויין, אַ יללה. ערגער ווי תּשעה-באָבֿ. מער פֿון אַלע וויינט די מאַמע. זי פֿאַלט אונדזער שכנה פּעסיע אויפֿן האַלדז און זאָגט: "איר זײַט מיר געווען אַ שוועסטער, געטרײַער פֿון אַ שוועסטער!"... אונדזער שכנה פּעסיע וויינט נישט, נאָר איר גראָבער גוידער טרייסלט זיך, און גרויסע טרערן, ווי באָב, קײַקלען זיך איבער אירע פֿעטע גלאַנצנדיקע באַקן. אַלע האָבן זיך שוין צעקושט, נאָר פּיניע נאָך נישט. זען פּיניען קושן זיך - דאַרף מען נישט קיין טעאַטער. מחמת ער האָט אַ נידעריקע ראיה, טרעפֿט ער נישט ווו מע דאַרף. אָדער ער קושט אין באָרד אַרײַן, אָדער אין שפּיץ נאָז, אָדער ער טוט זיך גאָר אַ בוצקע אין שטערן. דערצו האָט ער אַ טבֿע, אַז ער גייט, שפּרינגט ער אונטער און פֿאַרטשעפּעט זיך בײַ זײַנע אייגענע פֿיס. איך זאָג אײַך, פֿון פּיניען קאָן מען בלײַבן אָן אַ בויך לאַכנדיק. דאַנקען השם-יתברך, מיר זיצן שוין אין וואָגן. דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגן: אויפֿן וואָגן. אויבן-אָן, אויף די קישנס און צווישן די קישנס, זיצן: די מאַמע, ברכה און טײַבל. פֿאָריטש * - מײַן ברודער אליהו און אונדזער חבֿר פּיניע; איך מיט לייזערן - אויף דער קעלניע. די מאַמע וויל אַפֿילו, איך זאָל מיך אַוועקזעצן בײַ איר צופֿוסנס. זאָגט אָבער מײַן ברודער אליהו, אַז אויף דער קעלניע וועט מיר זײַן בעסער. געוויס וועט מיר זײַן בעסער! אויף דער קעלניע זע איך פֿאַר זיך די גאַנצע וועלט, און די גאַנצע וועלט זעט מיך. לייזער נעמט זיך צו דער בײַטש. דער עולם געזעגנט זיך נאָך. די ווײַבער וויינען.

- זײַט געזונט!

- פֿאָרט געזונט!

- שרײַבט אונדז פֿון אײַער געזונט!

- זײַט מצליח!

- פֿאַרגעסט אונדז נישט!

- שרײַבט אַלע וואָך! למען-השם, יעדע וואָך אַ בריוו!

- לאָזט גריסן משהן, מיט בתיהן, מיט מאירן, מיט זלאַטען, מיט חנה-פּערלען, מיט שׂרה-רחלען, מיט זייערע קינדער.

- גאָר פֿרײַנטלעך! זײַט געזונט! זײַט געזונט!

אַזוי שרײַען מיר אַלע פֿונעם וואָגן אַרויס, און איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז מיר פֿאָרן שוין. לייזער האָט געשענקט אַלע דרײַ אָדלערס צו רעכטע שמיץ. איינעם האָט ער מכבד געווען מיטן שטעקן אַחוץ. די רעדער קאַטשען זיך. מיר שאָקלען זיך און העצקען זיך. איך שפּרינג אונטער אויף דער קעלניע און פֿאַל שיִער נישט אַראָפּ פֿאַר פֿרייד. עס קיצלט מיך, עס געגנדזלט מיך אין האַלדז. עס גלוסט זיך מיר זינגען. מיר פֿאָרן, מיר פֿאָרן, מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע!

XIII

מיר גנבֿענען די גרענעץ

- א -

פֿאָרן מיט דער באַן איז אַ גן-עדן! מיט דער פֿור איז אויך נישט שלעכט, נאָר סע טרייסלט, און די זײַטן טוען נאָכדעם וויי סכּנות. לייזערס פֿערד פֿליִען טאַקע ווי די אָדלערס, פֿונדעסטוועגן האָבן מיר זיך גענוג געשלעפּט, ביז מיר זײַנען געקומען צו דער סטאַנציע. און אַז מיר זײַנען געקומען צו דער סטאַנציע, האָבן מיר נישט געקאָנט אַרויס. מיר איז געווען גרינגער פֿון אַלעמען. איך בין דאָך געזעסן מיט לייזערן אויף דער קעלניע. האַרט איז טאַקע געווען, און די ביינער האָבן גוט וויי געטאָן. דערפֿאַר האָט מען געקאָנט אַראָפּשפּרינגען אין איין מינוט. זיי האָבן שוין נישט געקאָנט שפּרינגען. איר ווייסט דאָך ווער: מײַן ברודער אליהו מיט מײַן שוועגערין ברכה, אונדזער חבֿר פּיניע מיט זײַן ווײַב טײַבל, און די מאַמע מײַנע. ערגער פֿון אַלע איז געווען די ווײַבער. זיי זײַנען אַרײַן און פֿאַרהרוזנעט געוואָרן! מע האָט פֿריִער באַדאַרפֿט אַרויסוואַרפֿן פֿונעם וואָגן אַלע פּעקלעך מיטן גאַנצן

בעטגעוואַנט, און ערשט נאָכדעם שלעפּן די ווײַבער איינציקווייז. און דאָס האָט אַלץ געטאָן לייזער. ער איז טאַקע אַ בייזער ייִד און שילט מיט טויטע קללות. ער איז אָבער אַן ערלעכער, אַ געטרײַער בעל-עגלה. אַן עבֿירה, וואָס ער האָט אונדז אָפּגעוואָרפֿן מיט די פּעקלעך און מיטן בעטגעוואַנט אויף דער סטאַנציע פֿון דער באַן, און אַליין איז ער אַוועק זוכן פּאַרשוינען אויף צוריק. מיר זײַנען געבליבן אָן אים עלנט, ווי אויפֿן וואַסער. ערשטנס, האָט אונדז דער גוי פֿון דער באַן אָנגעטאָן צרות. ער האָט זיך געטשעפּעט צו אונדז פֿאַר די פּעקלעך. און נישט אַזוי פֿאַר די פּעקלעך, ווי פֿאַרן בעטגעוואַנט. זײַן עסק, וואָס מיר פֿירן אַ סך קישנס. די מאַמע רעדט צו אים מיט גוטן. זי זאָגט אים, אַז מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע. ווערט ער גזלן און זאָגט אונדז, אַז מיר זאָלן פֿאָרן אין אַזאַ אַן אָרט, וואָס איך שעם מיך אויסצוזאָגן.

- מע דאַרף מיטן ערל שלאָגן בלאָט, אים עפּעס נתנען אויף דער יד -...

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו צו אונדזער חבֿר פּיניע. אונדזער חבֿר פּיניע איז אונדזער פֿירער, אונדזער קאָפּ. ער קאָן ריידן גוט רוסיש. אַ חסרון, וואָס ער איז אַ ביסל צו אַ היציקער. מײַן ברודער אליהו איז אויך אַ גוטער כּעסן, אָבער נישט אַזוי היציק, ווי פּיניע. באַלד צינדט ער זיך אָן ווי אַ פֿײַער, און זידלט זיך. ער גייט צו צום גוי און טוט מיט אים אַ שמועס אויף רוסיש. איך גיב עס אײַך איבער מיט זײַן רוסישער שפּראַך און זעץ עס אײַך באַלד איבער אויף אונדזער לשון:

- סלוכיי נאָ, טשאָלאָוויקו! טשאָרט טאָבי נע וזיאַוו קאַק מי פּאָיעכאַלי וו'אַמעריקו איז מנאָזשעסטוונע טשיסלאָ פּאָדושקי אי פּאָדושעטשקו קאַטאָרע מי טאָבי דאַל נאַ וואָדקע אי מאָלטשי סוויניאַ!

אויף ייִדיש קומט דאָס אויס אַ סך שענער:

- הער נאָר, דו מענטשל! דער שוואַרץ-יאָר וועט דיך נישט נעמען, וואָס מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע מיט אַ סך קישנס און קישעלעך, פֿאַר וועלכע מיר געבן דיר אַ טרונק בראָנפֿן - און שווײַג, חזיר!

אַוודאי האָט אים דער גוי ניט אָפּגעשוויגן. ער האָט אים אָנגערופֿן מיט אַלערליי נעמען: "זשיד כאַלאַמייז", "הינטישע מאָרדע", "חזירשער אויער", "פּאַהאַנער גלויבן". מיר האָבן מורא געהאַט פֿאַר אַ סקאַנדאַל, פֿאַר פּאָליציע. מײַן מאַמע האָט שוין געבראָכן די הענט, געוויינט פֿאַר פּיניען:

- ווער האָט דיך געבעטן, זאָלסט אַרויס מיט דײַן צונג, באַווײַזן, אַז דו קענסט?

- האָט קיין מורא נישט, דער ערל וועט נעמען אַ חצי רו"כּ, און מע וועט זיך איבערבעטן.

כּך הוה. זיי האָבן זיך טאַקע איבערגעבעטן. פּיניע האָט נישט אויפֿגעהערט צו שיטן מיט רוסיש. דער ערל האָט נישט אויפֿגעהערט צו שילטן און האָט איבערגעטראָגן אַלע פּעקלעך מיט אַלע קישנס אין אַ גרויסע שטוב מיט הויכע פֿענצטער, וואָס מע רופֿט דאָס "וואָקזאַל". און ערשט דאָ הייבט זיך אָן די רעכטע חתונה. וואָס איז שוין ווײַטער? דער גוי זאָגט, אַז מע וועט אונדז נישט אַרײַנלאָזן אין וואַגאָן אַרײַן מיט אַזוי פֿיל קישנס און מיט אַזוי פֿיל שמאַטעס (דאָס מיינט ער, אַ פּנים, די קאָלדרעס: אַ ביסל צעריסן דער אונטערשלאַק, זעט זיך אַרויס די וואַטע, הייסט דאָס שוין בײַ אים שמאַטעס!). עס בלײַבט, מע זאָל גיין צום "נאַטשאַלניק". ווער זאָל גיין? געוויינלעך, פּיניע! פּיניע גייט מיטן גוי צום "נאַטשאַלניק". איך גיי זיי נאָך. מיטן "נאַטשאַלניק" שטעלט זיך אַוועק פּיניע אויסטענהן שוין גאָר מיט אַן אַנדער לשון. ער בייזערט זיך שוין נישט אַזוי שטאַרק, נאָר ער רעדט און מאַכט מיט די הענט. ער זאָגט אים עפּעס מאָדנע ווערטער, וואָס איך האָב זיי קיינמאָל נישט געהערט: "קאָלומבוס"... "ציוויליזאַציע"... "אַלעקסאַנדער פֿאָן הומבאָלד * "... "סלאָנימסקי * "... "מאַטעמאַטיקע"... די איבעריקע ווערטער האָב איך שוין פֿאַרגעסן. דער "נאַטשאַלניק" האָט אים גוט אויסגעהערט, אָנגעקוקט און אָפּגעשוויגן. אַ פּנים, אַז פּיניע האָט אים גוט דערלאַנגט! פֿונדעסטוועגן, האָט דאָס אויך נישט געהאָלפֿן. מע האָט געמוזט אַוועקגעבן דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט אין באַגאַזש און אַרויסנעמען אַ קוויטאַנציע. די מאַמע איז געוועזן אויסער זיך: אויף וואָס וועלן מיר שלאָפֿן?

- ב -

די מאַמע האָט זיך אומזיסט געזאָרגט: אויף וואָס וועלן מיר שלאָפֿן? איך בין אײַך שוין מוחל דאָס שלאָפֿן. איך וואָלט אַ בעלן געווען, ס'זאָל כאָטש זײַן וווּ צו זיצן. ווי אויף צו-להכעיס, איז אין וואַגאָן אַזוי ענג, אַז מע קאָן דערשטיקט ווערן. אַחוץ אונדז, פֿאָרן נאָך אַ סך פּאַרשוינען, ייִדן און קריסטן, און מע שלאָגט זיך פֿאַר די ערטער. איבערן בעטגעוואַנט האָבן מיר פֿאַרשפּעטיקט אַלע בעסטע ערטער. מיר האָבן קוים באַזעצט די ווײַבער מיט די פּעקלעך אויף דער ערד. די מאַמע איז אײַן זײַט וואַגאָן, ברכה און טײַבל אין דער אַנדערער זײַט וואַגאָן. אַז זיי ווילן ריידן, מוזן זיי שרײַען הויך איבערן גאַנצן וואַגאָן. לאַכט מען פֿון זיי. מײַן ברודער אליהו און אונדזער חבֿר פּיניע זײַנען געבליבן הענגען ווי אין דער לופֿטן, ניט אַהין, ניט אַהער. פּיניע איז בלינד, כאַפּט ער אַלע מאָל אַ קלאַפּ אין שטערן. און איך? פֿאַר מיר זאָרגט אײַך נישט. מיר איז גוט. מיר איז אויסגעצייכנט. מע

קוועטשט מיך טאַקע פֿון אַלע זײַטן. איך שטיי אָבער בײַ אַ פֿענצטער. דאָס, וואָס איך זע, האָט איר געוויס קיינמאָל ניט געזען. פֿאַר מײַנע אויגן פֿליִען שטיבער, וויאָרסטן, ביימער, מענטשן, פֿעלדער, וועלדער - ס'איז ניט צו באַשרײַבן! און וויִאַזוי פֿליט די באַן! און וויִאַזוי קלאַפּן די רעדער! וויִאַזוי טראַסקעט דאָס! וויִאַזוי פֿײַפֿט דאָס! וויִאַזוי קוויטשעט דאָס! די מאַמע האָט מורא, איך זאָל ניט אַרויספֿאַלן דורכן פֿענצטער, שרײַט זי אַלע מינוט אויף אַ קול: "מאָטל! מאָטל?" און עפּעס איינער אַ פּריצל מיט בלויע ברילן קרימט איר איבער און זאָגט איר נאָך מיטן אייגענעם ניגון: "מאָטל! מאָטל?" אַלע קריסטן לאַכן. די ייִדן מאַכן זיך ניט וויסנדיק. די מאַמע הערט זיי אַוודאי ווי דעם פֿאַראַיאָריקן שניי. זי הערט ניט אויף צו שרײַען: "מאָטל! מאָטל?" וואָס וויל זי ווײַטער? זי וויל, איך זאָל עפּעס נעמען אין מויל אַרײַן. מיר פֿירן מיט זיך פֿון כּל-טובֿ: רעטעך, און ציבעלעס, און קנאָבל, און גרינע אוגערקעס, און האַרטע אייער, אויף יעדן איינציקן אַן איי. איך האָב שוין לאַנג נישט אַזאַ הנאה געהאַט פֿונעם עסן. אַביסל האָט אונדז פֿאַרשטערט די סעודה טאַקע פּיניע אַליין. ער דאַרף זיך אָננעמען דעם ייִדנס קריוודע. ער קאָן ניט לײַדן, למאַי די קריסטן לאַכן, וואָס מיר עסן ציבלקעס מיט קנאָבל. ער ציט זיך אויס, ווי לאַנג ער איז, און רופֿט זיך אָן צום פּריצל, וואָס מיט די בלויע ברילן, אויף זײַן רוסישער שפּראַך:

- אַ קאַק ווי קושאַיעטע סוויניאַ? (און אַז איר עסט חזיר?)

די דאָזיקע ווערטער האָבן דערלאַנגט די קריסטן ביזן ביין אַרײַן. איינעם פֿון זיי האָט דאָס, אַ פּנים, אָנגענומען בײַ דער לעבער. ער האָט זיך אויפֿגעכאַפּט און האָט אַראָפּגעלאָזט אונדזער חבֿר פּיניען אַ פּאַטש, אַז עס האָט געגעבן אַ קלונג. פּיניע האָט פֿײַנט אָפּשווײַגן. ער האָט אים געוואָלט געבן צוויי צוריק. איז ער דאָך אָבער בלינד. טרעפֿט ער אין אַן אַנדער קריסט. אַ גליק, וואָס עס קומט אַרײַן דער קאָנדוקטאָר מיטן אָבער-קאָנדוקטאָר, און עס ווערט אַ טומל, אַ מהומה. אַלע ריידן. די ייִדן קלאָגן זיך אויף די קריסטן. איינעם האָט מען אָפּגעקוועטשט אַ פֿינגער פֿון פֿוס מיט אַ טשעמאָדאַן. איינעם האָט מען אַרויסגעוואָרפֿן דאָס היטל דורכן פֿענצטער. די קריסטן שרײַען: ס'אַ ליגן! ס'אַ בילבול! די ייִדן שטעלן עדות, און דווקא צוויי קריסטן. איינער פֿון זיי איז אַ גלח. אַ גלח וועט ניט זאָגן קיין ליגן. די קריסטן זאָגן, אַז די ייִדן האָבן אונטערגעקויפֿט דעם גלח. דער גלח האָלט אַ גאַנצע דרשה. עס לויפֿן אָפּ אַזוי עטלעכע סטאַנציעס. אויף יעדער סטאַנציע לייזיקט אויס דער וואַגאָן אַ פּאָר פֿאַרשוינדלעך. עס ווערט אַלע מאָל גראַמער. אונדזערע ווײַבער זיצן שוין, ווי די פּריצות, אויף די בענק מיט זייערע פּעקלעך. מײַן ברודער אליהו און אונדזער חבֿר פּיניע האָבן זיך מחיה געווען. זיי האָבן די בעסטע ערטער. ערשט דאָ דערזעט טײַבל, אַז בײַ איר מאַן פּיניע איז אויפֿגעלאָפֿן אַ באַק, און מע קאָן דערקענען פֿינגער. טײַבל איז אויס מענטש. זי האָט אויף אים רחמנות. פּיניע שווערט איר, אַז ער פֿילט ניט קיין זאַך. ער פֿילט נאָר, ווי סע שמאַרצט. ס'וועט באַלד איבערגיין. ער האָט פֿײַנט ריידן פֿון אַזעלכע זאַכן. ער רעדט בעסער מיט די ייִדן. ער פֿרעגט זיי, וווּהין זיי פֿאָרן. אַ סך פֿון זיי פֿאָרן קיין אַמעריקע. דערהערט, אַז קיין אַמעריקע, ווערט אויף אונדז אַ גדולה.

- סטײַטש, וואָס-זשע האָט איר געשוויגן ביז אַהער? מיר פֿאָרן דאָך אויך קיין אַמעריקע!

אַזוי זאָגט זיי פּיניע, און מיר ווערן גיך באַקאַנט. מיר ווייסן אַלע, פֿון וואָסער אַ שטאָט איטלעכער פֿאָרט און צו וועמען.

- איר קיין ניו-יאָרק? מיר קיין פֿילאַדעלפֿיע!

- וואָס איז דאָס פֿילאַדעלפֿיע?

- אויך אַ שטאָט, ווי ניו-יאָרק.

- פּאַוואָליע, האַלט זיך אײַן! פֿילאַדעלפֿיע קעגן ניו-יאָרק איז אַזוי ווי איישישאָק קעגן ווילנע, דראַזשנע קעגן אַדעס, אָטוואָצק קעגן וואַרשע, סעמיאָנעווקע קעגן פּעטערבורג, קאָזעלעץ קעגן כאַרקאָוו...

- טע-טע-טע! איר זײַט דאָך עפּעס אויסגעוווען אַ וועלט, קיין עין-הרע!

- לאָם איך עס פֿאַרמאָגן! אויב איר ווילט, וועל איך אײַך אויסרעכענען אַלע שטעט, וואָס איך בין דאָרט געווען...

דאָס לאָזט איבער אויף שבת. זאָגט בעסער, ייִדן, וואָס טו איך מיט דער גרענעץ?

- איר וועט טאָן דאָס, וואָס מיר טוען, דאָס וואָס אַלע טוען.

דאָ רוקן זיך צונויף אַלע ייִדן אינאיינעם, און מע שמועסט וועגן גנבֿענען די גרענעץ. איך פֿאַרשטיי ניט, וואָס הייסט דאָס "גנבֿענען די גרענעץ"? מיר זײַנען דען גנבֿים?... וועמען פֿרעגט מען? די מאַמע איז אַ ייִדענע. וואָס ווייס אַ ייִדענע? מײַן ברודער אליהו האָט פֿײַנט, אַז מע דולט אים אַ קאָפּ. אַ ייִנגעלע ווי איך, זאָגט ער, דאַרף זיך

ניט אַרײַנמישן צווישן גרויסע. פֿיניע איז פֿאַרטראָגן. ער רעדט. אַלע ריידן. איטלעכער דערציילט אַן אַנדער מעשׂה פֿון אַן אַנדער גרענעץ. איינער זאָגט, אַז די בעסטע גרענעץ אויף צו גנבֿענען איז נאָוואָסעליץ. דער אַנדערער זאָגט, אַז אויף בראָד איז בעסער ווי אומעטום. קומט צו גיין אַ דריטער און זאָגט, אַז אונגעני איז אויך ניט שלעכט. ווערט אַ געלעכטער: "אונגעני אויך מיר אַ לאַנד! רומעניע אויך מיר אַ גרענעץ! ימח-שמם זאָלן זיי ווערן מיט זייער לאַנד און מיט זייער גרענעץ!"...

- שאַט! מיר זײַנען שוין בײַ דער גרענעץ!

- ג -

"די גרענעץ", האָב איך געמיינט, איז מיט הערנער. צום סוף - גאָרנישט: די אייגענע הײַזער, די אייגענע ייִדן מיט די אייגענע גויים, וואָס בײַ אונדז. אַפֿילו אַ מאַרק מיט קלייטן, מיט שטעלעכלעך - אַלצדינג ווי בײַ אונדז. מײַן שוועגערין ברכה און אונדזער חבֿר פֿיניעס ווײַב טײַבל זײַנען געגאַנגען אין מאַרק אײַנקויפֿן. איך וויל אויך מיט זיי גיין - לאָזט מיך די מאַמע ניט אָפּ פֿון זיך אויף איין מינוט. זי האָט מורא, מע זאָל מיך ניט אַוועקגנבֿענען סאַמע בײַ דער גרענעץ. מײַן ברודער אליהו און אונדזער חבֿר פֿיניע זײַנען נישטאָ. זיי דרייען זיך אַרום מיט פֿרעמדע ייִדן, וואָס איך קאָן זיי ניט. די מאַמע זאָגט, אַז דאָס זײַנען אַגענטן. די אַגענטן וועלן מיט אונדז גנבֿענען די גרענעץ. איינער זעט טאַקע אויס ווי אַ גנבֿ. אַ גרינע קאַפּאָטע, אַ ווײַסער שירעם, און אויגן גנבֿישע. דער אַנדערער איז דווקא אַ פֿײַנער מענטש מיט אַ קאַפּעליוש. און אַ ייִדענע דרייט זיך אויך אַרום אין קאָן. די ייִדענע ווײַזט אויס אַ פֿרומע, אַן ערלעכע. זי טראָגט אַ שייטל אויפֿן קאָפּ און רעדט מיט גאָט. זי פֿרעגט די מאַמע, וווּ וועט זי בענטשן ליכט, אויב מיר האַלטן דאָ שבת? די מאַמע זאָגט, אַז מיר האַלטן דאָ ניט קיין שבת. שבת וועלן מיר שוין, זאָגט זי, מיט גאָטס הילף זײַן אויף יענער זײַט. די ייִדענע מאַכט אַ פֿרום פּנים און זאָגט: אָמן, רבונו-של-עולם! זי האָט אָבער מורא, זאָגט זי, אַז מע פֿירט אונדז אין באָד אַרײַן. די אַגענטן, זאָגט זי, וואָס מיר האַנדלען מיט זיי, זײַנען פּראָסטע גנבֿים. זיי וועלן אויסנאַרן בײַ אונדז דאָס געלט, זאָגט זי, און וועלן אונדז אַרײַנפֿירן אין אַ בלאָטע אַרײַן. אויב מיר ווילן, זאָגט זי, גנבֿענען די גרענעץ, זאָלן מיר גנבֿענען מיט איר, וועט אונדז זײַן, זאָגט זי, אַז וויל און גוט!... אַזוי? איז זי, הייסט עס, אויך אַ גנבֿטע? הײַנט וואָס טראָגט זי אַ שייטל און רעדט מיט גאָט?...

שוין געקומען מײַן ברודער אליהו מיט אונדזער חבֿר פֿיניע. ביידע זײַנען עפּעס שטאַרק צעטראָגן. אַ פּנים, זיי האָבן זיך צעקריגט? איינער זאָגט אויפֿן אַנדערן, אַז איבער אים וועלן מיר דאָ מוזן שבת האַלטן. שבת האַלטן אַליין איז נאָך גאָרנישט. מיר ווערן געוואָר, אַז ביידע אַגענטן האָבן זיך באַרימט, אַז מע וועט אונדז מסרן, אַז מיר ווילן גנבֿענען די גרענעץ. ביז עפּעס וואָס - די מאַמע וויינט דערווײַלע. מײַן ברודער אליהו בייזערט זיך אויף איר, וואָס זי מאַכט אַ תּל פֿון די אויגן. איבער אירע אויגן, זאָגט ער, וועט מען אונדז אַלעמען נישט אַרײַנלאָזן קיין אַמעריקע! מײַן ברודער אליהו און פֿיניע הערן אויף צו האַנדלען מיט די אַגענטן. זיי זאָגן: אַן עק, מיר פֿאָרן ניט קיין אַמעריקע און גנבֿענען ניט די גרענעץ! מיר רײַסט זיך אָפּ אין האַרצן. איך מיין ס'איז טאַקע אַן אמת. צום סוף, איז דאָס נאָר אַ מאַניפֿאָרגע. פֿיניעס קאַפּ! דאָס האָבן זיי אומיסטנע אַזוי געזאָגט, בכדי זיך אָפּטשעפּען פֿון די אַגענטן. און מיר האָבן גענומען האַנדלען מיט דער ייִדענע. די ייִדענע האָט גענומען אַן אויפֿגאָב און האָט אונדז געזאָגט, מיר זאָלן זײַן גרייט אויף הײַנט אַרום האַלבע נאַכט. די נעכט זײַנען פֿינצטערע נעכט. סוף חודש. אויסגעצייכנט גוט אויף צו גנבֿענען די גרענעץ. איך וואָלט שוין געוואָלט דערלעבן זען, וואָס הייסט דאָס "גרענעץ" און וויאַזוי וועלן מיר דאָס גנבֿענען?

- ד -

אַ גאַנצן טאָג זײַנען מיר געווען באַשעפֿטיקט מיט די זאַכן. מיר האָבן אַלצדינג באַדאַרפֿט אײַנפּאַקן און אַוועקגעבן דאָס דער ייִדענע. די זאַכן וועט זי אונדז איבערפֿעקלען נאָכדעם. דער עיקר איז בײַ איר, זאָגט זי, די נפֿשות. און זי זאָגט אונדז אָן, וויאַזוי מיר זאָלן זיך פֿירן. אַז ס'וועט ווערן, זאָגט זי, האַלבע נאַכט, זאָלן מיר אַרויסגיין הינטער דער שטאָט. דאָרט איז פֿאַראַן, זאָגט זי, אַ בערגל. זאַלן מיר, זאָגט זי, דאָס בערגל דורכלאָזן, און נעמען זיך לינקס, און גיין און גיין, ביז מיר וועלן דערזען נאָך אַ בערגל. פֿון דעם בערגל זאָלן מיר זיך נעמען, זאָגט זי, רעכטס, און גיין אַזוי לאַנג, ביז מיר וועלן קומען צו אַ שענקל. אין שענקל זאָל אַרײַנגיין נאָר איינער פֿון אונדז, ניט אַלע. אין שענקל וועלן מיר טרעפֿן, זאָגט זי, צוויי ערלים טרינקען בראָנפֿן בײַ איין טישל, זאָלן מיר צוגיין, זאָגט זי, צו די ערלים און אַ זאָג טאָן "חײַמאָוואַ" - איז שוין גענוג. וויבאַלד זיי וועלן דערהערן, זאָגט זי, דאָס וואָרט "חײַמאָוואַ" (ס'איז איר נאָמען), אַזוי וועלן זיי אויפֿשטיין און גיין מיט אײַך ביזן וועלדל. אין וועלדל וועלן אויף אײַך וואַרטן נאָך פֿיר גויים. טאָמער וועלן זיי שלאָפֿן, זאָלט איר זיי אויפֿוועקן. אין וועלדל אַז איר וועט גיין, זאָלט איר, זאָגט זי, זײַן שטיל, קיין פּיפּס ניט אַרויסלאָזן, מע זאָל חלילה ניט דערהערן און אויסשיסן. אויף יעדן טריט, זאָגט זי, איז דאָ אַ סאָלדאַט מיט אַ ביקס און שיסט... פֿון וועלדל, זאָגט זי, וועלן אײַך שוין די ערלים אַרויספֿירן אויפֿן רעכטן וועג, באַרג-אַראָפּ, און אָט זײַט איר שוין אויף יענער זײַט...

מיר איז די מעשׂה מיטן בערגל, מיטן שענקל, מיטן וועלדל שטאַרק געפֿעלן. די מאַמע האָט אַביסל מורא. ברכה און טײַבל - אויך. מיר לאַכן פֿון זיי. נקבֿות ציטערן פֿאַר אַ קאַץ אויך!...

קוים דערלעבט נאַכט. אָפּגעדאַוונט מעריבֿ, אָפּגעגעסן וועטשערע, האָבן מיר אָפּגעוואַרט ביז עס וועט ווערן

רעכט פֿינצטער. פּונקט צוועלף דעם זייגער האָבן מיר זיך אַלע, זאַלבע זעקסט, געלאָזט אין וועג אַרײַן. פֿריִער זײַנען געגאַנגען מיר, מאַנצביליך. נאָך אונדז זײַנען נאָכגעגאַנגען די ווײַבער, ווי געוויינלעך. אַזוי ווי די ייִדענע האָט נבֿיאות געזאָגט, אַזוי איז טאַקע געווען. אַרויסגעגאַנגען פֿון שטאָט, האָבן מיר דערזען אַ בערגל. האָבן מיר דורכגעלאָזט דאָס בערגל און זיך גענומען לינקס. פֿון דאָרטן זײַנען מיר געגאַנגען און געגאַנגען און דערזען נאָך אַ בערגל. פֿון דעם בערגל האָבן מיר זיך גענומען, ווי זי האָט אונדז אָנגעזאָגט, רעכטס און זײַנען געגאַנגען אַזוי לאַנג, ביז מיר האָבן דערזען אַ שענקל. אין שענקל איז אַרײַן איינער פֿון אונדז. ווער? געוויינלעך, פּיניע. מיר וואַרטן אַ האַלבע שעה, אַ שעה, צוויי שעה - נישטאָ פּיניע. הייבן אָן די ווײַבער זאָגן, מע זאָל גיין זען, ווּ איז פּיניע? ווער זאָל גיין? מײַן ברודער אליהו. זאָגט די מאַמע: זי וויל ניט. זאָג איך: "אָט-אָ גיי איך". זאָגט די מאַמע: זי האָט מורא. שאַט! אָט איז פּיניע. "ווּ ביסטו געווען אַזוי לאַנג?" - "אין שענקל". - "ווּ זײַנען די ערלים?" "זיי שלאָפֿן". - "פֿאַרוואָס האָסטו זיי נישט געוועקט?" - "פֿון וואַנען ווייסט איר, אַז איך האָב זיי ניט געוועקט?" - "פֿאַרוואָס האָסטו זיי ניט געזאָגט "חײַמאָוואַ?" - "פֿון וואַנען ווייסט איר, אַז איך האָב זיי ניט געזאָגט?" "נו?" - "נו-נו!" - "איז דאָך שלעכט!" - "ווער זאָגט דען, אַז ס'איז גוט?"...

- ה -

מײַן ברודער אליהו איז טאַקע אַ חכם. ער זאָגט, זיי זאָלן גיין ביידע אין שענקל אַרײַן, פּרוּוון זיך נאָכאַמאָל אויפֿוועקן די ערלים. כּך-הווה. עס האָט ניט גענומען קיין האַלבע שעה, מיר טוען אַ קוק, זיי גייען מיט די צוויי ערלים. די ערלים זײַנען נאָך פֿאַרשלאָפֿן, אַביסל שיכּורלעך און שפּײַען און שילטן זיך - סכּנת נפֿשות. דאָס וואָרט "טשאָרט" ווערט איבערגעחזרט אפֿשר הונדערט מאָל. די ווײַבער הייבן אָן, דאַכט מיר, מורא האָבן. איך דערקען נאָך זייער זיפֿצן און זייער קרעכצן און נאָך דעם "רבונו-של-עולם", וואָס די מאַמע דערמאָנט אַלע מינוט שטילערהייט. הויך האָט זי מורא. מע הערט ניט פֿון אונדז קיין פּיפּס. מיר גייען און גייען, און מער קיין גויים זעען מיר ניט. ווּ זײַנען די איבעריקע פֿיר? פּלוצעם שטעלן זיך אָפּ אונדזערע צוויי ערלים און רופֿן זיך אָפּ צו אונדז, מיר זאָלן זיי זאָגן, וויפֿל געלט מיר האָבן. עס פֿאַלט אָן אויף אונדז אַזאַ פּחד, אַז מיר קאָנען ניט ריידן קיין וואָרט. שטעלט זיך אַרויס די מאַמע און זאָגט, אַז מיר האָבן נישט קיין געלט. זאָגן זיי: ס'אַ ליגן. אַלע ייִדן האָבן געלט. און נעמען אַרויס צוויי לאַנגע מעסערס און טראָגן אונדז צו גלײַך צום פּנים און זאָגן: "וועט איר אונדז נישט אָפּגעבן באַלד אינגאַנצן וואָס איר האָט, זײַט איר געקוילעטע!"... אַלע שטייען אָן לשון און ציטערן, ווי די לעמעלעך. רופֿט זיך אָפּ די מאַמע צו מײַן ברודער אליהו, ער זאָל אויפֿבינדן די קעשענע און אָפּגעבן דאָס געלט (דאָס איז דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פֿאַר אונדזער האַלבע דירה). אין דער מינוט געפֿעלט מײַן שוועגערין ברכה צו פֿאַלן חלשות. דערזען, אַז ברכה איז געפֿאַלן, שרײַט די מאַמע: גוואַלד! אויף איר קוקנדיק, שרײַט טײַבל אויך: גוואַלד! פּלוצעם - טראַך-טאַרראַך!!!... דאָס האָט מען אויסגעשאָסן. דער שאָס צעטראָגט זיך מיט אַ ווידערקול איבערן גאַנצן וואַלד. די ערלים זײַנען אויסגעטריקנט געוואָרן. ברכה האָט זיך אויפֿגעכאַפּט. די מאַמע כאַפּט מיך מיט איין האַנט און מײַן ברודער אליהו מיט דער אַנדערער האַנט:

- קינדער! לאָמיר לויפֿן! ... דער שומר-ישראל איז מיט אונדז!...

איך ווייס ניט, ווּ עס נעמט זיך צו איר אַזוי פֿיל כּוח אויף צו לויפֿן? אַלעמאָל פֿאַרטשעפּען מיר זיך אָן אַ בוים און פֿאַלן. מיר שטייען אויף און לויפֿן ווײַטער. אַלעמאָל דרייט אויס די מאַמע דעם קאָפּ און טוט אַ פֿרעג שטילערהייט:

- פּיניע, דו לויפֿסט? ברכה, דו לויפֿסט? טײַבל, דו לויפֿסט? לויפֿט, לויפֿט, דער שומר-ישראל איז מיט אונדז!

וויפֿל מיר זײַנען אַזוי געלאָפֿן - קאָן איך אײַך ניט זאָגן. פֿונעם וואַלד זײַנען מיר שוין לאַנג אַרויס. עס הייבט אָן ווערן ווי טאָגלעך. עס בלאָזט אַ קיל ווינטל. נאָר אונדז איז הייס סכּנות. מיר דערזעען פֿאַר זיך אַ גאַס, און נאָך אַ גאַס. אַ ווײַסן קלויסטער, גערטנער, הויפֿן, שטיבלעך. אַ פּנים, דאָס איז דאָס שטעטל, וואָס די ייִדענע האָט אונדז געזאָגט נבֿיאות. וויבאַלד אַזוי, זײַנען מיר דאָך שוין פֿון "יענער זײַט". מיר באַגעגענען אַ ייִדן, מיט אַזעלכע פּאות, וואָס איך האָב אויף מײַן לעבן ניט געזען. אַ קאַפּאָטע טראָגט ער אַ לאַנגע, אַ צעפֿליקטע. אויפֿן האַלדז אַ גרינעם שאַל. ער טרײַבט אַ ציג. מיר שטעלן אים אָפּ מיט דער ציג און גיבן אים "שלום". דער ייִד פֿון דער ציג באַטראַכט אונדז פֿון קאָפּ ביז פֿיס. פּיניע פֿאַרבינדט מיט אים אַ שמועס. דער ייִד פֿון דער ציג רעדט עפּעס מאָדנע. טאַקע אונדזער לשון, נאָר מיט פּתחן. פּיניע פֿרעגט אים, צי ס'איז נאָך עפּעס ווײַט צו דער גרענעץ? דער ייִד פֿון דער ציג קוקט אים אָן: "וואָסער גרענעץ?"... עס לאָזט זיך אויס אַ מעשׂה, אַז מיר זײַנען שוין לאַנג אויף דער זײַט, מיר זײַנען שוין ווײַט פֿון דער רוסישער גרענעץ.

- וויבאַלד אַזוי, הײַנט וואָס-זשע לויפֿן מיר, ווי די משוגעים?

עס פֿאַלט אָן אויף אונדז אַלעמען אַ מוראדיק געלעכטער. די ווײַבער פֿאַלן אַזש צו דער ערד לאַכנדיק. נאָר די מאַמע הייבט אויף די הענט אַרויף: "איך דאַנק דיר, גאָטעניו!" - און צעוויינט זיך.

XIV

מיר זײַנען שוין אין בראָד!
- א -
ווייסט איר, ווו מיר שפּאַרן אָן? אַזש אין בראָד! איך מיין, אַז מיר זײַנען שוין נאָענט צו אַמעריקע. אַ שיינע שטאָט אָט דאָס בראָד! ס'איז גאָרניט די שטאָט, די גאַסן, די מענטשן, וואָס בײַ אונדז. אַפּילו די ייִדן זײַנען דאָ ניט די ייִדן, וואָס בײַ אונדז. דאָס הייסט, די ייִדן זײַנען די אייגענע ייִדן, וואָס בײַ אונדז. און אויב איר ווילט, זײַנען זיי נאָך מער ייִדן, ווי אונדזערע ייִדן. די פּאות אַ סך לענגערע, ווי בײַ אונדזערע. די קאַפּאָטעס בײַ זיי זײַנען כּמעט ביז דער ערד. זיי טראָגן מאָדנע קאַפּעליושלעך, גאַרטעלעך, מיט שיך און זאָקן, און די ווײַבער - פּאַרוקן. נאָר דאָס לשון זייערס - אוי, דאָס לשון! דײַטש רופֿט מען דאָס. ס'איז גאָרניט דאָס, וואָס בײַ אונדז. דאָס הייסט, די ווערטער זײַנען די אייגענע ווערטער, וואָס בײַ אונדז, נאָר מיט פּתחן. למשל: "וואָס" איז "וואַס", "דאָס" איז "דאַס", "שלאָפֿן" איז "שלאַפֿן", "ברויט" איז "ברײַט", "פֿלייש" איז "פֿלײַש", "מאיר" איז "מײַער", אַ "בהמה" איז "בעהײַמע", אַ "שייגעץ" איז "שײַגעץ", "מילך" איז "מעלך", "ליכט" איז "לעכט", אַ "ייִד" איז אַ "יאַיד", אַ "ייִדענע" - אַ "יאַידענע", "קינד" איז "קונד", אַ "טינטערל" איז אַ "טונטירל", אַ "ציבעלע" איז אַ "צייבעלע", אַ "סירניקל" - אַ "שוויבעלע". הײַנט דאָס ריידן זייערס! אַז זיי ריידן, זינגען זיי. עס קומט אויס גלײַך, ווי זיי וואָלטן שטענדיק מעבֿיר געווען די סדרה. מיר האָבן באַלד געכאַפּט דעם שניט. דער ערשטער איז געווען אונדזער חבֿר פּיניע. ער האָט אָנגעהויבן ריידן דײַטש כּמעט פֿונעם ערשטן טאָג, וואָס מיר זײַנען געקומען. אים איז געווען גרינגער, ווײַל דײַטש האָט ער געלערנט נאָך אין דער היים. מײַן ברודער אליהו זאָגט, אַז כאָטש ער האָט קיין דײַטש קיינמאָל ניט געלערנט, פֿונדעסטוועגן פֿאַרשטייט ער נישט ווינציקער פֿון אים. איך הער מיך צו, ווי מע רעדט אויף דײַטש, און לערן מיך. אין אַ פֿרעמד לאַנד מוז מען קענען די שפּראַך. אַזוי זאָגט פּיניע. זײַן ווײַב טײַבל רעדט שוין אויך האַלב דײַטש, האַלב ייִדיש. מײַן שווערגערין ברכה, אליהוס ווײַב, וואָלט אפֿשר אויך וועלן ריידן דײַטש, קאָן זי נעבעך ניט. אַ גראָבער קאָפּ בײַ איר! זעט איר, די מאַמע וויל ניט הערן פֿון קיין דײַטש. זי וועט, זאָגט זי, ריידן אַזוי ווי זי האָט גערעדט אין דער היים. ברעכן זיך די צונג צוליב די דײַטשן איז זי ניט מחויבֿ. זי איז גאָר אויף זיי ברוגז. זי האָט געמיינט, אַז די דײַטשן זײַנען ערלעכע מענטשן. צום סוף, איז זי געוואָר געוואָרן, אַז זיי זײַנען אויך ניט קיין גרויסע צדיקים. אַנומלט איז זי געווען אין מאַרק, האָט מען זי אָפּגענאַרט אויף דער וואָג. זי האָט געזאָגט, מע זאָל איר געבן אַ פֿונט, און געגעבן האָט מען איר - זי ווייס אַליין ניט וויפֿל.

אַזוי דערציילט די מאַמע און לאָזט אויס, אַז צווישן די דײַטשן זײַנען, אַ פּנים, אויך דאָ גנבֿים. דערהערט מײַן שווערגערין ברכה, כאַפּט זי זיך אויף און פֿײַערט און מאַכט מיט די הענט:

- גנבֿים זאָגט איר, שוויגער? אַ גנבֿ אויף אַ גנבֿ! איין גנבֿ גרעסער פֿונעם אַנדערן! מע דאַרף זיך פֿאַר זיי היטן ערגער ווי בײַ אונדז! בײַ אונדז ווייס מען כאָטש, אַז אַ גוי איז אַ גנבֿ.

- בײַ אונדז, נאַרעלע, ווייס דער גוי אַליין, אַז ער איז אַ גנבֿ.

אַזוי זאָגט די מאַמע און דערציילט אַ מעשׂה מיט כימקען. ס'איז געווען בײַ אונדז אַ שיקסע כימקע. דער טאַטע, עליו-השלום, האָט נאָך דעמאָלט געלעבט. איז די כימקע געווען זייער אַ ווילע שיקסע, נאָר אַ ביסל אַ גנבֿטע. אַז אַלע זײַנען אַוועקגעגאַנגען פֿון שטוב, פֿלעגט זי נישט וועלן בלײַבן אַליין. זי האָט מורא געהאַט פֿאַר זיך אַליין, זי זאָל עפּעס נישט אַוועקגנבֿענען...

- ב -
אַלצדינג איז בײַ די דײַטשן אַנדערש. אַפּילו דאָס געלט איז אויך נישט, ווי בײַ אונדז. דאָ ווייס מען נישט פֿון קאָפּיקעס, גריוונעס, צוואַנציקער, פֿערציקער. דאָ ווייס מען נאָר גרײַצערס. אַלצדינג פֿאַרקויפֿט זיך דאָ אויפֿן גרײַצער. פֿאַר אונדזערן אַ רובל גיט מען אײַך אָן אַ שיעור גרײַצערס. מײַן מאַמע געפֿינט, אַז ס'איז נישט קיין געלט. ס'איז קנעפּלעך. מײַן ברודער אליהו זאָגט, אַז זיי צעגייען זיך עפּעס אונטער די פֿינגער, אַזוי ווי שניי. אַלע טאָג זעצט ער זיך אַוועק אין אַ ווינקעלע, און טרענט אויף די קעשענע, און נעמט אַרויס אַ רובל, און פֿאַרנייט די קעשענע צוריק. אויף מאָרגן טרענט ער ווידער אויף די קעשענע, נעמט אַרויס אַ רובל און פֿאַרנייט צוריק. אָט אַזוי אַלע טאָג. און די טעג גייען אַוועק, און אונדזערע פּעקלעך מיט אונדזער בעטגעוואַנט זײַנען נאָך אַלץ נישטאָ. די ייִדענע, וואָס האָט מיט אונדז געגנבֿעט די גרענעץ, האָט אונדז, אַ פּנים, אָנגעטאָן אַ רעכטן ספּאָדיק. אַ חוץ וואָס מען איז אונדז באַפֿאַלן אין וואַלד, טאַקע אירע שומרים אַליין, וועלן מיר נאָך אפֿשר בלײַבן אָן זאַכן. די מאַמע הערט נישט אויף צו ברעכן די הענט און צו וויינען אויף די זאַכן. "דאָס בעטגעוואַנט! די קישנס! ווי אַזוי וועלן מיר זיך רירן קיין אַמעריקע אָן בעטגעוואַנט, אָן קישנס?"... פּיניע פֿאַלט אַלעמאָל אויף אַן אַנדער פּלאַן. ער וועט גיין, זאָגט ער, מיט אַ "זאַיאַוולעניע * " דורך דער באַן, מיט אַ "פּראָשעניע" צום "נאַטשאַלניק" פֿון דער גרענעץ. ער וועט זיך אַריבערכאַפּן אַהין צו דער ייִדענע און וועט איר מאַכן אַ פֿינצטערן סוף. ער וועט זי פֿרעגן: היתּכן?!... ס'איז אָבער קאַלטע פּריפּאַרקעס! עס וועט ניט העלפֿן קיין "זאַיאַוולעניעס" מיט קיין "פּראָשעניעס". אַריבערכאַפּן זיך צו דער ייִדענע וועט אים טײַבל נישט לאָזן, ס'איז בלאָטע, מע זאָל איר אָנשיטן די שטוב מיט גאָלד. אַזוי האָט זי געזאָגט בפֿירוש. עס ליגט איר נאָך אין טעם דאָס "גנבֿענען די גרענעץ". מיר אַלע געדענקען נאָך דעם טעם פֿון דער גרענעץ. מיר דערציילן איטלעכן די מעשׂה, ווי אַזוי מיר האָבן געגנבֿעט די גרענעץ, ווי אַזוי די ייִדענע האָט אונדז געגעבן ערלים אויף אַריבערצופֿעקלען אונדז, ווי אַזוי די ערלים האָבן אונדז געפֿירט

און פֿאַרפֿירט אין אַ וואַלד און געוואָלט אונדז קוילען. אַ גליק, וואָס מײַן שוועגערין ברכה האָט אַ טבֿע פֿון חלשן און וואָס מײַז מאַמע האָט געמאַכט אַ גוואַלד. האָבן דערהערט די סאָלדאַטן און האָבן אָנגעהויבן שיסן. זײַנען זיך די ערלים צעלאָפֿן, און מיר זײַנען געבליבן געזונט און גאַנץ. אַזוי דערציילט די מאַמע. מײַן ברודער אליהו דערציילט די אייגענע מעשׂה, נאָר אַ ביסל אַנדערש. שלאָגט אים ברכה איבער און דערציילט טאַקע דאָס אייגענע, נאָר אַ ביסל אַנדערש. זאָגט אונדזער חבֿר פּיניעס ווײַב, טײַבל, אַז ברכה געדענקט נישט אַקוראַט, וואָרעם ברכה האָט געחלשט. און טײַבל וויל אָנהייבן דערציילן די מעשׂה פֿון אָנהייב אָן, האַקט איר פּיניע איבער און זאָגט, אַז זי ווייס גאָרנישט. אָט וועט ער דערציילן נאָכאַמאָל פֿון אָנהייב ביזן סוף. אַלע טאָג און איטלעכן באַזונדער דערציילן מיר די מעשׂה, ווי אַזוי מיר האָבן גענבֿעט די גרענעץ. אַלע די, וואָס הערן, שאָקלען מיט די קעפּ, שמוצערן מיט די ליפּן. זיי זאָגן, אַז מיר זײַנען גליקלעכע! מיר דאַרפֿן בענטשן גומל!

- ג -

אויף דער זײַט גרענעץ איז אונדז גוט, בעסער ווי אין דער היים. טאָן טוען מיר נישט קיין האַנט אין קאַלט וואַסער. אָדער מיר זיצן אויף דער אַכסניא, אָדער מיר גייען אויפֿן שפּאַציר, אָנקוקן בראָד. אַ שיינע שטאָט. איך ווייס נישט, וואָס מײַן שוועגערין ברכה האָט צו דער שטאָט. אַלע טאָג געפֿינט זי אַן אַנדערן חסרון אויף דער שטאָט. דאָס געפֿעלט איר נישט - ס'איז בלאָטיק. דאָס זאָגט זי - סע שטינקט, ערגער ווי בײַ אונדז. איינמאָל בײַנאַכט כאַפּט זי זיך אויף מיט אַ געוואַלד: מע האָט זי באַפֿאַלן. מיר זײַנען אַלע אַראָפּ פֿון די געלעגערס:

- ווער האָט דיך באַפֿאַלן? גזלנים?

- וואָסערע גזלנים? וואַנצן!...

אינדערפֿרי דערציילן מיר דעם בעל-הבית פֿון דער אַכסניא, ווייס ער ניט מיט וואָס מען עסט דאָס. גיט אים פּיניע צו פֿאַרשטיין אויף דײַטש, וואָס דאָס איז. זאָגט ער, אַז בײַ זיי ווייס מען נישט דערפֿון. אין זייער דײַטשעס לאַנד זעט מען דאָס נישט. דאָס האָבן מיר, זאָגט ער, מסתּמא געבראַכט מיט זיך פֿון דער היים... אַי, איז ברכה געוווען אין כּעס! זי האָט פֿײַנט, זאָגט זי, דעם ייִדן, ערגער ווי אַ משומד! איך ווייס נישט, פֿאַרוואָס. דאַכט זיך, זייער אַ פֿײַנער מענטש. אַז ער רעדט, האַלט ער אַ ביסל דאָס מויל אויף אַ זײַט און שמייכלט. היינט האָט ער ליב געבן עצות. וווהין מיר זאָלן גיין, בײַ וועמען מיר זאָלן קויפֿן און בײַ וועמען נישט. און אַז מיר גייען עפּעס קויפֿן, גייט ער מיט. און קויפֿן קויפֿן מיר, צום מיינסטן, מלבושים. מיר האָבן אָנגעהויבן צו ביסלעך אויסקליידן זיך. אונדזער חבֿר פּיניע זאָגט, אַז ס'איז ניט שיין, וואָס מיר גייען, ווי די שלעפּערס. אין אַ פֿרעמדער שטאָט דאַרף מען, זאָגט ער, אַרויסגיין ווי מענטשן. ובפֿרט דאָ, אין אויסלאַנד, ווו עס איז האַלב אומזיסט. דאָס איז דאָך באַוווּסט אויף דער גאַנצער וועלט. קודם-כּל האָט ער זיך געקויפֿט אַ קאַפּעליושל, ווי מע טראָגט בײַ די דײַטשן, און אַ פּידזשאַק אַ קורצן ביז די קני מיט אַ נײַעם שניפּס. אָנקוקן פּיניען אין זײַנע דײַטשע מלבושים דאַרף מען זײַן שטאַרקער פֿון אײַזן. לאַנג און דין איז ער. אַ נידעריקע ראיה האָט ער. און אַז ער גייט, שפּרינגט ער. היינט די נאָז? די מאַמע זאָגט, אַז ער האָט אַ פּנים פֿון חוזק. מײַן ברודער אליהו געפֿינט, אַז ער זעט אויס ווי אַ "וווּנגער" אָדער ווי אַ "קאָטערינשטשיק". פּיניע זאָגט, אַז ער ווייס נישט וואָס איז שענער: צי אַ "וווּנגער", צי אַ "קאָטערינשטשיק", צי גאָר אַ "שלעפּער"? דאָס מיינט ער טאַקע אונדז. מײַן ברודער אליהו זאָגט, אַז ער זאָל וועלן, קאָן ער זיך אויך אויסקליידן ווי אַ דײַטש. ס'איז אָבער נישט קיין גרויסע קונץ, זאָגט ער, אויסברענגען געלט, טרענצלען קערבלעך. מע דאַרף, זאָגט ער, דאָס קערבל היטן קיין אַמעריקע... זאָגט אים פּיניע: אין אַמעריקע דאַרפֿן מיר קיין געלט נישט. דאָרטן, זאָגט ער, זײַנען מיר אַליין געלט! ער רעדט איבער אונדז אַזוי לאַנג, ביז מײַן ברודער אליהו קויפֿט זיך אויך אַ קאַפּעליוש מיט אַ פּידזשאַק, און מיר אויך אַ קאַפּעליושל מיט אַ דעקל. מיר גייען אַלע דרײַ איבער די גאַסן און ריידן דײַטש. איך בין זיכער, אַז אַלע מיינען, אַז מיר זײַנען דײַטשן. איין חסרון נאָר, וואָס אונדז גייען נאָך די ווײַבער. איך מיין טאַקע די מאַמע, מײַן שוועגערין ברכה און פּיניעס ווײַב טײַבל. זיי טרעטן נישט אָפּ פֿון אונדז אויף קיין ווײַלע. די מאַמע האָט מורא, איך זאָל צווישן די דײַטשן נישט פֿאַרבלאָנדזשעט ווערן, און יענע גייען גלאַט נאָך, ווי די קעלבלעך. וואָס האָבן זיי מורא - ווייס איך נישט. מחמת מיר דרייען זיך אַרום זאַלבע זעקסט, קוקט די גאַנצע וועלט אויף אונדז. וואָס האָבן זיי נישט געזען?

- די גרעסטע נאַראָנים אין דער וועלט זײַנען דײַטשן. - אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו. אַ סימן, וואָס איר זאָלט נישט זאָגן, גלייבן זיי אײַער אויף נאמנות.

- אַחוץ געלט. געלט איז בײַ זיי טײַערער, ווי בײַ אונדז! אַ "גרײַצער" איז בײַ זיי די נשמה. פֿאַר אַ "קרוין" וועלן זיי אײַך פֿאַרקויפֿן דעם טאַטן, און פֿאַר אַ "גולדן" - גאָט אַליין!

אַזוי זאָגט ברכה, און טײַבל האַלט זי אונטער. אַלע דרײַ ווײַבער, ווי איך האָב אײַך שוין געזאָגט, זײַנען עפּעס נישט צופֿרידן מיט די דײַטשן. איך ווייס נישט, פֿאַרוואָס. מיר זײַנען זיי דווקא געפֿעלן. ווען נישט אַמעריקע, וואָלט איך דאָ געוואָלט זײַן אייביק און אייביק. ווו האָט איר אַזעלכע הײַזער, ווי דאָ? היינט די מענטשן? אַזעלכע גוטע מענטשן! אַלצדינג פֿאַרקויפֿן זיי אײַך! אַפֿילו די בהמות זײַנען נישט די בהמות, וואָס בײַ אונדז. שׂכל, קאָן זײַן, האָבן זיי נישט מער ווי אונדזערע, נאָר זיי זעען אויס לײַטישער. אַלצדינג האָט דאָ אַן אַנדער פּנים. און רעדט

מיט די ווײַבער, זאָגן זיי, אַז בײַ אונדז איז בעסער. קיין זאַך געפֿעלט זיי נישט, אַפֿילו די אַכסניא אויך נישט. און נישט אַזוי די אַכסניא, ווי די בעלי-בתּים. זיי רײַסן די הויט, זאָגט ברכה. פֿאַר אַ גלעזל וואַרעם וואַסער הייסן זיי זיך באַצאָלן. אַ ביסל זאַלץ וועלן זיי אײַך נישט געבן אומזיסט. אַז מיר וועלן נישט אָפּפֿאָרן פֿון דאַנען באַצײַטנס, וועלן מיר דאַרפֿן גיין איבער די הײַזער.

אַזוי זאָגט מײַן שוועגערין ברכה. נאָר וואָס מײַן שוועגערין ברכה קאָן זאָגן! למאַי זי זאָגט אויף מײַן ברודער אליהו, אַז ער איז אַ יידענע? און אויף אונדזער חבֿר פּיניע זאָגט זי, אַז ער איז כּל-בו, וואָס אין דער קאָרט. אַן אַנדערע אויף טײַבלס אָרט וואָלט איר געגעבן אַ וויסטן פּעטשאַטעק. טײַבל איז אָבער, ווי די מאַמע זאָגט, אַ מענטש אָן אַ גאַל. זי שווײַגט איר אָפּ. אַלע שווײַגן איר אָפּ. איך אויך. אויף מיר איז זי גזלן. מיך רופֿט זי דער "ווישקראָביק", אָדער "מאָטל מיט די פּיסקעס". איך האָב זיך אויסגעהאָדעוועט, זאָגט זי, אין וועג אַ פּאָר גוטע פּיסקעס. מיך הייבט דאָס אַפֿילו נישט אָן צו אַרן. נאָר די מאַמע וויל נישט לײַדן, למאַי זי רעדט פֿון מײַנע פּיסקעס. הייבט אָן די מאַמע וויינען. און מײַן ברודער אליהו האָט פֿײַנט, אַז די מאַמע וויינט. ער זאָגט, אַז זי מאַכט זיך קאַליע די אויגן, און מיט קאַליעדיקע אויגן לאָזט אַמעריקע נישט אַרײַן.

- ד -

איך קאָן אײַך איבערגעבן אַ נײַס. מיר האָבן אַ גרוס פֿון אונדזערע זאַכן. די יידענע, וואָס האָט מיט אונדז געגנבֿעט די גרענעץ, האָט מען אײַנגעזעצט אין טורמע. אונדזער חבֿר פּיניע קוועלט. ער זאָגט, אַז ס'איז אַ גרויסע מיצווה. זאָגט די מאַמע: "ס'טײַטש, און מײַנע זאַכן?" זאָגט פּיניע: "נו, און מײַנע זאַכן?"... אַצינד ווייסן מיר שוין פֿאַר געוויס, אַז אונדזערע זאַכן זײַנען פֿאַרפֿאַלן. וואָס טוט מען? מע דאַרף פֿאָרן ווײַטער. אַ ברירה האָבן מיר? מײַן ברודער אליהו גייט אַרום אָן אַ קאָפּ. די מאַמע רעדט אים אויס דאָס האַרץ. זי זאָגט אים: וואָס וואָלטן מיר געטאָן, נאַרעלע, ווען מע זאָל געווען צונעמען בײַ אונדז דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פֿאַר דער האַלבער דירה, און נאָך קוילען אויך? אונדזער חבֿר פּיניע גיט אָפּ דער מאַמען דעם גערעכט. ער זאָגט, אַז אַ ייִד דאַרף שטענדיק זאָגן: "גם זו לטובֿה". ברכה לייגט אויך צו אַ קנייטל. זי זאָגט, אַז נישט אומזיסט האָט זי אים אַ נאָמען געגעבן "יידענע". מיר גרייטן זיך אין וועג אַרײַן. מיר צעפֿרעגן זיך בײַ מענטשן, ווי אַזוי פֿאָרט מען קיין אַמעריקע? מענטשן הערן אויס און געבן אונדז עצות. איטלעכער אַן אַנדער עצה. איינער זאָגט: אויף פּאַריז. דער אַנדערער - אויף לאָנדאָן. אַ דריטער דרינגט, אַז אויף אַנטווערפּן איז נענטער. מע פֿאַרדולט אונדז אַזוי דעם קאָפּ, אַז מיר ווייסן שוין אַליין נישט, וואָס צו טאָן. פֿאַר פּאַריז האָט די מאַמע מורא. אַ צו גרויסער טומל, זאָגט מען. אַנטווערפּן געפֿעלט נישט ברכהן. עפּעס אַנטווערפּן - אַ מאָדנער נאָמען. זי האָט אַזעלכן נישט געהערט. עס בלײַבט לאָנדאָן. פּיניע זאָגט, אַז לאָנדאָן איז דאָס בעסטע. ער האָט געלייענט וויפֿל מאָל אין דער געאָגראַפֿיע)אַזאַ בוך(, אַז לאָנדאָן איז אַ שאַרפֿע שטאָט. הײַנט קומט אַרויס פֿון דאָרטן משה מאָנטעפֿיאָרע * , און ראָטשילד, זאָגט ער, איז אויך פֿון לאָנדאָן.

- ראָטשילד איז גאָר פֿון פּאַריז!

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו. דאָס איז דאָך בײַ זיי אַ כּלל. וואָס איינער זאָגט, זאָגט דער אַנדערער פֿאַרקערט. אַז דער זאָגט: טאָג, זאָגט יענער: נאַכט. דאָס הייסט, מע זאָל זיך קריגן - דאָס נישט, נאָר מע שפּאַרט זיך. זיי קאָנען זיך אַמאָל אַזוי אַוועקשפּאַרן אַ שעה כּסדר, ביז מע צענעמט זיי. אַנומלט האָבן זיי זיך צעאַמפּערט איבער אַ דײַטש וואָרט: "כּריין". איינער האָט געזאָגט, אַז כריין איז אויף דײַטש: "כראַן". דער אַנדערער האָט געדרונגען, אַז כריין דאַרף מען זאָגן אויף דײַטש: "כראָן". אַ שעה צוויי האָט מען זיך אַוועקגעריסן, ביז ס'איז געבליבן, מע זאָל קויפֿן אַ ווערצל כריין און מע זאָל דאָס ווײַזן דעם בעל-הבית פֿון דער אַכסניא. געבראַכט דאָס ווערצל כריין, פֿרעגט מען אים: "רב דײַטש! מיר האָבן צו אײַך אַ בקשה, נאָר איר זאָלט אונדז זאָגן דעם ריינעם אמת. ווי אַזוי הייסט בײַ אײַך אויף אײַער לשון אָט די דאָזיקע פּרי - "כראַן", אָדער "כראָן"?" רופֿט זיך אָפּ דער בעל-הבית: "אויף אונדזער דײַטשער שפּראַכע הייסט דיעזע פֿרוכט נישט "כראַן" און נישט "כראָן", נאָר "מערעטיך * "... נאָט אײַך אַזאַ משוגעת! קירע-דײַטש איז אַ גוטער צו-להכעיסניק. ער קאָן אײַך אַמאָל געבן אַ זאָג אַ וואָרט, זאָל זײַן וואָס צו הערן. למשל, נעמט, אַ שטייגער, אַ זייגערל. דאַכט זיך, וואָס קאָן שוין זײַן מער פּשוט פֿון אַ זייגערל? הייסט דאָס בײַ קירע-דײַטש נישט אַ זייגערל, נאָר "אַ האָר". און אַ האָר איז בײַ אים "אַ האַר". אַ האַר איז בײַ אים אַ "הער". אַהער איז בײַ אים "היר-היר". אַז מע זאָגט קירע-דײַטש, זאָל מען גלייבן!

- ה -

האָט קיין פֿאַראיבל נישט, איך האָב מיך פֿאַררעדט וועגן די נאַרישע דײַטשן מיט זייער משוגענער שפּראַך, און האָב פֿאַרגעסן, אַז מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע. דאָס הייסט, נישט גלײַך קיין אַמעריקע - דערווײַל פֿאָרן מיר קיין לאָנדאָן. און נישט גלײַך קיין לאָנדאָן, נאָר קיין לעמבערג. דאָרט, אין לעמבערג, איז פֿאַראַן, זאָגט מען, אַ קאָמיטעט פֿאַר עמיגראַנטן. אפֿשר וועלן מיר קאָנען דורכן קאָמיטעט עפּעס באַהילפֿיק ווערן. מיט וואָס זײַנען מיר ערגער פֿון אַלע אַנדערע עמיגראַנטן? ובפֿרט, מיר האָבן נאָך געהאַט אַזאַ שאָדן - אונדזערע אַלע פּעקלעך מיט אונדזער גאַנצן בעטגעוואַנט. די מאַמע גרייט זיך שוין, ווי אַזוי זי זאָל זיי זאָגן, ווי אַזוי זי זאָל פֿאַר זיי וויינען. מײַן ברודער אליהו בעט זיך בײַ איר: "נאָר נישט געוויינט! מע דאַרף אין זינען האָבן די אויגן. אָן אויגן לאָזט אַמעריקע נישט אַרײַן"...

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו און גייט אַרײַן צום בעל-הבית זיך צעצאָלן פֿאַר דער אַכסניא. אין עטלעכע מינוט אַרום קומט אַרײַן מײַן ברודער אליהו אַ טויטער. וואָס איז? דער בעל-הבית האָט אים אַוועקגעלייגט אַ חשבון, איז אים, זאָגט ער, פֿינצטער געוואָרן אין די אויגן. פֿאַר אַלצדינג רעכנט ער אונדז געלט. פֿאַר לײַכטער אויף ליכט-בענטשן רעכנט ער זעקס לײַכטער - זעקס גרײַצערס. פֿאַר הבֿדלה - פֿיר גרײַצערס. וואָסער הבֿדלה? ער, דער בעל-אַכסניא, האָט געמאַכט הבֿדלה און מיר האָבן געהערט, קומט אים פֿיר גרײַצערס. פֿרעגן מיר אים: "וואָס עפּעס פֿיר?" - זאָגט ער: "ווילט איר פֿינף, לאָז זײַן פֿינף". הײַנט רעכנט ער אונדז עפּעס אַ מין זאַך מיטן נאָמען "קאָמיסיאָן". וואָס איז דאָס פֿאַר אַ שלאַק? דאָס קומט אים, זאָגט ער, פֿאַר דער טירחה, וואָס ער איז געגאַנגען מיט אונדז קויפֿן מלבושים.

דערהערט אַזאַ מעשׂה, כאַפּט זיך אויף מײַן שוועגערין ברכה מיט אַ פּליעסק אין די הענט.

- שוויגער! וואָס האָב איך אײַך געזאָגט? זײַנען די דײַטשן נישט ערגער ווי די נאַכט-גזלנים אין וואַלד? זײַנען אונדזערע רוסישע כוליגאַנעס נישט קיין צדיקים אַקעגן זיי? מיר זײַנען דען אין בראָד? מיר זײַנען דאָך אין סדום!!!...

דאָס פֿאַרגלײַכן אים מיט די רוסישע כוליגאַנעס, ווײַזט אויס, האָט דעם בעל-הבית נישט אַזוי פֿאַרדראָסן, ווי דאָס פֿאַרגלײַכן בראָד מיט סדום. ער איז געוואָרן אָנגעצונדן! ער האָט אונדז געזאָגט, אַז ס'איז זייער רעכט, וואָס די רוסישע "כוליגאַנעס" מאַכן אויף אונדז פּאָגראָמען. ער געפֿינט, אַז ס'איז נאָך ווינציק, וואָס מע טוט אונדז. ווען ער זאָל זײַן, זאָגט ער, דער רוסישער "קײַזער", וואָלט ער "געהײַסן", מע זאָל אונדז אַלעמען "אויסקײַלן" ביז "אײַנעם"!

מיר דאַכט, איך האָב אײַך שוין געזאָגט, אַז אונדזער חבֿר פּיניע איז אַ היציקער פּאַרשוין. ביז מע רירט אים נישט אָן, קאָן ער אײַך שווײַגן און שווײַגן. נאָר טאָמער דערלאַנגט מען אים מיט אַזאַ וואָרט, וואָס ער האָט פֿײַנט, איז חיות נישט זיכער! פּיניע האָט זיך אויפֿגעכאַפּט, אויסגעצויגן זיך ווי לאַנג ער איז, צוגעגאַנגען גלײַך צום בעל-הבית פֿון דער סטאַנציע און האָט אים אויסגעשריִען אויפֿן קול גלײַך אין פּנים אַרײַן:

- קירע-דאַאַאַײַטש!!!... אַ רוח אין דײַן טאַאַאַטן אַרײַן!

אמת, דער "קירע-דײַטש" האָט אונדזער חבֿר פּיניען געקאָסט טײַער. דער בעל-הבית האָט אים פֿאַרן "קירע-דײַטש" אויפֿגעוואָרפֿן צוויי שווערע, געשמאַקע פּעטש, אַז פֿונקען זײַנען געפֿלויגן. עס האָט אָבער געהאַט דעם זיבעטן חן. גאַנץ בראָד האָט זיך צונויפֿגעלאָפֿן. ס'איז געווען "ליהודים". איך האָב ליב, אַז ס'איז פֿריילעך.

דעם זעלבן טאָג זײַנען מיר אַנטלאָפֿן קיין לעמבערג.

XV

קראָקע מיט לעמבערג

- א -

לעמבערג, זעט איר, איז שוין גאָרנישט דאָס, וואָס בראָד. ערשטנס, די שטאָט אַליין. רײַן, ברייט, ציכטיק, שיין - פֿאַרנעמט אָן אויג! דאָס הייסט, ס'איז פֿאַראַן אין לעמבערג אויך אַזעלכע גאַסן, ווי אין בראָד, וואָס אַז מע גייט אין מיטן זומער, דאַרף מען אָנטאָן טיפֿע קאַלאָשן און פֿאַרשטעלן די נאָז. דערפֿאַר אָבער איז פֿאַראַן אין מיטן שטאָט אַ גאָרטן, וואָס אַלע מעגן דאָרטן גיין שפּאַצירן, אַפֿילו ציגן. אַ פֿרײַע מדינה. שבת גייען ייִדן מיט שטרײַמלעך פֿראַנק און פֿרײַ אויף אַלע גאַסן, און קיינער זאָגט זיי נישט אַ וואָרט. הײַנט די מענטשן? גאָלד און זילבער! מײַן מאַמע זאָגט, אַז פֿון בראָד ביז לעמבערג איז אַזאַ חילוק, ווי פֿון טאָג צו נאַכט. מײַן ברודער אליהו זאָגט, אַז עס טוט אים באַנג, וואָס בײַ דער גרענעץ שטייט פֿריִער בראָד און נאָכדעם לעמבערג. עס וואָלט באַדאַרפֿט, זאָגט ער, זײַן פֿאַרקערט. גיט אים אונדזער חבֿר פּיניע צו פֿאַרשטיין, אַז דערפֿאַר איז לעמבערג בעסער פֿון בראָד, ווײַל עס שטייט ווײַטער פֿון דער גרענעץ און נענטער צו אַמעריקע. זאָגט אים אליהו: "אַ פֿאַלג מיך אַ גאַנג! ווו איז לעמבערג און ווו איז אַמעריקע!" זאָגט אים פּיניע, אַז וואָס ס'איז שייך צו שטעט, מעג ער זיך נאָך דערווײַלע לערנען בײַ אים, וואָרעם ער האָט געלערנט געאָגראַפֿיע. זאָגט אים מײַן ברודער אליהו: "אַז דו האָסט געלערנט געאָגראַפֿיע, זאָג זשע מיר, ווו איז דער קאָמיטעט?" - "וואָסער קאָמיטעט?" - "דער עמיגראַנטן-קאָמיטעט!" - "אַ סמיכות-הפּרשה! וואָס געהער זיך עס אָן מיט געאָגראַפֿיע?" - "דער וואָס ווייס געאָגראַפֿיע, דער דאַרף וויסן אַלצדינג". אַזוי זאָגט צו אים מײַן ברודער אליהו, און מיר פֿרעגן זיך נאָך אויפֿן קאָמיטעט. וועמען מיר פֿרעגן, ווייס קיינער נישט. אַ מאָדנע שטאָט.

- זיי ווייסן, נאָר זיי ווילן נישט זאָגן!

אַזוי פּסקנט מײַן שוועגערין ברכה. איר געפֿעלט קיין זאַך נישט. אויף לעמבערג האָט זי אויך אַ חסרון: צו ברייטע

גאַסן. אַ חסרון - די כּלה איז צו שיין. אונדזער חבֿר פּיניעס ווײַב טײַבל האָט אַן אַנדער חסרון אויף לעמבערג. דהײַנו? למאַי זאָגט מען בײַ אונדז "קראָקע מיט לעמבערג"? אַז מען עסט אַ זויערע זאַך, זאָגט מען: "ס'איז אַזוי זויער, אַז מע קאָן דערזען קראָקע מיט לעמבערג". אָדער אַז מע דערלאַנגט איינעם אַ גוטן פּאַטש, זאָגט מען, אַז "ער האָט דערזען קראָקע מיט לעמבערג".

בקיצור, די ווײַבער האָבן שוין אַזאַ טבֿע. זעלטן זיי זאָל עפּעס געפֿעלן!...

- ב -
מיר האָבן זיך שוין דערפֿרעגט צום קאָמיטעט. אַ הויכע שטוב מיט אַ רויטן דאַך. פֿריִער דאַרף מען שטיין אַ ביסל אינדרויסן. דאָס הייסט, נישט אַ ביסל, נאָר אַ סך. נאָכדעם עפֿנט מען די טיר. דאַרף מען גיין אויף טרעפּ. אַז מע קומט אַרויף, טרעפֿט מען אַ סך מענטשן. צום מייניסטן, אונדזערע רוסישע, עמיגראַנטן רופֿט מען זיי. כּמעט אַלע זײַנען זיי הונגעריק און אַלע האָבן קליינע זייגעדיקע קינדער. די וואָס האָבן נישט קיין זייגעדיקע קינדער זײַנען אויך הונגעריק. מע הייסט זיי קומען מאָרגן. מאָרגן זאָגט מען זיי ווידעראַמאָל, זיי זאָלן קומען מאָרגן. מײַן מאַמע באַקענט זיך מיט אַ סך ווײַבער. איטלעכע פֿון זיי האָט אויף זיך אַן אַנדער אומגליק. פֿאַרגלײַכן, זאָגט זי, איר אומגליק מיט זייערע אומגליקן, קומט אויס, אַז זי איז נאָך איינע אַ גליקלעכע! אַ סך פֿון זיי זײַנען אַנטלאָפֿענע פֿון פּאָגראָמען. וואָס זיי דערציילן זיך אָן איז אַ גוואַלד! אַלע פֿאָרן זיי קיין אַמעריקע, און קיינער האָט נישט מיט וואָס. אַ סך פֿון זיי האָט מען אָפּגעשיקט צוריק. אייניקע גיט מען אַרבעט. אייניקע שיקט מען אָפּ קיין קראָקע. דאָרט איז, זאָגט מען, דער אמתער קאָמיטעט. וואָס זשע איז דאָ? - זיי ווייסן אַליין נישט. מע הייסט זיי קומען מאָרגן, קומען זיי. ווו איז דער קאָמיטעט? אָט דאָס איז דאָך דער קאָמיטעט. ווער איז דער קאָמיטעט? זיי זאָלן אַזוי וויסן פֿון בייז! עס קומט אַרײַן אַ הויכער פּאַרשוין מיט אַ געשטופּלט פּנים און מיט גוטע לאַכנדיקע אויגן.

- אָט דאָס איז איינער פֿונעם קאָמיטעט. ער איז אַ דאָקטער.

דער דאָקטער מיט די גוטע לאַכנדיקע אויגן זעצט זיך אַוועק אויף אַ שטול. אַלע מינוט גייט צו צו אים אַן אַנדער עמיגראַנט און טענהט עפּעס, מאַכט מיט די הענט. דער דאָקטער הערט אים אויס און ענטפֿערט אים, אַז ער איז איין מענטש אַליין. ער קאָן גאָרנישט העלפֿן. פֿאַראַן, זאָגט ער, בײַ אונדז אַ קאָמיטעט פֿון עטלעכע און דרײַסיק פּאַרשוין, נאָר קיינער וויל נישט קומען. וואָס קאָן איך, איין מענטש אַליין, טאָן?

די עמיגראַנטן ווילן נישט וויסן, וואָס ער איז איין מענטש אַליין. זיי קאָנען דאָ מער נישט זיצן. זיי האָבן שוין אויפֿגעגעסן פֿון זיך וואָס זיי האָבן געהאַט. זיי זאָגן, אָדער מע זאָל זיי געבן בילעטן קיין אַמעריקע, אָדער מע זאָל זיי אָפּשיקן צוריק. דער דאָקטער טענהט, אַז ער קאָן זיי נאָר שיקן קיין קראָקע, אויב זיי ווילן. דאָרט איז דאָ אַ קאָמיטעט. אפֿשר וועט זיי יענער קאָמיטעט עפּעס קאָנען העלפֿן. די עמיגראַנטן הערן דאָס אויס און זאָגן, אַז זיי האָבן נישט דערוויַיל פֿון וואָנען אַ טאָג איבערצולעבן. דער דאָקטער נעמט אַרויס דאָס בײַטעלע און שענקט אַ מטבע. די עמיגראַנטן באַטראַכטן די מטבע און גייען אַוועק. עס קומען אָן נײַע עמיגראַנטן. זיי פֿאַלן, זאָגן זיי, מיטן פּנים צו דער ערד.

- וואָס ווילט איר? - טענהט נעבעך דער דאָקטער.

- מיר ווילן עסן! - זאָגן די עמיגראַנטן.

- אָט האָט מען מיר געבראַכט עסן, עסט.

אַזוי זאָגט זיי דער דאָקטער מיט די גוטע לאַכנדיקע אויגן און ער ווײַזט זיי אויפֿן אָנבײַסן, וואָס מע האָט אים געבראַכט: קאַווע מיט ווײַסע בולקעלעך. ער זאָגט, אַז ער מיינט דאָס ערנסט. ער גיט זיי אַוועק זײַן אָנבײַסן. וואָס זאָל ער טאָן, איין מענטש אַליין? די עמיגראַנטן באַדאַנקען אים. זיי זאָגן, אַז נישט פֿאַר זיך בעטן זיי, פֿאַר זייערע קינדער נעבעך.

- נו, ברענגט אַהער די קינדער! - זאָגט דער דאָקטער און טוט אַ ווונק צו אונדז מיט זײַנע גוטע לאַכנדיקע אויגן.

- וואָס ווילט איר?

- ג -
טרעט אַרויס די מאַמע צום גוטן דאָקטער מיט די לאַכנדיקע אויגן און הייבט אים אָן דערציילן אַ מעשׂה פֿונעם אָנהייב, ווי אַזוי זי האָט געהאַט אַ מאַן. דער מאַן איז געווען אַ חזן און האָט געקרענקט און געקרענקט. נאָכדעם איז ער געשטאָרבן, איבערגעלאָזט זי אַן אַלמנה מיט צוויי קינדער, איינעם אַן עלטערן און איינס נאָך כּמעט אַן עופֿעלע (דאָס מיינט מען מיך). האָט זי דעם עלטערן חתונה געמאַכט, אַרײַנגעגעבן אים אין אַ שמאַלץ-גרוב. די

שמאַלץ איז אויסגערונען, די גרוב איז געבליבן. דער שווער האָט זיך געשטעלט, און דער זון דאַרף שטיין צום פּריזיוו...

- מאַמע, וווהין ביסטו פֿאַרפֿאָרן?

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו און שטעלט זיך אַוועק דערציילן די אייגענע מעשׂה, נאָר אין אַן אַנדער אופֿן. ער הייבט אָן אַזוי:

- יאָ פּריזיוו, נישט פּריזיוו - מיר פֿאָרן, הייסט עס, קיין אַמעריקע. דאָס הייסט, איך, און מײַן מאַמע, און מײַן ווײַב, און אַ קליין ברודערל (דאָס מיינט מען מיך), און אָט דער יונגערמאַן (ער ווײַזט אויף פּיניען) פֿאָרט אויך, הייסט עס, מיט אונדז. האָבן מיר באַדאַרפֿט אַריבער די גרענעץ, זײַנען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרענעץ. און אַזוי ווי קיין פּעסער, הייסט עס, האָבן מיר נישט, וואָרעם מיר דאַרפֿן ביידע שטיין צום פּריזיוו...

אָט דאָ לאָז מיך! - רופֿט זיך אָן אונדזער חבֿר פּיניע און שטופּט אָפּ מײַן ברודער אליהו און דערציילט די אייגענע מעשׂה, נאָר אַ ביסל אַנדערש. כאָטש אליהו איז מיר אַ ברודער, פֿונדעסטוועגן מוז איך מודה זײַן, אַז פּיניע רעדט אַ סך שענער פֿון אים. ערשטנס, איז בײַ אים נישטאָ קיין "הייסט עס", ווי בײַ מײַן ברודער אליהו. היינט קען ער רוסיש זייער גוט. אַ סך ווערטער זײַנען בײַ אים רוסישע, און גלאַט שיינע ווערטער, מחיהדיקע. אַ סך פֿון זיי פֿאַרשטיי איך נישט וואָס ער מיינט, נאָר זיי זײַנען שיין. אָט ווי אַזוי אונדזער חבֿר פּיניע האָט אָנגעהויבן:

- איך וועל אײַך געבן אין קורצן אַ ווזגליאַד * אויף דער גאַנצער פּאָלאָזשעניע, וועט איר האָבן אַ טאָטשקע זרעניע * . מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע ניט אַזוי צוליב וואָינסקי פּאָווינאָסט * , ווי צוליב סאָמאָסטאָיאָטעלינאָסט * און ציוויליזאַציע, וואָרעם מיר זײַנען דאָרט זייער סטיעסניטעלני * נישט נאָר אין פּראָגרעס, נאָר אַפֿילו אין וואָזדוך * , ווי טורגעניעוו * זאָגט - און וואָווטאָריך * , זינט עס האָט זיך אָנגעהויבן בײַ אונדז דער יעווריייסקי וואָפּראָס * מיט די פּאָגראָמען, קאָנסטיטוציע און טאָמו * פּאָדאָבנע, ווי באָקל * זאָגט אין זײַן היסטאָריאַ ציוויליזאַציאַ...

אַן עבֿירה! דאָ האָבן ערשט אָנגעהויבן גיין די שיינע ווערטער. אונדזער חבֿר פּיניע האָט זיך ערשט רעכט צעשאָקלט. ער האָט זיך פֿאַרקאַטשעט ריידן און ריידן - צום סוף האָקט אים איבער דער דאָקטער סאַמע אינמיטן, טוט אַ זופּ די קאַווע און רופֿט זיך אָן צו אים מיט אַ שמייכל:

- זאָגט: וואָס ווילט איר?

טרעט אַרויס ווידער מײַן ברודער אליהו און מאַכט צו פּיניען:

- למאַי זאָלסטו האָבן אַ טבֿע צו ריידן נישט צו דער זאַך?

דאָס פֿאַרדריסט, אַ פּנים, אונדזער חבֿר פּיניען, מחמת ער טרעט אָפּ אויף אַ זײַט, פֿאַרטשעפּעט זיך פֿאַר זײַנע אייגענע פּיס, און רופֿט זיך אָן ברוגזלעך:

- דו רעדסט בעסער? רייד דו!

און מײַן ברודער אליהו גייט צו צום טיש און דערציילט נאָכאַמאָל די מעשׂה בקיצור.

- ד -

- זײַנען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרענעץ. געקומען צו דער גרענעץ, האָבן מיר אָנגעהויבן האַנדלען, הייסט עס, מיט די אַגענטן. און די אַגענטן, ווייסט איר דאָך, זײַנען גרויסע ממזרים. האָבן זיי אָנגעהויבן לויפֿן איינער איבערן אַנדערן, גראָבן, מסרן, יאַבעדען, ביז ס'האָט זיך אונטערגעכאַפּט איינע אַ ייִדענע, הייסט עם, אַ לײַטישע, אַן ערלעכע, אַ פֿרומע, אַ כּשרע, און האָט זיך אויסגעגלײַכט מיט אונדז פֿאַרן מקח, הייסט עס, זיך אונטערגענומען אונדז אַלעמען אַריבערפֿעקלען, פֿריִער אונדז, און נאָכדעם די זאַכן. האָט זי אונדז געגעבן, די ייִדענע, הייסט עס, צוויי ערלים, שומרים, הייסט עס...

- אָט אַזוי גיך? זע נאָר! ער איז שוין פֿאַרטיק מיט די ערלים.

אַזוי שפּרינגט אַרויס מײַן שווערגערין ברכה, שטופּט-אָפּ מײַן ברודער אליהו און דערציילט בעסער אַליין די מעשׂה. טאַקע די אייגענע מעשׂה, נאָר אַביסל אַנדערש: ווי אַזוי די ייִדענע האָט אונדז געהייסן גיין און גיין, ביז מיר וועלן דעריזען אַ בערגל. פֿונעם בערגל זאָלן מיר זיך נעמען רעכטס און גיין און גיין, ביז מיר וועלן קומען צו נאָך אַ בערגל. זאָלן מיר זיך פֿון יענעם בערגל נעמען לינקס און גיין און גיין, ביז מיר וועלן קומען צו אַ שענקל.

זאָל אַרײַנגיין איינער פֿון אונדז אין שענקל, וועט ער טרעפֿן צוויי ערלים טרינקען בראָנפֿן. זאָל מען צוגיין צו די ערלים און זאָגן זיי נאָר איין וואָרט "חיַימאָוואַ", וועלן זיי שוין וויסן און וועלן אונדז פֿירן איבער אַ ווערדל. אַ גליק, וואָס איך האָב אַ טבֿע פֿון חלשן...

רופֿט זיך אָן דער דאָקטער:

- ווייסט איר, וואָס איך וועל אײַך זאָגן, מײַנע ליבע ווײַבער? איך האָב אויך אַ טבֿע פֿון חלשן. זאָגט מיר אין קורצן, וואָס ווילט איר?

טרעט אַרויס די מאַמע ווידעראַמאָל, און עס קומט פֿאָר צווישן איר און צווישן דאָקטער אַזאַ מין געשפּרעך:

מאַמע: איר ווילט וויסן אין קורצן? מע האָט בײַ אונדז צוגענומען די זאַכן.

דאָקטער: וואָסערע זאַכן?

מאַמע: דאָס בעטגעוואַנט: צוויי איבערבעטן, פֿיר קישנס גרויסע, און נאָך צוויי גרויסע קישנס, און דרײַ קליינינטשקע ממזרימלעך איבערגעשאָטן.

דאָקטער: דאָס איז גאָר?

מאַמע: און קאָלדרעס דרײַ, צוויי אַלטע, איינע אַ נײַע. און מלבושים אַ פּאָר, און אַ פֿאַטשיילע אַ זײַדענע, און...

דאָקטער: נישט דאָס פֿרעג איך. מער קיין אומגליק האָט איר ניט געהאַט?

מאַמע: וואָסער אַן אומגליק ווילט איר נאָך?

דאָקטער: איך מיין, וואָס פֿעלט אײַך?

מאַמע: בעטגעוואַנט.

דאָקטער: דאָס איז גאָר?

מאַמע: ס'איז אײַך קאַרג?

דאָקטער: און בילעטן האָט איר? געלט האָט איר?

מאַמע: נישט צו פֿאַרזינדיקן. מיר האָבן שיפֿסקאַרטן, מיר האָבן אויף בילעטן.

דאָקטער: זײַט איר דאָך, דאַנקען גאָט! איך בין אײַך מקנא. לאָמיר זיך בײַטן. מיינט ניט, איך שפּאַס. איך זאָג עס אײַך אָן לצנות. נאַט אײַך מײַן אָנבײַסן, נאַט אײַך מײַנע עמיגראַנטן, נאַט אײַך מײַן קאָמיטעט, און גיט מיר אײַערע שיפֿסקאַרטן מיט אײַערע בילעטן, פֿאָר איך אַוועק קיין אַמעריקע הײַנטיקן טאָג. וואָס קאָן איך דאָ טאָן, איין מענטש אַליין, מיט קיין עין-הרע אַזוי פֿיל אָרעמעלײַט?

דער דאָקטער איז עפּעס - מיר ווייסן אַליין ניט וואָס! - אַזוי האָבן מיר אָפּגעפּסקנט, און מיר ווילן נישט מאַכן דאָ קיין לאַנגע שהיות. מײַן ברודער אליהו זאָגט: אַן עבֿירה די הוצאָות. לאָמיר בעסער פֿאָרן קיין קראָקע. אַ סך עמיגראַנטן פֿאָרן קיין קראָקע, לאָז זיך אונדז דאַכטן, עלעהיי מיר זײַנען אויך עמיגראַנטן.

- אַז מיר זײַנען אין לעמבערג, מוזן מיר שוין זײַן אין קראָקע אויך. - זאָגט אונדזער חבֿר פּיניע.

- בכדי ס'זאָל אויסקומען אַ פּנים, קראָקע מיט לעמבערג? - כאַפּט אונטער זײַן ווײַב טײַבל.

זײַט געזונט, מיר פֿאָרן קיין קראָקע.

XVI
מיט די עמיגראַנטן
- א -
אַז איר ווילט פֿאָרן קיין אַמעריקע, זאָלט איר פֿאָרן נאָר מיט עמיגראַנטן. אַז איר פֿאָרט מיט עמיגראַנטן, איז אײַך

גוט. קומט איר אין אַ שטאָט, פֿאַרשפּאָרט איר זוכן אַן אַכסניא. מע האָט אייַך אָנגעגרייט אַן אַכסניא פֿון פֿריִער. דערויף איז דאָך געמאַכט געוואָרן אַ קאָמיטעט. אַ קאָמיטעט זעט, אַז איר זאָלט האָבן אַלצדינג גרייט. מיר, אַז מיר זייַנען אָנגעקומען די ערשטע נאַכט קיין קראָקע, האָט מען אונדז באַלד פֿאַרטריבן אין אַזאַ מין שטוב, אָדער אַ קאַמער, אָדער אַ שטאַל. דאָרט האָבן מיר אָפּגעוואַרט ביז אינדערפֿרי. אינדערפֿרי איז מען געקומען צו אונדז פֿונעם קאָמיטעט און מע האָט אונדז פֿאַרשריבן אַלע בייַ די נעמען. די מאַמע האָט אַפֿילו ניט געוואָלט זאָגן אונדזערע נעמען. זי האָט מורא געהאַט פֿאַרן פּריזיוו. אַ קשיא אויף אַ מעשׂה? האָבן די עמיגראַנטן זי אויסגעלאַכט: וואָס גייט אָן קירע-דייַטש אונדזער רוסישער פּריזיוו? נאָכדעם האָט מען אונדז געבראַכט אַלעמען אויף אַ גרויסער אַכסניא. אַ גאַנצע שטוב מיט אַ סך בעטלעך מיט אָן אַ שיעור עמיגראַנטן. "עס זעט דאָ אויס ווי בייַ אונדז אַ הקדש". אַזוי געפֿינט מייַן מאַמע. און מייַן שוועגערין ברכה זאָגט: "שוויגער, לאָמיר בעסער פֿאָרן ווייַטער". איך האָב אייַך שוין געזאָגט אַמאָל, אַז די ווייַבער האָבן אַ טבֿע - עס געפֿעלט זיי ניט קיין זאַך. אויף אַלצדינג מאַכן זיי אייַך אַ חסרון. אויף דער שטאָט קראָקע האָבן זיי גלאַט געוואָרפֿן אַן אומחן פֿון דער ערשטער מינוט. אַפֿילו מייַן ברודער אליהו איז אויך אין כּעס אויף קראָקע. קראָקע, זאָגט ער, איז ניט לעמבערג. אין לעמבערג איז כאָטש דאָ ייִדן, און אין קראָקע איז ניטאָ קיין ייִדן. דאָס הייסט, ס'איז דאָ ייִדן, נאָר משונה-מאָדנע ייִדן - אַנדרוגינוסן, האַלב ייִד און האַלב פּליאַקע, פֿאַרדרייט די וואָנצעס און "פּראָשע פּאַניע * !"... אַזוי זאָגט מייַן ברודער אליהו. נאָר אונדזער חבֿר פּיניע וויל אים איבערשפּאַרן. ער זאָגט, אַז דאָ איז פֿאַראַן מער "ציוויליזאַציע". איך וואָלט וועלן וויסן, וואָס איז דאָס אַזעלכעס "ציוויליזאַציע", וואָס אונדזער חבֿר פּיניע קאָן זיך אָן דעם ניט באַגיין?

- ב -

אויף דער אַכסניא, וואָס מע האָט אונדז אָנגעגרייט פֿונעם קאָמיטעט, איז אויסגעצייכנט גוט. דאָס הייסט, עס איז ניט אַזוי גוט, ווי פֿריילעך. מע באַקענט זיך אַלעמאָל מיט נייַע עמיגראַנטן. מע זיצט אינאיינעם, מען עסט אינאיינעם, מע דערציילט מעשׂיות. אַך, וואָסערע שיינע מעשׂיות! נסים-ונפֿלאָות! נסים פֿון פּאָגראָם. נסים פֿונעם פּריזיוו. נסים פֿון דער גרענעץ. איטלעכער דערציילט אַן אַנדער מעשׂה פֿון זייַן אַגענט. איינער פֿרעגט בייַם אַנדערן: "ווער איז געווען אייַער אַגענט בייַ דער גרענעץ - אַ רויטער, צי אַ שוואַרצער?" ענטפֿערט אים דער אַנדערער: "ניט קיין רויטער, ניט קיין שוואַרצער, נאָר אַזוי אַ גנבֿ"...

געוויינלעך, דערציילן מיר אונדזער נס אויך, ווי אַזוי גאָט האָט מיט אונדז געפֿירט, ווי אַזוי מיר האָבן געגנבֿעט די גרענעץ, ווי אַזוי די אַגענטן האָבן אונדז באַפֿאַלן, ווי אַזוי מיר האָבן זיך באַקענט מיט אַ ייִדענע, ווי אַזוי די ייִדענע האָט בייַ אונדז אויסגענאַרט די זאַכן, ווי אַזוי אירע שומרים, צוויי ערלים, האָבן אונדז פֿאַרפֿירט אין אַ וואַלד, געפֿרעגט אונדז, וויפֿל געלט מיר האָבן, און אַרויסגענומען מעסערס אויף צו קוילען. אַ גליק, וואָס אונדזער ברכה האָט אַ טבֿע פֿון חלשן און וואָס די מאַמע האָט געמאַכט אַ גוואַלד, - האָט זיך דערהערט אַ שאָס, זייַנען די ערלים אַנטלאָפֿן און מיר זייַנען דערווייַל אַריבער אויף יענער זייַט... אַלע הערן אויס אונדזער מעשׂה, שאָקלען מיט די קעפּ און שמוצערן מיט די ליפּן. איינער אַ הויכער עמיגראַנט מיט אַ בייזן קוק און מיט וואַטע אין די אויערן טוט אונדז אַ פֿרעג:

- ווי אַזוי זעט זי אויס, די ייִדענע? אַ פֿרומע, אַ כּשרע, מיט אַ שייטל אויפֿן קאָפּ?

דערהערט, אַז אונדזער ייִדענע איז אַ פֿרומע, אַ כּשרע, מיט אַ שייטל אויפֿן קאָפּ, - טוט דער הויכער עמיגראַנט מיטן בייזן קוק זיך אַ כאַפּ אויף און אַ זאָג צו זייַן ווייַב, וואָס זי הייסט שׂרה:

- שׂרה, דו האָרכסט? ס'איז דאָך די אייגענע ייִדענע!

- אַ כאָלערע זאָל קומען אויף איר און אויף אַלע אַגענטן, רבונו של עולם!

אַזוי זאָגט זייַן ווייַב שׂרה, און זי דערציילט אונדז אויך אַ שיינע מעשׂה, ווי אַזוי די אייגענע ייִדענע מיטן שייטל האָט זי אָפּגענאַרט, באַנומען פֿון קאָפּ ביז פֿיס און געוואָלט אַרייַנרוקן זיי שיפֿסקאַרטן קיין אַמעריקע.

דערהערט דאָס וואָרט "שיפֿסקאַרטן", כאַפּט זיך אויף אַן עמיגראַנט, אַ שנייַדער, מיט שוואַרצע אויגן און מיט אַ בלאַס פּנים, און רופֿט זיך אָן:

- שיפֿסקאַרטן? לאָזט מיך, וועל איך אייַך דערציילן אַ מעשׂה פֿון שיפֿסקאַרטן.

און דער שנייַדער מיט די שוואַרצע אויגן און מיטן בלאַסן פּנים וויל אָנהייבן דערציילן אַ מעשׂה פֿון שיפֿסקאַרטן, שטייט אויף נאָך אַן עמיגראַנט, וואָס מע רופֿט אים טאָפּאָלינסקי. ער זאָגט, אַז ער האָט אַ שענערע מעשׂה מיט שיפֿסקאַרטן, ווי אַזוי אין שטעטל בייַ זיי איז דאָ אַ קאָמפּאַניע, וואָס פֿאַרקויפֿט כּלומרשט שיפֿסקאַרטן פֿון ליבאַווע קיין אַמעריקע, האָבן זיי דערטאַפּט אַ יונגנמאַן און האָבן בייַ אים אויסגענאַרט עטלעכע און זעכציק קאַרבן און האָבן אים אַרייַנגערוקט עפּעס אַ סוכּה-שער מיט אַ רויטן אָדלער. דער יונגערמאַן קומט קיין

ליבאַווע, וויל זיך זעצן אויפֿן שיף, נעמט אַרויס און באַווײַזט דעם סוכּה-שער, מיטן רויטן אָדלער. ווער? וואָס? אַ
נעכטיקער טאָג! ס'איז ניט קיין שיפֿסקאַרטע, ס'איז גאָר אַ שיר-המעלות!

- ג -
די מעשׂה מיט די שיפֿסקאַרטן הייבט מיר אָן ווערן נימאס. איך האָב ליב עמיגראַנטן. איך האָב מיך בעסער באַקענט, אין וואַגאָן זיצנדיק, מיט אַ ייִנגל פֿון די עמיגראַנטן אין מײַנע יאָרן. מע רופֿט אים קאָפּל, און ער האָט אַ צעשפּאָלטענע ליפּ. די ליפּ איז אים געקומען פֿון אַ פֿאַל. ער איז געקראָכן אויף אַ לייטער און איז געפֿאַלן אויף אַ שײַט האָלץ. ער שווערט, אַז ס'האָט אים גאָר ניט וויי געטאָן, נאָר בלוט איז געגאַנגען אַ סך. ניט גענוג, זאָגט ער, ער האָט זיך צעשפּאָלטן די ליפּ, האָט ער נאָך געכאַפּט קלעפּ פֿונעם טאַטן. אָט דער הויכער, וואָס מיטן בייזן קוק און מיט וואַטע אין די אויערן, דאָס איז טאַקע זײַן טאַטע. און די ייִדענע, וואָס מע רופֿט זי שׂרה, דאָס איז זײַן מאַמע. זיי זײַנען געווען, זאָגט ער, אַמאָל גרויסע נגידים. דאָס הייסט, ניט אַמאָל, טאַקע אָט דאָ ניט לאַנג, פֿאַרן פּאָגראָם. איך פֿרעג אים, ווי אַזוי איז דאָס אַ פּאָגראָם? איך הער אַלץ פֿון די עמיגראַנטן, מע זאָגט: "פּאָגראָם", "פּאָגראָם", נאָר וואָס דאָס איז - ווייס איך ניט. רופֿט זיך אָן צו מיר קאָפּל:

- אַ פּאָגראָם ווייסטו ניט? ע! ביסטו דאָך גאָר אַ ניונקעלע! אַ פּאָגראָם איז אַ זאַך, וואָס איז הײַנט אומעטום. הייבן הייבט זיך עס אָן כּמעט פֿון גאָרניט, און אַז עס הייבט זיך אָן, ציט זיך עס אַוועק דרײַ טעג...

- וואָס-זשע, זאָג איך, איז דאָס? אַ יריד?

- וואָסער יריד? אַ שיינער יריד! מע שלאָגט פֿענצטער! מע ברעכט מעבל! מע טרענט קישנס! פֿעדערן פֿליִען, אַזוי ווי שניי!

- אַקעגן וואָס?

- נאַ דיר גאָר אַקעגן וואָס! אַקעגן שמערלען! אַ פּאָגראָם איז ניט נאָר אויף הײַזער אַליין. אַ פּאָגראָם איז אויף קלייטן. מע צעשלאָגט אַלע קלייטן, און מע וואַרפֿט אַרויס פֿון דאָרטן די סחורה אויף דער גאַס, און מע צעטראָגט, און מע צעראַבעוועט, און מע צעשיט, און מע באַגיסט מיט גאַז, און מע צינדט אונטער, און מע ברענט.

- גיי שוין, גיי!

- וואָס דען מיינסטו? איך וועל דיר אויסטראַכטן? נאָכדעם, אַז ס'איז נישטאָ שוין וואָס צו ראַבעווען, גייט מען איבער די הײַזער מיט העק, מיט אײַזנס און מיט שטעקנס, און פּאָליציע גייט נאָך פֿון הינטן. מע זינגט און מע פֿײַפֿט און מע שרײַט: "עי, רעביאַטאַ, בעי זשידאָוו [эй, ребята, бей жидов: היי, חבֿרה, שלאָגט די ייִדן]!" און מע שלאָגט, מע הרגעט, מע קוילעט, מע שטעכט מיט שפּיזן...

- וועמען?

- וואָס הייסט וועמען? ייִדן!

- פֿאַרוואָס?

- נאַ דיר גאָר פֿאַרוואָס! ס'איז דאָך אַ פּאָגראָם!

- און אַז אַ פּאָגראָם, איז וואָס?

- גיי אַוועק, דו ביסט אַ קעלבל! איך וויל מיט דיר נישט ריידן!

אַזוי זאָגט צו מיר קאָפּל, שטופּט מיך אָפּ פֿון זיך און לייגט אַרײַן די הענט אין די קעשענעס, ווי אַ גרויסער. מיר שטייט נישט אָן די מעשׂה. סע פֿאַרדריסט מיך אויף קאָפּלען, וואָס ער האַלט זיך אַזוי גרויס אַקעגן מיר. נאָר איך מאַך אַ שווײַג. "וואַרט אויס, גדלניוק! וועסט אַמאָל אָנקומען צו מיר!"... אַזוי טראַכט איך מיר, און לאָז דורך עטלעכע מינוט. איך גיי צו ווידעראַמאָל צו קאָפּלען און מאַך מיט אים אַ שמועס. שוין נישט פֿון פּאָגראָמען - פֿון אַנדערע זאַכן. איך פֿרעג אים, צי ער קאָן ריידן אויף דײַטש. צעלאַכט ער זיך: "ווער קאָן דאָס נישט קיין דײַטש? דײַטש איז דאָך ייִדיש!"...

- אַזוי? אַז דו קאָנסט יאָ דײַטש, זאָג זשע מיר, ווי אַזוי זאָגט מען כריין אויף דײַטש?

צעלאַכט זיך קאָפּל נאָך שטאַרקער, קוים וואָס ער קאָן אויסריידן אַ וואָרט.

- וואָס הייסט, ווי אַזוי איז כריין? כריין איז כריין!

- אויב אַזוי, זאָג איך, ווייסטו טאַקע נישט!

- ווי אַזוי זשע דען איז כריין?

אויף צו-להכעיס, האָב איך אַליין אויך פֿאַרגעסן, ווי אַזוי מע זאָגט אויף דײַטש כריין. איך האָב געוווּסט, נאָר איך האָב פֿאַרגעסן. גיי איך צו צו מײַן ברודער אליהו און פֿרעג אים: ווי אַזוי איז אויף דײַטש כריין? זאָגט ער: ער וועט מיר געבן אַ כריין, וועט מיר פֿאַרגיין אין די ציין... מײַן ברודער אליהו איז, אַ פּנים, אין כּעס. אַלעמאָל, ווען ער גייט צו דער קעשענע נעמען געלט, איז ער אין כּעס. אונדזער חבֿר פּיניע לאַכט פֿון אים. זיי ווערטלען זיך. איך זוך אויס אַן אָרט אויף דער ערד צווישן די פּעקלעך און לייג מיך שלאָפֿן.

- ד -

מיר האָבן אין קראָקע נישט געמאַכט גאָרנישט ניט. אין קאָמיטעט זײַנען מיר נישט געווען. די עמיגראַנטן האָבן אונדז געזאָגט, אַז ס'איז אַרויסגעוואָרפֿן. אַז איר קומט, זאָגן זיי, אין קאָמיטעט, הייבט זיך אָן אַ דולעניש. קודם פֿאַרשרײַבט מען אײַך די יאָרן. נאָכדעם שיקט מען אײַך אָפּ צו אַ דאָקטער, ער זאָל אײַך באַטראַכטן. נאָכדעם הייסט מען אײַך וואַרטן. נאָכדעם הייסט מען אײַך קומען. קומט איר צו גיין, פֿרעגט מען אײַך: וואָס זײַט איר געקומען? זאָגט איר, אַז מע האָט אײַך געהייסן קומען, זײַט איר געקומען. הייבט מען אײַך אָן זאָגן מוסר, למאַי איר פֿאָרט קיין אַמעריקע. פֿרעגט איר: וווהין דען זאָלן מיר פֿאָרן? זאָגט מען אײַך: ווו שטייט דאָס געשריבן, אַז איר דאַרפֿט פֿאָרן? דערציילט איר זיי אַ מעשׂה מיט אַ פּאָגראָם. זאָגן זיי: איר זײַט אַליין שולדיק. אַ סימן, אָט האָט נעכטן אַ ייִנגל פֿון אײַערע עמיגראַנטן אַוועקגעגנבֿעט אַ בולקע אין מיטן מאַרק. זאָגט איר: אפֿשר איז ער געווען הונגעריק? זאָגן זיי: אָט האָט זיך נעכטן צעשלאָגן פֿון אײַערע עמיגראַנטן אין מיטן גאַס אַ מאַן מיט אַ ווײַב, מע האָט געמוזט אַראָפּברענגען זשאַנדאַרמען. זאָגט איר: דאָס ווײַבל איז געווען גערעכט; זי האָט דערקענט איר מאַן, וואָס האָט זי אַוועקגעוואָרפֿן אין דער היים, געוואָלט אַנטלויפֿן קיין אַמעריקע. האָט זי אים דערזען דאָ אומגעריכט און האָט אים געפּאַקט. האָט ער זיך געוואָלט אַרויסרײַסן און אַנטלויפֿן. האָט זי געמאַכט אַ גוואַלד... זאָגן זיי: למאַי גייען אײַערע עמיגראַנטן, צום מיינסטנס, אָפּגעריסן? זאָגט איר: זיי זײַנען אָרעם; לאָז מען זיי געבן קליידער, וועלן זיי נישט גיין אָפּגעריסן. בקיצור, מוסר זאָגן זיי, און קיין געלט גיבן זיי נישט.

אַזוי קלאָגן זיך פֿאַר אונדז די עמיגראַנטן. זיי זאָגן, אַז מיר זײַנען גליקלעכע מענטשן, וואָס מיר האָבן ביז אַהער נישט באַדאַרפֿט אָנקומען צו דער לאַסקע פֿונעם קאָמיטעט. די מאַמע זאָגט: זי וואָלט איצטער אויך נישט אָנגעקומען צו זיי, ווען נישט דאָס בעטגעוואַנט. ווען מע נאַרט נישט אויס בײַ אונדז די זאַכן אויף דער גרענעץ, וואָלט זי איצטער געווען אַ "קייסערינע". איך דערמאָן מיך אָן דער מאַמעס זײַדענע געלע פּאַטשיילע, וואָס זי פֿלעגט טאַקע אויסזען אין איר ווי אַ "קייסערינע". די מאַמע זאָגט אָבער, אַז קיין זאַך טוט איר נישט אַזוי באַנג, ווי דאָס בעטגעוואַנט. וואָס וועלן מיר טאָן אין אַמעריקע אָן בעטגעוואַנט?

אַזוי זאָגט די מאַמע, ברעכט די הענט און צעוויינט זיך. דערהערט מײַן ברודער אליהו, צעשרײַט ער זיך אויף איר:

- שוין? דו וויינסט שוין ווידער? האָסט פֿאַרגעסן, אַ פּנים, אַז מיר זײַנען שוין נאָענט צו אַמעריקע, און מע דאַרף היטן די אויגן?

מיינט איר אַוודאי, אַז מיר זײַנען טאַקע נאָענט צו אַמעריקע? עס הייבט זיך גאָרנישט אָן! מיר דאַרפֿן נאָך פֿאָרן און פֿאָרן! וווּהין פֿאָרן - ווייס איך נאָך נישט אַקוראַט. איך הער פֿון די עמיגראַנטן נעמען פֿון שטעט: האַמבורג, ווין, פּאַריז, לאָנדאָן, ליווערפּול... אויף האַמבורג זאָגן אַלע, אַז עס מעג זיך אָנצינדן הײַנטיקן טאָג. האַמבורג, זאָגן זיי, איז סדום. דאָרטן טרײַבט מען די עמיגראַנטן אין אַ באָד אַרײַן, ערגער ווי אַרעסטאַנטן. אַזעלכע רשעים, ווי אין האַמבורג, איז נישטאָ אין ערגעץ.

אַזוי זאָגן די עמיגראַנטן, און מיר קלײַבן זיך דערווײַל קיין ווין. דאָרטן, זאָגט מען, איז פֿאַראַן אַ קאָמיטעט, טאַקע וואָס אַ קאָמיטעט הייסט!

יאָ קאָמיטעט, נישט קאָמיטעט - איך ווייס דערווײַל, אַז מיר פֿאָרן קיין ווין. איר האָט אַמאָל געהערט פֿון דער שטאָט ווין? וואַרט צו אַ ביסל, אָט וועלן מיר קומען קיין ווין, וועל איך אײַך דערציילן אַלצדינג, וואָס אין ווין טוט זיך.

XVII

ווין איז אַ שטאָט און גאָט איז אַ פֿאָטער
- א -
- ווין איז אַ שטאָט!

אַזוי האָט געפּסקנט מײַן ברודער אליהו, און אונדזער חבֿר פּיניע האָט צוגעבאָמקעט:

- נאָך אַ מין שטאָט! פֿון שטאָטנלאַנד אַ שטאָט!

אַפֿילו די ווײַבער, וואָס זיי געפֿעלט נישט קיין זאַך אין דער וועלט, האָבן אויך צוגעגעבן, אַז ווין איז אַ שטאָט. צוליב דער שטאָט ווין האָט די מאַמע אַרויסגענומען די שבתדיקע זײַדענע פֿאַטשיילע. מײַן שוועגערין ברכה האָט זיך אויסגעפּוצט, ווי צו דער חתונה. זי האָט אָנגעטאָן איר שבתדיק מלבוש און האָט אויסגעזען אינעם פּאַרוק מיט די לאַנגע באָמבלדיקע אויערינגלעך און מיט איר רויט קלײַיענדיק פּנים, אַזוי ווי אַ רויטע קאַץ אין אַ שוואַרצן שלייער. איר האָט אַמאָל געזען אַ רויטע קאַץ אין אַ שוואַרצן שלייער? איך האָב שוין געזען. אונדזער שכנה פּעסיעס קינדער האָבן ליב מאַכן מיט דער קאַץ אַלערליי אָנשטעלן און טעאַטער-שטיק. די קאַץ האָט בײַ זיי, ווי איך האָב אײַך שוין אַמאָל דערציילט, אַ מאָדנעם צונעמעניש: "פֿייגע-לאה די גבאיטע". זיי האָבן שוין אַמאָל אָנגעטאָן "פֿייגע-לאה די גבאיטע" אַ יאַרמלקע. עס פֿאַרשטייט זיך, אַז זיי האָבן איר די יאַרמלקע אונטערגעבונדן מיט צוויי בענדלעך און האָבן זי געלאָזט לויפֿן. אַ חוץ דעם, האָבן זיי איר אָנגעהאָנגען אויפֿן עק, אַ פּנים, פֿון שיינקייט וועגן, אַ פֿלעדערוויש. די יאַרמלקע איז געווען פֿאַר איר, ווײַזט אויס, אַביסל צו גרויס, האָט דאָס איר פֿאַרשטעלט די אויגן, און דעם פֿלעדערוויש קאָן זי נישט לײַדן. האָט זיך "פֿייגע-לאה די גבאיטע" געלאָזט לויפֿן משוגענערווײַז, דראַפּען זיך אויף די גלײַכע ווענט, און האָט אָנגעמאַכט בײַ אַלע שכנים מוראדיקע שאָדנס. אַי, האָט מען זיי דעמאָלט געקאַטעוועט! מער פֿון אַלע האָט געהאַט ושתּי, הערשל הייסט דאָס, אָט דער, וואָס מיט דער גוליע אויפֿן שטערן. אַ מאָדנער יונג, אָט דער ושתּי! וויפֿל מע זאָל אים נישט שלאָגן, איז דאָס ווי אין אַ וואַנט. איך בענק נאָך אים מער ווי נאָך אַלעמען! עס קאָן זײַן, אַז מיר וועלן זיך איניגיכן זען מיט אים אין אַמעריקע. מיר האָבן געהאַט אַ ידיעה, אַז אונדזער שכנה פּעסיע מיט איר מאַן משה דעם אײַנבינדער מיט דער גאַנצער כאַליאַסטרע פֿאָרן הײַנט קיין אַמעריקע. פֿריִער האָט זי געלייגט קנייטלעך, וואָס מיר פֿאָרן אין אַזאַ ווײַט לאַנד, און איצט פֿאָרט זי אַליין אויך אַהין. אַלע פֿאָרן הײַנט קיין אַמעריקע. אַזוי שרײַבט אונדז אונדזער מחותּן יונה דער בעקער. ער פֿאָרט אויך קיין אַמעריקע. ער איז שוין אויף דער גרענעץ. נישט אויף דער גרענעץ, וואָס מיר האָבן געגנבֿעט. אויף אַן אַנדער גרענעץ. אונדזער גרענעץ טויג נישט. אויף אונדזער גרענעץ גנבֿעט מען אַוועק דאָס בעטגעוואַנט. אויף אַנדערע גרענעצן גנבֿעט מען אויך בעטגעוואַנט, נאָר מע פֿאַלט נישט אָן אין מיטן וואַלד מיט שאַרפֿע מעסערס, ווי מען איז אָנגעפֿאַלן אויף אונדז, למשל. עמיגראַנטן דערציילן, אַז ס'איז פֿאַראַן אַזעלכע גרענעצן, וווּ מע טוט אויס נאַקעט און מע נעמט צו וואָס מע האָט. נאָר שלאָגן שלאָגט מען נישט. אונדז האָט מען אויך נישט געשלאָגן, נאָר מע האָט אונדז געוואָלט שלאָגן. מיר זײַנען שיִער נישט געשטאָרבן פֿאַר שרעק. אַ גליק, וואָס מע האָט אויסגעשאָסן פֿון אַ ביקס. איך האָב דאָך אײַך שוין דערציילט אַמאָל, ווי אַזוי מיר האָבן געגנבֿעט די גרענעץ. מיר האָבן עס שוין לאַנג פֿאַרגעסן. מיר האָבן פֿײַנט געדענקען אַ זאַך. אמת, די ווײַבער דערציילן נאָך הײַנט אויף די נסים, וואָס מיט אונדז האָט געטראָפֿן בשעת גנבֿענען די גרענעץ. עס מישן זיך אָבער אַרײַן די מאַנצבילן, איך מיין דאָס מײַן ברודער אליהו און אונדזער חבֿר פּיניע, און לאָזן נישט, אַז די ווײַבער זאָלן דערציילן. זיי וועלן דאָס אַליין דערציילן אַ סך בעסער. אונדזער חבֿר פּיניע זאָגט: ער מוז דאָס באַשרײַבן אויף די גאַזעטן. ער האָט שוין אַפֿילו אָנגעהויבן דאָס צו באַשרײַבן אין אַ לידל. איך האָב אײַך, דאַכט מיר, אַמאָל דערציילט, אַז פּיניע שרײַבט לידלעך. דאָס לידל פֿון דער גרענעץ הייבט זיך אָן בײַ אים אַזוי:

ראַדזיוויל איז נישט גרעסער ווי אַ גענעץ,
דאָרט גנבֿעט מען די גרענעץ,
און מע ווערט באַגנבֿעט פֿון קאָפּ ביז פֿוס,
און מע ווערט באַהאַנדלט זייער מיאוס;
מע גיט אַוועק וואָס מע האָט,
און מע זאָגט נאָך דאַנקען גאָט!
מע איז גליקלעך, ווי די ראַבע קעץ,
וואָס מען איז אַריבער אָן אַ זעץ,
און אָן אַ קלאַפּ, און אָן אַ שטורך,
און אָן אַ מעסער דורך און דורך...

דאָס איז ערשט אַן אָנהייב, זאָגט פּיניע. ווײַטער גייט בײַ אים, זאָגט ער, נאָך פֿיל שענער! ער האָט געמאַכט, זאָגט ער, אַ באַשרײַבונג פֿון בראָד אויך. און פֿון קראָקע מיט לעמבערג אויך. און אַלצדינג אין גראַמען. פּיניע איז דערויף אַ מזיק. אַלצדינג גראַמט זיך בײַ אים. אַפֿילו אויף זײַן אייגן ווײַב טײַבל האָט ער אויך געמאַכט אַ לידל. איך קען עס אויף אויסנווייניק:

איך האָב אַ ווײַבל,

הייסט זי טײַבל,
גוט און שיין
און מלא-חן,
קיין עין-הרע זאָל נישט שאַטן!
- איין חסרון
וויל נישט פֿאָרן
צוריק אַהיים צום טאַטן...
וואָס זאָגט איר אויף דעם לידל? זאָלט איר אָבער זען, ווי טײַבל בלאָזט זיך!)זי האָט אַ טבֿע פֿון בלאָזן זיך(. מײַן שוועגערין ברכה נעמט זיך אָן איר קריוודע. זי רופֿט פּיניען "שמדילניק". די מאַמע רופֿט אים "שלימזל". זיי קאָנען נישט לײַדן, למאַי ער מאַכט לידלעך. מײַן ברודער אליהו, פֿאַרקערט, איז אים מקנא. ער זאָגט, אַז אין אַמעריקע איז גראַמען און לידער אַ סחורה. מײַן ברודער אליהו זאָגט, אַז אין אַמעריקע וועט ער די סחורה פֿאַרצוקערן. מע וועט אים אין אַמעריקע, זאָגט ער, אָפּגילטן. אין אַמעריקע זײַנען דאָ אַ סך בלעטער מיט אַ סך יידישע גאַזעטן. פּיניע זאָגט, אַז ער ווייס אַליין, אַז אין אַמעריקע וועט ער מאַכן גוט. ער פֿילט, זאָגט ער, אַז ער איז באַשאַפֿן פֿאַר אַמעריקע און אַמעריקע איז באַשאַפֿן פֿאַר אים. ער וואָלט שוין גערן, זאָגט ער, מיר זאָלן שוין זיצן אויפֿן שיף און שווימען אויפֿן ים. דערווײַל זיצן מיר נאָך אויף דער טרוקעניש און זײַנען אין ווין.

- ב -

וואָס טוען מיר אין ווין? גאָרנישט. מיר שפּאַצירן איבער די גאַסן. אַי, גאַסן! אַי, שטיבער! איר זאָלט זען פֿענצטער! שפּיגלען, נישט קיין פֿענצטער! הײַנט זאַכן! צאַצקעס! מלבושים! כּלים! צירונג! כּמעט בײַ יעדן פֿענצטער שטעלן מיר זיך אַוועק שאַצן, וויפֿל סע קאָן אָנטרעפֿן. מיר, מאַנצבילן, שאַצן, און די ווײַבער ווינטשעווען זיך פֿאַרמאָגן כאָטש האַלב פֿון דעם, וואָס סע טרעפֿט אָן די שטאָט ווין מיט די הײַזער און מיט די געוועלבן און מיט די סחורות. צעלאַכט זיך פּיניע און זאָגט:

- איר מעגט זיך ווינטשן כאָטש אַ צענט-חלק, איז אויך גענוג.

- וואָס אַרט דיך, אַז האַלב? דו פֿאַרגינסט זיי נישט?

אַזוי זאָגט צו אים מײַן ברודער אליהו און דרייט זיך דאָס בערדל. אין דער צײַט פֿון אונדזער נסיעה קיין אַמעריקע האָט דאָס בערדל בײַ מײַן ברודער אליהו שטאַרק אַ וואַקס געטאָן. און מאָדנע אַ וואַקס געטאָן. עפּעס ווי אַ בעזעם. איך בין אַ בעלן געווען אים געבן אַ נעם אַראָפּ אויף פּאַפּיר. איך האָב אָנומלטן פּיניען אויך אָפּגעמאָלט אויף אַ שטיקל פּאַפּיר. און מײַן שוועגערין ברכה האָב איך אויך אַראָפּגעכאַפּט מיט אַ שטיקל קרײַד אויפֿן טיש. האָב איך געכאַפּט אַ מיאוסן פּסק. זי אַליין, ברכה הייסט עס, האָט דערזען און האָט זיך דערקענט ווי אין אַ שפּיגל. האָט זי צוגערופֿן מײַן ברודער אליהו. האָב איך פֿון אים געהאַט! ווען נישט די מאַמע, וואָלט ער מיר געמאַכט דעם טויט. ער שלאָגט מיך אַלעמאָל, ווען ער דערזעט מיך מאָלן. מאָלן האָב איך ליב פֿון קינדווײַז אָן. פֿריִער פֿלעג איך מאָלן מיט שוואַרצע קויל אויף די ווײַסע ווענט, האָט מען מיך געשלאָגן. נאָכדעם - מיט קרײַד אויף דער טיר, האָט מען מיך אויך געשלאָגן. איצט מאָל איך שוין מיט אַ בלײַשטיפֿטל אויף פּאַפּיר - וויל מען מיך ווײַטער שלאָגן.

- האָסט שוין ווידער גענומען זיך צו די "מענטשעלעך"?...

פֿאַר מאָלן שלאָגט מען מיך נישט אַזוי, ווי פֿאַר קנעטן. איך האָב אַ טבֿע קנעטן ווייך ברויט און מאַכן פֿון דעם חזירימלעך. מײַן ברודער אליהו, אַז ער דערזעט, גיט ער מיך איבער די פֿינגער. אונדזער חבֿר פּיניע וויל זיך אײַנשטעלן פֿאַר מיר. ער זאָגט:

- וואָס האָסטו צו אים? לאָז ער קנעטן, לאָז ער מאָלן! אפֿשר איז אים באַשערט זײַן אַמאָל אַ מאָלער!

מײַן ברודער אליהו דערהערט און שיט מיט ווערטער:

- וואָס? אַ מאָלער? אַ מולגעטש? ער וועט שמירגעווען קלויסטערס? וואַלגאַזשען * ווענט? פֿליאַסקען דעכער? אַרומגיין מיט פֿאַרפּאַטשקעטע הענט, ווי אַ בעל-עגלה מיט סמאָלע? לאָז ער מיר בעסער זײַן אַ זינגערל בײַ אַ חזן. אַז מיר וועלן קומען, אם ירצה השם, קיין אַמעריקע, באַשטעל איך אים בײַ אַ חזן. ער האָט אַ סאָפּראַנאָ-שטימע.

- פֿאַרוואָס נישט בײַ אַ בעל-מלאָכה? אין אַמעריקע זײַנען אַלע בעלי-מלאָכות. אין אַמעריקע אַרבעטן אַלע!

אַזוי טוט זיך אויף אַ מינוט זאָג אונדזער חבֿר פּיניע. כאַפּט זיך אַרויף אויף אים די מאַמע:

- אַזוי? אַ בעל-מלאָכה? מײַנע שׂונאים וועלן נישט דערלעבן, אַז פּײסי דעם חזנס ייִנגל זאָל זײַן אַ בעל-מלאָכה!

איך זע, אַז די מאַמע וויל שוין אָנהייבן וויינען. פּיניע וויל זיך פֿאַרענטפֿערן. ער זאָגט:

- אַ מאָדנע ייִדענע איר זײַט! למאַי אָט לערנען מיר אין דער גמרא, אַז דער תּנא רב יוחנן איז געווען אַ שוסטער. דער תּנא רב יצחק איז געווען אַ שמיד. אָדער וואָס דאַרפֿט איר אַ סך? אָט איז מײַן פֿעטער אַ זייגער-מאַכער און מײַן טאַטע אַ מעכאַניק!

פּיניע מיינט, אַז ער האָט פֿאַרריכט. צום סוף האָט ער געמאַכט אַ סך ערגער. די מאַמע הערט נישט אויף צו וויינען:

- אַוודאי האָט מײַן מאַן באַדאַרפֿט זײַן אַ כּשרער ייִד, אַ חזן, און גיין יונגערהייט פֿון דער וועלט, בכדי זײַן מיזיניקל זאָל זײַן חלילה אַ שנײַדער אָדער אַ שוסטער, און נאָך אין אַמעריקע דערצו...?

- שוין? דו וויינסט שוין ווידער? האָסט פֿאַרגעסן, אַז אין אַמעריקע דאַרף מען אויגן?

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו, און די מאַמע הערט באַלד אויף צו וויינען.

- ג -

וואָס איך זאָל נישט זײַן אין אַמעריקע - אַבי איך זאָל שוין זײַן. עס ציט מיך אַהין - סכּנות. בײַ זיך האָב איך אָפּגעמאַכט, אַז אין אַמעריקע לערן איך מיך אויס דרײַ זאַכן: שווימען, שרײַבן און רייכערן ציגאַרן. די אַלע דרײַ זאַכן קען איך איצט אויך, נאָר נישט אַזוי גוט, ווי מע קאָן עס קענען אין אַמעריקע. אויף שווימען ווייס איך, אַז איך וואָלט געווען אַ בריה, האָב איך נישט געהאַט וווּ צו שווימען. בײַ אונדז אין טײַך איז אוממעגלעך. בײַ אונדז אין טײַך, אַז איר לייגט זיך אַוועק מיטן בויך אויף דער בלאָטע, זײַנען די פֿיס אין דרויסן. אויך מיר אַ טײַך! אין אַמעריקע, זאָגט מען, איז אַ ים. דאָרט, אַז איר לייגט זיך אויפֿן וואַסער מיט אַ פּענכער, טראָגט דאָס אײַך אַוועק צו אַלדי רוחות! שרײַבן קען איך אויך, כאָטש קיינער האָט מיך נישט געלערנט. איך שרײַב געדרוקטע אותיות פֿון סידור. איך שרײַב אַזוי, אַז ס'איז שווער צו דערקענען. איך מאָל, נישט איך שרײַב. איך וואָלט אָבער אַ בעלן געווען שרײַבן גיך - קאָן איך נישט. אין אַמעריקע, זאָגט מען, שרײַבט מען גיך. אַלצדינג ווערט דאָרטן געטאָן, זאָגט מען, גיך און געשווינד, כאַפּנדיק. מע האָט דאָרט קיין צײַט נישט. אַזוי האָב איך געהערט דערציילן אונטערוועגנס פֿון די עמיגראַנטן. איך ווייס כּמעט אַלצדינג, וואָס אין אַמעריקע טוט זיך, נאָך איידער איך בין דאָרט געווען. דאָרט פֿאָרט מען, זאָגט מען, אונטער דער ערד און מע מאַכט אַ לעבן. ווי אַזוי מע מאַכט דאָס - ווייס איך נאָך ניט. נאָר איך וועל דאָס גיך וויסן. איך נעם איבער אַ זאַך זייער גיך. אַז איך זע אַ מענטשן איין מאָל, מאַך איך אים נאָך מיט אַלע פּיטשעווקעס. איך האָב אַנומלטן נאָכגעמאַכט אונדזער חבֿר פּיניע, ווי אַזוי ער גייט מיט אַ טענצל, און ווי ער קוקט מיט די קורצזיכטיקע אויגן, און ווי ער רעדט גיך, זופּט הייסע לאָקשן, האָט זיך מײַן שוועגערין ברכה געהאַלטן בײַ די זײַטן, און די מאַמע האָט אַזש אָנגעהויבן וויינען פֿאַר געלעכטער. מײַן ברודער אליהו אָבער האָט דאָס פֿײַנט. ער לאָזט מיך נישט אַ קאָפּ אויפֿהייבן. אַ מאָדנע זאַך מיט מײַן ברודער אליהו! ער האָט מיך ליב - און שלאָגט מיך, מאַכט מיר דעם טויט. די מאַמע דערלאָזט אים נישט, ער זאָל מיך שלאָגן. זי זאָגט צו אים:

- האָב פֿריִער אייגענע קינדער, וועסטו זיי נאָכדעם שלאָגן...

לאָז אָבער פּרוּוון אַ פֿרעמדער מיך אָנרירן מיט אַ פֿינגער, וועט ער יענעם די אויגן אַרויסנעמען. אַנומלטן האָט אַן עמיגראַנט אַ ייִנגל מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר. איר ווייסט, וואָס הייסט שטעלן אַ גובערנאַטאָר? אָט וועל איך אײַך אויסלערנען, ווי אַזוי: מע טוט אַ נעץ-אײַן דעם גראָבן פֿינגער אין מויל און מע דערלאַנגט אײַך אין זײַט צווישן די ריפּן און צווישן בויך, דערזעט איר זיך מיטן מלאך-המוות. דאָס ייִנגל, וואָס האָט מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר, איז אַ יונגאַטש פֿון אַ יאָר עלף מיט געשוואָלענע באַקן. האָט ער אַ פּאָר ידים - מעגן זיי אים אָפּדאָרן! ער האָט זיך געוואָלט מיט מיר באַקענען, איז ער צוגעגאַנגען צו מיר און האָט מיך אַ פֿרעג געטאָן, ווי אַזוי הייס איך? זאָג איך: מאָטל. זאָגט ער: מאָטל קאַפּאָטל, דראָבל דראָטל, יוסף סאָטל, ארץ קאַנאָטל. זאָג איך: וואָס הייסט דאָס? זאָגט ער: דאָס הייסט, אַז דו ביסט אַ יאָלד, כאָטש איך אַליין הייס אויך מאָטל. אפֿשר ביסטו אַ בעלן אויף אַ גובערנאַטאָר? זאָג איך: פֿאַרוואָס נישט? זאָגט ער: קום אַהער אַביסל נענטער, וועל איך דיר ווײַזן. בין איך צוגעגאַנגען. האָט ער מיר געוויזן. בין איך אַנידערגעפֿאַלן. האָט דערזען די מאַמע און געמאַכט אַ גוואַלד. איז געקומען צולויפֿן מײַן ברודער אליהו און האָט אים געגעבן!

פֿון דעמאָלט אָן זײַנען מיר געוואָרן מיט אים חבֿר. ער האָט מיך אויסגעלערנט, אַ חוץ דעם "גובערנאַטאָר", נאָך אַ סך זאַכן. אַ שטייגער, בויכרעדערײַ. איר קענט דאָס? אויסלערנען אײַך איז אוממעגלעך. דערצו דאַרף מען זײַן געבאָרן. מע דאַרף האַלטן דאָס מויל צו, נישט רירן מיט קיין אבֿר, און בילן ווי אַ הונט, אָדער כרוקען ווי אַ חזיר, אַזוי, אַז אַלע זאָלן זוכן אונטערן טיש. איך האָב גענוג איבערגעשראָקן אונדזערע לײַט. מײַן שוועגערין ברכה,

ווייסט איר דאָך, האָט אַ טבֿע פֿון חלשן. אַלע האָבן זיך אַ וואָרף געטאָן אונטערן טיש און אונטער די בעטן. איך האָב מיך אויך אָנגעבויגן זוכן דעם הונט און האָב נישט אויפֿגעהערט צו בילן. עס איז געווען, זאָג איך אײַך, אַ ריינע קאָמעדיע! מײַן ברודער אליהו האָט זיך אָבער סוף-כּל-סוף געכאַפּט, אַז דאָס וואַקסט פֿון מיר. האָט ער מיר אײַנגעטייטלט! פֿון דעמאָלט אָן האָב איך אַוועקגעוואָרפֿן די קונץ פֿון בויכרעדערײַ.

- ד -

מיר וואָלטן פֿון ווין שוין לאַנג אַוועקגעפֿאָרן, ווען נישט דער "אַליאַנץ". ווער איז דאָס דער "אַליאַנץ" - קאָן איך אײַך ריכטיק ניט זאָגן. איך הער נאָר, אַז מע רעדט פֿונעם "אַליאַנץ". אַליאַנץ! אַליאַנץ! אַלע עמיגראַנטן זײַנען אויפֿן "אַליאַנץ" בייז! זיי זאָגן, אַז דער "אַליאַנץ" טוט גאָרנישט ניט. דער "אַליאַנץ", זאָגן זיי, האָט קיין רחמנות נישט אויף אַ מענטשן. דער "אַליאַנץ" האָט פֿײַנט אַ ייִדן. אַלע טאָג גייען צום "אַליאַנץ" מײַן ברודער אליהו און אונדזער חבֿר פּיניע. און קומען צוגיין פֿון דאָרטן אַלעמאָל ווי פֿון אַ שוויץ-באָד.

- לאָז ער זיך אָנצינדן! - זאָגט אליהו.

- לאָז ער ברענען, ווי אַ ליכט! - זאָגט פּיניע.

- לאָזט בעסער מיך זיך אויסשמועסן מיטן "אַליאַנץ" - זאָגט די מאַמע און זי נעמט מיך פֿאַר אַ האַנט.

מיר גייען אַלע צום "אַליאַנץ": די מאַמע און איך, און אליהו, און פּיניע, און ברכה, און טײַבל. מיר שטעלט זיך פֿאָר דער "אַליאַנץ" מיט אַ באָרד און מיט אַ גאַרטל און מיט אַ רויטער נאָז. פֿאַרוואָס עפּעס מיט אַ רויטער נאָז - ווייס איך אַליין נישט. למאַי דער "ונתנה-תּוקף"? דעם "ונתנה-תּוקף" האָב איך דען געזען אַמאָל? פֿונדעסטוועגן, מאָלט זיך מיך אויס, אַז איך קען אים: ער האָט בייזע גלאַנצנדיקע אויגן, טראָגט אַ ברייטן דאַשיק און האַלט אַ קאַנטשיק אין דער האַנט.

אוי, זײַנען מיר זיך אָנגעגאַנגען! מײַן שוועגערין ברכה האָט געווינטשעוועט דעם "אַליאַנץ", ס'זאָל אים אַזוי שטעכן אין דער רעכטער זײַט, ווי עס שטעכט איר אין דער לינקער, וואָלט ער זיך נישט פֿאַרקליבן צו אַלדי שוואַרצע יאָר אין עק שטאָט! קוים מיט צרות זײַנען מיר געקומען צום "אַליאַנץ". ער זיצט אין אַ שטוב - "אויף אַלע ייִדן געזאָגט געוואָרן". נאָר אָן אַ הויף. ווין האַלט נישט פֿון קיין הויפֿן. ווין האָט ליב משונה-ברייטע פֿענצטער מיט אומגעלומפּערטע טירן. נאָר זיי האַלטן די טירן פֿאַרשלאָסן. "זיי האָבן מורא, אַ פּנים, מע זאָל זיי נישט אַוועקגנבֿענען?" אַזוי זאָגט מײַן שוועגערין ברכה. שוין, זי האָט שוין געוואָרפֿן אַן אומחן אויף ווין אויך! עס געפֿעלט איר נישט, וואָס אַז מע קומט צו צו אַ שטוב, דאַרף מען פֿריִער קלינגען. וואָס אַרט מיך, אַז מע קלינגט? אַבי מע זאָל עפֿענען. דער "אַליאַנץ" אָבער עפֿנט נישט אַזוי גיך. איר מעגט קלינגען צעזעצטערהייט - ער האָט צײַט. איר מיינט, מיר זײַנען די איינציקע? אַ חוץ אונדז שטייען דאָ נאָך עמיגראַנטן. זיי דאַרפֿן אויך צום "אַליאַנץ". די עמיגראַנטן קוקן אויף אונדז, ווי מיר קלינגען. "קלינגט נאָך אַביסל, אפֿשר וועט מען אײַך עפֿענען, אפֿשר האָט איר מער גליק?"... אַזוי זאָגן זיי, די עמיגראַנטן, און לאַכן. אַ פּנים, ס'איז זיי גוט אויפֿן האַרצן. אַלע מאָל קומען צו נײַע עמיגראַנטן. עס שטייען אויף דער גאַס שוין אַ היפּש ביסל עמיגראַנטן: ייִדן און ווײַבער און קליינע קינדער. איך האָב ליב, אַז ס'איז אַ סך מענטשן. די קליינע קינדער זאָלן נישט איבערשלאָגן מיט זייער געוויין, און די מאַמעס זאָלן זיי נישט שילטן און פֿאַרשטופּן די מײַלער, וואָלט דאָ געווען גאַנץ פֿריילעך. דאַנקען גאָט, מע האָט געעפֿנט די טיר. אַלע האָבן זיך געגעבן אַ לאָז אַרײַן אויף דערשטיקט צו ווערן. אַ גליק, וואָס אויף דער טיר האָט זיך באַוויזן אַ נפֿש אָן אַ היטל, מיט אַ רויט פּנים און מיט אַ געגאָלטער מאָרדע, און האָט אונדז גענומען שלײַדערן איינציקווײַז אין דרויסן אַרויס, אַזוי ווי די האָלעשקעס. איינע, אַ ווײַבל מיט אַ קינד, האָט ער דערלאַנגט אַזאַ וואָרף אַרויס, אַז ווען נישט איך מיט מײַן ברודער אליהו, וואָלט זי געקליבן די ציין. זי האָט זיך אַזוי אויך איבערגעקערט דרײַ מאָל. עס האָט לאַנג געדויערט, ביז מיר זײַנען אַרײַן אַלע איינציקווײַז אינעווייניק אין שטוב אַרײַן. און ערשט דאָ האָט זיך אָנגעהויבן אַ חתונה - טאַטעניו! אַלע ווילן ריידן פֿריִער. אַלע קריכן גלײַך צו די טישן. בײַ די טישן זיצן מענטשן מיט נאַקעטע קעפּ און מיט געגאָלטע בערד און לאַכן, און רייכערן ציגאַרן. ווער פֿון זיי איז דער "אַליאַנץ" - ווייס איך נישט. מײַן מאַמע ווייס אויך נישט. זי שטייט און טענהט צו זיי:

- זאָגט מיר, ווער פֿון אײַך איז דאָ דער "אַליאַנץ"? איך האָב געהאַט אַ שאָדן, דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט האָט מען בײַ מיר צוגענומען אויף דער גרענעץ, און שיִער נישט אומגעבראַכט מיך מיט מײַנע קינדער, אָט דאָס זײַנען זיי, יתומים נעבעך, מײַן מאַן איז געשטאָרבן יונגערהייט. געווען אַ חזן כּל-ימיו...

און ווײַטער לאָזט מען זי נישט ריידן אַ וואָרט. איינער ציט זי בײַ דער שאַל און ווײַזט איר צו דער טיר. ער רעדט אויף אַ לשון, וואָס סע שווער צו פֿאַרשטיין. די מאַמע וויל נישט אָפּטרעטן ביז זי וועט נישט באַקומען איר רעכט. זי זאָגט:

- וואָס רעדט איר צו מיר אויף דײַטש? איר רעדט בעסער מיט מיר אויף אונדזער אייגן לשון, וועל איך אײַך - "אויסדערציילן מײַן ביטער האַרץ... איר זאָגט מיר נאָר, ווער פֿון אײַך איז דאָ דער "אַליאַנץ?...

- שוויגער! פֿאָלגט מיך, קומט לאָמיר גיין. דער אייבערשטער האָט אונדז אויסגעפֿירט ביז אַהער אָן דעם "אָליאַנץ", און אָן דער שטאָט ווין, וועט ער אונדז ווײַטער אויך מסתּמא אויספֿירן. גאָט איז אַ פֿאָטער.

אַזוי זאָגט מײַן שוועגערין ברכה צו דער מאַמע, און די מאַמע ענטפֿערט איר:

- ביסט גערעכט, מײַן קינד! קומט לאָמיר גיין! ווין איז אַ שטאָט און גאָט איז אַ פֿאָטער...

XVIII
וווּנדער פֿון אַנטווערפּן
- א -
איר האָט געהערט אַמאָל, אַ שטאָט זאָל הייסן אַנטווערפּן? פֿאַראַן אַזאַ שטאָט אויף דער וועלט, פֿאָרן מיר אַהינצוצו. ווי קומען מיר קיין אַנטווערפּן? ווײַל אונדזער מחותּן, מײַן ברודער אליהוס שווער, יונה דער בעקער, פֿאָרט קיין אַמעריקע אויף אַנטווערפּן. דערהערט, אַז איר טאַטע איז אין אַנטווערפּן, האָט מײַן שוועגערין ברכה גענומען שלאָגן האַלדז און נאַקן, מיר זאָלן אויך פֿאָרן אויף אַנטווערפּן. פֿריִער האָט זי פֿון דער שטאָט ניט געוואָלט הערן אַפֿילו. דער נאָמען איז איר נישט געפֿעלן. איצט האָט זי זיך פֿאַרליבט אין אַנטווערפּן! אונדזער חבֿר פּיניע זאָגט, אַז ער וועט זיך מוזן אָפּטיילן פֿון אונדז. ער וויל בעסער פֿאָרן פֿון ווין גלײַך קיין לאָנדאָן. עס ציט אים, זאָגט ער, קיין לאָנדאָן. לאָנדאָן, זאָגט ער, שמעקט שוין מיט אַמעריקע: ענגלענדער... געלע האָר... קעסטלדיקע הויזן... ס'איז גאָר אַן אַנדער וועלט!

- פֿאָר-זשע דיר געזונטערהייט צו דײַנע ענגלענדער מיט די קעסטלדיקע האָר און מיט די געלע הויזן, און מיר וועלן זיך פֿאָרן קיין אַמעריקע אויף אַנטווערפּן.

אַזוי זאָגט מײַן שוועגערין ברכה, און פּיניעס ווײַב טײַבל בלאָזט זיך אָן, ווי אַן אינדיטשקע. איך האָב דאָך אײַך געזאָגט, אַז זי האָט אַ טבֿע, באַלד עפּעס - בלאָזט זי זיך אָן און רעדט ניט. פֿרעגט בײַ איר פּיניע: וואָס ביסטו ברוגז? זאָגט זי, אַז זי האָט פֿײַנט ענגלענדער. זאָגט צו איר פּיניע: דו קענסט זיי דען? ווּ האָסטו געזען אַן ענגלענדער? זאָגט זי: נו, און דו, ווּ האָסטו געזען אַן ענגלענדער?

בקיצור, עס בלײַבט, אַז מיר פֿאָרן אַלע קיין אַמעריקע אויף אַנטווערפּן. בײַ מיר מאַכט נישט אויס, מע זאָל פֿאָרן אַפֿילו איבער האָצעפּלאָץ - אַבי קיין אַמעריקע. איך און אונדזער חבֿר פּיניע - מיר ביידע רײַסן זיך קיין אַמעריקע מער פֿון אַלעמען. מיר פֿילן, אַז אונדז וועט דאָרטן זײַן גוט, ווי די וועלט. פּיניע האָט טענות צו מײַן ברודער אליהו. ער זאָגט: מיר פֿאָרן און פֿאָרן און שטייען אויף איין אָרט. זאָגט אים אליהו: נו, ווער האַלט דיך צו? פֿאָר! לויף! פֿלי! זאָגט פּיניע: ווי קאָן איך פֿליִען, אַז דײַן מאַמע וויל זיך באַקענען מיט אַלע קאָמיטעטן פֿון דער גאַנצער וועלט?... דערהערט די מאַמע און זאָגט צו פּיניען: אַז דו ביסט יאָ אַזאַ חכם, טאָ גיב מיר אַן עצה, ווי אַזוי זאָלן מיר קומען קיין אַמעריקע אָן בעטגעוואַנט?... דאָ בלײַבט שוין פּיניע אָן לשון, און מע ווערט ווידער חבֿר. אונדזער חבֿר פּיניע קאָן זיך מיט אונדז נישט צעשיידן. די ווײַבער קאָנען אויך נישט לעבן איינע אָן דער אַנדערער. דאָס הייסט, מע קריגט זיך אַפֿילו גאַנץ אָפֿט, מע זאָגט זיך שטעכווערטלעך. עס דערגייט אַמאָל כּמעט צו פּעטש אויך. מע בעט זיך אָבער באַלד איבער. וואָלט נישט די מאַמע, וואָלט מײַן שוועגערין ברכה מיט פּיניעס ווײַב טײַבל קיין לאַנגע גוט-פֿרײַנדשאַפֿט נישט אויסגעהאַלטן. עס וואָלט בײַ זיי געוועזן אַלע טאָג צוויי שלייערס אַ גראָשן. איבערהויפּט, מײַן שוועגערין. זי זאָגט אַליין אויף זיך, אַז זי איז אַ שוועבעלע. איר אַז עס קומט אָן די שלעכטע מינוט, וועט זי אײַך מאַכן מיט דער בלאָטע. אין אַ ווײַלע אַרום ווערט זי ווייך, כאָטש לייגט זי צו צו אַ מכּה. מיט מיר "וווּיוועט" זי פֿון דער ערשטער מינוט נאָך דער חתונה. זי ווייס, אַז איך האָב זי נישט ליב. ערגער פֿון אַלצדינג איז בײַ איר, למאַי איך לאַך פֿון איר. עס ווײַזט זיך איר רק, אַז איך לאַך זי אויס. אַז איך קוק אויף איר, הייסט בײַ איר, אַז איך לאַך. איך האָב אײַך שוין דערציילט, אַז איך האָב ליב מאָלן, און אַז מײַן ברודער אליהו שלאָגט מיך דערפֿאַר. האָב איך אַנומלטן אויסגעמאָלט אַ פּוס. אַ מוראדיק גרויסן פּוס. מיט קרײַד אויף דער ערד האָב איך אים אויסגעמאָלט. האָט איר באַדאַרפֿט זען וואָס ס'האָט זיך געטאָן! זי, ברכה הייסט עס, האָט זיך אָנגעטשעפּעט, אַז דאָס האָב איך אויסגעמאָלט איר פּוס. פֿאַרוואָס עפּעס איר פּוס? ווײַל קיינער האָט נישט אַזעלכע גרויסע פּיס, ווי ברכה. קאַלאָשן טראָגט זי נומער דרײַצן. איר זאָלט זען אַ פּאָר קאַלאָשן!... האָט זי מיר צוגעשטעלט אַ בענקעלע צו מײַן ברודער אליהו. האָט זיך מײַן ברודער אליהו אויף מיר צעשריִען, ווי געוויינלעך:

- מענטשעלעך? האָסט זיך שוין ווידער גענומען צו דײַנע אַלטע שטיק, מאָלן מענטשעלעך?...

שוין! פֿון אַ פּוס איז שוין בײַ אים געוואָרן אַ מענטש! און פֿון אַ מענטש - "מענטשעלעך"!... מע קאָן פֿון זיי משוגע ווערן!... איך מוז מיך מודה זײַן, אַז וואָס ווײַטער ווערט בײַ מיר דאָס חלאַת פֿון מאָלן מענטשעלעך גרעסער און שטאַרקער. איך האָב דערטאַפּט אַ פֿאַרביק בלײַשטיפֿטל. מיר האָט דאָס אַוועקגעשענקט אַן עמיגראַנטס אַ ייִנגל. אָט דער אייגענער, וואָס האָט מיר באַוויזן, ווי אַזוי מע שטעלט אַ "גובערנאַטאָר", און אויסגעלערנט מיך די קונץ פֿון בויכרעדערײַ. איך האָב אײַך שוין דערציילט פֿון אים. ער הייסט אויך מאָטל. רופֿן

מיר אים מאָטל דער גרויסער, און מיך רופֿט מען מאָטל דער קליינער. מיר זײַנען געוואָרן חבֿר גאָר אויף אַן אַנדער אופֿן! דערפֿאַר, וואָס ער האָט מיר אַוועקגעשענקט דאָס פֿאַרביקע בלײַשטיפֿטל, האָב איך, פֿאַרנדיק אין וואַגאָן, אים אָפּגעמאָלט אויף פּאַפּיר, אינגאַנצן זײַן געשטאַלט מיט די געשוואָלענע באַקן. איך האָב אים באַשוואָרן, ער זאָל דאָס קיינעם נישט ווײַזן, וואָרעם טאָמער דערוויסט זיך מײַן ברודער אליהו, וועל איך האָבן אַ וויסטן סוף. ווי מיינט איר? אַוודאי האָט ער דאָס גלײַך אָפּגעטראָגן צו מײַן ברודער אליהו און האָט אים געגעבן אַ טו-אַ-ווײַז דאָס געמאָלעכץ גלײַך אין פּנים אַרײַן.

- "דאָס דאַרף זײַן מאָטלס אַרבעט! ווו איז ער ערגעץ, דער מולגעטש מיט די "מענטשעלעך?

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו און זוכט מיך און קאָן מיך נישט געפֿינען. איך זיץ אונטער דער מאַמעס פּלייצעס און ווער שיִער נישט דערשטיקט פֿאַר געלעכטער. קיין בעסערער אָרט אויף צו באַהאַלטן זיך, ווי בײַ דער מאַמען, איז נישטאָ אין דער גאַנצער וועלט!

- ב -

דאַנקען גאָט, מיר זײַנען שוין אין אַנטווערפּן. מיר האָבן זיך גוט אָנגעהעצקעט, גענוג אויסגעריסן געוואָרן, אָבער מיר זײַנען געקומען! וואָס זאָל איך אײַך זאָגן - איז דאָס אַ שטאָט! דאָס הייסט, צו ווין קומט דאָס נישט. מע דאַרף זאָגן "להבֿדיל"! וואָרעם ווין איז פֿיל גרעסער, און אפֿשר שענער אויך. און מענטשן אויך מערער. דערפֿאַר איז אָבער דאָ אין אַנטווערפּן ריין, אַזוי ווי גאָלד. וואָס איז דאָס חידוש? אַז די גאַסן וואַשט מען, די טראָטואַרן פּוצט מען, און די הײַזער צוואָגט מען. איך האָב אַליין געזען, ווי מע צוואָגט זיי און מע זייפֿט זיי מיט זייף. דאָס הייסט, נישט אומעטום. למשל, דאָרט, אויף די אַכסניות, ווו מיר שטייען מיט אַלע עמיגראַנטן, איז אַזוי ווי עס דאַרף צו זײַן. דאָס הייסט: בלאָטיק, און רוויכיק, און נאַס, און גליטשיק, און ענג, און אַ יריד מיט אַ טומל מיט אַ האַרמידער. פֿריילעך. אויסגעצייכנט. אַזוי ווי איך האָב ליב. אונדזער מחותּן יונה דער בעקער איז נאָך נישטאָ. אונדזער שכנה פּעסיע מיט דער כאַליאַסטרע - אויך נישט. זיי פֿאָרן נאָך. שלעפּן זיך ערגעץ איבער דײַטשלאַנד. "דײַטשלאַנד איז סדום!" אַזוי זאָגן די עמיגראַנטן און דערציילן זיך אָן מוראדיקע מעשׂיות! אונדזער אומגליק מיטן בעטגעוואַנט, וואָס מע האָט בײַ אונדז אַוועקגעלקחנט אויף דער גרענעץ, איז אַ הונט אַקעגן די אומגליקן, וואָס מע הערט זיך אָן פֿון די עמיגראַנטן. מיר האָבן זיך באַקענט דאָ אויף דער סטאַנציע מיט אַ ייִדענע פֿון מעזשביזש, דווקא נישט קיין אַלמנה. זי האָט דווקא אַ מאַן, און דווקא אין אַמעריקע שוין. זי פֿאָרט דאָס צו איר מאַן. שוין באַלד אַ יאָר, אַז זי שלעפּט זיך מיט צוויי קינדער. זי איז אויסגעוווען ווו די וועלט האָט אַן עק. נישטאָ איין שטאָט, זי זאָל דאָרט נישט זײַן. זי האָט זיך איבערגעקריגט מיט אַלע קאָמיטעטן. קוים מיט צרות האָט זי זיך פֿאַרשלעפּט אַהער, קיין אַנטווערפּן, און וויל זיך זעצן אויפֿן שיף, לאָזט מען זי נישט. איר מיינט, זי האָט קאַליעדיקע אויגן? חלילה! געזונט און שטאַרק. נאָר זי איז אַביסל געררירט פֿונעם זינען. דאָס הייסט, אַזוי, אַז איר וועט מיט איר ריידן, רעדט זי אַלצדינג, ווי אַ מענטש. נאָר אַמאָל טוט זי אײַך אַ זאָג אַ וואָרט, קאָן מען בלײַבן אָן אַ בויך לאַכנדיק. למשל, איר פֿרעגט בײַ איר: ווו איז אײַער מאַן? זאָגט זי: אין אַמעריקע. וואָס טוט ער דאָרטן? זאָגט זי: ער איז דאָרט קייסער... זאָגט איר דאָך איר: ווי קאָן אַ ייִד זײַן אַ קייסער? ענטפֿערט זי אײַך, אַז אין אַמעריקע מעג מען... נו, האָט איר עפּעס צו איר?... נאָך אַ זאַך האָט זי זיך אַרײַנגענומען אין קאָפּ אַרײַן: זי עסט נישט! אונדז הייסט זי אויך נישט עסן. זי זאָגט אונדז אָן, מיר זאָלן זיך נישט צורירן צו קיין מילכיקס, מחמת דאָס מילכיקס איז דאָ פֿליישיק. פֿרעגט בײַ איר די מאַמע: נו, און דאָס פֿלייש? זאָגט זי: דאָס פֿלייש איז דאָ נישט פֿליישיק, נישט מילכיק, נאָר פּאַרעווע... שיסן מיר אַרויס אַ געלעכטער אַלע. אַלע, אויסער די מאַמע. די מאַמע וויל נישט לאַכן. די מאַמע וויל בעסער וויינען. זי זאָגט: "אַז אָך און ווײ איז צום געלעכטער!" - און זי צעוויינט זיך טאַקע.

- שוין? האָסט שוין לאַנג נישט געוויינט? דו ווילסט, אַז פֿון אַנטווערפּן שוין זאָל מען אונדז אָפּשיקן צוריק אַהיים איבער דײַנע אויגן?...

אַזוי זאָגט צו איר מײַן ברודער אליהו - און בײַ דער מאַמע ווערן אין איין מינוט די אויגן טרוקן. מער ווי אויף דער ייִדענע אַליין האָט די מאַמע רחמנות אויף אירע צוויי קינדער נעבעך. איך ווייס נישט, וואָס די מאַמע באַוויינט אַזוי די קינדער? די קינדער זײַנען, דאַכט זיך, גאַנץ פֿריילעך! אַז זייער מאַמע הייבט אָן ריידן נאַרישקייטן, צעלאַכן זיי זיך. איך האָב מיך מיט זיי גיך באַקענט. זיי האָבן מיר דערציילט, אַז מע שיקט זיי צוריק אַהיים, נאָר זייער מוטער וויל נישט פֿאָרן. זי וויל קיין אַמעריקע, צו זייער פֿאָטער, צום קייסער (כי-כי-כי!). נאַרט מען זי אָפּ און מע זאָגט איר, אַז מע שיקט זי מיט דער באַן קיין אַמעריקע (כי-כי-כי!). מע האָט איר אײַנגערעדט, אַז עס גייט אַ באַן פֿון דאַנען גלײַך קיין אַמעריקע (כי-כי-כי!).

- ג -

די חידושים, וואָס מע זעט זיך אָן אין דעם אַנטווערפּן, איז גאָרניט צום באַשרײַבן! אַלע טאָג קומען צו נײַע פֿאַרשוינען. צום מיינסטן, מיט קאַליעדיקע אויגן. "טראַכאָמעס" רופֿט מען דאָס. אַמעריקע לאָזט נישט אַרײַן קיין "טראַכאָמעס". איר מעגט אײַך האָבן טויזנט שלאַפֿקייטן, איר קאָנט אײַך זײַן קרום און שטום און וואָס איר ווילט, אַבי נישט קיין "טראַכאָמעס" אויף די אויגן. פֿון וואַנען נעמען זיך "טראַכאָמעס"? פֿון דעם, וואָס מע נעמט

זיך אָן. אַמאָל מאַכט זיך, אַז מע ווייס אַליין נישט, פֿון וואַנען עס האָט זיך גענומען. אַזוי האָב איך געהערט טאַקע דאָ אין אַנטוועָרפּן. פֿון אַ מיידל האָב איך עס געהערט. גאָלדעלע הייסט דאָס מיידל. זי איז אין מײַנע יאָרן, אפֿשר עלטער פֿון מיר מיט אַ יאָר. מיט דער גאָלדעלע איז אַ שיינע געשיכטע. זאָל איך אײַך דערציילן? באַקענט האָב איך מיך מיט איר אין דער "עזרה". נאָר איר ווייסט דאָך נישט וואָס איז "עזרה". דאַרף מען אײַך קלאָר מאַכן. די "עזרה" אין אַנטוועָרפּן איז דאָס אייגענע, וואָס דער "אַליאַנץ" אין ווין. געמאַכט געוואָרן פֿון אונדזערט וועגן, פֿאַר די עמיגראַנטן. דער חילוק איז, וואָס דער "אַליאַנץ" איז אַ זכר און די "עזרה" אַ נקבֿה. איר הערט דאָך, אַז מע זאָגט דער "אַליאַנץ", די "עזרה". דאַרפֿט איר שוין אַליין פֿאַרשטיין דעם אונטערשייד... הכּלל, וויבאַלד מיר זײַנען אָנגעקומען קיין אַנטוועָרפּן, זײַנען מיר געגאַנגען גלײַך אין דער "עזרה". די "עזרה" איז נישט דאָס, וואָס דער "אַליאַנץ". דער "אַליאַנץ" וואַרפֿט מענטשן, אַזוי ווי האַלעשקעס, און די "עזרה" טרײַבט אײַך נישט. איר קאָנט קומען צו איר ווען איר ווילט און קאָנט זיך אויסריידן פֿאַר איר דאָס האַרץ וויפֿל איר ווילט. אַלצדינג, וואָס איר רעדט, ווערט אַרײַנגעטראָגן אין אַ בוך. סע זיצט אַ מיידל, וואָס מע רופֿט זי פֿרײַלין זײַטשיק, און פֿאַרשרײַבט. זייער אַ ווויל מיידל. זי האָט מיך געפֿרעגט, ווי אַזוי איך הייס, און האָט מיר געשענקט אַ צוקערקע. נאָר פֿון דער פֿרײַלין זײַטשיק וועל איך אײַך דערציילן אַן אַנדערש מאָל. איצט דאַרף איך אײַך זאָגן, ווער איז גאָלדעלע. זי איז פֿון קוטנע. געקומען איז זי אַהער פֿאַראַיאָרן מיט איר טאַטע-מאַמע, שוועסטער און ברידער. סוכּות-צײַט איז דאָס געווען. האָבן זיי געהאַט, זאָגט זי, אַ יום-טובֿ - אויף אַלע ייִדן געזאָגט געוואָרן. דאָס הייסט, קיין גליקן האָבן זיי נישט געזוכט, און קיין האָניק האָבן זיי נישט געלעקט. געוואַלגערט זיך גלײַך מיט אַלע עמיגראַנטן. נאָר דערפֿאַר האָבן זיי געהאַט שיפֿסקאַרטן ביז אַמעריקע אויף דער גאַנצער משפּחה, און אויסגעקליידט איז מען געווען בגדי-מלכות. אַלע האָבן געהאַט צו צוויי העמדער און גאַנצע שיך. הײַנט איז זי געבליבן אינגאַנצן מיט איין העמד און אָן שיך. ווען נישט דאָס פֿרײַלין זײַטשיק, זאָגט זי, וואָלט זי גאָר געגאַנגען באָרוועס. דאָס פֿרײַלין זײַטשיק האָט איר אָוועקגעשענקט, זאָגט זי, אַ פּאָר שיך פֿון אירע אייגענע פֿיס. נאָך גאַנץ גוטע שיך. אַזוי האָט מיר דערציילט גאָלדעלע און האָט מיר באַוויזן די שיך, וואָס דאָס פֿרײַלין זײַטשיק האָט איר אָוועקגעשענקט. גאַנץ שיינע שיך, נאָר אַ ביסל צו גרויס אויף איר... בקיצור, ס'איז אָוועקגעגאַנגען די ערשטע טעג סוכּות און שימחת-תּורה, ס'איז געקומען די צײַט, וואָס מע דאַרף זיך זעצן אויפֿן שיף. זאָגט מען צו זיי, אַז זיי זאָלן זיך דורכגיין צום דאָקטער. זײַנען זיי געגאַנגען צום דאָקטער. האָט זיי דער דאָקטער באַטראַכט און געפֿונען, אַז זיי זײַנען אַלע געזונט און שטאַרק און קאָנען פֿאָרן קיין אַמעריקע. נאָר זי, גאָלדעלע הייסט עס, קאָן נישט פֿאָרן, ווײַל זי האָט "טראַכאָמעס" אויף די אויגן. פֿריִער האָבן זיי גאָרנישט פֿאַרשטאַנען, מיט וואָס מען עסט דאָס. ערשט שפּעטער האָבן זיי דאָס רעכט צעקײַט. דאָס האָט געהייסן, אַז אַלע פֿאָרן אַוועק קיין אַמעריקע, נאָר זי, גאָלדעלע, בלײַבט איבער דאָ, אין אַנטוועָרפּן. איז געוואָרן אַ געוויין, אַ יאָמער, אַ קלאָג. די מאַמע האָט געחלשט דרײַ מאָל. דער טאַטע האָט געוואָלט בלײַבן דאָ, האָט מען נישט געקאָנט. די גאַנצע שיפֿסקאַרטע וואָלט געגאַנגען פֿאַרלאָרן. איז געבליבן, אַז זיי פֿאָרן אַוועק קיין אַמעריקע, און זי, גאָלדעלע, בלײַבט איבער דאָ ביז עס וועלן זיך אויסשטיין די "טראַכאָמעס" פֿון אירע אויגן... און אָט אַזוי, שוין באַלד אַ יאָר, אַז זי היילט זיך און האָט זיך נאָך נישט אויסגעהיילט. דאָס פֿרײַלין זײַטשיק זאָגט, אַז דערפֿאַר היילן זיך נישט אויס אירע אויגן, ווײַל זי וויינט כּסדר. נאָר זי, גאָלדעלע, זאָגט, אַז איבער אַן אַנדער זאַך היילן זיך איר נישט אויס די אויגן. איבערן בלוישטיין! אַלעמאָל, ווען זי קומט צום דאָקטער, שמירט ער איר די אויגן, זאָגט זי, מיטן זעלבן בלוישטיין, וואָס ער שמירט אַלע איבעריקע קראַנקע. ווען זי, גאָלדעלע, פֿאַרמאָגט צו קויפֿן אַן אייגענעם בלוישטיין, וואָלט זי זיך שוין לאַנג, זאָגט זי, אויסגעהיילט.

- נו, און דײַנע טאַטע-מאַמע? - פֿרעג איך זי.

- זײַנען אין אַמעריקע. זיי מאַכן דאָרט אַ לעבן. איך האָב פֿון זיי בריוו. אַלע חודש כּמעט האָב איך פֿון זיי אַ בריוול. נאַ זע, קאָנסט לייענען? לייען מיר!

און זי נעמט אַרויס פֿון בוזעם אַ גאַנצן פּאַק מיט בריוולעך און גיט מיר, איך זאָל זיי איר לייענען הויך אויף אַ קול. איך וואָלט דאָס איר געוויס געטאָן. קאָן איך אָבער נישט לייענען קיין געשריבענעם. ס'זאָל זײַן געדרוקט, וואָלט איך עס געלייענט. לאַכט זי פֿון מיר און זאָגט, אַז אַ ייִנגל איז נישט קיין מיידל. אַ ייִנגל דאַרף קאָנען אַלץ אויף דער וועלט! איך האָב מורא, אַז זי איז גערעכט. אַי, וואָלט איך אַ בעלן זײַן קאָנען לייענען געשריבענעם! אַי, בין איך מקנא מײַן חבֿר מאָטל דעם גרויסן, וואָס ער קאָן לייענען און שרײַבן (איך האָב אײַך שוין דערציילט פֿון אים)! האָט אים גאָלדעלע געגעבן איבערלייענען די בריוולעך, וואָס מע שרײַבט איר פֿון אַמעריקע. האָט זיי מאָטל דער גרויסער געלייענט ווי אַ וואַסער. די בריוולעך זײַנען אַלע געשריבן מיט איין לשון און מיט די זעלביקע ווערטער:

"טײַערע גאָלדעלע, האַרציקע גאָלדעלע, לעבן זאָלסטו! אַז מיר דערמאָנען זיך דאָ, אין דעם אַמעריקע, אַז אונדזער קינד האָט מען אַרויסגעריסן פֿון אונדזערע הענט און דו וואַלגערסט זיך דאָרטן אין דער פֿרעמד צווישן אומבאַקאַנטע מענטשן, גייט אונדז נישט אײַן דאָ דער ביסן. טאָג ווי נאַכט טוען מיר דאָ קלאָגן און וויינען אויף אונדזער ליכטיקן שטערן, וואָס איז צוגענומען געוואָרן פֿון אונדזערע אויגן...', און אַזוי ווײַטער.

מאָטל דער גרויסער לייענט און לייענט, און גאָלדעלע וויינט, ווישט זיך די אויגן. דערזעט דאָס פֿרײַלין זײַטשיק,

הייבט זי אָן זיך בייזערן אויף אונדז, וואָס מיר מאַכן זי ווײנענדיק. און צו גאָלדעלען זאָגט זי, אַז זי האָט קיין
רחמנות נישט אויף זיך אַליין. זי מאַכט זיך אַ תּל פֿון דעם איבעריקן ביסל אויגן! ענטפֿערט איר דערויף
גאָלדעלע מיט אַ געלעכטער, און טרערן גיסן זיך איר פֿון די אויגן:

- אַ תּל פֿון די אויגן מאַכט מיר דער דאָקטער מיט זײַן בלוישטיין, ערגער ווי איך מיט מײַן געוויין...

מיר געזעגענען זיך מיט גאָלדעלען, און איך זאָג איר צו, אַז מאָרגן אין דער צײַט וועלן מיר זיך דאָ ווידעראַמאָל
זען.

אם ירצה השם! - ענטפֿערט גאָלדעלע מיט אַ פֿרום פּנים, ווי אַן אַלטע. און מיר ביידע, מאָטל דער קליינער און -
מאָטל דער גרויסער, לאָזן זיך גיין שפּאַצירן איבער אַנטווערפּן.

- ד -

מיר, דאָס הייסט, איך מאָטל דער קליינער, און מײַן חבֿר מאָטל דער גרויסער, זײַנען נישט אַליין. מיר האָבן דאָ
נאָך אַ חבֿר. ער איז אַ ייִנגל פֿון אַ יאָר דרײַצן און הייסט מענדל. ער איז אויך פֿאַרבליבן אין אַנטווערפּן, פֿאָרנדיק
קיין אַמעריקע. נישט איבער די אויגן, נאָר איבער אַן אַנדער זאַך. אים האָט מען פֿאַרלוירן אויפֿן וועג, ערגעץ אין
דײַטשלאַנד. אַ גאַנצן וועג, דערציילט ער, האָבן זיי זיך דערהאַלטן די נשמה נאָר מיט הערינג. האָט אים
געברענט אויפֿן האַרצן. האָט ער זיך אַראָפּגעכאַפּט אויף אַ סטאַנציע כאַפּן אַ טרונק וואַסער, און איז געבליבן
שטעקן אָן בילעט און אָן אַ קאָפּיקע געלט און אָן אַ העמד אויפֿן לײַב. און מחמת ער האָט נישט געקענט זייער
שפּראַך, האָט ער זיך פֿאַרשטעלט פֿאַר אַ שטומען. האָט מען אים אויסגעפֿירט ווו די וועלט האָט אַן עק, ביז ער
האָט דערזען אַ פּאַרטיע עמיגראַנטן, ייִדן. איז ער צוגעגאַנגען צו זיי און האָט זיי דערציילט די גאַנצע מעשׂה.
האָבן זיי אויף אים רחמנות געהאַט און האָבן אים גענומען מיט זיך און געבראַכט צו פֿירן אַהער, קיין אַנטווערפּן.
דאָ האָט ער זיך דערשלאָגן צו דער "עזרה". האָט די "עזרה" אַוועקגעשריבן אַ בריוו קיין אַמעריקע, טאָמער וועט
מען אויפֿזוכן זײַנע עלטערן. וואַרט ער דאָס אויף אַן ענטפֿער און אויף אַ שיפֿסקאַרטע. דאָס הייסט, אויף אַ
האַלבע שיפֿסקאַרטע, מחמת ער איז נאָך אַ קליינער. דאָס הייסט, ער איז נישט אַזוי קליין, ווי ער האַלט זיך
קליין. ס'איז אַ סבֿרא, אַז ער איז שוין בר-מיצווה, כאָטש קיין תּפֿילין לייגט ער נישט. ער האָט נישט. זײַנען
געוואָר געוואָרן עמיגראַנטן, אַז מענדל איז אַ בר-מיצווה בחורל און האָט ניט קיין תּפֿילין, איז געוואָרן אַ גוואַלד:
פֿאַרוואָס זעט מען אים נישט קיין תּפֿילין? זאָגט מענדל: "פֿאַרוואָס זעט מען מיר נישט קיין שטיוול?"... רופֿט זיך
אָן צו אים איינער אַן עמיגראַנט מיט שאַרפֿע אויגן: "אַ דו, שייגעץ! נישט גענוג מע זאָרגט זיך פֿאַר דיר, ביסטו
נאָך אַן עזות-פּנים?"... דער עמיגראַנט מיט די שאַרפֿע אויגן האָט אַזוי לאַנג געאַרבעט, ביז די איבעריקע
עמיגראַנטן האָבן זיך צונויפֿגעלייגט און האָבן אים געקויפֿט אַ פּאָר תּפֿילין. אַלצדינג איז צו קריגן אין דעם
אַנטווערפּן. אפֿשר מיינט איר, ס'איז נישטאָ קיין בתּי-מדרשים מיט קיין שולן? אָהאָ, נאָך וואָסערע שולן! איין שול
איז דאָ אַ טערקישע. איר מיינט, דאָרטן דאַווענען טערקן? ניין! דאָרטן דאַווענען ייִדן, די אייגענע ייִדן, וואָס מיר,
נאָר אויף טערקיש. דאָס הייסט, פֿאַרקערט. מע פֿאַרשטייט נישט איין וואָרט! געפֿירט האָט אונדז אַהינצו
אונדזער נײַער חבֿר מענדל. מיר אַלע דרײַ, איך און מאָטל דער גרויסער און מענדל, זײַנען געוואָרן חבֿרים. גאַנצע
טעג גייען מיר אַרום איבער דער שטאָט. דאָרט, אין בראָד, אין קראָקע מיט לעמבערג, אָדער אין ווין, פֿלעגט
מיך די מאַמע מורא האָבן אָפּלאָזן פֿון זיך אויף אַ טריט. דאָ אין אַנטווערפּן האָט זי קיין מורא נישט. דאָרט, זאָגט
זי, זײַנען סאַמע דײַטשן, און דאָ, אין אַנטווערפּן, זײַנען מיר, זאָגט זי, צווישן מענטשן, צווישן אייגענע. מע הערט
ריידן אַ ייִדיש וואָרט. דאָס מיינט זי די עמיגראַנטן. לעבן זאָלן די עמיגראַנטן! צווישן עמיגראַנטן פֿילן מיר זיך
טאַקע היימיש. ובפֿרט צווישן אייגענע! אָט באַלד וועלן מיר האָבן געסט. אם ירצה השם, נאָך שבת קומט
אונדזער מחותּן, יונה דער בעקער, מיט זײַן הויזגעזינד. מיר וואַרטן, הײַנט-מאָרגן זאָל קומען אונדזער שכנה
פּעסיע מיט איר כאַליאַסטרע. אָט דאָ וועט ערשט ווערן אַ שׂמחה. איך וועל אײַך, אם ירצה השם, באַשרײַבן
אַלצדינג.

XIX

די כאַליאַסטרע

- א -

איר זײַט דאָך שוין באַקאַנט מיט דער כאַליאַסטרע. דאָס איז אונדזער שכנה פּעסיע מיט איר מאַן דעם
אײַנבינדער (ער הייסט משה), מיט זייערע אַכט קינדערלעך, וואָס יעדער האָט בײַ זיי, ווי איך האָב אײַך שוין
אַמאָל דערציילט, אַן אַנדער צונעמעניש. דער קלענערער פֿון אַלע איז אין מײַנע יאָרן (נײַן, דאָס צענטע). מע
רופֿט אים "ושתּי". דאָס הייסט, דער אמתער נאָמען זײַנער איז הערשל, נאָר מחמת ער האָט אַ גוליע אויפֿן
שטערן, האָבן אים די עלטערע אַ נאָמען געגעבן "ושתּי". איך האַלט פֿון "ושתּין". איך האָב אים ליב דערפֿאַר,
וואָס ער וויינט נישט. וויפֿל איר זאָלט אים נישט שלאָגן, נעמט ער צו ווי אַ שוואָם. עס נעמט אים נישט קיין קויל.
איינמאָל האָט ער צעריסן אַ פֿרעמדן סידור, האָט אים זײַן טאַטע, משה דער אײַנבינדער, געשלאָגן מיטן
ברעטל, וואָס מע שנײַדט אויף דעם פּאַפּיר. "ושתּי" האָט נאָך דעם גוט געקרענקט צוויי טאָג כּסדר. איר קאָנט
פֿאַרשטיין, אַז ער האָט זיך אָפּגעזאָגט פֿון בולקע. מע האָט שוין ניט געהאַלטן פֿון זײַן לעבן. די מאַמע זײַנע,
אונדזער שכנה פּעסיע, האָט אים שוין באַווײנט, און דער פֿאָטער איז אַרומגעגאַנגען אָן אַ קאָפּ. אַלע האָבן

געמיינט, אַז ס'איז אַן עק, אויס "ושתּי"! צום סוף - גאָרנישט. אויפֿן דריטן טאָג האָט "ושתּי" געבעטן ברויט און געגעסן ווי נאָך אַ תּענית. עסן האָבן זיי ליב אַלע, זיי האַלטן פֿון דער אַכילה. "די הונגעריקע טשערעדע" - אַזוי רופֿט זיי די מוטער אַליין, פּעסיע הייסט עס. פּעסיע איז אַ ייִדענע זייער אַ ווילע, נאָר אַ ביסל צו דיק. זי האָט דרײַ גוידערס. איך האָב זי שוין עטלעכע מאָל אַראָפּגעכאַפּט אויף פּאַפּיר. האָט איינמאָל דערזען "ושתּי", האָט ער אַרויסגעכאַפּט בײַ מיר דאָס געמעלעכץ און האָט דאָס באַוויזן אויף טשיקאַווועס דער מאַמע זײַנער. האָט זי געלאַכט. איז געוואָר געוואָרן מײַן ברודער אליהו, האָט ער מיר געוואָלט אײַנטיילן פֿאַר די "מענטשעלעך", ווי זײַן שטייגער איז. אַ גליק, וואָס פּעסיע אַליין האָט זיך אײַנגעשטעלט פֿאַר מיר. "אַ קינד, זאָגט זי, מאַכט זיך נאַריש, נישט כּדאַי זיך אָפּעסן דאָס האַרץ". לאַנג לעבן זאָל זי, פּעסיע. איך האָב זי ליב. איך האָב נאָר פֿײַנט, אַז זי קושט זיך. אַז זי איז געקומען קיין אַנטווערפּן, האָט זיך מיך אַרומגעכאַפּט קושן, ווי אַן אייגן קינד. מיט אַלעמען האָט זי זיך געקושט. מער פֿון אַלע, געוויינטלעך, מיט דער מאַמען. די מאַמע, אַז זי האָט זי דערזען, איז גלײַך ווי דעם טאַטן פֿון יענער וועלט: זי האָט זיך אַזוי צעוויינט, אַז מײַן ברודער אליהו איז אָנגעפֿאַלן אויף פּעסיען, אַז איבער איר מאַכט די מאַמע אַ תּל פֿון די אויגן און קאָן נישט גיין צום דאָקטער... גיין צום דאָקטער - דאָס מוז יעדער, ווער עס קומט אַהער קיין אַנטווערפּן. דאָס ערשטע, וואָס איינער פֿרעגט בײַם אַנדערן, איז: "זײַט איר שוין געווען בײַם דאָקטער?"... "וואָס האָט אײַך געזאָגט דער דאָקטער?"... אַפֿילו די "עזרה", אַז מע קומט צו איר צו גיין, שיקט זי באַלד אָפּ צום דאָקטער. אַז מיר זײַנען געקומען אַהין דאָס ערשטע מאָל, האָט די מאַמע נאָר וואָס געוואָלט אָנהייבן דערציילן די מעשׂה: ווי אַזוי איר מאַן איז געווען כּל-ימיו אַ חזן אין דער קצבֿישער שול... ווי אַזוי ער האָט זיך פֿאַרקילט און קראַנק געוואָרן... ווי אַזוי זי האָט אַלצדינג פֿאַרקויפֿט, אַבי ראַטעווען דעם טאַטן... ווי אַזוי דער טאַטע איז געשטאָרבן און זי איז געבליבן אַן אַלמנה מיט צוויי קינדער יתומים... איינעם האָט זי, ברוך-השם, חתונה געמאַכט, אַרײַנגעגעבן אין אַ שמאַלץ-גרוב... די שמאַלץ איז אויסגערונען, די גרוב איז געבליבן... נאָכדעם, ווי אַזוי מיר האָבן פֿאַרקויפֿט דאָס לעצטע שטיקל חיות, אונדזער האַלבע שטוב, און געלאָזט זיך קיין אַמעריקע... נאָכדעם, ווי אַזוי מיר האָבן געגנבֿעט די גרענעץ הינטער בראָד, שיִער ניט געהרגעט געוואָרן אין אַ פֿינצטערער נאַכט, און האָבן פֿאַרלאָרן דאָס גאַנצע ביסל גוטס, דאָס בעטגעוואַנט - ...?וואָס וועלן מיר טאָן איצט אָן בעטגעוואַנט אין אַזאַ ווײַט לאַנד

אַזוי טענהט די מאַמע פֿאַר דער "עזרה", און די "עזרה" הערט, און דאָס מיידל, וואָס זיצט בײַם טיש (פֿרײַלין זײַטשיק הייסט דאָס מיידל), פֿאַרשרײַבט איטלעכס וואָרט, וואָס די מאַמע זאָגט, אין אַ בוך אַרײַן. די מאַמע האָט ":נאָך צו דערציילן און צו דערציילן, רופֿט זיך אָן צו איר איינער פֿון דער "עזרה

?אַלזאָ, פֿאָרט איר קיין אַמעריקע -

:זאָגן מיר

.פֿאַרשטייט זיך, נישט קיין יעהופּעץ, קיין אַמעריקע -

":רופֿט זיך אָן צו אונדז יענער, וואָס פֿון דער "עזרה

?זײַט איר שוין געווען בײַם דאָקטער -

:זאָגן מיר

?וואָסער דאָקטער -

":רופֿט זיך אָן צו אונדז יענער, וואָס פֿון דער "עזרה

.אָט האָט איר אַן אַדרעס. גייט זיך דורך, ראשית-חכמה, צום דאָקטער, וועט ער באַטראַכטן אײַערע אויגן -

...דערהערט דאָס וואָרט "אויגן", טוט מײַן ברודער אליהו אַ קוק אויף דער מאַמען און ווערט טויט ווי די וואַנט

...?וואָס האָט ער זיך אַזוי דערשראָקן

- ב -

שוין, דאַנקען גאָט. מיר זײַנען שוין אַלע געווען בײַם דאָקטער, נאָר די מאַמע נאָך נישט. די מאַמע וועט זײַן שפּעטער. מײַן ברודער אליהו האָט מורא. זי האָט די לעצטע צײַט צופֿיל געוויינט... דער דאָקטער האָט אונדז אַרײַנגעקוקט אין די אויגן אַרײַן און אָנגעשריבן אונדז עפּעס אויף אַ פּאַפּיר און פֿאַרחתמעט אין אַ קאָנווערט. האָבן מיר זיך תּחילת זייער דערשראָקן. מיר האָבן געמיינט, אַז דאָס האָט ער אונדז פֿאַרשריבן אַ רפֿואה צו די אויגן. פֿרעגן מיר אים: וואָס האָט ער אונדז פֿאַרשריבן? ווײַזט ער אונדז מיט דער האַנט אויף דער טיר. שטויסן מיר זיך, אַז מע הייסט אונדז גיין... קומען מיר צו דער "עזרה" און ווײַזן איר דאָס געשריפֿטס פֿונעם דאָקטער.

נעמט דאָס מיידל (פֿרײַלין זײַטשיק) און עפֿנט אויף דאָס קאָנווערטל און לייענט איבער און מאַכט צו אונדז:

- איך קאָן אײַך אָנזאָגן אַ בשׂורה: דער דאָקטער זאָגט, אַז איר האָט געזונטע אויגן.

אַוודאי איז דאָס פֿאַר אונדז אַ בשׂורה! וואָס טויג מען אָבער מיט דער מאַמע? זי הערט ניט אויף צו וויינען. טענהן מיר מיט איר:

- וואָס טוסטו? טאָמער חלילה וועט דער דאָקטער פֿאַרבראַקעווען דיר די אויגן?

- הערסטו? אָט דאָס וויין איך דאָך!...

אַזוי ענטפֿערט די מאַמע און לייגט צו צו די אויגן אַ פֿלעסטערל. דאָס פֿלעסטערל האָט איר געגעבן אַן עמיגראַנט אַ פֿעלדשער. ער איז זייער נישט קיין שיינער. ער האָט משונה-מאָדנע ציין, נאָר ער בחורט זיך. ער טראָגט אַ מעשענעם זייגער קייט מיט אַ זילבערנער קייט מיט אַ רוקער, און אַ גאָלדן רינגל אויף דער האַנט. ער הייסט נישט קיין שיינעם נאָמען: "ביבער!" געקומען איז ער אַהער קיין אַנטווערפּן מיט דער כאַליאַסטרע. אויפֿן וועג האָט ער זיך מיט זיי באַקענט. זיי האָבן אינאיינעם געגנבֿעט די גרענעץ. קיין נסים ונפֿלאָות, ווי מיט אונדז, האָט זיך זיי נישט געטראָפֿן. הרגענען האָט מען זיי נישט געוואָלט, קיין בעטגעוואַנט האָט מען ביַי זיי נישט צוגענומען, נאָר זיי זײַנען גלאַט פֿאַרשוואַרצט געוואָרן. זיי האָבן געהאַט, זאָגן זיי, צו זינגען און צו זאָגן. זיי זײַנען דורכגעגאַנגען, זאָגן זיי, אַ שוויץ-באָד אין האַמבורג. וואָס זיי דערציילן זיך אָן פֿון דעם האַמבורג! די האָר שטעלן זיך קאַפּויר! סדום איז אַ הונט אַקעגן האַמבורג! מע באַגייט זיך דאָרטן, זאָגן זיי, מיט די עמיגראַנטן אַ סך ערגער ווי בײַ אונדז מיט אַרעסטאַנטן. ווען נישט אָט דער פֿעלדשער (ביבער), וואָלטן זיי דאָרטן אומגעקומען. ער איז זיי געשטאַנען אין זייערע נויטן. ער, ביבער, איז אַ גרויסער עזות-פּנים. ער דערציילט, ווי אַזוי ער האָט זיך גערעכנט מיט די דײַטשן, איז אַ שרעק! ער האָט זיך, זאָגט ער, אויסגעשמועסט מיט זיי דווקא אויף רוסיש. רוסיש, זאָגט ער, קאָן ער גוט. אַ סבֿרא, אַז נאָך בעסער פֿון אונדזער פּיניען. פּיניע דרינגט, אַז אַלצדינג, וואָס דער ביבער דערציילט אונדז, וואָלט געווען זייער שיין, ווען ס'זאָל זײַן אמת. אונדזער חבֿר פּיניע האָט פֿון דער ערשטער מינוט אָן געוואָרפֿן אַן אומחן אויף דעם פֿעלדשער ביבער. ער האָט געמאַכט אויף אים אַ לידל. אַז פּיניע האָט ניט ליב אַ מענטשן, מאַכט ער אויף אים אַ לידל. אויב איר ווילט, קאָן איך עס אײַך איבערזאָגן:

אונדזער פֿעלדשער ביבער
איז אַ גרויסער גיבור
אויף דערציילן זאַכן.
ס'קאָן זיך אַמאָל מאַכן
(פּופּציק מאָל אַ טאָג),
טוט ער זיך אַ זאָג
אַ גרויסן ליגן
פֿון דרך-שלום וועגן.
- ג -
ביבער, אָט דער פֿעלדשער, וואָס איך דערצייל אײַך, האָט זיך אונטערגענומען צו-רעכט מאַכן דער מאַמע די אויגן. ער זאָגט, אַז קיין דאָקטער אין דער וועלט וועט נישט געפֿינען אויף זיי קיין חסרון. ערשטנס, ווייס ער די קונץ נאָך פֿון דער היים. ער איז אַ פֿעלדשער, און אַ פֿעלדשער איז דאָך אַ האַלבער דאָקטער. און חוץ-לזה, איז ער געווען אין "דײַטשנלאַנד" און האָט זיך צוגעקוקט, וואָס מע טוט מיט די עמיגראַנטן, זיי זאָלן האָבן געזונטע אויגן. ער זאָגט, אַז מע מאַכט ממש פֿון בלינד זעענדיק. פֿרעגט אים פּיניע: "אפֿשר פֿאַרקערט?"... ווערט ער אין כּעס (ביבער איז אַ גרויסער כּעסן). ער שיט אָפּ פּיניען מיט ווערטער. ער זאָגט, אַז ער איז צו אַ גרויסער חכם! צו קלוג פֿאַר אַמעריקע! אין אַמעריקע, זאָגט ער, האָט מען פֿײַנט כיטראַקעס! אַמעריקע איז אַ לאַנד, וווּ מע ווייס ניט פֿון קיין חכמות. אין אַמעריקע איז געזאָגט - געמיינט, געמיינט - געזאָגט. אין אַמעריקע איז אַ וואָרט אַ וואָרט. אַמעריקע איז, זאָגט ער, געבויט אויף אמת, און אויף יושר, און אויף גערעכטיקייט, און אויף כּבֿוד, און אויף ערלעכקייט, און אויף סאָוועסט, און אויף מענטשלעכקייט, און אויף נאמנות, און אויף רחמנות... פֿרעגט אים פּיניע: "און אויף וואָס נאָך?"... ווערט ביבער נאָך מער אין כּעס! אַן עבֿירה, וואָס מע האָט זיי איבערגעשלאָגן סאַמע אינמיטן שמועס! מען איז אונדז געקומען זאָגן, אַז עמעצער פֿרעגט זיך נאָך אויף אונדז אינדרויסן. ווער קאָן עס זײַן? מיר גייען אַרויס - געסט! געסט! געסט! אונדזערע מחותּנים זײַנען געקומען! יונה דער בעקער מיט דער גאַנצער משפּחה. אַ נײַע כאַליאַסטרע! ווידעראַמאָל אַ גדולה: מײַן שוועגערין ברכה קושט זיך מיט טאַטע-מאַמע, מײַן ברודער אליהו קושט זיך מיט זײַן שווער און מיט די שוואָגערס. אויף אים קוקנדיק, כאַפּט זיך פּיניע אויך קושן מיט אונדזערע מחותּנים, און אויף אים קוקנדיק, קושט זיך מיט זיי דער פֿעלדשער אויך. פֿרעגן זיי: ווער איז דאָס? זאָגט ער: איך בין ביבער. שיסט אויס פּיניע אַ געלעכטער... און די מאַמע מײַנע? די מאַמע טוט זיך אירס: זי וויינט!... מײַן ברודער אליהו עקט זיך. ער קוקט אויף איר און צופּט זיך ביַים בערדל. ער קאָן איר אָבער איצטער גאָרנישט זאָגן: ס'איז דאָך אייגענע, נישט קיין פֿרעמדע, מחותּנים, און פֿון איין שטאָט. פֿאַרוואָס זאָל מען זי ניט לאָזן אַ ביסל זיך אויסוויינען?...

- ווי אַזוי האָט איר געגנבֿעט די גרענעץ און ווּ האָט מען אײַך באַנומען?

דאָס איז געווען דאָס ערשטע, וואָס מיר האָבן געפֿרעגט בײַ אונדזערע מחותּנים. און אונדזערע מחותּנים האָבן פֿון דעם צו דערציילן גאַנצע פּעק! מיר קריכן אָבער נישט אין קאָפּ אַרײַן זייערע מעשׂיות. איך האָב מיך פֿאַרקליבן אין אַ ווינקעלע מיט מײַן שוועגערינס אַ שוועסטערל. איך האָב אײַך אַמאָל דערציילט פֿון איר. זי הייסט אַלטע און טראָגט צוויי צעפּלעך, פֿון אונטן צונויפֿגעדרייט, ווי אַ בייגל. איר דאַרפֿט געדענקען, אַז מע האָט זי מיר אַמאָל געדעדט פֿאַר אַ כּלה (בײַ מײַן ברודער אליהו אויף דער חתונה). דעמאָלט איז זי אַלט געווען נײַן יאָר. איצט איז זי שוין אַלט צען, דאָס עלפֿטע. אין איינע יאָרן מיט גאָלדעלען, מיט דער מיידל, וואָס איז נעבעך געבליבן זיצן אין אַנטווערפּן איבער די אויגן. איך דערצייל אַלטען פֿון גאָלדעלען, און פֿון אירע קראַנקע אויגן נעבעך, און פֿון מײַן חבֿר מאָטל דעם גרויסן, און פֿון מײַן חבֿר מענדלען, און פֿון דער "עזרה", און פֿון דעם פֿרײַלין זײַטשיק, וואָס שרײַבט אין אַ בוך, און פֿונעם דאָקטער, וואָס קוקט אין די אויגן. און פֿון ווין דערצייל איך איר, פֿונעם "אָליאַנץ", וואָס האָט פֿײַנט אַ ייִדן, און פֿון קראָקע מיט לעמבערג דערצייל איך איר. און פֿון דער גרענעץ, ווי אַזוי מיר האָבן געגנבֿעט, און ווי אַזוי מיר זײַנען קוים אַרויס מיטן לעבן. איך לאָז נישט דורך קיין זאַך. אַלטע הערט מיך אויס מיט גרויסע אויגן. נאָכדעם דערציילט זי מיר, וואָס זיי האָבן געהאַט. ווי אַזוי איר טאַטע האָט שוין לאַנג געוואָלט פֿאָרן קיין אַמעריקע, האָט איר מאַמע נישט געוואָלט. און נישט אַזוי די מאַמע, ווי די משפּחה. די משפּחה זאָגט, אַז אין אַמעריקע דאַרף מען האָרעווען, און איר מאַמע איז דערצו נישט געוווינט געוואָרן. איר מאַמע האָט אַ רעטאָנדע. די רעטאָנדע האָט איר דער טאַטע געמאַכט נאָך אין די גוטע יאָרן, אַז זיי האָבן נאָך געהאַט אַ סך געלט. איצט, אַז ס'איז זיי געוואָרן שלעכט, און די בעלי־חובֿות האָבן אָנגעהויבן צו דעקוטשען, איז געבליבן, מע זאָל פֿאַרקויפֿן אַלצדינג און פֿאָרן קיין אַמעריקע. אַז ס'איז געקומען צו דער רעטאָנדע, מע זאָל פֿאַרקויפֿן די רעטאָנדע, זאָגט די מאַמע: אַלצדינג וועט זי פֿאַרקויפֿן, נאָר נישט די רעטאָנדע. פֿרעגט זי דער טאַטע: אויף וואָס דאַרפֿסטו די רעטאָנדע? אין אַמעריקע דאַרף מען נישט קיין רעטאָנדע! זאָגט אים די מאַמע: וואָס הייסט, אויף וואָס דאַרף איך די רעטאָנדע? וויפֿל יאָר האָב איך, זאָגט זי, געבעטן גאָט, איך זאָל מיך דערשלאָגן צו אַ רעטאָנדע, קוים דערלעבט אַ רעטאָנדע, זאָל איך איצט נעמען און פֿאַרקויפֿן די רעטאָנדע? טאָג ווי נאַכט האָט מען געהערט בײַ אונדז נאָר רעטאָנדע און רעטאָנדע! די גאַנצע משפּחה (פֿון דער מאַמעס צד) איז זיך צונויפֿגעקומען. מע האָט זיך געקריגט און געזידלט. עס האָט שוין געהאַלטן כּמעט בײַ צעגיין זיך, דאָס הייסט, דער טאַטע זאָל זיך גטן מיט דער מאַמען, אַלץ איבער דער רעטאָנדע. ווער האָט אויסגעפֿירט? געוויינלעך, די מאַמע! מע האָט די רעטאָנדע ניט פֿאַרקויפֿט! מע האָט מיטגענומען די רעטאָנדע, אײַנגעפּאַקעוועט די רעטאָנדע באַזונדער אין אַ פּעקל, און ביז מיר זײַנען געקומען צו דער גרענעץ איז שוין ניט געווען קיין רעטאָנדע...

אַזוי דערציילט מיר אַלטע, און ווײַטער וויל איך שוין ניט הערן. מיר איז נאָר געגאַנגען צו וויסן, אויב ס'איז נאָך דאָ אַ רעטאָנדע? דערהערט, אַז ס'איז שוין ניטאָ קיין רעטאָנדע, בין איך צופֿרידן. איך נעם אַלטען און גיי מיט איר שפּאַצירן. איך באַווײַז איר די שטאָט אַנטווערפּן. זי ווערט ניט נתפּעל. זי האָט, זאָגט זי, געזען גרעסערע שטעט. וואָס זאָגט איר אויף איר טאַטן? איך פֿיר זי אויף די סטאַנציעס, ווּ סע שטייען עמיגראַנטן. איך מאַך זי באַקאַנט מיט מײַנע חבֿרים. אַלטע ווערט נישט נתפּעל פֿון קיין זאַך. זי האַלט זיך גרויס. זי איז אַ גדלנטע. זי איז פֿון תּמיד אָן אַזוי... שפּעטער גייען מיר אַלע אינאיינעם, אונדזער כאַליאַסטרע און זייער כאַליאַסטרע, אין דער "עזרה". דאָרט באַגעגענען מיר זיך מיט אונדזער שכנה פּעסיע מיט איר כאַליאַסטרע. אויך גאָלדעלען זעען מיר דאָרטן. גאָלדעלע וויל זיך באַקענען נענטער מיט אַלטען. אַלטע האַלט זיך פֿון איר פֿון דער ווײַטן. גאָלדעלע פֿירט מיך אָפּ אויף אַ זײַט און פֿרעגט מיך, וואָס איז מיט דעם מיידל אַזוי דער ייִחוס, וואָס סע שטייט איר נישט אָן מיט איר צו ריידן? דערצייל איך איר, אַז מע האָט מיר פֿאַראַיאָרן בײַ מײַן ברודער אויף דער חתונה גערעדט אַלטען פֿאַר אַ כּלה. ווערט זי רויט, אַזוי ווי פֿײַער, און קערעוועט זיך אָפּ אויף אַ זײַט און ווישט זיך די אויגן...

- ד -

וואָס זאָגט איר אויף דעם אומגליק, וואָס אונדז האָט געטראָפֿן? מיר זײַנען געווען מיט דער מאַמע בײַם דאָקטער, ער זאָל איר באַטראַכטן די אויגן, האָט ער איר באַטראַכט די אויגן און נישט געזאָגט גאָרנישט. ער האָט נאָר אָנגעשריבן אַ צעטעלע און אַרײַנגעלייגט אין אַ קאָנווערט. האָבן מיר דעם קאָנווערט אַוועקגעטראָגן צו דער "עזרה". געקומען צו דער "עזרה", האָבן מיר דאָרט נישט געטראָפֿן קיינעם נאָך, נאָר איין פֿרײַלין זײַטשיק, אָט די, וואָס זי פֿאַרשרײַבט אַלע עמיגראַנטן אין בוך אַרײַן. האָט זי מיך באַגעגנט מיט אַ געלעכטער. תּמיד לאַכט זי, ווען זי זעט מיך. אַלעמאָל גיט זי מיר איבער אַ גרוס פֿון גאָלדעלען און לאַכט. עפֿנט זי אויף דאָס קאָנווערטל, טוט אַ קוק אין צעטל אַרײַן און הערט אויף צו לאַכן, און פֿאַרברעכט די הענט. פֿרעגט בײַ איר די מאַמע: וואָס הערט זיך? זאָגט זי: וואָס זאָל זיך הערן, מײַן ליבע ייִדענע? ס'איז שלעכט! דער דאָקטער זאָגט, אַז איר קאָנט נישט פֿאָרן קיין אַמעריקע... מײַן שוועגערין ברכה, ווייסט איר דאָך, האָט אַ טבֿע פֿון חלשן, איז זי באַלד געפֿאַלן חלשות. מײַן ברודער אליהו איז געבליבן שטיין אָן אַ טראָפּן בלוט אין פּנים. די מאַמע אַליין איז געבליבן אַ פֿאַרשטיינערטע. זי קאָן שוין אַפֿילו נישט וויינען... דאָס מיידל (פֿרײַלין זײַטשיק) האָט זיך אַ וואָרף געטאָן נאָך וואַסער. זי האָט אָפּגעמינטערט ברכהן, געטרייסט אליהון, אויסגערעדט דאָס האַרץ דער מאַמע און געהייסן קומען מאָרגן. אויפֿן וועג זאָגט איר מײַן ברודער אליהו מוסר, למאַי זי האָט געוויינט די גאַנצע צײַט, און ער

דערמאָנט איר, וויפֿל מאָל ער האָט איר געזאָגט, זי זאָל נישט וויינען!... די מאַמע וויל אים ענטפֿערן, האָט זי נישט קיין ווערטער... זי קוקט אַרויף און בעט גאָט: "טו מיט מיר, רבונו של עולם, אַ חסד און מיט מײַנע קינדער, און נעם מיך צו פֿון דער וועלט!"... אונדזער חבֿר פּיניע דרינגט, אַז אינגאַנצן איז דאָ שולדיק אָט דער ליגנער, אָט דער פֿעלדשער ביבער. אַ גאַנצן טאָג מיט אַ גאַנצע נאַכט הערט מען ניט אויף צו עסן איינס דאָס אַנדערע, ביז עס קומט מאָרגן. אויף מאָרגן גייען מיר ווידער צו דער "עזרה". גיט אונדז די "עזרה" אַן עצה, אַז מיר זאָלן זיך פּרוּוון פֿאָרן איבער לאָנדאָן. אפֿשר וועט לאָנדאָן דורכלאָזן די מאַמע מיט אירע פֿאַרווײנטע אויגן קיין אַמעריקע. אָדער אויב נישט קיין אַמעריקע, איז כאָטש קיין קאַנאַדע... ווּ איז קאַנאַדע - ווייסן מיר נישט. מע זאָגט, אַז ס'איז נאָך ווײַטער פֿון אַמעריקע... מײַן ברודער אליהו און אונדזער חבֿר פּיניע האָבן דערווײַל איבער וואָס צו קריגן זיך. אליהו פֿרעגט אים: "פּיניע! זאָג נאָר, ווּ איז דאָס אָט דאָס קאַנאַדע? ביסט דאָך עפּעס אַמאָל געווען אַ מענטש פֿון געאָגראַפֿיע"... זאָגט אים פּיניע, אַז קאַנאַדע איז אין קאַנאַדע, דאָס הייסט, נישט אין קאַנאַדע, נאָר אין אַמעריקע. דאָס הייסט, ער וויל זאָגן, אַז קאַנאַדע איז טאַקע דאָס אייגענע וואָס אַמעריקע, נאָר פֿאָרט נישט אַמעריקע. פֿרעגט אים אליהו: "ווי קאָן דאָס זײַן?" זאָגט אים פּיניע: "נו, זעסטו דאָך!"... דערווײַל דאַרף מען גיין צום שיף באַגלייטן גוטע פֿרײַנט, אונדזער שכנה פּעסיע מיט איר מאַן דעם אײַנבינדער (משה הייסט ער) מיט איר גאַנצער כאַליאַסטרע. ווײַ-ווײַ, וואָס סע טוט זיך בײַם שיף! ייִדן, ווײַבער, קינדער, קלומקעס, פּעקלעך, קישנס, זעק מיט בעטגעוואַנט. דער לויפֿט. דער שרײַט. דער וויינט. דער שוויצט. דער עסט, דער שילט. פּלוצעם הערט זיך אַ קול פֿון אַ ווילדע חיה, פֿון אַ ווילדטיר: ה-ה-ה-ה-ו-ו-ו-ו!!!...

דאָס הודיעט מען פֿון שיף, מע זאָל זיך שוין געזעגענען. עס ווערט אַ לויפֿערײַ מיט אַ קושערײַ מיט אַ געוויין - אַ טעאַטער און גענוג! אַלע געזעגענען זיך. מיר געזעגענען זיך אויך. אַלע קושן זיך. מיר קושן זיך אויך. מיר קושן זיך מיט דער כאַליאַסטרע. די מאַמע קושט זיך מיט אונדזער שכנה פּעסיע. פּעסיע רעדט איר אויס דאָס האַרץ, בעט, זי זאָל גאָרניט זאָרגן, זיי וועלן זיך, אם ירצה השם, זען אין גיכן אין אַמעריקע... די מאַמע מאַכט מיט דער האַנט און שלינגט די טרערן... די לעצטע צײַט וויינט זי אַ סך ווינציקער, ווי פֿריִער. זי האָט עפּעס אײַנגענומען אַזעלכעס אויף נישט וויינען... דער גאַנצער עולם איז שוין אויפֿן שיף. מיר זײַנען אינדרויסן. אַי, זײַנען מיר זיי מקנא! אַי, בין איך מקנא "ושתּין"! אַמאָל האָט ער מיר מקנא געווען. הײַנט בין איך אים מקנא!... און "ושתּי" שטייט מיט אַ צעריסן מיצל אויפֿן שיף. ער האַלט די הענט אַרונטער און ווײַזט מיר אַ צונג. דאָס הייסט, ער וויל מיר געבן אָנצוהערעניש, אַז ער פֿאָרט און איך נישט. פֿאַרדריסט דאָס מיך זייער, נאָר איך נעם מיך אָן מיט האַרץ און שטעל אים אַרויס אַ פֿײַג: "נאַ דיר!"... דאָס הייסט אַזוי גרויס, ווי איך וואָלט אים זאָגן: "ושתּי! אַזאַ מכּה דיר און אַזאַ שטיק גאָלד מיר, ווי איך וועל אינגיכן זײַן אין אַמעריקע!"...

אָ! איר זאָלט גאָרנישט זאָרגן - איך וועל אינגיכן זײַן אין אַמעריקע!

XX

די כאַליאַסטרע ווערט צעקראָכן

- א -

וואָס אַ טאָג, וואָס אַ טאָג ווערט די כאַליאַסטרע עמיגראַנטן קלענער, און אַנטווערפּן ווערט אַ פּוסטקע. שבת מיטן שיף פֿאָרן אָפּ אַ גוזמא עמיגראַנטן, אַלע קיין אַמעריקע. מיט זיי פֿאָרט אַוועק אויך מײַן חבֿר מאָטל, דאָס איז מאָטל דער גרויסער, אָט דער, וואָס האָט מיך אויסגעלערנט שטעלן אַ גובערנאַטאָר, די קונץ פֿון בויכרעדערײַ און נאָך אַזעלכע זאַכן. איך ווייס נישט, וואָס האָט אין אים דערזען אַזעלכעס מײַן ברודער אליהו, וואָס ער האָט אים פֿײַנט. איך מיין, אַז דאָס וואַקסט פֿון ברכהן. מײַן שווערגערין ברכה האָט אַ טבֿע זיך אונטערהערן, וואָס מע רעדט, און צוקוקן זיך, וואָס מע לאַכט. ס'איז איר עסק, וואָס מיר לאַכן. אפֿשר לאַכן מיר פֿון אונדזער פּיניען, אליהוס חבֿר, וואָס ער שלעפּט לעקעך פֿון די קעשענעס מיט צוקערקעס און עסט? אָדער אפֿשר גאָר פֿון ביבער דעם פֿעלדשער, ווי אַזוי ער באַרימט זיך פֿאַר דער כאַליאַסטרע עמיגראַנטן, האַקט אַזעלכע שקרים, אַז מע קאָן בלײַבן אָן אַ בויך לאַכנדיק?

מאָלט אײַך, איצטיקס מאָל איז זי גערעכט געווען. מיר האָבן געמאַכט אַ גאַנצע קאָמעדיע פֿון איר מאַמע, ריוועלע די בעקערין מיט דער רעטאָנדע. טאָג ווי נאַכט רעדט זי פֿון דער רעטאָנדע, וואָס מע האָט בײַ איר אַוועקגעגנבֿעט אויף דער גרענעץ, דאָס מויל מאַכט זיך איר נישט צו!

מאָלט אײַך, אַז מײַן מאַמע קאָן זיך שוין נישט אײַנהאַלטן און זאָגט צו איר:

- אוי, מחותּנתטע! ווען איך זאָל וועלן אַזוי פֿילריידן פֿון מײַן בעטגעוואַנט, פֿון מײַנע קישנס, וואָס מע האָט בײַ מיר צוגענומען אויף דער גרענעץ, ווי איר פֿון אײַער רעטאָנדע!...

זאָגט ריוועלע די בעקערין מיט איר מאַנצבילשער שטים:

- זאָגט כאָטש להבֿדיל!

זאָגט איר די מאַמע:

- בײַ מיר איז דען גנבֿהשע קישנס?

זאָגט ריוועלע די בעקערין:

- גנבֿהשע נישט גנבֿהשע, איך בין צוקאָפּנס נישט געשטאַנען.

זאָגט איר די מאַמע:

- איך פֿאַרשטיי נישט, מחותּנתטע, וואָס איז בײַ אײַך פֿאַר אַ לשון?

זאָגט ריוועלע די בעקערין:

- וואָסער אַ גוט-מאָרגן, אַזאַ גוט-יאָר.

זאָגט איר די מאַמע:

- מחותּנתטע! מיט וואָס האָב איך דען אָנגערירט אײַער האָנאָר?

זאָגט ריוועלע די בעקערין:

- ווער זאָגט דען, אַז איר האָט מיר אָנגערירט דעם האָנאָר?

זאָגט איר די מאַמע:

- וואָס זשע זאָגט איר "להבֿדיל"?

זאָגט ריוועלע די בעקערין:

- פֿאַרשטייט זיך, להבֿדיל! אַז איך רייד פֿון מײַן רעטאָנדע, פֿאָרט איר מיר אַרײַן מיט אײַער בעטגעוואַנט, מיט אײַערע קישנס!

זאָגט איר די מאַמע:

- בײַ מיר איז דען גנבֿהשע קישנס?

זאָגט ריוועלע די בעקערין:

- גנבֿהשע נישט גנבֿהשע, איך בין צוקאָפּנס נישט געשטאַנען.

און ווידער אַמאָל דאָס אייגענע און אָבער אַמאָל דאָס אייגענע!

דאַרף מען טעאַטער?

- ב -

פֿאַרשטייט זיך, אַז מיר ביידע, דאָס הייסט, איך מאָטל דער קליינער, און מײַן חבֿר מאָטל דער גרויסער, האָבן זיך דעם זעלבן אויפֿדערנאַכט אַוועקגעזעצט און האָבן געמאַכט אַזאַ מין אָנשטעל: ווייסטו וואָס? איך וועל זײַן ריוועלע די בעקערין, און דו וועסט זײַן די מאַמע דײַנע, און לאָמיר מאַכן די אייגענע שפּיל, וואָס זיי. נאָר וואָס דען? מיטן אייגענעם לשון און מיטן אייגענעם קול: איך וועל ריידן גראָב, ווי ריוועלע די בעקערין, און דו - מיט אַ וויינענדיק קול, ווי די מאַמע דײַנע.

און ביידע מאָטלען האָבן זיך פֿאַרשטעלט. איינער האָט אָנגעטאָן אַ פּאַרוק, דער אַנדערער אַ פֿאַטשיילע. צונויפֿגערופֿן חבֿרה: מענדל דאָס בר-מיצווה ייִנגל, אונדזער מחותּנס טעכטערל אַלטע, גאָלדעלע מיט די קאַליע אויגן, און נאָך ייִנגלעך און מיידלעך פֿון דער כאַליאַסטרע עמיגראַנטן. און מיר האָבן זיך גענומען צו דער אַרבעט:

מאָטל דער קליינער (מיט אַ וויינענדיק קול): אוי, מחותּנתטע! ווען איך זאָל וועלן אַזוי פֿיל ריידן פֿון מײַן בעטגעוואַנט און פֿון מײַנע קישנס, וואָס מע האָט בײַ מיר צוגענומען אויף דער גרענעץ, ווי איר פֿון אײַער רעטאָנדע!...

מאָטל דער גרויסער (מיט אַ גראָבער שטימע): זאָגט כאָטש "להבֿדיל".

מאָטל דער קליינער: בײַ מיר איז דען גנבֿהשע קישנס?

מאָטל דער גרויסער: גנבֿהשע נישט גנבֿהשע, איך בין צוקאָפּנס נישט געשטאַנען.

מאָטל דער קליינער: איך פֿאַרשטיי נישט, מחותּנתטע, וואָס איז בײַ אײַך פֿאַר אַ לשון?

מאָטל דער גרויסער: וואָסער אַ גוט-מאָרגן, אַזאַ גוט-יאָר.

מאָטל דער קליינער: מחותּנתטע! מיט וואָס האָב איך אָנגערירט אײַער האָנאָר?

מאָטל דער גרויסער: ווער זאָגט דען, אַז איר האָט מיר אָנגערירט דעם האָנאָר?

מאָטל דער קליינער: וואָס זשע זאָגט איר "להבֿדיל"?

מאָטל דער גרויסער: פֿאַרשטייט זיך, להבֿדיל! אַז איך רייד פֿון מײַן רעטאָנדע, פֿאָרט איר מיר אַרײַן מיט אײַער בעטגעוואַנט!

מאָטל דער קליינער: בײַ מיר איז דען גנבֿהשע קישנס?

מאָטל דער גרויסער: גנבֿהשע נישט גנבֿהשע, איך בין צוקאָפּנס...

- ג -

גיי ריכט זיך, אַז אַקוראַט אויפֿן ווארט "צוקאָפּנס" וועט זיך עפֿענען די טיר און עס וועלן זיך באַווײַזן געסט: מײַן שוועגערין ברכה מיט איר מאַמע ריוועלע די בעקערין, מיט איר טאָטן יונה דעם בעקער, מיט זייערע "בנים", מײַן מאַמע, מײַן ברודער אליהו, אונדזער חבֿר פּיניע מיט זײַן ווײַב טײַבל, ביבער דער פֿעלדשער מיט די גילע ציין און נאָך ייִדן און ווײַבער - אַ גאַנצע כאַליאַסטרע! דאָס ערשטע האָט מײַן שוועגערין ברכה מיר צוגעשטעלט אַ בענקעלע פֿאַר אַלעמען, אַז איך מאַך נאָך דער גאַנצער וועלט. זי האָט געוואָלט, אַז די גאַנצע וועלט זאָל זיך אין מיר נוקם זײַן. די גאַנצע וועלט האָט זיך אָבער נישט געוואָלט נוקם זײַן אין מיר. פֿאַר מיר איז געווען גענוג מײַן ברודער אליהו אַליין. מײַן ברודער אליהו האָט אַ טרוקענע האַנט מיט דאַרע פֿינגער. אַז ער וואַרפֿט אײַך אויף אַ פּאַטש היינט פֿאַרנאַכט, בלײַבט בײַ אײַך אַ סימן אויף דער באַק ביז איבערמאָרגן אינדערפֿרי.

"מע דאַרף אָט די צוויי מאָטלס צעשיידן!" - אַזוי האָט געפּסקנט ברכה, און מײַן ברודער אליהו האָט מיר אָנגעזאָגט מיטן האַרבן וואָרט, אַז טאָמער דערזעט ער אונדז אין צווייען, מאַכט ער פֿון מיר אַ מאָטשינקע! איך וואָלט וועלן זען, ווי אַזוי ער וועט דאָס מאַכן פֿון מיר אַ מאָטשינקע? ער פֿאַרגעסט, אַז ס'איז דאָ אַ מאַמע אויף דער וועלט, וואָס וועט גיכער לאָזן זיך אַרויסנעמען די קאַליע אויגן, איידער דערלאָזן, מע זאָל פֿון מיר מאַכן אַ מאָטשינקע.

- ד -

מיט דער מאַמעס אויגן איז נישט אין בעסטן. דאָס הייסט, נישט גוט. זייער נישט גוט! מע זאָגט, אַז מע וועט זי נישט אַרויפֿלאָזן אויפֿן שיף פֿאַר קיין מיליאָן אַפֿילו. מע דאַרף אַנטלויפֿן פֿון אַנטווערפּן. אין אַנטווערפּן זײַנען דאָקטוירים רשעים! זיי קוקן אין די אויגן אַרײַן. וויבאַלד זיי געפֿינען בײַ אײַך אויף די אויגן "טראַכאָמעס", אַזוי כאַפּט זיי אַוועק דער רוח. נישטאָ בײַ זיי נישט קיין כּבֿוד, נישט קיין רחמנות! מיר וועלן מוזן פֿאָרן קיין אַמעריקע דורך אַן אַנדער וועג. דורך וואָסער אַ וועג - ווייסן מיר נאָך ניט. ס'איז דאָ וועגן גענוג. הלוואַי וואָלט נאָר געווען מיט וואָס צו פֿאָרן. ס'איז אַ סבֿרא, אַז בײַ מײַן ברודער אליהו אין קעשענע טאָגט שוין. דער גאַנצער מאַיאָנטיק פֿון אונדזער האַלבער דירה איז בײַ אונדז אַוועק אויף דאָקטוירים מיט די פֿעלדשערס - אַלץ צוליב דער מאַמעס אויגן. איך האָב געכאַפּט אַ וואָרט פֿון מײַן ברודער אליהו און פֿון זײַן חבֿר פּיניע: "הלוואַי מיר זאָלן זיך כאָטש דערשלעפּן ביז לאָנדאָן!"... אַוודאי וואָלט איך בעסער וועלן גלײַך קיין אַמעריקע, איידער קיין לאָנדאָן. אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע מיט איר גאַנצער כאַליאַסטרע איז שוין לאַנג אין אַמעריקע. זיי מאַכן שוין דאָרט אַ לעבן. ושתּי (הערשל מיט דער גוליע) גייט שוין דאָרט אַרום שפּאַצירן מיט די הענט אין די קעשענעס איבער אַלע גאַסן און קנאַקט ניסלעך. אונדזערע מחותּנים - יונה דער בעקער, ריוועלע די בעקערין, מיט די "בנים", מיט מײַן כּלה אַלטע - האָבן זיך נישט געקאָנט דערוואַרטן אויף מײַן מאַמעס אויגן און זײַנען אַוועקגעפֿאָרן קיין

אַמעריקע אָן אונדז. אוי, אוי, אוי, וואָס סע האָט זיך אָפּגעטאָן יענעם טאָג אין אַנטווערפּן! מיר האָבן נישט געלאָזט די מאַמע, זי זאָל זײַן בײַם שיף, וואָרעם אַז זי וועט זיך דאַרפֿן געזעגענען מיט די מחותּנים, וועט זי וויינען און דערווײַל באַגראָבן דאָס איבעריקע ביסל אויגן. וואָס האָבן מיר געפּועלט? האָט זי נאָך מער געוויינט. זי טענהט, אַז מע נעמט צו בײַ איר דאָס איינציקע שטיקל חיות - כאָטש אויסוויינען זיך די צרות, גרינגער מאַכן דאָס האַרץ!... נאָר ווער הערט זי?

- ה -

- ווייסט איר, ווער ס'איז צופֿרידן מיטן אָפּפֿאָרן פֿון אונדזערע מחותּנים? איר וועט קיינמאָל נישט טרעפֿן - גאָלדעלע! אָט דאָס מיידל, וואָס מיט די קאַליע אויגן, וואָס איר פֿאָטער און מוטער זײַנען אין אַמעריקע שוין העכער אַ יאָר און זי זיצט דאָ, אין אַנטווערפּן, צוליב די אויגן. דערהערט, אַז אונדזערע מחותּנים פֿאָרן אַוועק, האָט זי געוואָלט גיין טאַנצן. וואָס איז די מעשׂה? זי האָט פֿײַנט אַלטען, אָט די, וואָס מע האָט זי מיר גערעדט אַמאָל פֿאַר אַ כּלה. זי האָט זי פֿײַנט פֿאַר איר גדלות. גאָלדעלע האָט פֿײַנט אַ מענטשן, וואָס בלאָזט פֿון זיך.

- דײַן כּלה מיט די רויטע צעפּעלעך קאָן איך ניט אָנקוקן: זי איז אַ גדלנטע!

אַזוי זאָגט צו מיר איינמאָל גאָלדעלע, און דאָס פּנים ברענט איר ווי אַן אויוון.

- פֿון וואַנען האָבן זיך גענומען בײַ אַלטען רויטע צעפּעלעך, אַז זי האָט גאָר שוואַרצע?

אַזוי זאָג איך צו גאָלדעלען. ווערט זי נאָך מער אין כּעס, וויינט און זאָגט צו מיר:

- רויטע! רויטע! רויטע!...

גאָלדעלע, אַז זי איז בייז, דאַרף מען זי לאָזן צורו, ביז עס גייט איר אָפּ דער כּעס. און אַז עס גייט איר אָפּ דער כּעס - איז זי גאָלד און זילבער! מיט מיר איז זי טאַקע נאָר ווי אַ שוועסטער. אַלצדינג דערציילט זי מיר: ווי אַזוי זי האָרעוועט אויף דער סטאַנציע, קערט די שטובן, האָדעוועט די עופֿות, פֿאַרוויגט די קינדער (די בעל-הביתטע, וואו זי שטייט, האָט אַ צײַט נישט געהאַט קיין קינדער; איצט האָט זי גאָט געבענטשט מיט אַ צווילינג). הײַנט דערציילט זי מיר, ווי אַזוי זי גייט צום דאָקטער אַלע טאָג זיך קורירן די אויגן; ווי אַזוי דער דאָקטער שמירט זי מיטן זעלבן בלווישטיין, וואָס ער שמירט אַלע איבעריקע קראַנקע.

- אוי, ווען גאָט העלפֿט מיר אַן אייגענעם בלווישטיין, וואָלט איך אפֿשר קאָנען אַמאָל זען מײַן טאַטע-מאַמע...

אַזוי זאָגט גאָלדעלע מיט טרערן אויף אירע קראַנקע אויגן. עס רײַסט מיר אויס אַ שטיק האַרץ. איך קאָן נישט הערן, ווי זי רעדט פֿון טאַטע-מאַמע. איך קאָן ניט זען, ווי זי וויינט. איך זאָג צו איר:

- ווייסטו וואָס, גאָלדעלע? אָט פֿאַר איך קיין אַמעריקע. איך וועל מאַכן דאָרט אַ לעבן, וועל איך דיר צושיקן פֿון דאָרט אַ בלווישטיין.

- דו נאַרסט מיך נישט אָפּ? שווער מיר בײַ דײַן הייליקע נאמנות.

אַזוי זאָגט צו מיר גאָלדעלע, און איך שווער איר בײַ מײַן הייליקע נאמנות, אַז איך וועל זי נישט פֿאַרגעסן. אַז גאָט וועט מיר העלפֿן, איך וועל נאָר אָנהייבן מאַכן אַ לעבן אין אַמעריקע, אַזוי שיק איך איר באַלד אַרויס אַ בלווישטיין.

- ו -

איך ווייס שוין פֿאַר געוויס, אַז מיר פֿאָרן שבת אינדערפֿרי קיין לאָנדאָן. מיר גרייטן זיך שוין אין וועג אַרײַן. מײַן מאַמע מיט מײַן שוועגערין ברכה מיט אונדזער חבֿר פּיניעס ווײַב טײַבל גייען פֿון איין סטאַנציע אין דער אַנדערער זיך געזעגענען מיט דער כאַליאַסטרע עמיגראַנטן. נישט אַזוי דאָס געזעגענען, ווי אויסריידן זיך דאָס האַרץ פֿאַר מענטשן. וואָס לאָזט זיך אויס? מיר זײַנען גאָר מאָנאַרכן קעגן אַנדערע עמיגראַנטן. ס'איז פֿאַראַן אין דער כאַליאַסטרע אַזעלכע מאָדנע שלימזלען, וואָס זײַנען אונדז מקנא. זייערע צרות איז גאָרנישט איבערצודערציילן. אַלע זײַנען געווען אין דער היים שיינע בעלי-בתּים. אַלע האָבן פֿאַרמאָגט אַלדאָס גוטס. אַלע האָבן געהאַט שטענדיק אַ טיש פֿאַר אָרעמע לײַט. אַלע ווינטשן זיך פֿאַרמאָגן, וואָס מענטשן האָבן בײַ זיי צוגענומען. אַלע האָבן געטאָן די שענסטע שידוכים. הײַנט זײַנען זיי אַלע שלעפּערס. מאָדנע ברואים! מיר האָבן זיך שוין צוגעגעסן זייערע מעשׂיות. פֿריִער, אַז איך פֿלעג הערן, מע דערציילט פֿון אַ פּאָגראָם, האָב איך אָנגעשטעלט מויל און אויערן. הײַנט, אַז איך דערהער דאָס וואָרט פּאָגראָם - אַנטלויף איך. איך האָב בעסער ליב פֿריילעכע מעשׂיות, איז אָבער נישטאָ ווער ס'זאָל דערציילן עפּעס פֿריילעכס. געווען איין פֿעלדשער ביבער אַ פֿריילעכער פּאַרשוין, אַפֿילו אַ גרויסער ליגנער, איז ער שוין אויך אין אַמעריקע.

- ער האַקט דאָרט שקרים אויפֿן פּוד! - אַזוי זאָגט אונדזער חבֿר פּיניע.

- מע וועט אים דאָרט לאַנג נישט לאָזן האַקן שקרים. האָב קיין מורא נישט. אין אַמעריקע האָט מען פֿײַנט אַזעלכע... אין אַמעריקע איז אַ ליגנער ערגער פֿון אַ משומד!...

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו, און ברכה פֿרעגט אים: פֿון וואַנען ווייסטו? הייבט זיך אָן בײַ אונדז אַ חתונה: איך און פּיניע האַלטן מיט אליהון, טײַבל האַלט מיט ברכהן. וואָס איינער זאָגט, דרינגט דער אַנדערער קאַפּויר.

מיר מאַנצבילן: אַמעריקע איז אַ לאַנד פֿון גאָלע אמת!...

זיי, די ווײַבער: אַמעריקע איז אַ לאַנד פֿון סאַמע ליגנערס!...

מיר מאַנצבילן: אַמעריקע איז געבויט אויף אמת, יושר און רחמנות!...

זיי, די ווײַבער: גנבֿה, גזילה, שאַרלאַטאַנעס!...

אַ גליק, וואָס סע מישט זיך אַרײַן די מאַמע. זי זאָגט:

- קינדערלעך, וואָס דאַרפֿט איר זיך קריגן איבער אַמעריקע, אַז מיר זײַנען נאָך אין אַנטווערפּן?

זי איז גערעכט. מיר זײַנען נאָך אין אַנטווערפּן. אָבער נישט אויף לאַנג. אָט-אָט פֿאָרן מיר אַוועק קיין לאָנדאָן. אַלע צעפֿאָרן זיך פֿון דאַנען, אַלע עמיגראַנטן, די גאַנצע כאַליאַסטרע.

וואָס וועט זײַן מיט אַנטווערפּן??!

XXI

זײַ געזונט, אַנטווערפּן!

- א -

קיין שטאָט האָט מיר אַזוי נישט באַנג געטאָן אַוועקצוּפֿאָרן, ווי די שטאָט אַנטווערפּן. און נישט אַזוי די שטאָט, ווי די מענטשן. און נישט אַזוי די מענטשן פֿון אַנטווערפּן, ווי די כאַליאַסטרע עמיגראַנטן. און נישט אַזוי די כאַליאַסטרע אַליין, ווי מײַנע חבֿרים און חבֿרטעס. אַ סך זײַנען זיך צעפֿאָרן פֿריִער. ושתּי, אַלטע, מאָטל דער גרויסער - די זײַנען שוין לאַנג אין אַמעריקע, מאַכן אַלע אַ לעבן. געבליבן איז נאָר מענדל דער בר-מיצווה בחור. (ברכה האָט אים געשענקט אַ צונעמעניש "דער לאָשיק".) און גאָלדעלע דאָס מיידל מיט די קאַליע אויגן איז געבליבן. ווײַטער קיינער נישט. וואָס וועט טאָן די "עזרה", די וואָס העלפֿט די עמיגראַנטן? וועמען וועט זי העלפֿן? עס טוט מיר באַנג אַנטווערפּן. איך וועל בענקען נאָך אַנטווערפּן. אַ ווילע שטאָט, ווילע מענטשן. אַלע האַנדלען מיט בריליאַנטן. אַלע טראָגן זיך אַרום מיט שטיינער. אַלע קענען די מלאָכה: שנײַדן, קליוון, שלײַפֿן שטיינער. ווען איר באַגעגנט, איז ער אָדער אַ שטיינשנײַדער, אָדער אַ קליווער, אָדער אַ שלײַפֿער. אַ סך ייִנגלעך פֿון אונדזער כאַליאַסטרע זײַנען דאָ פֿאַרבליבן, געוואָרן שטיינשנײַדער. מיר זאָלן זיך אַזוי נישט רײַסן קיין אַמעריקע, וואָלט מען מיך אויך אַוועקגעגעבן צו דער אַרבעט, געמאַכט פֿון מיר אַ שטיינשנײַדער. מײַן ברודער אליהון איז געפֿעלן די מלאָכה. אונדזער חבֿר פּיניען אויך. זיי זאָלן זײַן, זאָגן זיי, אַ ביסעלע ייִנגער, וואָלטן זיי אַליין גענומען זיך צו דער אַרבעט - שלײַפֿן שטיינער. ברכה לאַכט פֿון זיי. זי זאָגט, אַז שטיינער איז גוט צו טראָגן, ניט צו שלײַפֿן. טײַבל האַלט מיט איר. פּיניעס ווײַב טײַבל איז אויך אַ בעלן אויף צו אָנטאָן שטיינער. זיי גייען אַלע טאָג קוקן אין די פֿענצטער און קאָנען זיך נישט אָפּלויבן פֿון די בריליאַנטן מיט די דימענטן, וואָס וואַלגערן זיך, אַזוי ווי מיסט. עס דרייט זיך אַזש דער קאָפּ. עס שעמערירט זיי אין די אויגן. זיי זײַנען אויס מענטש. פּיניע לאַכט פֿון זיי. ער זאָגט, אַז די אַלע שטיינער האָבן בײַ אים אַ פּנים פֿון חוזק, און די, וואָס גיבן זיך אָפּ דערמיט, זעען אויס בײַ אים ווי משוגעים. איר מיינט, אַז ער האָט נישט געמאַכט אויף זיי קיין לידל? אַזוי הייבט זיך אָן דאָס לידל:

אַנטווערפּן איז אַ לאַנד
פֿון די בעסטע שטיינער,
מיליאָנערן אַלערהאַנט -
קיין אָרעמאַן נישט איינער.
דימענטן ווי מיסט,
העכער האַלב אומזיסט!
בריליאַנטן האָבן זיי אַ סך! אַ סך!
צירונג? - פֿאַר דער גאַנצער וועלט!

עס פֿעלט זיי נאָר איין זאַך:
- - - - - - מזומן געלט...
און ווײַטער געדענק איך נישט.

- ב -
אָנגעדענקען זיך אַלע לידלעך, וואָס פּיניע מאַכט, דאַרף מען האָבן אַ קאָפּ פֿון אַ מיניסטער. מײַן ברודער אליהו קווילעט זיך מיט אים דערפֿאַר. אליהו זאָגט, טאָמער ווערט מען געוואָר אין דער "עזרה", אַז מיר מאַכן לידלעך אויף אַנטווערפּן, טרײַבט מען אונדז אַרויס פֿון דאָרטן. און מיר קוקן אַרויס אויף דער "עזרה" פֿאַר אונדזער אַוועקפֿאָרן, זי זאָל אונדז עפּעס העלפֿן. מיר גייען צו איר אַלע טאָג. מיר זײַנען דאָרט היימישע מענטשן. דאָס מיידל, וואָס שרײַבט אין בוך, דאָס פֿרײַלין זײַטשיק, קען אונדז אַלע בײַ די נעמען. מיך האָט זי ליב, ווי אַ קינד. מיט דער מאַמע איז זי ווי אַ שוועסטער. איר קאָנט פֿאַרשטיין, אַז אַפֿילו ברכה זאָגט, אַז פֿרײַלין זײַטשיק איז אַ גילגול פֿון אַ ייִדיש מיידל מיט אַ ייִדישער נשמה. די גאַנצע כאַליאַסטרע עמיגראַנטן האָט זיך פֿאַרליבט אין איר. און נאָר דערפֿאַר, וואָס זי רעדט צו זיי אויף ייִדיש, נישט אויף דײַטש. ווײַטער רײדן זיי אין אַנטווערפּן אַלע דײַטש, כאָטש גיב זיי אַ קרענק! פּיניע זאָגט אַפֿילו, אַז דאָס לאַנד געהער נישט צו קיין דײַטשן, און די ייִדן וואָלטן געמעגט רײדן ייִדיש. נישקשה, עס וואָלט זיי גאָרנישט געשאַט. אַלע ייִדן פֿון דער זײַט גרענעץ האָבן פֿײַנט ייִדיש, האָבן ליב דײַטש. אַפֿילו די קבצנים זייערע רײדן דאָ אויך אויף דײַטש. ער וועט אײַך פּגרן פֿון הונגער, אַבי אויף דײַטש! אַזוי זאָגט ברכה און טרײַבט אונדז אונטער, מיר זאָלן שוין פֿאָרן קיין לאָנדאָן. ס'איז איר שוין נימאס געוואָרן דאָס אַנטווערפּן מיט זייער לשון. אַז ווו מע גייט און ווו מע שטייט, הערט מען נאָר: בריליאַנטן! דימענטן! אַלע טראָגן זיך אַרום מיט פֿולע קעשענעס, מיט גאַנצע פּעק בריליאַנטן. עס זאָל זיך דאָס אַפֿילו צוקלעפּן צו אונדז אַ בריליאַנטל! עמעצער פֿון זיי זאָל כאָטש וועלן פֿאַרלירן אַ פּאָר דימענטלעך, און איך זאָל זיי געפֿינען! אַזוי זאָגט ברכה, און די אויגן אירע ברענען. איך ווייס נישט, וואָס ברכה איז אַזוי פֿאַרקאָכט אין דימענטן מיט בריליאַנטן. איך וואָלט אײַך אַוועקגעגעבן אַלע שטיינער פֿון דער גאַנצער וועלט פֿאַר איין קעסטל פֿאַרבן מיט אַ בערשטעלע אויף צו מאָלן. איך האָב אויסגעמאָלט אַ שיף נישט לאַנג מיט אַ שטיפֿטל אויף פּאַפּיר, אַ שיף מיט אַ כאַליאַסטרע עמיגראַנטן, קעפּ אויף קעפּ. איך האָב דאָס מאָלעכץ אַוועקגעשענקט גאָלדעלען, דעם מיידל, וואָס מיט די קאַליע אויגן. גאָלדעלע האָט דאָס געוויזן דער פֿרײַלין זײַטשיק. יענע האָט דאָס באַוויזן אין דער "עזרה" פֿאַר דער גאַנצער וועלט. האָט דערזען אויך מײַן ברודער אליהו, האָב איך געהאַט פֿון אים: "מענטשעלעך! וועסט אויפֿהערן אַמאָל מאָלן מענטשעלעך, צי ניין?" מײַן ברודער אליהו האָט מיך שוין לאַנג אַזוי נישט געשלאָגן. איך האָב עס דערציילט גאָלדעלען. האָט דאָס גאָלדעלע דערציילט דער פֿרײַלין זײַטשיק. האָט דאָס פֿרײַלין זײַטשיק פֿאָרגעהאַלטן מײַן ברודער אליהו, פֿאַרוואָס ער שלאָגט מיך. זי האָט אים באַוויזן דאָס מאָלעכץ און האָט איבער אים געטענהט און געטענהט. מײַן ברודער אליהו האָט זי אויסגעהערט, און אַז ער איז געקומען אַהיים, האָב איך ערשט דעמאָלט פֿון אים געהאַט. מײַן ברודער אליהו זאָגט, אַז ער מוז מיר אַרויסשלאָגן דעם שגעון פֿון מאָלן מענטשעלעך...

- ג -
היַינט זײַנען מיר געווען דאָס לעצטע מאָל בײַ דער "עזרה". וואָס מיר האָבן דאָרט געטאָן - ווייס איך נישט. מײַן ברודער אליהו האָט עפּעס געטענהט. פּיניע האָט געמאַכט מיט די הענט. ברכה האָט זיך אַרײַנגעמישט אין מיטן. די מאַמע האָט געוויינט. די וואָס זיצן אין דער "עזרה" האָבן עפּעס גערעדט צו אונדז, געוויינטלעך, אויף דײַטש. דרײַ זײַנען דאָרטן געזעסן, און אַלע דרײַ האָבן זיך פֿאַרהערט, ווער קאָן בעסער רײדן דײַטש... פֿרעגט מיך בחרם, וואָס זיי האָבן דאָרטן גערעדט? אַז מײַן קאָפּ איז מיר גאָר דאָרטן, אויפֿן שיף, אויפֿן ים, אין לאָנדאָן, אין אַמעריקע. און דאָ קומט צו לויפֿן גאָלדעלע אין איין אָטעם:

- דו פֿאָרסט שוין טאַקע?

- איך פֿאָר.

- ווען?

- מאָרגן.

- וווּהין?

- קיין לאָנדאָן.

- און פֿון דאָרטן?

- קיין אַמעריקע.

און איך בלײַב דאָ מיט מײַנע קאַליע אויגן, און מײַן טאַטע-מאַמע - גאָט ווייס, ווען איך וועל זיי זען -!

אַזוי זאָגט גאָלדעלע און וויינט מיר אָפּ דעם קאָפּ. עס טוט מיר ווי דאָס האַרץ. איך וויל זי טרייסטן, האָב איך נישט קיין ווערטער. איך קוק אויף איר און טראַכט מיר: "רבונו של עולם! וואָס האָסטו צו אָט דעם מיידל? וואָס האָט זי דיר געטאָן?"... איך נעם זי בײַ דער האַנט. איך גלעט זי:

- וויין נישט, גאָלדעלע. אָט וועסטו זען, איך וועל קומען קיין אַמעריקע און וועל מאַכן אַ לעבן, איז דאָס ערשטע - שיק איך דיר אַרויס אַ בלױשטײנדל אויף צו שמירן די אויגן. נאָכדעם וועל איך דיר שיקן אַ שיפֿסקאַרטע, אַ האַלבע שיפֿסקאַרטע, ביסט דאָך נאָך נישט אַלט קיין צען יאָר. וועסטו קומען צו פֿאָרן קיין אַמעריקע. דאָרט וועט אויף דיר וואַרטן אין "קעסטל-גאַרטל" דײַן טאַטע מיט דײַן מאַמע. איך וועל אויך זײַן אין "קעסטל-גאַרטל". אַז דו וועסט צופֿאָרן מיטן שיף קיין אַמעריקע, זאָלסטו קוקן אין "קעסטל-גאַרטל" און זאָלסט מיך זוכן מיט די אויגן. איך וועל האַלטן אָט דאָס בלײַשטיפֿטל אין די הענט - זעסטו? אַז דו וועסט דערזען אין אַמעריקע אַ ייִנגל מיט אָט אַזאַ בלײַשטיפֿטל - זאָלסטו וויסן, אַז דאָס בין איך, מאָטל פּייסיס. נאָכדעם, אַז דו וועסט אַראָפּ פֿון שיף, וועסטו זיך צעקושן מיט דײַן טאַטע-מאַמע. אַהיים וועסטו נישט גיין מיט זיי. דו וועסט זיי נאָר איבערגעבן די זאַכן דײַנע און בעסער גיין אָנקוקן מיט מיר אַמעריקע. איך וועל דיר ווײַזן גאַנץ אַמעריקע, מחמת איך וועל דאָך שוין זײַן קלאָר אין דעם אויף אויסנווייניק. נאָכדעם וועל איך דיר ברענגען אַהיים צו דײַן טאַטע-מאַמע, וועסטו עסן מיט זיי וועטשערע, אַ פֿרישע יויך...

גאָלדעלע האָט נישט געוואָלט הערן ווײַטער. זי איז מיר געפֿאַלן אויפֿן האַלדז און געקושט מיך. איך זי אויך.

- ד -

אָט די ברכה, הערט איר, האָט אַ טבֿע: ווו מע פֿאַרזייט זי נישט, דאָרט וואַקסט זי אויס. זי דאַרף אָנקומען אַקוראַט אין דער מינוט, ווען איך געזעגן זיך מיט גאָלדעלען! געזאָגט האָט זי מיר גאָרנישט. קיין האַלב וואָרט אַפֿילו. זי האָט נאָר אויסגעצויגן מיט איר מאַנצבילשער שטים אַפֿשר אויף דרײַ קלאַפֿטער: "אַז-ווי-ווי-ווי...?"

נאָכדעם האָט זי עפּעס מאָדנע צונויפֿגענומען די ליפּן, פֿאַרדרייט די נאָז. אַ הוסט האָט זי אויך געטאָן בשעת-מעשׂה: "ע-העם!" און איז אַוועק גלײַך צו מײַן ברודער אליהו. וואָס זי האָט אים געזאָגט, ווייס איך נישט. איך ווייס נאָר, אַז איך בין אַרויסגעגאַנגען פֿון דער "עזרה", האָט מיר אליהו אָפּגעשטעקט אַ געשמאַקן פּאַטש. עס האָט מיר געקלונגען אין ביידע אויערן.

- פֿאַר וואָס? - פֿרעגט אים די מאַמע. - פֿאַר ווען -?

- ער ווייס שוין, פֿאַר וואָס!... - ענטפֿערט איר מײַן ברודער אליהו, און מיר גייען אַלע אויף דער סטאַנציע. דאָרט איז אַ מהומה, אַ טאַרעראַם. מע דאַרף זיך פּאַקן. איך האָב ליב זען, ווי מע פּאַקט זיך. אויף פּאַקן זיך איז מײַן ברודער אליהו איין בריה. אַז עס קומט צו פּאַקן זיך, וואַרפֿט ער אַראָפּ די קאַפּאָטע און הייבט אָן קאָמאַנדעווען: "גיט אַהער דאָס קויטיקע גרעט!... מאַמע, דעם טשײַניק!... דאָס היטעלע, ברכה, דאָס היטעלע, גיכער!... די קאַלאָשן, פּיניע, דו בלינדער יאַצקאָ, דו סליפּאַק איינער, דו זעסט נישט? אָט שטייען די קאַלאָשן בײַ דיר אונטער דער נאָז!... מאָטל, וואָס שטייסטו, ווי אַ ליימענער גולם? העלף עפּעס טאָן! ער ווייס נאָך מאָלן מענטשעלער! מענטשעלער!..."

דאָס מיינט ער שוין מיך. איך טו מיך אַ וואָרף און הייב אָן העלפֿן טראָגן און וואַרפֿן וואָס עס קומט מיר אין די הענט. ווערט מײַן ברודער אליהו אין כּעס, למאַי איך וואַרף, און וויל מיך שלאָגן. שטעלט זיך איין פֿאַר מיר די מאַמע: "וואָס ווילסטו האָבן פֿונעם קינד?"... געפֿעלט נישט ברכהן, למאַי די מאַמע רופֿט מיך "קינד", און צעקריגט זיך מיט דער מאַמע. דערמאָנט איר די מאַמע, אַז איך בין אַ יתום, און וויל אָנהייבן וויינען. זאָגט איר אליהו: וויין, וויין! וויין אויס דאָס לעצטע ביסל אויגן!...

אָט באַלד פֿאַרלאָזן מיר אַנטווערפּן.

זײַ געזונט, אַנטווערפּן!

XXII
לאָנדאָן, פֿאַרוואָס ברענסטו נישט?

- א -

זינט איך לעב, בין איך נישט געווען אויף אַזאַ יריד, ווי אין לאָנדאָן. נישט אין לאָנדאָן איז אַ יריד, נאָר לאָנדאָן אַליין איז אַ יריד. סע קלאַפּט און סע קלינגט און סע פּײַפֿט און סע טראַסקעט, און מענטשן - מענטשן אַזוי ווי מאָן, אַזוי ווי מערעשקעס! פֿון וואַנען נעמען זיך אַזוי פֿיל מענטשן, און וווהין לויפֿן זיי? אַ פּנים, זיי זײַנען הונגעריק, אָדער האַלטן בײַ אַוועקפֿאָרן. אַנישט, וואָס דאַרף מען זיך אַזוי שטופּן, שלאָגן זיך מיט די עלנבויגנס,

אומוואַרפֿן אַ מענטשן און טרעטן אים מיט די פֿיס. איך רייד פֿון פּיניען. אונדזער חבֿר פּיניע, אויב איר געדענקט, האָט אַ נידעריקע ראיה. דערצו האָט ער אַ טבֿע, ער האַלט דעם קאָפּ אַרויף און פּלאָנטעט מיט די פֿיס. אַ פֿאַרטראָגענער מלאך. דער קאָפּ פֿליט בײַ אים. דעם ערשטן ברוך-הבא האָט ער געכאַפּט אויף דער באַן. מיר זײַנען נאָר אַרויסגעקראָכן פֿון וואַגאָן, האָט זיך שוין געטראָפֿן אַן אומגליק. דער ערשטער איז אַרויסגעפֿלויגן פּיניע. איין הויז פֿאַרקאַטשעט, איין זאָק אַראָפּגעלאָזט, דעם האַלדזטיכל פֿון יענער זײַט - אַזוי ווי תּמיד. איך האָב נאָך פּיניען קיינמאָל נישט געזען אַזוי האָפּערדיק. ער האָט געברענט, ווי אויף פּאָקן. ער האָט אָנגעהויבן שיטן מיט מאָדנע ווערטער, ווי זײַן שטייגער איז: "לאָנדאָן! ענגלאַנד! דיזראַעלי *! באָקל *! היסטאָריע ציוויליזאַציע!..." עס איז אוממעגלעך געווען אים אײַנצושטילן. עס האָט ניט געדויערט קיין צוויי מינוט, איז אונדזער חבֿר פּיניע שוין געלעגן אויף דער ערד, און מענטשן האָבן געשפּאַנט איבער אים, ווי מע שפּאַנט איבער אַ שײַט האָלץ. אַ גליק, וואָס זײַן ווײַב טײַבל האָט געמאַכט אַ גוואַלד: "פּיניע, ווּ ביסטו?" האָט זיך מײַן ברודער אליהו געגעבן אַ וואָרף און האָט אים אַרויסגעשלעפּט אַ צעקנייטשטן און אַן אָפּגעבליאַקעוועטן, ווי אַן אַלטן קאַפּעליוש. דאָס איז געווען נומער איינס. דעם צווייטן פּסק האָט ער געכאַפּט דעם זעלבן טאָג אין שטאָט, און דווקא אויף דער ייִדישער גאַס, וואָס מע רופֿט זי מיט אַ מאָדנעם נאָמען "ווײַטשעפּעל *", דאָרט ווו מע פֿאַרקויפֿט פֿיש און פֿלייש, סידורים, ציצית, עפּל, קוואַס, טאָרט מיט צוקער-לעקער, מיט אָנגעשניטענע שטיקלעך הערינג, טליתים, לימענעס, וולאָטשקע, אייער, גלעזלעך, טעפּ, קאַלאָשן, לאָקשן, בעזעמער, פּײַפּעלעך, פֿעפֿער, שטריק - פּונקט דאָס אייגענע, וואָס בײַ אונדז. ס'זאָל פֿעלן אַ האָר. אַפֿילו בלאָטע אויך, ווי בײַ אונדז. און שמעקן שמעקט אויך ווי בײַ אונדז. אַמאָל נאָך ערגער. מיר האָבן זיך דערפֿרייט, אַז מיר האָבן דערזען דעם ווײַטשעפּעל. פּיניע האָט זיך שוין צופֿיל דערפֿרייט. "באַרדיטשעוו! - האָט ער זיך צעשריגן. - גוואַלד, ייִדישע קינדער! מיר זײַנען נישט אין לאָנדאָן, מיר זײַנען אין באַרדיטשעוו!" אוי, האָט ער געכאַפּט אַ באַרדיטשעוו! איך האָב געמיינט, מע וועט אים דאַרפֿן אַוועקפֿירן אין שפּיטאָל. פֿון דעמאָלט אָן לאָזט אים טײַבל אַליין נישט גיין איבער לאָנדאָן אַפֿילו אַ טריט. איך קוק אויף דעם ווײַטשעפּעל און טראַכט: רבונו של עולם, אַז אין לאָנדאָן איז אַזוי, הײַנט וואָס קאָן שוין זײַן אין אַמעריקע?!...

רעדט-זשע אָבער מיט ברכהן, זאָגט זי, אַז לאָנדאָן וואָלט געמעגט פֿאַרברענט ווערן נאָך איידער מיר זײַנען געקומען. פֿון דער ערשטער מינוט, וואָס מיר זײַנען געקומען קיין לאָנדאָן, האָט מײַן שוועגערין ברכה געוואָרפֿן אַן אום-חן אויף דער שטאָט - סכּנות! ס'איז דען אַ שטאָט? - זאָגט זי. - ס'איז נישט קיין שטאָט, ס'איז אַ גיהנום! עס וואָלט געמעגט קומען אויף איר אַ שׂרפֿה נאָך פֿאַראַיאָרן! אַזוי זאָגט ברכה, און מײַן ברודער אליהו פּרוּווט זיך פֿאַרענטפֿערן די שטאָט, זוכן מעלות. נאָר עס העלפֿט אים, ווי אַ טויטן באַנקעס. ברכה הערט נישט אויף צו שיטן פּעך און שוועבל אויף דער שטאָט און ווינטשעווען, זי זאָל אָפּברענען. קיין אַנדער שטראָף ווינטשט זי איר נישט, נאָר ברענען. פּיניעס ווײַב טײַבל האַלט זי אונטער. די מאַמע זאָגט: "אפֿשר וועט גאָט רחמנות האָבן און דאָס לאָנדאָן וועט זײַן אונדזער לעצט אָפּקומעניש?" נאָר מיר אין דרײַען: איך און אליהו און פּיניע האַלטן פֿון לאָנדאָן אַן עולם-ומלואו. אונדז איז דווקא געפֿעלן אָט דער טומל, וואָס סע טומלט, מיט דעם קאָכעניש, וואָס סע קאָכט. וואָס אַרט עס אונדז, אַז סע קאָכן? לאָז קאָכן. אונדז געפֿעלט נאָר נישט, וואָס מיר גייען אַרום אָן אַרבעט. מיר זוכן אַ קאָמיטעט און קאָנען נישט געפֿינען. ווען מיר פֿרעגן, איז אָדער מע ווייס נישט, אָדער מע וויל נישט ענטפֿערן. מע האָט קיין צײַט נישט. מע איז פֿאַרטראָגן. מע לויפֿט! מיר מוזן אָבער האָבן אַ קאָמיטעט. מיר קאָנען זיך אָן אַ קאָמיטעט נישט באַגיין. נישט מחמת קיין זאַך, נאָר מחמת דעם, וואָס מיר האָבן נישט מיט וואָס צו דערשלעפּן זיך קיין אַמעריקע. מײַן ברודער אליהוס קעשענע האָט זיך אויסגעליידיקט. דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פֿאַר אונדזער האַלבער דירה, איז אַוועק ווי אַ רויך. פּיניע לאַכט פֿון אליהון: "וואָס וועסטו טאָן מיט דער קעשענע?"... אליהו איז אין כּעס. ער האָט פֿײַנט, אַז מע טרײַבט קאַטאָוועס. ער איז פּונקט דער היפּוך פֿון זײַן חבֿר פּיניע. ער איז אַ פֿאַרוויינטע נשמה. פּיניע רופֿט אים: "דאָס פֿאַרזאָרגטע באַלעבעסל"... איך האָב פּיניען ליב נאָר דערפֿאַר, וואָס ער איז תּמיד פֿריילעך. זינט מיר זײַנען געקומען קיין לאָנדאָן איז ער נאָך געוואָרן פֿריילעכער. ער זאָגט, אַז דאָרט, אין קראָקע, לעמבערג, בראָד, אַנטווערפּן, ווין, מוז מען ריידן דײַטש. דאָ אין לאָנדאָן איז אַ מחיה. מע קאָן ריידן ייִדיש, ווי אין דער היים. דאָס הייסט: האַלב ייִדיש, האַלב-רוסיש.

דאָס לשון זייערס איז ערגער נאָך פֿון דײַטש. ברכה זאָגט, אַז דרײַ ענגלענדער מעגן זײַן אַ כּפּרה פֿאַר איין דײַטש. זי זאָגט: ווּ איז דאָס געהערט געוואָרן אין דער וועלט, אַז אַ גאַס זאָל הייסן ווײַטשעפּעל, און געלט זאָל הייסן "אײַפּעני", "טאַפּעני", "טריפּעני"? ס'איז דאָ נאָך אַ וואָרט, וואָס געהער זיך אָן מיט געלט, הייסט עס "פֿײַף *". מיט דעם דאָזיקן "פֿײַף" האָט זיך געטראָפֿן בײַ אונדז אַ גאַנצע מעשׂה. אויב איר ווילט, קאָן איך זי אײַך דערצײלן.

- ב -

איר ווייסט דאָך שוין, אַז מיר זוכן אַ קאָמיטעט אין לאָנדאָן. געפֿינען אין לאָנדאָן אַ קאָמיטעט - איז פּונקט, ווי אין אַ וואָגן שטרוי אַ נאָדל. נאָר ס'איז דאָך אָבער דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, גייען מיר איינמאָל אַזוי איבערן ווײַטשעפּעל. פֿאַרנאַכטלעך איז דאָס געווען. דאָס הייסט, נישט פֿאַרנאַכט, נאָר בײַ טאָג. אין לאָנדאָן איז נישטאָ נישט קיין בײַ טאָג, נישט קיין אינדערפֿרי. אין לאָנדאָן איז שטענדיק פֿאַרנאַכט. באַגעגנט אונדז אַ ייִד מיט אַ קורץ ווייטיקל, מיט אַ טשודנעם קאַפּעליוש און מיט זוכנדיקע אויגן.

- איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז איר זײַט ייִדן...

אַזוי זאָגט צו אונדז דער ייִד מיטן קורצן ווייטיקל, און פּיניע ענטפֿערט אים:

- קאָניעטשנאָ * ! נאָך וואָסערע ייִדן! פֿון ייִדנלאַנד!...

- ווילט איר אפֿשר פֿאַרדינען אַ מיצווה?

אַזוי מאַכט ווידער דער ייִד, און פּיניע ענטפֿערט אים:

- למשל-נאַפּרימער * ?

- איך האָב יאָרצײַט, און קאָן נישט אַוועקגיין פֿון דער היים. עס פֿעלט מיר אויס נאָך אַ פּאָר מענטשן צו אַ מנין... דאָס בחורל איז שוין בר-מיצווה, צי נאָך נישט?

דאָס מיינט ער מיך. מיר איז דאָס דווקא געפֿעלן, וואָס ער רופֿט מיך "בחורל" און מיינט, אַז איך בין שוין בר-מיצווה.

אַרויפֿגעדראַפּעט זיך מיט אים אין דער פֿינצטער אויף די טרעפּ, זײַנען מיר אַרײַן אין אַ פֿינצטער חדרל, אָנגעפּאַקט מיט קליינע פֿאַרמורזעטע קינדער און אָנגעפֿילט מיט אַ געדיכטן ריח פֿון "געפֿרייטע" פֿיש. קיין מנין איז נאָך נישט געווען. עס האָבן נאָך געפֿעלט זיבן. דער ייִד האָט אונדז געבעטן זיצן, און אַליין האָט ער געגעבן אַ שפּרונג אויף דער גאַס, טאָמער וועט ער כאַפּן נאָך אַ צוויי ייִדן. ער האָט געגעבן עטלעכע שפּרונג, ביז ער האָט צונויפֿגעשלאָגן אַ מנין. איך האָב מיך דערווײַל באַקענט מיט די פֿאַרמורזעטע קינדערלעך און געכאַפּט אַ קוק אין אויוון. דאָרט האָבן זיך "געפֿרייט" פֿיש. בײַ אונדז אין דער היים זאָגט מען "געפּרעגלט". דאָ דאַרף מען זאָגן "געפֿרייט". איך ווייס נישט, פֿאַרוואָס? אפֿשר דערפֿאַר, ווײַל ס'איז אַ פֿרײַ לאַנד, הייסט דאָס געפֿרייטע פֿיש? אָדער דערפֿאַר, ווײַל די פֿיש פֿרייען זיך בשעת מע פּרעגלט זיי? סײַ-ווי-סײַ זײַנען געפֿרייטע פֿיש גאָרנישט אַזוי שלעכט, ווי מײַן שוועגערין ברכה מאַכט דעם אָנשטעל. ווען מע גיט מיר איצטער אַ שטיקל געפֿרייטע פֿיש, וואָלט איך זיך מחיה געווען. איך מיין, אַז ברכה אַליין וואָלט זיך אויך נישט אָפּגעזאָגט. מיר האָבן אַלע אַ גאַנצן טאָג כּמעט געפֿאַסט. מיר לעבן שוין עטלעכע טעג מיט אַ שטיקל הערינג און מיט רעטעך. אין ווײַטשעפּעל קריגט איר גוטע שוואַרצע רעטעכער. דער ייִד וואָלט געטאָן אַ שׂכל, ווען ער בעט אונדז, מיר זאָלן בלײַבן מיט אים עפּעס נעמען אין מויל אַרײַן. אַ פּנים, ער הייבט נישט אָן צו פֿילן, אַז מיר ווילן עסן. פֿון וואַנען ווייס איך דאָס? מחמת, וויבאַלד מיר האָבן אָפּגעדאַוונט מנחה און ער האָט אָפּגעכאַפּט דעם קדיש, האָט ער אונדז באַלד אָפּגעדאַנקט פֿאַר דער טירחה און האָט אונדז געזאָגט, אַז מיר קאָנען גיין. מײַן ברודער אליהו האָט אָבער געוואָלט האָבן דורך אים אַ שטיקל טובֿה. האָט ער געמאַכט אַ שמועס מיט אים וועגן קאָמיטעט, און געכאַפּט אַ קוק בשעת-מעשׂה אויף די געפֿרייטע פֿיש און געגעבן אַ שלונג אַראָפּ. דער ייִד האָט מיט איין האַנט געהאַלטן בײַ דער קליאַמקע פֿון דער טיר, און מיט דער אַנדערער האַנט האָט ער אונדז דערציילט פֿונעם קאָמיטעט עפּעס נישט קיין פֿריילעכע מעשׂיות. ערשטנס, האָט דער ייִד געזאָגט, אַז עס הייבט זיך גאָרנישט אָן - גאָר נישטאָ קיין קאָמיטעט. דאָס הייסט, ס'איז דאָ אַ קאָמיטעט, עטלעכע קאָמיטעטן, נאָר די לאָנדאָנער קאָמיטעטן געבן נישט אַזוי גיך קיין געלט. אויב איר ווילט באַהילפֿיק זײַן פֿון אַ לאָנדאָנער קאָמיטעט, מוזט איר פֿריִער זיך גוט אָנלויפֿן, ברענגען פּאַפּירן און עדות, אַז איר זײַט אַן עמיגראַנט און פֿאָרט קיין אַמעריקע. מחמת ס'איז דאָ אַ סך עמיגראַנטן, וואָס זאָגן נאָר, אַז זיי פֿאָרן קיין אַמעריקע. נאָכדעם, אַז איר ברענגט שוין אַלצדינג, קאָן מען אײַך פֿון קאָמיטעט געבן צושטײַער נאָר אויף צוריקוועגס, דאָס הייסט, איר זאָלט פֿאָרן צוריק אַהיים. מחמת די לאָנדאָנער קאָמיטעטן האַלטן נישט פֿון אַמעריקע. דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מײַן ברודער אליהו באַלד געוואָרן אין כּעס (איר ווייסט דאָך, אַז ער איז אַ כּעסן). און פּיניע איז דאָך אַוודאי אַ היציקער פּאַרשוין, האָט ער אָנגעהויבן צו פֿײַערן אויף זײַן לשון:

- קאַק מאָזשנע * - ווי אַזוי איז דאָס מעגלעך? קאַקאָי פּאַלנע פּראַוו * - ווי האָבן זיי דאָס רעכט אונדז הייסן פֿאָרן צוריק? קאַק אים נע סטידנאָ * - ווי שעמען זיי זיך נישט אין אַ לאַנד פֿון ציוויליזאַציע?

שלאָגט אים איבער דער ייִד פֿונעם מנין, האַלט אָפֿן די טיר און זאָגט צו אים:

- רעד אַהער, רעד אַהין! אָט האָב איך אײַך געגעבן אַן אַדרעס פֿון אַ קאָמיטעט, פֿאָרט זיך דורך אַליין צום קאָמיטעט, וועט איר זען, אַז ס'איז אָללרײַט * .

- ג -

אַרויסגעגאַנגען פֿונעם יאָרצײַט, איז אונדז נאָכגעלאָפֿן דער ריח פֿון די געפֿרייטע פֿיש. מיר אַלע האָבן געקלערט וועגן זיי, נאָר ריידן האָט קיינער נישט גערעדט פֿון זיי, אַחוץ ברכה. זי האָט זיי אָנגעבענטשט אַ פֿולן קאָפּ. זי

האָט זיי געווינטשעוועט, זיי זאָלן זיך דערווערגן, רבונו של עולם, מיט זייערע געפּרייטע פּיש, וואָס זיי אַווירן אויף אַ מײַל. מײַן מאַמע קאָן נישט לײַדן:

- וואָס האָסטו צו זיי? נעבעך ערלעכע מענטשן! זיצן אין אַזאַ גיהנום - פֿונדעסטוועגן, אַז עס קומט צו אַ יאָרצײַט, זוכט מען אַ מנין...

דערויף ענטפֿערט איר ברכה:

שוויגער! לאָזן זיי אײַך ברענען אין איינעם מיט זייערע יאָרצײַטן און מיט זייערע געפּרייטע פּיש! מע שטעלט אָפּ - פֿרעמדע מענטשן, מע רופֿט זיי אַרײַן צו זיך אין שטוב אַרײַן, - נעם גיב דעם קינד אַ שטיקל געפּרייטע פּיש כאָטש פֿון יוצא ווערן...

דאָס מיינט זי מיך. אָט ערשט בין איך געווען בײַם ייִדן אַ "בר-מיצווה בחורל", איצט בין איך שוין געוואָרן בײַ ברכהן אַ "קינד"... גוטע יאָרן, אַז ברכה נעמט זיך אָן מײַן קריוודע! אַזוי טראַכט איך. מיר לאָזן זיך אַלע זאַלבע זעקסט צום קאָמיטעט. אָן עצה האָט אונדז דער ייִד געגעבן, אַ דאַנק אים, אַז מיר זאָלן נישט גיין צופֿוס - מיר זאָלן זיך בעסער אויפֿזעצן אויפֿן טראַמוויי און פֿאָרן גלײַך. האָט אָבער דער לאָנדאָנער טראַמוויי אַ טבֿע - ער האָט פֿײַנט זיך אָפּשטעלן. וויפֿל מע זאָל צו אים נישט מאַכן מיט די הענט, ער טוט זיך זײַנס - ער לויפֿט. נאָכלויפֿן אים וועט אײַך נישט העלפֿן - איר וועט אים נישט כאַפּן. אַ גליק, וואָס איינער האָט זיך אויף אונדז דערבאַרעמט, און דווקא אַן ענגלענדער מיט אָפּגעגאָלטע וואָנצעס)טאָמער זעט איר אַ מענטשן מיט געגאָלטע וואָנצעס, זאָלט איר וויסן, אַז ס'איז אָן ענגלענדער(. דער ענגלענדער האָט געזען, אַז מיר מאַכן מיט די הענט צו די טראַמווייען, און די טראַמווייען לויפֿן, האָט ער אונדז צוגעפֿירט צו אַ קלויסטער און האָט אונדז אָנגעוויזן מיט די הענט, אַז דאָ זאָלן מיר שטיין. כּך הוה. עס האָט נישט געדויערט קיין מינוט, איז אָנגעלאָפֿן אַ טראַמוויי און האָט זיך אָפּגעשטעלט. זײַנען מיר אַלע אַרײַן - איך, און מײַן ברודער אליהו, און אונדזער חבֿר פּיניע, און די מאַמע, און ברכה, און טײַבל - און מיר פֿאָרן. גייט צו דער קאָנדוקטאָר און הייסט זיך, מע זאָל נעמען בילעטן. שטעלט זיך אַרויס פּיניע און פֿרעגט אים: סקאָלקאָ * -וויפֿל? זאָגט אים דער קאָנדוקטאָר: "פֿײַף". פֿרעגט אים פּיניע נאָכאַמאָל: סקאָלקאָ-וויפֿל? זאָגט אים דער קאָנדוקטאָר ווידעראַמאָל, שוין מיט כּעס: "פֿײַף". דרייט זיך אויס צו אונדז פּיניע און זאָגט: טשטאָ טאַקאָיע * , איר הערט? ער הייסט מיר פֿײַפֿן! גייט צו מײַן ברודער אליהו און פֿרעגט אים מיט די הענט: וויפֿל קאָסט אַ פֿאָר? זאָגט אים דער קאָנדוקטאָר, שוין רעכט אין כּעס: "פֿײַף!" צעלאַכט זיך פּיניע, און אליהו רופֿט זיך אָן צום קאָנדוקטאָר שוין אויך מיט כּעס: "פֿײַף אַליין!"... ווערט דער קאָנדוקטאָר מלא-גזלן, טוט אַ צי בײַ אַ שטריק, שטעלט אָפּ דעם טראַמוויי און וואַרפֿט אונדז אַרויס מיט אַזאַ רציחה, גלײַך ווי מיר האָבן אים געוואָלט קוילען און צונעמען זײַן רײַזע-טאַש מיטן געלט. צום סוף לאָזט זיך אויס, אַז דאָס, וואָס דער קאָנדוקטאָר האָט "געפֿײַפֿט", האָט ער דאָס געמיינט פֿינף.

- נו? זאָל נישט קומען אַ שׂרפֿה אויף לאָנדאָן?

אַזוי זאָגט ברכה און מיר גייען אין קאָמיטעט אַרײַן צופֿוס.

- ד -

אין לאָנדאָנער קאָמיטעט איז פֿריילעך, ווי אין אַלע קאָמיטעטן. אין הויף וואַלגערן זיך עמיגראַנטן, אַזוי ווי מיסט, און אינעווייניק אין שטוב זיצן מענטשן און רויכערן ציגאַרן און זאָגן זיך איינס דאָס אַנדערע: אָללרײַט. דער חילוק איז, וואָס די דײַטשע קאָמיטעטשיקעס טראָגן די וואָנצעס פֿאַרדרייט אַרויף און ריידן אויף דײַטש, און די לאָנדאָנער קאָמיטעטשיקעס האָבן אָפּגעגאָלט די בערד מיט די וואָנצעס אינגאַנצן און ריידן: "אָללרײַט!" אַ טעאַטער מיט זיי. די מאַנצבילן גייען געגאָלט, און די ווײַבער טראָגן אַלע פּאַרוקן אויף די קעפּ. און נישט נאָר די ווײַבער - אַפֿילו די מיידלעך טראָגן צוגעקלעפּטע האָר מיט אויסגעגרײַזלטע בוקלעס * , האָבן אַלע גרויסע ציין און זײַנען אַזוי מיאוס, אַז סע שלאָגט צו דער גאַל. פֿונדעסטוועגן, לאַכן זיי פֿון אונדז אין די אויגן, טײַטן מיט די פֿינגער, און קוויטשען אַזוי, אַז ס'איז אַ בזיון פֿאַר לײַטן. צוויי מיידלעך האָבן אונדז אָפּגעשטעלט אין מיטן גאַס און האָבן זיך צוגעטשעפּעט צו מײַן ברודער אליהו, ער זאָל גיין אין "באַרבער-שאָפּ * ". פֿריִער האָבן מיר נישט פֿאַרשטאַנען, וואָס דאָס באַדײַט. איצט ווייסן מיר שוין: גיין אין באַרבער-שאָפּ הייסט אָפּשערן זיך און אָפּגאָלן זיך. מאָדנע ברואים. אַליין גייען זיי פֿאַרדריפּעט ביזן האַלדז, פֿרעסן אין מיטן גאַס געפּרייטע פּיש, וואָס לאָזן זיך הערן פֿאַר אַ מײַל, און האָבן פֿײַנט האָר. שיכּורים זײַנען זיי אויך גאַנץ נישקשהדיקע, נאָר זיי וואַלגערן זיך נישט אויף דער גאַס, אַזוי ווי בײַ אונדז. מע לאָזט זיי נישט. אַ לאַנד איז דאָס זייער אַ ווילס, זאָגט ברכה, נאָר עס וויל נישט ברענען.

- וואָס וועט דיר אַרויסקומען, אַז ס'וועט ברענען?

אַזוי פֿרעגט בײַ איר מײַן ברודער אליהו, און כאַפּט פֿון איר אַ מיאוסן פּסק. ברכה, אַז זי וויל, קאָן זי. אַמאָל, מאַכט זיך, זאָל זי אײַך שווײַגן, נישט ריידן אַ וואָרט צו קיינעם, און אַמאָל עפֿנט זיך אויף בײַ איר אַ קוואַל פֿון

ווערטער, איז אָדער פֿאַרשטעלן זיך די אויערן מיט וואַטע, אָדער לויפֿן אין דער וועלט אַרײַן. איך גיב אײַך איבער אירע רייד, וואָרט בײַ וואָרט:

וואָס שטעלסטו זיך אַזוי אײַן פֿאַר דעם געבענטשטן לאָנדאָן מיטן שוואַרצן הימל, מיט די געגאָלטע מאָרדעס, - מיט דעם שיינעם ווײַטשעפּעל, מיט די געפֿרייטע פֿיש, מיט די אַלע מוידן, מיט די געדרייטע בוקלעס, מיט די פֿאַרדריפּעטע קליידלעך, מיט די קבצנים וואָס טרינקען דזשינדזשער * -ביר, מיט די קאָנדוקטאָרן, וואָס הייסן !פֿײַפֿן, מיט די ייִדן, וואָס האָבן יאָרצײַט און זשאַלעווען אַ טרונק וואַסער? אַזאַ שטאָט מוז ברענען

:אַזוי זאָגט ברכה אין איין אָטעם, ווי די עשׂרת בני המן, און לאָזט אויס מיט צונויפֿגעלייגטע הענט

- לאָנדאָן, פֿאַרוואָס ברענסטו נישט?!...

רבונו של עולם! ווען וועלן מיר שוין זײַן אין אַמעריקע???... מאָטל פּייסי דעם חזנס כּתבֿים פֿון אַ ייִנגל אַ יתום

צווייטער טייל אין אַמעריקע

1916 .געשריבן אין יאָר

צווייטער טייל
I
!מזל-טובֿ, מיר זײַנען שוין אין אַמעריקע
- א -
אונדז קומט מזל-טובֿ - מיר זײַנען שוין אין אַמעריקע. דאָס הייסט, מע זאָגט, אַז מיר זײַנען אין אַמעריקע. אַמעריקע האָבן מיר נאָך נישט געזען, וואָרעם מיר זײַנען נאָך דערווײַל אין "קעסטל-גאַרטל * ". דאָס הייסט, אַמאָל האָט דאָס אַזוי געהייסן. הײַנט הייסט עס שוין מער נישט "קעסטל-גאַרטל", נאָר "עליס אײַלאַנד * ". פֿאַרוואָס עפּעס "עליס אײַלאַנד"? "ווײַל דאָס שטיקל לאַנד האָט אַמאָל געהערט צו איינעם אליהו, איז ער געוועזן אַ נאַר ביז דער סטעליע". אַזוי זאָגט אונדזער חבֿר פּיניע צום גראַם, ווי זײַן שטייגער איז. פּיניע איז אין כּעס אויפֿן עליס אײַלאַנד מיט סכּנות. למאַי מע פֿאַרהאַלט די אָרעמע עמיגראַנטן און די רײַכע לאָזט מען אַרײַן גלײַך, ווי זיי קומען אָן מיטן שיף. דאָס פּאַסט, זאָגט ער, נאָר פֿאַר פֿאָניע-גנבֿ, נישט פֿאַר אַזאַ פֿרײַע מדינה, ווי אַמעריקע. אַלע דאַרפֿן דאָ זײַן גלײַך. נישטאָ קיין אָרעם, נישטאָ קיין רײַך. און ער הייבט אָן שיטן מיט נעמען: קאָלומבוס, שעקספּיר * , באָקל * , ציוויליזאַציע... ער קלײַבט זיך אָנצושרײַבן אויף זיי אַ ליד און אַוועקגעבן זיי אַ גאָב, אַז דער שוואַרצער יאָר זאָל זיי נעמען! האָט ער נישט קיין טינט און פֿעדער און קיין ברעקל פּאַפּיר. זאָגט אים מײַן ברודער אליהו, אַז אויב עס געפֿעלט אים נישט דאָס לאַנד, האָט ער אַ ברירה פֿאָרן צוריק. און דאָס געדענקט איר דאָך מסתּמא פֿון אַמאָל, אַז די צוויי, פּיניע און אליהו, זײַנען זעלטן שווה-בשווה. וואָס איינער זאָגט דרינגט דער אַנדערער קאַפּויר. "דער זומער מיטן ווינטער" - רופֿט זיי מײַן ברודער אליהוס ווײַב, ברכה, און כאַפּט אַ מיאוסן פּסק פֿון איר מאַן, פֿון אליהון. ער רופֿט זי אָן "בהמה", און "סאָטע ציג", און נאָך אַזעלכע נעמען, וואָס ס'איז נישט כּדאַי איבערצוחזרן. מישט זיך אַרײַן די מאַמע און זאָגט צו איר שנור, אַז קעגן רײַסן זיך, טאָר אַ מענטש נישט זײַן אינמיטן, וואָרעם ער קאָן כאַפּן אַ דראַפּ...

- ב -
וואָס טוען מיר אין עליס אײַלאַנד? מיר וואַרטן ביז מע וועט קומען פֿון שטאָט, באַקאַנטע און פֿרײַנט, און מע וועט אונדז אויסשרײַבן. כאָטש שרײַבן האָט מען אונדז אויסגעשריבן שוין ווײַפֿל מאָל. מע האָט אונדז געשריבן, פֿאַרשריבן און אויסגעשריבן פֿאַרן אַרויפֿגיין אויפֿן שיף, און אויפֿן שיף גופֿא, און איצט, בײַם אַראָפּגיין פֿון שיף. ?און אַלע מאָל די אייגענע חכמה: ווער זײַנען מיר? וווּהין פֿאָרן מיר? און ווען מיר האָבן אין אַמעריקע

דערציילן מיר זיי, אַז ס'איז געוועזן אַ ייִד פּייסי דער חזן - און ער איז געשטאָרבן. האָט ער איבערגעלאָזט אָן אַלמנה - דאָס איז די מאַמע. האָט זי אַ זון - הייסט ער אליהו. האָט ער אַ ווײַב - הייסט זי ברכה. האָט ער אַ חבֿר - הייסט ער פּיניע. האָט ער אַ ווײַב - הייסט זי טײַבל. און איך בין דער מיזיניק - הייס איך מאָטל. און דאָס איז מײַן .חבֿר - הייסט ער מענדל. און ווײַל ער איז אַ גרויסער - האָט אים ברכה אַ נאָמען געגעבן לאָשיק

ווען האָבן מיר אין אַמעריקע? גאַנץ אַמעריקע איז אונדז באַקאַנט און אַלע ייִדן זײַנען אונדזערע פֿרײַנט. ראשית-חכמה, משה דער אײַנבינדער און זײַן ווײַב פּעסיע די גראָבע - אונדזער שכנה, מיט אַ גאַנצער כאַליאַסטרע קינדער. האָט זיך יעדער זײַן נאָמען מיט זײַן צונעמעניש. און מיר רעכענען זיי אויס אויף די פֿינגער: פּיניע קלעצל, וועלוול קאָטער, מענדל טשערנאָהוז, חיים בופֿלאַקס, פֿײַטל פּעטעלעלע און הערשל מיט דער "גוליע אויפֿן שטערן, וואָס מע רופֿט אים "ושתּי...

"!שלאָגט מען אונדז איבער אינמיטן און מע זאָגט אונדז: "גענוג, גענוג קליינוואַרג. עלטערע! גיט אַהער עלטערע

גיבן מיר זיי עלטערע און רעכענען זיי אויס די נעמען: יונה דער בעקער, אַ ייִד אַ כּעסן, איז נישט איינס. זײַן ווײַב ריוועלע די בעקערין, אַ יידענע מיט אַ רעטאָנדע, איז נישט צוויי. דאָס הייסט, זי האָט געהאַט אַ רעטאָנדע, האָט מען זי אַוועקגעגנבֿעט אויף דער גרענעץ. דערהערט דאָס וואָרט "גרענעץ" דערמאָנט זיך די מאַמע אָן אונדזערע זאַכן, וואָס מען האָט אויך אַוועקגעגנבֿעט אויף דער גרענעץ. הייבט זי אָן בעטן, טאָמער איז מעגלעך, מע זאָל איר קריגן די זאַכן, - און הייבט אָן צו וויינען. פֿאַלט אָן אויף איר אליהו, למאַי זי וויינט. זאָגט זי, אַז איצט איז זי שוין אין אַמעריקע און האָט שוין קיין מורא נישט פֿאַר די אויגן, מעג זי שוין, זאָגט זי, וויינען און וויינען.

- ג -
ווי אַזוי מע האָט זי דורכגעלאָזט מיט די אויגן - איז טאַקע אַ נס מן-השמים. למאַי ווי אַזוי זײַנען מיר לעבן געבליבן פֿון דער נסיעה אויפֿן ים? איז עס דען נישט געווען קיין נסים ונפֿלאָות? וויפֿל מאָל האָבן מיר געזען מיט אונדזערע אויגן דעם מלאך-המות, דעם טויט פֿאַר די אויגן? וויפֿל מאָל האָבן מיר זיך שוין געהאַט אָפּגעזעגנט מיטן לעבן.

תּחילת, אַז מיר זײַנען אַרויף אויפֿן שיף "פּרינץ אַלבערט", איז דווקא געווען גוט און פֿײַן. איך און מײַן חבֿר מענדל האָבן זיך געלאָזט אויסמעסטן דעם "פּרינץ אַלבערט" אין דער לענג און אין דער ברייט. קיינעם איז נישט געווען אַזוי גוט, ווי אונדז. מיר האָבן קיינמאָל נישט געהאַט אַזאַ קוואַרטיר, ווי איצט. אַ וואַסער-שטוב. אַ דרײַגאָרנדיקע שטוב אויפֿן וואַסער. איך האָב אײַך זי געהאַט שוין אַמאָל אויסגעמאָלט מיט אַלע פּיטשעווקעס. שטעלט אײַך פֿאָר - איר זיצט, דאַכט זיך, אין שטוב, אָדער איר שפּאַצירט אַרום, די הענט אין די קעשענעס, און - איר פֿאָרט! איר עסט און - איר פֿאָרט! איר טרינקט און - איר פֿאָרט! הײַנט די מענטשן, וואָס איר זעט זיך אָן, אַ וועלט מיט מענטשן. אַ גאַנצע שטאָט פֿאָרט מיט אײַך. און מחמת אַלע פֿאָרן אויף איין שיף און אַלע פֿאָרן אין איין אָרט אַרײַן, קיין אַמעריקע - באַקענט איר זיך מיט אַלעמען און אַלע באַקענען זיך מיט אײַך, און איר ווערט געוואָר אין איין טאָג אַזוי פֿיל זאַכן, וואָס אין אַן אַנדער אָרט וואָלט איר עס נישט דערגאַנגען אין אַ יאָר.

- ד -
ווײ-ווײ, וויפֿל באַקאַנטע מײַן מאַמע און מײַן שוועגערין ברכה מיט פּיניעס ווײַב טײַבל האָבן זיך געמאַכט צווישן די ווײַבער. נאָר דאָס איז געווען גאָרנישט קעגן די באַקאַנטע, וואָס מײַן ברודער אליהו און זײַן חבֿר פּיניע האָבן זיך געפֿונען צווישן די מאַנצבילן. וויפֿל מע האָט נישט גערעדט און גערעדט, האָט מען נישט געקאָנט זיך גענוג אָנריידן. ווײַבער האָבן גערעדט מער פֿון היימישע זאַכן, פֿון זאַכן, וואָס זײַנען שייך צו דער קיך, צו דער שפּיזאַרניע, ווײַס גרעט, קויטיק גרעט, בעטגעוואַנט, זאָקן, ציכלעך, רעטאָנדעס. און די מאַנצבילן - די האָבן גערעדט פֿון אַמעריקע, פּרנסה, קאָלומבוס, גזירות, פּאַגראָמען.

אָן גזירות און אָן פּאָגראָמען קאָנען זיי זיך נישט באַגיין. און איך האָב אײַך שוין לאַנג געזאָגט, אַז איך האָב עס פֿײַנט. הייבט מען אָן ריידן פֿון גזירות אָדער פֿון פּאַגראָמען, גיי איך אַוועק. איך נעם מײַן חבֿר מענדל פֿאַר אַ האַנט, און מיר לאָזן זיך שפּאַצירן איבער די גאַסן פֿון "פּרינץ אַלבערט".

- ה -
"פּרינץ אַלבערט" איז גענוג גרויס. און שיין. שטיינערנע טרעפּ. מעשענע פּאַרענטשעס. שטאָל און אײַזן ווו מע" טוט זיך אַ ריר. הײַנט "מענטשן". איך מיין די באַדינער. מע רופֿט זיי "סטיואַרדס * ". און "נוירסעס * ". הײַנט מאַטראָסן - אַזוי ווי די רוחות. לויפֿן אַרום הין און הער. איך און מענדל זײַנען זיי מקנא. מיר גיבן זיך דאָס וואָרט, אַז מיר וועלן אויסוואַקסן, ווערן גרויסע, זאָלן מיר זיך פֿאַרשרײַבן פֿאַר מאַטראָסן.

איין חסרון האָט דער "פּרינץ אַלבערט". מע לאָזט אונדז נישט אומעטום זײַן. קוים ווילן מיר געבן אַ קוק אַרײַן אַ ביסל ווײַטער פֿון צווישנדעק, ווו מיר פֿאָרן, אַזוי טרײַבט מען אונדז דורך. טאַקע די מאַטראָסן גופֿא. גרויסע רשעים. און די פּאַסאַזשירן אַליין, פֿון יענע העכערע קלאַסן, זײַנען אויך רשעים. וואָרעם זיי זאָלן נישט זײַן קיין רשעים, וואָלטן זיי פֿאַרזאָגט די מאַטראָסן, מע זאָל אונדז נישט טרײַבן. וואָס וועלן מיר זיי טאָן? מיר וועלן זיי אָפּבײַסן? מײַן חבֿר מענדל איז גלאַט נישט צופֿרידן. ער פֿאַרשטייט נישט, צו וואָס דאַרף מען קלאַסן? ער זאָגט, אַז אין אַמעריקע איז נישטאָ קיין קלאַסן. טאָמער גלייב איך אים נישט, קאָן איך אַ פֿרעג טאָן בײַ מײַן ברודער אליהו. האָט אָבער מײַן ברודער אליהו פֿײַנט, אַז מע פֿרעגט בײַ אים פּוסטע זאַכן. איך וועל שוין בעסער פֿרעגן בײַ אונדזער חבֿר פּיניע.

אונדזער חבֿר פּיניע האָט דווקא ליב צו ריידן פֿון אַזעלכע זאַכן. ער קאָן אײַך אָפּשיטן מיט רייד. און האָט איר אים נאָר זאַטשעפּעט מיט אַ וואָרט, איז ווי אַן אָנגעדרייטער וועק-זייגער. ער וועט ניט אַנטשוויגן ווערן, ביז דאָס רעדל וועט זיך אַליין ניט אָפּשטעלן.

- ו -
איך האָב געפּאַקט פּיניען בעת ער איז געזעסן אויפֿן דעק. ער האָט אַרײַנגעטאָן זײַן שפּיץ נאָז אין אַ בוך. מחמת ער איז אַ קורצזיכטיקער, לייענט ער נישט מיט די אויגן, נאָר מיט דער שפּיץ נאָז. איך בין צוגעגאַנגען צו אים

נאָענט.

- רב פּיניע, איך דאַרף אײַך עפּעס פֿרעגן.

פּיניע האָט צוגענומען די נאָז פֿון בוך.

- וואָס'טו זאָגן, קטנתּי? - קטנתּי הייסט בײַ אים אַ קלייניטשקער. אַזוי רופֿט מיך פּיניע בעת ער איז אויפֿגעלייגט. און אויפֿגעלייגט איז ער כּמעט אַלעמאָל. אַפֿילו דעמאָלט, ווען ער קריגט זיך מיט מײַן ברודער אליהו. און אַפֿילו דעמאָלט, ווען זײַן טײַבל בלאָזט זיך. דערצייל איך אים אַזוי און אַזוי. צי ס'איז אמת, וואָס מע זאָגט, אַז אין אַמעריקע זײַנען נישטאָ קיין קלאַסן?

האָט איר באַדאַרפֿט אָנקוקן, ווי אָט דער פּיניע האָט זיך אָנגעצונדן און צעפֿלאַקערט זיך און גענומען ריידן און קײַען און שפּײַען און שיטן מיט פֿײַערדיקע הויכע ווערטער: אַז אַמעריקע איז דאָס איינציקע לאַנד, זאָגט ער, פֿון אמתער פֿרײַהייט און פֿון אמתער גלײַכהייט. אין אַמעריקע, זאָגט ער, קאָנסטו זיצן אָט-אָ-דאָ-אָ, און לעבן דיר זאָל זיצן דער "פּרעזידענט", און ווײַטער אַביסל זאָל זיצן אַ בעטלער, אַ שלעפּער, אַ ניקס שבניקס. און נאָך אַ ביסל ווײַטער - אַ גראַף, אַ שׂררה, אַ מיליאָנשטשיק! ציוויליזאַציע! פּראָגרעס! קאָלומבוס!... און דאָ הייבט ערשט פּיניע אָן אַרויסצושיטן זײַנע שענסטע ווערטער. מישט זיך אַרײַן אַ ייִד אַן עמיגראַנט, אַ ווילד-פֿרעמדער:

- אַז ס'איז יאָ אַזאַ גליקלעכע מדינה, ווי איר זאָגט, ווו אַלע זײַנען גלײַך, פֿון וואַנען זשע נעמען זיך דאַרטן שלעפּערס און גראַפֿן און בעטלערס און שׂררות? ממה-נפֿשך...

נאָר מיר לאָזן איבער פּיניען מיטן ייִדן מיט נאָך ייִדן, זיי זאָלן זיך רײַסן - אַבי מיר זײַנען דערגאַנגען וואָס מיר דאַרפֿן, אַז אין אַמעריקע זײַנען קיין קלאַסן נישט פֿאַראַן. קומט אויס, אַז מענדל איז גערעכט. ער זאָגט, אַז קלאַסן דאַרף מען פֿײַנט האָבן. דאָס הייסט, אַז די פּאַסאַזשירן פֿון די העכערע קלאַסן דאַרף מען פֿײַנט האָבן. פֿאַרשטיי איך ניט, פֿאַרוואָס? וואָס האָב איך צו זיי? זאָגט מענדל: וואָס האָבן זיי זיך פֿאַרשלאָסן בײַ זיך אין צווייטן און אין ערשטן קלאַס צווישן די שפּיגלען? וואָס שטייט זיי אַזוי נישט אָן, די גרויסע פּריצים, צו זיצן מיט אונדז אָט דאָ, צווישן דעקן? מיר זײַנען דען קיין מענטשן נישט גלײַך מיט זיי? אונדזער גאָט איז דען נישט דער אייגענער, וואָס זייער גאָט? - דערפֿאַר האָט ער דערלעבט אין זיי אַ נקמה. ס'איז געקומען אַ נאַכט, וואָס די מיוחסים פֿון צווייטן און ערשטן קלאַס האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט צו אונדז, אין דריטן קלאַס, און געוואָרן גלײַך מיט אונדז אַלעמען.

דאָס איז געווען אין דער נאַכט פֿון יום-כּיפּור, צו כּל-נדרי.

- ז -

מחמת דער "פּרינץ אַלבערט" איז אַרויסגעגאַנגען עשׂרת-ימי-תּשובֿה, איז אונדז אויסגעקומען צו פּראַווען יום-כּיפּור אויפֿן שיף. ערבֿ יום-כּיפּור האָבן מיר זיך פֿאַרפֿאַסט מיט געבראָטענע קאַרטאָפֿל - "פּעטייטעס * " רופֿט מען עס דאָ. קיין כּשרע קיך איז אויף "פּרינץ אַלבערט" נישט פֿאַראַן, לעבן מיר די גאַנצע צײַט פֿון פּעטייטעס. און ברויט גיט מען אונדז לרובֿ. און טיי און צוקער אַלע טאָג. ס'איז גאָרנישט אַזוי שלעכט. מע וואָלט געקאָנט אַ גאַנץ יאָר אַזוי לעבן. זאָגט אָבער ברכה, מײַן ברודער אליהוס ווײַב, אַז פֿון פּעטייטעס ווערט געשוואָלן דער בויך. נאָר וואָס זי קאָן זאָגן! ס'איז דען פֿאַראַן אַ זאַך, וואָס זאָל איר געפֿעלן? אויף אַלצדינג געפֿינט זיך אײַך אַ חסרון. למשל, איר געפֿעלט נישט דער "פּרינץ אַלבערט", למאַי ער קריכט. ווו איז דאָס געהערט געוואָרן, זאָגט זי, אַז אַ נסיעה זאָל געדויערן צען טעג? זאָגט מען איר, אַז שולדיק איז נישט די שיף - שולדיק איז דער ים. זאָגט אונדזער חבֿר פּיניע נעמט זיך אונטער איר געבן צו פֿאַרשטיין, אַז דער ים באַטרעפֿט דרײַ מאָל אַזוי פֿיל וויפֿל די יבשה, די טריקעניש. זאָגט מײַן ברודער אליהו, אַז נישט דרײַ מאָל, נאָר צוויי מאָל אַזוי פֿיל. וואָס-וואָס - נאָר געאָגראַפֿיע וויס ער בעסער. אויף דער וועלט איז פֿאַראַן, זאָגט ער, צוויי דריטל וואַסער, איין דריטל טריקעניש. קומט, זאָגט ער, אויס די רעכענונג, אַז ים איז צוויי מאָל אַזוי פֿיל, ווי יבשה. זאָגט פּיניע: ניין, דרײַ מאָל. זאָגט אליהו: ניין, צוויי מאָל. "דרײַ מאָל!" "צוויי מאָל!" - צעקריגט מען זיך, נאָר מע בעט זיך גיך איבער.

- ח -

ווער וועט דאַווענען פֿאַרן עמוד? זאָגן כּל-נדרי? פֿאַרשטייט זיך, מײַן ברודער אליהו. ער איז טאַקע קיין חזן קיינמאָל ניט געווען. איז אָבער זײַן טאַטע געווען אַ חזן, און אַ באַרימטער חזן. אַ קול-נגינה האָט ער. עבֿרי קאָן ער. וואָס דאַרף מען נאָך? און דערצו האָט שוין אונדזער חבֿר פּיניע מיטגעהאָלפֿן, אַז מע זאָל מײַן ברודער אַפֿילו בעטן זאָגן כּל-נדרי. ער האָט אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג איבערן גאַנצן שיף, אײַנגערוימט יעדן באַזונדער אַ סוד אויפֿן אויער, אַז אָט דער יונגערמאַן מיטן געלן בערדל (אליהו) איז אַ מוראדיקער בעל-מנגן. זײַן דאַווענען - פּס! און ווער שמועסט, אַז זײַן קליין ברודערל, אָט דער קטנתּי (דאָס מיינט מען מיך), זאָל אים אונטערהעלפֿן אויף זײַן סאָפּראַן, וועלן מיר האָבן אַ יום-כּיפּור, אַז גאָט און לײַט וועלן אונדז מקנא זײַן.

וויפֿל אליהו האָט זיך ניט געבעטן, מע זאָל אים לאָזן צו-רו, וויפֿל ער האָט ניט געשוואָרן, אַז ער האָט זינט ער לעבט נאָך ניט געדאַוונט פֿאַרן עמוד ימים-נוראָים, - עס האָט ניט געהאָלפֿן קיין שמע-ישׂראל. מע האָט אים כמעט מיט גוואַלד אַוועקגעשטעלט פֿאַרן עמוד (אַ קײַלעכיק טישל, מיטן אַ ווײַסן לײַלעך איבערגעדעקט), און מיך האָט פּיניע גענומען פֿאַר אַן אויער: "גיי, קטנתּי, צו דער אַרבעט!" און מיר האָבן אַוועקגעלייגט פֿאַר די פּאַסאַזשירן אַ כּל-נדרי, וואָס זיי וועלן אים האָבן צו געדענקען אויף דור-דורות.

- ט -
ניט אַזוי דער כּל-נדרי, ווי די "יעלות", ווי דער געוויין פֿון די ווײַבער און פֿון די מאַנצבילן. פֿריִער האָט מען נאָר געקרעכצט, געזיפֿצט, געשנײַצט די נעזער. דערנאָך האָט מען גענומען ווישן די אויגן. דערנאָך - וויינען שטילערהייט. דערנאָך - וויינען העכער און העכער, שרײַען, קוויטשען און פֿאַלן חלשות. זיי האָבן זיך דערמאָנט, אַז ערשט פֿאַראַיאָרן איז מען געווען איטלעכער בײַ זיך אין דער היים. יעדער אין זײַן שול. אויף זײַן פּלאַץ. בײַ זײַן סטענדער מיט זײַן מחזור. געהערט זײַן חזן. זײַנע זינגערלעך. איצט איז מען נע-ונד, געיאָגט און געטריבן, ווי די שאָף, וואָס מע פֿירט צו דער שחיטה, צונויפֿגעפּאַקט קאָפּ אויף קאָפּ. מע קאָן דעם אָטעם ניט כאַפּן. איך קאָנט פֿאַרשטיין, אַז אַפֿילו די אויסגעפּוצטע פּאַסאַזשירן פֿון די העכערע קלאַסן מיט די הויכע גלאַנצנדיקע צילינדערס אויף די קעפּ האָבן זיך ניט געקאָנט אײַנהאַלטן און געווישט מיט זײַדענע טיכלעך כּלומרשט דעם שווייס. נאָר איך האָב גוט געזען טרערן בײַ זיי אויף די אויגן. דער טרויער איז געווען אַזוי גרויס, אַז אַפֿילו די סטיואַרדס און די מאַטראָסן זײַנען מיט דרך-ארץ געשטאַנען פֿון דער ווײַטן און צוגעקוקט, ווי ייִדן האָבן זיך אײַנגעוויקלט אין ווײַסע טליתים, שטייען אין די זאָקן און שאָקלען זיך און וויינען און יאָמערן - אַ פּנים, ס'איז זיי גוט ביטער אויפֿן האַרצן. און מײַן ברודער אליהו האָט זיך צעזונגען. און איך העלף אים אונטער. און דאָרטן אין ווינקל, צווישן די ווײַבער, שטייט די מאַמע אין דער יום-טובֿדיקער זײַדענער פֿאַטשיילע, מיטן מחזור אין די הענט, און באָדט זיך אין טרערן.

דער מאַמע איז הײַנט גוט ווי די וועלט. הײַנט איז איר טאָג!

- י -
אויף מאָרגן האָבן מיר זיך געפֿעדערט אויפֿצושטיין אַביסל פֿריִער, מע זאָל זיך שטעלן זאָגן "אַדון-עולם" מיטן אַלטן באַקאַנטן נוסח. ס'איז אָבער דערפֿון גאָרנישט אַרויסגעקומען. ס'איז געווען אוממעגלעך ניט נאָר צו דאַווענען - מע האָט נישט געקאָנט שטיין אויף די פֿיס. ניט געקאָנט טרעפֿן צום עמוד. עס איז פֿינצטער געוואָרן אין די אויגן. מיר זעען ניט כמעט איינס דאָס אַנדערע. עס איז נימאס דאָס לעבן. ס'איז שלעכט, שלעכט צום שטאַרבן. יאָ, מיר שטאַרבן.

וואָס האָט זיך געטראָפֿן? איצט בין איך מיד, לאָז איך עס איבער אויף מאָרגן.

II
קריעת-ים-סוף
- א -
איך האָב אײַך געהאַט אָנגעהויבן צו דערציילן פֿון דעם פּסק, וואָס מיר האָבן געכאַפּט יום-כּיפּור אינדערפֿרי אויפֿן שיף "פּרינץ אַלבערט". דאָס איז געווען אַ מיאוסער פּסק. מיר'ן אים געדענקען דאָס גאַנצע לעבן.

אָנגעהויבן האָט זיך עס פֿון אַ קלייניקייט. עפּעס אַ כמאַרעלע, אַ שוואַרץ, אַ געדיכט וואָלקנדל, האָט זיך נאָך פֿון בײַנאַכט, באַלד נאָך כּל-נדרי, באַוויזן אויפֿן עק הימל. פֿריִער פֿון אַלעמען האָבן עס דערזען איך און מײַן חבֿר מענדל. וואָרעם אַז אַלע ייִדן זײַנען נאָך געווען אונטן, געוויינט און געזאָגט תּהילים נאָך כּל-נדרי, האָבן מיר, איך און מענדל, אַרומגעשפּאַצירט איבערן "פּרינץ אַלבערט". דערנאָך האָבן מיר זיך פֿאַרקליבן אין אַ ווינקעלע, געזעסן און געשוויגן. עס איז געווען שטיל און וואַרעם און גוט אויפֿן האַרצן. נאָר אַביסל אומעטיקלעך. וואָס מענדל האָט געטראַכט - ווייס איך ניט. איך האָב געטראַכט פֿון גאָט, וואָס זיצט אָט דאָרט, אין הימל. ווי גרויס ער דאַרף זײַן, אַז דאָס איז אַלצדינג זײַנס? און וואָס טראַכט ער זיך, אַז ער הערט אַזוי פֿיל ייִדן זאָגן תּהילים, לויבן אים און גיסן אויס פֿאַר אים דאָס האַרץ? די מאַמע זאָגט, אַז ער הערט און זעט אַלעמען. און אַז ער ווייס אַלצדינג. אַפֿילו דאָס, וואָס איך טראַכט אין דער מינוט בײַ זיך אין האַרצן. אויב אַזוי, איז ניט גוט, וואָרעם איך האָב נאָר-וואָס געטראַכט פֿון אַ גוטן עפּל, פֿון אַ זיסער באַר און כאָטש פֿון אַ טרונק וואַסער. קאַלט וואַסער. פֿון די פֿעטייטעס ברענט אויפֿן האַרצן - און טרינקען טאָר מען ניט. יום-כּיפּור נאָך כּל-נדרי - ווער ווער וועט דאָס טרינקען וואַסער? מײַן ברודער אליהו וועט מיך הרגענען. ער וויל גאָר, איך זאָל פֿאַסטן ביז מאָרגן בײַנאַכט נאָך יום-כּיפּור. זאָגט די מאַמע: "מיר'ן זען". דערווײַל זוכט זי מיך אויפֿן גאַנצן שיף און קאָן מיך ניט געפֿינען. ווײַזט איר אָן אַ מאַטראָס, אַז דאָרט, בײַם סאַמע שפּיץ, זיצן מיר, איך און מײַן חבֿר מענדל. שרײַט זי: "מאָטל! מאָטל?" - "וואָס איז, מאַמע?" - "וואָס הייסט וואָס איז? שלאָפֿן גיי! מאָרגן דאַרף מען אויפֿשטיין פֿרי, האָסט פֿאַרגעסן? ס'איז יום-טובֿ"... גלוסטן גלוסט זיך ניט. נאָר מע דאַרף גיין שלאָפֿן.

- ב -

אויף מאָרגן, אַז מיר האָבן זיך אויפֿגעכאַפּט אינדערפֿרי, איז שוין דער גאַנצער הימל געווען באַלייגט. דער ים האָט זיך צעבייזערט מיט סכּנות. די כוואַליעס האָבן זיך אויפֿגעהויבן העכער פֿונעם שיף, געוואָרפֿן דעם "פּרינץ אַלבערט", ווי עפּעס אַ שפּענדל, אַ שפּילעכל. די מאַטראָסן האָבן גענומען לויפֿן אַהין און אַהער, ווי די פֿאַרסמטע מײַז. די סטיואַרדס האָבן זיך צוגעהאַלטן בײַ די פּאַרענטשעס. די פּאַסאַזשירן זײַנען געגאַנגען האַרט בײַ די ווענט און געפֿאַלן כּמעט אויף יעדן שריט. מיטאַמאָל האָט געגעבן אַ גאָס אַ שלאַקס-רעגן. דונערן האָבן זיך געטראָגן איינס נאָך דאָס אַנדערע. גאָט פֿאָרט אויף זײַן רײַטוואָגן. אום יום-כּיפּור גאָר!... איין בליץ נאָכן אַנדערן באַלײַכט אויף אַ רגע דעם שוואַרצן געדיכטן הימל. דער "פּרינץ אַלבערט" קרעכצט, שאָקלט זיך אַהין און אַהער, אַרויף און אַראָפּ. און דער רעגן שמײַסט. וואָס איז דאָס? אַ מבול אויף דער וועלט? האָט דאָך גאָט געשוואָרן, אַז קיין מבול וועט ער שוין מער ניט ברענגען קיינמאָל אויף דער ערד...

קריעת-ים-סוף. - זאָגט מײַן ברודער אליהו. און אונדזער חבֿר פּיניע באָמקעט-צו: "יאָ, ס'איז קריעת-ים-סוף"... - דאָס ערשטע מאָל, וואָס די צוויי זאָגן ביידע איין זאַך. דאָס וואָרט "קריעת-ים-סוף" האָט אויסגענומען. אַלע מאָל הייבט זיך אויף אַן אַנדער פּאַרשוין, טוט אַ קוק אין דרויסן אַרויס און גיט צו, אַז ס'איז קריעת-ים-סוף. דערנאָך לויפֿט ער עפּעס מאָדנע אַוועק אין אַ זײַט אַרײַן. דאָרט גיט ער אָפּ דער מאַמעס מילך, און מער זעט מען אים שוין ניט... ווער מיר דאַוונען? וואָס מיר יום-כּיפּור? מע האָט שוין גאָר פֿאַרגעסן אַפֿילו, ווו מען איז אין דער וועלט.

- ג -

פֿון אונדזער משפּחה האָט דעם ערשטן פּעטשאַטשעק געמאַכט ברכה. זי האָט אָנגעהויבן שרײַען, אַז אָט שטאַרבט זי! דערנאָך האָט זי גענומען שילטן מײַן ברודער אליהו, למאַי ער האָט זי אײַנגערעדט צו פֿאָרן קיין אַמעריקע. זי האָט געוווּסט פֿריִער, אַז אַמעריקע איז סיביר, ערגער פֿון סיביר. סיביר איז גאָלד קעגן אַמעריקע!... האָט זיך די מאַמע געוואָלט אָננעמען די קריוודע פֿון איר זון. זי האָט איר גענומען זאָגן אַביסל מוסר, אַז אַ מענטש באַדאַרף אַלצדינג קאָנען אַריבערטראָגן, וואָרעם ס'איז אַ גאָטס זאַך. אַ סימן, סע שטייט אין טײַטש-חומש געשריבן... האָט זי אָבער ניט געקאָנט אַרויסריידן וואָס אין טײַטש-חומש שטייט געשריבן, וואָרעם ס'איז איר מיטאַמאָל געוואָרן ניט גוט אויף צו חלשן. אויף איר קוקנדיק, האָט גענומען חלשן אונדזער חבֿר פּיניעס ווײַב, טײַבל. איז פּיניע אַרויס מיט לשון: "מיט די ווײַבער איז דיר נאָר אַ באַשרײַבונג, אַ קאָמעדיע!" - ער האָט אַרײַנגעלייגט ביידע הענט אין די הויזן-קעשענעס און פֿאַררוקט דאָס קאַפּעליושל אויף אַ זײַט. ער האָט געזאָגט: "שוטים! נאַראָנים! דאַכט זיך, וואָס קאָן עס מיך אָרן, אַז דער ים שטורעמט און די שיף קאַטשעט זיך? אַ מענטש, אַ בר-דעת, גיט זיך אַן עצה. בעת די שיף טוט זיך אַ בייג אַהער, בייג איך זיך אויס אַהין. און אַז די שיף בייגט זיך אַהין, טוט איך זיך אַ בייג אַהער. ווערט עס אָנגערופֿן באַלאַנץ"...

און בייגנדיק זיך אַהין און אַהער, האָט פּיניע אונדז באַוויזן אַ "באַלאַנץ", אַז ס'איז ניט גוט געוואָרן אויך מײַן ברודער אליהו, און ביידע האָבן זיי גענומען און אַוועקגעגעבן וואָס זיי האָבן אַמאָל געהאַט... דאָס אייגענע האָבן געטאָן אויך די איבעריקע פּאַסאַזשירן. מע האָט זיך קוים פֿאַרשלעפּט איטלעכער צו זײַן געלעגער און מען איז אַנידערגעפֿאַלן, ווי די סנאָפּעס, און ערשט דאָ האָט זיך אָנגעהויבן דער רעכטער גיהנום פֿון קריעת-ים-סוף...

- ד -

איך און מײַן חבֿר מענדל האָבן זיך געהאַלטן לענגער פֿון אַלעמען. מענדל האָט געהאַט אַ סגולה פֿון אַן עמיגראַנט, וואָס איז געפֿאָרן מיט אונדז אינאיינעם און האָט אונדז כּסדר געגעבן עצות. דער דאָזיקער עמיגראַנט איז אַ "גערויכערטע ליולקע". אַזוי זאָגט ער אַליין אויף זיך. ער איז שוין דרײַ מאָל געפֿאָרן אויפֿן ים קיין אַמעריקע הין און צוריק. ווייס ער אַ סגולה צום ים. די סגולה באַשטייט אין דעם, מע זאָל

זיצן אין דרויסן אויף דער פּאַלובע, קוקן אין דער ברייט פֿונעם ים, ניט אין דער לענג, און ניט אין זינען האָבן, אַז איך פֿאָר רײַטנדיק אויף אַ פֿערד, נאָר אַז איך שליטל זיך מיט אַ שליטן אויפֿן שניי. דער סוף איז געווען, אַז דער עמיגראַנט, די "גערויכערטע ליולקע", איז געלעגן אַ טויטער אויף זײַן געלעגער, און איך און מײַן חבֿר מענדל זײַנען מיר פֿונעם רעגן געוואָרן פּיטש-נאַס, כאָטש אויסצודרייען. צו אונדזערע געלעגערס האָבן מיר שוין אַליין ניט געקאָנט טרעפֿן. מע האָט אונדז גענומען מחילה אונטער די הענט און אָפּגעפֿירט אין אונדזער רו אַרײַן.

- ה -

וויפֿל צײַט דאָס קריעת-ים-סוף האָט גענומען? אַ טאָג, צוויי און אפֿשר אַלע דרײַ - דאָס ווייס איך ניט. איך האָב שוין פֿאַרגעסן. איך ווייס נאָר איין זאַך, אַז מיר האָבן זיך אויפֿגעכאַפּט, איז געווען אַ פֿרייד צו לעבן אויף דער וועלט. דער הימל איז געוואָרן ריין, ווי גינגאָלד. דאָס וואַסער - ווי אַ גלאָז. דער "פּרינץ אַלבערט" איז געלאָפֿן אַן אויסגעצוואָגענער, אַן אויסגעפּוצטער, געשניטן מיט די רעדער דאָס וואַסער, געפּינעט, געברויזט און געשפּריצט אויף אַלע זײַטן. די פּאַסאַזשירן האָבן אויפֿגעלעבט. מען איז אַרויס אין דרויסן אַלע, גרויס און קליין, אויף דער וואַרעמער זון, אויף דער שיינער ליכטיקער וועלט. עמעצער האָט אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג, אַז אָט באַלד וועט מען קאָנען זען דאָס לאַנד. איך און מײַן חבֿר מענדל זײַנען געווען די ערשטע, וואָס האָבן אָנגעזאָגט אַלעמען די

גוטע בשׂורה, אַז מע זעט שוין דאָס לאַנד. פֿון דער ווײַטן האָט דאָס אויסגעזען ווי אַ פֿלעק, אַ געלע, גרויסע פּליאַמע. די פּליאַמע ווערט אַלע מאָל גרעסער און ברייטער. מע זעט שוין שיפֿן פֿון דער ווײַטן. אָן אַ שיעור שיפֿן מיט הויכע, דינע זעגל-ביימער. גיך זײַנען פֿאַרגעסן געוואָרן אַלע צרות. די פּאַסאַזשירן האָבן זיך אָנגעטאָן יום-טובֿדיק. די ווײַבער האָבן זיך אויסגעפּוצט. מײַן ברודער אליהו האָט צעקעמט די באָרד. ברכה און טײַבל האָבן זיך אויסגעשלייערט. די מאַמע האָט אָנגעטאָן איר שבתדיקע זײַדענע פֿאַטשיילע. איך און מײַן חבֿר מענדל האָבן נישט געהאַט וואָס אָנצוטאָן. און ס'איז טאַקע קיין צײַט אויך ניט געווען. מע האָט שוין געהאַלטן אָט-אָט בײַם צופֿאָרן צו דעם ברעג פֿון אַמעריקע. עס איז געוואָרן אַ ליכט אין די אויגן און גוט אויפֿן האַרצן. פּונקט אַזוי האָבן זיך באַדאַרפֿט פֿילן די ייִדן נאָך קריעת-ים-סוף. עס האָט זיך געגלוסט זאָגן שירה.

- ו -

"שלום-עליכם דיר, קאָלומבוס! זײַ געגריסט, דו פֿרײַע מדינה! דו גאָלדענע, גליקלעכע מלוכה!"

אַזוי האָט אונדזער חבֿר פּיניע באַגריסט דאָס נײַע לאַנד. ער האָט אַזש אַראָפּגעכאַפּט דעם קאַפּעליושל, זיך אײַנגעבויגן און זיך פֿאַרנייגט. און אַזוי ווי איר ווייסט, אַז ער האָט אַ נידעריקע ראיה, האָט ער ניט באַמערקט, אַז עס לויפֿט פֿאַרבײַ אַ געזונטער, פֿאַרשוויצטער מאַטראָס, מיט אַ רויט פֿאַררויכערט פּנים, און האָט זיך מיט אים צעבוצקעט פּנים-אל-פּנים. דאָס הייסט, אונדזער חבֿר פּיניעס שפּיץ נאָז איז אויסגעקומען דעם פֿאַררויכערטן מאַטראָס אַקוראַט צווישן די אויגן. אַ גליק, וואָס דער מאַטראָס איז בטבֿע אַ גוטער גוי, ניט קיין רשע. האָט ער באַטראַכט אונדזער פּיניען מיט דער צעשלאָגענער נאָז, אַ שמייכל געטאָן און אַ מרוקע געגעבן אונטער די וואָנצעס. אַ פּנים, דאָס איז געווען אַ קללה אויף אַמעריקאַנער לשון.

- ז -

מיט אַ מאָל איז געוואָרן אַ בהלה. דריטע-קלאַס-פּאַסאַזשירן, בעט מען, זאָלן מוחל זײַן אַראָפּ אונטן אין זייערע שטײַגעלעך. צוריק פֿאַרנעמען זייערע ערטער. פֿריִער מיט גוטן. דערנאָך מיט בייזן. ווער עס אײַלט זיך נישט צו גיין, כאַפּט אַ סטוסאַק פֿון הינטן. אַלע זײַנען דאָ, יונג און אַלט. ייִדן און ווײַבער און קינדער, גויים, טערקן, ציגײַנער. ס'איז אַ דערשטיקעניש. די טיר האָט מען געשלאָסן. אַ קייט האָט מען אויפֿגעהאַנגען אַן אײַזערנע. מיר קאָנען זען נאָר דורך די פֿענצטער, וואָס אין דרויסן טוט זיך. קיינמאָל האָבן מיר זיך נישט געפֿילט אַזוי שלעכט, ווי אַצינד. מיר האָבן אויסגעזען בײַ זיך אין די אויגן, ווי געפֿאַנגענע. "פֿאַר וואָס? פֿאַר ווען?" - אַזוי טענהט צו מיר מײַן חבֿר מענדל און די אויגן זײַנע ברענען, שיסן מיט פֿײַער...

- ח -

לאָזט זיך אויס אַ מעשׂה, אַז מיר זײַנען שוין געקומען. געקומען קיין אַמעריקע. נאָר וואָס דען? די פּאַסאַזשירן פֿון ערשטן און צווייטן קלאַס האָט מען אַראָפּגעלאָזט דורך אַ לאַנגן לייטער מיט אַפֿשר הונדערט טרעפּ. נו, און וואָס וועט זײַן מיט אונדז? מיר זײַנען דאָך שוין אין אַמעריקע!

- נישט פֿאַר אונדז געדאַכט! - רופֿט זיך אָפּ אַ ייִד אַ שנײַדער פֿון הײַסין. דווקא נישקשה פֿון אַ מענטשל, נאָר אַ ביסל אַ נודניק. ער גייט אויסגעפּוצט, טראָגט שאַרפֿע ברילן, האַלט פֿון זיך אַן עולם-ומלואו און האָט ליב ריידן אויף צו-להכעיס. ער דאַרף נאָר הערן וואָס איר זאָגט, זאָגט ער קאַפּויער. צווישן אים און אונדזער חבֿר פּיניע זײַנען שוין פֿאָרגעקומען עטלעכע סטיטשקעס. מײַן ברודער אליהו האָט זיי קוים צעזעצט. דער שנײַדער האָט זיך געגעבן דאָס וואָרט, מער מיט פּיניען קיין וואָרט ניט ריידן, דערפֿאַר וואָס פּיניע האָט אים באַליידיקט. ער האָט אים אָנגערופֿן מיט אַלע מיאוסע נעמען: "חייט", "שנײַדערוק" און "פֿאַלגוץ". און האָט אים אַ פֿרעג געגעבן: וויפֿל האָט ער אויף זײַן לעבן אָנגעגנבֿעט "ייִתּור"?... איצט, אַז מע האָט אונדז פֿאַרשפּאַרט, האָט זיך דער הײַסינער שנײַדער מיטאַמאָל צערעדט. און דווקא מיט לשון-קודש ווערטער:

- מה אָנו, מה חיינו - וואָס זײַנען מיר? ווער זײַנען מיר? משול כּחרס הנשבר - מיר זײַנען געגליכן צו, להבֿדיל, סקאָט. סקאָט אַז מע פֿירט אַרײַן, דאַרף מען דאָס באַטראַכטן...

פֿאַלט אָן אויף אים אונדזער חבֿר פּיניע. ער זאָגט, אַז דער משל איז נישט גלײַך צום נמשל. אַז מע רעדט פֿון אַמעריקע, באַדאַרף מען, זאָגט ער, פֿריִער די הענט וואַשן. און ער הייבט אָן שיטן מיט זײַנע שיינע ווערטער, ווי פּיניע קאָן. ער קאָן ניט הערן, אַז מע רעדט אויס אַ שלעכט וואָרט אויף אַמעריקע. פֿאַרענטפֿערט זיך דער הײַסינער שנײַדער. ער זאָגט, אַז ער רעדט נישט פֿון אַמעריקע נישט גוט, נישט שלעכט. ער זאָגט דאָס נאָר אַקעגן דעם, וואָס ס'איז אַלצדינג גוט, און שיין, און פֿײַן, נאָר נישט פֿאַר אונדז געדאַכט... אונדז וועט מען אַזוי גיך נישט אַראָפּלאָזן... פּיניע גייט אַרויס פֿון די כּלים. ער שרײַט:

- וואָס דען וועט מען מיט אונדז טאָן? מען וועט אונדז אײַנזאַלצן? "מע וועט אונדז נישט אײַנזאַלצן, - זאָגט דער הײַסינער שנײַדער מיט גאַל און האָט הנאה - נאָר מע וועט אונדז ברענגען אין אַזאַ מין אָרט, וואָס מע רופֿט דאָס "עליס אײַלאַנד". דאָרט וועט מען אונדז פֿאַרשפּאַרן ווי די קעלבלעך אין אַ שטאַל, ביז אונדזערע פֿרײַנט און באַקאַנטע וועלן זיך אַמאָל דערמאָנען קומען אונדז אַראָפּנעמען..."

פיניע שפּרינגט אַזש אונטער: "עס איז דיר אַן אַנטיק מיט דעם ייִדן! בראָש ווייס אייך דער דאַזיקער חייט פֿון אַלע שווערע הערצער! נישט אַזוי אַלט, ווי גענײט! אָט ווייסן מיר אויך, אַז ס'איז דאָ אַ קעסטל-גאַרדן, מיין איך אַן "עליס אײַלאַנד", פֿונדעסטוועגן האָב איך ניט געהערט פֿון קיינעם, אַז "עליס אײַלאַנד" איז געשטעלט געוואָרן דערויף, מע זאָל האַלטן מענטשן אַזוי ווי קעלבלעך"... וואָס ווײַטער היצט זיך אונדזער פיניע אַלץ מערער. ער טרעט אַרויף אויף דעם הייַסינער שנײַדער, גלײַך ווי ער וואָלט אים וועלן דורס זײַן. דער הייַסינער שנײַדער שרעקט זיך איבער און רוקט זיך אָפּ. ער זאָגט:

- שאַט! זעט נאַר! מע האָט אים געקוילעט די קאַפּאָטע! גערעדט אויף זײַן אַמעריקע! איז לא-פֿידלתּי! מיר'ן עלטער ווערן מיט אַ פּאָר שעה, וועלן מיר קליגער ווערן...

III
אין געפֿענקעניש
- א -
ניט אומזיסט האָט אונדזער חבֿר פּיניע געוואָרפֿן אַן אומחן אויף "עליס אײַלאַנד", גרייט געווען מאַכן דערויף אַ ליד און צעקריגט זיך מיט מײַן ברודער אליהו. דעם כּעס האָט ער אָבער געהאַלטן אין זיך. פּיניע האָט ניט געוואָלט, אַז דער הייַסינער שנײַדער זאָל ווייסן, אַז ער, פּיניע, איז ניט צופֿרידן מיט אַמעריקע. האָט ער זיך געמאַכט האַרץ. נאָר אינעווייניק האָט דאָס אים געברענט מיט סכּנות. "ס'טײַטש-ס'טײַטש, מע זאָל נעמען מענטשן און אײַנשפּאַרן זיי, ווי סקאָט, ווי אַרעסטאַנטן, ווי געפֿאַנגענע!" - אַזוי האָט ער געטענהט שטילערהייט מיט אליהון נאָכדעם, ווי מע האָט אונדז געבראַכט צו פֿירן אויף "עליס אײַלאַנד". קומט אויס, אַז דער הייַסינער שנײַדער איז געווען גערעכט. ער האָט פֿריִער נבֿיאות געזאָגט, אַז ס'וועט אַזוי זײַן. נישט מער, ער האָט אַביסל איבערגעכאַפּט די מאָס. ער האָט געזאָגט, אַז מע וועט אונדז אײַנשפּאַרן אין אַ שטאַל. צום סוף האָט מען אונדז אַרײַנגעפֿירט אין אַ גרויסער ליכטיקער שטוב און מע האָט אונדז געגעבן עסן און טרינקען און אַלצדינג אומזיסט, אַן געלט. גוטע ליבע מענטשן! נאָר וואָס דען? איידער מיר האָבן דערלעבט צו קומען צו דער דאָזיקער שטוב - טאַטע-פּאָטער! דורך אַ לאַנגער בריק מיט טירלעך בײַ די זײַטן זײַנען מיר דורכגעגאַנגען איינציקווײַז. אויף יעדער טריט האָט אונדז אָפּגעשטעלט אַן אַנדער אָנשיקעניש מיט אַ קנעפּל, באַקוקט, באַטראַכט, באַזוכט, באַטאַפּט. פֿריִער פֿון אַלצדינג האָט מען מיט אַ ווייס פּאַפּירל אונדז איבערגעקערט די ברעמען אויף דער לינקער זײַט, באַטראַכטן די אויגן. דערנאָך די איבעריקע אבֿרים. און יעדער באַזונדער שטעלט אַוועק אויף אייך אַ צייכן מיט עפּעס אַ קרײַדל און טוט אייך אַ ווײַז מיט דער האַנט, וווּהין איר זאָלט גיין - רעכטס אָדער לינקס. דערנאָך זײַנען מיר ערשט אַרײַנגעקומען אין יענער גרויסער שטוב, וואָס איך זאָג אייך. און ערשט דאָרט האָבן מיר זיך אָפּגעזוכט איינס דאָס אַנדערע. ביז דעמאָלט זײַנען מיר געווען צעטומלט און נישט געקאָנט געפֿינען זיך. און צעשראָקן זײַנען מיר געווען, ווי די קעלבער, ווען מע פֿירט זיי צו דער שחיטה.

- ב -
וואָס האָבן מיר, מיינט איר, מורא געהאַט? די גאַנצע מורא אונדזערע איז געווען - דער מאַמעס אויגן: וואָס וועט זײַן מיט אירע רויטע פֿאַרוויינטע אויגן? לאָזט זיך אויס, אַז איר האָט מען ווינציקער פֿון אַלעמען געקוקט אין די אויגן אַרײַן.

- דאָס האָט ער זיך געמיט, דער טאַטע אײַערער, אַ ליכטיקן גן-עדן זאָל ער האָבן!... - אַזוי האָט געזאָגט די מאַמע און האָט אונדז אַלעמען אַרומגענומען און צעוויינט זיך אַזש פֿאַר פֿרייד. זי האָט גאָרנישט געוווּסט וואָס צו טאָן פֿאַר ווילטאָג. און אויך מײַן ברודער אליהו איז געוואָרן גאָר אַן אַנדער מענטש. אַזוי האָט ער אַ טבֿע, אַז בעת מע לויפֿט, מע פּאַרט, מע איז צעטראָגן, לאָזט ער אויס זײַן גאַנץ ביטער האַרץ צו מיר. עס פֿליִען פּעטש, ווי האָלץ. און ברכה העלפֿט אים אונטער מיט אַ קללה. איצט איז אויף אים אַ נײַע הויט געוואָרן. ער האָט אַרויסגעשלעפּט פֿון קעשענע און געשענקט מיר אַן אָראַנדזש * . דאָס הייסט, אַ מאַראַנץ. פֿאַרבליבן בײַ אים פֿונעם שיף. אויפֿן "פּרינץ אַלבערט" האָט מען אונדז געטיילט אַלע טאָג מאַראַנצן. אָראַנדזשעס רופֿט מען עס דאָרט. ווער ס'האָט געוואָלט, דער האָט געגעסן. ווער נישט - דער האָט זײַן מאַראַנץ באַהאַלטן, אַז קיינער זאָל נישט זען, ווײַט אין קעשענע. איך האָב מײַנע נישט באַהאַלטן. ווי אַזוי קאָן מען זען אַזאַ פּרי און נישט אויפֿעסן? - נאָר העכער פֿון אַלע האָט אויסגעדריקט זײַן גדולה אונדזער חבֿר פּיניע. ער האָט געזאָגט צו אונדז אַלע:

- נו? ווער איז קלוג? איך, צי איר? האָב איך נישט געזאָגט אַז דאָס האָבן שׂונאים אויסגעטראַכט אויף אַמעריקע, אַז מע לאָזט נישט אַרײַן אַ מענטשן, וואָס האָט פֿאַרוויינטע אויגן? מענטשן לייַדיקגייערס, ליגנערס, באַרעדערס, לשון-הרעניקעס, בייזע צינגער, לײַדאַקעס, פּאַרכעס! זיי וועלן שוין באַלד אויסטראַכטן אויף אַמעריקע, אַז מע טרײַבט צו שמד. ווּ איז ערגעץ דער הייַסינער שנײַדער, אַ רוח אין זײַן טאַטנס ביינער אַרײַן?...

האָט זיך, הייסט דאָס, אונדזער חבֿר פּיניע ווידער איבערגעבעטן מיט אַמעריקע.

- ג -

פֿון גרויס אימפּעט האָבן מיר זיך אין דער בהלה גאָרנישט אַרומגעקוקט אַז פֿון אונדזער קאָמפּאַניע פֿעלט איינער. דאָס איז געווען מײַן חבֿר מענדל. די ערשטע האָט זיך אַרומגעזען דווקא ברכה. זי האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן און אַ פּליעסק געגעבן מיט די הענט: "ווייִ איז מיר - ווו איז דער לאָשיק?" "אַ דונער האָט מיך דערשלאָגן!" - זאָגט די מאַמע, און מיר האָבן זיך אַלע אַ וואָרף געגעבן זוכן מענדלען. און מענדל איז נישטאָ. פֿאַרפֿאַלן, ווי אין וואַסער אַרײַן.

שפּעטער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז שולדיק איז ער אַליין. טאַקע מענדל, מײַן איך. בײַם פֿאַרהער האָט ער זיך שטאַרק פֿאַרפּלאָנטעט. קודם האָט ער זיך פֿאַרשטעלט, ווי דעמאָלט אין דײַטשלאַנד, פֿאַר אַ שטומען. דערנאָך האָט ער מיט אַ מאָל אָנגעהויבן צו ריידן מוראדיקע נאַרישקייטן. אָט האָט ער געזאָגט, אַז ער איז ערשט אַלט צען יאָר, און אָט איז אים אויסגעקומען צו זאָגן, אַז ער איז שוין בר-מיצווה און אַז ער לייגט שוין תּפֿילין. און צום סוף האָט ער זיך מודה געווען און אויסדערציילט פֿאַר די קנעפּלעך דעם גאַנצן אמת: אַז ער איז אַ פֿאַרלוירענער. דאָס הייסט, אַז בײַם אַריבערכאַפּן זיך איבער דער גרענעץ האָבן טאַטע-מאַמע אים ערגעץ אין דײַטשלאַנד פֿאַרלוירן, און אַז מיר האָבן אים פּרילאָנטשעט. און אַז ער קאָן נישט אָנרופֿן דעם ריכטיקן אָרט און אַדרעס פֿון זײַנע עלטערן, ווײַל ער ווייס אַליין נישט. ער זאָל וויסן, זאָגט ער, ווו זיי זײַנען, דאַרף ער נישט קיינעמס לאַסקע. ער וואָלט אַליין, זאָגט ער, צו זיי געטראָפֿן. האָט מען אים דעריבער אײַנגעשפּאַרט, מיט נאָך אַזעלכע ווי ער, אין אַ באַזונדער חדר. מע וועט זיי שפּעטער אַלע אינאיינעם צוריקשיקן.

\- ד -

דערהערט אַזאַ מעשׂה, האָבן מיר זיך אַרויסגעשטעלט אַלע פֿאַר דעם אומגליקלעכן מענדלען. די מאַמע האָט געמאַכט אַ גוואַלד. זי וועט דאַרפֿן אָפּגעבן דין-וחשבון פֿאַר אַ לעבעדיקן יתום. טאָמער באַגעגנט זי זיך אַמאָל מיט זײַנע טאַטע-מאַמע - וואָס וועט זי זיי זאָגן?

וואַרט-אויס אַ קאַפּעטשקעלע - איר זײַט נאָך מיט זיך אַליין אויך נישט פֿאַרטיק... - אַזוי זאָגט צו איר דער הײַסינער שנײַדער. "ויבֿוא המן!" - זאָגט פּיניע און קוקט בייז אויפֿן שנײַדער. ער איז גרייט אים אָנכאַפּן פֿאַרן גאָרגל. דער שנײַדער מאַכט זיך נישט וויסנדיק. ער טוט און דרשענט, גלײַך ווי עמעצער פֿרעגט בײַ אים. ער לייגט אונדז שטיינער אויפֿן האַרצן. ער רעכנט אויס אַ גאַנץ צעטל פֿון צרות, יסורים און לייד, וואָס מיר האָבן נאָך אויסצושטיין. מע וועט בײַ אונדז, זאָגט ער, פֿריִער נעמען די אַדרייסים פֿון אונדזערע פֿרײַנט אָדער באַקאַנטע. דערנאָך וועט מען בײַ אונדז נעמען, זאָגט ער, געלט אויף צו קלאַפּן אַ דעפּעש צו אונדזערע באַקאַנטע און וואַרטן, ביז עמעצער וועט אַמאָל קומען. און ערשט דעמאָלט, זאָגט ער, ווען יענער וועט זאָגן, אַז ער קען אונדז און ווייס אונדז און איז ערבֿ פֿאַר אונדז אַז מיר וועלן דאָ זײַן גוט און פֿרום צו גאָט און צו לײַטן, וועט מען אונדז, זאָגט ער, אַרויסלאָזן פֿון געפֿענקעניש.

פֿאַרשטייט זיך, אַז אונדזער חבֿר פּיניע צינדט זיך אָן ווי אַ שוועבעלע. ער קוקט אויף מײַן ברודער אליהו און רעדט צום שנײַדער. ער פֿרעגט בײַ אים נאָר איין זאַך: פֿון וואַנען איז ער דאָס אַזוי געניט אין די זאַקאָנעס פֿון "עליס אײַלאַנד"? ענטפֿערט אים דער שנײַדער, אַז ער האָט זיך באַקענט דאָ אויפֿן שיף מיט איינעם אַן עמיגראַנט, וועלכער איז שוין געפֿאָרן קיין אַמעריקע דרײַ מאָל הין און צוריק. דאָס מיינט ער, אַ פּנים, די "גערויכערטע ליולקע". פֿון אים איז ער דאָס געוווירן געוואָרן אַלע דינים און מינהגים. און נישט נאָר דאָס אַליין. ער האָט פֿון דער "גערויכערטער ליולקע" גענאַשט נאָך אַ סך, אַ סך זאַכן, וואָס זײַנען שייך צו אַמעריקע. אַזוי, אַז ער פֿאָרט אַהין שוין אַ פֿאַרטיקער, אַן אַמעריקאַנער. ער ווייס שוין אַפֿילו, ווי אַזוי צו ריידן אויף אַמעריקאַנער לשון. צום בײַשפּיל: "טשיקען * ", "קיטשען * ", "שוגער * ", "מיסטער", "בוטשער * ", "בריטש * ". וואָס דאָס באַדײַט - וויל ער נישט זאָגן. אַז מיר'ן זײַן אויפֿן אָרט, זאָגט ער, וועלן מיר שוין אַליין געוווירע ווערן וואָס דאָס איז. פּיניע טוט אַ מאַך מיט דער האַנט און טרעט אָפּ אויף אַ זײַט, ווי איינער רעדט: "עלעהיי אַ הונט בילט"...

\- ה -

מיינט איר, אַז עס איז נישט געווען אַלצדינג אַקוראַט, ווי דער הײַסינער שנײַדער האָט אונדז פֿאָרגעזאָגט? - נישט געמינערט אַ האָר! אַז מיר זײַנען דורכגעגאַנגען די שיבֿעה-מדורי-גיהנום פֿון די דאָקטוירים, האָט מען אונדז אַ פֿרעג געגעבן, וועמען האָבן מיר אין אַמעריקע? שטעלט זיך אַרויס פֿריִער די מאַמע: "פֿרעגט בעסער, וועמען האָבן מיר דאָ נישט"? און זי איז גרייט שוין אויסצורעכענען בײַ די נעמען אַלע אונדזערע פֿרײַנט און באַקאַנטע. אַ חיות אַ קוק צו טאָן אויף מײַן מאַמע אַצינד, נאָך דעם, וואָס מע האָט זי דורכגעלאָזט מיט אירע פֿאַרוויינטע אויגן. מײַן מאַמע איז שוין נישט קיין יונגיטשקע, נאָר זי איז נאָך מלא-חן. איך האָב שוין לאַנג נישט געזען, די מאַמע זאָל אַזוי שײַנען, ווי זי שײַנט אַצינד. לאָזט זי אָבער מײַן ברודער אליהו נישט ריידן. די אַדרייסים זײַנען, זאָגט ער, בײַ אים פֿאַרשריבן אויף אַ שטיקל פּאַפּיר. ווייס ער בעסער. מישט זיך אַרײַן פּיניע און זאָגט, אַז מע פֿרעגט נעמען, ניט קיין אַדרייסים. האַקט אים אָפּעט ברכה און זאָגט, אַז בסך-הכּל האָט ער, פּיניע הייסט עס, קיינעם נישט אין אַמעריקע. די אַלע פֿרײַנט און באַקאַנטע זײַנען אונדזערע פֿרײַנט. ווערט פּיניע אָנגעצונדן און פֿרעגט בײַ איר אַ קשיא: "מיט וואָס, למשל, איז פּעסיע די גראָבע, אָדער איר מאַן משה דער אײַנבינדער, אונדז מער שמעלקע, ווי אים?" ענטפֿערט אים ברכה, אַז פּעסיען האָט זי אין דער ערד. אַז זי זאָגט קרובֿים, מיינט זי דאָס איר טאַטע יונה דעם בעקער. לאָזט זיך אויס, אַז גערעכט איז אליהו. זיי פֿרעגן ניט אויף באַקאַנטע. זיי פֿרעגן

אויף אַדרייסים. און עס הייבט זיך אָן אַ חתונה מיט אַדרייסים.

- ו -

אויף אַדרייסים לייענען איז, פֿאַרשטייט זיך, פּיניע מער בריה פֿון אונדז אַלעמען. נעמט ער צו בײַ אליהון דאָס פּאַפּירל, טראָגט דאָס צו צום שפּיץ נאָז און לייענט די אַדרייסים מיט דעם ניגון, ווי מע לייענט תּנאָים אויף אַ קנס-מאָל. פֿאַרשטייט מען אָבער נישט וואָס ער זאָגט. עס קומט אויס בײַ אים יעדער וואָרט קאַפּויר. רײַסט אַרויס בײַ אים אליהו דאָס פּאַפּירל מיט די אַדרייסים און גיט עס איבער דעם "קנעפּל". זאָגט דאָס "קנעפּל" צוויי ווערטער: "אָל-רײַט * . ווייסן מיר נישט וואָס דאָס באַדײַט. זאָגט אונדז דער הײַסינער שנײַדער, אַז ער ווייס. די ווערטער "אָל" און "רײַט" איז, זאָגט ער, אַלץ איינס, ווי, למשל, בײַ אונדז די ווערטער: "מילא בקיצור". אָדער "מהיכא-תּיתי". אָדער "נו-נו". דאָס הייסט, עס וועט שוין זײַן ווי געוווּנטשן.

דערנאָך האָט מען גענומען בײַ אונדז קליינגעלט און מע האָט אַוועקגעקלאַפּט צוויי דעפּעשן. איין דעפּעש צו משה דעם אײַנבינדער מיט זײַן ווײַב פּעסיע די גראָבע - צו יונה דעם בעקער. די אַנדערע - צו יונה דעם בעקער. און אַליין האָבן מיר זיך דערוויילע מכבד געווען מיט אַ גוטן אָנבײַסן. דער אָנבײַסן איז געווען נישט אַזוי פֿויגלדיק. דאָס ביסל טיי, וואָס מע האָט דערלאַנגט, האָט ברכה געזאָגט, אַז מען קאָן עס שנײַדן מיט אַ מעסער. דערפֿאַר האָט אונדז דער אָנבײַסן נישט געקאָסט גאָרנישט נישט. אויף "עליס אײַלאַנד" באַקומט מען, ווי איך האָב אײַך שוין געזאָגט, אַלץ אומזיסט. איבערגעכאַפּט דעם הונגער, האָבן מיר גענומען וואַרטן אויף אונדזערע פֿרײַנט און באַקאַנטע.

- ז -

נישט אַזוי גיך טוט זיך עס אָבער, ווי עס רעדט זיך. עס זײַנען אונדז גוט די אויגן אַרויס, ביז מיר האָבן דערלעבט צו זען אַ באַקאַנטן. די ערשטע איז געקומען אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע מיט איר מאַן משה דעם אײַנבינדער. דאָס הייסט, געזען האָבן מיר זיי נישט - מיר זיצן דאָך אײַנגעשפּאַרט. נאָר מע האָט אונדז געלאָזט וויסן, אַז ס'איז געקומען צו אונדז אַ דיקע פֿרוי מיט איר מאַן. האָבן מיר שוין פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס דאַרף זײַן פּעסיע מיט איר משהן. מע לאָזט זיי נישט צו צו אונדז. מע האַלט זיי דאָרט אויפֿן פֿאַרהער. קרענקט דאָס אונדז זייער. גיט מען אונדז אָן עצה, מיר זאָלן אונטערשמירן די שומרים, וואָס בײַ דער טיר, וועט מען אפֿשר זיי יאָ צולאָזן. לאָז זײַן כאָטש פֿון דער ווײַטן. זאָגט אָבער אונדזער חבֿר פּיניע, אַז אַמעריקע איז ניט "ריסנלאַנד". אין אַמעריקע שמירט מען ניט. זאָגט דער הײַסינער שנײַדער)אומעטום איז ער דאָ(, אַז די גאַנצע וועלט איז איין שטאָט. "כּסף וזהבֿ מטהר ממזרים"... פּיניע בלײַבט אָן לשון.

- ח -

אַוודאי איז דער הײַסינער שנײַדער געווען גערעכט. עס האָט אונדז געקאָסט אַ קוואָדער)אַזאַ מטבע פֿון אַ פֿערטל טאָלער(, און מיר האָבן געזען דורך די גראַטעס אונדזער שכנה פּעסיע. דאָס רויטע פּנים אירס מיט דעם פֿעטן גוידער האָבן געשוויצט. געשמייכלט צו אונדז פֿון דער ווײַטן. די מאַמע האָט צו איר געשאָקלט מיטן קאָפּ, און ביידע האָבן געוויינט מיט טרערן. הינטער אירע ברייטע פּלייצעס האָט אַרויסגעקוקט איר מאַן, משה דער אײַנבינדער. שוין ניט אין קאַשקעט, ווי אין דער היים, נאָר אין אַ קאַפּעליוש גאָר. אין אַ מינוט אַרום האָט זיך באַוויזן אויך יונה דער בעקער מיט די בייזע אויגן. יונה האָט זיך ווינציק-וואָס פֿאַרענדערט. נאָר די באָרד - אוי-וויי! די באָרד!... זײַן ווײַב פֿון דער רעטאָנדע איז אויך געקומען. מע וויל זיך אָפּגעבן שלום-עליכם, מע וויל זיך אַרומנעמען, האַלדזן זיך, קושן זיך. מע וויל זיך צעפֿרעגן איינס בײַ דאָס אַנדערע, וואָס מע מאַכט? און וואָס רעדט זיך אויף דער וועלט? און ווי אַזוי לעבט זיך עס אָט דאָ, אין אַמעריקע? איך, למשל, גיי-אויס וויסן, ווו איז ושתּי? וואָס טוט מײַן שוועגערינס שוועסטערל אַלטע?)מע האָט זי מיר גערעדט אַמאָל, אויב איר געדענקט, פֿאַר אַ כּלה(. און די גאַנצע כאַליאַסטרע וואָס מאַכט? נאָר גיי שרײַ חי-וקים, אַז מע קאָן ניט אַ ריר טאָן זיך. מע האַלט אונדז פֿאַרשפּאַרט. זען - זעען מיר זיך דורך די גראַטעס, אַזוי ווי אַרעסטאַנטן, אַזוי ווי געפֿאַנגענע, אָדער אַזוי ווי חיות...

- ט -

אַ רחמנות נעבעך אויף אונדזער חבֿר פּיניע. ער קאָן אונדז ניט קוקן גלײַך אין די אויגן אַרײַן. ס'איז אים אַ בזיון פֿאַר אַמעריקע. איר וואָלט געמעגט שווערן, אַז ס'איז זײַן אַמעריקע, און ער דאַרף אָפּגעבן דערפֿאַר דין-וחשבון. אָט פֿון דעמאָלט אָן האָט ער געוואָרפֿן אַן אומחן אויף "עליס אײַלאַנד" און האָט צוגעטראַכט דעם גראַם, אַז "דאָס שטיקל לאַנד געהערט צו איינעם אליהו, וואָס איז אַ נאַר ביז דער סטעליע"... און דעריבער פֿאַרדריסט עס מײַן ברודער אליהו, מחמת ער הייסט דאָך אויך אליהו. צעאַמפּערט מען זיך און מען הייבט אָן צו קריגן זיך. מישט זיך אַרײַן ברכה, און דווקא פֿון פּיניעס צד, און זאָגט מיט אַ משל, ווי איר שטייגער איז, אַז "פֿאַר אַ געשלאָגענעם הונט ווײַזט מען ניט קיין שטעקן"... וואָס מיינט זי דערמיט?

IV

אַ ים פֿון טרערן

- א -

טאָמער איז קאַרג די אייגענע צרות, יסורים און פּײַן, האָט אונדז גאָט באַשערט פֿרעמדע צרות אויף עליס

איילאַנד. טאַמער איז קאַרג געווען די טרערן, וואָס מײַן מאַמע האָט פֿאַרגאָסן פֿון זינט מײַן טאַטע איז געשטאָרבן און פֿון זינט מיר שלעפּן זיך אַרום איבער דער וועלט ביז צו הײַנטיקן טאָג, באַדאַרף זי איצטער וויינען און טרערן גיסן אויף די אומגליקן, וואָס מיר זעען זיך אָן אָט-אָ-דאָ, אויף עליס איילאַנד. אַלע מינוט שיקט איר גאָט צו אַ נײַעם חורבן. די מאַמע נעמט זיך יעדע זאַך צום האַרצן. זי ברעכט די הענט. זי באַהאַלט דאָס פּנים און וויינט זיך אויס שטילערהייט.

דו זינדיקסט, מאַמע! - זאָגט צו איר מײַן ברודער אליהו, און מיר דאַכט זיך, אַז ער איז גערעכט. וואָס האָט זי צו וויינען? מיר שלעפּן זיך שוין מער נישט איבער דער וועלט, ווי מיר האָבן זיך געשלעפּט ביז אַהער. די נסיעה אויפֿן ים זײַנען מיר, דאַנקען גאָט, אויך איבערגעקומען. מיר זײַנען שוין כּמעט אין אַמעריקע. נאָך אַ שעה, נאָך צוויי שעה - און מיר זײַנען פֿרײַ. נאָר ווי אַזוי זאָל מען ניט וויינען, אַז מע זעט פֿאַר זיך אַזוי פֿיל אומגליקן? אַזוי פֿיל טרערן? אַ ים פֿון טרערן?

איבערדערציילן אײַך אַלע אומגליקן, וואָס מיר האָבן זיך אָנגעזען אויף עליס איילאַנד, באַדאַרף איך אַוועקזיצן מיט אײַך אַ טאָג מיט אַ נאַכט און דערציילן, דערציילן און דערציילן.

- ב -

אַ שטייגער, וואָס וועט איר זאָגן אויף אַזאַ מעשׂה? טאַטע-מאַמע און פֿיר קינדער זײַנען פֿאַרהאַלטן געוואָרן, נישט אַהער, נישט אַהין. וואָס איז די מעשׂה? בײַם פֿאַרהער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זייערס אַ קינד, אַ מיידל פֿון אַ יאָר צוועלף קאָן נישט ציילן אויף צוריק. מע פֿרעגט זי: "וויפֿל ביסטו אַלט?" זאָגט זי: "צוועלף יאָר". פֿרעגט מען זי ווידער: "וויפֿל ביסטו אַלט געווען פֿאַראַיאָרן אין דער צײַט?" ווייס זי נישט. זאָגט מען איר: "צייל פֿון איינס ביז צוועלף". ציילט זי. זאָגט מען איר: "צייל פֿון צוועלף צוריק ביז איינס". קאָן זי נישט. ווען מע פֿרעגט בײַ מיר אַזאַ זאַך: צייל, - צייל איך דאָך ווי אַ וואַסער: צוועלף, עלף, צען, נײַן, אַכט, זיבן, זעקס, פֿינף, פֿיר, דרײַ, צוויי, איינס. אַ טײַערע מציאה! איז געבליבן, אַז מע קאָן דאָס מיידל קיין אַמעריקע נישט אַרײַנלאָזן.

פֿרעגט זיך: וואָס וועט זײַן מיט איר טאַטע-מאַמע און מיט די איבעריקע קינדער? - צוזען דעם צער פֿון פֿאָטער און מוטער און דעם רחמנות פֿון דעם קינד - דאַרף מען זײַן פֿון שטיין, מע זאָל נישט צעגאַנגען ווערן. וויינט די מאַמע אויף זיי קוקנדיק, און מײַן שוועגערין ברכה און אונדזער פּיניעס ווײַב טײַבל ווישן אויך די אויגן.

- ג -

צי, אַ שטייגער, ווי געפֿעלט אײַך אַזאַ געשיכטע? מיט אונדז פֿאָרט אַ ייִדענע, הייסט זי צבֿיה. איז זי אַן עגונה. דער מאַן האָט זי אַוועקגעוואָרפֿן שוין לאַנג. האָט זי צעשיקט בריוו איבער אַלע עקן פֿון דער וועלט. איז איר אָנגעקומען אַ ידיעה, אַז איר מאַן איז ערגעץ אין צינצינאַטע * , אַ שטאָט אַזעלכע אין אַמעריקע. פֿאָרט זי דאָס אַהין איס צו פֿאַקן. האָט מען איר געגעבן אַן עצה נאָך אויפֿן שיף, אַז זי זאָל אַרויסרופֿן גלאַט אַ ייִדן פֿון ניו-יאָרק, וואָס זאָל זאָגן, אַז ער איז דאָס איר מאַן, וועט מען זי אַרונטערנעמען. די דאָזיקע עצה שטאַמט פֿון דער "גערויכערטער ליולקע", וואָס איך האָב אײַך שוין דערציילט וועגן אים. דער הײַסינער שנײַדער האָט אויך אַ סך מיטגעהאָלפֿן. די "גערויכערטע ליולקע" האָט זיך אונטערגענומען צו שיקן איינעם אַ נאָענטן פֿרײַנט, אַז ער זאָל זיך אַרויסגעבן פֿאַר איר מאַן... ס'איז געקומען צום שפּיץ, בײַם פֿאַרהער, האָט זיך אַרויסבאַוויזן, אַז די גאַנצע מעשׂה איז אַ שווינדל. דער ייִד איז אַ באַווײַבטער און קערט זיך אַזוי אָן מיט דער עגונה, ווי איר קערט מיר אָן אַ פֿעטער. וויי-וויי, וואָס עס האָט זיך אָפּגעטאָן! גאַנץ עליס איילאַנד איז געגאַנגען כּאַדאָראָם. אונדזער חבֿר פּיניע האָט דערלעבט אַ נקמה אין דעם הײַסינער שנײַדער. און כאָטש אין האַרצן איז פּיניע גזלן אויף עליס איילאַנד, למאַי מע האָט אונדז פֿאַרהאַלטן, נאָר אַרויסבאַווײַזן דאָס פֿאַרן הײַסינער שנײַדער - אַ מכּה! אַדרבא, ער האָט זיך נאָך גערייצט מיט אים:

נו, פֿאַניע חייט? האָב איך נישט געזאָגט פֿריִער אַז אַמעריקע איז נישט ריסנלאַנד? אין אַמעריקע גייט נישט אָן - קיין שווינדל, קיין חכמות און קיין דריידלעך? קאָלומבוס, לעבן זאָלסטו!

האָט ער אָבער געכאַפּט אַ מיאוסן פּסק פֿון מײַן מאַמע. און נאָך מער - פֿון מײַן ברודער אליהוס ווײַב ברכה. און זײַן אייגן ווײַב טײַבל האָט אויך צוגעלייגט אַ קנייטל. די ווײַבער האָבן אים שיִער די אויגן נישט אויסגעדראַפּעט, למאַי ער לאַכט אָפּ פֿון מענטשן, וואָס עס גיסט זיך בלוט פֿון זיי. און ווי אויף צו-להכעיס, האָט די מאַמע זיך באַפֿרײַנדעט מיט דער עגונה, געוואָרן מיט איר, ווי שוועסטער. איצט שיקט מען די עגונה אָפּ צוריק, און דער ייִד, וואָס האָט זיך אַרויסגעשטעלט פֿאַר איר מאַן, וועט אויך קיין האָניק נישט לעקן. דערווײַל האָט מען זיי ביידן פֿאַרהאַלטן, און מײַן מאַמע איז דערפֿון אויס מענטש.

- ד -

אַ יונג ווײַבל, בלוט און מילך, פֿאָרט קיין באָסטאָן צו איר מאַן. האָט זי אַ קינד, אַ מיידעלע מיט געגרײַזלטע הערעלעך, אַ בילד, הייסט עס קעצעלע. דער אמתער נאָמען אירער איז קיילע, נאָך איר באָבע. נאָר מע האָט זי פֿאַרצויגן "קעצעלע". קעצעלע איז נאָך דרײַ יאָר נישט אַלט. נאָר עס לויפֿט אַרום און רעדט און זינגט און

טאַנצט. "פּרינץ אַלבערט" איז פֿול מיט דעם קינד. קעצעלען האָבן אַלע ליב. מע האַלדזט דאָס און מע קושט דאָס און מע נעמט דאָס איבער פֿון האַנט צו האַנט. קעצעלע! קעצעלע! מיט אונדז איז דאָס דאָזיקע ווײַבל געוואָרן גאָר נפֿש-אַחת. זי איז נישט אָפּגעטראָטן פֿון דער מאַמע אויף אַ מינוט. זי האָט איר אויסדערציילט אינגאַנצן איר האַרץ. איבערגעלייענט אונדז אַלע בריוולעך, וואָס איר מאַן שרײַבט צו איר. העכער דרײַ יאָר אַז זיי האָבן זיך נישט געזען. ער קען אַפֿילו נישט דאָס קינד. ער האָט דאָס נאָך קיינמאָל נישט געזען. ער חלומט פֿון דעם טאָג ווי נאַכט. ער קאָן זיך גאָר נישט פֿאָרשטעלן, ווי אַזוי ער וועט מיטאַמאָל דערזען זײַן קינד, זײַן קעצעלע. דערבײַ גיסט זי שוין מיט טרערן, און מײַן מאַמע ווישט די אויגן. לאַך איך פֿון זיי ביידן - וואָס דאַרף מען וויינען? און איך נעם קעצעלען אויף די הענט. און איך האָדעווע זי מיט שטיקלעך עפּל און מיט אָראַנדזשעס, מאַראַנצן הייסט עס, גלײַך אין מויל אַרײַן. קעצעלע קוקט מיר אין די אויגן, לאַכט צו מיר און גלעט מיך מיט איר קליין סאַמעטן הענטל. און איך קוש איר די קליינע וואַרעמע פֿינגערלעך. אַ שאָד, וואָס איך האָב נישט קיין קעסטעלע מיט פֿאַרב. איך וואָלט אויסגעמאָלט קעצעלען אויף פּאַפּיר מיט אירע געגרײַזלטע זײַדענע הערעלעך, מיט אירע בלויע שיינע אייגעלעך און מיט איר פּנימל פֿון אַ מלאך. מײַן חבֿר מענדל לאַכט פֿון מיר, וואָס איך האָב צו טאָן מיט אַ קוקלע. בײַ אים איז זי אַ "קוקלע"!

איז זיך מישבֿ קעצעלע שוין נאָענט צו אַמעריקע און ווערט קראַנק און... עס גייט מיר איבער אַ פֿראָסט איבערן לײַב, אַז איך דערמאָן זיך אין יענער צײַט. אַ שטיק פֿון מײַן לעבן האָט אַוועקגענומען בײַ מיר אָט דאָס קינד. איך קאָן גאָר וועגן דעם ניט ריידן, ניט טראַכטן אַפֿילו. שלעפּט מיך ניט פֿאַר דער צונג, איך זאָל אײַך זאָגן, וואָס מע האָט געטאָן מיט קעצעלען... איך וועל אײַך נאָר דערציילן דעם רחמנות פֿון דער יונגער מוטער, בעת מיר זײַנען אָנגעקומען אויף עליס איילאַנד. זי האָט ניט געוויינט. אויף אַלעמען האָט זי געקוקט מיט גלעזערנע פֿאַרגליווערטע אויגן. וואָס מע האָט זי געפֿרעגט, האָט זי ניט געענטפֿערט. מע האָט מורא, אַז דאָס ווײַבל איז גערירט... מע וועט זי צוריקשיקן. מײַן מאַמע לייגט אײַן די וועלט. מײַן ברודער אליהו איז אויסער זיך. ער קאָן שוין נישט אַריבערטראָגן דער מאַמעס טרערן. און פּיניע באַהאַלט זיך עפּעס. מע זעט אים ניט...

- ה -

איר מיינט, אַז נאָר ייִדן האָבן צרות אויף עליס אײַלאַנד? גויים ווערן אויך ניט ווינציק אויסגעריסן. עס פֿאָרט מיט אונדז אַ גאַנצע כאַפּטע איטאַליענער. אַלע אין סאַמעטענע הויזן און מיט הילצערנע שיך אויף די פֿיס. אַז זיי גייען, קלאַפּן זיי, ווי די פֿערד מיט די קאָפּעטעס. ווילע גויים. אויסגעצייכנטע מענטשן. נאָך מיר זײַנען זיי גאָר די כּפּרה. זיי רופֿן מיך מיט אַ מאָדנעם נאָמען: "פּיקאָלאָ באַמבינאָ * ". זיי זײַנען מיך מכבד מיט ניסלעך און מיט ראָזשינקעס פֿון די סאַמעטענע הויזן-קעשענעס. און איך האָב דאָס דווקא ניט פֿײַנט. ריידן קאָן איך ניט מיט זיי, מחמת זיי פֿאַרשטייען ניט מײַן לשון, איך פֿאַרשטיי ניט זייער לשון. נאָר מיר געפֿעלט, ווי זיי ריידן צווישן זיך. האַרט קומט אויס בײַ זיי די ריש: "באָנאַ סערררא * !" "מיאָ-קאַראָ * !" "פּררררעגאָ סיניאָררע * !"...

דאַרף זיך טרעפֿן אַן אומגליק. סאַמע צום רעכטן שפּיץ, אַז ס'איז געקומען צום פֿאַרהער, האָט זיך איינער פֿון דער כאַפּטע אַרויסגעכאַפּט מיט אַ וואָרט. ער האָט דערציילט דעם אמת, אַז זיי האָט אַרויסגערופֿן אַ פּאָדריאַדטשיק אויף דער אַרבעט פֿון לאָנדאָן דורך אַ קאָנטראַקט בײַ עפּעס אַ בריק. און דאָס, זאָגט מען, טאָר מען ניט אין אַמעריקע. וויל מען זיי אָפּשיקן צוריק. ריידן זיי אַלע אינאיינעם, מאַכן מיט די הענט און קוועטשן די ריש: "סאַקררראַמענטאָ * !"... העלפֿט אָבער נישט קיין זאַך. דער רחמנות אויף זיי איז זייער גרויס. בײַ עטלעכע פֿון זיי האָב איך געזען טרערן אויף די אויגן.

- ו -

מזל-טובֿ! מיר האָבן אַ חתונה אויף עליס אײַלאַנד. פֿון וואַנען האָט זיך גענומען אַ חתונה? וועט איר הערן. אַ מיידל פֿון טשודנאָוו - אַ יתומה, לאה איז איר נאָמען. אַ שוואַרץ-חנעוודיקע און אַ צוגעלאָזטע. דעם גאַנצן וועג, וואָס מיר זײַנען אויפֿן שיף, איז זי מיט אונדזערע ווײַבער, מיט ברכהן און מיט טײַבלען, איין זעל, איין נשמה. דורך זיי ווערן מיר געוווירע, אַז לאה איז אַן עלנטע, האָט קיינעם נישט אין לאַנד. פֿון קליינוויײַז-אויף אַרבעט זי. זי האָט זיך צונויפֿגעשלאָגן אַביסל געלט און פֿאָרט עס קיין אַמעריקע. זי קאָן ניט זײַן מער אין טשודנאָוו. מע האָט דאָרטן געהרגעט איר טאַטן אין פּאָגראָם. איר מאַמע איז פֿאַר צרות געשטאָרבן. זי איז געבליבן ווי אויפֿן וואַסער. גוטע מענטשן האָבן זיך אויף איר דערבאַרעמט, אויסגעלערנט אַרבעטן. זי נייט און שטעפּט און שטיקט און פּרעסט - "גאָלדענע הענט", זאָגט אויף איר די מאַמע. אַלע זײַנען זיכער, אַז אין אַמעריקע וועט מען לאַהן אָפּגילטן פֿאַר איר אַרבעט. און אַ חתן וועט זי דאָרט קריגן - דעם בעסטן. לאה לאָזט אַראָפּ די אויגן און ווערט רויט, ווי פֿײַער... די צרה איז - זי האָט ניט קיינעם אין אַמעריקע, ווער ס'זאָל זי אַרונטערנעמען. האָט זיך געפֿונען אויף "פּרינץ אַלבערט" אַ בחור. לייזער באַך. ער איז אַ סטאָליער און פֿאָרט צו זײַנעם אַ פֿעטער אין שיקאַגאָ * . לייזער איז מגושם. ער איז אַ געלער און האָט גראָבע צווייענדיקע ליפּן, נאָר איך האָב אים ליב פֿאַר זײַנע לידער. ער זינגט אויסגעצייכנט ייִדישע לידער. איז געבליבן: אַזוי ווי לייזער האָט ווער סע זאָל אים אַרונטערנעמען און לאה האָט קיינעם נישט, זאָל ער, לייזער באַך, זאָגן, אַז לאה קער אים אָן אַ כּלה... פֿאַרשטייט זיך, אַז דאָס שמד-שטיק וואַקסט פֿון יענעם ייִדן, וואָס מיר רופֿן "די גערויכערטע ליולקע". און אַזוי איז דאָס טאַקע געוועזן. בײַם פֿאַרהער איז ער - דער חתן, זי - די כּלה. דאַכט זיך, גוט? לאָזט זיך אויס, אַז אויף עליס אײַלאַנד גייען נישט אָן אַזעלכע שטיקלעך. וויבאַלד אַז חתן-כּלה, באַדאַרף זײַן אַ חופּה. וויינט לאה מיט סכּנות. רעדט מען איר אויס

דאָס האַרץ: "וואָס אַרט דיר, נאַרעלע? ווען סט קומען אין שטאָט, וועט ער דיר געבן גט, ביסטו צוריק די לאה ווי געוועזן"... האָט זי מורא, טאָמער ניין?... נאָר ווערן אָפּגעשיקט צוריק איז בעסער? בקיצור, ס'איז אַ חופּה. אַ טרויעריקע חופּה. אָן כּלי-זמר. נאָר מיט אַ רבֿ, מיט אַ שמשׂ און מיט טרערן, טרערן אָן אַ שיעור. אַ ים פֿון טרערן.

- ז -

גוט איז נאָר איין מענטשן. ווייסט איר, וועמען? - דעם הייַסינער שנייַדער. ער האָט דערלעבט אַ נקמה אין אונדזער חבֿר פּיניע. ווער איז צו אים גלייַך? זאָגן זאָגט ער גאָרנישט נישט. נאָר ער שפּאַנט אַרום פֿאַרבייַ אונדז, גלעט זיך דאָס בערדל, קוקט אויף פּיניען דורך זייַנע שאַרפֿע ברילן. פּיניע איז אָבער קליגער פֿון אים. ער האָט אַרייַנגעשטעקט זייַן שפּיץ נאָז עפּעס אין אַ ביכל, זעט כּלומרשט נישט דעם שנייַדער. ער האָט אים אין דער לינקער פּאה!

- ח -

אַביסל אייגענע צרות, אַביסל פֿרעמדע יסורים פֿאַרשטערן אונדז די שׂמחה, וואָס מיר זייַנען אין אַמעריקע. מיר האָבן זיך אַזוי פֿיל אָנגעזען דאָ אויף דעם עליס איילאַנד און אָנגעהערט, אַז מיר זייַנען מיד געוואָרן און האָבן זיך צונויפֿגעשלאָגן אונדזער גאַנצע משפּחה קאָפּ אויף קאָפּ און געקוקט אַהין, אין דער גרויסער רעשיקער שטאָט אַרייַן, וואָס ליגט נאָך ווייַט פֿון אונדז. ווייסט איר, ווי אַזוי מיר האָבן אויסגעזען? מיר האָבן געכאַפּט דעם אָנבליק פֿון אַ סטאַדע שעפּעלעך, וואָס שטייען צונויפֿגעפּרעסט אין פֿעלד אין אַ הייסן זומער-טאָג, נישט ווייַט פֿון די רעלסן פֿון אַ באַן, און קוקן פֿאַרוווּנדערט, ווי די וואַגאָנעס לויפֿן מיט אַ רעש פֿאַרבייַ און ווערן פֿאַרשוווּנדן. אַן עבֿירה, וואָס איך האָב נישט קיין בלייַשטיפֿט און קיין שטיקל פּאַפּיר אויף אָפּצומאָלן אונדזער צונויפֿגעפּרעסטע משפּחה, און אויך די אַלע איבעריקע אייַנגעשפּאַרטע עמיגראַנטן אויף עליס איילאַנד, ווי זיי זיצן יעדער אויף זייַן פּעקל. מע זיפֿצט און מע דערציילט זיך אויס איינס פֿאַר דאָס אַנדערע דאָס ביטערע האַרץ. אַנדערע שווייַגן שטיל. און אַנדערע וויינען, באָדן זיך אין טרערן. אין אַ ים פֿון טרערן.

V

מיטביידע פֿיס אויף דער ערד

- א -

אויב איר זייַט קיינמאָל נישט געפֿאָרן אויפֿן ים, אויב איר זייַט קיינמאָל נישט געווען צען טעג מיט צען נעכט אויפֿן וואַסער, אויב איר זייַט קיינמאָל נישט געווען געפֿאַנגען אויף "עליס איילאַנד" און האָט נישט אָנגעזען זיך און נישט אָנגעהערט זיך מיט צרות, יסורים און פּיין, און נישט געבאָדן זיך אינעם ים פֿון טרערן און נישט אַרויסגעקוקט, מע זאָל אייַך קומען אויסלייזן, - אויב איר האָט דאָס אַלצדינג אַליין נישט פֿאַרזוכט אויף אייַערע אייגענע פּלייצעס, וועט איר נישט פֿילן דעם טעם, וואָס הייסט שטיין מיט ביידע פֿיס אויף דער ערד. ווען איך זאָל נישט מורא האָבן פֿאַר מייַן ברודער אליהו און נישט שעמען זיך פֿאַר לייַטן, וואָלט איך אַנידערגעפֿאַלן אויף דער ערד און וואָלט זיך איבערגעקוליעט דרייַ מאָל מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פֿיס אַרויף. אַזוי גוט און ליכטיק און פֿריילעך אויפֿן האַרצן איז מיר געוואָרן, אַז איך האָב דערפֿילט, אַז איך שטיי מיט ביידע פֿיס אויף דער טריקעניש. איר קאָנט פֿאַרשטיין, אַז אַפֿילו אַזאַ מרה-שחורהניק, ווי מייַן ברודער אליהו, האָט שוין אויך באַקומען אַן אַנדער פּנים. ער האָט געריבן אַ האַנט אָן אַ האַנט און אַ זאָג געגעבן צו אונדז אַלעמען: "זייַנען מיר, הייסט עס, אין אַמעריקע?" - "מיטן אייבערשטנס הילף, געלויבט זאָל זייַן דער נאָמען זייַנער!" - זאָגט דערויף די מאַמע און טוט אַ קוק אַרויף אויפֿן הימל. דערנאָך לייגט זי צו מיט אַ טיפֿן זיפֿץ: "וווער עס לעבט, דער קומט. קומען קומט נישט נאָר דער, וואָס ליגט אין דער ערד"...

דאָס מיינט זי שוין דעם טאַטן. קיינמאָל און ערגעץ נישט פֿאַרגעסט זי נישט דעם טאַטן, איר זאָלט זאָגן - אויף אַ מינוט.

- ב -

נאָר מער פֿון אַלץ און שטאַרקער פֿון אַלע באַוויַזט אַרויס זייַן פֿרייד אונדזער חבֿר פּיניע. דער איז - איך האָב מורא צו זאָגן - גאָר משוגע געוואָרן, פּשוט אַראָפּ פֿון זינען. ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט מיטן פּנים צום ים און, אויפֿגעהויבן די רעכטע האַנט אין אַ קולאַק, האָט ער אַוועקגעלייגט אַ גאַנצן מענה-לשון:

- הערט צו, איר חמורים, רשעים, שיכּורים, כוליגאַנעס, פּאָגראָמשטשיקעס! דאָס האָבן מיר אייַך צו פֿאַרדאַנקען, וואָס מיר געפֿינען זיך אַצינד אין אַזאַ פֿרייַער, גליקלעכער מדינה! ווען נישט איר מיט אייַערע גזירות, רדיפֿות און פּאָגראָמען, וואָלטן מיר נישט געוווּסט פֿון קאָלומבוסן און קאָלומבוס וואָלט נישט געוווּסט פֿון אונדז! איר וועט דאָרטן לאַנג וואַרטן, ביז מיר וועלן קומען צו אייַך צוריק! אַזוי ווי איר זעט נישט אייַערע אויערן, אַזוי וועט איר שוין נישט זען אונדז, ווייַל איר וועט לעבן! איר וועט זיך אַמאָל אַרומקוקן, אַז איר האָט געהאַט אַ פֿאָלק ישׂראל און נישט געוווּסט, ווי צו שאַנעווען דאָס דאָזיקע פֿאָלק! איר וועט האָבן אַ ווייסטן סוף, אַזוי ווי שפּאַניען האָט געהאַט. איר וועט וויינען, ווי די קלויסטער-הינט. איר וועט זיך אַמאָל פֿאַרבענקען נאָך אונדז! עס וועט זייַן ביי אייַך אַ רענדל אַ ייִד. איר וועט אונדז רופֿן צוריק. נאָר אַ מכּה וועלן מיר צו אייַך פֿאָרן!...

ווער ווייס, ביז ווי לאַנג נאָך אונדזער פּיניע וואָלט זיך אַזוי געקילט דאָס האַרץ, ווען יונה דער בעקער זאָל נישט אַרויפֿלייגן די האַנט אויף זײַנע פּלייצעס און אַ זאָג געבן צו אים:

- פּיניע! גאָט איז מיט דיר! צו ווענען רעדסטו? צו די שטיינער? קום! מיר וועלן פֿאַרשפּעטיקן די פֿערי * ! צי דו ווילסט דאָ בלײַבן נעכטיקן אויף עליס אײַלאַנד?

מיר נעמען זיך צו די פּעקלעך און לאָזן זיך גיין צו דער פֿערי.

- ג -

עס רעדט זיך אָבער נאָר אַזוי. נישט אַזוי גיך זעצן מיר זיך פֿאָרן. איר האָט פֿאַרגעסן, אַז מיר האָבן אויף זיך אַ פּעקל - מײַן חבֿר מענדל. מע לאָזט דאָך אים נישט אַרויס. און אָן אים קאָנען מיר זיך נישט רירן. די מאַמע זאָגט, אַז זי וועט נישט קאָנען רויִק זײַן אין אַמעריקע, אויב חלילה מע שיקט דעם יתום אָפּ צוריק, גאָט ווייס ווּהין. אַ גליק, וואָס מיר האָבן זיך אויף עליס אײַלאַנד דערשלאָגן צו אַזאַ חבֿרה, וואָס הייסט "הכנסת-אורחים". די חבֿרה האָט אויף עליס אײַלאַנד אירן אַ מענטשן. זייער אַ גוטער מענטש און אַ צוגעלאָזטער. צו דעם דאַזיקן מענטשן האָט מען אונדז אָנגעוויזן. פֿאַר אים האָבן מיר דערציילט דעם גאַנצן אמת, וואָס מיט דעם בחור איז געשען. פֿאַרשטייט זיך, אַז גערעדט האָבן אַלע אינאיינעם. האָט אונדז דער מענטש אָפּגעהאַקט אין מיטן און פֿאָרגעלייגט, אַז מיר זאָלן צווישן זיך אויסקלײַבן איינעם אַ רעדנער. נאָך אַ היבש שטיקל צײַט אין שפּאַרעניש איז געבליבן, אַז ריידן זאָל דווקא ברכה, מײַן ברודער אליהוס ווײַב. פֿאַר וואָס עפּעס ברכה? ווײַל די מאַנצבילן, אליהו און פּיניע, קאָנען נישט זען איינער דעם אַנדערן ריידן און נישט אַרײַנפֿאָרן אים אין מיטן. און די מאַמע רעדט דווקא גוט, נאָר אַביסל צופֿיל. דאָס הייסט, אַז זי הייבט אָן צו ריידן, מוז זי אָנהייבן פֿון מה-טובֿו: ווי אַזוי מיר האָבן געהאַט אַ טאַטן, האָט ער געהייסן פּייסי. און אַז ער איז געווען אַ חזן. דערנאָך, ווי אַזוי ער איז, נישט דאָ געדאַכט, קראַנק געוואָרן. און אַזוי ווײַטער און ווײַטער. וויל יענער נישט אויסהערן ביזן סוף. און מײַן שוועגערין ברכה מאַכט דאָס בקיצור. אַ וואָרט און צוויי און אַ מאָריטש, ווי משה דער אײַנבינדער זאָגט.

ערשט דעמאָלט, אַז ברכה האָט אין קורצע ווערטער איבערגעגעבן מענדלס געשיכטע, האָט דער מענטש פֿון דער חבֿרה "הכנסת-אורחים" זיך אַ נעם געגעבן צו דער אַרבעט. ער איז ערגעץ אַוועקגעלאָפֿן, געקומען צוריק און ווידער אַוועקגעלאָפֿן. קוים מיט צרות, מיט לײַד - מע האָט געבראַכט דעם בחור.

- ד -

און אַז מע האָט געבראַכט דעם בחור, מענדלען הייסט עס, האָט דער מענטש פֿון דער חבֿרה "הכנסת-אורחים" אים אָנגענומען פֿאַר אַן אויער און האָט אים אַרײַנגעזאָגט אַ גאַנצע דרשה: "געדענק, בחורל, אַז מיר זײַנען ערבֿ פֿאַר דיר, אַז דו וועסט זיך גוט אויפֿפֿירן. צוויי יאָר דורכאַנאַנד ביסטו אין אונדזער רשות... מיר'ן אויף דיר אַכטונג געבן. טאָמער פֿירסטו זיך נישט אויף, ווי עס געהער צו זײַן, שיקט מען דיך אַרויס צוריק פֿון וואַנען דו ביסט געקומען!"... דערנאָך האָט דער מענטש פֿאַרשריבן זײַן נאָמען און אונדזערע אַלעמענס נעמען און די נעמען פֿון אונדזערע פֿרײַנט און באַקאַנטע און זייערע אַדרייסים. און מיר זײַנען פֿרײַ. מיר קאָנען גיין, ווּהין מיר ווילן און טאָן וואָס מיר ווילן.

מיינט איר אפֿשר, אַז מענדלען האָט דאָס גערירט? עס הייבט זיך גאָר נישט אָן. מײַן חבֿר מענדל איז אַזאַ נפֿש, וואָס ווערט נישט נתפּעל פֿון קיין זאַך. און דערפֿאַר האָב איך אים ליב. דערמאָן איך מיך אָן מײַן חבֿר מענדל, וואָס ער איז געווען און וואָס עס איז פֿון אים געוואָרן שפּעטער, העט-העט, אין אַ צײַט אַרום - איז טאָקע גאָטס נסים. נאָר אַזאַ לאַנד, ווי אַמעריקע, קאָן מאַכן פֿון קליין גרויס, פֿון נידעריק הויך, כמעט פֿון טויט לעבעדיק... נאָר מיר האַלטן נאָך דערווײַל פֿון פֿאָרנט, בײַ דער פֿערי.

- ה -

די פֿערי - דאָס איז אַזאַ מין שיף, אָדער אַ פּאַראָם אַזעלכער, וואָס מע קאָן אַריבערפֿאָרן אויף אים מיט פֿערד און וואָגן און מיט האַק און פּאַק. די פֿערי איז גענוג ברייט און לאַנג, אַז איך און מײַן חבֿר מענדל זאָלן קאָנען זיך נעמען פֿאַר די הענט און שפּאַצירן אין דער לענג און אין דער ברייט. די ערשטע מינוט איז די מאַמע געווען פֿאַרטראָגן מיט אונדזערע מחותּנים און מיט אונדזערע באַקאַנטע. אַלע האָבן גערעדט, זיך אויסגעפֿרעגט איינס בײַ דאָס אַנדערע וואָס סע הערט זיך. שפּעטער אַביסל האָט זי זיך געכאַפּט, אַז מיר זײַנען נישטאָ - נישט איך, נישט מײַן חבֿר מענדל. אַוודאי האָט זי געמאַכט אַ גוואַלד. זי האָט אַנדערש נישט גערעכנט, נאָר אַז מיר זײַנען אַרײַנגעפֿאַלן אין וואַסער אַרײַן און דערטרונקען געוואָרן. צום סוף לאָזט זיך אויס, אַז מיר האָבן דערזען טרעפּ, זײַנען מיר אַרויף אויפֿן צווייטן שטאָק פֿון דער פֿערי, און פֿון דאָרט האָבן מיר דערזען אַ מוראדיק הויכע גרויסע אײַזערנע פֿיגור פֿון עפּעס אַ נקבֿה, וואָס זעט אויס ווי אַן אַם... מיר האָבן קיין צײַט נישט געהאַט אַפֿילו רעכט צו באַקוקן די דאָזיקע פֿיגור, האָבן מיר דערהערט דער מאַמעס קולות און דערזען פֿאַר זיך אליהון. ער איז געווען אויף אונדז מלא-גזלן פֿאָרן דערשרעק, וואָס מיר האָבן אָנגעוואָרפֿן אויף זיי אַלעמען מיט אונדזער פֿאַרפֿאַלן ווערן. מיר וואָלטן זיך נישט גענאַרט פֿון אים. מײַן ברודער אליהו וואָלט אונדז פֿאַר אַזאַ זאַך רעכט באַצאָלט,

האָט זיך געטראָפֿן אַ גליק - מײַן שוועגערין ברכה האָט זיך דערפֿילט נישט גוט און האָט אַרויסגעלאָזט אַ קוויטש נישט מיט איר קול: "אוי, שוויגער, ס'איז מיר שלעכט!"... און זי וויל שוין אָנהייבן אירע שטיק, אַזוי ווי אויפֿן ים. לאַנג לעבן זאָל דער הײַסינער שנײַדער)ער וויל גאָר פֿון אונדז נישט אָפּשטיין אויף אַ ווײַלע!(. ער פֿאַלט אָן אויף ברכהן און זאָגט איר מוסר: "אַזאַ אָסאָבע, ווי איר, קיין עין-הרע, זאָל נישט וויסן דעם חילוק פֿון אַ ים ביז אַ קליין טײַכל - פֿע, שעמען מעגט איר זיך!"...

פֿאַרענטפֿערט זיך ברכה. זי האָט נישט געוווּסט, אַז ס'איז אַ טײַך. זי האָט געמיינט, אַז מיר זײַנען שוין ווידער אויפֿן ים. וואָס קומט איר דערפֿאַר?... זאָגט פּיניע, אַז אים דאַכט זיך, אַז נאָכן ריח אַליין קאָן מען דערקענען, וועלכעס איז ים און וועלכעס איז אַ טײַך. אַ ים, זאָגט ער, שמעקט מיט פֿיש, און אין אַ טײַך זײַנען קיין פֿיש נישטאָ. פֿרעגט אים דער הײַסינער שנײַדער: פֿון וואַנען איז געדרונגען? ענטפֿערט אים פּיניע, אַז ער רעדט גאָרנישט צו אים, און אַז ער האָט בכלל פֿײַנט אַרײַנלאָזן זיך אין וויכּוחים מיט אַ שנײַדער. מישט זיך שוין אַרײַן משה דער אײַנבינדער, פּעסיעס מאַן. ער מאַכט פּיניען אָן אויסרייד, אַז ער איז איצט אין אַמעריקע, נישט אין "ריסנלאַנד". אַמעריקע, זאָגט ער, איז אַ לאַנד פֿון שנײַדערס. דאָ אין אַמעריקע, זאָגט ער, איז אַ שנײַדער אַזאַ מיוחס, ווי בײַ אונדז דער שענסטער בעל-הבית, און אפֿשר נאָך מער. אין אַמעריקע, זאָגט ער, האָבן שנײַדערס אַ "יוניע * ". אַ "יוניע" איז כּמעט דאָס, וואָס בײַ אונדז אַ "צעך". נאָר די היגע "יוניע", זאָגט ער, איז גאָרנישט דאָס, וואָס אונדזער צעך...

- און מיר, בעקערס, האָבן זיך אונדזער "יוניע", - לייגט צו יונה דער בעקער. - אונדזער בעקער-יוניע איז אפֿשר אַזוי גרויס, ווי די שנײַדער-יוניע.

- זאָגט כאָטש להבֿדיל! - שלאָגט אים איבער משה דער אײַנבינדער. און עס גייט אַוועק אַ חתונה, וועלכע "יוניע" איז גרעסער.

- נאָך עטלעכע מינוט, און מיר זײַנען אין "נעוועיאָרק * ". - זאָגט פּיניע צו אליהון, בכדי איבערצורײַסן דעם שמועס פֿון די "יוניעס", וואָס האָט זיך אונדז אַלעמען שוין צוגעגעסן... מיר קוקן זיך אײַן אין דער שטאָט, וואָס וואַקסט פֿאַר אונדזערע אויגן און באַווײַזט זיך אַלע ווײַלע נענטער. אַך! וואָס פֿאַר אַ שטאָט! אַך! וואָסערע הויכע הײַזער! קלויסטערס, נישט קיין הײַזער! און פֿענצטער! טויזנט פֿענצטער!... ווען איך האָב בײַ זיך איצט אַ בלײַשטיפֿט מיט אַ בויגן פּאַפּיר!

- ו -

טררראַך-טאַררררעראַך - טאַך-טאַך-טאַך! טאַך! דזין-דזין-דזין-גלין-גלאָן! הו-האַ! הו-האַ! הו-האַ! דו-דו-דו-דו! פֿי-יו! איי-איי-איי-איי-איי! און ווידעראַמאָל - טראַך-טאַררררעראַך-טאַך-טאַך-טאַך! און אינמיטן הערט זיך אַ הייזעריקער קוויטש פֿון אַ פֿאַרטשעפּעטן חזיר: כרו! כרו! כרו!... - אָט דאָס זײַנען געוווען די קולות מיט די גוואַלדן, וואָס מיר האָבן דערהערט אין דער ערשטער מינוט, אַז מיר זײַנען אָנגעקומען קיין ניו-יאָרק. ביז אַהער, כּל-זמן מיר זײַנען געוווען אויפֿן וואַסער, זײַנען מיר געוווען רויִק. נאָר דאָ, ווי באַלד מיר האָבן דערפֿילט, אַז מיר שטייען טאַקע מיט ביידע פֿיס אויף דער ערד, אין דעם רעכטן אַמעריקע, אַזוי איז אויף אונדז אָנגעפֿאַלן אַ שרעק, אַ טומל מיט אַ בהלה...

די ערשטע האָט זיך פֿאַרלוירן די מאַמע. ווי אַ ספּאָלאָשעטע הון אַ קוואָטשקע, וואָס ציטערט איבער אירע הינדעלעך, צעשפּרייט זי די פֿליגל, פּיקט און קוואָקעט און הייבט אויף אַ געפּילדער, פּונקט אַזוי האָט אויסגעזען די מאַמע מײַנע. זי האָט צענומען ביידע הענט און געמאַכט אַ גוואַלד: "מאָטל! מענדל! אליהו! ברכה! פּיניע! טײַבל! ווּ זײַט איר? אַהער גייט!"...

- גאָט איז מיט אײַך, שוויגער! וואָס שרײַט איר? - זאָגט צו איר ברכה, און מײַן ברודער אליהו לייגט צו: "דער סוף וועט זײַן, אַז איבער דײַן געשריי מיט דײַן געפּילדער וועט מען אונדז אַרויסשיקן צוריק פֿון אַמעריקע"...

- פּורים נאָכן קאַלטן קוגל! - כאַפּט אים אונטער אונדזער חבֿר פּיניע און לייגט אַרײַן ביידע הענט אין די קעשענעס, און דאָס קאַפּעליושל אַרויפֿגערוקט אַרויף. - אַזוי לאַנג קרענקט פֿאָניע-גנבֿ, ווי לאַנג מע וועט אונדז שוין פֿון דאַנען פּטור ווערן! דו האָסט פֿאַרגעסן, אַז אַמעריקע איז באַשאַפֿן געוואָרן פֿון גאָט אויף שוץ און באַהעלטעניש פֿאַר די אַלע, וואָס ווערן געיאָגט און געפּלאָגט, געשטויסן און געטריבן פֿון אַלע עקן פֿון דער וועלט?

דער געדראַנג פֿון מענטשן איז געווען זייער גרויס. אונדזער חבֿר פּיניע האָט שיִער ניט געכאַפּט דעם זעלבן פּסק, וואָס אַנומלטן אין לאָנדאָן, בײַ אונדזער אַרײַנפֿאָרן אין יענער שטאָט אַרײַן. דאָס הייסט, נאָך אַ מינוט און ער וואָלט געלעגן אַ צעקנייטשטער, אַ צעטראָטענער אויף דער גאַס. איצטיקס מאָל איז ער אָפּגעקומען נאָר מיט אַ סטוסאַק אין זײַט אַרײַן. נאָר אַזוי שטאַרק איז געווען דער קלאַפּ, אַז דאָס קאַפּעליושל האָט זיך אַראָפּגעגליטשט בײַ אים פֿון קאָפּ און, אונטערגעכאַפּט פֿונעם ווינט, איז דאָס אַוועקגעפֿלויגן אַ ביסעלע אָן אַ

זייַט. דאָס האָט צוגענומען בייַ אונדז אומזיסט עטלעכע מינוט איבעריקע צייַט. מיר האָבן דעריבער
פֿאַרשפּעטיקט די קאַר. דאָס הייסט, דעם טראַמווייַ. בייַ אונדז הייסט דאָס טראַמווייַ, בייַ זיי - קאַר * . פּיניען איז
דאָס וואָרט "קאַר" בעסער געפֿעלן, ווי טראַמווייַ. וואָרעם ס'איז קירצער. מיר האָבן אָבער לאַנג ניט באַדאַרפֿט
וואַרטן. עס איז באַלד אָנגעקומען נאָך אַ קאַר, און מיר אַלע האָבן זיך אַרויפֿגעקאַראַצקעט מיט די פּעקלעך
אויף דער קאַר, פֿאַרכאַפּט אַלע ליידיקע ערטער. און מיר פֿאָרן אין שטאָט אַרייַן.

דאַנקען השם-יתברך - פּטור געוואָרן פֿון אַ פּריטשעפּע, פֿון דעם הייַסינער שנייַדער! - פֿרייט זיך אונדזער חבֿר -
פּיניע, און מייַן ברודער אליהו זאָגט צו אים: "וואַרט אויס, פֿריי זיך נאָך ניט! אַז מיר וועלן ווערט זייַן בייַ גאָט, וועלן
מיר זיך מיט אים נאָך באַגעגענען ניט איין מאָל אין ניו-יאָרק..."

VI
אין ניו-יאָרק אויף דער סטריט *
- א -
דער אַרייַנפֿאָר אין שטאָט ניו-יאָרק איז שרעקלעך. דאָס פֿאָרן אַליין איז נאָך ניט אַזוי געוואַלדיק, ווי דאָס
איבערזעצן זיך פֿון איין וואַגאָן אינעם אַנדערן. איר האָט זיך נאָר וואָס אַרייַנגעזעצט - אַהאַ! איר פֿליט שוין, ווי די
אָדלערס, אין דער הייך, איבער אַ לאַנגער שמאָלער בריק אויף צו דערהרגעט ווערן. ווערט דאָס אָנגערופֿן בייַ
זיי "עליווייטער * ". מיינט איר, אַז איר זייַט שוין פֿאַרטיק? האָט צייַט אַביסל. איר קריכט אַרויסעט פֿונעם
"עליווייטער" און איר זעצט זיך איבער אין אַן אַנדער וואַגאָן און איר לאָזט זיך אַראָפּ דורך טרעפּ, ווי אין אַ
קעלער אַרייַן, און איר לויפֿט אונטער דער ערד מיט אַזאַ אימפּעט, אַז עס שווינדלט אייַך אין די אויגן. דאָס ווערט
שוין אָנגערופֿן בייַ זיי "צאָבהיי * ". פֿאַרוואָס הייסט דאָס "עליווייטער" און דאָס "צאָבהיי"? - זאָגט מייַן ברודער
אליהו, אַז "עליווייטער" נעמט זיך פֿונעם וואָרט "לייטער". און "צאָבהיי" זאָגט מען בייַ אונדז אויך, אַז מע טרייַבט
אָן אַ פּאָר אָקסן. לאַכט פֿון אים אונדזער חבֿר פּיניע מיט סכּנות. ער זאָגט: "ס'אַ משל אַקעגן אַ טאָרבע
פֿלעקער! אָקסן, זאָגט ער, קוים וואָס זיי קריכן, און דאָס פֿליט!" ענטפֿערט אים דערויף אליהו: "דערויף איז דאָס
אַמעריקע, ס'זאָל פֿליִען"... מישט זיך אַרייַן מייַן שוועגערין ברכה און זאָגט, אַז דאָס אייגענע אַמעריקע וואָלט
געווען אַ סך בעסער, ווען מע זאָל דאָ ניט אַזוי פֿליִען, ווי מע פֿליט. זי שווערט זיך, אַז מער פֿאָרט זי שוין ניט, אַן
עק! ניט מיטן "עליווייטער" און ניט מיטן "צאָבהיי" - זי זאָל וויסן גליקלעך ווערן. זי וועט שוין, זאָגט זי, בעסער גיין
צופֿוס, איידער אַזוי משוגענערווייַז פֿליִען הענדום-פּענדום איבער דער כמאַרע, אָדער לויפֿן אונטער דער ערד.
דערבייַ האָט זי געזאָגט אַ ווערטל: "הייב מיך ניט און וואַרף מיך ניט"... אַ מאָדנע ייִדענע מייַן שוועגערין. בייַ מיר
וואָלט איר, פֿאַרקערט, געפֿעלט, איך זאָל אַרומפֿאָרן מיטן "עליווייטער" און מיטן "צאָבהיי" אַ גאַנצן טאָג מיט אַ
גאַנצער נאַכט. מייַן חבֿר מענדל אויך דאָס אייגענע.

- ב -
דאַכט זיך, מיר זייַנען שוין אויסגעווען אַ וועלט. דאַכט זיך, מיר האָבן זיך שוין גענוג אָנגעזען מיט די טראַמווייַען
אין לעמבערג, אין קראָקע, אין ווין, אין אַנטווערפּן און אין לאָנדאָן. נאָר אַזאַ ענגשאַפֿט מיט אַזאַ שטופּן זיך און
אַזאַ דערשטיקעניש, ווי אָט דאָ, אין דעם גיהנום, האָבן מיר אין ערגעץ ניט געזען! קאָפּ אויף קאָפּ. איינער אַרויס,
צוויי אַרייַן. זיצן איז ניטאָ ווו. דאַרף מען שטיין. פֿאַלט מען אום. מוז מען זיך אָנהאַלטן בייַם רינג. הייסט עס דאָ
"הענגען אויפֿן סטראַפּ * ". ווערט מען פֿאַרקליאַקנעט. העלפֿט גאָט, עס ווערט ריין אַן אָרט, איז פֿאַראַן דערויף
אַ סך בעלנים. קוים מיט צרות פֿאַרכאַפּט אַן אָרט. איר קוקט זיך אַרום, זיצט איר צווישן צוויי גויים. ביידע
שוואַרצע. אַ נעגער מיט אַ נעגערטע, מגושמדיקע ברואים. מוראדיק גראָבע ליפּן. גרויסע ווייַסע ציין און ווייַסע
נעגל. זיי זיצן און קייַען עפּעס, מעלה-גרהן, אַזוי ווי אָקסן. ערשט דערנאָכדעם בין איך געוווירע געוואָרן, אַז דאָס
וואָס זיי קייַען ווערט אָנגערופֿן בייַ זיי "טשאָינגאָם * ". דאָס איז אַזאַ מין קאָנפֿעקט פֿון גומעלאַסטיק. מע האַלט
דאָס אין מויל און מע קייַט דאָס. אַראָפּשלינגען טאָר מען דאָס ניט. יונגע באָיעס * , דאָס הייסט קליינע
ייִנגלעך, אַלטע לייַט און קאַליקעס מאַכן דערפֿון אַ לעבן. אונדזער חבֿר פּיניע, אויב איך געדענקט, איך האָב
אייַך אַמאָל דערציילט, איז בטבֿע אַ גרויסער נאַשער. ער האָט ליב זיסע זאַכן. האָט ער זיך צוגעכאַפּט צו די
דאָזיקע קאָנפֿעקטלעך און האָט פּאַוואָלינקע אייַנגעשלונגען אַ גאַנץ שאַכטל. דער סוף איז געווען - ער האָט זיך
אָנגעמאַכט אַ חתונה אין מאָגן, שיִער ניט אָפּגעסמט זיך. דאָקטוירים האָבן אויסגעפּאָמפּעט בייַ אים דורכן
האַלדז די טשאָינגאָם. מע האָט אים געראַטעוועט דאָס לעבן. נאָר איך פֿאַרלויף אויף צו פֿריִער. מיר קערן זיך
אום צוריק צו אונדזער ערשטן אַרייַנפֿאָר אין דער שטאָט ניו-יאָרק.

- ג -
דעם גאַנצן וועג, וואָס מיר זייַנען געפֿאָרן אויפֿן "עליווייטער" און אויפֿן "צאָבהיי", האָבן אונדזערע לייַט, די
מאַנצבילן מיט די ווייַבער, געהאַלטן אין איין ריידן. איך זאָג ריידן, אָבער ס'איז ניט אמת. ווער קאָן דאָס ריידן
אויפֿן "עליווייטער"? אָדער אויפֿן "צאָבהיי"? אַז דער רעש, מיטן געפּילדער, מיטן גראַגערן פֿון די רעדער, מיטן
גרילצן פֿון די רעלסן, מיטן קלינגען פֿון די פֿענצטער מאַכן אייַך טויב. איר אַליין הערט ניט אייַער קול. איר מוזט
שרייַען איינס צום אַנדערן, ווי בעת איר רעדט צו אַ טויבן. אונדזערע לייַט זייַנען אַזש הייזעריק געוואָרן
שרייַענדיק. די מאַמע האָט עטלעכע מאָל געבעטן זיך בייַ פּעסיען:

- פֿעסיעניו, נשמהניו, האַרצעניו, ליובעניו! לאָזט דאָס איבער אויף שפּעטער!...

מע ווערט אַנטשוויגן אויף אַ מינוט און מע הייבט אָבער באַלד אָן ווידעראַמאָל צו שרײַען אויף קולי-קולות. וואָרעם מען איז דאָך לעבעדיקע מענטשן, גוטע פֿרײַנט, געוועזענע שכנים. ווי אַזוי קאָן מען זיך אײַנהאַלטן און ניט אויסריידן זיך די הערצער? מע האָט זיך אַזאַ צײַט ניט געזען. און צו ריידן איז דאָ אַזוי פֿיל!

- ד -

אָנגערעדט זיך און אָנגעשריִען זיך וועגן זײַטיקע זאַכן, איז מען אַרויף אויף אַ שמועס וועגן וווּהין צו פֿאַרפֿאָרן און בײַ וועמען אָפּצושטעלן זיך. נאָך אַ סך וויכּוחים און שפּאַרענישן איז געבליבן, אַז די מאַמע און איך און אונדזער חבֿר פּיניע מיט זײַן טײַבלען זאָלן מיר זיך אָפּשטעלן בײַ אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע. און אליהו מיט זײַן ווײַב ברכה זאָלן פֿאַרפֿאָרן צו זייער שוועער און שוויגער, יונה דעם בעקער און ריוועלע די בעקערין. נו, און מענדל? זאָגט פּעסיע, אַז מענדלען נעמט זי צו זיך. זאָגט ריוועלע די בעקערין - ניין. בײַ פּעסיען, זאָגט זי, זײַנען, קיין עין-הרע, פֿאַראַן אָן אים אויך אַ היפּש ביסל עסערס. פֿאַרדריסט דאָס פּעסיען. זי זאָגט, אַז ס'איז ניטאָ קיין איבעריקע צײַן אין מויל און קיין איבעריקע קינדער בײַ אַ מוטער.

- שאַט! ווייסט איר וואָס? לאָמיר פֿרעגן דעם בעל-דבר אַליין. - אַזוי זאָגט משה דער אײַנבינדער, פּעסיעס מאַן, און ער טוט אַ פֿרעג בײַ מענדלען: וווּהין וויל ער בעסער - צו אים אָדער צום בעקער? ענטפֿערט אים מענדל, אַז ער וויל זײַן דאָרטן, ווּ זײַן חבֿר מאָטל. איך אַליין האָב אויך גאָר אַנדערש ניט געטראַכט, אַז אַזוי באַדאַרף מענדל זאָגן.

- ה -

- אָט דאָ באַלד, נאָך איין סטיישן * , סטאַפּן * מיר! - רופֿט זיך אָן יונה דער בעקער שוין אויף אַמעריקאַנער לשון. מיר פֿאַרשטייען ניט, וואָס הייסט "סטיישן" און וואָס הייסט "סטאַפּן"? פֿאַרטײַטשט ער אונדז, אַז סטיישן הייסט אַ סטאַנציע און סטאַפּן מיינט מען אָפּשטעלן זיך, אַרויסקריכן.

- מחותּן! פֿון ווען אָן האָט איר עס אָנגעהויבן ריידן אויפֿן היגן לשון? - פֿרעגט אים די מאַמע, און ריוועלע די בעקערין ענטפֿערט פֿאַר איר מאַן:

- איך בין אײַך ערבֿ, מחותּנתטע, אַז אין אַ וואָך אַרום וועט איר אויך אָנהייבן ריידן אויפֿן היגן לשון. וואָרעם אַז איר'ט אַרויסקומען אין סטריט און פֿרעגן: ווּ איז דאָ דער קצבֿ? וועט איר מעגן קצבֿן פֿון הײַנט ביז איבערמאָרגן, וועט אײַך קיינער ניט ענטפֿערן.

פֿרעגט די מאַמע:

- ווי אַזוי זשע דען זאָל איך זאָגן?

ענטפֿערט שוין פּעסיע די גראָבע:

- איר'ט מוזן זאָגן "דער בוטשער * ".

- אַזוי לאַנג קרענקען זיי! - מישט זיך אַרײַן מײַן שוועגערין ברכה. - זיי זאָלן אַפֿילו אויפֿלויפֿן, וועל איך זיי זאָגן קצבֿ, קצבֿ און קצבֿ!

- ו -

מיטאַמאָל האָט מען זיך אָפּגעשטעלט. אונדזער מחותּן יונה דער בעקער האָט געכאַפּט די מחותּנתטע ריוועלע די בעקערין מיט מײַן ברודער אליהו מיט מײַן שוועגערין ברכה און האָבן זיך געגעבן אַ לאָז צום אַרויסגאַנג. האָט זיך די מאַמע אויך אויפֿגעהויבן. זי האָט געוואָלט גיין באַגלייטן אירע קינדער, זיך געזעגענען מיט זיי. אויך פּיניע פֿון זײַן זײַט האָט זיך אויפֿגעהויבן, געגאַנגען געזעגענען זיך מיט זײַן חבֿר אליהו און טאַקע אין איינוועגס אָפּריידן מיט אים, ווּ און ווען מע זאָל זיך זען. נאָר ווער? וואָס? וועמען? איידער מע קוקט זיך אַרום איז שוין יונה דער בעקער מיט דער בעקערין מיט מײַן ברודער אליהו און מיט זײַן ווײַב ברכה אויף יענער זײַט. דער קאָנדוקטאָר האָט שוין פֿאַרהאַקט די טיר. דער וואַגאָן האָט זיך געגעבן אַ ריס. אונדזער פּיניע, ווי ער איז געשטאַנען פֿאַרטראַכט און צעטומלט, אַזוי האָט עס אים געגעבן אַ שלײַדער פֿון די פֿיס. אין אַ ווײַלע אַרום איז ער שוין געלעגן בײַ אַ שוואַרצער גויע (אַ נעגערטע) אויפֿן שויס. האָט אים די נעגערטע געגעבן אַ וואָרף פֿון זיך מיט ביידע הענט, אַזוי, אַז ער איז אַוועקגעפֿלויגן אויף דער צווייטער זײַט באַנק און דאָס קאַפּעליושל צו דער טיר. און טאָמער איז קאַרג, איז נאָך געוואָרן אַ געלעכטער אויך. דער גאַנצער וואַגאָן האָט געלאַכט. איך און מײַן חבֿר מענדל האָבן אויך געלאַכט. האָבן מיר געכאַפּט אַ פּסק פֿון דער מאַמע און פֿון פּיניעס ווײַב טײַבל, למאַי מיר לאַכן. גייט, זײַט אַ בריה, אַדרבא, און לאַכט ניט!

- ז -

אַלצדינג אויף דער וועלט האָט אַן עק. געקומען אַ סוף צו אונדזער אַרײַנפֿאָר אין ניו-יאָרק. מיר זײַנען שוין אויף דער גאַס. דאָ הייסט עס "סטריט". ווען איך זאָל ניט וויסן, אַז מיר זײַנען אין אַמעריקע, וואָלט איך זיכער געמיינט, אַז מיר זײַנען אין בראָד, אָדער אין לעמבערג. די אייגענע ייִדן, די אייגענע ווײַבער, די אייגענע געוואַלדן, דאָס אייגענע מיסט, וואָס דאָרטן. ניט מער, דער טומל מיטן האַרמידער איז דאָ אַ סך גרעסער. און דער רעש איז שטאַרקער, הילכיקער. אויך די מויערן זײַנען העכער. אַ סך העכער. זעקס עטאַזשן איז אַ געלעכטער. פֿאַראַן הײַזער פֿון צוועלף עטאַזשן. און פֿון צוואַנציק. און פֿון דרײַסיק. און פֿון פֿערציק. און נאָך העכער. נאָר וועגן דעם שפּעטער. דערווײַל זײַנען מיר מיט אונדזערע פּעקלעך אויף דער סטריט. מיר האָבן נאָך אַ שטיק וועג צו גיין צופֿוס. דאָ הייסט עס - "וואָקען * ". און מיר וואָקען. פֿריִער וואָקט משה דער אײַנבינדער מיט זײַנע קורצע פֿיס. נאָך אים וואָקט זײַן ווײַב פּעסיע די גראָבע. קוים וואָס די פֿיס טראָגן זי. אַזוי פֿעט און שווער איז זי. נאָך פּעסיען וואָקען פּיניע מיט זײַן טײַבל. פֿון פּיניעס וואָקען קאָן מען בלײַבן אָן אַ בויך לאַכנדיק. פּיניע, אַז ער וואָקט, טאַנצט ער אונטער מיט זײַנע דינע לאַנגע פֿיס, וואָס פֿאַרטשעפּען זיך איינער אין דעם אַנדערן. איין הויז אַראָפּ, דער אַנדערער אַרויף. דאָס קאַפּעליושל אַרויפֿגערוקט. דאָס האַלדז-טיכל אין צפֿון-זײַט. אַ מאָדנע פֿיגור, בעט זיך אויף פּאַפּיר. איך און מײַן חבֿר מענדל וואָקען פֿון הינטן, שפּעטער פֿון אַלעמען. מיר שטעלן זיך אָפּ כּמעט בײַ יעדן פֿענצטער. אונדז איז געפֿעלן, וואָס די אויפֿשריפֿטן זײַנען אויף ייִדיש, און וואָס עס שטייען אַרויסגעשטעלט אַלע ייִדישע זאַכן: סידורים, טלית-קטנס, יאַרמלקעס, מזוזות, מצות - אין מיטן דערינען, סאַמע אין אָנהייב ווינטער, מצות! משמעות, אַ ייִדישע שטאָט. לאָזט מען אונדז אָבער לאַנג ניט שטיין. די מאַמע רופֿט אונדז: "אַהער גייט!" - מוז מען גיין.

- ח -

ווער עס האָט ניט געזען די ניו-יאָרקער סטריט - דער האָט גאָר קיין שיינס ניט געזען. וואָס געפֿינט איר ניט אויף דער סטריט? ייִדן האַנדלען. ווײַבער זיצן און שמועסן. קינדער אין די וועגעלעך שלאָפֿן. "קערעדזשעס * " הייסן דאָ די וועגעלעך. אַלע קערעדזשעס האָבן איין פּנים. דאָ, אויף דער סטריט, האָרעוועט מען די קליינע עופֿעלעך מיט מילך פֿון קליינע פֿלעשעלעך. גרעסערע קינדער שפּילן זיך. און שפּילן שפּילט מען זיך מיט טויזנטערליי שפּילערײַען: מיט קנעפּלעך, מיט רעדעלעך, אין באַל, אין וועגעלעך, אין שליטעלעך און אין "סקייטס * ". דאָס איז אַ מין זאַך אויף פֿיר רעדלעך, צוגעבונדן צו די פֿיס, און אויף דעם רעדלט מען. מע קאָן טויב ווערן פֿון דעם געפּילדער, וואָס די קינדער הייבן אויף אויף דער סטריט. די סטריט געהערט צו די קינדער. קיינער וועט ניט וואַגן זיי פֿון דאַנען צו פֿאַרטרײַבן. און בכלל איז אַמעריקע אַ לאַנד, וואָס איז באַשאַפֿן געוואָרן פֿון די קינדערס וועגן. און דערפֿאַר האָב איך ליב דאָס לאַנד. אַנו, לאָז עמעצער פּרוּוון אָנרירן אַ קינד מיט אַ פֿינגער! מײַן ברודער אליהו האָט דאָס פֿאַרזוכט אויף זײַן אייגענער הויט. ער וועט שוין פֿאַרזאָגן אַ צענטן. אַזוי איז געווען די מעשׂה:

איינמאָל בין איך מיט מענדלען געווען אויף דער סטריט און געשפּילט אין "טשעקעס". דאָס איז אַ שפּיל מיט קײַלעכיקע הילצערנע קנעפּלעך, וואָס מע שיסט מיט זיי. איז אָנגעקומען סאַמע אין רעכטן שפּיל מײַן ברודער אליהו. האָט ער מיך, נאָך דער אַלטער מאָדע, אָנגעכאַפּט בײַם אויער מיט איין האַנט און מיט דער אַנדערער געוואָלט גרייט מיר שענקען אַ פּאָר פֿײַנע פּעטש. וואַקסט אויס אַ באָי * , אַ "ווערגעלעץ", ווי פֿון אונטער דער ערד. ער לויפֿט צו צו מײַן ברודער און רײַסט מיך אַרויס פֿון זײַנע הענט. דערנאָך פֿאַרקאַטשעט ער די אַרבל און זאָגט עפּעס צו אליהון אויף אַמעריקאַנער לשון. נאָר אַזוי ווי מײַן ברודער פֿאַרשטייט ניט קיין ענגליש, נעמט דער ווערגעלעץ און טראָגט אים אונטער אַ צוגעמאַכטן קולאַק גלײַך אונטער דער נאָז. קלײַבט זיך באַלד צונויף אַ רעדל מיט מענטשן. און מײַן ברודער פֿאַרענטפֿערט זיך פֿאַר זיי אויף ייִדיש, אַז ער קער מיך אָן אַ ברודער, מעג ער דעריבער מיט מיר לערנען דרך-ארץ. זאָגן אָבער די צונויפֿגעלאָפֿענע, אַז אין אַמעריקע גייען ניט אָן די זאַכן. אַ ברודער, ניט אַ ברודער, - שלאָגן אַ קלענערן פֿון זיך טאָר מען ניט...

נו, גייט האָט ניט ליב אַזאַ לאַנד!

- ט -

דערווײַל האָב איך מיך פֿאַררעדט און גאָר פֿאַרגעסן, אַז מיר זײַנען שוין געקומען אַהינצוצו, ווו מיר דאַרפֿן זיך אָפּשטעלן. דאָס הייסט, בײַ אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע און בײַ איר מאַן משה דעם אײַנבינדער. אַרײַנגעקומען צו זיי אין שטוב, האָבן מיר ניט געטראָפֿן קיינעם פֿון דער כאַליאַסטרע. איך קוק זיך אַרום אויף אַלע זײַטן. איך זוך מיט די אויגן מײַן אַמאָליקן חבֿר "ושתּי". ניטאָ ניט ושתּי, ניט קיינער. ווו זײַנען זיי אַהינגעקומען אַלע? וועט איר הערן אַ שיינס.

VII

די כאַליאַסטרע אויף דער אַרבעט

- א -

איך האָב אײַך געהאַט דערציילט, אַז מיר זײַנען אַרײַנגעקומען צו אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע און צו איר

מאַן משה דעם אײַנבינדער אין ניו-יאָרק, האָבן מיר פֿון זייער גאַנצער כאַליאַסטרע קיינעם ניט געטראָפֿן אין דער היים. וואָס איז די מעשׂה? - די כאַליאַסטרע איז אויף דער אַרבעט. נאָר איידער איך וועל אײַך גיין דערציילן, וואָס פֿאַר אַן אַרבעט יעדער פֿון זיי האָט, באַדאַרף מען אײַך פֿריִער באַשרײַבן, ווי אַזוי אַ ייִד אַן אײַנבינדער פֿאַרגינט זיך צו זיצן אין אַמעריקע. ערשטנס, די שטוב. בײַ אונדז אין שטעטל וואָלט פּעסיע די גראָבע גאָר מורא געהאַט אַרויפֿצוקלעטערן אַזוי הויך. מע גייט און מע גייט און מע גייט אפֿשר אויף הונדערט טרעפּ, ביז מע קומט אַרײַן אין אַ דירה-מלוכה. חדרים און חדרימלעך אָן אַ שיעור. דאָ הייסט עס "רומס * ". אין יעדן רום - בעטלעך מיט קאָלדרעס, מיט פֿאַרהענגלעך אויף די פֿענצטער, און איין רום, וואָס מע רופֿט דאָס "קיטשען * ". בײַ אונדז הייסט עס קיך. נאָר קיין אויוון איז ניטאָ. אַן אײַזערנע פּליטע מיט לעכער אויף צו קאָכן, און וואַסער צאַפּט זיך דאָ פֿון דער וואַנט. קאַלט וואַסער און הייס וואַסער - וויפֿל איר ווילט! איר דאַרפֿט נאָר געבן אַ דריי מיטן קראַן - און פֿאַרטיק.

- ב -

שפּעטער, אַז מײַן ברודער אליהו און זײַן ווײַב ברכה זײַנען געקומען צו אונדז געוווירע ווערן, וואָס מיר מאַכן, האָט אים אונדזער חבֿר פּיניע אָנגענומען פֿאַר אַ האַנט, אַרײַנגעפֿירט אין קיטשען, באַוויזן די צוויי קראַנען מיט וואַסער און איז אַרויס מיט לשון, ווי פּיניע קאָן. ער האָט געזאָגט:

- וואָס זאָגסטו עפּעס, אליהו, אויף קאָלומבוסן? מעג ניט זײַן פֿאָניע די כּפּרה פֿאַר זײַן מינדסטן נאָגל, וואָס אַ חוץ בראָנפֿן און אַ חוץ פּאָגראָמען ווייס ער ניט ווער עס האָט אים געשלייערט?...

ווען אים דען מײַן ברודער אליהו אָפּשווײַגן? רופֿט ער זיך אָן צו אים, צו פּיניען, הייסט עס: "איצטער ביסטו שוין אינגאַנצן פֿאַר קאָלומבוסן. וואָס האָסטו אָבער געזאָגט פֿריִער אַביסל, אויף עליס אײַלאַנד?" פֿאַרענטפֿערט זיך פּיניע און זאָגט, אַז עליס אײַלאַנד געהער ניט צו אַמעריקע. עליס אײַלאַנד, זאָגט ער, ליגט אויף דער גרענעץ צווישן אַמעריקע און צווישן אויסלאַנד. זאָגט אָבער מײַן ברודער אליהו, אַז עס הייבט זיך גאָרניט אָן. צעקריגט מען זיך, ווי דער שטייגער איז בײַ די צוויי חבֿרים. ביז עס מישט זיך אַרײַן ברכה און מאַכט צווישן זיי אַ שלום. זי זאָגט, אַז זיי ווייסן ביידע מער פֿון אַ טויטן, און אַז דעריבער איז זייער קריגן זיך ניט ווערט אַן אָפּגעריבענער גראָשן. נאָר איך האָב אײַך אָנגעהויבן צו דערציילן פֿון משה דעם אײַנבינדערס שטוב און בין אַרויף גאָר אויף אַנדערע זאַכן. האָט קיין פֿאַראיבל ניט - מיר קערן זיך אום צוריק צו אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע און צו אירע קינדער, צו דער כאַליאַסטרע.

- ג -

אַוודאי האָט זיך אונדזער משהן און אונדזער פּעסיען קיינמאָל ניט געחלומט אַזאַ גוטס, אַז זיי וועלן זיצן אין אַזאַ שטוב און האָבן רומס. אויף אַלצדינג אַ רום. אויף צו שלאָפֿן אַ רום, הייסט עס "בעד-רום * ". און אויף צו עסן האָבן זיי אַ באַזונדער רום, וואָס מע רופֿט דאָס "דיינינג-רום * ". פֿאַרוואָס עפּעס דיינינג-רום? ברעכן זיך אליהו און פּיניע די קעפּ און קאָנען ניט פֿאַרשטיין. מילא בעד-רום - ווײַל דאָרטן שטייען בעטן. אָבער דיינינג-רום - וואָס איז די טײַטש "דיינינג"? פֿאַרוואָס ניט "עסרום"? מישט זיך אַרײַן משה דער אײַנבינדער און זאָגט צו זיי:

- צו וואָס זאָלט איר זיך ברעכן אומזיסט דעם מוח? אַבי איך בין אַ באַלעבאָס אין ניו-יאָרק, גאָט צו דאַנקען, און מײַנע קינדער אַרבעטן אַלע מיט גאָטס הילף, און מע מאַכט אַ לעבן אין אַמעריקע...

איך באַקוק אָט דעם משה דעם אײַנבינדער און טראַכט מיר: רבונו-של-עולם! ווי אַ מענטש בײַט זיך איבער! אין דער היים האָט מען אים גאָר ניט געהערט רײדן אַפֿילו. אומעטום און אַלע מאָל איז געווען פּעסיע. ער האָט געוווסט מאַכן פּאַפּ און קלעפּן ספֿרים. און דאָ איז ער געוואָרן מיט אַ קאָפּ העכער. אַ קלייניקייט - אַ מענטש האָט ניט קיין שום דאגות! אַלע קינדער אַרבעטן און ברענגען געלט. איך וועל אײַך אויסרעכענען איטלעכן בײַ די נעמען, וואָס פֿאַר אַן אַרבעט ער טוט און וויפֿל ער פֿאַרדינט. די מאַמע איז מקנא אונדזער שכנה פּעסיע, וואָס גאָט האָט איר געשענקט אַזוי פֿיל קינדער, קיין עין-הרע.

- ד -

דער עלטערער בחור, קלעצל האָט ער געהייסן אין דער היים. דאָ הייסט ער סעם * . - פֿאַרוואָס עפּעס סעם? - ווייס איך ניט. איך ווייס נאָר, אַז ער פֿאַרדינט שוין געלט. ער איז אײַנגעשטעלט אין אַ "פּייפּערבאָקס-פֿעקטאָרי * ". איר ווייסט דאָך אָבער ניט מיט וואָס מען עסט דאָס, באַדאַרף מען אײַך פֿאַרטײַטשן. דאָס איז אַ פֿאַבריק, וווּ מע מאַכט שאַכטלען פֿון קאַרטאָן-פּאַפּיר. מיינט ניט, אַז דאָס איז אַזאַ שווערער דזשאַב * (דזשאַב הייסט אַ מלאָכה). ער אַליין בסך-הכּל מאַכט נאָך ניט קיין שאַכטלען. ער צעטראָגט זיי נאָר. הייסט עס דאָ אויף זייער לשון: ער "דעליווערט * " זיי. דאָס הייסט, ער נעמט אין יעדער האַנט אַ באַנדל * שאַכטלען פֿון אַ צען טוץ און לויפֿט מיט זיי איבער די ענגע סטריטן, צווישן קאַרס און אויטאָמאָבילס. מע דאַרף אַכטונג געבן, זיי זאָלן חלילה ניט צעקוועטשט ווערן. ער באַקומט דערפֿאַר דריטהאַלבן טאָלער אַ וואָך און האָפֿט אויף אַ "רעיז * ", דאָס הייסט, אויף אַ הוספֿה. ס'איז מעגלעך, אַז מיט דער צײַט זאָל ער נעמען דרײַ טאָלער אַ וואָך. דאָס איז דערווײַל. שפּעטער אַביסל, זאָגט אים צו דער באָס * (אַ באַלעבאָס הייסט דאָ "באָס"), אַז ער וועט אים אויסלערנען די

אַרבעט, ווי אַזוי צו מאַכן די שאַכטלען. ער זאָגט צו אים: "דו זייַ נאָר אַ גוד * באָי, ווען דו זייַן אָללרייַט". אויף
אונדזער לשון הייסט עס: "זייַ אַ מענטש, ווען עסן אין סוכּה".

- ה -

דאָס צווייטע בחורל, וואָס מע האָט אים אַמאָל געררופֿן וועלוול קאָטער, און הייַנט הייסט ער שוין ווילי * , איז
אויך אַ דעליווער-באָי, דאָס הייסט, אַ ייִנגל, וואָס מע שיקט אים. ער איז אין אַ "גראָסערי-סטאָר * ". בייַ אונדז
הייסט עס אַ "באַקאַליינע קלייט". דאָס איז שוין אַביסל אַ שווערער דזשאַב. מע דאַרף זיך פֿעדערן גאַנץ פֿרי, אַז
גאָט אַליין שלאָפֿט נאָך. מע דאַרף קודם אויססאָרטירן און אויספּאַקן אַלע אָרדערס. דערנאָך צעטראָגן די
באָנדלס צו די קונים. דאָ הייסן זיי "קאָסטאָמערס * ". אין די באָנדלס געפֿינען זיך זעמעלעך, פּוטער, קעז,
אייער, צוקער, מילך, קרים - סמעטענע הייסט עס. מע דאַרף זיך מיט דעם דראַפּען אויף צווי הונדערט טרעפּ
אויף דעם "טאָפּ-פֿלאָר * ", דאָס הייסט, גאַנץ אויבן אונטערן דאַך. און דאָס באַדאַרף אָפּגעטאָן ווערן גיך, אין
איין אָטעם, וואָרעם ער דאַרף נאָך קומען צוריק אין סטאָר צוקערן דאָס מיסט, אויפֿראַמען און טאָן נאָך עפּעס
אַן אַרבעט ביז האַלבן טאָג. נאָך האַלבן טאָג איז ער פֿרייַ. באַקומען באַקומט ער ניט קיין סך. אינגאַנצן פֿופֿצן
סענט אַ טאָג, אַ חוץ פֿרייַטיק. פֿרייַטיק באַקומט ער אַ גאַנצן קוואָדער מיט אַ חלה אויף שבת.

- ו -

דאָס, וואָס איך האָב אייַך דערציילט אויבן, קער זיך אָן מיט די גרעסערע בחורים. די קלענערע לאָזט מען דאָ
ניט אַרבעטן אינדערפֿרי. מחמת דאָ, אין אַמעריקע, מוזן קליינע קינדער לערנען, גיין אין סקול * , דאָס הייסט,
אין חדר אַרייַן. אַניט - טוט זיך חושך. און לערנען לערנט מען אומזיסט. און מען גיט אייַך נאָך צו ביכער אויך.
אונדזער חבֿר פּיניע, אַז ער האָט דאָס דערהערט, איז ער געוואָרן אויסער זיך. ער האָט זיך דערמאָנט, אַז בייַ
אונדז, אין דער היים, לאָזט מען גאָר ייִדישע קינדער ניט אַרייַן אין גימנאַזיע. און דאָ, אין אַמעריקע, שלעפּט מען
אייַך מיט געוואַלד. אַניט - וועט איר צאָלן שטראָף. "צוליב דעם אַליין, זאָגט פּיניע, וואָלט זיך פֿאָניע געמעגט
באַגראָבן אַ לעבעדיקער אין דער ערד אַרייַן!"...

נאָר אַזוי ווי אין סקול גייט מען נאָר אַ האַלבן טאָג, קאָן מען דעם אַנדערן האַלבן טאָג עפּעס טאָן און פֿאַרדינען
אַ פּאָר טאָלער. טוען זיי טאַקע אַזוי, פּעסיעס קלענערע קינדער. איינער, אָט דער וואָס מע רופֿט אים
טשערנאָהוז, אַרבעט אין אַן אַפּטייק. דאָ הייסט עס אַ "דראָג-סטאָר * ". ער וואַשט פֿלעשלעך, גייט אין
פּאָסט-אָפּיס נאָך מאַרקעס. דאָ הייסט עס "סטעמפּס * " און עס פֿאַרקויפֿט זיך אין דער אַפּטייק. ער באַקומט
פֿאַר זייַן אַרבעט, נאָר פֿאַר אַ האַלבן טאָג, אַ טאָלער מיט אַ קוואָדער אַ וואָך. "עס גייט ניט צופֿוס" - זאָגט משה
דער איינבינדער און נעמט צו בייַ אים דאָס געלט.

- ז -

פֿייַטל פּעטעלעלע, דאָ הייסט ער שוין פֿיליפּ * , גייט אויך אַ האַלבן טאָג אין סקול, און דעם אַנדערן האַלבן
טאָג פּעדלט ער מיט ייִדישע גאַזעטן. דאָ הייסט עס "פּייפּערס * ". ער לויפֿט אַרום אויף איסט * -בראָדוויי - אַזאַ
סטריט - און שרייַט: "פּייפּערס, פּייפּערס!" און רופֿט דערבייַ אויס דעם נאָמען פֿון יעדן פּייפּער. ער מאַכט
דערפֿון פֿון פֿערציק ביז פֿופֿציק סענט אַ טאָג, און אַמאָל מער אויך. פֿאַרשטייט זיך, אַז דאָס גייט אויך אַוועק צום
פֿאָטער אין טאָפּ אַרייַן. אַלע פֿאַרדינען, און דער איינבינדער האַלט זיי אַלעמען אויס.

- ח -

אַלע פֿאַרדינען. אַפֿילו מייַן חבֿר הערשל, דער וואָס מיט דער גולקע און וואָס מע רופֿט אים דערפֿאַר "ושתּי". דאָ
הייסט ער שוין ניט ושתּי און ניט הערשל, נאָר הערי * , און לערנט אין סקול. דעם אַנדערן האַלבן טאָג נאָך
דער סקול שטייט ער בייַ אַ סטענד * אין ריווינגטאָן * סטריט בייַ אַ באַקאַנטער ייִדענע, טאַקע פֿון אונדזער
שטעטל, און העלפֿט איר פֿאַרקויפֿן רייַז, גרויפּן, הירזש, אַרבעס, בעבלעך, ניס, ראָזשינקעס, מאַנדלען, פֿייַגן,
טייטלען, באָקסערן און זויערע אוגערקעס אויך. קיין סך אַרבעט דערבייַ האָט ער ניט. ער דאַרף נאָר אַכטונג
געבן, מע זאָל ניט צעשלעפּן. וואָרעם אַ ייִדענע, אַז זי גייט צו פֿרעגן אויף גרויפּן, כאַפּט זי אַרייַן דערווייַל אַ
ראָזשינקע, אָדער אַ מאַנדל, אָדער אַ טייטל אין מויל אַרייַן. דערפֿאַר כאַפּט ער אָבער אַליין אָפּטלעך אַרייַן פֿון
די זיסע זאַכן. ושתּי אָדער הערי וועט מיר ניט פֿאַרלייקענען. ער האָט זיך מיר מודה געווען, אַז ער האָט זיך
איינמאָל אַזוי צוגעכאַפּט צו די ראָזשינקעס, אַז עס האָט אים נאָכדעם דרייַ טעג ווי געטאָן דער בויך. באַקומען
באַקומט ער פֿאַר זייַן אַרבעט גאָרניט. בילתּי נאָר דאָס, וואָס עס פֿאַלט אים אַרייַן פֿאַר העלפֿן אָפּטראָגן אַ
קאָסטאָמער. קריגט ער דערפֿאַר אַ פּעני אָדער צווויי. און אַמאָל אַ ניקל * - פֿינף סענט. בייַ אונדז הייסט עס "נאַ
טשאַי * ". דאָ הייסט עס אַ "טיפּ * ". דאָס ברענגט אים אַרייַן ביז אַ טאָלער אַ וואָך. אין דער היים האָט ושתּי קיין
קאָפּיקע קיינמאָל ניט געזען אין חלום אַפֿילו. סייַדן פּורים בייַ שלח-מנות פֿונאַנדערטראָגן. איז אָבער פּורים נאָר
איין מאָל אין יאָר. און דאָ איז בייַ אים פּורים אַלע טאָג. אַלע טאָג פֿאַרדינט ער געלט.

קאָלומבוס! ביסט ווערט, מע זאָל דיך אָפּגילטן! - האָט געזאָגט אונדזער חבֿר פּיניע, ווען ער איז דורכגעגאַנגען -
פֿאַרבייַ ריווינגטאָן סטריט און דערזען ושתּין בייַם סטענד. ער האָט אים געגעבן צו לייזן דרייַ סענט פֿאַר
באָקסערן און איין סענט ושתּין "נאַ טשאַיאָק * ", אָדער אַ "טיפּ", ווי עס הייסט דאָ, אין אַמעריקע.

- ט -
און משה דער אײַנבינדער אַליין זיצט אויך ניט ליידיק. ער פֿאַרנעמט זיך ניט מיט אײַנבינדערײַ, ווי אין דער היים,
מחמת דאָ, אין אַמעריקע, זאָגט ער, דאַרף מען צו דער מלאָכה האָבן אַ מטמון מיט געלט אויף צו דינגען אַ
סטאָר, קויפֿן אינסטרומענטן און האָבן באַקאַנטשאַפֿט. און ווידער, זאָגט ער, זײַן אַ "האַנט" בײַ יענעם, דאָס
הייסט גיין דינען - איז שוין ניט די יאָרן. האָט מען אים געגעבן אַן עצה - צווישן ייִדן ווערט מען ניט פֿאַרפֿאַלן, -
אַז ער זאָל זיך אײַנפּיקסן * אַ סטענד פֿון ספֿרים, ביכער און ביכלעך אויף עסעקס * סטריט, וועט ער מאַכן אַ
לעבן. אונדזער חבֿר פּיניע איז דאָס אַזוי געפֿעלן, אַז ער זאָגט, ער וואָלט אויך אַ בעלן געווען האָבן אַזאַ פּרנסה.
און געפֿעלן איז דאָס אים, זאָגט ער, דערפֿאַר, ווײַל אַרום דעם וואָס מע גייט שמירט מען זיך. פּיניע האָט ליב
ספֿרים און ביכער, ווי אַ פֿיש האָט ליב וואַסער. ער, אַז ער כאַפּט זיך צו צו אַ בוך און שטעקט אַרײַן דעם שפּיץ
נאָז, וועט איר אים ניט אָפּרייַסן.

- י -
און אַפֿילו אונדזער מחותּן, יונה דער בעקער, פֿאַרנעמט זיך אויך ניט מיט זײַן פֿריִערדיקער מלאָכה, דאָס הייסט,
מיט בעקערײַ. פֿאַרוואָס? אַלץ די אייגענע מעשׂה. אויף צו עפֿענען אַ בעקערײַ באַדאַרף מען, זאָגט ער, דאָ האָבן
ראָטשילדס פֿאַרמעגן. און אויסער דעם, באַדאַרף מען, זאָגט ער, באַלאַנגען צו דער "יוניע". און ער איז דערויף,
זאָגט ער, שוין צו אַלט. און גיין אַרבעטן בײַ יענעם ניט אין אַ "יוניע" האָט ער מורא, אַז טאָמער מאַכט זיך אַ
שטרײַק - און דאָס איז אין אַמעריקע אַלע טאָג, - קאָן ער קריגן אַ צעשפּאָלטענעם קאָפּ. וואָס-זשע טוט מען?
איז דאָך שלעכט. האָט מען אים געגעבן אַן עצה, אַז קיין ברויט און קיין חלה זאָל ער טאַקע ניט באַקן. נאָר
וואָס דען? - קנישעס! היימישע קנישעס. מילכיקע מיט קעז, אָדער פֿאַרעווע מיט קרויט. און וואָס זאָלט איר
קלערן - אונדזער מחותּן מאַכט ניט שלעכט. גאָרניט שלעכט! זײַנע קנישעס האָבן אַ שם אויף דער איסט-סײַד *
. אַז איר'ט גיין אויף עסעקס סטריט, וועט איר דערזען אָנגעשריבן אויף אַ פֿענצטער מיט גרויסע אותיות אויף
ייִדיש: בכּאַן פֿאַרקויפֿט מען היימישע קנישעס - זאָלט איר וויסן, אַז דאָס איז אונדזער מחותּן, מײַן ברודער
אליהוס שווער, יונה דער בעקער. און טאָמער וועט איר זען טאַקע אויף דער אייגענער סטריט, אַקוראַט אַקעגן,
אויך אַ ייִדישן אויפֿשריפֿט און אויך מיט גרויסע אותיות: בכּאַן פֿאַרקויפֿט מען היימישע קנישעס - זאָלט איר
וויסן, אַז דאָס איז שוין ניט אונדזער מחותּן יונה דער בעקער. דאָס האָט מען שוין געמאַכט אים אַ קאָנקורענציע.
זאָלט איר אַהינצו ניט גיין. גיין זאָלט איר בעסער צו אונדזער מחותּן, צו מײַן ברודער אליהוס שווער. אַ סימן וועט
איר האָבן, אַז איר וועט אַרײַנקומען, וועט איר באַלד דערקענען אונדזער מחותּן - ער איז אַ בייזער. און אויב איר
וועט ניט דערקענען אים, וועט איר דערקענען זי, אונדזער מחותּנתטע, ריוועלע די בעקערין. זי איז מיט אַ גוידער
און טראָגט קאָרעלן. און מײַן שוועגערין ברכה וועט איר דאָך געוויס דערקענען. זי האָט גרויסע פֿיס. און איר
קליין שוועסטערל, אַ ראַבעטינע מיידל מיט אַ צעפּל, דרייט זיך דאָרט אַרום. זי הייסט אַלטע, און מע האָט זי מיר
אַמאָל געהאַט גערעדט פֿאַר אַ כּלה. נאָר פֿון איר וועלן מיר שמועסן אַן אַנדערש מאָל.

VIII
מיר זוכן אַ דזשאַב
- א -
מען קאָן ניט באַקלאָגן זיך. מיר זײַנען זייער אָנגעלייגטע געסט בײַ אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע און בײַ איר
מאַן משה דער אײַנבינדער. און עס איז אונדז דאָרט גאָר ניט שלעכט. און פֿריילעך איז אויך גענוג. ווער שמועסט
זונטיק, דער טאָג, וואָס די כאַליאַסטרע איז פֿרײַ, - דעמאָלט איז אַ לעבן. מיר נעמען זיך צונויף אַלע, גאַנץ
קליינוואַרג - און מײַן חבֿר מענדל אויך מיט אונדז - און מיר גייען אַוועק אין טעאַטער אַרײַן. איך מיין דאָס די
"מווינג-פּיקטשורס * ". עס קאָסט אַ ניקל אַ פּאַרשוין, און איר זעט זיך אָן אַזעלכע וווּנדיירים, אַז דער קאָפּ
דרייט זיך אַזש! איך זאָל זײַן דעם קייסערס אַ זון, אָדער דזשייקאָב שיפֿס * אַן אייניקל, וואָלט איך גאַנצע טעג
מיט גאַנצע נעכט געלעגן אין די מווינג-פּיקטשורס. איך וואָלט גאָר קיינמאָל ניט אַרויסגעקראָכן פֿון דאָרטן.
מײַן חבֿר מענדל אויך דאָס אייגענע. און ושתּי, דער וואָס הייסט שוין היינט הערריִ, אויך אַזוי. גייט זשע אָבער
רעדט מיט מײַן ברודער אליהו, זאָגט ער, אַז ס'איז אַ שטותערײַ. ס'איז גאָרניט, זאָגט ער. ס'איז פֿאַר קינדער.
פֿרעגט זיך אַ קשיא: ווי באַלד אַז פֿאַר קינדער, פֿאַרוואָס-זשע רײַסט זיך אַהינצו אונדזער חבֿר פּיניע? און זײַן ווײַב
טײַבל? און מײַן שוועגערין ברכה? האָט מײַן ברודער אויף אַלצדינג אַ תּירוץ. די ווײַבער, זאָגט ער, האָבן אַזוי פֿיל
שׂכל, וויפֿל די קינדער. און פּיניע, זאָגט ער, רײַסט זיך אַהין נאָר אים, אליהון, אויף צו להכעיס. דער שפּיץ איז
געווען, אַז אליהו האָט אַזוי לאַנג גערעדט, ביז ער איז איינמאָל אין אַ זונטיק אויך מיטגעגאַנגען מיט אונדז. פֿון
דעמאָלט אָן לאָזט ער ניט דורך קיין איין זונטיק און גייט אין די מווינג-פּיקטשורס. מיר גייען אַלע. יונג און אַלט.
קליין און גרויס. אַפֿילו פּעסיע און משה און אונדזערע מחותּנים - אַלע אַלע. נאָר די מאַמע גייט ניט. "איר מאַן,
זאָגט זי, וועט ליגן אין דער ערד, און זי וועט גיין אין טריאַטער - ניט דערלעבן וועלן דאָס, זאָגט זי, אירע
שׂונאים!"...

- ב -
עס איז ניט שלעכט בײַ אונדזערע שכנים. טאַקע גאָר-גאָר ניט שלעכט. עס איז אָבער ניט קיין תּכלית כּסדר זײַן
בײַ יענעם אַ גאַסט. מע באַדאַרף עפּעס זען אַ טועכץ, "טרײַען אַ דזשאַב". אין אַמעריקע באַדאַרף יעדער "מאַכן

"אַ לעבן". אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו. ער גייט אַרום פֿאַרזאָרגט מער פֿון אַלעמען. ער קומט אַלע טאָג צו אונדז פֿון זײַן שווער יונה דעם בעקער און זעצט זיך אַוועק מיט דער מאַמע ריידן וועגן תּכלית. ברכה זיצט אויך דערבײַ. און אונדזער חבֿר פּיניע איז אויך דאָ. ער, פּיניע, האָט פּלאַנען און פּראָיעקטן אָן אַ שיעור. נאָר אַלע זײַנע פּלאַנען טויגן אויף כּפּרות. דאָס הייסט, טויגן טויגן זיי, נאָר זיי געפֿעלן ניט מײַן ברודער אליהו. און טאָמער געפֿעלט עס אליהון, געפֿעלט דאָס ניט ברכהן. למשל, פּיניען איז געקומען אַ געדאַנק, אַז ער און אליהו און ברכה און טײַבל זאָלן אַלע פֿיר גיין אַרבעטן אין שאַפּ און ווערן שנײַדערס. דאָס הייסט, נייען אויף דער מאַשין. דאָ רופֿט מען דאָס "אָפּערייטערס * ". זאָגט אָבער ברכה, אַז ס'איז ניט כּדאַי געוועזן צוליב דער שיינער מלאָכה אַוועקוואַרפֿן די היים, זיך אײַנשטעלן דאָס לעבן איבערן ים און ווערן שנײַדערס אויף דער עלטער. ענטפֿערט איר דערויף אליהו, אַז ער ווייסט ניט וואָס איז שענער - פֿאַרקויפֿן קנישעס אויף עסעקס סטריט, אָדער אַרבעטן בײַ דער מאַשין? ווערט ברכה אָנגעצונדן, למאַי אליהו וואַרפֿט איר אויס קנישעס. זי גיט אים אָנצוהערעניש, אַז ווען ניט איר טאַטנס קנישעס אויף עסעקס סטריט, וואָלטן זיי אַלע געשוואָלן פֿאַר הונגער...

- ג -

אונדזער חבֿר פּיניע האָב איך ליב נאָר פֿאַר זײַן ריידן. ער, אַז ער צעהיצט זיך, איז אַ חיות צו הערן. אויסגעהערט אַלעמענס טענות, כאַפּט ער זיך אויף, מאַכט מיט ביידע הענט און לייגט-אַוועק אַ מענה-לשון. איך געדענק איטלעכס וואָרט. אָט ווי אַזוי פּיניע האָט גערעדט:

- אָ! איר פּינצטערע, ווילדע מענטשן וואָס איר זײַט! אין אײַך ליגט טיף אײַנגעוואָרצלט דער גלות פֿון יענעם וויסטן לאַנד פֿון פֿאָניע, ימח-שמו-וזכרו! אַמעריקע איז אָבער ניט חזיר-לאַנד! אַלע מיליאָנערן און מיליאַרדערן אין אַמעריקע האָבן יונגערהייט געאַרבעט שווער און ביטער. ווער אין שאַפּ, און ווער אויף דער סטריט. פֿרעגט בײַ ראָקענפֿעלער * , קאַרנעגי * , מאָרגען * , וואַנדערבילד * , וואָס זײַנען זיי געווען אַמאָל? צי האָבן זיי ניט געקערט די סטריט? צי האָבן זיי ניט אַרומגעטראָגן קיין פּייפּערס אויף צו פֿאַרקויפֿן? צי האָבן זיי ניט געפּוצט פֿרעמדע שיך פֿאַר אַ ניקל? צי נעמט, למשל, דעם קעניג פֿון אויטאָמאָבילן, מיסטער פֿאָרד * , - פֿרעגט אים, צי איז ער ניט געווען אַמאָל אַ שאָפֿער, אָן אָנטרײַבער? אָדער נעמט גאָר די גרויסע מענטשן, אַ שטייגער, אַ וואַשינגטאָן * , אַ לינקאָלן * , אַ רוזוועלט * - זײַנען זיי דען געבוירן געוואָרן גרויסע מענטשן, פּרעזידענטן? צי אַפֿילו איצטיקער פּרעזידענט ווילסאָן * , זאָל ער מיר מוחל זײַן, איז ניט געווען קיין מלמד?...

- ד -

דאָס קאָן שוין מײַן ברודער אליהו ניט פֿאַרטראָגן. ער האַקט איבער אונדזער חבֿר פּיניען סאַמע אין מיטן:

- ע, פּיניע, דו רעדסט שוין על-ה' ועל-משיחו און אויף "ננתּקה"! דו פֿאַרגעס נאָר נישט, אַז דערווײַל איז ווילסאָן - מלך...

נאָר פּיניע, אַז ער צעהיצט זיך, איז געפֿערלעך. ער לאַכט זיך אויס פֿון מײַן ברודער אליהו:

- כאַ-כאַ! מלך? וואָס מיר מלך? ווער מיר מלך? ניטאָ קיין מלך אין אַמעריקע! אַ פֿרײַע מדינה! אַ דעמאָקראַטיטשעסקע!...

- בקיצור, איז ניט קיין מלך, איז ער פּרעזידענט, וואָס איז די נפֿקא-מינה? - פּרוּווט זיך אליהו. און פּיניע האַקט אים אָפּ:

- ס'אַ גרויסע נפֿקא-מינה! פֿון מלך ביז פּרעזידענט איז אַזאַ חילוק, ווי פֿון "יכּכּה" ביז "יבבה"! אַ מלך איז אַ מלך, און אַ פּרעזידענט איז אַ פּרעזידענט! אַ מלך איז בירושה, און אַ פּרעזידענט קלײַבט מען אויס. ווילן מיר - איז ווילסאָן פּרעזידענט אויף נאָך פֿיר יאָר, ווילן מיר ניט - איז ער צוריק אַ מלמד. און דאָס ווייסטו, אַז אין עטלעכע יאָר אַרום קאָן איך אויך זײַן פּרעזידענט?

- דו? אַ פּרעזידענט?... -

- איך - אַ פּרעזידענט!... -

- ה -

זינט איך קען מײַן ברודער אליהו האָב איך אים נאָך קיינמאָל ניט געזען אַזוי לאַכנדיק, ווי איצט. מײַן ברודער אליהו, ווייסט איר דאָך, איז בכלל אַ מענטש אַ פֿאַרזאָרגטער, אַ מרה-שחורהניק. זעלטן ווען איר זעט אים, ער זאָל לאַכן. און אַפֿילו אַז ער לאַכט, איז אויך נאָר מיט אַ האַלבן מויל. איצטיקס מאָל איז עפּעס אָנגעפֿאַלן אויף אים אַזאַ געלעכטער, אַז מײַן מאַמע האָט זיך אַזש איבערגעשראָקן פֿאַר אים. עס איז אָבער טאַקע געווען פֿון וואָס צו לאַכן. מע האָט באַדאַרפֿט נאָר אַ קוק טאָן אויף אונדזער חבֿר פּיניען, ווי אַזוי ער האַלט די הענט אין די קעשענעס פֿון זײַנע שמאָלע הויזן, וואָס קוים זיי כאַפּן אַרום די נײַע גרויסע אַמעריקאַנער שיך, אויפֿן

האַלדז-טיכל, וואָס טײַבל מאַכט אים אַלע מאָל צו-רעכט, ס'זאָל ליגן גלײַך, און עס פֿאָלגט ניט, כאַטש גיב דעם אַ קרענק, און אויף זײַן האַרט קלײן אַמעריקאַנער קאַפּעליושל, וואָס וויל ניט זיצן אויף איין אָרט, און דער עיקר - אויף זײַנע קורצזיכטיקע אויגן מיט זײַן שפּיצעכיקער נאָז, וואָס קוקט-אַראָפּ אין מויל אַרײַן.

- רבונו-של-עולם! אָט דאָס וועט זײַן אַמאָל אַ פּרעזידענט?... זײַט אַ בריה און לאַכט ניט!

- ו -
גוט אָנגעלאַכט זיך, רופֿט זיך אָן מײַן ברודער אליהו צו דער מאַמע אַזוי:

- מילא, אונדז האָט שוין אונדזער פּיניע באַוואָרנט. מיר גייען אַלע אין שאַפּ און וועלן נייען קליידלעך אויף דער מאַשין. און פּיניע אַליין איז דאָך אַוודאי שוין אַ באַוואָרנטער מענטש - ער וועט דאָך זײַן, אם ירצה השם, אַ פּרעזידענט... וואָס טוט מען אָבער מיט אונדזער קלײנוואַרג?

דאָס מיינט ער מיך און מײַן חבֿר מענדל. ער קאָן ניט לײַדן, וואָס מיר גייען אַרום בטל. ער איז אין כּעס סכּנות, למאַי מיר דרייען זיך אַרום איבער דער סטריט און שפּילן אין "באָל" אָדער אין "טשעקעס" (בײַ אונדז הייסט עס "מיאַטש * " און "קנעפּלעך"). ער האָט זיך אַ פּרווו געטאָן מיך אָנצונעמען בײַם אויער, געדענקט איר דאָך, וואָס פֿאַר אַ מיאוסן פּסק ער האָט געכאַפּט פֿון אַ "ווערגעלעץ", וואָס האָט אים צוגעשטעלט אַ קולאַק אין נאָז אַרײַן - ער זאָל וויסן, אַז אין אַמעריקע קאָן מען זיך "פֿײַטען * ", דאָס הייסט שלאָגן, נאָר מיט אַ גלײַכן.

- וואָלט איר שוין געהאַט אַזאַ דאגה מיט זיך, ווי איר האָט אַ דאגה מיט די קינדער!... - רופֿט זיך אָן משה דער אײַנבינדער און דערמיט גיט ער אונדז אָנצוהערעניש, אַז מיר זײַנען טאַקע זייער ווילע געסט, נאָר ס'איז שוין צײַט, מיר זאָלן עפּעס טאָן, עפּעס אַליין פֿאַרדינען אונדזער שטיקל ברויט...

- ז -
הײַנט אונדז, מיינט איר, איז דאָס אײַנגענעמען צו זיצן בײַ יענעם אויף לאַסקאַווע ברויט? מײַן מאַמע העלפֿט אויס פּעסיען אין קיטשען. זי באַקט און קאָכט און וואַשט און רוימט. אונדזער חבֿר פּיניעס ווײַב טײַבל פֿאַרבעט די בעטן און קערט אויס די רומס. פּיניע אַליין העלפֿט משה דעם אײַנבינדער אויפֿן סטענד בײַ די ספֿרים. כאָטש דעם אמת זאָגן, איז פֿון פּיניעס הילף נישטאָ אַ סך צו וואַרטן. וואָרעם פּיניע, אַז ער דערזעט ספֿרים, איז אים ניט אָפּצורײַסן. שטעקט ער אַרײַן די נאָז אין אַ בוך - איז אַ גוטן טאָג! דאָס אַליין וואָלט נאָך אויך ניט אויסגעמאַכט. האָט ער אַ טבֿע - ער דראַקעט. גאָט האָט אים צוגעשיקט אַ פֿאָנטאַן-פּען, וואָס די טינט גייט ניט אויס אייביק און אייביק. פּאַפּיר איז דאָ וואָלוול, ווער פֿון באָרשטש, - זיצט ער און דראַקעט.

- דו לערנסט זיך שרײַבן? - פֿרעגט אים אליהו. נאָר פּיניע ענטפֿערט אים ניט. ער לייגט-צונויף דאָס אָנגעשריבענע און באַהאַלט עס ווײַט-ווײַט אין די זײַט-קעשענעס פֿון פּידזשאַק פֿון ביידע זײַטן, און ער זעט אויס ווי געשוואָלן.

- ח -
מיר, איך און מײַן חבֿר מענדל, זיצן אויך ניט ליידיק. ביז מיר וועלן אַמאָל קריגן אַ דזשאָב, העלפֿן מיר אויס דער כאַליאַסטרע ווי ווײַט מעגלעך. איך העלף דעם עלטערן באַי קלעצל, וואָס מע רופֿט אים איצטער "סעם", בײַם צעטראָגן די פּעקלעך פֿון די פּייפּער-באָקסעס. און מײַן חבֿר מענדל רײַבט זיך אַמאָל אַרום ווערלוולען, וואָס הײַנט הייסט ער "ווילי", אין דער באַקאַליינע סטאָר, און אַמאָל אַרום פּײַטלען, וואָס מען רופֿט אים הײַנט "פֿיליפּ", דער וואָס פּעדלט מיט יידישע "פּייפּערס". פֿאַר אונדזער אַרבעט באַקומען מיר פֿון זיי ניט קיין שום געצאָלט, אַ חוץ נאָר, וואָס זיי נעמען אונדז זונטיק אויף זייערע הוצאָות אין טעאַטער, איך מיין, אין די מווינג-פּיקטשורס. און אַז מיר גייען אַרויס פֿון די מווינג-פּיקטשורס, זײַנען זיי אונדז מכבד מיט "מאַראָזשענע * ". דאָ הייסט עס "אײַז-קרים * ", און מע עסט דאָס אָדער מיט צוויי שטיקלעך ביסקוויט, וואָס זעט אויס ווי אַ פּורימדיקע פֿלעדל, אָדער מע טרינקט עס מיט סאָדע-וואַסער. דערנאָך "נעמען מיר אַ וואָק * ", אַ שפּאַציר הייסט עס, אין פּאַרק. און פּאַרקן זײַנען דאָ אין ניו-יאָרק אַ סך, און אומעטום לאָזט מען אײַך אַרײַן אומזיסט, אָן געלט. אַמעריקע איז שוין איין מאָל אַ לאַנד! וווּהין איך וויל - אַהין גיי איך, און וואָס איך וויל - דאָס טו איך.

- ט -
האָב איך צײַט, כאַפּ איך זיך אַראָפּ צו מײַן אַמאָליקן חבֿר ושתּי)הײַנט הייסט ער שוין העררי(. איז אָבער זײַן באָסיכע)באַלעבאָסטע(פֿונעם סטענד ניט צופֿרידן. זי האָט באַמערקט, אַז ושתּי רוקט מיר אונטער אַמאָל אַ באָקסער און אַמאָל אַ פּאָר ראָזשינקעס מיט מאַנדלען. "צוויי נאַשערס, זאָגט זי, קאָן איר סטענד ניט פֿאַרטראָגן"... גיי איך שוין מער ניט צו ושתּין, צו העררין הייסט דאָס. איך וואַרט ביז ער קומט אויף דער נאַכט אַהיים, ברענגט ער מיר אַלע מאָל צו טראָגן עפּעס אין קעשענע אויף צו נעמען אין מויל אַרײַן. דערזעט ברכה, אַז איך קײַ, שטעלט זי מיר צו אַ בענקעלע פֿאַר מײַן ברודער אליהו. פֿרעגט מיך אליהו, וואָס איך קײַ? זאָג איך: "טשאַינגאָם". אָט דאָס, וואָס אַלע קײַען אין אַמעריקע. זאָגט ברכה, אַז עס קערט זיך איר איבער די גאַל פֿון

דעם קיַיען, וואָס מע קיַיט דאָ. זאָגט איר אליהו: "עלעהיי, לאָז זיך דיר דאַכטן, אַז בהמות מעלה-גרהן"... קאָן דאָס פּיניע ניט ליַידן, למאַי אליהו פאַרגליַיכט די אַמעריקאַנער צו בהמות. ער זאָגט:

- דו נעמסט אַ פאָלק, דאָס גרעסטע, דאָס קליגסטע, דאָס ערשטע.

און דאָס פריַיסטע פאָלק אין דער וועלט, און פאַרגליַיכסט זיי צו, להבֿדיל, בהמות?!... איך וואָלט אַ בעלן געווען, זאָלסט מיר זאָגן נאָר איין זאַך - וואָס וואָלט פון אונדז געווען, ווען קאָלומבוס זאָל חלילה ניט געווען אַנטדעקן אַמעריקע?

- וואָלט עס אַן אַנדערער אַנטדעקט! - ענטפערט אים אָפּ מיַין ברודער אליהו גאָר פראָסט און דווקא ניט לאַנג געטראַכט.

- י -

דאַנקען השם-יתברך, איך קאָן איַיך אָנזאָגן אַ בשׂורה - מיר האָבן שוין אַ דזשאָב. מיר'ן שוין ניט דאַרפן מער אַרומגיין ליידיק. מיר'ן שוין ניט דאַרפן אָנקומען צו לאַסקאַוווע ברויט. מיר אַרבעטן שוין אין שאַפּ. דאָס הייסט, ניט איך און ניט מיַין חבֿר מענדל. אונדז נעמט מען ניט. מיר זיַינען נאָך צו יונג. אין שאַפּ גייען אַרבעטן דערוויַיל צוויי פון אונדזער משפחה: מיַין ברודער אליהו און אונדזער חבֿר פיניע. וואָס הייסט אַרבעטן אין שאַפּ, און ווי אַזוי אַרבעט מען דאָרט? - דאָס גיי איך איַיך דערציילן.

IX

מיר אַרבעטן אין שאַפּ

- א -

ווי אַזוי מען אַרבעט אין שאַפּ - קאָן איך איַיך אַקוראַט ניט זאָגן. וואָרעם איך ווייס אַליין ניט. מע לאָזט מיך נאָך אַהינצו ניט אַריַין, וואָרעם איך בין נאָך ניט בר-מיצווה. איך ווייס נאָר דאָס, וואָס איך הער פון מיַין ברודער אליהו און פון אונדזער חבֿר פיניע. אַלע אויפדערנאַכט, אַז זיי קומען אַהיים פון שאַפּ, דערציילן זיי אונדז חידושים-ונפֿלאָות. זיי קומען אַלע מאָל אויסגעמאַטערט און הונגעריק. און מיר זעצן זיך עסן און וועטשערע. דאָ הייסט עס "סאַפּער * ". ברכה האָט פיַינט אָט דאָס וואָרט, אַזוי ווי אַן ערלעכער ייִד האָט פיַינט חזיר. נאָך אַ וואָרט איז פאַראַן, וואָס מיַין שווער־געריין קאָן ניט אַריבערטראָגן, דאָס איז אַ "ווינדע". אַ ווינדע הייסט דאָ אַ פענצטער. זאָגט ברכה דערויף: "ווינד און ווי זאָל זיַין צו זיי"... היַינט קאָן זי ניט הערן, אַז מע זאָגט "סטאַקינגס * ". איר ווערט קיינמאָל ניט פאַלן דערויף, אַז סטאַקינגס זיַינען זאָקן. אָדער, אַ שטייגער, וואָס ווערט איר זאָגן אויפן וואָרט "דישעס * "? דאַכט זיך, אַז "פאָסודע * ", זאָגט ברכה, איז אַ סך שענער? אָדער וואָס קאָן זיַין פשוטער פון אַ "לעפל"? ניין. לוינט זיי ניט. ביַי זיי קומט אויס, אַז אַ לעפל איז אַ "ספּון * ". ניט אומזיסט זאָגט ברכה אַ ווערטל (זי האָט זיך אירע אייגענע ווערטלעך): "אַמעריקע איז אַ לאַנד, סטייק * איז אַ מאכל, פאָרק * איז אַ גאָפּל און ענגליש איז אַ שפּראַך"...

- ב -

מיַין ברודער אליהו און אונדזער חבֿר פיניע אַרבעטן אין צוויי באַזונדערע שעפּער. איינער איז אַן "אָפּרייטער". דאָס הייסט, מחילה, אַ שניַידער. דער אַנדערער איז אַ "פּרעסער * ". אַן אָפּרייטער דאַרף ניט נייען מיט די הענט. ער שטעפּט ביַי דער מאַשין. דאָס דאַרף מען אָבער אויך קאָנען. עס שטעפּט זיך ניט אַליין. ווי זשע קומט דאָס צו מיַין ברודער אליהו, אַז אונדזער טאַטע, און אונדזער טאַטנס טאַטע, און אונדזער טאַטנס טאַטנס טאַטע איז קיינמאָל קיין שניַידער ניט געווען און אַ מאַשין קיינמאָל אין די אויגן ניט געזען? מיר שטאַמען, זאָגט די מאַמע, פון לויטער חזנים, רבנים און שמשים. איז דאָך שלעכטס! איז דאָס אָבער אַמעריקע. אין אַמעריקע איז ניטאָ אַ זאַך, וואָס אַ מענטש זאָל ניט קאָנען. אין אַמעריקע לערנט מען זיך אויס. אַ סימן האָט איר - למאַי אַ רבֿ? זיַין אַ רבֿ דאַרף מען דאָך אַוודאי קאָנען. אַ רבֿ מוז כאָטש קאָנען פסקענען שאלות. פונדעסטוועגן זיַינען פאַראַן אין אַמעריקע רבנים, דאָ הייסן זיי "רעווערענטן * ", וואָס אין דער היים זיַינען זיי געווען קצבֿים. מיַין ברודער אליהו האָט זיך דאָ באַקענט מיט אַ מוהל, מיט אַ רעווערענט, וואָס מע נעמט אים אויף בריתן. אין דער היים איז ער געווען אַ שניַידער, און נאָך אַ דאַמסקע דערצו!

פרעגט אים אליהו: "היתּכן?"...

ענטפערט ער אים: "אַמעריקע!"...

- ג -

ווי אַזוי האָט זיך מיַין ברודער אליהו אויסגעלערנט שטעפּן? - למאַי ווי אַזוי איז דער דאַמסקע שניַידער געוואָרן אַ מוהל? איז אליהו נעבעך טאַקע גוט אויסגעריסן געוואָרן. מע האָט אים געגעבן איבערגעבליבענע שטיקלעך, ער זאָל זיי איבערגיין מיט דער מאַשין. איז ער דורכגעגאַנגען עטלעכע מאָל הין און צוריק און איז געוואָרן אָלרייַט. אויף מאָרגן האָט ער שוין געשטעפּט. מאָלט איַיך, אַז אָך און ווי איז געווען צום שטעפּן. נאָר גוט איז

דאָס. למאַי פּיניע האָט דאָס אויך ניט געקאָנט באַוויַיזן? ניט מחמת ער האָט זיך געפֿוילט אַרבעטן. חס-וחלילה! פּיניע וועט איַיך גיין אַרבעטן טאַטשקע-אַרבעט - אַבי מאַכן אַ לעבן אין אַמעריקע. איז די צרה, וואָס ער האָט אַ נידעריקע ראיה און טוט אַלצדינג כאַפּנדיק. מע האָט אים אויך אַוועקגעזעצט ביַי דער מאַשין, ווי מיַין ברודער אליהו. מע האָט אים אויך געגעבן איבערגעבליבענע שטיקלעך, ער זאָל זיי איבערגיין הין און צוריק מיט דער מאַשין. האָט זיך געטראָפֿן מיט אים אַן אומגליק. דאָ ווערט דאָס אָנגערופֿן: "אַן עקסידענץ * ". אונדזער חבֿר פּיניע האָט אין איַילעניש פֿאַרטשעפּעט דעם פּידזשאַק און האָט צוגעשטעפּט דעם לינקן אַרבל צו דער מאַשין. אַ גליק כאָטש, וואָס ניט די האַנט. וויי-וויי, וואָס מע האָט זיך אָנגעלאַכט פֿון אים! חבֿרה שניַידערס האָבן אויפֿגעהויבן אַ הורראַ! "גרינהאָרן" האָבן זיי אים אַ נאָמען געגעבן. גרינהאָרן איז די טיַיטש אַ גרינער. און אַ גרינער הייסט אַזעלכער, וואָס איז נאַר וואָס אַראָפּגעקומען פֿון דער היים און ווייס ניט, ווו אַ טיר עפֿנט זיך. גרינהאָרן איז אַ בזיון, ערגער פֿון אַ גנבֿ... נאָר דאָס וואָלט וואָלט נאָך געווען, ווי זאָגט ברכה, אַ האַלבע צרה. דאַרף זיך טרעפֿן - אָט וועט איר הערן וואָס.

- ד -

פּונקט אין דעם שאַפּ, ווו מיַין ברודער אליהו האָט געאַרבעט ביַי דער מאַשין און אונדזער חבֿר פּיניע איז אויך געקומען לערנען די אַרבעט, האָט זיך געפֿונען אונדזערער אַן אַלטער באַקאַנטער און פּיניעס אַ שׂונא - דער היַיסינער שניַידער. אויב איר האַלט קאָפּ, זיַינען מיר מיטן היַיסינער שניַידער געפֿאָרן אינאיינעם אויף איין שיף, אויפֿן "פּרינץ אַלבערט". איר דאַרפֿט געדענקען מסתּמא דאָס אויך, אַז מיט אונדזער חבֿר איז דער היַיסינער שניַידער געווען אויף מעסערשטעך. באַדאַרף גאָט פֿירן אַזוי, אַז פּיניע זאָל זיך מיט אים באַגעגענען אין איין שאַפּ. און נאָך ווי אַזוי באַגעגענען! אין דעם דאָזיקן שאַפּ איז דער היַיסינער שניַידער אַ גאַנצער מאַכער. ער איז ניט קיין אָפּרייטער ביַי דער מאַשין, נאָר אַ "קאָטער * ". דאָס הייסט, ער איז אַ צושניַידער. ער שניַידט צו, און די אָפּרייטערס נייען. איז אים נאָך ווינציק. ער זאָגט, אַז ער וועט לאַנג ניט זיַין אין די ביזנעס. ער האָפֿט גאָר אינגיכן ווערן אַ "דעזיַינער * ". דאָס איז שוין גאָר אַ גרויס שטריַימל. אַ דעזיַינער הייסט אַזעלכער, וואָס מאַכט פֿאַסאָנען. אַ דעזיַינער פֿאַרדינט פֿופֿציק טאָלער אַ וואָך, און פֿינף און זיבעציק טאָלער אַ וואָך, און הונדערט אויך! אַז עס "באַגליקט אַ מענטשן, ווייס ער ניט פֿון וואַנען! ווי זאָגט ברכה: "איינעם גיט גאָט גאָר, דעם אַנדערן גאָרניט...

- ה -

אַז פּיניע איז אַריַינגעקומען אין שאַפּ, קומט אים דער היַיסינער אַקעגן. ער שטעלט אַוועק אויף אים די שאַרפֿע ברילן, ציט אויס פּיניען אַ יד און מאַכט צו אים: "העללאָו * , לאַנדסמאַן, האַו דו יו דו * ?"... דאָס הייסט: "שלום-עליכם, וואָס מאַכט איר, רב קרובֿ?"... קוקט אויף אים אונדזער חבֿר פּיניע מיט זיַינע קורצזיכטיקע אויגן. ווער איז דער לץ? ער האָט אים גאָרניט דערקענט. ערשט, אַז יענער האָט אים אָנגערופֿן דעם נאָמען פֿונעם שיף "פּרינץ אַלבערט", האָט זיך פּיניע דערמאָנט ווער דאָס איז. און ס'איז אים געוואָרן, זאָגט ער, דריַי לעכער אין האַרצן. דאַכט זיך, וואָס האָט אים דער היַיסינער שניַידער געטאָן? ער קאָן אָבער, זאָגט פּיניע, זיַין פּנים ניט אָנקוקן. ער זאָל וויסן, זאָגט ער, פֿאַרדינען טויזנטער טאָלער אַ שעה, וועט ער אין דעם דאָזיקן שאַפּ ניט זיַין קיין מינוט אַפֿילו! און דערצו נאָך דער עקסידענץ מיטן צוגעטשעפּעטן אַרבל...

- ו -

בקיצור - פּיניע וועט שוין ניט זיַין קיין אָפּרייטער. ער גייט אַוועק אין אַן אַנדער שאַפּ און באַשטעלט זיך דאָרט פֿאַר אַ פּרעסער. אַן אונטער-פּרעסער דערוויַיל. אַז ער וועט זיך אויסלערנען די אַרבעט, וועט ער גיין העכער און העכער. ביז וווהין?

מע קאָן ניט וויסן, - זאָגט פּיניע. - קיינער ווייס ניט ווער עמענס מאָרגן ס'איז. ניט קאַרנעגי, זאָגט ער, ניט - וואַנדערבילד, ניט ראָקענפֿעלער האָבן געוווּסט, אַז זיי וועלן אַמאָל זיַין דאָס, וואָס זיי זיַינען...

דערוויַיל ווערט נאָך פּיניע גוט פֿאַרשוואַרצט. און אַלץ איבער זיַין טבֿע, וואָס ער האָט ליב אַלצדינג טאָן כאַפּנדיק. און דערצו נאָך זיַין נידעריקע ראיה. ער קומט אַלע טאָג אַהיים אַ צעבריטער.

איינמאָל איז ער געקומען מיט אַ סקאַליעטשעטער נאָז. וואָס איז די מעשׂה? ער האָט זיך ביַים פּרעסן אָפּגעבריט די נאָז. ווי קומט דאָס פּרעסל צו זיַין נאָז? זאָגט פּיניע, אַז זיַין נאָז האָט ניט געוואַרט, ביז דאָס פּרעסל וועט זיך מטריח זיַין צו זיַין נאָז. ער קאָן באַשטיין, זאָגט ער, אַז זיַין נאָז זאָל גיין צום פּרעסל. ווי קומט זי, די נאָז, צום פּרעסל? לאָזט זיך אויס, אַז פּיניע האָט גאָר געזוכט אַ שטיקל אַרבעט, און וויַיל ער האָט אַ נידעריקע ראיה, האָט ער זיך דעריבער אָנגעבויגן האַרט צום טיש און האָט געטראָפֿן מיטן שפּיץ נאָז גליַיך אויפֿן אָנגעגליטן פּרעסל.

- אַ שלימזל אַז ער פֿאַלט אין שניי, טרעפֿט ער אויך אויף אַ שטיין...

איך מיין, אַז איך וועל איַיך ניט דערציילן, ווער דאָס האָט געזאָגט, וועט איר אויך טרעפֿן, אַז דאָס האָט געזאָגט ברכה. מיַין שוועגערין קאָן אַריַינזאָגן...

- ז -
ברכה איז ניט צופֿרידן. מײַן מאַמע אויך ניט. טײַבל אויך ניט. איר האָט אַמאָל געזען, אַז װײַבער זאָלן זײַן צופֿרידן? זיי באַוויינען אונדז, מאַנצבילן, וואָס מיר דאַרפֿן אַזוי האַרעווען אין אַמעריקע, בכדי צו מאַכן אַ לעבן. אַ קלייניקייט - אַרבעטן אין שאַפּ! אַז האַלב נאָך זיבן אינדערפֿרי מוז מען שוין זײַן אויף דער אַרבעט. אַ שעה נעמט צו דאָס פֿאָרן אַהין. עפּעס איבערכאַפּן דאַרף מען. דאַווענען דאַרף מען דאָך אַוודאי. הײַנט רעכנט אויס, ווען מיר דאַרפֿן אויפֿשטיין? און פֿאַרשפּעטיקן טאָר מען ניט קיין מינוט אַפֿילו. וואָרעם טאָמער פֿאַרשפּעטיקט איר, רעכנט מען אײַך אַראָפּ פֿאַר יעדע פֿינף מינוט אַ האַלבן טאָג אַרבעט. ווי אַזוי ווייס מען דאָס, צי איר האָט פֿאַרשפּעטיקט, אָדער ניין? דערויף איז דאָס אַמעריקע. אין אַמעריקע האָט יעדער שאַפּ אַזאַ מין זייגער. אַז איר קומט אין שאַפּ, גייט איר צו צום אַלעם ערשטן און טוט אַ קוועטש דעם זייגער. ווערט דאָס אָנגערופֿן אויף זייער לשון: "פֿאָנטשען די קלאַק * ". "קלאַק" איז אַ זייגער און נעמט זיך, זאָגט מײַן ברודער אליהו, פֿון גלאָק. אַ גלאָק קלינגט און אַ זייגער, זאָגט ער, קלינגט אויך. אָבער נאָר אַ וואַנט-זייגער. אַ סימן האָט איר: אַ קעשענע-זייגערל קלינגט ניט, הייסט עס "וואַטש * ". פֿרעג איך בײַ אליהון: "פֿאַרוואָס עפּעס וואַטש?" זאָגט ער: "ווי דען זאָל עס הייסן?" זאָג איך: "וואַטשל". פֿרעגט מיך אליהו: "פֿאַרוואָס עפּעס "וואַטשל"?" זאָג איך: "אַז אַ זייגער איז אַ זייגערל, דאַרף זײַן וואַטש אַ וואַטשל. עלעהיי, זאָג איך, אַ "באָי" איז אַ יונג, איז אַ ייִנגל "באָיטשיק", און אַ קליין ייִנגעלע - אַ "באָיטשיקל"... ווערט אליהו אין כּעס און זאָגט מיר, אַז איך האָב זיך אויסגעלערנט פֿון אונדזער חבֿר פּיניע זאָגן אַלצדינג פֿאַרקערט. אַ גליק, וואָס פּיניע איז ניטאָ דערבײַ. פּיניע זאָל זײַן, וואָלטן זיי זיך שוין צעקאַמפּערט איבערן וואָרט "וואַטש", אַזוי ווי זיי האָבן זיך געקאַמפּערט און שיִער ניט צעשלאָגן זיך איבערן וואָרט "ברעקפֿיש * " - אָנבײַסן. דערפֿאַר, זאָגט אליהו, איז אַן אָנבײַסן ברעקפֿיש, ווײַל צום אָנבײַסן עסט מען פֿיש, אָדער הערינג. זאָגט פּיניע: "ווי באַלד אַז הערינג, פֿאַרוואָס זשע זאָגט מען ניט: "ברעקהערינג"?" זאָגט אים אליהו: "בהמה וואָס דו ביסט! און וואָס איז אַ הערינג - ניט קיין פֿיש?" פֿילט זיך פּיניע, אַז ער איז געשלאָגן, זאָגט ער: ווייסטו וואָס? לאָמיר פֿרעגן בײַ אַן אַמעריקאַנער ייִדן!" און מע פֿוילט זיך ניט און מע שטעלט אָפּ אַ געגאָלטן ייִדן אין מיטן גאַס (שבת איז דאָס געווען) און מע טוט אים אַ פֿרעג אויף אַ טשיקאַווועסט: "פֿעטער! איר זײַט שוין לאַנג אין אַמעריקע?" זאָגט ער: "דרײַסיק יאָר. וואָס איז דען?"... זאָגן זיי: "מיר ווילן אײַך עפּעס פֿרעגן. גיט אונדז צו פֿאַרשטיין, פֿאַרוואָס זאָגט מען בײַ אײַך אויף אַן אָנבײַסן ברעקפֿיש?" קוקט זיי אָן דער ייִד און זאָגט צו זיי: "ווער האָט דאָס אײַך געזאָגט, אַז אויף אַן אָנבײַסן זאָגט מען בײַ אונדז ברעקפֿיש?" "ווי אַזוי-זשע דען זאָגט מען?"

ברעקפֿעסט! ברעקפֿעסט! ברעקפֿעסט! - שרײַט זיי אויס דרײַ מאָל דער ייִד גלײַך אין פּנים אַרײַן און איז זיי מכבד מיטן נאָמען "גרינע חיות"...

- ח -
איך האָב מורא, אַז מיר וועלן זיך מיטן שאַפּ ניט עלטערן. מײַן ברודער אליהו זאָגט, אַז די אַרבעטער האָבן צרות פֿונעם "פֿאָרמאַן * ". יעדער שאַפּ האָט אַ פֿאָרמאַן - אַן עלטסטן, אַן אויפֿזעער. און ניט נאָר איין פֿאָרמאַן, יעדער שטאָק האָט זיך זײַן פֿאָרמאַן. אויף דעם שטאָק, וווּ אליהו אַרבעט, איז דער פֿאָרמאַן אַ המן, אַ רשע-מרושע. ער איז אַליין אַמאָל געווען אַן אָפּרייטער. נאָר ער האָט זיך אַרויפֿגעאַרבעט און איז געוואָרן אַ פֿאָרמאַן. די אַרבעטער זאָגן, אַז ער איז ערגער פֿונעם "באָס". באָס איז אַ לשון-קודש-וואָרט און שטאַמט פֿונעם וואָרט "בעל-הבית". אַזוי זאָגט אליהו, און פּיניע מוז אָפּשווײַגן. וואָרעם אויף לשון-קודש איז אליהו בעל-מצרא. פֿאָרט אַ חזנס אַ זון... נאָר מיר קערן זיך אום צום פֿאָרמאַן. מע האָט אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג אין שאַפּ, אַז דער פֿאָרמאַן רוקט דעם זייגער. אַזוי, אַז ווען איר זאָלט ניט קומען, וועט איר פֿאַרשפּעטיקן - וואָס זאָגט איר אויף אַזאַ ממזר?... און אונדזער חבֿר פּיניע דערציילט פֿון זײַן שאַפּ נאָך שענערע מעשׂיות. זייער פֿאָרמאַן, זאָגט ער, לאָזט ניט דעם אַרבעטער אַ קוק טאָן אין אַ פּייפּער אַרײַן. לייענען אַ צײַטונג בײַ דער אַרבעט - חיות ניט זיכער! רייכערן שמועסט מען ניט. אַ וואָרט טאָר מען ניט אויסריידן צווישן זיך. ס'איז אַזוי שטיל, זאָגט ער, אַז מע קאָן הערן אַ פֿליג! אויסער דעם טראַסק מיטן גראַגערן פֿון די מאַשינען. נאָך אַ מעלה האָט זײַן שאַפּ. דאָרט ווערן די פּרעסלעך אָנגעוואַרעמט מיט גאַז. דאָ זאָגט מען ניט גאַז, נאָר "געז * ". דאָס הייסט, שטינקען שטינקט עס אַזוי ווי בײַ אונדז גאַז. נאָר מע טאָר ניט זאָגן גאַז. מע דאַרף זאָגן געז. אַקוראַט פֿאַרקערט. סע זאָל בײַ אונדז אין דער היים הייסן געז, וואָלט מען דאָ מסתּמא געזאָגט גאַז.

- ט -
הקיצור, די געז פֿון די פּרעסלעך פֿאַרהאַקט אַזוי דעם קאָפּ, אַז די אַרבעטער אין שאַפּ פֿאַלן חלשות און מוזן סטאָפּן די אַרבעט. רעכנט מען זיי אָפּ פֿון דער "פּיידע". דאָס הייסט, אַז עס קומט צום אָפּנעמען פֿאַר דער וואָך, וואָס מע האָט פֿאַרדינט, ווערט אַ לאָך. דאָ האָט איר פֿאַרשפּעטיקט פֿינף מינוט - אַראָפּ אַ האַלבער טאָג. דאָ זײַט איר צו פֿרי אַוועקגעגאַנגען - אַראָפּ אַ האַלבן טאָג. דאָ זײַט איר געפֿאַלן חלשות - פֿאַרפֿאַלן אַ טאָג.

ניין. מע קאָן שוין מער ניט אַריבערטראָגן. מע וועט מוזן אַרויס אין שטרײַק.

X

מיר שטרייַקן!
- א -
מיר דאַכט, אַז ס'איז גאָר ניטאָ קיין בעסערע זאַך אויף דער וועלט, ווי אַז מע שטרייַקט. דאָס האָט אַזאַ פּנים, ווי אַז איר לערנט בייַ רבין, וואָס שלאָגט זיך צו שטאַרק, נעמט מען אָפּ בייַ אים די קינדער און מע זוכט אַן אַנדער מלמד. דערווייַל הערט איר אויף צו גיין אין חדר. מייַן ברודער אליהו און אונדזער חבֿר פּיניע האָבן אויפֿגעהערט צו גיין אין שאַפּ. אונדזער שטוב האָט שוין גאָר אַן אַנדער פּנים, זייַט זיי זייַנען אין דער היים. אַזוי האָבן מיר זיי אָנגעקוקט איין מאָל אין וואָך - זונטיק. וואָרעם, ווי איך האָב אייַך שוין דערציילט, אַז מע אַרבעט אין שאַפּ, מוז מען אויפֿשטיין כּאור, בכדי מע זאָל חלילה ניט פֿאַרשפּעטיקן. און אַז זיי זייַנען געקומען אַהיים, פֿלעג איך שוין שלאָפֿן. פֿאַרוואָס? דערפֿאַר, וואָס זיי האָבן געאַרבעט "אָווערטייַם * ". דאָס הייסט, אַז אַלע אַנדערע אַרבעטער זייַנען געגאַנגען אַהיים, זייַנען אונדזערע לייַט נאָך געזעסן אין שאַפּ בייַ דער אַרבעט. ניט דערפֿאַר, וואָס מע האָט זיי געגנייט פֿון קהל. זיי האָבן געאַרבעט אָווערטייַם, בכדי זיי זאָלן מער פֿאַרדינען. אַי, אַז ס'איז געקומען צום צאָלן, האָט מען בייַ זיי אָפּגעריסן טעג - וואָס זייַנען זיי שולדיק? "עלעהיי, גזלנים זייַנען אונדז באַפֿאַלן"... אַזוי האָט געזאָגט מייַן ברודער אליהו.

- עלעהיי, דו ביסט אַ לעקיש! - זאָגט צו אים מייַן שוועגערין ברכה. ווען זי, זאָגט זי, זאָל אַרבעטן אין אַ שאַפּ, וואָלט זי זיך ניט געלאָזט שפּייַען אין דער קאַשע. זי זאָגט, אַז אַלע פֿאַרלייַט מיט אַלע באָסעס וואָלטן בייַ איר געקייַט די ערד. און איר מעגט איר גלייבן. ברכה קאָן!

- ב -
דערפֿאַר האָט זי זיך געקילט דאָס האַרץ, אַז אַלע שעפּער האָבן דערקלערט אַ שטרייַק. דאָס הייסט, אַלע שנייַדערס, וויפֿל ס'איז פֿאַראַן אין ניו-יאָרק, האָבן אָוועקגעלייגט שער און אייַזן און - גוד באַי * . וויי-וויי, וואָס סע האָט זיך אָפּגעטאָן! אין דער היים, און אויף דער סטריט, און אין די האָלס * ! אַ "האָל" - איז אַ זאַל, אָדער אַ טעאַטער. מע קלייַבט זיך צונויף אַהינצוצו אַלע שנייַדערס פֿון גאַנץ ניו-יאָרק אויף אַ מיטינג, און מע רעדט און מע רעדט און מע רעדט. איר הערט זיך דאָרט אָן אַזעלכע ווערטער, וואָס איר האָט זיי קיינמאָל ניט געהערט: "דזשענעראַל * סטרייַק".... "יוניאָן"... "אָרגאַניזירט"... "אַכט און פֿערציק שטונדן"... "העכערע ווייִדזשעס * "... "בעסערע באַהאַנדלונג"... "סקעבס * "... "שטרייַקברעכערס"... "פּיקעטס * "... און נאָך כּדומה אַזעלכע ווערטער, וואָס איר פֿאַרשטייט זיי ניט. מייַן חבֿר מענדל זאָגט, אַז ער פֿאַרשטייט זיי יאָ. נאָר געבן מיר צו פֿאַרשטיין קאָן ער ניט. "וועסט עלטער ווערן, זאָגט ער מיר, וועסטו אַליין פֿאַרשטיין". עס קאָן זייַן. דערווייַל קוק איך זיך צו, ווי דער עולם היצט זיך, און עס בייַסן זיך מיר די הענט. עס גלוסט זיך מיר זיי אַלע אַראָפּכאַפּן אויף פּאַפּיר. אויסמאָלן איטלעכן באַזונדער, ווי ער זעט אויס, וואָס ער טוט, ווי אַזוי ער שטייט און ווי אַזוי ער רעדט.

- ג -
למשל, נעמט מייַן ברודער אליהו. ער אַליין רעדט ניט קיין וואָרט. ער גייט נאָר צו צו איטלעכס רעדל און שטעקט אַרייַן די נאָז. אָדער ער לייגט צו אַן אויער. בעת-מעשׂה בייַסט ער די נעגל און איז שטאַרק אויפֿגערעגט. אַ פֿאַרגעניגן צו זען מייַן ברודער, ווי ער שאָקלט צו מיטן קאָפּ יעדן איינציקן, וואָס ער רעדט. ער איז מיט אַלעמען מרוצה, וואָס יענער זאָל ניט זאָגן. אָט איז צוגעקומען צו אים אַ שנייַדער מיט אַ גולקע אויף איין זייַט קאָפּ - פֿון דער לינקער זייט. דער שנייַדער האָט אים אָנגענומען בייַ אַ לאַץ און טרייסלט אים און רעדט אין אים אַרייַן, אַז ס'איז אַרויסגעוואָרפֿן דער גאַנצער טאַרעראַם. די שנייַדערס וועלן מיט זייער שטרייַק גאָרנישט אויספֿירן. מחמת די "אַסאָסיאייַשאָן * " פֿון די "מאַנופֿעקטשורערס * " איז צו שטאַרק פֿאַר אונדז! שאָקלט אים מייַן ברודער צו מיטן קאָפּ. און איך האָב זייער מורא, אַז מייַן ברודער אליהו ווייס אַזוי, וואָס באַטייַט "אַסאָסיאייַשאָן" און "מאַנופֿעקטשורערס", ווי איך... וואָרעם אָט איז צוגעגאַנגען צו אליהון אַן אַנדער שנייַדער מיט אַ פּנים פֿון אַ קאַטשקע. אַז ער רעדט, פּאַטשט ער מיט די ליפּן. דער שנייַדער האָט אָנגענומען מייַן ברודער פֿאַר אַ קנעפּל און האָט לאַנג איבער אים גערעדט, געפּאַטשט מיט די ליפּן. ער האָט אַלע מינוט אויסגערופֿן: "נייִן! מיר מוזן קעמפֿן, אויסקעמפֿן ביזן סוף!"... האָט אים מייַן ברודער אויך אויסגעהערט און אויך צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ. אַן עבֿירה, וואָס מייַן שוועגערין איז דאָ ניטאָ. זי וואָלט אים שוין עפּעס אַרייַנגעזאָגט...

- ד -
גאַנץ אַנדערש האָט אויסגעזען אונדזער חבֿר פּיניע. ווער עס האָט אים ניט געזען און ווער עס האָט אים ניט געהערט ריידן אויף אַ מיטינג, - דער האָט גאָר קיין שיינס ניט געזען אויף זייַן לעבן. אונדזער פּיניעס פֿיגור דאַרף אייַך זייַן באַקאַנט נאָך פֿון מייַנע פֿריִערדיקע מעשׂיות. זייַנע קורצזיכטיקע אויגן מיט זייַן לאַנגער שפּיצעכיקער נאָז, וואָס קוקט אַראָפּ אין מויל אַרייַן, געדענקט איר מסתּמא. זייַנע לאַנגע שמאָלע הויזן, איין הויז אַראָפּ, איין הויז אַרויף, און זייַן שניפּס אויף דער צעשפּיליעטער מאַנישקע - האָט איר אַוודאי אויך ניט פֿאַרגעסן. הייַנט זייַן ריידן, זייַן פֿינען מיט דער נשמה און זייַן שיטן פֿונעם אַרבל מיט הויכע שיינע ווערטער און מיט קלינגענדיקע נעמען פֿון גרויסע לייַט? אַצינד שטעלט אייַך פֿאָר, אַז פּיניע צעהיצט זיך און רעדט פֿאַר אַן עולם פֿון טויזנטער מענטשן, וואָס ווילן אים דווקא ניט הערן. אָנגעהויבן האָט ער אַזש פֿון קאָלומבוסן, ווי אַזוי ער האָט אַנטדעקט אַמעריקע, און איז באַלד אַרויף אויף די פֿאַראייניקטע שטאַטן, און האָט זיך פֿאַרמאָסטן צו ריידן און צו ריידן. האָט מען אים ניט געלאָזט.

- ווער איז דער ספּיקער * ? - פֿרעגט איין שנײַדער בײַם אַנדערן.

- אַ גרינהאָרן! - ענטפֿערט אים יענער.

- וואָס וויל ער?

- וואָס באַרעדט ער?

- וואָס האַקט ער אַ טשײַניק?

- שאַראַפּ * ! - שרײַט אויס איינער, און אַ סך אַנדערע כאַפּן אים אונטער:

- שאַראַפּ!...

- ה -

"שאַראַפּ" איז אַפֿילו אַ מיאוס וואָרט. די טײַטש פֿונעם וואָרט איז "אַראָפּ פֿונעם מאַרק!" נאָר אונדזער חבֿר פּיניע שרעקט זיך ניט פֿאַר קיין ווערטער. פּיניע, אַז ער צערעדט זיך, איז ווי אַ פֿאַס וואַסער, וואָס מע האָט אָפּגעשטעקט און פֿאַרוואָרפֿן דעם צאַפּן. איר קאָנט צוהאַלטן מיט דער האַנט, פֿאַרשטאָפּן מיט אַ שמאַטע - עס וועט אײַך קיין זאַך ניט העלפֿן. ביז דאָס וואַסער וועט ניט אַרויסגיין ביזן לעצטן טראָפּן, איז אַן עבֿירה אײַער טירחה. פּיניע מוז אָפּריידן זײַנס. סײַדן מע זאָל אים אַראָפּשלעפּן פֿון דער בינע. דאָ הייסט עס ניט בינע, דאָ הייסט עס "סטיידזש * ". איצטיקס מאָל האָט מען אים טאַקע געמוזט אַזוי טאָן. צוויי שנײַדער-יונגען, פּרעסערס, האָבן אים גענומען פֿאַרביידע הענט און מע האָט אים מיט כּבֿוד אַראָפּגעפֿירט פֿונעם סטיידזש. דאָס האָט אים אָבער גאָרניט געשטערט אויסצופֿירן דאָס, וואָס ער האָט געוואָלט אויספֿירן. ער האָט דאָס איבעריקע דעררעדט, שוין גייענדיק מיט אונדז אַהיים. און אַז מיר זײַנען געקומען אַהיים, האָט ער נאָך לאַנג גערעדט פֿאַר מײַן מאַמען און פֿאַר מײַן שוועגערין ברכה און פֿאַר זיין ווײַב טײַבל. איך און מײַן חבֿר מענדל זײַנען אויך געווען צווישן די צוהערער. און מיר דאַכט, אַז ווערדליך פּיניע האָט געטענהט, איז ער גערעכט. נאָר גייט רעדט מיט ווײַבער. אַז פּיניע האָט זיך גוט אָנגערעדט, רופֿט זיך אָן מײַן שוועגערין ברכה מיט אַ משל, ווי איר שטייגער איז:

- וואָס איז דעם אינדיק פֿאַר אַ חילוק, צי מע קוילעט אים פּורים צו דער סעודה, צי פּסח צום סדר?...

טאָמער ווייסט איר, וואָס מיינט דערמיט ברכה?...

- ו -

דערווײַל גייט אַוועק אַ טאָג און אַ טאָג. דער שטרײַק איז אַ שטרײַק. די אַרבעטער זײַנען שטאָל און אײַזן. מיטינגען מאַכט מען אַלע טאָג. און אַלע מאָל אויף אַ נײַעם פּלאַץ. די מאַנופֿעקטשורערס, הער איך זאָגן, האַלטן זיך אויך שטאַרק. זיי ווילן ניט נאָכגעבן. זיי וועלן אָבער מוזן נאָכגעבן. אַזוי זאָגן אַלע. ניטאָ אַ זאַך, וואָס די אַרבעטער זאָלן ניט אויספֿירן. ס'איז אַמעריקע! עס האַלט שוין בײַם לעצטן מיטל. אַז דאָס וועט ניט העלפֿן, איז עק וועלט! אַזוי זאָגן אונדזערע לײַט. וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מיטל? מיר וועלן זיך צונויפֿזאַמלען אַלע שטרײַקער פֿון גאַנץ ניו-יאָרק און מיר וועלן דורכגיין איבער די סטריטן מיט אַ מאַרש. דאָס הייסט, טויזנטער און טויזנטער שנײַדערס וועלן זיך דורכשפּאַצירן מיט די פֿאָנען איבער דער שטאָט. מיר און מײַן חבֿר מענדל איז דאָס דווקא געפֿעלן. מיר וועלן זײַן די ערשטע. רעדט זשע אָבער מיט אַזאַ ייִדענע, ווי מײַן שוועגערין ברכה, זאָגט זי, אַז בײַ איר זעט דאָס אויס, ווי קינדער שפּילן זיך אין סאָלדאַטלעך... זי זאָגט: "אַן עבֿירה אײַערע שיך"... האָט איר באַדאַרפֿט אָנקוקן אונדזער פּיניען און הערן, וואָס ער האָט איר געזאָגט דערויף!

- ז -

מיר האָבן שוין געהאַלטן מיטן שטרײַק גאַנץ ווײַט. איך און מײַן חבֿר מענדל האָבן זיך שוין צוגעגרייט, ווי מע גרייט זיך צו צו דעם פֿערטן דזשולאַי * . דעמאָלט איז יום-טובֿ אין אַמעריקע. מע שיסט אויף דער סטריט מיט די פֿײַער-קרעקערס * און עס טרעפֿט זיך, זאָגט מען, אַז מע דערהרגעט אַ מענטשן. אַ קלייניקייט - דער פֿערטער דזשולאַי? דאָס איז דאָך דער טאָג, וואָס די פֿאַראייניקטע שטאַטן האָבן זיך באַפֿרײַט פֿון די שׂונאים...

איך און מענדל זײַנען שוין געווען יום-טובֿדיק. איז אונדז פֿאַרשטערט געוואָרן די שׂמחה. אויף קאַנעל * סטריט האָט מען געהרגעט אַ מענטשן. די ידיעה האָט אונדז געבראַכט פּיניע. ער איז געווען אויפֿן אָרט און האָט געזען דעם געהרגעטן. ער זאָגט, אַז דער מענטש האָט פֿאַרדינט דעם טויט. ער איז געווען, זאָגט ער, אַ גענגסטער. פֿרעגט אים די מאַמע: "וואָס הייסט אַ גענגסטער? אַ גנבֿ?" זאָגט פּיניע: "ערגער פֿון אַ גנבֿ!" פֿרעגט אים די מאַמע: "אַ גזלן?" זאָגט פּיניע: "ערגער פֿון אַ גזלן!" פֿרעגט די מאַמע: "וואָס קאָן זײַן ערגער פֿון אַ גזלן?" זאָגט פּיניע: "אַ גענגסטער איז ערגער פֿון אַ גזלן. וואָרעם אַ גזלן איז אַ גזלן, און אַ גענגסטער איז אַ געדונגענער גזלן.

דעם מענטשן האָט מען געדונגען, ער זאָל שלאָגן די שטרײַקערס. איז ער באַפֿאַלן אַ מיידל אַ שטרײַקערין און האָט זיך פֿאַרמאָסטן זי צו שלאָגן. האָט זי געמאַכט אַ גוואַלד, זײַנען זיך צונויפֿגעלאָפֿן מענטשן און ס'איז אַרויס אַ געשלעג... מער האָט מען פֿון פּיניען ניט געקאָנט אַרויסבאַקומען גאָרניט. ער האָט אַרומגעשפּאַנט מיט זײַנע לאַנגע פֿיס הין און צוריק. ער האָט געפּינעט מיט דער נשמה. ער האָט געשפּריצט מיט פֿײַער. ער האָט זיך געריסן בײַ די האָר און געשאָטן מיט ווערטער און מיט נעמען:

- אַי-אַי, קאָלומבוס! אַי-אַי, וואַשינגטאָן! אַי-אַי, לינקאָלן -

דער סוף איז געווען - פּיניע האָט זיך אויפֿגעהויבן און איז אַנטלאָפֿן!

- ח -
ביז עפּעס וואָס, דערווײַל האָט דאָס אונדז געטראָפֿן. מיך און מײַן חבֿר מענדל. די מאַמע האָט זיך געשוואָרן בײַ איר געזונט און בײַ איר לעבן, אַז זי וועט אונדז ניט אַרויסלאָזן אויף דער סטריט פֿאַר קיין געלט אין דער וועלט! ניט מיך, ניט מענדלען, ניט אליהון, ניט ברכהן און ניט טײַבלען. וואָרעם ווײַבאַלד אַז עס האַלט שוין, זאָגט זי, אַזוי ווײַט, אַז מע הרגעט מענטשן אין סטריט - איז שוין עק וועלט! זי האָט אָנגעוואָרפֿן אויף אונדז אַלעמען אַזאַ פּחד, אַז טײַבל האָט זיך צעוויינט, ווי אַ קליין קינד. גאָט ווייס, ווו איר פּיניע איז אַצינד!... האָט די מאַמע שוין פֿאַרגעסן אָן אונדז און האָט גענומען אויסריידן דאָס האַרץ נעבעך טײַבלען: אַז מיר האָבן אַ שטאַרקן גאָט, און אַז עס וועט איר פּיניען גאָרניט געשען, און אַז ער וועט מיט גאָטס הילף קומען בשלום אַהיים, און אַז ער וועט זײַן אַ מאַן צו זײַן ווײַב און אַ טאַטע צו זײַנע קינדערלעך, וואָס וועלן, אם ירצה שם, אַמאָל זײַן. וואָרעם דערווײַל האָט טײַבל קיין קינד און קיין רינד. זי דאָקטערט זיך און האָפֿט, אַז זי וועט נאָך אַמאָל האָבן קינדער נאָך.

- און אַ סך קינדער! - זאָגט די מאַמע.

אָמן הלוואַי! - זאָג איך און כאַפּ אַ פּאַטש פֿון מײַן ברודער אליהו, איך זאָל ניט זײַן קיין שייגעץ און זאָל ניט שטופּן די צונג אַהין, ווו מען דאַרף ניט...

- ט -
געלויבט איז גאָט - געקומען פּיניע. און געקומען איז ער מיט אַ שׂימחה, אַ גדולה: דער מענטש דער גענגסטער, וואָס מע האָט אים געהרגעט, לעבט און וועט לעבן. נאָר אַ קאַליקע וועט ער שוין בלײַבן אויף אייביק. מע האָט אים ניט דערהרגעט אויף טויט. מע האָט אים נאָר אַזוי גוט אָנגעהרגעט. מע האָט אים אויסגעזעצט אָן אויג און איבערגעבראָכן אַ האַנט. "אַ מיצווה - לאָז ער ניט זײַן קיין גענגסטער!" האָט אָבער די מאַמע אויף אים רחמנות: לאָז ער זיך זײַן, זאָגט זי, וואָס ער איז. פֿאַראַן אַ גאָט אין הימל, לאָז ער זיך, זאָגט זי, מיט אים רעכענען. פֿאַרוואָס, זאָגט זי, קומט אים, מע זאָל אים איבערברעכן אַ האַנט און אויסזעצן אָן אויג? וואָס זײַנען שולדיק זײַן ווײַב און קינדער נעבעך, זיי זאָלן האָבן אַ טאַטן אַ קאַליקע?"...

- י -
דער שטרײַק האָט זיך פֿאַרצויגן און מיר גייען אַרום אָן אַ שטאָך אַרבעט. מײַן ברודער אליהו איז אויס מענטש. די מאַמע רעדט אים אויס דאָס האַרץ. זי זאָגט, אַז דער גאָט, וואָס האָט אונדז געבראַכט קיין אַמעריקע, וועט אונדז מסתּמא ניט פֿאַרלאָזן. אונדזער מחותּן יונה דער בעקער און אונדזערע גוטע פֿרײַנט פּעסיע די גראָבע און איר מאַן משה דער אײַנבינדער און די איבעריקע פֿרײַנט און גוטע פֿרײַנט קומען אַלע טאָג און טרייסטן אונדז מיט גוטע ווערטער. זיי זאָגן, אַז דער הימל איז צו דער ערד ניט געפֿאַלן. ווו שטייט דאָס געשריבן, אַז מע מוז לעבן אין אַמעריקע נאָר פֿון שנײַדערײַ? מע קאָן מאַכן אַ לעבן אָן שנײַדערײַ אויך. והראיה? אָט וועל איך אײַך דערציילן, ווי אַזוי מיר מאַכן אַ לעבן אין אַמעריקע.

XI
כּתרילעווקע אין ניו-יאָרק
- א -
איידער איך גיי אײַך דערציילן, ווי אַזוי מיר מאַכן אַ לעבן אין דעם נײַעם לאַנד, מוז איך אײַך פֿריִער אויסרעכענען בײַ די נעמען, ווער איז דאָ אין אַמעריקע פֿון אונדזערע פֿרײַנט און באַקאַנטע, ווײַל נאָר זיי צו דאַנקען האָבן מיר זיך ביסלעכווײַז אַרויפֿגעאַרבעט און אָנגעהויבן צו מאַכן אַ לעבן. לאָזט זיך אויס, אַז מיר האָבן דאָ פֿרײַנט און באַקאַנטע - קיין עין-הרע, קיין בייז אויג! גאַנץ כּתרילעווקע האָט זיך אַריבערגעפּעקלט אַהער, קיין אַמעריקע. נאָך אונדזער אַוועקפֿאָרן פֿון דער היים איז געוואָרן, זאָגן זיי, דאָרטן אַ בהלה, אַ מהומה, אַ לויפֿעניש. עס האָט אויסגעבראָכן, זאָגן זיי, אַ מוראדיקער פּאָגראָם, אַ שחיטה און אַ שׂרפֿה - גאַנץ שטאָט איז אָוועק מיטן פֿײַער! ווער האָט אונדז געבראַכט די נײַס - די מאַמע. ווו ערגעץ אַ צרה, ווערט פֿריִער פֿון אַלע געוווירע די מאַמע. פֿון וואַנען? פֿון בית-המדרש. פֿון דער כּתרילעווקער שול. ס'איז פֿאַראַן אַזאַ שול אין ניו-יאָרק.

- ב -

די ערשטע וואָך, אַז מיר זײַנען געקומען אין שטאָט אַרײַן, האָט די מאַמע קודם-כּל זיך צעפֿרעגט אויף אַ שול, וווּהין צו גיין שבת דאַווענען. זײַנען אין ניו-יאָרק, ברוך-השם, פֿאַראַן שולן כּמעט אויף יעדער סטריט. האָט אונדזער שכנה פּעסיע אָפּגעפֿירט דעם ערשטן שבת אין שול אַרײַן. די שול איז טאַקע אונדזער שול. דאָס הייסט, די ייִדן, וואָס דאַווענען דאָרטן, זײַנען אַלע פֿון אונדזער שטעטל. זי הייסט מיטן נאָמען "כּל ישׂראל אַנשי כּתרילעווקע", אָדער "די כּתרילעווקער שול". האָבן מיר זיך דאָרט דערזען מיט אַ סך באַקאַנטע פֿון אונדזער שטאָט. טרעפֿט, וועמען האָבן מיר געזען? אַז איר וועט זײַן מיט אַכצן קעפּ, וועט איר אויך ניט טרעפֿן. ערשטנס - דעם חזן, אונדזער הערש-בער דעם חזן מיט דער גרויסער באָרד. אָט דער, וואָס איך בין בײַ אים געווען אַמאָל אַ זינגערל, אויב איר געדענקט, און האָב זיך אַרומגעטראָגן מיט זײַן דאָבציען. אַ קינד אַ קאַליקע. דאָס קינד איז געשטאָרבן נאָך דאָרטן, אין דער היים, בשעת פּאָגראָם. און הערש-בער דער חזן מיט דער חזנטע מיט די עלטערע קינדער זײַנען אַלע דאָ אין אַמעריקע און מאַכן אַ לעבן. הערש-בער איז דאָ אַ חזן און אַ מוהל און אַ מלמד אויך. דאָ הייסט דאָס ניט מלמד. דאָ הייסט דאָס "טיטשער * ". פֿאַרוואָס טיטשער? ווײַל ער טיטשט * די קינדער. דאָס הייסט, ער קנײַפּט זיי שטילערהייט, קיינער זאָל ניט זען. מחמת שלאָגן אַ קינד טאָר מען דאָ ניט, ווי איך האָב אײַך שוין געזאָגט. הערש-בער האָט, זאָגט מען, דאָ גאַנץ פֿײַן פּרנסה. נאָר ער האָט זיך שטאַרק איבערגעאַנדערשט. דאָס הייסט, איז'ן איז ער דער אייגענער, וואָס געווען, נאָר ער גייט אַנדערש אָנגעטאָן. אין דער היים, ווען ער טוט אָן אַזאַ קאַפּעליוש ווי דאָ, וואָלט מען אים נאָכגעלאָפֿן. די קאַפּאָטע איז בײַ אים אויך פֿאַרקירצט. און די פּאות אונטערגעהאַקט. נאָר די באָרד טשעפּעט ער ניט. טשעפּען אים אָבער אַנדערע די באָרד. דאָ, אין אַמעריקע, האָט מען פֿײַנט אַ באָרד. ערגער ווי אַן ערלעכער ייִד האָט פֿײַנט חזיר. אַנומלטן האָבן אים דערטאַפּט אין מיטן סטריט שקצימלעך - "לויפֿערס" הייסן זיי דאָ - און האָבן אים נאָר געוואָלט אָפּשערן די באָרד. אַ גליק, וואָס ייִדן זײַנען אָנגעקומען און האָבן אים אַרויסגעראַטעוועט פֿון די "לויפֿערס" הענט. פֿון דעמאָלט אָן, אַז ער גייט אין סטריט, באַהאַלט ער די באָרד אינעם אויבעררראָק.

- ג -

בערע דער שוסטער איז אויך דאָ. דאָס איז דער בערע, וואָס מײַן ברודער אליהו האָט זיך געהאַט אונטערגענומען אַמאָל אַרויסצוטרײַבן בײַ אים די מײַז. אויב איר געדענקט, האָט בערע דער שוסטער ליב צו דערציילן גוזמאָות. אויסטראַכטן זאַכן, וואָס ניט געשטויגן, ניט געפֿלויגן. דאָס הייסט, ער איז אַ ייִד אַ ליגנער. דאָ ווערט עס אָנגערופֿן אַ "בלאָפֿער". ער איז דאָ אויך דער זעלבער שוסטער, וואָס אין דער היים. ער דערציילט פֿון זײַן שוסטערײַ אַזעלכע גליקן, אַז ווען ס'זאָל זײַן כאָטש אַ דריטל אמת, וואָלט אויך געווען גוט. ער זאָגט, אַז ער איז דאָ דער גרעסטער שוסטער אין אַמעריקע. מיט זײַנע שטיוול, זאָגט ער, טראָגט מען זיך אַרום איבערן גאַנצן לאַנד. ער שווערט מיט אַזעלכע שבֿועות, וואָס מע מעג גלייבן אַ משומד, אַז דער פּרעזידענט אַליין האָט זיך באַשטעלט בײַ אים אַ פּאָר שטיוול. זאָגט מײַן ברודער אליהו, אַז די מעשׂה מיטן פּרעזידענטס שטיוול איז פּונקט אַזוי אמת, ווי די מעשׂה, וואָס בערע דער שוסטער האָט אונדז אַמאָל געהאַט דערציילט, ווי אַזוי די מײַז האָבן בײַ אים אויפֿגעגעסן אַ קאָץ... דאָ, אַז עמעצער דערציילט אַזעלכע מעשׂיות, זאָגט מען אויף אים, אַז ער "האַקט אַ טשײַניק", אָדער אַז ער "בלאָפֿט". מיר געפֿעלט בעסער די ווערטער "ער האַקט אַ טשײַניק". עס איז מיר אַזוי שטאַרק געפֿעלן, אַז איך האָב עס אַרויפֿגעכאַפּט אויף פּאַפּיר. דאָס הייסט, איך האָב אויסגעמאָלט בערע דעם שוסטער, ווי ער האַלט אַ האַמער. אויפֿן טיש שטייט אַ גרויסער טשײַניק, און ער האַקט אים... אַלע די, וואָס האָבן געזען דאָס בילד, האָבן זיך געקאַטשעט פֿאַר געלעכטער. אַפֿילו מײַן ברודער אליהו האָט אויך געשענקט אַ האַלבן שמייכל. ער שלאָגט מיך מער ניט דערפֿאַר, וואָס איך מאַך מענטשעלעך. ער בורטשעט נאָר און זאָגט: "אַז ס'איז ניטאָ וואָס צו טאָן, איז דאָס אויך אַן עסק"...

- ד -

וואָס דאַרפֿט איר מער? רב יאָסיע דער נגיד, וואָס אַלע האָבן זיך געווינטשן בײַ אונדז, חוץ זײַן שאָדן, כאָטש אַ דריט-חלק, - איז ער אויך דאָ, אין אַמעריקע. ער איז שוין אָבער אויס נגיד. וואָס איז די מעשׂה? אים האָט אָוועקגעהרגעט דער פּאָגראָם. דאָס הייסט, פֿונעם פּאָגראָם גופֿא האָט ער אַליין ניט אַזוי שטאַרק געליטן. דאָס הייסט, געראַבירט האָט מען אים, דאָס מעבל צעבראָכן, דאָס בעטגעוואַנט צעריסן, די סחורה פֿון קלייט צענומען, נאָר געשלאָגן האָט מען זיי ניט, מחמת זיי זײַנען געלעגן אַלע אין אַ קעלער דרײַ טעג מיט דרײַ נעכט, שיִער ניט אויסגעגאַנגען פֿון הונגער. דאָס אַלצדינג וואָלט געווען אַ האַלבע צרה. דאָס אומגליק איז געווען דאָס, וואָס אַלע זײַנע בעלי-חובֿות האָבן אים אָנגעזעצט, האָט ער אויך געמוזט אָנזעצן. ווער וואָלט זיך געריכט, אַ שטייגער, אַז אַזאַ איש בטוח, ווי רב יאָסיע, זאָל דאַרפֿן אָנזעצן און אַנטלויפֿן פֿון כּתרילעווקע? אין מיטן בײַנאַכט איז ער אַנטלאָפֿן. וווּהין - קיין אַמעריקע. זײַן זונדל הענעך מיטן אייגל, געדענקט איר, ווי אַזוי ער האָט געלאַכט פֿון מיר, וואָס איך פֿאָר קיין אַמעריקע? איצט שלעפּט ער זיך אַרום דאָ איבער די סטריטן. אַז ער דערזעט מיך, אַנטלויפֿט ער. עס שטייט אים נאָך היינט אויך ניט אָן צו ריידן מיט מיר. המנס גדלות! מײַן חבֿר מענדל זאָגט, אַז ער מוז אים מאַכן בלויז דאָס אַנדערע אייגל. מענדל האָט פֿײַנט, אַז מע נעמט זיך איבער, אָדער אַז מע בלאָזט זיך פֿון.

- ה -

שענער פֿון אַלץ איז, וואָס מנשה דער רופֿא און מנשהכע די רופֿאטע זײַנען אויך דאָ. איר געדענקט דאָך מן הסתּם זייער גאָרטן מיט זייערע פֿערשקעס, מיט זייערע ווײַנשל, מיט זייערע עפּל און מיט זייערע באַרן? איז דאָס

אַלצדינג אַוועק מיטן רויך און מיטן פֿײַער. מע האָט זיי פֿאַרברענט זייער שטוב מיט זייער גאָרטן, געמאַכט פֿון אַלצדינג אַש. איר זאָלט זיי אָנקוקן, וואָלט איר זיי ניט דערקענט. ביידע זײַנען זיי געוואָרן גרוי און אַלט. ער שטופּט אַ פּושקאַרט * מיט עפּל און מיט אָראַנדזשעס, און זי פּעדלט מיט ווייסאָצקיס טיי. "אַז אָך און ווײ - זאָגט די מאַמע מײַנע מיט טרערן אויף די אויגן - אויף וואָס זיי זײַנען איבערגעקומען..."

- אַ שיינע ריינע כּפּרה! - זאָגט מײַן ברודער אליהו, און איך האַלט מיט אים. אַ מיצווה אויף מנשהכע די רופֿאטע. זי איז געווען אַ רשעטע. געזשאַלעוועט אַן אָרעמאַן אַ פֿאַרפֿוילטן עפּל, וואָס איז אַראָפּגעפֿאַלן פֿונעם בוים. זי מיינט, אַז איך האָב שוין פֿאַרגעסן די מעשׂה, ווי אַזוי מע האָט מיך אַמאָל געפּאַקט בײַ איר אין גאָרטן... איך וועל עס געדענקען ווײַל איך וועל לעבן!

- ו -

אין דער צײַט, וואָס מיר האָבן זיך אַרומגעשלעפּט איבער אויסלאַנד, האָט מען דאָרט אין דער היים געפּאָגראָמעוועט אונדזערע כּתרילעווקער ייִדן, געראַבירט די קלייטן און געברענט די הײַזער. אַ סבֿרה, אַז אונדזער האַלבע שטוב, וואָס מיר האָבן פֿאַרקויפֿט צו זיליע דעם שנײַדער, איז אויך אָפּגעברענט געוואָרן, און זיליע דער שנײַדער איז איצטער הי. ער איז אַ שנײַדער ווי געווען. דער חילוק איז, וואָס דאָרט, אין דער היים, איז ער געווען אַ באַלעבאָס פֿאַר זיך, און דאָ, אין אַמעריקע, אַרבעט ער בײַ יענעם. אַמאָל איז ער אַן "אונטער-פּרעסער" בײַ הויזן, און אַמאָל איז ער אַן "אָפּרייטער" בײַ דער מאַשין. ער פֿאַרדינט, זאָגט ער, זײַנע זיבן-אַכט טאָלער אַ וואָך. עס וואָלט אים געווען, זאָגט ער, ווינציקלעך אויף צו מאַכן אַ לעבן, ברענגען אים אַרײַן זײַנע קינדער - דרײַ קינדער האָט ער, און אַלע מיידלעך - דרײַ מאָל אַזוי פֿיל. זיי אַרבעטן בײַ "שוירטס * ". העמדער הייסן דאָ "שוירטס". פֿרעג איך בײַ מײַן ברודער אליהו, פֿאַרוואָס הייסן העמדער "שוירטס"? זאָגט מײַן ברודער אליהו, אַז ער ווייס ניט, פֿון וואָסער אַ שורש עס נעמט זיך דאָס וואָרט "שוירטס". זאָגט צו אים אונדזער חבֿר פּיניע, למאַי ער ווייס ניט דעם שורש פֿון נאָך אַ סך אַנדערע ווערטער? זאָגט אליהו, אַז פֿון אַנדערע ווערטער ווייס ער יאָ דעם שורש. פֿרעגט אים פּיניע: "פֿון וואַנען זשע נעמט זיך דאָס וואָרט "בוטשער", און פֿאַרוואָס איז בוטשער אַ קצבֿ?" זאָגט אים אליהו: "דערפֿאַר, וואָס אַ קצבֿ צעבוטשערט דאָס פֿלייש אויף שטיקלעך"... פֿרעגט אים פּיניע: "פֿון וואַנען זשע נעמט זיך עס, וואָס אַ שנײַדער הייסט דאָ "אָפּרייטער"? זאָגט אליהו: "דאָס נעמט זיך דערפֿון, וואָס... וואָס... וואָס האָסטו זיך צוגעטשעפּעט צו מיר? וואָס בין איך מחויבֿ דיר צו פֿאַרטײַטשן אַלע ווערטער, וואָס מע זאָגט דאָ אין אַמעריקע?"

- שאַ! שרײַ ניט! מע ווערט פֿון דיר ניט גליקלעך! - זאָגט פּיניע און דרייט זיך אויס צו מיר מיטן פּנים. - קום נאָר אַהער, קטנתּי. אַז דו ווילסט וויסן עפּעס אַ זאַך, זאָלסטו קיינמאָל ניט פֿרעגן בײַ דײַן ברודער אליהו, וואָרעם ער ווייס ניט.

- איר ווייסט ביידע מער פֿון אַ טויטן! - מישט זיך אַרײַן מײַן שווערגערין ברכה און שטעלט זיך אײַן פֿאַר איר מאַן.

- ז -

דערווײַל האָב איך מיך פֿאַררעדט פֿון זײַטיקע זאַכן און האָב פֿאַרגעסן, אַז איך האָב גענומען אויסרעכענען, ווער פֿון אונדזערע באַקאַנטע זײַנען דאָ, אין אַמעריקע. אַ חוץ אונדזער חבֿר פּיניעס משפּחה, איז גאַנץ כּתרילעווקע אַצינד אין אַמעריקע. און ס'איז אַ סבֿרה, אַז פּיניעס משפּחה קלײַבט זיך אויך אַהערצוצו. פּיניעס פֿאָטער, הערש-לייב מעכאַניק, און זײַן פֿעטער שניאור דער זייגער-מאַכער שרײַבן צו פּיניען, אַז זיי וואָלטן שוין לאַנג אַרויסגעפֿאָרן, האָבן זיי ניט מיט וואָס. בעטן זיי, מע זאָל זיי אַרויסשיקן שיפֿסקאַרטן. קלײַבן מיר איצטער אַ פּעני צו אַ פּעני. אַז מיר וועלן צונויפֿקלײַבן די ערשטע עטלעכע טאָלער אויף אײַנצוצאָלן אַן אויפֿגאָב, וועלן מיר זיי אַרויסשיקן שיפֿסקאַרטן אויף אויסצוצאָלן. און זיי וועלן מיט גאָטס הילף געוויס אויסצאָלן. וואָרעם זיי קומען אַהער ניט מיט ליידיקע הענט. הערש-לייב דער מעכאַניק שרײַבט, אַז ער האָט צוגעטראַכט אַ נײַעם אויוון. אַזאַ מין אויוון, וואָס מע דאַרף צו אים האָבן זייער ווינציק האָלץ. כּמעט גאָלע גאָרניט. ווי אַזוי? דאָס איז זײַן סוד... און שניאור דער זייגער-מאַכער האָט אויסגעקלערט אַ זייגער, וואָס גאַנץ אַמעריקע וועט לויפֿן קוקן אויף חידושים. וואָס-זשע איז דאָס פֿאַר אַ מין זייגער? וועט איר הערן, וואָס מע שרײַבט צו פּיניען פֿון דער היים.

- ח -

דער זייגער אַליין איז אַ געוויינלעכער וואַנט-זייגער מיט אַ געוויינלעכן ציפֿערבלאַט. נאָר וואָס דען? אַז איר קוקט זיך גוט צו צום ציפֿערבלאַט, דערזעט איר אויסגעמאָלט די זון מיט דער לבֿנה מיט אַלע צוועלף שטערן. בײַ טאָג זעט מען מער אַרויס די זון. און בײַנאַכט - די לבֿנה מיט די שטערן. זײַט איר פֿאַרטיק? האָט צײַט! אַלע מאָל, ווען דער זייגער שלאָגט אויס צוועלף, עפֿנט זיך אויף פֿאַר אײַערע אויגן אַ קליין טירעלע און עס קומט אַרויס פֿריִער אַן אָפֿיציר מיט אַ שפּאַגע. דערנאָך צוועלף סאָלדאַטן-מוזיקאַנטן. דער אָפֿיציר טוט אַ מאַך מיט דער שפּאַגע, און די צוועלף סאָלדאַטן שפּילן אָפּ אַ מאַרש און גייען אַוועק. מאַכט זיך צו דאָס טירעלע - און שוין! ווי מיינט איר, קאָן מען מיט אַזאַ זייגער פֿאַרדינען געלט אין אַמעריקע? אויף דעם זייגער האָט פּיניעס פֿעטער פֿאַרבראַכט היפּשע עטלעכע יאָר. ער איז שוין געווען בײַ אים כּמעט אינגאַנצן פֿאַרטיק. האָט מען אים בעת פּאָגראָם צעריבן אויף שטיקלעך. נאָר עס מאַכט ניט אויס. אַבי דער שׂכל פֿונעם זייגער איז געבליבן בײַ אים.

לאָז ער נאָר קומען קיין אַמעריקע, וועט שוין זײַן, ווי מע זאָגט דאָ, אָללרײַט!

- ט -

און וויאַזוי מיר מאַכן אַ לעבן - האָב איך אײַך נאָך אַלץ ניט געזאָגט. נאָר דאָס לאָז שוין זײַן אויף מאָרגן.

XII

מיר מאַכן אַ לעבן

- א -

דער ערשטער האָט זיך אַרויפֿגעשלאָגן אויף אַ וועג און געגומען מאַכן אַ לעבן מײַן ברודער אליהו. און וועמען האָט ער צו פֿאַרדאַנקען? דער מאַמען. זי גייט אַלע שבת דאַווענען אין כּתרילעווקער בית-המדרש, באַגעגנט זי זיך מיט מענטשן. האָט זי זיך באַקענט מיט דער פּרעזידענטיכע, דאָס מיינט מיט דער גבאיטע פֿון שול. וואָרעם אַ גבאי אין אַ שול הייסט דאָ "פּרעזידענט". די פּרעזידענטיכע איז אַ ווײַלע ייִדענע און האַלט פֿון מײַן מאַמע, דערפֿאַר, וואָס מײַן מאַמע ווייס אַלעמאָל, ווו דער חזן האַלט און וואָס דער חזן זאָגט. און די היגע ווײַבער ווייסן ניט ווער עס האָט זיי געשלייערט. אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהוס ווײַב ברכה. מײַן שוועגערין ברכה זאָגט, אַז די היגע ווײַבער גייען אין שול אַרײַן נאָר צו באַווײַזן זייערע באַרליאַנטן. דאָ הייסט דאָס "דײַמאָנטס * ". און אַז זיי זײַנען מחילה גרויסע בהמות. אַזוי זאָגט ברכה. און אַז זיי ווייסן ניט קיין צלם פֿאַר קיין אַלף. און אַז זיי קאָנען נאָר גוט פֿרעסן און ריידן לשון-הרע... האַקט איר איבער די מאַמע און זאָגט, אַז "אָט דאָס אַליין, טאַכטער לעבן, איז דאָך אויך לשון-הרע"... פֿאַרענטפֿערט זיך ברכה, אַז זי מעג, וואָרעם זי זאָגט דאָס פֿאַר אייגענע, ניט פֿאַר פֿרעמדע... נאָר מיר קערן זיך אום צוריק צו דער פּרעזידענטיכע און צו איר מאַן, דעם פּרעזידענט פֿון דער כּתרילעווקער שול.

- ב -

האָט איר ווען געהערט פֿון דער "היברו נײַשאָנאַל וואָרשט קאָמפּאַני * "? דאָרט פֿאַרקויפֿט מען ייִדישע כּשרע קאָלבאַסעס. דאַרע קישקע, געבראָטענע צונגען און געוויכערטע פֿליישן. אין אַלע עקן שטאָט האָבן זיי "סטאָרס * ", ווו איר קומט אַרײַן קויפֿן כּשר וואורשט. אויב איר זײַט הונגעריק און האָט צײַט, הייסט איר אײַך דערלאַנגען הייסע קישקעלעך, נאָר וואָס פֿון דער זאַד, און איר עסט דאָס מיט כריין, אָדער מיט זענעפֿט, ווי אַזוי איר ווילט. אויב איר זײַט ניט קורץ אין געלט, קאָנט איר זיך הייסן דערלאַנגען נאָך אַ פּאָרציע. איך און מײַן חבֿר מענדל האָבן אַמאָל אַרײַנגעשטעלט דרײַ פּאָרציעס און האָבן געפֿילט, אַז מיר וואָלטן בײַגעקומען נאָך צוויי פּאָרציעס - איז בײַ אונדז אָבער אויסגעגאַנגען פֿאָדעם... נאָר ניט דאָס האָב איך אײַך געוואָלט דערציילן.

- ג -

וואָס איך האָב אײַך געוואָלט דערציילן איז אָט-וואָס. דער פּרעזידענט פֿון אונדזער שול איז איינער פֿון די באַלעבאַטים אין דער "היברו נײַשאָנאַל וואורשט קאָמפּאַני". האָט די מאַמע דורך דער פּרעזידענטיכע געפּועלט בײַם פּרעזידענט, אַז מע זאָל אַרײַננעמען מײַן ברודער אליהו אין דער "היברו נײַשאָנאַל וואורשט קאָמפּאַני" פֿאַר אַ מענטשן. דאָ הייסט עס אַ סיילעסמאַן * , אַ פֿאַרקויפֿער. און ניט נאָר אַ פֿאַרקויפֿער אַליין, נאָר טאַקע אַ "ווייטער * " אויך. דאָס הייסט, אַז איינער קומט אַרײַן און הייסט זיך דערלאַנגען הייסע קישקעלעך - דאַרף מען זיך ניט שעמען און דערלאַנגען. האָט זיך אַפֿילו מײַן ברודער די ערשטע צײַט געבערעקלט: "סטײַטש, אַ יונגערמאַן מיט אַ בערדל, פּייסי דעם חזנס אַ זון און יונה דעם בעקערס אַן איידעם, זאָל זײַן אַ משרת!"... האָט אים אונדזער חבֿר פּיניע אָוועקגעגעבן אַ גאָב. "וואָס מיינסטו? - האָט אים פּיניע געריבן די ביינער. - דו מיינסט, אַז דו ביסט אינעם פֿאַרשאָלטענעם כּתרילעווקע? דו ביסט אין אַמעריקע ביסטו! אין אַמעריקע האָבן אַזעלכע פּײַנע מענטשן ווי דו, למשל, אַ קאַרנעגי, אַ ראָקענפֿעלער, אַ וואַנדערבילד, געפֿעדלט מיט גאַזעטן, אַרומגעטראָגן שוועבעלעך)דאָ הייסט עס "מעטשעס * "(און געפּוצט שטיוול אויף דער סטריט! לייען די געשיכטע פֿון אַ דזשאָרדזש וואַשינגטאָן, פֿון אייבראַם לינקאָלן, אָדער פֿון אַנדערע גרויסע לײַט, וועסטו זען, אַז "פּייסי דעם חזנס זון מעג אָנשטיין פֿאַרקויפֿן קישקעלעך"...

- ד -

דאָ האָט אָבער אונדזער חבֿר פּיניע געכאַפּט אַ מיאוסן פּסק פֿון מײַן מאַמע. וואָרעם כּל-זמן פּיניע האָט געשאָטן מיט נעמען: קאַרנעגי, ראָקענפֿעלער, וואַנדערבילד, - האָט איר ניט געאַרט. נאָר אַז ער האָט דערמאָנט דזשאָרדזש וואַשינגטאָן און אייבראַם לינקאָלן אינאיינעם מיט מײַן טאַטן פּייסי דעם חזן - האָט דאָס איר פֿאַרדראָסן. זי האָט געזאָגט, אַז זי קען ניט וואַשינגטאָנען און ווייס ניט ווער אַבֿרהם לינקאָלן איז געווען. עס קאָן זייער זײַן, אַז דאָס זײַנען געווען גאַנץ לײַטישע מענטשן און גאַנץ שיינע ייִדן. נאָר זי וויל ניט, מע זאָל איר מאַנס נאָמען באַצײַען אַהער קיין אַמעריקע. לאָז ער זיך זײַן, זאָגט זי, דאָרטן אין גן-עדן אַ גוטער מליץ פֿאַר איר און פֿאַר אײַך און פֿאַר כּל-ישׂראל.

- אָמן! - זאָג איך, און כאַפּ אַ פּאַטש פֿון מײַן ברודער אליהו -
- איך זאָל ניט זײַן קיין עזות-פּנים.
- ה -

בקיצור - מייַן ברודער אליהו האָט אַ דזשאַב און מאַכט אַ לעבן. ער פֿאַרקויפֿט קישקעלעך און דערלאַנגט צום טיש און באַקומט דערפֿאַר, ערשטנס פֿינף טאָלער אַ וואָך, און אַ חוץ-לזה, צוויי מאָל אין טאָג עסן - איז אויך עפּעס ווערט. הייַנט וואָס איז ווערט דאָס וואָס עס קומען אַרייַן אין "סטאָר" קויפֿן פֿלייש אַ וועלט מיט מענטשן? אַלע טאָג מאַכט ער נייַע באַקאַנטשאַפֿטן מיט די פֿייַנסטע לייַט פֿון ניו-יאָרק. עס איז דאָ אַ האָפֿענונג, אַז מייַן ברודער זאָל גיין העכער און העכער, מחמת ער איז באַליבט פֿון די באַלעבאַטים און זייער בכּבֿודיק ביי די קאָסטאָמערס. אַ קאָסטאָמער האָט הנאה, אַז אים באַדינט אַ טאַטנס אַ קינד, ניט קיין געבוירענער משרת... איין שטיקעלע חסרון האָט מייַן ברודער - דאָס וואָס עס וואַקסט אים, ניט פֿאַר אייַך געדאַכט, אַ באָרד. ער זאָל ניט האָבן קיין באָרד, וואָלט ער געווען גאָר-גאָר אָללרייַט. איז אָבער, ווי אויף צו להכעיס, האָט זיך זייַן באָרד אין אַמעריקע ביי אים צעוואַקסן אין דער ברייט און אין דער לענג. דאָס הייסט, מער אין דער ברייט ווי אין דער לענג. זאָגט אים פּיניע, אַז ער וואָלט געמעגט דאָס בערדל, אויף אַמעריקאַנער לשון גערעדט, אַביסל "צופּיקסן * ", אַזוי ווי ער, פּיניע, האָט געטאָן. ער האָט זיך אַרייַנגעכאַפּט צו אַ שערער (דאָס הייסט עס אַ "באַרבער-שאַפּ") און האָט זיך אַוועקגעזעצט, זאָגט ער, אויפֿן "טשער * " (אַזאַ שטול) און פֿאַרוואָרפֿן דעם קאָפּ און ניט געזאָגט קיין וואָרט, מחמת ער האָט נאָך דעמאָלט ניט געקאָנט רײדן קיין ענגליש. איז צוגעגאַנגען דער שערער, דער "באַרבער" הייסט עס, און האָט אים, זאָגט ער, אָנגענומען ביי דער נאָז - אַזוי זאָגט פּיניע - און האָט ניט געטאָן גאָרניט. ער האָט אים, זאָגט ער, נאָר אָנגעזייפֿט גוט דאָס גאַנצע פּנים און איז זיך דורכגעגאַנגען מיט אַ גאָלמעסער מער ניט אַז צוויי מאָל, און האָט אים געהייסן אויפֿשטיין. און אַז ער איז אויפֿגעשטאַנען, אַזוי דערציילט פּיניע, און האָט געגעבן אַ קוק אין שפּיגל, האָט ער זיך אַליין ניט דערקענט. אויף זייַן פּנים איז ניט געבליבן, איר זאָלט זאָגן, אַ סימן פֿון אַ באָרד, אָדער פֿון וואָנצעס, גלאַט, ווי אַ לאָקשנברעט. עס האָט זיך אים, זאָגט ער, אויסגעוויזן, אַז ער שמייכלט... וויי-וויי, וואָס ער האָט געהאַט פֿון זייַן ווייַב טייַבלי! זי האָט נעבעך געחלשט צוויי מאָל און איז אַזש קראַנק געוואָרן פֿון צרות און פֿאַר בזיון. דאָס איז אָבער נאָר געווען די ערשטע צייַט. איצט האָט זי זיך שוין צוגעוווינט. איר פּיניע גאָלט זיך אַלע וואָך דאָס גאַנצע פּנים און זעט אויס ווי אַן עכטער אַמעריקאַנער. ער רעדט שוין גאָר ענגליש און קייַט שוין כּסדר "טשוינגאָם * ". ער שלינגט דאָס שוין אָבער מער ניט אַראָפּ... דערצו, ווען ער זאָל נאָך וועלן אַכטונג געבן, די מאַנישקע זאָל זיך ביי אים ניט צעשפּיליען, דאָס האַלדזטיכל זאָל זייַן אויף אַן אָרט, אוןביידע הויזן זאָלן זייַן גלייַך, ניט איינער אַראָפּ, דער אַנדערער אַרויף, - וואָלט ער שוין געווען אַ גאַנצער דזשענטעלמען, אַ ספּאָרט.

- ו -

פּיניע זאָל ניט האָבן אויף זיך קיין דרייקאָפּ (ער שטאַמט דאָך פֿון אַ משפּחה פֿון "קעפּמענטשן"), און דער קאָפּ זייַנער זאָל אים ניט טראָגן אין די גרויסע געשעפֿטן, וואָס דאָ הייסט עס "ביזנעס", וואָלט ער געקאָנט מאַכן אַ לעבן. ער מאַכט אַזוי אויך אַ לעבן. נאָר דער חסרון איז, וואָס ער וואַרפֿט זיך אַלע מאָל אויף אַן אַנדער דזשאַב. דערפֿאַר האָט ער אַ מעלה, וואָס ער שעמט זיך ניט מיט קיין אַרבעט אין דער וועלט. ער וועט אייַך טאָן וואָס איר וועט אים הייסן, אַבי מאַכן אַ טאָלער. קערן די סטריט - איז קערן די סטריט. שאַרן קוילן - איז שאַרן קוילן. פּעדלען מיט גאַזעטן - איז אַוודאי גוט. אַמעריקע, זאָגט ער, איז אַ פֿרייַע מדינה און אַ בזיון איז, זאָגט ער, נאָר גנבֿענען. דערפֿאַר, זאָגט ער, אַרבעטן דאָ אַלע און קיינער גנבֿעט ניט. גנבֿענען, זאָגט ער, גנבֿענען דאָ נאָר די איטאַליענער. אַ געבאָרענער אַן אַמעריקאַנער, זאָגט ער, וועט ניט גנבֿענען, עס מעג ליגן גאָלד. אַן אַמעריקאַנער וועט אייַך קיינמאָל ניט אָפּנאַרן. און קיין ליגן וועט אייַך קיינמאָל אַן אַמעריקאַנער ניט זאָגן. אַזוי דרינגט פּיניע. ער האָט שוין אַפֿילו געמאַכט אַ ליד אויף אַמעריקע. דאָס גאַנצע ליד געדענק איך ניט. עטלעכע שורות פֿון דעם קאָן איך אייַך זאָגן אויף אויסנווייניק. אָט אַזוי הייבט זיך עס אָן ביי אים:

"קאָלומבוסעס מדינה
איז אַ לאַנד פֿאַר גרינע.
דאָס איינציקע געבליבן,
וואָס אַ ייִד מאַכט דאָ אַ לעבן...
דאָס לאַנד איז גרויס
גאָר אָן אַ סוף.
דאָ האַקט מען ניט קיין טשייַניק,
דאָ ווייס מען ניט פֿון בלאָף..."
דערנאָך זינגט זיך ביי אים ווייַטער און ווייַטער, און לאָזן לאָזט ער אויס מיט אַזאַ מין גראַם:

"אַמעריקע איז דאָס לאַנד פֿון יושר,
האָט אַ פּרעזידענט און ניט קיין קייסער..."
לאַכט פֿון אים מייַן ברודער אליהו. ער זאָגט, אַז "יושר" גראַמט זיך עפּעס ניט אַזוי גוט מיט "קייסער". ענטפֿערט אים פּיניע מיט אַ משל: "אַז דער מאַן הייסט מענדל, מעג מען עסן פֿון זייַן פֿענדל. און אַז דער מאַן הייסט לייזער, איז אַ רוח אים אין טאַטן... פֿרעגט די וועלט אַ קשיא: ווו איז דאָ דער גראַם? איז דער תּירוץ: אַ רוח אים אין טאַטן אָן אַ גראַם"...

- ז -

איר מיינט, אַז אונדזערע ווײַבער מאַכן ניט קיין לעבן? איך מיין דאָס מײַן ברודער אליהוס ווײַב ברכה און אונדזער חבֿר פּיניעס ווײַבל טײַבל. זיי אַרבעטן בײַ "נעק-טײַס * ")מענערשע שניפּסן(. און ווען האָבן זיי צו פֿאַרדאַנקען? ווידעראַמאָל מײַן מאַמען, און ווידעראַמאָל צוליב דעם, וואָס זי גייט אַלע שבת אין שול אַרײַן. דאָרט האָט זי זיך באַקענט מיט אַן אָלרײַטניטשקע, אַ נגידית הייסט עס)אַ נגיד הייסט דאָ אַן "אָלרײַטניק"(. די דאָזיקע אָלרײַטניטשקע איז אַמאָל געווען, ניט אויסגערעדט זאָל זײַן, אַ דינסטמיידל בײַ אונדז אין כּתרילעווקע, טאַקע בײַ רב יאָסיע דעם נגיד. איר נאָמען איז קריינדל. מיט דער קריינדלען איז אַ גאַנצע געשיכטע, וואָס קאָן דערציילט ווערן אין קורצן.

- ח -
בײַ אונדז, אין כּתרילעווקע, איז אַמאָל געווען אַ קצבֿ מיטן נאָמען מלך. מלך דער קצבֿ. האָט דער מלך געהאַט אַ יונג מיטן נאָמען נחמיה. האָט ער זיך פֿאַרליבט, אָט דער נחמיה הייסט עס, אין דער מויד, אין קריינדלען, און געוואָלט מיט איר חתונה האָבן. האָט ער ניט געהאַט מיט וואָס. האָט ער זיך מישבֿ געווען איינמאָל, - מלך דער קצבֿ האָט אים געגעבן געלט, ער זאָל פֿאָרן אויפֿן יריד קויפֿן אַ בהמה, - האָט ער גענומען דאָס געלט, נחמיה הייסט עס, און איז אַוועק מיט דער מויד, מיט קריינדלען הייסט עס, קיין אַמעריקע. האָט דאָס אים באַגליקט און ער איז געוואָרן אַן אָלרײַטניק, און קריינדל איז געוואָרן אַן אָלרײַטניטשקע. איצט האָבן זיי אַ פֿאַבריק, דאָ הייסט עס אַ פֿעקטאָרי, פֿון נעק-טײַס, דאָס הייסט פֿון האַלדזטיכלעך. האָט זיך געטראָפֿן אַ מעשׂה, די אָלרײַטניטשקע, קריינדל הייסט דאָס, האָט געהאַט יאָרצײַט נאָך איר מאַמע. איז זי געקומען אין שול און האָט זיך צערעדט מיט דער מאַמע און זיך געלאָזט דערקענען. דערהערט פֿון דער מאַמע, אַז מײַן טאַטע איז געווען פּייסי דער חזן, האָט זי זיך נאָך מער צוגעלאָזט צו מײַן מאַמע און צוגעזאָגט אונדז באַהילפֿיק זײַן מיט וואָס נאָר מעגלעך. האָט איר די מאַמע געזאָגט, אַז קיין הילף וויל זי ניט. זי פֿאַרלאַנגט נאָר אַרבעט פֿאַר אירע קינדער. אַ וואָרט און אַ וואָרט - די אָלרײַטניטשקע האָט אויסגעפּועלט בײַ איר מאַן דעם אָלרײַטניק, ער זאָל געבן אַן אָרט בײַ זיך אין דער פֿעקטאָרי פֿאַר מײַן שוועגערין ברכה און פֿאַר אונדזער פּיניעס ווײַבל טײַבל. זײַנען זיי אַ פּאָר וואָכן געגאַנגען אויף בראָדוויי אַרבעטן אין דער פֿעקטאָרי. און דערנאָך האָט די מאַמע געפּועלט, מע זאָל זיי געבן אַרבעט אַהיים, ניט זיצן אַ גאַנצן טאָג אין שאַפּ.

- ט -
עס האָט אָבער לאַנג ניט אָנגעהאַלטן: כּל-זמן דער "סיזען * " האָט זיך געהאַלטן, איז מען געווען "ביזי * ", דאָס הייסט, מע האָט געהאַט אַרבעט. שפּעטער, אַז ס'איז געוואָרן "סלעקטיים * ", דאָס הייסט, ס'איז קיין אַרבעט ניט געווען, זײַנען אונדזערע ווײַבער געבליבן אָן אַרבעט. מיר האָבן זיך אָבער שטאַרק ניט גענומען צום האַרצן. וואָרעם "גאָט איז אַ פֿאָטער - מיט איין האַנט שטראָפֿט ער, מיט דער אַנדערער היילט ער". אַזוי זאָגט די מאַמע. איך פֿאַרשטיי דאָס ניט מיטן שׂכל: צו וואָס דאַרף גאָט שטראָפֿן און דערנאָך היילן? אַמער, לאָז ער ניט שטראָפֿן, וועט ער פֿאַרשפּאָרן היילן... און ווידער זאָגט די מאַמע, "אַז גאָט שיקט די רפֿואה פֿאַר דער מכּה"...

- י -
אַקעגן וואָס זאָגט זי דאָס? - וועט איר באַלד הערן. נאָר לאָמיר זיך אַביסל אָפּרוען, כּדי איך זאָל כּוח האָבן דערציילן ווײַטער.

XIII

די רפֿואה פֿאַר דער מכּה

- א -
איך האָב אײַך צוגעזאָגט דערציילן, וואָס מײַן מאַמע האָט געמיינט מיט דעם, וואָס זי זאָגט, אַז "גאָט שיקט צו די רפֿואה פֿאַר דער מכּה"? אַזוי איז געווען די מעשׂה:

מײַן ברודער אליהון איז נימאס געוואָרן צו דינען אין דער "ייִדישער נײשאָנאַל וווּרשט קאָמפּאַני". ס'איז ניט פֿאַר אים קיין דזשאַב. פֿאַרגעסט ניט, אַז מײַן ברודער אליהו איז פּייסי דעם חזנס אַ זון. ער איז אַ יונגערמאַן אַן איידעלער. ער האָט אַ קול-נגינה. קאָן גאַנץ פֿײַן דאַווענען פֿאַרן עמוד. ווי פּאַסט דאָס פֿאַר אַזאַ יונגנמאַן צו דערלאַנגען קישקעלעך צום טיש? דאָס דערלאַנגען אַליין וואָלט נאָך אפֿשר ניט אויסגעמאַכט, זײַנען אָבער פֿאַראַן אַלערליי מענטשן. פֿאַראַן מענטשן איידעלע. אַן איידלמאַן, אַ טאַטנס אַ קינד, קומט אַרײַן און הייסט זיך דערלאַנגען אַ פּאָרציע וווּרשטלעך, עסט אויף די וווּרשטלעך, באַצאָלט און גוד באַי.

- ב -
פֿאַראַן אָבער אַזעלכער, וואָס איז ניט קיין איידלמאַן. עס מאַכט זיך אַמאָל אַ גראָבער נפֿש. קאָכט ער אויס דאָס וואַסער. דאָס זײַנען אים די קישקעלעך ניט גענוג הייס. דאָס פֿעלט אים זענעפֿט. און אַז ער רעדט, זאָגט ער ניט ווי אַ מענטש: "זײַט-זשע מוחל, גיט מיר נאָך אַ פּאָרציע". נאָר ער טוט אַ פֿײַף, אָדער אַ קנאַק מיט די פֿינגער און אַ הוק: "סעי, ווייטער! גיוו מי * נאָך אַ פּאָרציע!" און מײַן ברודער אליהו איז ניט געוווינט געוואָרן, מע זאָל צו אים אַזוי ריידן. ווערט ער אָנגעצונדן. ער ענטפֿערט ניט אַזאַ גראָביאַן. ווערט דער גראָביאַן אין כּעס און שרײַט נאָך העכער: "סעי, פּראָפֿעסאָר! קאַם איר * !" ענטפֿערט אים דעמאָלט אליהו: "וואָס פֿאַר אַ פּראָפֿעסאָר בין איך

אײַך?"... ווערט יענער נאָך מער אין כּעס און צעשרײַט זיך. דערהערט דער באַלעבאָס. קומט ער צו צו מײַן ברודער און פֿרעגט אים: "וואַט איז די מערדער וויט יו * ?" דאָס הייסט: וואָס טוט זיך עס מיט דיר?... ענטפֿערט אים ניט אליהו. פֿרעגט אים דער באַלעבאָס: "פֿאַרוואָס ענטפֿערסטו ניט, אַז מע פֿרעגט דיך?" זאָגט אים אליהו: "פֿרעגט מיך ווי אַ מענטש, וועל איך אײַך ענטפֿערן". פֿרעגט אים דער באַלעבאָס: "וועלכעס הייסט ווי אַ מענטש?" ענטפֿערט אים אליהו: "אַ מענטש רעדט אויף ייִדיש"... פֿרעגט אים ווידער דער באָס: "און אַז איך רייד אויף ענגליש, בין איך אַ פּיפּערנאָטער?"... ענטפֿערט אים אליהו: "עס קאָן זײַן..."

- אויב אַזוי, - זאָגט צו אים דער באָס - קריגסטו די סעק * . דאָס הייסט, דו קאָנסט מאָרגן זיצן אין דער היים...

- ג -

"דעם דריטן טאָג אַ שטיקל ברויט, אַבי ניט פֿאַרקויפֿן קיין קישקעלעך". אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו. אונדזער חבֿר פּיניע שטימט מיט אים ניט אײַן. פּיניע גייט מיט דעם גאַנג, אַז אַמעריקע איז אַ פֿרײַע מדינה, אַז אין אַמעריקע באַדאַרף אַלצדינג אָנשטיין. און טאָמער ווילט איר אים איבערשפּאַרן, הייבט ער באַלד אָן מיט זײַנע מיליאָנערן: "קאַרנעגי... וואַנדערבילד... ראָקענפֿעלער..." פֿרעגט אים אליהו:

- פֿון וואַנען קענסטו זיך מיט די דאָזיקע לײַט?

ענטפֿערט אים פּיניע אָפּ:

- למאַי פֿון וואַנען ווייס איך, וואָס אין דעם רוסישן "הויף" טוט זיך?

פֿרעגט אים ווידער אליהו:

- נו יאָ, פֿון וואַנען ווייסטו דאָס?

ענטפֿערט אים פּיניע אָפּ:

- זאָלסט לייענען אַזוי פֿיל ראָמאַנען, ווי איך, וואָלסטו אפֿשר אויך געוווּסט...

- ד -

דאָס מיינט פּיניע די ביכער, וואָס ער לייענט בײַ אונדזער משה דעם אײַנבינדער. זיי זײַנען געדרוקט אויף פּראָסט ייִדיש. און גראָב זײַנען זיי. און שווער. שווערער פֿון דער מאַמעס טײַטש-חומש. משה דער אײַנבינדער גיט זיי אויף איבערלייענען. ער מאַכט דערפֿון אַ לעבן. וואָרעם איין בוך לייענען אפֿשר הונדערט מענטשן. צום מיינסטן, ווײַבער. ווײַבער האָבן ליב ראָמאַנען. מײַן שוועגערין ברכה לייענט זיי אַלע שבת בײַ טאָג, ווי אַ וואַסער. מײַן מאַמע און פּיניעס ווײַב טײַבל האָבן ליב צו הערן, ווי ברכה לייענט. די מאַמע ווערט באַלד אַנטשלאָפֿן. נאָר טײַבל רעדט און זיפֿצט. אַמאָל וויינט זי. זי האָט אַ ווייך האַרץ. ס'זאָל ניט זײַן שבת און מע זאָל מעגן, וואָלט איך אויסגעמאָלט מיט אַ פּענדזל אויף פּאַפּיר, ווי אַזוי ברכה לייענט, און ווי אַזוי די מאַמע שלאָפֿט, און ווי אַזוי טײַבל וויינט...

נאָר מיר האָבן זיך אַביסל פֿאַררעדט, און מיר ווייסן נאָך אַלץ ניט, ווי אַזוי גאָט שיקט צו די רפֿואה פֿאַר דער מכּה.

- ה -

פֿריִער - וועגן דער מכּה. געוויס איז דאָס אַ מכּה, אַז אַ יונגערמאַן, ווי מײַן ברודער אליהו, גייט אַרום אָן אַ שטאָך אַרבעט. ער קאָן ניט טאָן דאָס, וואָס אונדזער חבֿר פּיניע טוט. פּיניען, למשל, שטייט אָן נעמען אַ לאָפּעטע ווינטער און רייניקן דעם שניי פֿון דער סטריט. אליהו זאָגט, אַז ער וואָלט אויך געגאַנגען רייניקן דעם שניי, נאָר ניט אין סטריט. זאָגט צו אים פּיניע: "וואָס דען האָסטו געוואָלט? מע זאָל דיר אַרײַנטראָגן דײַן פּאָרציע שניי אין שטוב אַרײַן?" ברענט דאָס אליהון, וואָס פּיניע איז אויפֿגעלייגט.

- אַ פּנים, ס'איז דיר גוט, וואָס דו זאָגסט ווערטלעך? - טוט אים אליהו אַ זאָג און באַקומט פֿון אים אַן ענטפֿער:

- שור איז מיר גוט, אַז איך דערמאָן זיך, אַז איך בין אין אַמעריקע, ניט אין פּאָגראָמענלאַנד.

- אַ גדולה אויף דײַן באָבען! - זאָגט אליהו, און פֿון האַרצווייטיק גייט ער אַוועק גאָר אין שול אַרײַן, אין כּתרילעווקער בית-המדרש. און דאָ, אין כּתרילעווקער בית-המדרש, קומט די רפֿואה צו דער מכּה. ווי אַזוי? וועט איר הערן אַ שיינס.

- ו -

מיר דאַכט, איך האָב אײַך שוין אַמאָל דערציילט, אַז אין דעם זומער, וואָס מיר האָבן זיך אַרומגעשלעפּט איבערן לאָנדאָנער ווײַטשעפּעל, איז דערווײַל אין דער אַלטער היים, אין אונדזער ליבן כּתרילעווקע, אויסגעבראָכן אַ כּפֿול-שמונהדיקער פּאָגראָם מיט אַ שׂרפֿה אַ צוגאָב. וואָס מע האָט געקאָנט ראַבעווען, האָט מען גערוּאַבעוועט. וואָס מע האָט געקאָנט צעברעכן, האָט מען צעבראָכן. דאָס איבעריקע האָט מען אונטערגעצונדן און פֿאַרברענט. מילא, פֿון אָרעמע לײַט שמועסט מען ניט. אַ חוץ די עטלעכע קישעלעך האָבן זיי ניט געהאַט וואָס צו פֿאַרלירן. זיי האָבן געדאַנקט גאָט, וואָס זיי זײַנען כאָטש אַרויס מיטן לעבן. וואָרעם עס זײַנען געווען אַזעלכע, וואָס האָבן געכאַפּט קלעפּ, און אַזעלכע, וואָס זײַנען פֿון די קלעפּ געשטאָרבן. אָרעמע עופֿעלעך נעבעך זײַנען אַ טייל צעריסן געוואָרן פֿון די כוליגאַנעס און אַ טייל זײַנען אויסגעגאַנגען פֿון הונגער. נאָר פֿון די רעדט מען ניט. ריידן רעדט מען פֿון יענע, וואָס ערשט נעכטן זײַנען זיי געווען נגידים, גבֿירים, אַדירים, און הײַנט זײַנען זיי געבליבן קבצנים, דלפֿנים, עניים, ואבֿיונים, אָן אַ העמד אויפֿן לײַב און אָן אַ שטיקל ברויט. אָט פֿון די דאָזיקע געפֿאַלענע, אַז מע טוט אַ טראַכט, - אַזוי זאָגן אונדזערע לײַט - גייט איבער אַ פֿראָסט איבערן לײַב! פֿאַרוואָס גייט ניט איבער קיין פֿראָסט איבערן לײַב, אַז מע טוט אַ טראַכט וועגן די אָרעמע לײַט און וועגן זייערע אָרעמע עופֿעלעך, וואָס זײַנען צעריסן געוואָרן פֿון די כוליגאַנעס און וואָס זײַנען אויסגעגאַנגען פֿון הונגער? - דאָס קאָן איך ניט פֿאַרשטיין. מײַן חבֿר מענדל אויך ניט. ער זאָגט, אַז די כּתרילעווקער ייִדן האָבן שוין אַזאַ טבֿע: אַן אָרעמאַן, אַז ער גייט אויס פֿון הונגער, איז בײַ זיי גאָרניט. און אַ נגיד, אַז ער ווערט אַ קבצן - כאַפּט זיי אַוועק דער רוח!...

- ז -

בקיצור - צווישן אונדזערע כּתרילעווקער נגידים, גבֿירים, אַדירים איז געווען איינער מיטן נאָמען משה-נח. אַחוץ וואָס ער האָט געהאַט אַן אייגענע שטוב מיט אַ הויף, מיט אַ גאָרטן, איז ער גלאַט געווען אַ גבֿיר. אַ סימן: זומער פֿלעגט ער אַרומגיין אין די גאַטקעס, דאָס הייסט, אין די אונטערהויזן. און אויף די אונטערהויזן - אַ כאַלאַט. אַ ייִד אַן אָרעמאַן וועט ניט וואַגן באַווײַזן זיך אין די אונטערהויזן. מסתּמא, דאַרף מען רעכענען, איז ער תּקיף, אַ ייִד אַ גבֿיר - ווּעמען הערט ער?... הײַנט ווייס די גאַנצע וועלט, אַז פֿון זײַן מאַמע איז אים געבליבן בירושה דרײַ קלייטן אין מיטן מאַרק. און אַ בהמה האָט ער געהאַט אַלע מאָל אַ מעלקעדיקע. די דרײַ קלייטן האָבן אים גענוג אַרײַנגעטראָגן צום לעבן, נאָך איבער גענוג. פֿונדעסטוועגן האָט זײַן ווײַב נחמה-מירל (מע האָט זי גערופֿן "דחבה-בירל", דערפֿאַר וואָס זי האָט אַ פֿאַרלייגטע נאָז) געשלעפּט פֿון דער מעלקעדיקער בהמה כּמעט די גאַנצע הוצאה פֿון דער שטוב. און בכדי מע זאָל איר ניט געבן קיין עין-הרע, האָט "דחבה-בירל" ליב געהאַט זיך קלאָגן, אַז איר "בהבה" האָט זיך אויפֿגעהערט צו "בעלקן" און זי גיט ניט קיין "בילך"... נאָר כּתרילעווקע נאַרט מען ניט אָפּ. אַלע האָבן געוווּסט, אַז ס'אַ ליגן - די בהמה האָט זיך ניט אויפֿגעהערט צו מעלקן און זי גיט מילך... הײַנט שטעלט אײַך פֿאָר, אַז אַזאַ ייִד, ווי משה-נח, אַנטלויפֿט קיין אַמעריקע, אַ נאַקעטער, אַ באָרוועסער, ווי די מאַמע האָט אים געהאַט, - זאָל מען אויף אים ניט האָבן קיין רחמנות? נאָר וואָס קאָן טאָן משה-נח אין אַמעריקע? ער וועט דאָך ניט גיין אַרבעטן אין אַ שאַפּ, זײַנע קינדער אויך ניט. האָבן זיך די חבֿרה "אַנשי כּתרילעווקע" אויף אים אַרומגעקוקט און האָבן אים געמאַכט פֿאַר אַ שמשׂ אינעם כּתרילעווקער בית-המדרש.

- ח -

אין אַמעריקע אַ שמשׂ זאָלט איר ניט אַוועקמאַכן מיט דער האַנט. אין אַמעריקע אַ שמשׂ לעבט שענער ווי אין כּתרילעווקע אַ באַלעבאָס. פֿון יאָרצײַטן אַליין קאָן מען דאָ נתעשר ווערן. מע האַלט דאָ זייער שטאַרק פֿון יאָרצײַטן. אַ גאַנץ יאָר דאַוונט מען דאָ ניט. מע האָט קיין צײַט ניט. "טײַם איז מאָני * " - צײַט איז געלט. אַזוי גייט דאָ דאָס לשון. נאָר אַז איינער האָט יאָרצײַט - וואַרפֿט ער אַוועק אַלע ביזנעס און לויפֿט אין שול אַרײַן. און פֿון שול לויפֿט ער אַוועק אין אַ ייִדישן רעסטאָראַן און הייסט זיך געבן אַ כּשרן אָנבײַסן, וואָרעם ער האָט יאָרצײַט. און וויבאַלד ער האָט יאָרצײַט, לעקט אָפּ דער שמשׂ אַ ביינדל. און ווער שמועסט אַ בר-מיצווה - דעמאָלט פֿאַלט שוין אַרײַן דעם שמשׂ גאָר אַ גראָבס. בײַ אונדז, אין דער אַלטער היים, אַז אַ ייִנגל ווערט בר-מיצווה, טוט מען אים אָן תּפֿילין און ער מוז שוין גיין אַלע טאָג דאַווענען. דאָ, אין אַמעריקע, אַ בר-מיצווה - איז אַ יום-טובֿ. מע טוט אָן דעם בחורל אַ טליתל. מע רופֿט אים אויף, ווי אַ חתן, צו דער תּורה. ער קוויטשעט אויס, ווי אַ יונג האָנעכל, די הפֿטורה. דערנאָך הייבט ער אויף די הענטלעך און באַלעבעטשעט עפּעס אַ דרשה, אויסגעחזרט אויף אויסנווייניק, און דווקא אויף ענגליש. חס-וחלילה ניט אויף ייִדיש. דערנאָך גייט צו דער ראַבינער (דאָ הייסט ער "ראַבײַ * ", און גייט געגאָלט דאָס גאַנצע פּנים, און זעט אויס ווי בײַ אונדז אַ פּוילישער קסיאָנדז *). ער לייגט אַרויף די ברייטע אַרבל אויפֿן בר-מיצווה און בענטשט אים "יבֿרכך"...

- ט -

קורץ, משה-נח האָט אַ גוטן דזשאַב. איין זאַך נאָר, וואָס ער מוז נעבעך אַליין גיין צו די באַלעבאַטים קאָלעקטן * . דאָס הייסט, אײַנמאָנען די "בעבֿור-שנדרס" מיט די דיוס * . דאָס הייסט, דאָס חודש-געלט פֿון די באַלעבאַטים. נו, פּאַסט דאָס פֿאַר אַ ייִדן, וואָס איז ערשט ניט לאַנג געווען אַ נגיד, - זאָל גיין קאָלעקטן? זײַן ווײַב "דחבה-בירל" האָט אַזש געוויינט פֿאַר מײַן מאַמען, אויסגעגאָסן איר גאַנץ ביטער האַרץ פֿאַר איר. זי האָט געזאָגט: "איר בעגט ביר גלייבן בדאבדות, אַז איטלעכס באָל, וואָס בײַד באַד דאַרף גייד באָדעד בעבֿור-שדדרס, זעט ער זיך ביט'ד בלאך-הבוות..." איך האָב מורא, אַז קיינער פֿון אײַך וועט ניט פֿאַרשטיין אַזאַ

לשון. עפּעס קומט דאָס אויס תּרגום. מוז מען אײַך איבערזעצן: "איר מעגט מיר גלייבן בנאמנות, אַז איטלעכס מאָל, וואָס מײַן מאַן גייט מאָנען בעבֿור-שנדרס, זעט ער זיך מיטן מלאך-המוות"... אויסגעהערט פֿון נחמה-מירלען איר ביטער האַרץ, גיט איר מײַן מאַמע אַ גלײַכע עצה, אַז איר משה-נח זאָל נעמען מײַן ברודער אליהו פֿאַר אַ קאָלעקטאָר. אים וועט דאָס זײַן אַ הילף, און מײַן ברודער וועט מאַכן אַ לעבן... פֿאַרשטייט זיך, אַז משה-נח האָט זיך אָנגעכאַפּט אין דעם פּלאַן מיט ביידע הענט. מײַן ברודער אליהו האָט זיך אַפֿילו צום אָנהייב אַביסל געקווענקלט. ס'איז אים נאָך געווען אַביסל פּריקרע. איז אונדזער חבֿר פּיניע געקומען צו הילף. ער האָט זיך צעלאָזט מיט זײַן לשון, ווי ער קאָן. ער האָט אַוועקגעגעבן אליהון אַ רעכטע פּאָרציע:

- איך פֿאַרשטיי ניט, וואָס איז מיט דיר די גרויסקייט? מיט וואָס ביסטו מער מיוחס פֿון קאַרנעגי, ראָקענפֿעלער, וואַנדערבילד?... און - פּאַשאָל!

פּיניע, אַז ער וויל, קאָן ער!

- ו -

ווער וואָלט זיך עס, אַ שטייגער, געריכט, אַז פֿון אַזאַ קליינעם דזשאַב, ווי זײַן אַ קאָלעקטאָר בײַ אַ שמשׂ פֿון אַ שול, זאָל זיך אויספּיקן מיט דער צײַט אַ סך אַ גרעסערער דזשאַב? און ניט איין דזשאַב, נאָר צוויי דזשאַבן. איין דזשאַב אַלס קאָלעקטאָר פֿון אַ פֿוירניטשור-ביזנעס * פֿאַר מײַן ברודער אליהו. און דער אַנדערער דזשאַב אַלס קאָלעקטאָר פֿון אַן אינשורענס-קאָמפּאַני * - פֿאַר אונדזער חבֿר פּיניע. נאָר איך זע נאָך אײַערע פּנימער, אַז איר הייבט ניט אָן צו פֿאַרשטיין, וואָס איז אַזעלכעס "פֿיורניטשור" און וואָס איז "אינשורענס". וואַרט מיר צו אַ ווײַלע - איך וועל אײַך אַלצדינג דערקלערן.

XIV

מיר קאָלעקטן

- א -

דערפֿאַר איז גוט אין אַמעריקע, וואָס אַלצדינג טראָגט מען אַרײַן אין שטוב אַרײַן. און אַלצדינג גיט מען אײַך דאָ אויף אויסצאָלן. פֿאַר איין טאָלער אַ וואָך קאָנט איר אײַך אויסמעבלירן אײַער שטוב, ווי אַ גראַף. דאָ זאָגט מען ניט "אויסמעבלירן". דאָ זאָגט מען: "אויספֿוירנישן * ". וואָרעם מעבל הייסט דאָ "פֿוירניטשור * ". פֿון וואַנען שטאַמט דאָס וואָרט "פֿוירניטשור" - ווייס איך ניט. מײַן ברודער אליהו דענקט, אַז דאָס דאַרף וואַקסן פֿון צוויי ווערטער: "פֿאָרניט" - פֿון פֿאָרנט, און "טשער" - אַ בענקל, אַ שטול. זאָגט אָבער אונדזער חבֿר פּיניע, אַז עס הייבט זיך גאָר ניט אָן. ערשטנס, וואָס עפּעס פֿון פֿאָרנט, פֿאַרוואָס ניט פֿון הינטן? און פֿאַרוואָס עפּעס גראָד אַ שטול, פֿאַרוואָס ניט קיין שפּיגל? און צווייטנס, זאָגט מען דען פֿאָרניטשער? מע זאָגט דאָך גאָר "פֿוירניטשער". און דריטנס, מע זאָגט ניט "פֿוירניטשער", נאָר "פֿוירניטשיר" - מיט אַ חיריק. זאָגט אים אליהו, אַז נאָר אַ משוגענער וועט זאָגן פֿוירניטשיר, מיט אַ חיריק. אַ קלאָרער מענטש וועט אַלעמאָל זאָגן מיט סגול - "פֿוירניטשער". אַזוי לאַנג האָבן זיי זיך געשפּאַרט און געאַמפּערט, עס האָט שוין כּמעט געהאַלטן בײַ פּעטש. אַ גליק, וואָס ברכה איז דערבײַ געווען, האָט זי ניט דערלאָזט. ביז ס'איז געבליבן, מע זאָל פֿרעגן בײַ אַן אמתן אַמעריקאַנער. דאָס הייסט, טאַקע בײַ אַ ייִדן, נאָר בײַ אַזאַ ייִדן, וואָס איז ניט קיין גרינער. דאָס הייסט, אַזעלכער, וואָס איז שוין דאָ אין לאַנד כאָטש אַ יאָר עטלעכע און צוואַנציק. לאָזט זיך אויס, אַז דאָס וואָרט פֿוירניטשער לייגט זיך ניט אויס ניט מיט אַ חיריק און ניט מיט אַ סגול, נאָר מיט אַ מלופּן. דאָס הייסט, מע דאַרף גאָר זאָגן "פֿוירניטשור". הײַנט גייט זײַט אַ חכם!

- ב -

קיינער קויפֿט דאָ ניט אַ זאַך פֿאַר מזומן געלט. סײַדן אַזאַ ייִד, ווי דזשייקאָב שיף * . ער איז דער רײַכסטער מענטש, זאָגט מען, אין אַמעריקע. רײַכער פֿון אים איז שוין ניטאָ. אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו. און אונדזער חבֿר פּיניע דרינגט, אַז ניין. ער זאָגט, אַז קאַרנעגי איז אַ סך רײַכער. וואַנדערבילד - אַוודאי. און ראָקענפֿעלער - אַוודאי און אַוודאי! זאָגט אָבער אליהו: לא מיט אַ ספֿאָדיק! יענע זײַנען אפֿשר רײַכער אין ערד, אין אימעניעס. אָבער אין מזומן געלט - בלאָטע! - איז שיף רײַכער פֿון זיי אַלע. הייבט שוין פּיניע אָן אַרויס פֿון די כּלים און צעשרײַט זיך אויף מײַן ברודער אליהון, אַז ער ווייס ניט וואָס ער רעדט. וואָס ראָקענפֿעלער צעשענקט אַ יאָר נדבֿות נאָר, פֿאַרמאָגט דאָס אפֿשר ניט שיף אויף זײַן מאַיאָנטיק. ווערט שוין מײַן ברודער אליהו אין כּעס און זאָגט אויף פּיניען, אַז ער איז אַ שׂונא-ישׂראל, אַן אַנטיסעמיט, וואָרעם אַפֿילו ס'זאָל זײַן אמת, אַז ראָקענפֿעלער זאָל זײַן רײַכער פֿון שיפֿן, דאַרף ער אויך זאָגן, אַז שיף איז רײַכער. וואָרעם ראָקענפֿעלער איז אַ גוי, און שיף איז אַ ייִד. צעלאָזט זיך פּיניע און זאָגט:

- און אַז שיף זאָל זײַן דרײַ מאָל אַ ייִד, דעריבער זאָל איך זאָגן אַ ליגן? דו פֿאַרגעסט זיך, אליהו, צו אָפֿט, אַז מיר זײַנען אין אַמעריקע, און אַז אַמעריקע האָט פֿײַנט בלאָף!

- אַזוי פֿיל מכּות זאָל זיך זעצן אונדזערע שׂונאים אויף אַזאַ אַן אָרט, ווו איך ווייס, און אַזוי פֿיל גוטע יאָר זאָלן מיר אַלע האָבן, וויפֿל ליגונים עס ווערט אויסגערעדט אַ טאָג נאָר אין ניו-יאָרק אַליין, אַ חוץ ברוקלין * און אַ חוץ

! * בראָנזוויל * און אַ חוץ די בראָנקס

אַזוי זאָגט מײַן שוועגערין ברכה, און זייער שפּאַרן זיך נעמט אַ סוף.

- ג -
וויבאַלד, אַז מע גיט פֿוירניטשור)געדענקט זשע, אַז מע דאַרף זאָגן "פֿוירניטשור"(אויף אויסצאָלן צו טאָלער אַ וואָך, דאַרף מען דאָך האָבן מענטשן, וואָס זאָלן אַרומגיין פֿון שטוב צו שטוב אײַנמאָנען די טאָלערס. איז דערויף געשטעלט געוואָרן קאָלעקטאָרס, וואָס גייען אַרום קאָלעקטן די טאָלערס. קאָלעקטאָרס זײַנען דאָ אַ סך. יעדער קאָלעקטאָר האָט זיך זײַן "ראַוט * ", זײַנע הײַזער, ווּ ער גייט אַרום קאָלעקטן. זײַן אַרבעט איז אָנקלאַפּן אין דער טיר. דערנאָך קומט ער אַרײַן און זאָגט: "גוד מאָרנינג * !" - דאָס הייסט: אַ גוט מאָרגן. דערנאָך זאָגט ער: "ווערי נײַס דעי * " - דאָס הייסט: זייער אַ שיינער טאָג!... דערנאָך גיט ער אײַך אַרויס אַ קוויטאַנציע, נעמט אָפּ דעם טאָלער און זאָגט: "גוד באַי". מער דאַרף ער ניט ריידן. און דאָס היטל אַראָפּנעמען איז אויך ניט נייטיק. דאָ איז עס ניט קיין מאָדע. איר קאָנט אַרײַנגיין אינעם רײַכסטן הויז אין אַ היטל, און מיט די קאַלאָשן אויף די שטיוול, און איר קאָנט אײַך בעת-מעשׂה פּיפּקען אַ סיגאַרעט, אָדער פֿײַפֿן אַ ניגון, אָדער קײַען אײַער טשוויִנגאָם. קיינער וועט אײַך ניט זאָגן קיין קרום וואָרט. ס'איז אַמעריקע.

- ד -
מײַן ברודער אליהו איז גאַנץ צופֿרידן פֿונעם דזשאָב. אַ סך שענער, ווי שטיין אין דער "קאָלבאַסנע" און פֿאַרקויפֿן קישקעלעך. און פֿאַרדינען פֿאַרדינט ער אויך אַ סך מער, ווי וואָסער אַ וואָך, אַמאָל מאַכט ער אַכט טאָלער אַ וואָך, אַמאָל צען, און אַמאָל צוועלף. עס ווענדט זיך אין דער "פּאַגאָדע * ", אינעם וועטער הייסט דאָס. בײַ אַ גוטן וועטער קאָן מען גיין צופֿוס. בײַ אַ שלעכטן וועטער - מוז מען אונטערפֿאָרן מיט דער קאַר, קאָסט דאָס אַ ניקל. נאָר אַזעלכע ניקלס גייען ניט אַוועק בײַ מײַן ברודער קיין סך. וואָרעם בטבֿע איז אליהו אַ מענטש אַן אײַנגעהאַלטענער, גאָרניט דאָס, וואָס פּיניע. אונדזער פּיניע האָט שוין אַ סך אַ ברייטערע האַנט. זעלטן ווען ער גייט צופֿוס. ער מוז, זאָגט ער, פֿאָרן, וואָרעם ער האָט אַ נידעריקע ראיה אים קאָן מען גרינג איבערפֿאָרן. ניט אַזוי נאָך צוליב זײַן קורצזיכטיקייט, ווי צוליב דעם, וואָס ער איז אַ פֿאַרטראַכטע בריאה. דער קאָפּ טראָגט אים. און דערצו קאָן ער ניט באַגיין זיך אַ מינוט אָן דעם, ער זאָל ניט אַרײַנקוקן אין אַ בוך, אָדער אין אַ "פּייפּער". און אַמאָל מאַכט זיך, אַז ער האַלט סאַמע אין מיטן שרײַבן. דאָס הייסט, ער גייט אַרום און טראַכט און טראַכט - ער הערט גאָרניט, וואָס מע רעדט צו אים. דערנאָך כאַפּט ער אַ פּענסיל * אָדער אַ טינט-און-פּען און הייבט אָן שרײַבן, קאָן ער אײַך באַשרײַבן אפֿשר צען בויגן פּאַפּיר פֿון אַלע זײַטן. וואָס ער האָט דאָרטן אָנגעשריבן און וואָס טוט ער מיטן אָנגעשריבענעם - דאָס ווייס קיינער ניט. אַפֿילו זײַן ווײַב טײַבל אויך ניט. אַז מײַן ברודער אליהו פֿרעגט אים, וואָס ער האָט אָנגעשריבן, ענטפֿערט ער אים:

- מיר'ן עלטער ווערן, ועלן מיר וויסן...

מיר זײַנען שוין אַ היפּש ביסל עלטער געוואָרן, און מיר ווייסן נאָך אַלץ גאָרנישט.

- ה -
פֿונדעסטוועגן שאַט דאָס ניט אונדזער חבֿר פּיניען, ער זאָל מאַכן אַ לעבן. און נאָך ווי מאַכן אַ לעבן! אונדזער פּיניע איז אויך אַ קאָלעקטאָר. נישט בײַ פֿוירניטשור, נאָר בײַ "אינשורענס". בײַ אונדז ווערט דאָס אָנגערופֿן "סעקוראַנץ", אָדער "פֿאַרזיכערן זיך פֿונעם טויט". דאָ פֿאַרזיכערן זיך אַלע, יונג און אַלט, ווײַבער און קינדער, טאַטעס און מאַמעס, שוועסטער און ברידער, זיידעס און באָבעס. און אויך נישט פֿאַר מזומן, נאָר אויף אויסצאָלן, פֿון אַ ניקל ביז אַ טאָלער אַ וואָך. וואָס די סומע פֿון די אינשורענס איז גרעסער, דאַרפֿט איר אַלץ מער צאָלן. פֿאַראַן הײַזער אַזעלכע, ווּ אַלע מענטשן, פֿונעם עלטער-זיידן ביזן אוראייניקל, זײַנען אַלע פֿאַרזיכערט פֿונעם טויט. און טאָמער זײַנען נאָך ניט אַלע פֿאַרזיכערט, דאַרף דער קאָלעקטאָר זען דעם ניט-פֿאַרזיכערטן צו פֿאַרזיכערן. וואָס הייסט דאָס "פֿאַרזיכערן" און ווי אַזוי פֿאַרזיכערט מען אַ מענטשן פֿונעם טויט - ווייס איך ניט אַקוראַט. איך ווייס נאָר, אַז מײַן ברודער אליהו האָט זיך אָפּגעזאָגט פֿון דעם דזשאָב. ער האָט בעסער אויסגעקליבן דעם דזשאָב פֿון פֿוירניטשור. פֿאַר וואָס? ווײַל בײַ פֿוירניטשור קאָלעקטן דאַרף מען נאָר באַנוצן, ווי איך האָב אײַך שוין געזאָגט, די ווערטער: "גוד מאָרנינג" און "גוד באַי". און בײַ אינשורענס דאַרף מען ריידן, צוריידן, פֿאַררײדן און איבעררײדן. דערויף איז מסוגל נאָר אונדזער חבֿר פּיניע. ער קאָן איבעררײדן אַ וואַנט. ער קאָן מאַכן ריידנדיק אַ טויטן.

- ו -
בײַ אונדזער חבֿר פּיניע מאַכט ניט אויס, ווער איר זײַט און וואָס איר זײַט. פֿון וואָס איר זאָלט ניט ריידן - ער מוז אַרויף אויף זײַנעם. זײַט איר אַ פֿאַרזיכערטער - מעגט איר דאָך ריידן פֿון פֿאַרזיכערונג. זײַט איר נאָך ניט פֿאַרזיכערט - דאַרפֿט איר דאָך אַוודאי ריידן פֿון פֿאַרזיכערונג. און קוים לאָזט איר זיך ריידן, וועט איר שוין פֿון פּיניעס הענט ניט אַרויסדרייען. ער וועט אײַך שוין פֿאַרזיכערן. און אויב נישט אײַך - איז אײַער ווײַב, אײַער קינד, אײַער זיידן, אײַער שוויגער, אײַער קאָזין * , אײַער שכן (דאָ זאָגט מען ניט "שכן", דאָ זאָגט מען

"נעכסטדאָריקער * "). דאָס הייסט, איר פֿאַרזיכערט זיך, אַז טאָמער שטאַרבט אײַער נעכסטדאָריקער פֿריִער פֿון אײַך, באַקומט איר פֿון דער קאָמפּאַניע אַ שיינע פּאָר הונדערט טאָלער. און דער נעכסטדאָריקער פֿון זײַן זײַט פֿאַרזיכערט זיך אויך. דאָס הייסט, באַם חלילה איר שטאַרבט אַוועק פֿריִער פֿון אים, באַקומט ער פֿון דער קאָמפּאַניע אַ פּאָר הונדערט טאָלער. צאָלן צאָלט איר ביידע דער קאָמפּאַניע צו קוואָדער אַ וואָך. איר זײַט ניט מחויבֿ צו גיין אין דער קאָמפּאַניע, די קאָמפּאַניע טרעפֿט שוין צו אײַך, ניט אַליין - דורך איר קאָלעקטאָר. פֿיניע קומט צו אײַך און קאָלעקטעט-אײַן אײַערע קוואָדערס. ער קריגט דערפֿון פֿופֿצן פּראָצענט קאָמישאָן * .

- ז -

דאָס איז פֿאַרן קאָלעקטן. און אויב ער פֿאַרזיכערט אײַך איבעראַנײַיס, דאָס הייסט, אויב ער "שרײַבט אײַך אַ נײַע פּאָליסי * " (אַזוי גייט דאָ די שפּראַך), באַקומט פֿיניע דער איידזשענט * פֿופֿצן מאָל אַזוי פֿיל. דאָס וועט הייסן, אַז טאָמער צאָלט איר אַ קוואָדער פֿרעמיע, באַקומט דער איידזשענט פֿון דער קאָמפּאַניע אין איין קלאַפּ פֿופֿצן קוואָדערס! אַנו, רעכנט אויס, זײַט מוחל, וויפֿל דאָס מאַכט?! הײַנט שטעלט אײַך פֿאָר, אַז טאָמער גראָט דאָס אונדזער חבֿר פֿיניען צו שרײַבן צוויי, אָדער דרײַ, אָדער מער פּאָליסיס אַ טאָג, און אַלע צו קוואָדערס! דאָס איז דאָך אַ גאַנצער מאַיאָנטיק!...

וויי איז מיר! איר וועט דאָך אָנשיטן אָט די שטוב מיט גאָלד! - אַזוי זאָגט צו אים מײַן שוועגערין ברכה, און טײַבל - ווערט אַזש רויט, קוקנדיק אויף איר פֿיניען, ווי ער שלעפּט די קוואָדערס מיט די ניקלס פֿון אַלע קעשענעס.

וואָס דען מיינט איר? - ענטפֿערט איר פֿיניע און לייגט-צונויף די קוואָדערס באַזונדער און די ניקלס באַזונדער. - - איר מיינט, אַז קאַרנעגי, וואַנדערבילד און ראָקענפֿעלער זײַנען געבוירן געוואָרן מיט זייערע מיליאָנען?...

- ח -

ווו נעם איך איצט אַ ווײַסן בויגן פּאַפּיר? איך וואָלט מיט אַ שוואַרצער קויל אָנגעוואָרפֿן אַזאַ מין בילד: אַ טיש. אויבן-אָן זיצט די מאַמע, צונויפֿגעלייגט די הענט. לעבן איר, פֿון איין זײַט, שטייט ברכה, אַ הויכע, אַ לאַנגע, מיט גרויסע פֿיס. פֿון דער אַנדערער זײַט - טײַבל, אַ קליינינטשקע, אַ דאַרינקע, אַ פֿערטל עוף. ביידע אַרבעטן זיי. איינע נייט, די אַנדערע שטרײַפֿט. בײַ איין עק טיש שטייט מײַן ברודער אליהו, אַ באַוואַקסענער מיט אַ באָרד. האַלט אַ באַנטש * קאַרטלעך אין איין האַנט און אַ פּעקל פּאַפּירענע טאָלערס אין דער צווייטער האַנט. דאָס האָט ער אָנגעקאָלעקטעוועט דורכן טאָג. און בײַם אַנדערן עק טיש שטייט אײַנגעבויגן אונדזער חבֿר פֿיניע, אַ געגאָלטער, אָן עכטער אַמעריקאַנער. ער שלעפּט פֿון ביידע קעשענעס די קוואָדערס מיט די ניקלס. און מחמת ער האָט אַ נידעריקע ראיה, טראָגט ער צו יעדן קוואָדער מיט יעדן ניקל גלײַך צו דער נאָז. אויפֿן טיש שטייען שוין צוויי הויכע קופּקעלעך. איין קופּקעלע איז פֿון סאַמע קוואָדערס, דאָס אַנדערע קופּקעלע איז פֿון לויטער ניקלס. און פֿיניע איז נאָך ניט פֿאַרטיק. ער האָט נאָך און נאָך. דאָס קאָן מען אַרויסזען דורך די הויזן-קעשענעס, וואָס זײַנען פֿול. זײַנען געשוואָלן. זיי ווערן אַזש צעשפּאַרט...

- ט -

נישטאָ קיין אייביקע זאַך אויף דער וועלט, און אַ מענטש איז קיינמאָל ניט צופֿרידן מיט דעם, וואָס ער האָט. עס איז אונדז נימאס געוואָרן דאָס אַרומגיין קאָלעקטן די פֿרעמדע טאָלערס מיט די פֿרעמדע קוואָדערס און ניקלס. בעסער קליינע בולקעלעך אייגענע, איידער גרויסע קוילעטשן פֿרעמדע. אַזוי זאָגט מײַן שוועגערין ברכה. פֿריִער האָט געוואָרפֿן אַן אומחן אויפֿן קאָלעקטן מײַן ברודער אליהו. עס האָבן זיך אים צוגעגעסן די ביזנעס. און ניט אַזוי די ביזנעס, ווי די קאַסטאָמערס. אַנדערע קאַסטאָמערס האָבן אויפֿגעהערט צאָלן. זיי האָבן געזאָגט: "נעמט אײַך צו אײַער פֿוירניטשור, מיר דאַרפֿן עס אויף כּפּרות"... אַנדערע האָבן געהאַט אַ טענה, למאַי די בעט סקריפּעט? למאַי דער שפּיגל באַווײַזט צוויי פּנימער? למאַי די קאָמאָדע וויל זיך ניט עפֿענען און ניט פֿאַרמאַכן? און למאַי יעדער בענקל וועגט דרײַ פֿוד? און אַז מע זעצט זיך אַוועק, איז ווי אויף טשוועקעס!... און אַנדערע ווידער זײַנען זיך מישבֿ און מופֿן * גאָר אַרויס. דאָס הייסט, זיי קלײַבן זיך איבער אויף אַן אַנדער סטריט - און גיי זוך זיי! נאָר ערגער פֿון אַלץ איז אָט וואָס: פֿאַראַן אַזעלכע, וואָס האָבן זיך אונטערגענומען צאָלן וואָך-געלט. אַז זיי האָבן געקאָנט צאָלן, האָבן זיי געצאָלט. איצט קאָנען זיי שוין מער ניט צאָלן. איבער וואָס? דער ברויטגעבער איז קראַנק געוואָרן, אָדער עס איז קיין אַרבעט נישטאָ, אָדער עס האָט אויסגעבראָכן אַ שטרײַק. עס ווילט זיך ניט אָנווערן אַ קאַסטאָמער. וואָס טוט מען? לייגט-אויס אליהו דערווײַל פֿון זײַן פּאָקעט. וואָס זאָלט איר קלערן? ס'איז צרות מיט צרות!...

- י -

מיינט איר, אַז אונדזער חבֿר פֿיניע איז צופֿרידן מיט זײַן דזשאַב? אויך ניט. ביז מע קעטשט אַ קאַסטאָמער, זאָגט ער, קומט אָן כּקריעת-ים-סוף. מע רעדט איבער אים, זאָגט ער, דרײַ טעג מיט דרײַ נעכט. מע גיט אים צו פֿאַרשטיין, אַזאַ כּאַמולע, דעם שׂכל פֿון אינשורענס, קוים געפֿועלט בײַ אים איין "אַפּליקיישאָן * ". לאָזט זיך אויס, אַז ער האָט אויפֿן צווייטן טאָג חרטה געקראָגן, אָדער דער דאָקטער האָט אים "רעדזשעקטעט * ", דאָס הייסט, ער האָט אָנגעשריבן אויף אים המנס מסירות. דער קאַסטאָמער איז אים ניט געפֿעלן אין שלייער נאַקעטערהייט... נאָר דאָס גרעסטע פֿון אַלע אומגליקן און די ערגסטע פֿון אַלע צרות בײַ

אינשורענס-אייזשענטס איז די "לעפּס * ". "לעפּס" הייסט, אַז אַ קאָסטאָמער הערט אויף צו צאָלן. דעמאָלט רעכנט מען אָפּ דעם אייזשענט פֿופֿצן מאָל אַזוי פֿיל, וויפֿל דעם קאָסטאָמערס פּרעמיע האָט באַטראָפֿן. פֿיניע זאָגט, אַז וועגן ניט די "לעפּסעס", וואָלט ער אָנגעשיט אָט די שטוב מיט גאָלד! און אויף זײַן שלימזל האָבן עטלעכע קאָסטאָמערס מיט אַ מאָל, גלײַך ווי מע האָט זיך אויפֿגערעדט, אויפֿגעהערט צו צאָלן.

לאָזן זיי ברענען אויפֿן פֿײַער, טאַקע די קאָסטאָמערס, מיט די אינשורענס, מיט די אַגענטן, מיט די "לעפּסעס" - און מיט די קאָמפּאַניעס! - אַזוי זאָגט פֿיניע. ער וועט שוין בעסער גיין, זאָגט ער, מיט מײַן ברודער אליהו אין אייגענע ביזנעס. אַ פּאָר טאָלער האָבן זיי ביידע מיט גאָטס הילף אָפּגעשפּאָרט. זיי קאָנען שוין טאָן ביזנעס.

און ס'איז געבליבן, אַז מיר גייען אין ביזנעס.

XV

מיר גייען אין ביזנעס

- א -

וואָס אײַער האַרץ גלוסט - דאָס געפֿינט איר דאָ אין די פּייפּערס, אין די גאַזעטן הייסט דאָס. פֿון פֿויגלמילך. זוכט איר אַרבעט - געפֿינט איר דאָס אין פּייפּער. זוכט איר "הענט", דאָס הייסט אַרבעטער, - געפֿינט איר זיי אין פּייפּער. זוכט איר אַ חתן אָדער אַ כּלה - געפֿינט איר עס אין פּייפּער. זוכט איר אַ ביזנעס - געפֿינט איר עס אין פּייפּער. מיר האָבן געזוכט ביזנעס, דעריבער האָבן מיר גענומען אַרײַנקוקן אין פּייפּער אַרײַן טאָג אויף טאָג, און מיר האָבן זיך אָפּגעשטעלט אויף אַזאַ מין אַדווערטײַזמענט * :

"סיגאַרס-סטיישיאָנערי-קענדי-סאָדע-וואַסער-סטענד * צו פֿאַרקויפֿן. אַקעגן איבער אַ סקול. אורזאַכע פֿאַמיליען-טראָבל * . גאַראַנטירט גוטע ביזנעס. קומט שנעל!"...

אויב איר זײַט נאָך אַ גרינער, דאָס הייסט, איר זײַט ניט לאַנג אין לאַנד, באַדאַרף מען אײַך פֿאַרטײַטשן וואָס דאָס מיינט: דאָס איז אַ טישל, וואָס מע פֿאַרקויפֿט דערויף סיגאַרעטלעך, שרײַבגעצײַג און צוקערקעס און סאָדע-וואַסער, און אַ בלאַט-צײַטונג אויך. דאָס טישל איז אַקעגן אַ שקאָלע. און פֿאַרקויפֿן פֿאַרקויפֿט זיך עס איבער דעם, וואָס אַ מאַן דאַרף זיך גטן מיט אַ ווײַב, אָדער איבער אַן אַנדער סיבה אין דער פֿאַמיליע...

- ב -

האָט זיך אַפֿילו מײַן ברודער אליהוס ווײַב ברכה אַוועקגעשטעלט אַקעגן מיט אירע טענות: ערשטנס, פֿון וואַנען וויס מען, אַז דאָס איז אמת? און צווייטנס, צו וואָס זאָלן מיר קריכן מיט אַ געזונטן קאָפּ אין אַ קראַנקן בעט אַרײַן? אַז מאַן און ווײַב ווילן זיך גטן - וואָס דאַרפֿן מיר זײַן אינמיטן?... מיינט איר, אַז נאָר דאָ האָט אונדזער ברכה געפֿונען אַ טענה? בײַ הונדערט אַנדערע ביזנעס האָט זי אויסגעזוכט אומעטום אַן אַנדער חסרון. מײַן ברודער אליהו האָט שוין לאַנג אַ מאַך געגעבן אויף איר מיט דער האַנט. האָט ער אָבער ניט גוט אָפּגעשניטן פֿון איר. זי האָט אים געגעבן צו וויסן, אַז ער זאָל גאָר ניט זײַן בײַ זיך אַזוי געדולדיק. אַז ער זאָל ניט מיינען, אַז דאָס, וואָס ער האָט אַראָפּגעכאַפּט דרײַ חלקים פֿון זײַן באָרד, גיט אים דאָס רעכט צו בלאָזן פֿון זיך... דערויף האָט איר אליהו געענטפֿערט, למאַי איר טאַטע יונה דער בעקער האָט אַראָפּגענומען די גאַנצע באָרד?... מישט זיך אַרײַן אונדזער חבֿר פֿיניע און זאָגט: "ווייסט איר וואָס? איך גיי מיט אײַך אין געוועט צוויי קעגן איינס, אַז אויב איר וועט געפֿינען צווישן די הונדערט מיליאָן אַמעריקאַנער אַ האַלב טוץ מענטשן מיט בערד, זאָלט איר מיך אָנרופֿן בלאָפֿער!" - "ס'אַ משל! - רופֿט זיך אָן די מאַמע. - דערימאַך גייען קאַטשקעס באָרוועס... רעדט שוין בעסער פֿון אַנדערע זאַכן"...

מײַן מאַמע האָט פֿײַנט, אַז מע רעדט פֿון בערד. ס'איז גענוג פֿאַר איר, זאָגט זי, אַז זי האָט דערלעבט צו זען, אַז פּייסי דעם חזנס זון האָט געמאַכט אַ מחק פֿון זײַן באָרד, אַז אָך און ווי איז צו אירע שונאים!...

- ג -

די ביזנעס, וואָס מיר זײַנען אין זיי געגאַנגען, האָבן געהאַט אַ סך מעלות. די ערשטע מעלה איז געווען, וואָס מײַן ברודער אליהו איז, אויב איר געדענקט, נאָך פֿון דער היים אַ מײַסטער אויף צו מאַכן (דאָ הייסט עס מאַנופֿעקטשורן *) אַלערליי געטראַנקען. דעריבער האָט זיך אונדז געלוינט צו מאַנופֿעקטשורן סאָדע-וואַסער און פֿאַרקויפֿן אַ גרויסע גלאָז פֿאַר אַ סענט. מיט סיראָפּ - צוויי סענט. דעם סיראָפּ האָבן מיר אויך אַליין געמאַכט. נאָך אַ מעלה - וואָס מיר האָבן געהאַט די ביליקסטע קענדיס * (קאָנפֿעקטן). אַ פֿולע זשמעניע האָבן מיר געגעבן פֿאַר איין סענט. און אַליין האָבן מיר אויך געקאָנט סמאַצקען קענדיס. אַז איך זאָג "מיר", מיין איך דאָס מיך און מײַן חבֿר מענדל און פֿיניען. מיר אַלע דרײַ האָבן געהאָלפֿן שטיין בײַ אונדזער סטענד געבן אַ נאַש, אַז קיינער זאָל ניט זען. סײַדן אַז ברכה איז געווען דערבײַ, האָט מען ניט געקאָנט נאַשן. און ווי אויף צו-להכעיס, איז ברכה געווען כּמעט גאַנצע טעג בײַם סטענד, געהאָלפֿן טאָן ביזנעס. אַלע האָבן מיר געהאָלפֿן טאָן ביזנעס. אַפֿילו טײַבל, און אַפֿילו די מאַמע. אַ קונה, אַז ער איז צוגעגאַנגען צו אונדזער סטענד, האָט ער זיך אַזש דערשראָקן, דערזעענדיק אַזאַ משפּחה מיט אַזוי פֿיל ביזנעסלײַט. דאָס איז אָבער דווקא געווען זייער גוט. אַ קונה האָט ליב קריכן אַהין, וווּ ס'איז ענג.

- ד -
די בעסטע צײַט פֿאַר אונדזערע ביזנעס איז זומער, אין די הייסע טעג. זומער איז אין ניו-יאָרק אַן אמתער גיהנום. דער עולם קוויקט זיך דעם גאַנצן טאָג מיט מאַראָזשענע. "אײַז-קרים" הייסט עס דאָ. אויפֿן סענדוויטש פֿאַרקויפֿט זיך עס. דאָס הייסט, צוויי ביסקוויטלעך און אין מיטן אַביסל אײַז-קרים. און דאָס קאָסט אַ פּעני. פֿאַרדינען מיר דערבײַ האַלב אויף האַלב. נאָר ניט דאָ שטעקט אונדזער פֿאַרדינסט. די גאַנצע מזל-ברכה ליגט גאָר ערגעץ אַנדערש. אין אַזאַ מין קאַלטן געטראַנק, וואָס מע רופֿט דאָס "סײַדער * ". דאָס איז אַ מין זויער-זיסלעכער, אָדער זיסלעך-זויערער קוואַס מיט אַ שוים און סע שטשיפּעט בײַ דער צונג. די, וואָס האָבן אַמאָל פֿאַרזוכט שאַמפּאַניער-ווײַן, זאָגן, אַז ס'האָט אַ טעם פֿון אמתן שאַמפּאַניער. און כאָטש "סײַדער" איז אַן אַמעריקאַנער געטראַנק, פֿונדעסטוועגן ווער מאַנופֿעקטשורט אים? - מײַן ברודער אליהו. וואָס קען דען אליהו ניט? קוקט ניט דערויף, וואָס פּיניע מאַכט אים אויסצודרייען. אונדזער חבֿר פּיניע האָט שוין עטלעכע מאָל פֿירגעהאַלטן מײַן ברודער אליהו, אַז זײַן שאַמפּאַניער האָט נאָר איין מעלה - ער איז קאַלט. ווײַטער טויג ער אויף כּפּרות. קיין קאַפּ זיסקייט! ענטפֿערט אים מײַן ברודער אָפּ מיט אַ ווידעראַנאַנד: וויבאַלד אַז דער שאַמפּאַניער טויג ניט, היינט וואָס זשליאָקעט ער אים אַ גאַנצע טעג? זאָגט אים פּיניע: "וואָס אַרט דיך, אַז איך זשליאָקע? און וויפֿל קאָן אַ מענטש אָנזשליאָקען? איך זאָל זשליאָקען פֿון גאַנץ פֿרי ביז אויף דער נאַכט, ווייס איך ניט, אויב איך וועל אָנזשליאָקען אויף אַ ניקל"... מישט זיך אַרײַן ברכה און זאָגט, אַז אַ ניקל גייט אויך ניט צופֿוס. שטעלט זיך אײַן טײַבל פֿאַר איר מאַן און זאָגט, אַז איר פּיניע איז אַ גלײַכער שותּף צו די ביזנעס, ווי אליהו, און אַ שותּף מעג זיך, דאַכט זיך, פֿאַרגינען אויסצוגעבן אַמאָל אַ ניקל? אַ גליק, וואָס די מאַמע איז דערבײַ. זאָגט זי, מע זאָל זי גילטן, וואָלט זי פֿאַר אירע זינד ניט געוואָלט זיך צורירן צו אָט דער אַמעריקאַנער משקה, וואָס האָט אַ פּנים פֿון סאָראָוועץ און אַ טעם פֿון חלשות!... ווערט אַ געלעכטער, און דערווײַל הערט מען אויף מען צו זאָגן זיך שטעכווערטלעך.

- ה -
שפּעטער, העט-העט, אין ווײַטן זומער, אַז עס קומען אויף די קאַוועס (דאָ הייסט עס "וואָטער-מעלאָן * "), מאַכן מיר נאָך מער ביזנעס. מיר צעשנײַדן דעם קאַוון אויף אַ סך שטיקלעך און פֿאַרקויפֿן צו סענט אַ שטיקל. אַז גאָט העלפֿט אַ געראָטענעם קאַוון, מאַכט מען פֿון אים גאָלד. און עס בלײַבט נאָך איבער אַ פּאָר שטיקלעך אויפֿן סטענד. האָבן מיר אַ גוטע וועטשערע. וואָרעם אָנגעשניטענע קאַוונע טאָר מען ניט לאָזן אויף מאָרגן. ס'וועט פֿון דעם ווערן דריליעס. בעטן מיר גאָט, דאָס הייסט, איך און מײַן חבֿר מענדל און פּיניע, ס'זאָל בלײַבן וואָס מער שטיקלעך פֿונעם טאָג...

- ו -
דאָס איז אָבער אַלץ אַזעלכע זאַכן, וואָס האָבן אויף זיך אַ צײַט, אַ סיזען * . גייט אַוועק דער זומער - איז אויס שאַמפּאַניער, אויס וואָטער-מעלאָן! דערפֿאַר איז סיגאַרעטלעך אַ סחורה, וואָס ווייס ניט פֿון קיין סיזען. סיגאַרעטלעך גייען אַ גאַנץ קײַלעכיקן יאָר. און מיר מאַכן מיט דעם גאַנץ גוטע ביזנעס. פֿאַראַן אַלערליי סיגאַרעטן. פֿאַראַן צו סענט אַ שטיק. און פֿאַראַן צוויי שטיק פֿאַר אַ סענט. סיגאַרעטן איז אויך אַזאַ אַרטיקל, וואָס מע קאָן אַמאָל אַ נאַש טאָן, פֿאַררייכערן אַ סיגאַרעטל בסוד, קיינער זאָל ניט זען. דאָ זאָגט מען ניט רייכערן, דאָ זאָגט מען "סמוקען * ". באַדאַרף זיך טרעפֿן אַ מעשׂה - איך האָב איינמאָל אַוועקגעשלעפּט אַ סיגאַרעטל, און מיר האָבן דאָס פֿאַררייכערט. איך און מײַן חבֿר מענדל. איך אַ ציִ, ער אַ ציִ. און עס וואָלט אָפּגעלאָפֿן גלאַט. איז דאָך אָבער דאָ אַ ברכה אויף דער וועלט. האָט זי באַדאַרפֿט דערשמעקן, אַז מיר סמוקען אַ סיגאַרעטל. גייט זי און דערציילט דאָס אליהון. האָט מיר מײַן ברודער געגעבן אַ סיגאַרעטל - אַז איך וועל דאָס געדענקען! אים האָט שוין ניט אַזוי געאַרט דאָס סיגאַרעטל, ווי דאָס, וואָס ס'איז געווען שבת. פּייסי דעם חזנס ייִנגל זאָל רייכערן אום שבת - באַדאַרף מען אים הרגענען! פֿאַר אַזאַ זאַך האָט שוין אַפֿילו די מאַמע צוגעגעבן, אַז דער הונט איז ווערט דעם שטעקן... פֿון דעמאָלט אָן סמוקען מיר שוין ניט קיין סיגאַרעטן. איך קאָן שוין גאָר אַפֿילו דעם ריח ניט פֿאַרטראָגן...

- ז -
אויסער סיגאַרעטן האָבן מיר אויף אונדזער סטענד פּייפּערס צו פֿאַרקויפֿן, ייִדישע גאַזעטן און זשורנאַלן. קיין גרויסע ביזנעס מאַכן מיר ניט מיט זיי, דערפֿאַר האָט אָבער אונדזער חבֿר פּיניע וואָס צו לייענען. ער לאָזט ניט דורך איין פּייפּער. שטעקט ער אַרײַן די נאָז, איז אים שווער אָפּצורײַסן. עס ציט אים, זאָגט ער, צו די פּייפּערס, ווי אַ מאַגנעט. ער האָט שטאַרק חשק אַליין עפּעס אַרײַנשרײַבן אין די פּייפּערס. ער איז שוין געווען אויף איסט-בראָדוויי, דאָרט ווו די פּייפּערס דרוקן זיך, עטלעכע מאָל. וואָס ער האָט דאָרטן געטאָן - זאָגט ער ניט. איך האָב מורא, אַז ער האָט געבראַכט צו טראָגן אַהינצוצו אַ פּאָר פֿון זײַנע לידלעך. מחמת אַז מע ברענגט דעם באָנטש * מיט פּייפּערס, כאַפּט זיך צו דעם פֿריִער פֿון אַלעמען אונדזער חבֿר פּיניע. ער זוכט און נישטערט אין אַלע ווינקעלעך, די הענט ציטערן אים אַזש. דערנאָך כאַפּט ער זיך אויף און לאָזט זיך לויפֿן אויף איסט-בראָדוויי. פֿרעגט אים מײַן ברודער אליהו: וואָס האָט ער צו טאָן אויף איסט-בראָדוויי? זאָגט אים פּיניע, אַז ער זוכט אַ ביזנעס. פֿרעגט אים אליהו: מיר טוען דען ניט קיין ביזנעס? ענטפֿערט אים פּיניע: אָט דאָס הייסט אויך אַ ביזנעס? אַ גאַנצע משפּחה פֿון זיבן עסערס אויף איין שטיקל סטענד - אויך מיר אַ ביזנעס!... פֿרעגט אים אליהו:

וואָסערע זיבן עסערס? רעכנט אים פּיניע אויס אויף די פֿינגער: ער און זײַן טײַבל איז ניט צוויי. אליהו און זײַן ברכה איז ניט פֿיר. די מאַמע איז ניט פֿינף. און ביידע קטנתּיס - איז ניט זיבן. די "קטנתּיס" - דאָס מיינט ער מיך און מײַן חבֿר מענדל.

- ח -

פֿאַרדריסט עס מײַן מאַמען. זי שטעלט זיך אײַן פֿאַר מיר און פֿאַר מײַן חבֿר מענדל. זי זאָגט, אַז מיר פֿאַרדינען אונדזער שטיקל ברויט גאַנץ כּשר. וואָרעם פֿאַרטאָג, איידער דער סטענד ווערט געעפֿנט, צעטראָגן מיר שוין דעם מאָרגן-פּייפּער צו אונדזערע קאָסטאָמערס. דערנאָך גייען מיר אין סקול (יאָ, מיר גייען שוין אין סקול). און אַז מיר קומען פֿון סקול, העלפֿן מיר אַטענדן * די ביזנעס. אַזוי, טאַקע מיט דעם לשון, זאָגט די מאַמע. זי רעדט שוין אויך העכער האַלב אויפֿן היגן לשון. אַ "קיך" און אַ "הון" זאָגט זי שוין ניט. זי זאָגט שוין אַ "טשיקען * " און אַ "קיטשען". נאָר וואָס דען? בײַ איר קומט נאָך אויס פֿאַרקערט: אַ "קיך" איז בײַ איר אַ "טשיקען". און אַ "הון" איז בײַ איר אַ "קיטשען". "איך גיי, זאָגט זי, אין טשיקען אויסזאַלצן די קיטשען"... לאַכט מען פֿון איר. לאַכט זי אויך. "אַ דאגה - זאָגט זי - יאַק ריידעלע טאָ ריידעלע, אַבי דאָברע מיינעלע * "... אַנו, זײַט אַ בריה און זעצט דאָס איבער אויף ענגליש!...

XVI

העללאָו * , לאַנדסמאַן!

- א -

לויפֿן מיר איינמאָל פֿאַרטאָג, איך און מײַן חבֿר מענדל, מיט די פֿרישינקע פּייפּערס צו אונדזערע קאָסטאָמערס. פּלוצעם דערפֿיל איך אַ זעץ פֿון הינטן אין פּלייצע און איך הער עמעצער רופֿט אויס:

- העללאָו, לאַנדסמאַן!

דריי איך מיך אום און טו אַ קוק - ס'איז מאָטל! "מאָטל דער גרויסער". דאָס איז דער מאָטל, וואָס האָט זיך אַרומגעשלעפּט מיט אונדז אַמאָל איבער דער וועלט. אין קראָקע מיט לעמבעריק, אין ווין און אין אַנטווערפּן. אויב איר געדענקט, האָט ער מיך אויסגעלערנט שטעלן אַ גובערנאַטאָר אין זײַט אַרײַן און איז געווען אַ בויכרעדער. ער איז אַוועק מיט דער כאַליאַסטרע אַ סך פֿריִער פֿון אונדז. אַז מיר האָבן זיך נאָך אַרומגעבלאָנקעט איבערן לאָנדאָנער ווײַטשעפּעל, איז ער שוין געווען דאָ אין אַמעריקע אָללרײַט. דאָס הייסט, ער האָט שוין געהאַט אַ דזשאַב אין אַ קלינינג-סטאָר * , און ער האַלט נאָך איצט אויך אָן דעם דזשאַב. פֿרעג איך אים: "וואָס איז דאָס פֿאַר אַ דזשאַב?" דערקלערט ער מיר, גייענדיק, אַז דאָס איז אַ מין קלינינג-פֿעקטאָרי, ווו מען רייניקט מלבושים. דהײַנו, ווי אַזוי? מע נעמט אַרײַן, זאָגט ער, אַ פּאָר צעקנייטשטע תּחתּונים אין אַזאַ מאַשין צווישן צוויי פּרעספּליגלען. דורך אַ באַזונדער אייוועלע ווערן די פּרעספּליגלען גוט אָנגעוואַרעמט. אַ מענטש טוט אַ דריי - אויסגעפּרעסט אַ פּאָר הויזן!

- ב -

- און וואָס איז אײַער דזשאַב? - פֿרעגט מאָטל דער גרויסער בײַ מיר און מײַן חבֿר מענדל.

- מיר דעליווערן * , זאָג איך, ניוס-פּייפּערס * . מיר צעטראָגן, זאָג איך, צעײַטונגען צו אונדזערע קאָסטאָמערס, איידער מיר גייען אין סקול. און אַז מיר קומען, זאָג איך, פֿון סקול, העלפֿן מיר אַטענדן * די ביזנעס. מיר האַלטן, זאָג איך, אַ סטענד אויפֿן קאָרנער * , און מיר מאַכן אַ לעבן...

- אָהאָ! - זאָגט מאָטל דער גרויסער. - דו רעדסט שוין נישקשהדיק ענגליש. וויפֿל מאַכט איר, זאָגט ער, אַ וואָך, אַזעלכע צוויי ביזנעסלײַט, ווי איר?

- אין דורכשניט, אַרום און אַרום, - זאָג איך - קאָנען מיר אויסשלאָגן אַ טאָלער אַ וואָך. און אַמאָל אַ טאָלער און אַ קוואָדער...

- און דאַטס אָלל * ? - רופֿט זיך אָן מאָטל דער גרויסער מיט גדלות. - איך פֿאַרדין אַליין דרײַ טאָלער אַ וואָך... וואָס איז די ניים * פֿון דעם דאָזיקן דזשענטעלמען? - מאַכט מאָטל און ווײַזט אָן אויף מײַן חבֿר. זאָג איך, אַז ער הייסט מענדל. צעלאַכט זיך מאָטל און זאָגט, אַז מענדל איז פֿע! וואָס פֿאַר אַ נאָמען מענדל? "ווי אַזוי זשע דען, פֿרעג איך אים, זאָל ער הייסן?"... פֿאַרטראַכט זיך מאָטל אויף אַ ווײַלע און זאָגט, אַז ער וואָלט באַדאַרפֿט בעסער הייסן מײַק * , ניט מענדל. מײַק איז שענער. זאָג איך: "ווי אַזוי זשע רופֿט מען דיך?" זאָגט ער: "מעקס * ". זאָג איך: "וויבאַלד אַזוי, דאַרף איך דאָך אויך הייסן מעקס. איך הייס דאָך אויך מאָטל". זאָגט ער: "שור הייסטו מעקס". און ער געזעגנט זיך אָפּ מיט אונדז:

- גוד באַי * , מעקס! גוד באַי, מײַק!

און מיר ריידן אָפּ, אַז נעקסטן זונטיק זעען מיר זיך אין מווינג-פּיקטשורס. מיר גיבן זיך איינס דאָס אַנדערע די אַדרייסים און מיר צעגייען זיך איטלעכער אין זײַן וועג אַרײַן.

- ג -
זונטיק נאָך דינער גייען מיר, איך און מײַן חבֿר מײַק, וואָס האָט ניט לאַנג געהייסן מענדל, אין מווינג-פּיקטשורס זען דעם גרויסן מווינג-סטאַר טשאַרלי טשאַפּלין * . מײַן ברודער אליהו און אונדזער חבֿר פּיניע גייען אויך מיט אונדז. דעם גאַנצן וועג ריידן זיי וועגן טשאַרלי טשאַפּלין. וואָס פֿאַר אַ גרויסער מענטש ער איז, וויפֿל ער קריגט באַצאָלט, און אַז ער איז אַ ייִד. נאָר אַזוי ווי די צוויי קאָנען זיך קיינמאָל ניט אויסגלײַכן מיט די מיינונגען, וואָס איינער זאָגט, דרינגט דער אַנדערער קאַפּויר, פֿרעגט מײַן ברודער אליהו: מיט וואָס איז טשאַרלי טשאַפּלין אַזוי גרויס? ענטפֿערט אים פּיניע, אַז טויזנט טאָלער אַ וואָך צאָלט מען ניט גלאַט אַבי וועמען... פֿרעגט אים אליהו: פֿון וואַנען ווייס ער? ער האָט געציילט זײַן געלט? זאָגט אים פּיניע, אַז ער האָט געלייענט אין די פּייפּערס. און פֿון וואַנען ווייס מען, אַז טשאַרלי טשאַפּלין איז אַ ייִד? זאָגט אים פּיניע, אַז סע שטייט אַזוי אין די פּייפּערס. פֿרעגט אים ווידער אליהו: פֿון וואַנען ווייסן דאָס די פּייפּערס? זיי זײַנען געווען אויף זײַן ברית? זאָגט אים פּיניע: די פּייפּערס ווייסן אַלץ. למאַי פֿון וואַנען ווייס מען, אַז טשאַרלי טשאַפּלין איז אַ שטומער פֿון געבוירן? און אַז ער קאָן ניט שרײַבן, ניט לייענען? און אַז זײַן טאַטע איז געווען אַ שיכּור? און אַז אַליין איז ער געווען אַ קלאָון * אין אַ צירק? הערט אים אויס אליהו און זאָגט מיט אַ קאַלטן לונג-און-לעבער: "און אפֿשר איז די גאַנצע מעשׂה אַ ליגן?"... ווערט פּיניע אָנגעצונדן און זאָגט אויף מײַן ברודער, אַז ער איז אַ ייִד אַ נודניק... און איך האַלט מיט פּיניען. כאָטש אליהו קער מיר אָן אַ לײַבלעכער ברודער, נאָר אַ נודניק איז ער. וואָס אמת איז אמת...

- ד -
מיר זײַנען נאָר-וואָס צוגעגאַנגען צו דער קאַסע קויפֿן טיקעטס * , דערהערן מיר אַ קול:

- האַו אַר יו, מײַק? האַו דו יו דו, מעקס? *

דאָס איז געווען מאָטל דער גרויסער, וואָס זײַן נאָמען איז שוין ניט מאָטל, נאָר מעקס.

- קויפֿט ניט קיין טיקעטס, - זאָגט אונדז מעקס - איך טריט אײַך הײַנט מיט טיקעטס... דאָס הייסט, ער נעמט אונדז אויף זײַנע הוצאָות. און ער ציט אַרויס פֿון קעשענע אַ האַלבן טאָלער און טוט אים אַ וואָרף דעם מיידל, וואָס זיצט בײַם פֿענצטערל, און הייסט זיך געבן דרײַ טיקעטס אַפּסטערז * , דאָס הייסט, פֿון אויבן, אויף דער גאַלעריע.

- ווער איז דער שלימזל? - פֿרעגט אליהו בײַ אונדז. דערציילן מיר אים, ווער דאָס איז. באַטראַכט אים אליהו פֿון אויבן ביז אַראָפּ און פֿרעגט אים, פֿאַרוואָס גיט ער אים ניט אָפּ קיין שלום-עליכם?

- צי דו ביסט שוין געוואָרן אַזוי גרויס אין אַמעריקע, אַז עס שטייט דיר שוין ניט אָן צו ריידן אַ ייִדיש וואָרט?...

ענטפֿערט אים ניט מאָטל דער גרויסער, דאָס הייסט מעקס, קיין וואָרט אַפֿילו. נאָר עס דערהערט זיך אַ קוויטש פֿון דער דרויסן-טיר, ווי עמעצער וואָלט אַרײַנגערעדט פֿון דער סטריט:

- אידיאָט!

מיר אַלע דרייען אויס די פּנימער צו דער טיר און מיר זעען קיינעם ניט. מיר באַטראַכטן זיך איינס דאָס אַנדערע פֿאַרוווּנדערט. טוט זיך אַ וואָרף צו דער טיר פֿריִער אליהו, און נאָך אים פּיניע - ניטאָ קיינער בײַ דער טיר. זיי קוקן אויף דער סטעליע, זיי באַזוכן אַלע ווינקעלעך - ניטאָ קיין נפֿש. ווער קאָן דאָס זײַן? דער חבֿרה-מאַן מאָטל, וואָס הייסט שוין מעקס, נעמט אונדז, מיך און מײַן חבֿר מענדל אָדער מײַק, פֿאַר די הענט. און אַלע דרײַ קלעטערן מיר אַרויף אַפּסטערז. דאָרטן זאָגט ער אונדז אויס דעם סוד, אַז דאָס האָט ער, מעקס, דורכן בויך אַרויסגערעדט דאָס וואָרט "אידיאָט". און ער חזרט דאָס איבער גייענדיק נאָכאַמאָל. און עס פֿאַלט אָן אויף אונדז ביידן אַזאַ געלעכטער, אַז קוים וואָס מיר קאָנען דערנאָך אײַנזיצן און זען די קונצן פֿון טשאַרלי טשאַפּלין.

- ה -
זײַט איר לעבט האָט איר נאָך אַזאַ פֿאַרשלעפּטע קרענק ניט געזען, ווי מאָטל דער גרויסער, אָדער מעקס. דאַכט זיך, מע באַדאַרף ניט האָבן קיין גרעסערן קונצנמאַכער, ווי טשאַרלי טשאַפּלין, מאַכט אים נאָך מעקס מיט אַלע פּישטשעווקעס. אַרויסגייענדיק פֿון טעאַטער, איז זיך מישבֿ מעקס און קלעפּט זיך אָן אַ פּאָר קורצע שוואַרצע וואָנצעלעך, ווי בײַ טשאַרלי טשאַפּלין. דאָס קאַפּעליושל האָט ער אָנגערוקט, ווי טשאַרלי טשאַפּלין. די פֿיס אויסגעדרייט, ווי טשאַרלי טשאַפּלין. און דאָס גענגעלע מיטן דרייען פֿונעם הינטן, מיטן מאַכן פֿונעם שטעקעלע - צוויי טראָפּן וואַסער טשאַרלי טשאַפּלין! מײַן חבֿר מענדל, אָדער מײַק, האָט זיך ניט געקאָנט אײַנהאַלטן. ער האָט אים אַרומגעכאַפּט קושן. און אַלע מענטשן, וואָס זײַנען געשטאַנען בײַם טעאַטער אין דרויסן, האָבן אונדז

נאָכגעטייַט מיט די פֿינגער: "אָן גייט דער צווייטער טשאַרלי טשאַפּלין"... איר קאָנט זיך פֿאָרשטעלן, אַז אַפֿילו אַזאַ ערנסטער מאַן, ווי מייַן ברודער אליהו, האָט זיך געהאַלטן בייַ די זייַטן לאַכנדיק. מייַן ברודער אליהו האָט אָבער לאַנג ניט געלאַכט. אין איין מינוט איז אים פֿאַרשטערט געוואָרן דאָס געלעכטער. וואָס איז די מעשׂה? די מעשׂה איז, וואָס פּלוצעם האָט זיך דערהערט אַ קול, ווי פֿון אונטער דער ערד אַרויס, עפּעס ווי פֿון אַ קעלער:

- אי-די-יאָט!

- ו -
און אַלע האָבן זיך אָנגעבויגן, אַרייַנגעקוקט אין קעלער אַרייַן, וועלכן מיר זייַנען פֿאַרבייַגעגאַנגען. אַלע האָבן מיר זיך איינגעהערט. מעקס האָט זיך אויך אייַנגעהערט גלייַך מיט אַלעמען, גלייַך ווי ער ווייס ניט פֿון וואָס צו זאָגן... און פּלוצעם האָט זיך דערהערט אַ קול, שוין ניט פֿון הינטן, נאָר פֿון אויבן, עפּעס ווי פֿונעם דאַך אַראָפּ:

- אי-די-יאָט!!...

פֿריִער אליהו און דערנאָך אַלע האָבן פֿאַרריסן די קעפּ אַרויף, אויפֿן דאַך. מעקס האָט אויך געקוקט אַרויף. און דאָס האָט געהאַט דעם זיבעטן חן. איך און מייַן חבֿר מייַק, וואָס האָבן געוווּסט, פֿון וואַנען די קולות גייען, האָבן זיך ניט געקאָנט אייַנהאַלטן און האָבן מיטאַמאָל אויסגעשאָסן אַ געלעכטער.

- ז -
דאָס האָט שוין מייַן ברודער אליהו פֿאַרדראָסן. ווען דאָס זאָל ניט זייַן אין ניו-יאָרק אויף דער סטריט, וואָלט מיר שוין אַרייַנגעפֿלויגן אַ פֿייַנע פּאָר פּעטש אין ביידע באַקן. מייַנע אויערן וואָלטן זיך אויך ניט געגאַרט. נאָר אַזוי ווי דאָס איז געווען אין מיטן ניו-יאָרק אויף דער סטריט, האָט זיך אליהו באַגנוגנט נאָר דערמיט, וואָס ער האָט אונדז ביידע גוט אויסגעשאָלטן, מיך און מייַן חבֿר מייַק. און נאָכדעם האָט ער גענומען אונדז זאָגן מוסר. ער האָט אונדז אָנגעוויזן אויף מאָטל דעם גרויסן, דאָס הייסט - אויף מעקסן.

- נעמט אייַך אַראָפּ אַ מוסר, - האָט אונדז אליהו געזייפֿט די פּנימער, - לערנט זיך פֿון אייַערס אַ חבֿר... אַ בחורל גלייַך מיט אייַך, פֿאַרוואָס לאַכט ער ניט אַזוי, ווי איר?...

- אי-די-יאָט! - האָט זיך דערהערט ווידעראַמאָל הינטער אליהוס פּלייצעס. אליהו האָט זיך אויסגעדרייט צוריק. אויף אים קוקנדיק, האָט זיך אויסגעדרייט אונדזער חבֿר פּיניע. און מיר אַלע נאָך אים. און מעקס האָט זיך אויך געגעבן אַ דריי אויס צוריק. איך און מייַק זייַנען שיִער ניט צעזעצט געוואָרן פֿאַר געלעכטער.

- ח -
"אין אַמעריקע ריידן די שטיינער"... אַזוי האָט זיך אויסגעדריקט אונדזער חבֿר פּיניע. ער וואָלט נאָך אַ בעלן געווען וויסן, ווּעמען רופֿט מען דאָס "אידיאָט"? רופֿט זיך אָן מייַן ברודער אליהו:

- ווער עס פֿרעגט, דער איז עס...

ווי דערשטוינט איז ער אָבער געוואָרן, אַז פֿון אונטער דער ערד האָט זיך פּלוצעם דערהערט אַ פֿאַרדומפּט קול:

- איר האָט אַ טעות, רב אליהו! ביקאָז * דאָס זייַט איר אַליין טאַקע דער אי-די-יאָט!

. . . .
- ט -
פֿון דעמאָלט אָן גייט שוין מער ניט מייַן ברודער אליהו אין די מוווינג-פּיקטשורס און וויל ניט הערן פֿון טשאַרלי טשאַפּלין.

XVII
מיר גייען פֿאַרגרעסערן די ביזנעס
- א -
אין אַמעריקע האָט מען פֿייַנט שטיין אויף איין אָרט. אין אַמעריקע גייט מען פֿאָרווערטס. דאָס הייסט, מע וואַקסט, מע ווערט וואָס אַ טאָג גרעסער... די ביזנעס, וואָס מיר האָבן געמאַכט אויף אונדזער סטענד, האָבן ניט געטראָגן אויף אויסצוהאַלטן אַ משפּחה פֿון, קיין עין-הרע, זיבן פֿאַרשוין. האָבן מיר גענומען זוכן אַ גרעסערע ביזנעס. שוין ניט קיין סטענד, קיין טישל הייסט דאָס. אין אַמעריקע באַדאַרף מען לאַנג ניט זוכן. מע דאַרף נאָר נאָכקוקן, ווי איך האָב אייַך שוין דערציילט, אין די פּייפּערס. דאָרט געפֿינט איר וואָס אייַער האַרץ גלוסט. טאַקע פֿון פֿויגלמילך. דער חסרון איז, וואָס פֿאַר אַן אייַנגעפֿירטע ביזנעס הייסט מען זיך גוט באַצאָלן. אַ נאָמען קאָסט געלט. פֿאַר דער פֿירמע באַדאַרף מען אַמאָל מער באַצאָלן, ווי פֿאַר דער סחורה. אַ סימן האָט איר, אַז אַפֿילו

אונדזער סטענד, וואָס האָט אונדז אַרײַנגעבראַכט קוים צען טאָלער אַ וואָך, האָבן מיר אויך פֿאַרקויפֿט פֿאַר גוט
געלט - נאָר צוליב דער פֿירמע. אַ גרינהאָרן האָט דאָס בײַ אונדז אָפּגעקויפֿט. ער האָט זיך אַפֿילו ניט שטאַרק
נאָכגעפֿרעגט בײַ אונדז, וויפֿל מיר מאַכן. אים איז געווען גענוג צו זען, אַז זיבן נפֿשות דרייען זיך אַרום איין
סטענד און מאַכן אַ לעבן. מסתּמא איז דאָס אַ "ביזנעס"...

- ב -

דעם סטענד האָבן מיר פֿאַרקויפֿט מיט דער גאַנצער סחורה, מיט די בעסקעטס * , מיט די כּלים און אַפֿילו מיט
דער שאָו-קייס * . נאָר דעם סוד, ווי אַזוי מע מאַנופֿעקטשורט סאָדע-וואַסער, אַלערליי סיראָפּן, און,
איבערהויפּט, ווי אַזוי מע מאַכט דעם געטראַנק, וואָס מע רופֿט אים "סײַדער * " - דאָס האָט מײַן ברודער אליהו
ניט געוואָלט אויסזאָגן פֿאַר קיין געלט ניט. ער האָט געזאָגט, אַז איטלעכער מאַנופֿעקטשורט דאָס, ווי ער
פֿאַרשטייט. למאַי ער מאַנופֿעקטשורט ווײַן אויף פּסח? מײַן ברודער אליהוס פּסחדיקער ווײַן האָט אַ שם אין
אַמעריקע. קוקט ניט דערויף, וואָס ער מאַנופֿעקטשורט אים ערשט דאָס ערשטע יאָר. אַלע אונדזערע
באַקאַנטע, וואָס דאַוונען מיט אונדז אין אונדזער כּתרילעווקער שול, האָבן אונדז צוגעזאָגט, אַז ווײַן אויף
פּסח וועלן זיי ניט נעמען אין ערגעץ, נאָר בײַ אונדז. אונדזער חבֿר פּיניע האָט אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג און
צעפּויקט איבער ניו-יאָרק, אַז מײַן ברודער אליהו מאַנופֿעקטשורט פּסחיקן ווײַן - מעג אים טרינקען דער
פּרעזידענט. אויף צו פּויקן איז אונדזער פּיניע אַ מזיק. דאָ ווערט דאָס אָנגערופֿן: "אַדווערטײַזן * ". פּיניע זאָגט, אַז
דערויף, דאָס הייסט אויף אַדווערטײַזמענטס * , שטייט אַמעריקע. איטלעכער סוחר מעג לויבן זײַן סחורה.
יעדער אַרבעטער מעג אַדווערטײַזן זײַן מלאָכה. די גאַנצע וועלט מעג וויסן, אַז מײַן געטראַנק איז זויער-עסיק.
נאָר איך מעג מיר אַדווערטײַזן, אַז ס'איז זיסער פֿון צוקער. איר מעגט זײַן איבערצײַגט, אַז מײַן אַרבעט איז ניט
ווערט קיין פּעני. נאָר איך קאָן עס מיר שאַצן, אַז ס'האָט די ווערט אַ מיליאָן. עס איז אַמעריקע. אַ פֿרײַע מדינה.

- ג -

שטאַרק אויסגעפּויקט און צעאַדווערטײַזט איבער גאַנץ "דאַון-טאַון * " מײַן ברודער אליהוס פּסחדיקן ווײַן, האָט
אונדזער חבֿר פּיניע אָוועקגערופֿן מײַן ברודער אויף אַ זײַט און האָט אים אַזוי געזאָגט:

הער זשע אויס, אליהו. איך האָב דיר אַדווערטײַזט דײַן פּסחדיקן ווײַן, וואָס מע דאַרף נישט בעסער. זע-זשע, -
איך זאָל נישט האָבן דורך דיר קיין בזיונות. וואָרעם דו קאָנסט אָנמאַנופֿעקטשורן אַזאַ ווײַן, ער זאָל זײַן אַזוי
געשמאַק, ווי דײַן געטראַנק אין דער אַלטער היים... זאָלסטו געדענקען, אַז דאָס איז אַמעריקע, און דאָ טרינקט
מען ווײַן, נישט קיין קוואַס...

דאָ האָט זיך מײַן ברודער אליהו געפֿונען באַליידיקט און האָט נישט געוואָלט ענטפֿערן פּיניען קיין וואָרט אַפֿילו.
פֿאַר אים האָט שוין אָפּגעענטפֿערט ברכה. מײַן שוועגערין האָט אָפּגעצוואָגן אונדזער חבֿר פּיניע מיט אַ הייסן
אָקראָפּ. זי האָט זיך אָנגערופֿן און האָט אַזוי געזאָגט:

עמעצער, אַ פֿרעמדער, זאָל שטיין בײַ דער זײַט און הערן אַזעלכע ווערטער, וואָלט ער זיכער געקאָנט מיינען, -
אַז אין אַמעריקע זײַנען לויטער מיוחסים און סטעקראַטן, וואָס טרינקען נישט קיין אַנדער משקה, אַ חוץ ווײַן, און
באָדן זיך אין האָניק און אין שמאַלץ און אין אַלדאָס גוטס... לאָם איך האָבן די גליקלעכע יאָר, וויפֿל קוואָרט
סאָראָוועץ און ראָסל פֿון אוגערקעס עס ווערט דאָ אויסגעטרונקען אַ טאָג!... איך האָב אַליין געזען מיט מײַנע
אייגענע אויגן אַן אָלרײַטניטשקע פֿון גרענד סטריט * האָט באַשטעלט אַן עמער עפּלקוואַס מיט אַ מאה זויערע
עפּלעך, קיסליצעס... און די ברכות זאָל איך האָבן, וואָס די קיסליצעס זײַנען בעסער און געשמאַקער פֿון די
היגע אָרענדזשעס * מיט די גרייפּפֿרוטס, וואָס מע ווייס אַפֿילו נישט, ווי אַזוי מע שנײַדט דאָס און מיט וואָס מע
עסט דאָס...

איך גיב נישט איבער ביזן סוף אַלצדינג, וואָס ברכה האָט דאָ אַרויסגעזאָגט. וואָרעם ברכה, אַז זי הייבט אָן צו
ריידן, וועט זי אַזוי גיך נישט אַנטשוויגן ווערן. פּיניע ווייס עס גלײַך מיט מיר. רוקט ער אָן דאָס היטל און נעמט
דעם וועג. דאָס איז די בעסטע עצה. איך טו אויך אַזוי.

- ד -

"קענדי-סיגאַר-סטיישאָנערי-סטאָר מיט פֿינף רומס. גרויסער באַרגען * . גוטע ביזנעס. בעסטע נאַכבאַרשאַפֿט *
. אורזאַכע סינגעל * . שנעל איבערגעבן". וואָס זאָגט איר אויף דער עבֿרי? אַיאָ, ס'איז בײַ אײַך תּרגום-לשון? מע
מוז אײַך פֿאַרטײַטשן איטלעכס וואָרט באַזונדער. אַנישט, וועט איר נישט פֿאַרשטיין.

דער פּשט איז אַזוי: "עס גיט זיך איבער אַ קלייט, ווו מע פֿאַרקויפֿט קאָנפֿעקטן, סיגאַרעטן, שרײַבגעצײַג, גאַזעטן
און נאָך אַזעלכע זאַכן. אַ גרויסע מציאה. מאַכט גוטע געשעפֿטן. די בעסטע שכנים. און מחמת דער באַלעבאָס
איז נישט קיין באַווײַבטער, דעריבער גיט ער איבער דאָס געשעפֿט וואָס גיכער"...

דאָס האָבן מיר אַרויסגעלייענט פֿונעם פּייפּער, און מיר האָבן אַלע דערפֿילט, אַז דאָס איז פֿאַר אונדז די

ריכטיקע ביזנעס. גלייַך ווי געמאָסטן. און מיר האָבן אָנגעהויבן גיין אָנקוקן די ביזנעס. פֿריִער זייַנען געגאַנגען די מאַנצבילן. דאָס הייסט, מייַן ברודער אליהו, אונדזער חבֿר פּיניע און מיר אין צווייען, דאָס הייסט, איך און מייַן חבֿר מענדל, וואָס מע רופֿט אים שוין מייַק. אונדז זייַנען די ביזנעס געפֿעלן. דערנאָך זייַנען געגאַנגען די ווייַבער: די מאַמע, מייַן שוועגערין ברכה און פּיניעס ווייַב טייַבל. איז זיי נישט געפֿעלן. איטלעכע פֿון זיי האָט געפֿונען אַן אַנדער חסרון. מייַן מאַמע האָט געזאָגט, אַז ס'איז איר צו ווייַט פֿון דער שול. דאָס הייסט, ס'איז אויך יענער גאָס אויך פֿאַראַן אַ שול. איז דאָס אָבער אַ פֿרעמדע שול. נישט אונדזער כּתרילעווקער שול. פֿרעגט בייַ איר אליהו, אויב אין דער שול איז דער אייגענער ייִדישער גאָט, וואָס אין יענער שול? ענטפֿערט אים די מאַמע, אַז דער גאָט איז דער אייגענער, נאָר די ייִדן זייַנען אַנדערע. זי איז צוגעוווינט צו די כּתרילעווקער ייִדן. מיט כּתרילעווקער ייִדן, זאָגט זי, דאַוונט זיך גאָר אַנדערש. זי קאָן זיך נישט פֿאָרשטעלן, ווי אַזוי וועט זי הערן אַן אַנדער בעל-תּפֿילה, נישט אונדזער הערש-בער דעם חזן?

\- ה -

דאָס איז דער מאַמעס טענות. מייַן שוועגערין ברכה האָט אויף די ביזנעס אַן אַנדער חסרון: וואָס וועלן מיר טאָן, זאָגט זי, מיט אַזוי פֿיל רומס? צו וואָס דאַרפֿן מיר פֿינף רומס? האָט אונדז אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע געגעבן אַן עצה: מיר זאָלן די איבעריקע רומס * פֿאַרדינגען. אָפּגעבן צו אַ פּאָר קוואַרטיראַנטן מיט קעסט. דאָ ווערט דאָס אָנגערופֿן: "אַרייַננעמען באָרדערס * ". אַ "באָרדער" הייסט אַ שכן, אַ קוואַרטיראַנט. זאָגט ברכה: "נאָך דאָס פֿעלט אונדז. האָבן צו טאָן מיט קעסט-קינדער". און טייַבל זאָגט איר נאָך איטלעכס וואָרט, ווי אַ פּאָפּוגייַ: "נאָך דאָס פֿעלט אונדז. האָבן צו טאָן מיט קעסט-קינדער"... זאָגט פּיניע צו זייַן ווייַבל: "טאָמער וואָלסטו אַמאָל געזאָגט דייַן אייגן וואָרט, נישט איבערקייַען ברכהס ווערטער?"... טרעט אַרויס ברכה און קילט אָפּ אונדזער פּיניען: "איטלעכער איז אַ מבֿין אויף יענעם, נישט אויף זיך"... און טייַבל חזרט איבער: "איטלעכער איז אַ מבֿין אויף יענעם, נישט אויף זיך"... רופֿט זיך אָן פּיניע צו זייַן ווייַב: "וואָס וואָלסטו געטאָן, ווען דו זאָלסט זייַן אַליין?" ענטפֿערט אים ברכה: "וואָלט איך - זאָלט איר, לעקעך - איז מקח"... און טייַבל זאָגט איר נאָך: "וואָלט איך - זאָלט איך, לעקעך - איז מקח"... טוט פּיניע אַ שפּייַ אויס "טפֿו!" - און גייט אַוועק.

\- ו -

מיינט איר, אַז נאָר מיר אַליין זייַנען געגאַנגען אָנקוקן די ביזנעס? עס האָבן זיך מטריח געווען אויך אונדזערע מחותּנים, אונדזערע פֿרייַנט און באַקאַנטע. קודם-כּל איז געגאַנגען אונדזער מחותּן, יונה דער בעקער. דערנאָך - זייַן ווייַב, אונדזער מחותּנתטע, ריוועלע די בעקערין. ביידע מיטאַמאָל קאָנען זיי נישט איבערלאָזן די קנישעס אויף הפֿקר. מוזן זיי אַלעמאָל גיין איינציקווייַז. דערנאָך איז געגאַנגען משה דער אייַנבינדער. און נאָך אים - פּעסיע די גראָבע... נאָר שאַ! דאָ מוז איך מיך אַליין אונטערברעכן און זאָגן אויפֿן היגן לשון: "עסקיוז מי * , איך האָב געמאַכט אַ מיסטייק * ". אויף אונדזער מענטשלעכן לשון וועט דאָס הייסן: "האָט קיין פֿאַראיבל נישט, איך האָב געהאַט אַ טעות". פֿריִער איז געגאַנגען אונדזער שכנה פּעסיע די גראָבע, דערנאָך ערשט איז געגאַנגען איר מאַן, משה דער אייַנבינדער. און נאָך זיי זייַנען געגאַנגען גלאַט אַ פּאָר באַקאַנטע גוטע פֿרייַנט, וואָס דאַווענען מיט אונדז אין איין שול, דאָס הייסט, אַ פּאָר כּתרילעווקער ייִדן, וואָס פֿאַרשטייען אין די ביזנעס. האָט זיי דער ביזנעסמאַן נישט שיין אויפֿגענומען. דאָס הייסט, ער האָט זיי פּשוט דורכגעטריבן. ער האָט זיי געזאָגט, אַז ער האָט זיך קיינמאָל נישט פֿאַרגעשטעלט אַזאַ גרויסע משפּחה! האָט דאָס מייַן מאַמע פֿאַרדראָסן. איז זי אַוועק צו אים מיט מייַן שוועגערין ברכה. האָט אים ברכה אָפּגעשפּילט אַ ווייוואַט, אַז ער וועט זי האָבן צו געדענקען! דער סוף איז געווען, אַז דער ביזנעסמאַן האָט געשוואָרן בייַ גאָט, אַז ער גיט אויף די ביזנעס נאָר צוליב דעם, וואָס ער גייט חתונה האָבן. איצט האָט ער שוין חרטה. אַז אַ ייִדענע, זאָגט ער, קאָן האָבן אַזאַ מויל, ווי אונדזער ברכה, איז נישט כּדאַי צו חתונה האָבן. שוין גלייַכער, זאָגט ער, בלייַבן ביזן טויט אַ סינגעלמאַן * . דאָס הייסט, אַ בחור.

\- ז -

דאָס איז אָבער נאָר געזאָגט. דער ביזנעסמאַן איז אויסגעגאַנגען פֿאַרקויפֿן די ביזנעס, פּונקט אַזוי ווי מיר האָבן געחלשט נאָך די ביזנעס. ובפֿרט, אַז אונדזער סטענד האָבן מיר שוין כּמעט פֿאַרקויפֿט. איך זאָג "כּמעט", ווייַל דער גרינהאָרן, וואָס איז געגאַנגען איבערנעמען אונדזער סטענד, האָט אונדז מיט גוואַלד אַרייַנגעשטופּט צען טאָלער אַן אויפֿגאָב. דאָ הייסט עס אַ "דעפּאָזיט". מיר האָבן שוין חרטה געהאַט, וואָס מיר האָבן בייַ אים גענומען דעם דעפּאָזיט. וואָרעם דער גרינהאָרן איז געהאַנגען איבער אונדז דעם גאַנצן טאָג, ער האָט שוין גאָרנישט געוואָלט אָפּטרעטן פֿון אונדזער סטענד. אַ ייִד אַ נודניק, אַ סך אַ גרעסערער נודניק פֿון מייַן ברודער אליהו. מייַן ברודער איז גאָלד אַקעגן אים. ער האָט זיך אַזוי אייַנגעגעסן אין די ביינער, אַז מיר האָבן אים געוואָרפֿן אין פּנים אַרייַן זייַן דעפּאָזיט. האָט ער אָבער ניט געוואָלט אים נעמען צוריק. ער האָט זיך פֿאַרליבט אין אונדזער סטענד. ער איז געווען זיכער, אַז מיר ווערן גליקלעך. "אַ גרינהאָרן בלייַבט אַ גרינהאָרן!"... אַזוי זאָגט אונדזער חבֿר פּיניע.

\- ח -

וואָס הייסט אַ "גרינהאָרן"? - פֿרעגט מיך עפּעס גרינגערס! מייַן חבֿר מייַק ווייס אויך נישט וואָס דאָס איז. מיר הערן, אַז מע זאָגט "גרינהאָרן" - זאָגן מיר אויך. איך בין אַ בעלן געווען אויף אַ טשיקאַוועסט אָפּמאָלן דעם ייִדן, וואָס האָט אָפּגעהאַנדלט בייַ אונדז דעם סטענד, מיט אַ ווייַס קרייַדל אויף די שטיינער פֿונעם טראָטואַר. נאָר

אויפֿן שטערן האָב איך אים צוגעזעצט אַ לאַנגן האָרן מיט גרינע קרייד. האָט איר באַדאַרפֿט הערן די געלעכטערן, וואָס זײַנען געווען. אַלע האָבן דערקענט אונדזער גרינהאָרן און אַלע האָבן געלאַכט. אַ חוץ מײַן ברודער אליהו. ער האָט נישט געלאַכט. דאָס הייסט, שלאָגן האָט ער מיך נישט געשלאָגן. נאָר ער האָט מיך געצוווּנגען, איך זאָל מיט אַ נאַסער שמאַטע אָפּווישן דעם גרינהאָרן. אַנישט, וועלן מיר דאַרפֿן צאָלן שטראָף. פֿאַר יעדע זאַך צאָלט מען דאָ שטראָף. פּרוּווט אַ שפּײַ טאָן אין סטריט - וואַקסט אויס אַ גאָראָדאָװאָי (דאָ הייסט ער "פּאָליסמאַן * "). ער נעמט אײַך פֿאַר אַן אויער און פֿירט אײַך אָפּ גלײַך אין חד-גדיא אַרײַן (דאָ הייסט עס "פּאָליס-סטיישען * "). און דאָרטן שטראָפֿירט מען אײַך אָפּ אין פֿינף טאָלער. זייער שטרענג אין אַמעריקע!

- ט -
קערט איר אַוודאי מיינען, אַז דאָ איז אַזוי ריין און זויבער, ווי אין אַנטוועריפּן, און קיינער שפּײַט נישט אויף דער סטריט? האָט איר אַ טעות. מע שפּײַט און מע כראַקעט אויף וואָס די וועלט שטייט. אַמעריקע - אַ פֿרײַע מדינה. סײַדן אפֿשר אויף דער פֿינפֿטער עווניו. און דאָס - נישט אומעטום, נאָר דאָרט, וווּ די מיליאָנערן זיצן. מיליאָנערן שפּײַען נישט. שפּײַען שפּײַט נאָר דער, וואָס ס'איז אים נישט גוט. און דעם רײַכן איז דאָך גוט - וואָס ווערט ער שפּײַען?...

XVIII
מיר מופֿן *
- א -
אין אַמעריקע איז אַ מינהג - מע מופֿט. דאָס הייסט, מע פּעקלט זיך פֿון איין דירה אין דער אַנדערער. פֿון איין ביזנעס אין דער אַנדערער. יעדער איינציקער מוז מופֿן. מופֿט ער נישט מיט זײַן גוטן ווילן, מאַכט מען אים, ער זאָל מופֿן. דאָס הייסט, אַז איר צאָלט נישט קיין דירה-געלט (דאָ הייסט עס "רענט * "), גיט מען אָן אויף אײַך און מע וואַרפֿט אײַך אַרויס. ווערט דאָס אָנגערופֿן, אַז מע האָט אײַך אַרויסגעמופֿט. דעריבער טאָרט איר זיך נישט וווּנדערן, אַז מע טוט אײַך אַ פֿרעג: "ווען מופֿט איר?" און אַז מע פֿרעגט אײַך, מוזט איר ענטפֿערן. פֿאַר נישט וועלן ענטפֿערן האָט מײַן ברודער אליהו געכאַפּט אַ פּסק פֿון אונדזערן אַ קאָסטאָמער, וואָס גיט אונדז צו לייזן פֿאַר מעטשעס * . דאָס הייסט, ער באַקומט פֿון אונדזער סטענד אַלע וואָך אַ באַקסל * מעטשעס אָן געלט. דאָ גיט מען שוועבעלעך אומזיסט. מע דאַרף גאָרנישט וואַרטן, ביז מע וועט געבן. מע גייט צו און מע נעמט אַליין.

- ב -
דער קאָסטאָמער, וואָס איך דערצייל אײַך, איז אַ מאָדנער מענטש. עס איז כּדאַי, איך זאָל אײַך אים אָפּמאָלן. ווער ער איז און וואָס ער איז - ווייסן מיר נישט. ווּ ער וווינט און וואָס זײַנען זײַנע ביזנעס - ווייסן מיר אויך נישט. קיין רײַכער מאַן, ווײַזט אויס, איז ער נישט. דאָס זעט מען נאָך זײַן אויסגעריבענעם קאָוט * , וואָס ער בײַט אים קיינמאָל ניט איבער, נאָך זײַן אָפּגעבאַרעט קאַפּעליושל און נאָך זײַנע געלאַטעטע שיך. דערפֿאַר איז ער אָבער זייער אַן אַקוראַטנער מענטש. ער קומט צו אַלע טאָג אין דער זעלבער שעה און צו דער זעלבער מינוט. ער נעמט דעם מאָרגן-פּייפּער, טוט אין אים אַ קוק אַרײַן אויף דער ערשטער און אויף דער לעצטער פּיידזש * , כאַפּט אַ קוק אויך אין דער מיט פֿונעם פּייפּער און לייגט אים אַוועק צוריק. קויפֿן האָט ער נאָך קיין איינציק מאָל בײַ אונדז נישט געקויפֿט קיין זאַך. אַ חוץ, וואָס ער נעמט אַלע וואָך אַ באַקסעלע מעטשעס אומזיסט. און אַ חוץ וואָס ער לייענט אַלע טאָג דעם מאָרגן-פּייפּער. האָט דאָס מײַן ברודער אליהו מסתּמא פֿאַרדראָסן. איין מאָל אַ חכמה, צוויי מאָל אַ חכמה. אָבער נישט אַלע טאָג. איז זיך מישבֿ אליהו איינמאָל און טוט אים אַ זאָג:

- עס קאָסט אַ פּעני...

דער קאָסטאָמער טוט זיך זײַנס, דאָס הייסט, ער לייענט די ערשטע און די לעצטע פּיידזש פֿונעם מאָרגן-פּייפּער. מײַן ברודער העכערט דאָס קול:

- עס קאָסט אַ סענט!...

דער קאָסטאָמער טוט אַ קוק אין מיטן, לייגט צונויף דעם פּייפּער און לייגט אים אַוועק אויפֿן זעלבן אָרט, ווי ער איז געלעגן.

- ג -
. . . .
אויף דעם אָרט ווערן איבערגעריסן מאָטל פּייסי דעם חזנס מעשׂיות פֿון אַמעריקע. "מיר מופֿן" איז געווען די לעצטע זאַך, די לעצטע שורות, וואָס שלום-עליכם האָט געשריבן עטלעכע טעג פֿאַר זײַן אַוועקגיין פֿון אונדז, שוין ליגנדיק אויף זײַן טויטן-בעט. ער האָט נאָך אַוועקגעשטעלט אַ גרויסן געכּתיבֿהטן אות "ג", נאָר נאָכן גימל גייען אין מאַנוסקריפּט ליידיקע ווײַסע בלעטלעך, אַזוי אַז דער אומבאַקאַנטער "קאָסטאָמער" אָן אַ נאָמען בלײַבט אומבאַקאַנט, און די אַלע ווײַטערדיקע בילדער און טיפּן פֿונעם ייִדיש-אַמעריקאַנישן געטאָ-לעבן, וואָס

האָבן גערעגט דעם שטענדיק-וואַכנדיקן דמיון פֿון אונדזער גרויסן שילדערער אין זײַנע לעצטע טעג, בלײַבן פֿאַרשלאָסן און פֿאַרזיגלט פֿאַר דער ייִדישער ליטעראַטור.

וועגן דעם דאָזיקן לעצטן קאַפּיטל פֿון שלום-עליכמס שאַפֿן (און אפֿשר אויך וועגן דעם פֿריִעריקן פֿאָר-לעצטן קאַפּיטל פֿון "מאָטל פּייסי דעם חזנס אין אַמעריקע") איז אונדז, זײַנע הויז-מענטשן, אויסגעקומען צו הערן פֿון אים אַליין. דינסטיק דעם 9טן מײַ, אין אָוונט, דאָס הייסט, פֿיר טעג פֿאַר זײַן טויט, האָט מען מיך דורכן טעלעפֿאָן אַוועקגערופֿן פֿון מײַן אַרבעט און איבערגעגעבן, אַז שלום-עליכם רופֿט מיך, איך זאָל באַלד קומען. פֿון די דאָקטוירים האָב איך געוווּסט און בין געווען זיכער, אַז דעם קראַנקנס לאַגע איז נישט ערנסט און אַז עס דאַרף נאָר נעמען עטלעכע טעג ביז ער וועט געזונט ווערן. און דאָך האָט מיך דעם גאַנצן וועג, פֿון דער "איסט סײַד * " ביז בראָנקס, געדריקט אַ מאָדנער שווערער אַנגסט. איך האָב זיך באַרויִקט ערשט דעמאָלט, ווען איך האָב דערזען דאָס פֿענצטער פֿון שלום-עליכמס צימער, פֿון וועלכן עס האָט זיך געגאָסן אַ שטילער רויִקער שײַן.

איך האָב געטראָפֿן שלום-עליכמען אויפֿן בעט דווקא מונטער און עטוואָס אויפֿגעלעבט. מע האָט אים געהאַט אײַנגעגעבן נערונג אויף אַ קינסטלעכן אופֿן, ווײַל די דאָקטוירים האָבן געגלויבט, אַז דאָס איז בײַ אים אַ נערוועזע מאָגן-קראַנקייט. מיט עטלעכע שעה צוריק, נאָכמיטאָג, בין איך געווען בײַ אים אין צימער, נאָר איצט האָט ער געזאָגט, אַז אים דאַכט זיך, אַז ער האָט מיך נישט געזען שוין עטלעכע טעג. מיט אַ שוואַכן שמייכל אויפֿן אויסגעמוטשעטן געזיכט האָט ער דערציילט, וואָס פֿאַר אַ ווונדערלעכע ווירקונג די קינסטלעכע נערונג האָט אויף אים געמאַכט - עס האָבן זיך אים ממש געעפֿנט די אויגן און ער זעט פֿאַר זיך די ליכטיקע וועלט. צווישן אַנדערס האָט ער מיך געפֿרעגט, צי מע ווייס אין דער רעדאַקציע פֿון דער "וואַרהייט" (ווו ער האָט די לעצטע צײַט געשריבן), אַז ער איז קראַנק, און האָט אונדז דערציילט, אַז הײַנטיקע נאַכט (דאָס הייסט, די נאַכט פֿון מאָנטיק אַקעגן דינסטיק) האָט ער געשריבן, נישט קוקנדיק אויף די גרויסע יסורים, וואָס האָבן אים נישט אָפּגעלאָזט אַ מינוט נישט. "איך ליג אַזוי און ליג אַ גאַנצע נאַכט, - האָט ער דערציילט, דערבײַ שווער געכאַפּט דעם אָטעם - שלאָפֿן קאָן איך נישט, די געדאַנקען טראָגן... וואָס זשע איז דער תּכלית אַזוי צו ליגן? זאָג איך צו דער מאַמע: וואָס וועל איך דאָ אויסליגן? ביז טאָג איז נאָך ווײַט... אַמער, גיב אַהער די פּען און די פּאַפּקע מיטן פּאַפּיר, וועל איך כאָטש שרײַבן. שרײַבן איז מיר אַ סך גרינגער, וואָרעם סײַ ווי סײַ מוטשען די געדאַנקען, לאָזן נישט צו-רו... און אָט אַזוי פּאַוואָלינקע האָב איך אָנגעשריבן עטלעכע קאַפּיטלעך פֿון מאָטלען..."

און די עטוואָס מידע, הימל-קאָלירטע אויגן, וואָס האָבן די לעצטע טעג אָפּגעגעבן מיט אַ מאָדנע בלויקייט, אַ ריינע, אַ ווײַטע, ווי די בלויקייט פֿון הימל, האָבן דערבײַ אויפֿגעשטראַלט מיט אַ קינדיש-קינסטלערישער באַגײַסטערונג.

דאָס זײַנען געווען די לעצטע שורות פֿון שלום-עליכמס שאַפֿן און דאָס זײַנען געווען זײַנע לעצטע ווערטער, וואָס ער האָט גערעדט וועגן זײַן שרײַבן. אויף מאָרגן איז זײַן לאַגע געוואָרן ערנסט, די דאָקטוירים האָבן זיך פֿאַרלוירן, און דאָס אומגליק איז אויסגעוואַקסן נאָענט, ווי אַ כמאַרע...

דאָס לעצטע מאַנוסקריפּט "מיר מופֿן", כאָטש ס'איז געשריבן מיט שלום-עליכמס כאַראַקטעריסטישער פֿײַנער און קלאָרער האַנטשריפֿט, איז דאָך צו דערקענען, אַז ס'איז געשריבן געוואָרן שוין נישט מיט אַ געזונטער לײַכטער האַנט. די אותיות זײַנען עטוואָס געצוקט און געקרימט, גייען נישט אומעטום גלײַך, נאָר דאָ גרעסער און דאָ קלענער, און זײַנען שוין נישט אַזוי פּערלדיק און געטאָקט, ווי דער באַרימטער געטאָקטער פּערל-כּתבֿ פֿון שלום-עליכם. עס איז אויך כּמעט נישט צו באַמערקן אין דעם דאָזיקן לעצטן כּתבֿ-יד קיין אויסגעמעקטע און פֿון-אויבן צוגעשריבענע שורות, אַזוי ווי ס'איז תּמיד געווען די געוווינהייט פֿון שלום-עליכם שטאַרק צו באַאַרבעטן און צו שלײַפֿן זײַנע ווערק. די עטלעכע קליינע קאַפּיטלעך זײַנען, אַ פּנים, געשריבן געוואָרן פֿון דער ערשטער האַנט און האָבן עטלעכע טעג געוואַרט אויף זייער מײַסטער, ער זאָל זיי באַפּוצן אויף זײַן שטייגער - און האָבן זיך נישט דערוואַרט...

* אָנמערקונג פֿון י. ד. בערקאָוויטש.»

די וואַסערשטוב
(דער ערשטער וואַריאַנט פֿון דעם קאַפּיטל "מזל-טובֿ, מיר זײַנען שוין אין אַמעריקע!")
געשריבן אין יאָר 1914.
- א -
אַ מוראדיק גרויסע שטוב, אַזוי גרויס כּמעט ווי בײַ אונדז צען שטיבער, אָדער אפֿשר נאָך מער.

און ווײַס איז זי, די שטוב, ווײַס ווי מילך, מיט קליינינטשקע פֿענצטערלעך אַ סך. די פֿענצטערלעך זײַנען קײַלעכיק, פֿון ריינעם קרישטאָל און מיט רויטן באַצוויקלט.

און קוימענס האָט די שטוב צוויי גרויסע, הויכע, ברייטע, שוואַרצע קוימענס, וואָס פֿײַפֿן אַזוי שטאַרק, אַז פֿון איין פֿײַף אַ גוטן קאָנט איר פֿאַלן חלשות.

און שטיין שטייט די שטוב אויפֿן וואַסער. אַ וואַסערשטוב.

דאָס הייסט, נישט זי שטייט, נאָר זי גייט. גיך-גיך גייט זי - זי לויפֿט כּמעט. זי שנײַדט די כוואַליעס אויף צווייען און גליטשט זיך, גליטשט זיך אויפֿן וואַסער. זי הייבט זיך אַרויף און אַראָפּ, אַרויף און אַראָפּ - און מיר פֿאָרן, מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע!

נישט מיר אַליין פֿאָרן קיין אַמעריקע - מיט אונדז פֿאָרן נאָך אַ סך, אַ סך ייִדן און ווײַבער, מיט קינדער און אָן קינדער.

און אַלע אין איין שטאָט אַרײַן. איך ווייס אַפֿילו, ווי אַזוי זי הייסט. "נעיאָרק" הייסט די שטאָט. אַ גרויסע שטאָט! נאָך גרעסער פֿון ווין. און אַ ייִדישע שטאָט. אַ שטאָט פֿון סאַמע ייִדן. און ריידן רעדט מען דאָרט, ווי מע רעדט בײַ אונדז. ווי אַלע מענטשן ריידן.

מע רעדט אויף ייִדיש.

דאַנקען און לויבן יאַשקע דעם טויבן! מע'ט פֿאַרשפֿאָרן זיך ברעכן די צונג, ווי מע האָט זיך געבראָכן אין בראָד, אין קראָקע מיט לעמבעריק, אין ווין און אין אַנטווערפּן און אינעם שיינעם לאָנדאָן, וואָס וואָלט שוין לאַנג געמעגט ברענען אויפֿן פֿײַער, ובפֿרט איצט, אַז מיר זײַנען שוין דאָרט נישטאָ.

אַזוי זאָגט ברכה, מײַן ברודער אליהוס ווײַב, וואָס האָט שוין לאַנג געוואָרפֿן אַן אום-חן אויף אַלע שטעט, און מער ווי אַלץ - אויף לאָנדאָן.

- ב -
איצט ווייס איך פֿאַר געוויס, אַז מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע. אַפֿילו ברכה, מײַן ברודער אליהוס ווײַב, איז מודה, אַז מיר פֿאָרן קיין אַמעריקע. ביז אַהער האָט זי אַלץ נישט געוואָלט גלויבן: "מיר פֿאָרן און פֿאָרן - און שטייען אויף איין אָרט".

נאָר איר מיינט, אַז איצט איז זי שוין צופֿרידן? ווער - וואָס! ברכה איז קיינמאָל נישט צופֿרידן. זי וויל נאָר וויסן איין זאַך: ווער איז דער שלימזל, וואָס האָט דאָס אויסגעטראַכט אָט די דאָזיקע מדינה?

- עס וואָלט אים געמעגט - זאָגט זי - אַרויסוואַרפֿן און פֿיניען אַרײַנוואַרפֿן!

דאָס מיינט זי אונדזער חבֿר פֿיניען, וואָס פֿאָרט מיט אונדז קיין אַמעריקע.

וואָס האָט זי צו אים? ווײַל ער איז, זאָגט זי, דער גאַנצער חייבֿ. ווען נישט ער, וואָלטן מיר איצטער, זאָגט זי, געזעסן אין דער היים, ווי אַלע ייִדן, און וואָלטן זיך נישט געשלעפּט איבער ימים און מידבריות און וויסטענישן.

ער, פֿיניע הייסט עס, האָט אַרויפֿגעפֿירט, זאָגט זי, מײַן ברודער אליהו אויף אַ גליטש - מיר זאָלן פֿאַרקויפֿן "אונדזער האַלבע שטוב און פֿאָרן קיין "מאַלעריקע.

- ג -
"מאַלעריקע" - אַזוי רופֿט דאָס אָן מײַן שוועגערין ברכה אַלעמאָל, ווען זי איז אין כּעס.

און אין כּעס איז זי אָפֿט. כּמעט נישטאָ דער טאָג, וואָס ברכה זאָל נישט זײַן אין כּעס.

אַ גליק, וואָס מײַן ברודער אליהו הערט זי, ווי דעם קאָטער, און אונדזער חבֿר פֿיניע - דער לאַכט זיך גאָר אויס פֿון איר באָבע. איר געדענקט דאָך מסתּמא אונדזער חבֿר פֿיניע? אים אַז מע דערעסט זיך שטאַרק, מאַכט ער אײַך באַלד אויף יענעם אַ לידל - און טו אים עפּעס!

אַנומלטן האָט ער געמאַכט אויף איר, טאַקע אויף מײַן שוועגערין, הייסט עס, אַ לידל - איז זי שיִער נישט צעזעצט געוואָרן פֿאַר בזיון.

אָט אַזוי הייבט זיך אָן דאָס לידל:

- איך האָב אַ חבֿר מוהר"ר אליהו
- באַשערט אַ מענטשן אַ הצלחה!
האָט ער אַ ווײַב - ביז דער סטעליע
אַ שלאַק פֿורעניות מרת ברכה,
קיין עין-הרע נישט, אַ גראָבע,
און אַ ברייטע, אַן אָסאָבע...
ווײַטער געדענק איך נישט. איך געדענק נאָר, אַז ברכה איז אַזש געווען בלוי פֿאַר כּעס. דעם כּעס האָט זי אויסגעלאָזט צו מײַן ברודער אליהו.

דערנאָך האָט זי זיך געוואָלט נוקם זײַן אין מיר. האָט זיך די מאַמע אָנגענומען מײַן קריוודע. האָט איר ברכה געזאָגט אַ גראָב וואָרט, אויסגעוואָרפֿן דעם טאַטן דעם חזן. האָט זיך די מאַמע צעוויינט. האָט זיך אליהו צעשריגן אויף איר, אַז זי מאַכט אונדז אומגליקלעך. מיר זײַנען נאָך נישט פֿאַרטיק, זאָגט ער! וואָרעם אַז מיר וועלן אַרײַנקומען קיין אַמעריקע בשלום, וועלן מיר ערשט דעמאָלט באַדאַרפֿן, זאָגט ער, נאָך אַ מאָל באַווײַזן, אַז מיר האָבן, זאָגט ער, געזונטע אויגן.

נאָר איך האָב מיך אַ ביסל פֿאַררעדט און האָב שיִער פֿאַרגעסן, אַז איך האָב אײַך נאָך גאָרנישט דערציילט וועגן דער וואַסערשטוב.

- ד -
אַך, ווי שיין דאָס איז! אַך, ווי גרויס! און אַך, ווי גוט מיר איז!

אַ קייסער, זאָגט מען, איז גוט. מיר - איז בעסער. דאָ בין איך בעל-הבית.

איך און דער קאַפּיטאַן. אַ מענטש אַ גיבור. גאָלדענע קנעפּ מיט גאָלדענע "פּאַלעטן * ", און וואָנצעס מוראדיקע, גראָבע, גרעבער ווי בערד. אין מיטן אויסגעגאָלט. אויגן - מחיהדיקע. זיי שמייכלען בײַ אים שטענדיק. אַפֿילו דעמאָלט, ווען ער בייזערט זיך. אַ דימענט פֿון אַ קאַפּיטאַן! איך האָב אים ליב - סכּנות! איך האָב אים אָפּגעמאָלט מיט אַ בלײַערל אויף אַ שטיקל פּאַפּיר, ווי ער שטייט און גייט. אַפֿילו מיט די וואָנצעס. נאָר איך האָב עס צעריסן - אליהו זאָל נישט דערזען. ער האָט פֿײַנט מענטשעלעך.

אליהו זאָגט, אַז אַ קאַפּיטאַן דאַרף קענען שווימען, ווי אַ פֿיש. און אונדזער חבֿר פּיניע לאַכט פֿון אים. פּיניע זאָגט, אַז אַ קאַפּיטאַן דאַרף נישט קענען שווימען. שווימען דאַרפֿן נאָר מאַטראָסן. אַ קאַפּיטאַן, זאָגט פּיניע, באַדאַרף נאָך זײַן קלאָר אין דער געאָגראַפֿיע, ווי אַ ייִד אין אַשרי. אים דאַרף זײַן, זאָגט ער, קלאָר דער ים, אַזוי ווי אונדז די יבשה. ער איז מחויבֿ, זאָגט ער, צו וויסן, וויפֿל דער ים האַלט אין דער לענג און אין דער ברייט און אין דער טיף. זאָגט אים מײַן ברודער אליהו: "מילא, די לענג און די ברייט - קאָן מען נאָך ווי עס איז אויסמעסטן מיט אַן אַרשין. וואָס וועסטו אָבער טאָן מיט דער טיף?" זאָגט אים פּיניע: "ביסט אַ בהמה!" זאָגט אים אליהו: "ביסט אַליין אַ פֿערד. למאַי זידלסטו זיך?" זאָגט אים פּיניע: "ווי אַזוי זאָל איך דיך נישט זידלען, אַז דו הייבסט נישט אָן צו וויסן, זאָגט ער, וואָס אויף דער וועלט טוט זיך. אָט נעם, זאָגט ער, למשל, די שטערן אין הימל. נו, ווייס מען נישט וויפֿל שטערן ס'איז פֿאַראַן? און מע קאָן דען ניט, זאָגט ער, אויסרעכענען אַלע בײַ די נעמען?" זאָגט אים אליהו: "איכ'ל דיר זאָגן דעם אמת - איך בין אויפֿן הימל נאָך קיינמאָל נישט געווען, און אויפֿן ים פֿאָר איך און זע אַרויס, אַז ער האָט קיין גרונט נישט". זאָגט אים פּיניע: "נאַרעלע, נישט נאָר אַ גרונט, מע קאָן דיר אויסרעכענען אַפֿילו וויפֿל טראָפּן וואַסער געפֿינט זיך אין ים אַרום און אַרום". פֿרעגט אים אליהו שוין מיט אַ געלעכטער: "כ'וואָלט געוואָלט וויסן, ווי אַזוי דו וועסט עס אויסרעכענען? סײַדן אפֿשר דײַן פֿעטער דער זייגער-מאַכער וועט דיר אונטערהעלפֿן"...

פֿאַרדריסט עס שוין פּיניען, נאָר ער מאַכט זיך נישט ווּסנדיק. פֿאַר אים שטעלט זיך אײַן זײַן ווײַב טײַבל. איר קענט זי. איך האָב שוין וויפֿל מאָל גערעדט פֿון איר. איך האָב זי ליב. זי איז אַ קלייניטשקע און אַ שטילינקע. נאָר זי האָט אַ טבֿע - טאָמער רירט מען אָן איר פּיניען, איז חושך! האָט זי אָפּגעשפּילט מײַן ברודער אליהון אַ ווּוואַט!

זי האָט אים נישט געזאָגט גאָרנישט. זי האָט אים נאָר אַ פֿרעג געגעבן: "מיט וואָס איז אַ בייגל-בעקער שענער פֿון אַ זייגער-מאַכער?"

דאָס איז געווען אַ שטאָך אונדז אַלעמען אויף אונדזער מחותּן יונה דעם בעקער.

אַוודאי האָט דאָס אָנגערירט ברכהן מער ווי אונדז אַלעמען. יונה דער בעקער - דאָס איז דאָך איר טאַטע, ווער זי שווײַגן? אַ גליק, וואָס די מאַמע איז דערבײַ געזעסן, האָט זי זיי קוים-קוים צענומען!

נאָר איך האָב מיך שוין ווידער פֿאַררעדט און פֿאַרגעסן, אַז מיר האַלטן בײַ דער וואַסערשטוב.

- ה -
גוט איז נאָר אונדז! מיר און דעם קאַפּיטאַן. מירביידע האָבן צו שאַפֿן דאָ אויף אַלצדינג. ער, דער קאַפּיטאַן, הייסט עס, דאָרט אויבן ביַי די קוימענס, און איך, מאָטל פּייסי דעם חזנס זונדל, דאָ אויפֿן צווישנדעק.

אויף אונדזביידן שטייט די גאַנצע וואַסערשטוב. די שטוב מיט אירע אַלע קליינע שטיבעלעך מיט דער גאַנצער מאַשינעריע, וואָס קלאַפּט און טראַסקעט און הוידעט און פּײַפּט און קרעכצט.

איטלעכער האָט זיך זײַן אַרבעט. דער קאַפּיטאַן אויבן טוט גאָרנישט. ער שטייט נאָר און רעדט דורך אַ רער צו די מאַטראָסן. און די מאַטראָסן - אָנגעטאָן אין לאַמפּאַסנדיקע לײַבלעך מיט קײַלעכיקע היטעלעך - פֿיניען מיט דער נשמה. וואָס מע הייסט זיי, דאָס טוען זיי. מע הייסט זיי לויפֿן אַהער - לויפֿן זיי אַהער. מע הייסט זיי לויפֿן אַהין - לויפֿן זיי אַהין. מע זאָל זיי הייסן שפּרינגען אין וואַסער - וואָלטן זיי אויך געשפּרונגען אין וואַסער.

איר האָט באַדאַרפֿט זען זייער אַרבעט גאָר אין אָנהייב, בײַם ברעג, איידער די וואַסערשטוב האָט גערירט פֿון אָרט. וויי-וויי! ווי די רוחות, ווי די מלאַכי-חבלה - אַזוי האָבן זיי געאַרבעט.

קודם-כּל האָבן מיר באַדאַרפֿט דורכלאָזן די זאַכן. אַלעמענס פּעקלעך, אַלעמענס קאַסטנס און אַלעמענס בעטגעוואַנט. "באַגאַזש" ווערט עס אָנגערופֿן. אפֿשר צען טויזנט שטיק באַגאַזש. און אפֿשר מער.

און דאָס אַלצדינג האָט מען באַדאַרפֿט אַרויפֿפּעקלען אַרויף אויפֿן שיף. אַ גוטע אַרבעט! איר מיינט, מיט די הענט? חס-וחלילה! ווּ וועט איר נעמען אַזוי פֿיל הענט? ס'איז פֿאַראַן אַ בעסערע עצה.

אַן העלפֿאַנט האָט איר אַמאָל געזען? אַן העלפֿאַנט מיט אַ לאַנגן שנאָבל? נו, איז פֿאַראַן אַזאַ מאַשין, אַ גרויסע מאַשין, וואָס כאַפּט דעם אָנבליק פֿון אַ העלפֿאַנט מיט אַ לאַנגן שנאָבל. אָט הייבט זיך אויף דער שנאָבל, דרייט זיך כּלומרשט שלעפֿעריק אויף אַ זײַט, לאָזט זיך אַראָפּ פּאַוואָלינקע, פּאַוואָלינקע. און אַז ער לאָזט זיך אַראָפּ אויף דער ערד, טוט ער מיטאַמאָל אַ כאַפּ-אויף צען-צוואַנציק-דרײַסיק קאַסטנס און קעסטלעך, דרייט זיך אויס צוריק אַרויף און לאָזט זיי אַראָפּ אויפֿן שיף.

דערנאָך נאָכאַמאָל זיך אויפֿגעהויבן, נאָכאַמאָל זיך אויסגעדרייט, אַ כאַפּ די קאַסטנס מיט די קעסטלעך, און ווידער אויפֿן שיף.

אָט אַזוי האָבן מיר ביסלעכווײַז אַריבערגעפּעקלט דעם גאַנצן באַגאַזש. מיר ביידע, איך און דער קאַפּיטאַן, זײַנען נישט אָפּגעטראָטן ביזן סוף.

דערנאָך האָט זיך ערשט אָנגעהויבן בײַ אונדז די רעכטע אַרבעט. גיי ריר אַזאַ מאַכינע פֿונעם אָרט! אײַ-אײַ, וואָס מיר האָבן צעאַרבעט! דער קאַפּיטאַן איז נישט אָפּגעטראָטן פֿונעם טרײַבל. די מאַטראָסן זײַנען אַרומגעלאָפֿן ווי די משוגעים. און איך בין אויפֿן צווישנדעק. די הענט האַלט איך אין די קעשענעס און גיב אַכטונג אויף דער אַרבעט, ווי די וואַסערשטוב רירט וואָס ווײַטער אַלץ שטאַרקער און אַלץ גיכער. און איך קוק אַראָפּ אין ים אַרײַן, און איך מיין, אַז מײַן ברודער אליהו איז גערעכט:

דער ים האָט נישט קיין גרונט!

- ו -
זינט איך לעב האָב איך נאָך קיינמאָל נישט געזען אַזוי פֿיל מענטשן, איך מיין, אַזוי פֿיל ייִדן, ווי דאָ, בײַ אונדז אין וואַסערשטוב, אויפֿן צווישנדעק.

- קיין עין-הרע! קיין בייז אויג! - זאָגט די מאַמע און טרערן שטייען איר אין די אויגן.

אַ סך פֿון זיי האָבן מיך דערקענט. און אַ סך האָב איך דערקענט. איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז איך האָב זיי געזען - איך געדענק שוין נישט ווּ: צי אין קראָקע, צי אין לעמבעריק? צי אין ווין בײַ דעם "אָליאַנץ", צי אין אַנטווערפּן בײַ דער "עזרה"? מע באַדאַרף אַ פֿרעג טאָן בײַ דער מאַמע. זי קער וויסן. נאָר איך וועל נאָך צײַט האָבן שפּעטער. דערווײַל דאַרף מען פֿאָרן. האָב איך מיך אַוועקגעזעצט אויף אַן אײַזערנער טומבע רײַטנדיק און קוק גאָר אין הימל אַרײַן.

איך ווייס נישט, צי איז דאָס הימל, צי איז דאָס וואַסער? אָט איז עס, דאַכט זיך, הימל, און אָט איז דאָס וואַסער, און אָט איז דאָס שוין ווידער הימל. און די וואַסערשטוב מיט אַלע מענטשן און מיט אַלע זאַכן הייבט זיך אַרויף און אַראָפּ, אַרויף און אַראָפּ, און מיר פֿאָרן, מיר פֿאָרן - קיין אַמעריקע!

האָב איך אָבער פֿײַנט זיצן ליידיק. שטיי איך אויף און לאָז מיך באַטראַכטן די וואַסערשטוב פֿון אַלע זײַטן. זע איך מענטשן, אין רויטע זשילעטן אָנגעטאָן און מיט גאָלדענע קנעפּ.

די דאָזיקע מענטשן זײַנען געשטעלט געוואָרן אויף צו באַדינען אונדז. זיי הייסן דאָ אַ מאָדנעם נאָמען. "סטיוואַרטס * " רופֿט מען זיי. און זייער עובֿדה איז: זיי טראָגן אַרום אין גרויסע בעקנס כּלערליי מינים עסנוואַרג און פֿלעשלעך מיט משקה און סיפֿאָנעס מיט זעלצערוואַסער און מיט לימענאַד.

איך האָב ליב לימענאַד דאָס חיות! אין לאָנדאָן האָב איך מיך באַקענט מיט דער דאָזיקער משקה. דאָרטן רופֿט מען דאָס "לעמאָנייד * ". האָט זי מײַן שווענגערין ברכה אויסגעלאַכט מיט זייער לשון. אַז פֿײַף איז בײַ זיי פֿינף, אַ קאָפּיקע איז אַ פּעני, טײַמעס איז צײַט און לימענאַד איז גאָר "לעמאָנייד" - מעג עס ניט ברענען אויפֿן פֿײַער?

אַזוי זאָגט ברכה. און איך זאָג: לאָז זײַן לימענאַד, לאָז זײַן לעמאָנייד, אַבי ס'איז גוט. ס'איז זיס און סע שטשיפּלט בײַ דער צונג.

איין חסרון האָט עס - מע באַדאַרף דערפֿאַר צאָלן. און צאָלן איז מײַן ברודער אליהו (ער איז דאָך דער קאַסירער) קיין בעלן ניט. ער זאָגט, אַז אַ שיפֿסקאַרטע איז שוין מיט אַלעמען, מיט עסן און מיט טרינקען און מיט אַלצדינג.

אַך, וואָס פֿאַר עסן, וואָס פֿאַר אַ טרינקען מע גיט אונדז דאָ! דרײַ מאָל אַ טאָג. פֿיר מאָל אַ טאָג. פֿינף מאָל אַ טאָג. עס האָט גאָר קיין שיעור נישט. און צום מיינסטן עסן מיר דאָ "פּעטעיטעס * ".

איך זע אָבער, איר ווייסט נישט, וואָס הייסט עס "פּעטעיטעס". וואָס איז דאָס? און מיט וואָס עסט מען דאָס?

עסן עסט מען דאָס מיט ברויט און מיט געבראָטענעם הערינג, און אַ טעם האָט דאָס פֿון קאַרטאָפֿליעס.

דאָס הייסט, ס'איז טאַקע אונדזערע קאַרטאָפֿליעס, נאָר דאָ הייסט עס "פּעטעיטעס".

מײַן שווענגערין ברכה זאָגט אַפֿילו, זי זאָל האָבן די ברכות, וואָס אונדזערע קאַרטאָפֿליעס זײַנען בעסער און זיסער און געשמאַקער. נאָר ווער האָרכט זי, וואָס זי זאָגט? אַ פּנים, ס'איז דען פֿאַראַן אַ זאַך אויף דער וועלט, וואָס זאָל איר געפֿעלן?

איך האָב מורא, אַז זי וועט קומען קיין אַמעריקע, זאָל איר אַמעריקע חלילה אויך נישט געפֿעלן.

וואָס דאַרפֿט איר מער - אַז אַפֿילו די וואַסערשטוב, וואָס מיר פֿאָרן אויף איר, זאָגט זי אויף איר אויך אַ חסרון. איך זאָל האָבן די ברכות, זאָגט זי, וואָס בײַ אונדזער לייזערן אין בויד איז בעסער! דאָרטן, זאָגט זי, אַז מע פֿאָרט, פֿאָרט מען. און דאָ שלעפּט מען זיך און מע שלעפּט זיך און סע נודעט אַרויס די נשמה. דער מאַמעס מילך, זאָגט זי, האָב איך זיי שוין אַוועקגעגעבן!...

- ז -

דאָס מיינט זי די קרענק, וואָס מיר האָבן געקרענקט דעם ערשטן טאָג פֿון אונדזער נסיעה אויפֿן ים. ס'איז געווען אַ שטורעמווינט און ס'האָט געוואָרפֿן אונדזער וואַסערשטוב העכער הײַזער. איז אונדז אַלעמען געוואָרן נישט גוט אויף צו חלשן. אַ סך האָבן טאַקע געחלשט. ערגער ווי געחלשט. געווען כּמעט ווי געשטאָרבענע. טײַבל, פּיניעס ווײַב, האָט מען געראַטעוועט מיט הייסע האַנטיכער. די מאַמע האָט געבעטן אויף זיך דעם טויט. מײַן ברודער אליהו איז געלעגן מיטן פּנים אַראָפּ און געוויינט, ווי אַ קליין קינד. ברכה, זײַן ווײַב, האָט אַזש אויפֿגעהערט צו שילטן זיך. ס'איז איר פֿאַרגאַנגען אַזעלכעס, אַז זי האָט שוין גאָר פֿאַרגעסן, וווּהין זי פֿאָרט און וווּ זי איז אין דער וועלט. די גרינע גאַל האָט זי אַוועקגעגעבן!...

נאָר איין פּיניע האָט זיך געהאַלטן ווי אַ קאָזאַק. ער איז אַרומגעלאָפֿן, די הענט אין די קעשענעס. געקוקט דורך די ברילן אַרויף. איין הויז אַראָפּ, איין הויז פֿאַרקאַטשעט. דאָס האַלדזטיכל איז פֿאַרפֿאָרן ווייס איך וווּהין. ער האָט אַרומגעשפּאַנט הין און צוריק איבערן צווישנדעק און האָט געמאַכט חוזק פֿון דער גאַנצער וועלט, גערעדט, געשאָטן מיט ווערטער: בהמות! פֿערד! אָקסן! ווייסן נישט, אַז ס'איז דאָ אַ "זאַקאָן פּריראָדע * "! אַז וויבאַלד עס וואַרפֿט מיך אַהער - דאַרף איך מיך נעמען אַהין. און אַז עס וואַרפֿט מיך אַהין - דאַרף איך מיר נעמען אַהער. דאָס איז דאָך אַ זאַקאָן פּריראָדע!...

אַ מחיה אָנצוקוקן אונדזער חבֿר פּיניען בעת ער קאָכט זיך. איך זאָל נישט מורא האָבן פֿאַר מײַן ברודער אליהו, און ס'זאָל מיר אַזוי נישט טאָן ווי טאָן דער קאָפּ, וואָלט איך אים אַראָפּגעכאַפּט מיטן בלײַערל אויף פּאַפּיר מיט די

הויזן און מיט די ברילן, ווי ער שפּאַנט אַרום און שרײַט "זאַקאָן פּריראָדע". עס וואָלט מיר צוגעקומען אַ שטיק געזונט.

פיניע האָט אַזוי לאַנג געטענהט "זאַקאָן פּריראָדע", ביז ער האָט געמוזט אָפּטרעטן אויף אַ זײַט. אָנגעבויגן זיך און באַוויזן דעם אייגענעם "זאַקאָן פּריראָדע", וואָס אַלע...

דערנאָך, אַז ס'איז געוואָרן שטילער, אויס שטורעמווינט, און די זון האָט זיך באַוויזן - האָבן אַלע אויפֿגעלעבט. און פּיניע אויך בתוכם.

ער האָט שוין מער נישט גערעדט פֿון "זאַקאָן פּריראָדע".

- ח -

אַבי איך האָב געמיינט, אַז נאָר בײַ אונדז אין צווישנדעק איז אַ וועלט. צום סוף לאָזט זיך אויס, אַז אַחוץ אונדז, עמיגראַנטן, פֿאָרן אויף דער וואַסערשטוב נאָך אַ סך, אַ סך מענטשן.

צום מיינסטן פּריצים, שׂררות, אָפֿיצירן, גענעראַלן.

און רײַכע ייִדן. מיליאָנטשיקעס!

פֿון זייערט וועגן איז פֿאַראַן בײַ אונדז אין וואַסערשטוב באַזונדערע שטיבלעך. "קעבקעס * " הייסן דאָ די דאָזיקע שטיבלעך. איטלעכער אין אַ באַזונדער שטיבעלע.

אַ רחמנות - זיי קאָנען נישט זיצן אַלע אינאיינעם, ווי מיר, עמיגראַנטן, אויפֿן צווישנדעק. זיי, אַז זיי ווילן זיך זען איינס מיט דאָס אַנדערע, מוזן זיי אַרויסקריכן פֿון זייערע נאָרעס און אַרויפֿדראַפּען זיך העט-העט אויף טרעפּ אַרויף. און דאָרט איז פֿאַראַן אַזאַ זאַל, ווו מע גייט זיך צונויף אַלע מיליאָנטשיקעס אינאיינעם און מע רעדט און מע שמועסט און מע עסט.

איך וואָלט אַ בעלן געווען וויסן, וואָס עסן זיי? אויך "פּעטעיטעס" מיט געבראָטענעם הערינג?

איך וואָלט גלאַט אַ בעלן געווען אַ קוק טאָן, וואָס טוט זיך דאָרטן. איך בין דאָרטן נאָך נישט געווען, נאָר איך וועל זײַן, איך וועל געוויס זײַן.

איך וואָלט שוין לאַנג געווען דאָרטן - לאָזט מען מיך נישט.

אַביסל לאָזט נישט די מאַמע - זי האָט בײַ מיר גענומען אַ האַנט תּקיעת-כּף באַלד ווי מיר זײַנען אַרויף אויפֿן שיף, אַז איך וועל נישט אָפּטרעטן פֿון איר אויף אַ האָר. און אַביסל לאָזט מיך נישט מײַן ברודער אליהו. ער האָט מיר צוגעזאָגט, אַז טאָמער וועל איך זיך דערוועגן ערגעץ גיין אָן זײַן וויסן, בלײַב איך אָן אַן אויער. דאָס הייסט, איין אויער וועט ער מיר אָפּרײַסן, דעם אַנדערן וועט ער מיר איבערלאָזן.

מאָלט אײַך, עס רעדט זיך נאָר אַזוי! וויפֿל מאָל האָט ער מיר צוגעזאָגט, נאָך אין לעמבעריק און אין ווין און אין אַנטווערפּן און אין לאָנדאָן, אַז ער מאַכט מיך פֿאַר אַ קאַליקע? דאָס זאָגט ער נאָר אַזוי בעת ער איז אין כּעס. דעמאָלט פֿלעגט ער זײַן כּמעט כּסדר אין כּעס. איצט שוין נישט. איצט איז ער מיטאַמאָל געוואָרן ווייך, ווי פּוטער. איך ווייס אַפֿילו פֿאַרוואָס. ער האָט אַלץ מורא געהאַט פֿאַר דער מאַמעס אויגן. טאָמער לאָזט מען זי נישט אַרויף אויפֿן שיף - וועלן מיר נישט קאָנען פֿאָרן קיין אַמעריקע.

האָט גאָט געטאָן אַ נס - מען האָט דער מאַמען דורכגעלאָזט. מע האָט איר אַפֿילו קיין קוק נישט געטאָן אין די אויגן אַרײַן. פֿאַרקערט - מע האָט זי נאָך אונטערגעשטופּט, זי זאָל שוין גיכער אַרויפֿגיין אויפֿן שיף מיט אירע פּעקלעך. פֿאַר פֿרייד האָט זי זיך דערנאָכדעם אַזש צעוויינט. האָט איר מײַן ברודער אליהו נאָכדעם פֿירגעהאַלטן: נו? וואָס האָב איך דיר געזאָגט? האָסטו באַדאַרפֿט פֿאַרגיסן אַזוי פֿיל טרערן?

ענטפֿערט אים די מאַמע אוןווישט זיך די אויגן:

- פֿון וואַנען ווייסטו, אַז דאָס האָבן נישט געמאַכט מײַנע טרערן?

און זי וויינט שוין ווידער!

ווערט מײַן ברודער אליהו אויסער זיך. ער בײַסט זיך די פֿינגער און רעדט צו איר שטיל, און מער אויף

לשון-קודש, בכדי די מאַטראָסן מיט די "סטיוּוואַרטס" זאָלן נישט פֿאַרשטיין:

- וויש אויס די עינים, וואָרעם איידער מיר הלכענען אַריַין אין דער מדינה, קאָן מען אונדז נאָך דרייַ מאָל זאָגן ... * השיבֿנו נאַזאַד

קאָן דאָך אָבער ברכה קיין עוולה נישט לייַדן. זאָגט זי צו אים:

- בייַס דיר אָפּ די צונג!

זאָגט איר אליהו:

- פּרה-אַדומה.

פֿרעגט אים ברכה:

- וואָס הייסט דאָס?

מישט זיך שוין אַרייַן אונדזער חבֿר פּיניע און פֿאַרטייַטשט איר די ווערטער "פּרה אַדומה":

- אַז דער מאַן איז אַ פּרא-אָדם, איז דאָס ווייַב אַ פּרה אַדומה.

ענטפֿערט אים ברכה:

- מע דאַרף נישט האָבן קיין גרעסערן פּרא-אָדם, ווי דו ביסט.

פֿאַרדריסט עס פּיניעס ווייַב, טייַבלען, און זי טוט אַ זאָג גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַרייַן:

- גאָט האָט נישט געהאַט וואָס צו טאָן, איז ער געגאַנגען און האָט דעם גאַנצן שֿכל מיט דער גאַנצער חכמה אַוועקגעשענקט צו יונה דעם בעקער מיט זייַנע קינדער.

מאָלט אייַך, טייַבל וואָלט זיך ניט געענאַרט פֿון מייַן שוועגערין ברכה פֿאַר אַזאַ שטאָכוואָרט. האָט זיך געטראָפֿן אַ נס. ווער איר הערן, וואָס אין אַ וואַסערשטוב קאָן זיך פֿאַרלויפֿן.

- ט -

אַזוי ווי מיר זיצן און שמועסן זיך אויס, וואַקסט אויס, ווי פֿונעם ים אַרויס - טרעפֿט ווער? - נחמן דער סטאָליער.

איר דאַרפֿט אים געדענקען. דאָס איז דאָך טאָקע דער נחמן מיטן רויטן נאָגל פֿון לאַק, וואָס האָט געהאַט אַוועקגעקויפֿט בייַ אונדז אַמאָל די גלעזערנע שאַפֿע, בעת דער טאַטע, עליו-השלום, איז געלעגן קראַנק און ס'איז נישט געווען, מיט וואָס אים צו ראַטעווען.

נחמן איז געקומען דעמאָלט מיט זייַנע צוויי בנים, קאָפּל און מענדל, אַרויסגעטראָגן די שאַפֿע און צעבראָכן דאָס גלאָז.

דערזען אַ באַקאַנטן ייִדן, פֿון איין שטאָט, האָבן מיר זיך אַלע אַ לאָז געגעבן צו אים:

- רב נחמן! ס'איז איר?

- ווער דען?

- איר אויך דאָ?

- פֿאַר וואָס ניט?

- אויך קיין אַמעריקע?

- איך בין דען קיין ייִד ניט?

- וווּהין - קיין נעיאָרק?

- וווּהין דען?

און ס'איז אַוועק בײַ זיי אַ שמועס פֿון דער היים און פֿון דער נסיעה, און פֿון דער געגנבֿעטער גרענעץ, און פֿונעם קאָמיטעט, און פֿונעם אויגן-דאָקטער, און דער עיקר פֿון אונדזער שטאָט און פֿון אירע מענטשן - טויזנטער, טויזנטער באַקאַנטע. וואָס מאַכט דער? וואָס מאַכט יענער? ווער איז געבליבן אין דער היים און ווער איז אַרויסגעפֿאָרן קיין אַמעריקע?

לאָזט זיך אויס, אַז אַרויסגעפֿאָרן זײַנען אַהין כּמעט אַלע. אַך, ווי פֿריילעך עס דאַרף איצט זײַן אין אַמעריקע! מיר'ן קומען צו פֿאָרן, וועלן מיר טרעפֿן טויזנטער באַקאַנטע - די גאַנצע שטאָט! און אונדזער שכנטע פּעסיע די גראָבע, מיט איר מאַן משה דעם אײַנבינדער, מיט איר גאַנצער כאַליאַסטרע, און מײַן חבֿר הערשל, אָט דער, וואָס מען רופֿט אים "ושתּי". אַלע וועלן אונדז פֿאָרן אַקעגן. אַלע וועלן אונדז אָפּגעבן שלום-עליכם. ס'וועט אונדז זײַן גוט און ווויל און פֿריילעך.

ווי דערלעבט מען דאָס שוין! וויפֿל דאַרף עס נאָך געדויערן? וויפֿל טעג דאַרפֿן מיר נאָך זײַן דאָ, אין דער וואַסערשטוב?

ועמען פֿרעגט מען? מײַן ברודער אליהון - האָט ער פֿײַנט, אַז מע דולט אים מיט אַזעלכע זאַכן. ער קאָן אײַך אַראָפּלאָזן אַ פּאַטש, אַז איר זאָלט זיך באַוואַשן!

פֿרעגן בײַ אונדזער חבֿר פּיניען? - האָט ער אַ טבֿע: אָדער ער ענטפֿערט אײַך מיט אַ שנעל אין ליפּ, אָדער מיט אַ ווערטל:

- אַז דו וועסט אַלצדינג וויסן, וועסטו גיך אַלט ווערן.

אָדער:

- מ'עט אַזוי לאַנג פֿאָרן און פֿאָרן, ביז מ'עט קומען צו פֿאָרן.

אָדער:

- זיץ רויִק. מ'עט דיר שיקן זאָגן דורכן שאַלאַטן-שמשׂ.

אָדער גאָר:

- וויש אָפּ די נאָז...

איכ'ל בעסער פֿרעגן בײַ דער מאַמען.

גיי איך צו דער מאַמען - וויינט זי! וואָס איז די מעשׂה? - נחמן דער סטאָליער האָט איר דערציילט, אַז יענטל איז געשטאָרבן.

דאָס איז אונדזערע אַ שכנה, און טאַקע אַ שטיקל אייגענע, מחותּנישאַפֿט.

אונדזער מחותּן יונה דער בעקער האָט געהאַט אַ שוועסטער, איטע-מייטע. זי איז שוין לאַנג אויף דער אמתער וועלט. איז דאָס אירע אַ שנור, אַ געוועזענע שנור. זי האָט מיט איר מאַן געהאַט געגט זיך און נאָך אַמאָל חתונה געהאַט, דווקא פֿאַר אַן אַלמן, און דווקא גוט געטראָפֿן, אָן קינדער. דאַרף זיך טרעפֿן אַן אומגליק: זי צינדט אָן אַ לעמפּל, פּלאַצט דאָס גלעזל. כאַפּט דער רוח דאָס גלעזל. ניין! שרעקט זי זיך איבער און לאָזט אַרויס דאָס לעמפּל. גיסט זיך אויס דער קעראָסין. צינדט זיך אָן אויף איר דאָס קליידל און הייבט אָן ברענען. נעם זשע און וואַרף אַראָפּ דאָס קליידל - ניין! לויפֿט זי אַרויס אין דרויסן און מאַכט אַ גוואַלד, צעלאָזט זיך דאָס קליידל און עס צעבלאָזט זיך דאָס פֿײַער נאָך שטאַרקער. וויל מען זי ראַטעווען - לאָזט זי זיך ניט. לויפֿט און שרײַט: "ייִדן, ראַטעוועט!" ברענט זי ווי אַ ליכט. געוואָרן שוואַרץ, ווי אַ האָלעוועשקע. דרײַ טעג מיט דרײַ נעכט געמוטשעט זיך און ערשט אויפֿן פֿערטן טאָג געשטאָרבן.

- י -

- ברוך דיין אמת! ווער בעט אײַך איר זאָלט דערציילן אַזעלכע מעשׂיות, בכדי מײַן מאַמע זאָל האָבן וואָס צו

באַוויינען און אויסוויינען דאָס לעצטע ביסל אויגן?

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו און פֿאַלט-אָן אויפֿן סטאָליער.

פֿאַרענטפֿערט זיך דער סטאָליער, אַז ערשטנס, וועלן מיר אַלע שטאַרבן. קיינער וועט זיך פֿונעם מלאך-המות ניט אויסדרייען, ניט אויסקויפֿן און ניט אויסבאַהאַלטן זיך. און וועמען דער טויט איז באַשערט, וועט ער אים אַפֿילו אין אַמעריקע אויך טרעפֿן, ווי מיר האָבן געזאָגט הײַנטיקן ראָש-השנה אינעם ונתנה-תּוקף: מי באֵש ומי בּמים...

שלאָגט אים איבער מײַן ברודער אליהו:

- איר זײַט דען געוואָרן אַ מגיד, וואָס איר האָט זיך אַוועקגעשטעלט זאָגן מוסר? איר זײַט, דאַכט זיך, געווען אַמאָל אַ ייִד אַ סטאָליער.

- געווען אין דער היים אַ סטאָליער, און מיט סטאָליערײַ וועל איך זיך פֿאַרנעמען אין אַמעריקע.

- וואָס זשע האָט איר זיך דערמאָנט פּלוצעם ונתנה-תּוקף?

- וואָס הייסט? ס'איז דאָך עפּעס הײַנט עשׂרת-ימי-תּשובֿה אויף דער גאַנצער וועלט!...

שאַט! איך האָב גאָר פֿאַרגעסן, אַז מיר האָבן זיך אויפֿגעזעצט אויפֿן שיף באַלד נאָך ראָש-השנה, און אַז מיר האָבן איצט עשׂרת-ימי-תּשובֿה! אויב אַזוי, האָבן מיר דאָך באַלד יום-כּיפּור.

נישט שוין זשע וועלן מיר האַלטן יום-כּיפּור אָט דאָ, אין דער וואַסערשטוב? אָט דאָ וועלן מיר שלאָגן כּפּרות? אָט דאָ וועלן מיר זיך פֿאַרפֿאַסטן און אָפּפֿאַסטן? אָט דאָ וועלן מיר דאַווענען? זיך שלאָגן על-חטא? און ווו וועלן מיר נעמען אַ חזן? אַן עמוד? אַ ספֿר-תּורה? און אַ שופֿר אויפֿן לעצטן בלאָז? און חלש-טראָפּנס? און נאָך און נאָך אַ סך אַזעלכע זאַכן, וואָס מע קאָן זיך אָן דעם יום-כּיפּור נישט באַגיין?

אין וואַסערשטוב יום-כּיפּור?

יום-כּיפּור אויפֿן וואַסער?!...